

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ar. 1547

Amelation

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Ac. 1547

3me Edition

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

2011 (A2)

1000000

1000000

1000000

EUPHORMIONIS
LUSININI,
SIVE
JO. BARCLAI, I,
SATYRICON,

Nunc primum in Sex partes dispartitum,
& Notis illustratum, cum Clavi.

Accesit

CONSPIRATIO ANGLICANA.

LUGD. BATAVORUM,
Ex Officina HACKIANA,
A^o. MDCCLXXIV.

AUGUSTISSIMO REGI
JACOBO PRIMO,

Britanniarum Monarchæ inclyto,

EUPHORMIO S. D.

Non peccavi in virtutem tuam, invi-
sissime Rex, dum terrarum scelus
libello hoc acerbe ultus sum. In homi-
nes enim erupit hic impetus, non in Deos: quos
etiam laudare pertinui, ne aut quæsisse curiosus
crederer, aut sacrilegus dubitasse. Ceteros susce-
pi indignante stimulo perfodiendos. Et prope ne-
minem esse dolui, cui in hanc diem prodeunti non
astiterit Genita Mana, illa ad quam suscipiebatur
votum, ne quis nasceretur domi probus. Qua
etiam timeo ne adfuerit hujus libri cunabulis, &
ne ipse nihilo sit melior, quam quos arguit. Ad-
oravi jam ante tamen genium tuum, ut credide-
runt aliqui, non indigno plane donario, & erigi-
tur etiamnum animus meus ad hac studia feli-
cius, quoniam vaticinantur sibi, hac Maje-

* 3

statem

statem tuam velut in transitu libaturam.

Facundum faciebat amor.

*Cujus utinam amoris mei premium mihi illud dii
ferant, ut deteriso adulationum fuco intelligas,
quam non fortunam in te tuam, sed te in fortu-
na tua veneror: cui cum infinitis nominibus om-
nia, tum etiam Musarum gratia debeo. Tu illas
tam familiariter in secretum admittis, ut hoc stu-
diorum temperamento jam minus Martem Gra-
divum refugiant. Tu J. Gordonium, hominem
qui juxta literas & virtutem colit, noluisti in
alio quam in tuo orbe vivere. Tu eximio homi-
num delectu, memoriam ad ea tempora nostram
excitas, quibus Regum animi non quam late,
sed quibus imperarent, sollicitabantur. Ego vero,
Rex Augustissime, sive ensen in stylos dividi,
sive stylos in gladium porrigi jubes, praesto sum.
Sive qua me fortuna sacrario tuo inducet, sive
qua in aliis constituet terris, pergam Hephestio-
nem cum Cratero confundere, ut Jacobum, ut
Regem pari auspicio à me cultum saltem intelli-
gant, qui me Iacobo, qui Regi omnia debere, om-
nia vovisse intelligunt. Vale Rex Potentissime,
& ab omni Satyra morso non fortuna, quam in-
genio, non imperio quam virtute securior.*

EUPHOR.

EUPHORMIO ILLUSTRATUS.

DE

SATYRA.

Erratum est nuper inter nos utrum Satyra in Musarum sacrarium esset admittenda: Et alii quidem afferebant in argumentum, & patrocinium suæ causæ prohibitam olim Satyram sic exolevisse, ut multis abhinc seculis tanquam proscripta, & conclamata fileret: Severum appellatum fuisse Persium, quod asperitate styli & argumenti exasperaret animos, qui in eluctandis tenebris nimium quantum laborarent. Cui Ego: Atenim vitia carpit, & proscribit. Esto, retulit, sed more vitioso; adde quod

*Periculosa plenum opus alea
Tractant, & incedunt per ignes
Suppositos cineri doloso.*

Alii suggerebant in Satyra raros esse lepôres, rara acutmina, salaces esse & petulantes plerumque Satyræ morsus; proferebant in exemplum Juvenalem, Martianum, Minæum, Horatium, Petronium, Apuleium, & alios Satyricos. His addebant Satyram, obscuris ludere ænigmatum ambagibus, & involucris res sic occultare, ut intelligentes non intelligant: unde forte Hebraicè שָׂטָר (Shatar) idem ac coelare, tegere; sicut & שֵׁטָר (Sehtar) idem ac præesse, à quo Bagoni, id est, participium activum שֵׁטָר apparitor, extractor, præco, monitor; & in Paül, id est in participio passivo שֵׁטָר quod posset significare exactus in iudicium ab apparitore; à præcone traductus. Et שֵׁטָר idem quod שֵׁטָר secretum fuit 1 Reg. 5. Nonnulli proferebant inconditam esse Satyram, & illius poësin vix ad carminis

D E S A T Y R A .

formam accidere : quot sunt versus , tot esse scopulos,
& syrtes, ad quas frequenter allidimur , vel cum nau-
fragii periculo : omnia denique quasi turbidum mare,
& inæquale procellis obscurissima caligine offundi,
illudque objectabant Auli Persii,

*Quis leget hac ? min' tu istud ais ? nemo Hercule, nemo,
Vel duo, vel nemo. turpe & miserabile.*

Histrionem demum appellatum fuisse Juvenalem as-
serebant, cujus carmina lascivie, petulantiaque refer-
ta sint ; cujus verba omni obscœnitate sint infamia ;
cujus Satyræ lascivientium Satyrorum petulantia re-
spondeant. Jaſtabantque illud Satyrici, popularis sui.

*Quoy Monsieur n'est-ce pas cet homme à la Satyre,
Qui perdrait dix amis, plutôt ; qu'un mot pour rire ?*

Et hoc quidem de Martiali asseverant. Audi Horat.

*Fœnum habet in cornu, longe fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico;
Et quodcunque semel chartis ille verit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque.*

Romæ ludicra illa statua, quæ vulgo dicitur Pasquin,
cachinnanti similis est, habetque in pectore scriptum,
Concrepo. Hæc illi, quibus ego : Nunquam legistis
Martialem Poëtam, cujus est illud Epigramma ad
commendationem Poëtæ Satyrici,

Sapius in libro memoratur Persius uno,

Quam levis in tota Marsus Amazonide.

Enimvero quantam sibi peperere famam suis carmi-
nibus Persii, Juvenales, Horatii, Lucilii. An hunc
amicitia & familiaritate sua indignum censuere Scipio
& Lælius, etiamsi primos civitatis dente, & salibus
Satyræ mordacis foleret perstringere, inter alios vero
Lupum, & Metellum, *Nam Lælius, aut qui*

*Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi, aut laso deluere Metello,
Famosi sive Lupo cooperto versibus ?*

Arguit

D E S A T Y R A.

Arguit Horatius Satyra 1. lib. 2. Revera Lucilius Poëta emunctæ naris, *Et si durus componere versus*, ut idem ait, nulli vitio parcere poterat: sed ab optimatibus ad proletarios omnes ingeniose, & absque virulentia; sed paterna quadam castigatione corripit: unde idem Poëta Venuſinus,

Primores populi arripuit, populumque tributim.

Sed & ipse idem supra laudatus Horatius in suis Satyris nonne Fabii Equitis Romani garrulitatem, Tigellii Augusto familiaris pertinaciam, Nasidieni Rufi vesaniam, Tanais Mœcenatis liberti incontinentiam cachinnis dignam ludendo reprehendit? sed adverte qua libertate Aufidium Luscum prætorem ipse ille arguat Satyra 5. lib. 1.

*Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribe,
Prætextam, & latum clavum, &c.*

Et Satyra decima ejusdem libri ut Alpinum tumen-tem Poëtam, & sibi coævum, ac popularem ludit, quod Memnonem in poëmate suo jugularit, seseque in Rheni descriptione cœno inquinavit.

*Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput. hæc ego ludo.*

Fungar, inquit ille, vice cotis, quæ ferrum acuit; sic & Satyra ad virtutem stimulos addit,

*Ridendo dicere verum
Quis vetat?*

Ex vetere Comœdia quæ vitia quondam acerrime juxta lepideque notabat, & castigabat, emerſit Satyra, quæ & quasi *Satura* à copia rerum, & ut olim varietate carminum, vel à Satyrorum petulantia ridicula, quæ in hoc carmine nonnunquam reperitur, à Satyris inquam illotis ad irridendos & adunco naso suspendendos perversos hominum mores, ad reprehendenda vitia in scenam inductis, appellationem sortita est:

D E S A T Y R A .

est: nam scena

— *mox etiam Satyros nudavit,*
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod mæchus foret, aut sicarius, aut aliquis
Famosus, multa cum libertate notabant.

Hæc libertas postmodum à Tyrannis lege lata subla-
 ta est, quoniam,

In vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusque
Turpiter obtinuit sublato jure nocendi.

Erat nasuta & jocosa illa poësis, quatenus
Romani tollant Equites, peditesque cachinnum,
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.

Nec ætatis modo, sed & conditionis, quod quidem
 exequitur ad amussim iste in Satyris, ubi fungitur vice
 cotis, dum in pravam modo invehitur consuetudi-
 nem eorum qui nunquam sua sorte contenti vivunt:
 modo in illos qui cum in suis vitiis conniveant, in alie-
 nis perspiciendis acutam habent aciem. Nunc vanum
 de nobilitate judicium reprehendit, quam homines
 stemmatum antiquitate, non virtute solent metiri:
 mox in blaterantes, & loquaces invehitur: alias lu-
 xum intemperantem insectatur; frugalitatem com-
 mendans, postea Epicureorum præcepta notat ad ar-
 tem culinariam spectantia. Sed quid *Euphormio*, qui
 modo Democriti, modo Heracliti vices agit? ille non
 minus hercle sapit etiam dum videtur desipere, dum
 omnem conditionem, omnem ætatem, libidinem, ab-
 usumque disciplinarum, & sciolorum vanitatem ludi-
 bundus arguit. Hallucinati sunt autem quotquot
 eum singularium notasse labes sibi finxere; quotquot
 claves ad referenda Euphormionis Arcana fabrica-
 runt, dum sub personis Callionis, Percantis, Ape-
 monis, & aliorum privatas personas notaverunt.
 Siquidem ille cum Juvenali Satyrico tantum vitia no-
 tat,

tas, & damnat, personas autem tacet: & quidem novæ nobilitatis tumores in Callione pungit, servorum insolentiam in Percante castigat, levitatem & inconstantiam juvenum in Anemone deridet, demum, certaminum singularium vecordiam lancinat.

Porro iste *Euphormio* soluta elocutione Satyras scripsit non primus, habuit enim prævios, sibi viam sternentes Petronium Arbitrum, auctorem ex omnium consensu communi in impuritatibus purissimum, si characterem spectes: habuit Apuleium, etsi rudentem Asinum, tamen non raro se ipso, aliisque superiorem, cæteros ut sileam. Esto reperiantur nonnulli durioris supercilii qui hos partus deprimant. Non me latet apud Balsacium in diversis ejus opellis sermo decimus sextus, cui titulus iste præfigitur *Les passages deffendus, troisieme deffence. Peu de temps auparavant un Academicien de Rome, confident, & comme il parloit intrinseque du redoutable Sciopius, sçachant l'amitié qui estoit entre Monsieur Barclay, & moy, & l'amour que j'avois pour son Argenis, affin de moderer, disoit il, la violence de ma passion, s'offrit à me monstrier dans cette nouvelle histoire que nous avons escrite à la main quantité d'impropriétés, & je ne sçais combien de pechés originels, & de locutions estrangers.* Hactenus Balsacius. De his locutionibus mentionem facit iste Sciopius in libro, quem sic inscripsit; *Hercules Coprophorus*, sive censura in multos variosque scriptores ætatis ejus litteratissimos de vitioso, & corrupto sermone; in quo libello Joannem Barclaium accusat perpetui Gallicismi & in Euphormione, & in Argenide.

Ita sentit alter iste Aristarchus, severus ad priscam censuram judex, & ipse non raro dignus notari. Sed habemus in manibus antidotum tam subtili veneno obvium, auctoritates ingeniorum defœcatissimorum & per omnem artem excultorum Urbani VIII. Gregorii

gorii XV. Grotii, Drexelii, Naudæi, Antonii Quarrengei, Lauri, & aliorum, in quibus recensendis longior sim; sed Boccalini, ne vilescat testimonium,

Boccalini. nella segretaria di Apollo

A Gio Francesco Biondi.

L'applauso universale fatto all' Argenide, ed all' Euphormiane di Giovanni Barclai da tutti i virtuosi in Parnaso ha obligata la grandessa nostra, à corrispondere all' applauso con una solemne dimostrazione di compiacimento e persio dovendo di giorno in giorno capitare in Parnaso la sua persona con giubilo di tutta la corte nostra, affine di solemnizzare l'ingresso d'un tanto letterato, abbianco determinato di fargli un fuoco d'una grand quantità da Romanzi, non degni d'altra luce onde vi comandiamo, che lasciato à parte quelch' uno, che porta scio non dispreggievole erudizione, si nella tessitura, come nella stile, che apporta molta utilità; di tutti rimanenti i quali non contengono se non sogni di niun utile, ne facciate una raccolta, & la mandate immediatamente in Parnaso, doue per nostro comandamento sarà acceso un grand fuoco, con facilità a tutti i Pedanti, che si muoiono di freddo, d'intervenirvi, à condizione però di nettare il luogo d'alle ceneri, e di portarle nel fiume Lethe.

Nam Euphormio iste nullus alius est, quam Joannes Barclaius transmutatus ut vox Græca sonat, erat autem gente Caledonius, Gallus Natalibus, de quo habet breve elogium subjectum ejus imagini Grotius. Quod si scire pluribus cupis, Lector, quis ille fuerit, consule vitam ejus in fronte Argenidis, ubi mores ejus habentur descripti juxta ea quæ ad me ab ejusdem Barclaii conjuge, Aloysia Debonnaire, & à Filio ejus natu majore Cæsare Barclaio, dum ambo negotiorum causa ex Italia Lutetiam venissent, & per aliqua temporis spatia diversarentur in sancti Germani suburbio: omitto enim hæc ne recocta crambe nauseam creet. Porro duas istas Satyras, seu libros inscripsit nomine Euphormionis, aut Argenidis, Argenidis inquam il-
lius

D E S A T Y R A .

lius quæ omnium gentium donata linguis multam feret ætatem, & plenum gloriæ auctorem transvehet ad posteros; quam & ô Reges, & Principes assiduè versarent manibus, quam denique vix respexerat, cum subito expirat philomela sub ictu. Quod ad Alethophilum attinet hæc habet à Drexelio in Aurifodina sua, ubi laudatis Argenide, & Icone animorum, sic ait, à *Barclaji morte homines simplices, & prorsus alba mentis quædam ejus nomine obtruserunt edita, ac si litteratum hoc ævum à plumbo nesciret aurum distinguere: assignant aliqui auctorem hujus libelli Theophilum; sed editum ajunt à Divionensi Juris-consulto nomine Morisot, de quo vulgatum est hoc monostichon,*

Vivere qui renuit sapiens, vult ille mori sot.

Cum igitur citrà omnem aleam, & controversiam non sit Barclaii liber iste, tenebris quam luce dignior, absit ut ego velim quærere drachmam inter sordes, aut eruere ex stercore multo aliquot micæ auri, ne forte totum sterquilinium pro auro habeatur, absit inquam, ut aquam fluentem in cloacam in hortum meum velim divertere. Habebis autem alterum Alethophilum, mea Minerva elucubratum.

Cur inscripserit Euphormionis titulo Satyras suas iterum quæris? Phormio quidem in comædiis Terentii pro titulo, & persona reperitur; agit autem vires parasiti cujusdam garruli: quid si Euphormionem bonum parasitum (si qui bonus esse potest) dixerò. Sed ad Græca malim recurrere; *ἄφρομιζα*, id est, canto, modulator. superius autem philomelam se dicebat, forte quod instar hujus avis querulis sonis plurimum vacet, dum perversos hominum mores dolendo notat: aut quia modulis narrationes suas interpolare soleat. Atque hæc de titulo libelli.

CLAVIS

CLAVIS

Nomina ignota passim in EUPHORMIONE
occurrentia referans & exponens.

A *Cignii*, five *Acigniani*, Jesuitæ.
Adriana. —

Ægorus, Comes Egmondanus, seu Hornanus, Bruxellis
decollatus.

Aelpis, —

Alexandria, Barleduc Lotharingæ, seu Galliæ.

Albagon, Albanus, seu Dux de Alba.

Ambrax, —

Amphiraus, Regis Angliæ Secretarius.

Anemon, Monsieur de Bonville, qui legatos recipit.

Aquilus, Rudolphus Imperator:

Archoropus, forte est Brandeburgicus.

Arete, —

Argyrostratus, Ambrosius Spinola, propter sumptus belli ni-
mios.

B *Afilus*, Jesuitarum fautor, forte Willeron.

Basilium, Aurelia; five potius Lutetia Parisiorum, quod
ibi sedes Regia. Atque hinc

Basiliani, Parisienses, vel Aurelianenses.

Boethia, Germania.

Brutus, —

C *Allion*, Dux Lotharingæ Guisus.

Casina, uxor Comitis de Morot, deliciæ seu concubi-
na Regis; Item Hollandia, à caseis.

Catharinus, Puritanus, Minister quidam Sectæ Puritanæ in
Anglia.

Charridotus, Richardotus; Præses Consilii apud Albertum
Austriacum, seu Consilii Regii Senatus in Belgio, cujus
precibus & suadela Batavi potissimum permoti Inducias
duodecennales pepigere.

Chryæus,

Chryam, —

Cesar, —

Clesfandrius, Britannia Rex.

Cleoftrata, la Marquise de Vernandi, amica seu concubina
Henrici IV. Regis Gallia.

Cursor, la Varene, seu Varennes, equorum cursoriorum ma-
gister, totius Gallia præcipuus, Henrici IV. Leno.

D*Elphium*, seu *Delphinum*, Mussipontium Academia
Gallia: sive, illustris Schola Jesuitarum, Academia
Ponti-Mussana. Pont à Mousson.

Despotikyrius, servus heri sui dominus, Dux de Lerme, His-
pania Thesaurarius.

Doromisus, osor munerum. Forte hoc nomine designatur Rho-
ni Dux de Rosinas, seu Juliacensis, Gallia Thesaurarius.

E*Leutheria*, Francia, Gallia.

Euphormio, Johannes Barclaius, auctor Satyrici.

Eutychia, Monachatus.

F*ibullius*, Callionis sive Guisii amicus.

Figulus, Potier.

Fortuna templum, l' Arsenal, sive Armamentarium Regium.

G*Ephyrius*, Pontifex.

Geragathus, Dominus Villeroy.

Glykire, —

H*Ebraus*, Judæus Mersel vel Wenzel oder Senz, quem alii
dictum volunt Philippum Lang.

Hieromerimna, —

Hippophilus, & *Hippoplutus*, Philippus II. Potentissimus Rex
Hispania. Idem *Liphippus*.

Hypogea, Saga nomen.

J*Anicularius*, Petrus Janinus, Præses in Senatu, & à consi-
liis Gallo.

Icoleon,

C L A V I S.

Icqlleon, Belgium confœderatum. à leonina fortitudine.

Ilium in } prima Ostenda.

parte } secunda Lut. Paris.

Julianus, —

Juno, Regina Galliæ.

L *Abetrus*, Albertus Archidux Austriæ.

Lapicia, —

Leucus, Jehan Ney, vel Cotton Confessionarius Regis.

Leucomus, —

Liphippus, Philippus III. Hispan. Rex. Idem *Hippophilus*.

Lisipus, Lipsius. Idem *Neopalaus*.

Longinus, Nicolaus Brulartus, Galliæ Cancellarius, ita dictus, quod res suas lente expediat: Tentulus, Belli-Curius.

Lucretius, —

Lusinia, Lotharingia, alias Scotia; & melius; Patria auctoris.

Hinc *Lusinini*, Scoti.

M *Auritus*, —

Marcia, Venetiæ; à Marco Euangelista patrono ita dictæ.

Melandria, Hispania; & *Melandri*, Hispani.

N *Eapolitanus*, Monsieur de Neuf-Ville, Ville-roy, Secretarius.

Nearius, Mauritius, Comes Nassovius, Princeps Aurangiæ.

Neopalaus, Lipsius.

Nysæus, Bacchus.

Olympio, Comes de Morot.

P *Edæa*, Infanta Isabella, Alberti Archiducis conjux.

Pedo, —

Penia, —

Percas, Monsieur d'Anguien (alias Arquien) de Mets, Gubernator Metensis.

Philq-

C L A V I S.

Philosophi, Monachi.

Philotimia, —

Peimenarchus, Cardinalis aut Episcopus.

Protagon, Henricus IV. Rex Galliarum.

S*colimorrhodia*, Britannia, Anglia & Scotia, Magna Britannia.

Sibromius, Brissonius, Præses Parlamenti.

Sophagon, —

Straton, —

T*essaranaëtus*, Jacobus I. Magnæ Britanniarum Rex.
Thebani, Germani, Teutones.

Themistius, Jurisconsultus quidam; vel P. Gregorius, Jurisconsultus Ponti-Massanus: vel Gulielmus Barclaius, Pater nostri auctoris, Professor Regius in Ponti-Massana Academia: qui scriptis gravissimis de Regno & Regis institutione, de potestate Pontificis adversus Bellarminum, admodum inclaruit, & superiore tempore Ducis Lotharingæ consiliarius fuit.

Theophrastus, Perronius Cardinalis Ebroicensis, cujus solitudine in Gallia plures Scoti celebri nomine bonas artes professi sunt, quam in ipsa Scotia foveantur & aluntur à Rege.

Torrentius, Pricat, alias Brulard, Cancellarius alter, à cognomine sic dictus.

Trifartitus, Georgius Dux Leuchtenbergius, Lantgravius.

V*erona*, —
Vanatta, Navarra.

Vocula, —

* *

EUPHOR-

EUPHORMIONIS LUSININI SATYRICON.

P A R S I.

CAP. I. Euphormio fingit se natale solum vertisse cupidine. Adductum videndi ea, quæ à sua patria abesse natura voluit: mox in querelas abit propter perversos & insanos mores hominum, in quos invehitur. pag. 1

Cap. II. Euphormio urbem ingressus hospitio officiose invitatus excipitur, quod diversorium esse nescit; urbis miracula dum contemplatur, in scholam Furii penetrat, ubi Doctorem videt auditque nonnulla maxime de Lege Junia Norbana explicantem. Regressus domum cum hospitibus, sed sine are, ad mensam conaturus asidet. Cateris symbolum offerentibus, Callioni viro nobili venditur, ipse quod symbolo careat. 4

Cap. III. Laborant servi Callionis quo Euphormionem in insaniam impellant, hunc ideo mirum quantum & affligunt & illudant, sed à Percas nonnullam consolationem accipit Euphormio. 11

Cap. IV. Nobilitatem illam damnat, ad quam aureis gradibus ascenditur; & queritur venales plerumque fieri Prælaturas, insuper mœrore confectum Euphormionem solatur Percas iterum, & sanis imbuat consiliis. 17

Cap. V. Audientibus & per ostii rimas speculantibus servis Callionis, Euphormio & Percas institutum sermonem omittunt; & hic illi auctor est, ut fingat amentiam; quod ex animi sententia succedit, ita ut in gestus & sermones ineptos stultorum instar abeat Euphormio. 22

Cap. VI. Callionis secretius cubiculum ingressus Euphormio, medicamentum invenit & haurit; quaritur interim ad sales & facetias fictas morio; & jacens reperitur, totoque procumbens corpore vim tanti medicamenti visus eruclari: ex qua potione sanatum se fingit. 27

Cap. VII.

- Cap. VII. *Epistola Callionis ad Fibullium ab Euphormione & Percante delata, in qua Medicorum scientia carpitur: atque Triton in aquis obviis.* 31
- Cap. VIII. *Militis cujusdam cum nocturna larva dimicantis historia non illepida.* 35
- Cap. IX. *Vana superstitio quorundam ridetur.* 40
- Cap. X. *Saga in antro Manes invocat, in quo latebant Percas & Euphormio; ubi vanitas veneficorum carpitur.* 45
- Cap. XI. *Vanum est, earum rerum cupiditate torqueri, quae possunt aut non haberi, aut, cum habeantur, effluere.* 55
- Cap. XII. *Laudes Acignii cum moribus ejus conjunctae, ubi invehitur in sciolos.* 57
- Cap. XIII. *Pervenit Basilium Euphormio, vix satis sibi constans, sed à discipulis Acignii expellitur.* 60
- Cap. XIV. *Euphormionis manus. Hypogaea venefica digna sceleribus mors. Alterius venefica doli.* 64
- Cap. XV. *Euphormio ad tribunal sistitur, laeso Acignii discipulo, verum dum se Callionis servum predicat, absolutus recedit. Ludi interim gymnastici interseruntur.* 67
- Cap. XVI. *Accedunt Euphormio & Percas ad Fibullium. Medicorum reprehenduntur errores. Virga aurea virtus adversus calculum extollitur: ad hac gratus animus Fibullii erga Euphormionem.* 73
- Cap. XVII. *Magnificentia domus Labetri describitur: exhibetur autem statua ridicula ex butyro, aliaque arcana domus.* 79
- Cap. XVIII. *Tabella porticus Labetri & alia quae Euphormio contemplatur.* 82
- Cap. XIX. *Labetri porticus omni antiquitatum genere referta.* 87
- Cap. XX. *Hic de variis scientiis disputatur; sermoque de Poëtis instituitur.* 90
- Cap. XXI. *Fentatur apud Labetrum. Euphormio Callionem praecedat in Italiam. A Fibullio epistolas accipit.* 104
- Cap. XXII. *Euphormio in Italiam praemittitur, domumque preparat Callioni; Bovem interim ladt, unde carcer sequitur, & narratio insomniis.* 106
- Cap. XXIII. *Euphormio damnatur patibulo. Socius poenarum addu-*

adducitur cum eo, exponiturque quantus fuerit ejus animus, quodque fuerit eorum prandium. Euphormionem supplicio eripit Callionis adventus. 109

Cap. XXIV. Callio salutat Fibullium: mox uterque descendit in arenam singulari certamine digladiaturus: vulneratur Fibullius, à quo infimulatur Euphormio. 115

Cap. XXV. Euphormio servorum pœnâ, virgis & frontis inuisione multatur. A Percante mox virgis caditur. at jure in Percantis conqueritur falsas amicitias. 118

Cap. XXVI. Disceptatio inter duos Doctores, qua exploditur. 123

Cap. XXVII. Adventus Archoropi, & Euphormionis fuga. 128

Cap. XXVIII. Euphormio pergit in Italiam. Occurrit Neapolitano cuidam, qui domini sui jussu Verona in medio foro primarii juvenis cade manus imbuerat. Internecio Italica & moras Italorum. Viatores aggregati & eorum certamen. 130

Cap. XXIX. Italica cujusdam nuptiæ. Euphormio exceptus hospitio ab amico Fibullii. Fugit & post errores varios pervenit Alexandriam patriam Callionis. 135

Cap. XXX. Euphormio Alexandriam cum pervenisset perrexit in regiam. Ab Alchymista seducitur: sed mox invehitur in vanitatem & errores Alchymistarum. 138. seductus quasi nummorum adulterator apprehenditur. 144. rixam & jurgium habet cum caupone apud quem cœnaverat. 145. ad Prætoris urbani tribunal contendit. attentus est ad causam Principis fatuorum: & patronum causa sua inquirat. 147

P A R S II.

Cap. I. Exultat Euphormio de re bene à se gesta, maxime quod fuga salutis consuluerit suæ. Delphium pergit, ubi litteris humanioribus vacat: sed mox cum padotribis totaque Academia jurgio committitur. 156

Cap. II. Euphormio cum Themistio familiariter conversatur, qui Euphormionem heredem ex asse constituit; eique auctor est in Scolimorrhodiam se recipiat. Anemon è scholaribus unus post

*post varia benevolentia monimenta eidem auctor est, saculo
ut deserto in cœnobium se intrudat.* 161

Cap. III. Themistius cognita Euphormionis benevolentia à con-
silio tentat eum avertere. Sequitur sermo adversus eos, qui
adolescentibus incautis vitam cœnobiticam suadent amplecti.
165

Cap. IV. Euphormio & Anemon Theophrasti oratione avertun-
tur à deserendi saculi consilio. In Marciam secedit, ubi cum
senatore contendit. 169

Cap. V. Quanta sit Gephyriorum potestas & auctoritas; &
unde nata contentio Gephyriorum cum Marcianis. 173

Cap. VI. Pedonis adventus in Marciam, qui ex servitio fit
opulentissimus sub Callionis clientela. Is auctor est Euphor-
mioni ut in Eleutheriam profiscisceretur sub Protagonis patro-
cinio victurus. 177

Cap. VII. Euphormio pergit in Eleutheriam; ad suburbana
Ilii devenit. Audit ibi esse templum Fortuna. Docetur qua
ratione Fortuna felices efficiat. 181

Cap. VIII. Euphormio ingreditur Fortune templum, occur-
ritque venusta mulieri, cujus Veneribus allicitur. Fortunam
& ipse adorat supplex, & ad Doromisi, principis ejus ministri,
rectum subire decernit. 186

Cap. IX. Doromisi limen ubi salutavit, demiratur magnificen-
tiam vestibuli. 189

Cap. X. Euphormio occurrit Doromiso, & ad nuptias Olympio-
nis & Casina invitatur. 191

Cap. XI. Euphormio in manus servorum delabatur, qui affli-
gant eum verberibus. Mox occurrit Theophrasto cum quo fa-
miliariter colloquitur. 197

Cap. XII. Theophrastus Euphormionem ad virtutis studia amu-
landa pellicit; sed frustra apud surdas aures. 199

Cap. XIII. Anemon Euphormionem & Theophrastum invisit:
sed quantum mutatum hunc reperit, & à vero religionis sensu
alienatum. 202

Cap. XIV. Adoriuntur Euphormionem & Anemonem grassa-
tores improvise facinore. 205

* * 3

Cap. XV.

- Cap. XV. Euphormio ad Deromifum fe confert & fymbolo fibi opus effe intelligit. 208
- Cap. XVI. Euphormionis dolorem & indignationem fequitur fuimet à feipfo infimulatio. 211
- Cap. XVII. Euphormio acceptis litteris ad Theophrastum pergit. hujus dolorem levat Julianus. Leucomus quod Principibus nimium adhaferit, rei familiaris difpendium patitur. 215
- Cap. XVIII. Euphormio apud Theophrastum officiofa cœna excipitur. Theophrasti fœlicitati invidet. 219
- Cap. XIX. Euphormio Fortuna templum ingreditur. 222. 224. intereft Comœdia ubi familiarem fermonem facit cum amafia fua. 225
- Cap. XX. Comœdia argumentum aëtorumque nomina. 227
- Cap. XXI. Humanitatis mala deteftatur Euphormio, feque in Philofophorum difciplinam dedere decernit. 237
- Cap. XXII. Tabella involucrum. 238. & anigmatica interpretatio Vini cadus. 251
- Cap. XXIII. Jurifprudentialiam defendit Euphormio, & in Declamatores invehitur, tum de fcientiis variis difputat. 242
- Cap. XXIV. Acignius Euphormionem tentat allicere, qui cogitat in Scolimorrhodiam, & apud Acignium diverfat, qui omni officio & comitatis indiciis eum profequitur. 251. De Eutychia ejusque politica diu protrahitur fermo. 255. & feqq.
- Cap. XXV. Eutychia pro muris habet laqueos. 257. 259.
- Cap. XXVI. Eutychia feptem porta & fingula fuis numinibus notabiles. 261
- Cap. XXVII. Euphormio à Trifartito in domum Aquilii deducitur, ibique omnia visu digna contemplatur. 265
- Cap. XXVIII. Protagonis & Lippii tabella. Aquilii fornaces; hunc, dum Alchimia incumbit, fragile vafculum fic eludit, ut in terram fractum delabatur: unde merore pene conficitur. 269
- Cap. XXIX. Dum meliuscule fe habet Aquilius, Euphormionem invitat ad cœnam Trifartitus, ubi comeffationes & comotationes Thebanorum defcribuntur & proferibuntur. 271
- Cap. XXX. Euphormio in Scolimorrhodiam poftquam pervenit, a Catha-

- à Catharino reprehenditur, quod festo die sese via commiserit,
& hilaritati se dare non dubitaret. 275
- Cap. XXXI. Catharini de reformatione morum sermo; qui
soluta cana grandi lituo tabacum efflat, in quod Euphormio
invehitur. 278
- Cap. XXXII. Ad Tassaranaetum Scolimorrhodia principem se
confert Euphormio. 284

P A R S III.

- Apologia Euphormionis pro se. 287

P A R S IV.

Icon Animorum.

- Cap. I. Ætates hominum quatuor, pueritia adolescentia, aetas
viridis & senectus. 330
- Cap. II. Secula penè singula suum genium habere, diversumque
à ceteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum qui
animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos
spiritus investigari opera precium esse. 347
- Cap. III. Gallia dotes & ingenium incolarum. 362
- Cap. IV. Britannica Insula: in quibus diversi populi; Angli,
Scoti, Hyberi. 376
- Cap. V. Germania ritus, & Belgii, cui hodie Germania infe-
rioris nomen. 396
- Cap. VI. Italia, & Italarum mores. 418
- Cap. VII. Hispanorum genius, mores. 430
- Cap. VIII. Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliquæ ad Septen-
trionem posita. 443
- Cap. IX. Turca, Judæi. 456
- Cap. X. Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium suos
affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi
omnia. De ingeniis ad subitos jocos aut sententias valentibus.
De aliis qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus
tardioris lentiorisque prudentia. Perfectos demum esse, qui
inter hæc duo genera sunt positi. Utrum sint præstantiores ani-
mi,

- mi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis.
*Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda
 & depressa.* 478
- Cap. XI. De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis,
*Sordidis, Languidis & Reconditis, Hilaribus & Exeritis. De
 inconstantibus ingeniis, omnia acriter, sed non diu, volenti-
 bus.* 491
- Cap. XII. De animis Amori obnoxiiis. Hos affectus singulorum
*temperari, & interdum mutari, à fortuna, & vel splendida
 vel obscura vita conditione.* 503
- Cap. XIII. Diversos affectus esse Tyrannorum & Legitimatorum
*Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum
 qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud
 Principes gratiosi sunt, ingenio.* 511
- Cap. XIV. De studiis Aulicorum. De diversis generibus & af-
fectibus egenorum; itemque divitum. 527
- Cap. XV. De Magistratibus. De causarum Patronis. 538
- Cap. XVI. De divinarum scientiarum peritis: deque Praefectis
Religionum. 548

P A R S V.

Alithophili veritatis Lacrymæ, sive Euphorm.
 Lufinini continuatio. 559

ALETHOPHILUS CASTIGATUS

Quæ est sexta pars Euphormionis, sive Triduum
 geniale Dionysialiorum.

- DIES I. Mundi quatuor incognita sive calumnia repressa. 659
 Dies II. Sermones convivales diversi; ubi uter infelicior, avarus
 an prodigus; uter salacior, Martialis, an Juvenalis. 675
 Dies III. In quo domita & exsufflata utrimque ambitio. 695

EUPHOR-

EUPHORMIONIS LUSININI SATYRICON.

PARS I.

SI nomen à me quæris, Euphormio sum: ¹ si patriam, Lusinia est: ubi nullæ unquam nubes cælum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli æstus adurunt: sed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentisque hinc inde plagæ, & amœna, seu salubritate montium, seu planitierum æquabilitate, regio homines alit genio loci & fortuna sua dignos. Non illic in honore supellex curiosa, non gemmæ, non imperium, non opes: non ea omnia quibus impotens hominum libido pretium fecit. Ut quisque ad virtutis studium maxime incensus est, ita promptissime veris suffragiis ad magistratum euectus, æmu-

¹ *Si patriam, Lusinia est.*] Quod est Jo. Barclaius gente Caledonius & quod ex Scotia, quam antiqui campos Elisios putavere, propter amœnitatem regionis, genus suum duceret, admirabilem & citra omniem fidem incorpisse descriptionem non abs-

re cum non paucis crediderim. Nisi forte auctor imaginariam sibi finxerit regionem, qualem vellet omnes esse, quod Satyricis vulgare est. Jam quod ad significationem nominis attinet, *Lusinia* idem ac *libertas*, in qua nati ac nutriti videntur Satyrici, nihil ut eis non liceat.

æmulos vitæ omnes, neminem dignitatis accendit. Illinc ego devolutus in hunc terrarum orbem. O dolor! quæ non vidi, quæ non passus sum, indigna, Dii boni, & quæ cælo teste fiant, & quæ posterorum inemoriæ relinquantur; nisi ut in amentia & scelere nepotes progredi nolint, saltem paternis vitiis contenti. Dâte veniam, ô 'depravati orbis incolæ, si justis querelis detonat animus incitatus atrocibus injuriis. Quid aspicitis, Heri? quid hoc minarum est? jam non ego vester sum: jam liberalis animus ad originis ingenæ decora provocavit: & ¹ingentes literæ, quas fronti meæ applicuistis, injuriæ me admonent, non obsequii. Etiam judiciorum nomen invocât crudelitas vestra? etiam tribunalium in me majestatem implorat? Tandem aliquid inveni, quod à vobis imperatum esse gauderem. Quid indigesto per acervos auro, quid avaris fertilium annorum curis confiditis? exuiam patriæ meæ candidos mores, & in oculis judicum ²sacramento, & nuncupatis votis impietati nomen dabo. Non hoc saltem ducent nefas, ut quibus terris virtus est in vinculis, ibi quoque scelus serviat? ³Jam nunc

¹ Depravati orbis incolæ.] Pers. O turba in terris anima, & cælestium inanes.

² Ingentes litteræ quas fronti meæ applicuistis.] Inurebantur olim fronti servorum notæ servitutis, & ignito ferro stigma imprimebatur, apud Romanos maxime, quatenus discerni possent, & notari eorum domini, sicut ætate nostra videmus greges, armenta, equorum coxas stigmate notari à dominis. aut arte quatenus fugitivi servi diagnoscantur.

³ Sacramento, & nuncupatis votis impietati nomen dabo.] Sacramenta dicere judicium est aut testium qui dicebantur jurati, eo quod jurejurando interposito fidem suam astringerent. Nomen dare, militum qui datis nominibus sese militæ astringunt, quasi cœnobitæ nuncupatis votis Numini ἀναπαράσ.

⁴ Jam nunc vindictis secundum libertatem datis utor.] Jure libertatis aliz erant vindiciæ, sive sententiæ ex libertate in servitutem; aliz à servitute in libertatem. Prætoris autem erat decernere vindicias in libertatem, quoties in libertatem vindicaba: ut è contra: Et servo scilicet à prætore, lite pendente, dari solebant, ut esset in possessione libertatis, hoc est, ut interim libertate potiretur. Causidici hodie vocant *Recredentiam*. Dat autem eam judex ei penes quem æquum esse decernit judex. Vindiciæ dictæ sunt à servo quodam indice conjurationis juvenum ad reducidos in urbem Tarquinos, & is propterea liberta e donatus est, & Vindicus in posterum appellatus. Ita enim Livius lib. 2. Alii hanc vocem à Vindicando; quod significat etiam vindicias dare, ductam volunt. Ut idem Li-

sunt vindiciis secundum libertatem datis utor; jam quod terguum crudeli supplicio lacerastis, vindicabit atrocior stylus, & effinget vestros mores velut in tabula, ad cujus deinde conspectum ipse horreat. Denique si sapere decrevistis, vobis scribo: si furere perseveratis, saltem volo Lusinini mei sciant devitare impuras terras: ut quicumque aditus regiones vestras aperit, seu questuum meorum veluti prærupto obice lasset transeuntes, seu lachrymarum torrentibus inundetur. ¹ Ego Curtius crudelitatis vestræ hiatus impleverim; ² Ego Sphingem, ³ ego Pœnam, ⁴ ego Hydram exper-

Livius lib. 3. Ita vindicatur Virginia spondentibus propinquis: Id est dantur Vindiciæ Virginiz secundum libertatem.

¹ *Id est quod terguum crudeli supplicio lacerastis.* Virgæ, & crux ut & inustæ in fronte ferro candente notæ sive stigmata, servilia supplicia. Ulpi. Cujac. & alii de his plura.

² *Ego Curtius crudelitatis vestræ hiatus impleverim.* A. M. N. id est, tabulam Curtius. alludit scilicet ad M. Curtium adolescentem Romanum, non ignobilem, qui se pro patriæ salute manibus devovit. Nam cum terra in medio foro ingenti hiatu defecisset; responsumque esset ab oraculo non coituram labem, nisi quispiam ex primæ spei adolescentibus sese in hiatum immisisset; Curtius acceptam à patria vitam, eidem reddere non dubitavit, & equo insidens sine mora in hiatum se misit præcipitem. Unde etiam *Curtii lacus* nomen servasse creditur.

³ *Ego Sphingem.* Labores Herculis, monstraque subierim. Sphinx monstrum erat apud Thebas, ut fabulantur poëtæ, inter alios vero Statius poemate de bello Thebano; cui caput, & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, vox hominis, Ungues Leonis, cauda Draconis. Dicta est Sphinx *ἡ τὴν τριπλῆν* à constringendo, quod esset *scorpius*, si velum removeamus, quæ

hospites problematis suis ita stringeret, ut se expedire non possent. Ita Lactantius ænigma autem solitum ab ea proponi tale erat: *Esquid animal mane quadrupes, meridie bipes, vespere tripes esset?* cuius ænigmatis nodum Oedipus ita solvit, ut hominem diceret mane hoc est in infamia repere manibus & pedibus; qui factus vir non alio nisi gemini pedis niteretur adminiculo: grandævus vero fieret assumpto scipione tripes. hoc audiro fingitur illa è saxo se præcipitasse. Et inde adagium Terentianum in Andria *Dæmoxipus non Oedipus*. Et apud Statium Oedipus

Sphingis iniqua

Callidus ambages hac præmonstravit resolvit.

⁴ *Ego Pœnam.* Antiqui dolorem, febrem, & Pœnam divinis coluere honoribus in templis etiam illis dedicatis, quatenus ea mala à se averterent; unde Horatius dat pedes, & membra Pœnæ lib. 3. od. 2.

Raro antecedentem scelerum

Deservit pede Pœna claudo;

⁵ *Ego hydram.* Maxima quæque mala in me sævierint, hydram, vel hydram, monstrum quod fingunt stabulari in Lernæo lacu; & Herculis clava domitum, ita tamen, ut cum animadverteret Hercules mactato uno capite repullare duo capita, cuilibet clavæ mactato ignem subiceret.

A 2

1 U

pertus sum, tam felici exitio, ¹ut tefriti gentiles in hæc amplius portenta non incurrant. Magis ²offendit graveolentia insuetos insalubribus cænosisque paludibus, nec tam acriter mordent ea mala quibus in luccin prodeuntes stipamur, tanquam naturali satellitio, quam quæ florentem intactamque vitam affligunt: Et ego vim doloris acrius percipio, & deploro dolentius, quem non ante calamitas percudit, quam adolescerent gentilia bona, quæ mecum pœne nata non antequam patriam exui: à qua quis discessus meus fuerit, quæ me inde rationes deturbarint, nihil dico: ferat hanc veniam inexpecta juvenus atque præceps; nec id lachrymarum exordium consumat iræ meæ impetum, quæque in aliorum mores jam diu tela libro, in meam amentiam re-
²torqueat. Nam ut has primum terras attingi, & frequenti oppido exceptus sum, in forum me contuli: ratus nunquam defuturos, qui in celeberrimo humanæ gentis loco, ubi etiam multi hereditario jure sapere juebantur, erranti per ignotam urbem aperirent hospitalitios lares: cum subito ingens circa me hominum turba confluit, modo novitati cultus illudens, interdum etiam, quoniam erat ex tenuissima carbaso vestis, populari mussitatione stupefscens. Aderat eleganti juvenis vultu, cujus mirabile in comis artificium ³Æthiopico pœne gyro cincinnos confuderat. Hic anstatam super-

¹ *Ut terris Gentiles in hac amplius portenta.* Gentiles appellat seculi amatores quibus vitiorum foedissimorum portenta dominantur, qualia sunt ambitio, libido, avaritia, & cætera vitia quibus Gentiles olim serviebant.

² *Offendit graveolentia insuetos.* Hinc axioma; *Ex assuetis non fit passio*: quod quidem axioma philosophorum confirmat, quia non tam acriter mordent ea mala quibus in lucem prodeuntes stipamur, quam quæ florentem, intactamque & insuetam malis vitam affligunt. Sic qui cæcus nascitur non tam dolet cæcitatem suam, quam qui in flore ætatis aliquo casu visu privatur; neque

tantum in commiserationem alios adducit.

³ *Æthiopico pœne gyro.* Comptulus paucis describitur: Cur autem addat *Æthiopico gyro*, pueri sciunt quotquot Mauros, aut Æthiopus viderint. Cur autem Æthiopes cincinnatos habeant in gyrum, velleris ovium more crines, aut cur fusco plerumque sint colore, jam dudum doctorum hominum torquet ingenia, maxime cum ad caput Bonæ Spei nigerrimi sint incolæ: ad fretum vero Magellanicum in America, etsi eodem climate, seu gradu, candidissimi, ubi tamen sol æqualiter torret; an ex adusto sanguine, aut humoris defectu?

superbe dexteram subducta veste reteggit, & me, quis essem, & qua causa venissem, districte interrogat. Tum ego, Peregrinum, inquam, esse satis prodit, quod in tanta solitarius frequentia expecto benignitatem hospitii, quod & ¹nauseantem ex mari ventriculum oportuna tranquillitate levet, & illuviem itinere contractam diluat. Viæ causa, mos humani ingenii. ea scire concupivi, quæ à meis finibus abesse natura voluisset. Quibus ille auditis, humanissime in paternam domum invitat; simulque dextera ad opulentissimas ædes trahit, ubi strata triclinia, cibique capaces invidiæ, expectabant convivarum aut negotia, ut ferebant, aut dissipatorum manus. Igitur securus hospitii meo duci gratias ago, ignarus impendentis sævitæ, & ad novas spes credulus: quæ ideo magis placebant, quoniam externa nescio quo fuce se adornant, & plerumque notis patriæ rebus beatiora videntur. Tum in urbem etiam levato nonnihil corpore prurro, cœnæque moras, dato puero qui perlustandæ urbi dux esset, ingenti lætitia fallo. Ille me in publicas primum porticus, in fana deinde ac theatrum perducit; postremo in amplissimam domum. ubi nihil magis timui, quam ne postes antiquitate corrupti cervices affligerent. Capacissimam sedem adolescentes aliquot per sedilia sparsi, magis strepitu, quam corporibus implebant, & si quando intermittebatur tumultus, audiebant declamantem ex eminenti loco senem, qui Romana jura interpretari dicebatur. Agebat autem ²de libertis ex lege Junia Norbana

La-

sectu? Certè causa crispitudinis istius, inquit Aristoteles, est superabundantia caloris, ita ut si in homine est multus calor, tunc pili crisperi gignantur, quia tunc movetur sursum, & ejus signum est, quod si quando aliquis intrat balneum scilicet, acquirit inde planissimos crines, qui postea exsiccati in aliam redeunt crispitudinem: sic Æthiopes & Cholenici: ut econtra in foeminis plani sunt crines ob humiditatem cerebri.

¹ Nauseantem ex mari ventriculum.]

Ex jactatione, fastore & mephiti navis, insolitoque maritimi aëris, crassique & falsi vaporis haustu ac mephiti talis nausea provocatur.

² De libertis ex lege Junia Norbana Latini.] Juniam Norbanam tulere M. Junius Silanus, L. Norbanus Flaccus, Balbus Coss. anno L cc xxv. Ipse ille qui à Carbone repetundarum accusatus est, ut ait Cic. 2. de officiis, ut ii servi qui neque censu, neque vindictâ, neque testamento, sed aut per epistolam, aut

A 3

inter

Latinis, ac præterea ¹ de Dedititiis, quorum iniquissimam conditionem ne quidem severior antiquitas tulit. Verum hæc, inquiebat, omnia sic in desuetudinem abierunt, ut relicti tantum nominibus, jam qui illi fuerint, jam quibus legibus vixerint, disceptemus. Sed ignari non estis, Adolescentes, mutata hominum mente, plerumque velut tacitis abrogata suffragiis quæ majores nostri tanquam mansuris legibus commendabant. Hinc editus ² abrogatarum legum liber,

inter amicos, aut convivii adhibitione liberi fierent, non cives Romani, sed eodem jure, quo Latini coloni essent. Ut si Latinus Civem Romanam, vel Latinam uxorem duxerit testatione interposita, quod liberorum quærendorum causa uxorem duxerit, postea filio filiave natis, & annulo facto, possit apud prætorem, vel præsidem provincie causam probare, & fieri civis Rom. tam ipse, quam filius, filiave ejus, & uxor, scilicet si & ipsa Latina sit, ut Latinorum legitimæ successiones nullæ prorsus essent, sed eorum bona manu-missores, tanquam servorum peculia sibi haberent: ut liberti jus civitatis Rom. non ante haberent, jus suam aureorum annulorum, aut natalium restitutionem à Principe impetrassent. Ulpian. in inst. tit. 3. Justinian. §. de success. lib. id. novel. 78. qui tribus modis superditiis manumitterentur, minorem libertatem consequerentur, & Latini Juniani fiebant; alii cives Rom. qui majorem.

¹ De Dedititiis.] Si quis tempore senectutis commisisset aliquod crimen, propter quod notis in fronte, & stigmati, vel in publicos carceres conjectus fuisset; aut propter delictum aliquod verberibus affectus, illud confessus esset, ac deinde gratia cum domino inita manumissus ab eo fuisset, dedititiis libertus fiebat, & infima libertate potiebatur ex lege Ælia Sentia. vis plura, consule Jacobum Rævardum lib. 4. Variarum cap. 9. Anton. Cujacium Jurisconsultum lib. 2. cap. 9. Jacobum

Cujacium obser. lib. 5. cap. 13. & l. 7. cap. 20.

² Abrogatarum legum liber.] Abrogare proprie populus dicebatur, senatus autem statuebat ut abrogaretur. Legum potestas hæc fuit, ut eo quod erat legibus sancitum, omnes Quirites tenerentur, utque vigerent usque dum alia lege abrogarentur, nec parvo spatio terminarentur, aut annu tantum esset, uti prætorum Edicta. abrogari tamen omnes licebat, præter sacratas. cautum autem erat in tabulis, ut quod postremum populus jussisset, jus ratumque esset. quin etiam à senatu nonnunquam leges, quæ non videbantur esse ex Rep. sublatae sunt. Erant autem quatuor omnino genera, quibus per senatum more Majorum statuere aliquid de legibus: unum ejusmodi; placere legem abrogari, ut Q. Cæcilio, M. Junio, Coss. quæ leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur. atque hoc genere non abrogabat legem senatus, sed statuebat. ut tamen ejusmodi abrogatio caveretur, in sanctione legum ascribi solebat, ne per Saturnam abrogari, derogative liceret. dicebatur autem Saturna lex multis aliis conferta legibus, ita ut in ea fraus subesse, quæ populum falleret, facile posset; aut in simplici lege, si de abrogando, derogandove populus rogaretur, non difficile erat, id quod rogabatur intelligere. abrogabatur etiam lex, si augures contra auspicia latas esse, monuissent. Tertium facto senatus consulto, aut communi consensu aut per desuetudinem, vide Julianum juris-

con.

liber, præclarus hercule, si non eas leges omitteret, quas in eo primas esse oportuit. Non vero volumen erroris tam manifesti reum; & nisi haberet triste mortalitas privilegium, ut liceat aliquando peccare, librum mea sententia ad oleum piperque dimitterem. Etenim plurimas Juris partes muta jam omnium voluntate deletas ita præterit, ac si illæ hodie in antiquo suo regno consisterent. Si nisi exemplo non creditis, ecce legem olim sanctissime habitam: '*Honeste vivere, alterum non ledere, jus suum cuique tribuere*; quam nunc prorsus moribus hominum sublatam indignor inter antiquatas in eo codice non referri.

Erat adhuc in loquentis ore dictio, cum effluentis mensura sabuli, ac elati præterea æris sonus, strepentibus subinde auditoribus, tantum hominem de suggesto non depulit. Ego vero perlustrata iterum urbe, cum me, utpote inusitatis indutum vestibus, puerorum agmina stiparent, in hospitium meum redeo, & quæcunque tota luce perspexeram obfirmandæ curiosus memoriæ diligenti cogitatione digero. Sed posteaquam convivæ destinatum ad epulas tempus colligit, passimque discubuimus, clam sugillantibus universis meos gestus, & peregrini oris lineamenta, confusus egenæque consilii, non agnoscebam amplius aviditatem sto-

consultum, Paulum Manutium, & alios. *Lex*, inquit Ulpianus, aut rogatur, aut abrogatur, aut derogatur, aut subrogatur; aut adrogatur.

1 *Honeste vivere, alterum non ledere, jus suum cuique tribuere.*] Hæc optima naturæ lex, ea est nobis à Natura indita, sed quam perversa consuetudine violamus, in nobis impiecissam delermus, intactam corrumpimus.

2 *Effluentis mensura sabuli, ac elati æris sonus.*] Hora fluxerat & campana signum dederat. De horologio arenario, deque campana indices finis scholarum mentionem facit. fuerunt horologia ærea quæ campanæ pulsu horas indicarent: sicut & lignea solaria quæ umbra stili terre hæc notarent; aquæ

quæ ab aqua sensim fluente Clepsydra vocabant; de quibus Plin. lib. 7. c. 60. Apulejus, & notæ nostræ in Argenidem, denique arenaria de quibus mentio hic, quæ arenæ vel sabuli in vitro positæ horas significarent. Apud antiquos erat concha hemicyclia, lincis debita proportionem distincta, cui prælongus ex ære, aut ligno baculus foli oppositus supereminebat, ita ut ejus umbra in lineas incidens horas ostenderet. Vernacule *Bouffole*, tamen hodie acumen acis lapide Magnete tangitur, quo tactu virtutem illius lapidis sibi imprimit, quod ad Campanæ usum, auctor dicitur S. Paulinus Præsul Capuanus in Campaniâ, unde illi appellatio. Illius autem usus non tantum in sacris.

¹ Stomachi, tributum reparantis quod irato mari exolveram. Statimque cradelior fortuna desæviit, postquam non gratuitam nobis mensam liberalitate poni, sed mihi pro hospitio diversorium contigisse non sine magno horrore audiui. Nam ad patrium morẽ nec auro corpus in viam præceps tardaveram, nec in cibos pretium quæsieram, quos gentis nostræ benignitas vendere nescit. Igitur inexpectatis moribus delusus, cœpi tum primum execrari harum regionum vilissimum genium, & sic tacitus mecum loqui. Pisces à fontibus ad mare non inveniunt qui vivendi vectigal extorquent. Natura ubique pabulum feris posuit; & quamvis ² hirundines utrumque solem metiuntur, esca nunquam errantibus deest. Ergo soli homines non impune implebunt exhaustas jejunio vires? ergo in belluas pontus erit clementior, quam civilis ratio in mortales in eandem genitos sortem? nisi forte pretiosior aqua est in miliario quam in fonte, aut animantibus reliquis aliquid supra hominem natura debebat. O sordidum genus, barbarumque facinus! O feriores homines ³ quam humanam olim Androclus feram in-

ve-

¹ *Stomachi, tributum reparantis, &c.]* Ciborum appetitum significat; nam is evacuato stomacho longe major est, quia vacuus stomachus ciborum repletionem appetit, quibus calor naturalis sustineatur, dum circa alimenta agit, & ea decoquit.

² *Hirundines utrumque solem metiuntur.]* Et ab altero polo ad alterum volant. Istæ sunt ex numero avium transmigrationum. Plinius lib. 12. cap. 2. *abunt & hirundines hibernis mensibus, sola carne vescens aris, ex iis qua admodum ungues non habent: sed in vicina abunt apricos secuta montium recessus, inventaque sunt nuda atque deplumes.* Ovid. 2. Fastor. *Fallimur? an æris prænumtia tenui hirundo?*

³ *Quam humanam olim Androclus feram invenit.]* Leone ferocior de hoc Androclo Plinius & alii non pauci. Ajunt scilicet hoc mancipium male plerumque

exceptum à domino fuga sibi consultuisse, & relicta Roma, & domo Doimini per solitudines dum exerraret Leonem invenisse qui læsam spinæ aculeo plantam pedis ei porrigeret, detracta spina sic memor beneficii fuit Leo, ut pro suo Androclo perpetuo laboraret in venando. Abiit tandem solitudinis perterritus servus fugitivus & à querentibus repertus in carcerem intrusus est Leonibus in amphitheatro statim die exponendus, interim Leo de medico suo sollicitus omnia vestigat avia nemorum, concava vallium, prærupta montium; sed & ipse capitur à Venatoribus, & in cavea includitur. Stata dies illuxerat quo spectante senatu populoque Rom. ex amphitheatro, educitur in arenam Androclus; educitur & Leo supradictus è cavea, qui rugiens accessit ad Androclum qui actum de vita sua jam existimabat: sed Leo pedem ocyus repressit

dura

venit ! Nec contentus hac objurgatione, palam excusare imprudentiam meam cœpi quod nummis destitutus cauponam intraſſem, & totum in gentilitios mores transferre peccatum; Nam in veſtris, inquam, moribus non minus quam in regione hoſpes id primum rogo, ut innocentibus erroribus venia detur. Quod hic religioſum eſt, alibi profanum eſſe nihil prohibet. Nempe quælibet regio non magis ſuo aëre aut terminis, quam ſuis moribus definitur: neque aliquid peccavi, niſi exiſtimatis omnes homines ſub eodem cœlo naſci debere. Quamquam facio his excuſationibus injuriam humanitati veſtræ: à vobis nihil durum timo. ¹ Severitatem, ut audio, his annis depulit de ſumma ſede Clementia.

Videbam durare nemini riſu erumpente conſtantiam, ut etiam miſerrimam adhuc loquentis vocem cachinni petulantia confunderent: cum inſtaret præcipue ſupra ſuam artem improbus caupo, detractamque mihi veſtem auferre pugnaret, ut (ne ſine joco facinus iret) expeditus onere ſupervacuo, inquit, liberius revoles in amœniſſimas terras, quarum nobis etiam pœne deſiderium tua prædicatio admovit. Cohorui ad hæc dicta, & ² Gallico gelu frigidior metus etiam intimum calorem tentavit.

Sit

dum Androclum agnovit, eumque adverſus alias feroces belluas ſtrenuè tutatus eſt ſtupente toto conſeſſu, qui libenter annuit utrique libertatem. narrat exacte hiftoriam Gellius Noct. Attic. 5. 14.

¹ *Severitatem, ut audit, his annis depulſa de ſumma ſede Clementia.* Clementia major his temporibus. Severitatem & Clementiam veluti Deas hic inducit, Et illa quidem dicebatur Nemefis, quam ait è ſua ſede à Clementia deturbatam; hæc vero Aſtræa quæ tempore Saturni, aureo ſeculo apud mortales expulſo ſeculare imperabat. Athenienſes Clementiæ, cui locus erat in media urbe nullum ſigulachrum ſecti volebant. Statius lib. 12. Thebaid,

Nulla autem effigies, nulli commiſſa metallo

Forma Dea mentes habitare, ac pectora gaudet.

² *Gallico gelu frigidior metus.* Timor enim ex frigore, calore naturali ad cor roborandum ad interiora recedente. Petron. Arbitr ſic habet: *Gallica hyeme frigidior*: Sed & Gallicæ hyemes in pro. verbum abiere.

Et mollia frigora Galli.

Dicam tamen Cardinalem quendam Romanæ Eccleſiæ, inter æſtus vix tolerabiles Italiæ natum (Ipſe eſt Bentioglio) de caloribus Galliæ quaſi minime ferendis lepide admodum loquidum ſcribens ad alium ſacerdotem purpuratum ſic Epistolam exorditur: *Prima*

A 3

d'ign'

*1 Sic ubi terra parens, Clymenao torrida partu,
In Phoëthonteam mittebat vota ruinam:
Aspiciens juvenis nebulas ignescere, Olympumque
Errantem sensisse diem; ceu saxea moles
Hæsit, & ignipedi permansit fræna jugali.
Non magis heu vivus, quam cum ² pia turba cadentem
Condidit Eridano, tumulumque cacumine texit.*

Trahebat interim vestem epularum suarum pretium, & fœdam avaritiam risu crudelissimo cumulabat. Et, Hoc est, cogitabam, quod promiserat liberalis vultus filii sui, & indigna fœdissimis moribus vestis? hocine quod mihi adulabar etiam infamam conditionem in his terris aspirare ad virtutis nobilitatem? Jamjam callidum illustrium vestium intelligo munus: ut humilem animorum fœcem illustri fuco velent, & quod maximum debuerat esse familiarum discrimen, confundant atque permisceant. Ita profundissimum cœnum vestit fragilis indigna fronde cespes; ita fumum nives induunt, nec ipsis anguibz pulchrum veneni tegmen, versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. Misertum est querelarum mearum aliquod proprium numen, aut ut verius dicam, me pejus afflixit, & iniecit mentem Callioni splendidissimo homini (is negotiorum causa illo die in urbem venerat) ut me sibi exiguo ære addiceret. Qui postquam interrogavit, an ejus augere familiam vellem, quid facerem, nisi ut me omni libertatis dispendio eriperem ab instanti peste, & grassatore urbano? Disce-

serat

d'ogn' altra cosa, per amor de Dio V. E. mi, lassî doler del caldo. Et paulo post: ô che caldo crudele, o che caldo di fuoco, Ua caldo in somma ch' a trasportato il Cielo d' Ispagna in Francia, e Seviglia a Turs.

1 Sic ubi terra parens Clymenao torrida partu, &c.] Habes hic stricte fabulam Phaëtonis filii Solis, & Clymenes; qui objugatus ab Epapho qua ratione Regiam solis Patris adierit, currum ejus regendum assumpserit, mundum pene consumpserit, in Eridani

litora Jovis fulmine præcipitatus sit, fusc habes apud Nasonem Metamorphoseos l. 2. Dicitur est *ὁ πῦρ πῶς ἀπὸ τοῦ φωτός* uro.

2 Pia turba cadentem.] Sorores intelligit Phaëtonis diædas Phaëtoniades à poëtis; sunt autem Phaëtusa, & Lampetie quæ præ lacrymis in alnos ut Virg. Eclog. 6. vel in populos uti 10. Aeneidos finguntur commutata, lacrymarum autem in Electram.

ferat in patriam navis, quæ me vexerat: longa erat redituro & inextricabilis via, per ambages, ac deserta, & extremum mundi limitem. Quæ omnia ut diligenti sollicitudine vincam, qui me illuc sumptus deducerent, si vix unius horæ diversitorem vestis absolveret. Igitur conditionem nihil cunctatus accepi, & qui modo comes assederam, confurgo de mensa ad obsequium, turgentisque oculos furtiva manu exfrico. Puduit Solem diutius hæc videre, & servitutem meam libera solutaque nocte occuluit: quæ cum radiis lunaribus illustribus non omnino viæ discrimina confunderet, statim cursoriis equis contendimus in Callionis munitissimam arcem: cum mihi, exultantibus cæteris, non tam videretur in equum, quam ¹ in Salaminiam damnatus ascendere. Muris superbe eminentibus creberrimæ turres, pinnaeque ad splendorem compositæ adornaverant domum: fossæque non latitudine magis notabiles, quam stagnantibus aquis, prodigiosæ molis piscem alebant. Ædificium partim nobile antiquitatis vestigiis, partim recenti artificio elegans. Nihil Callion aut ad famam videbatur aut ad luxum omisisse.

Sed quod reliquum noctis fuit, cum non per fomnum ³ transigerem, & nunc intimis singulibus, nunc excitato per dolorem acerbo inanique risu, mihi desertæ patriæ imprudentiam imputarem, conservis amentiaæ speciem feci. Crudeles ac foedæ animæ, quas ultra Persicum scelus euntes jam non virilibus nervis fraudare naturam, sed animos & secare delectat, rem ad dominum detulerunt: cumque,

¹ *In Salaminiam damnatus.*] In exilium, & remotissimam regionem Salam. insula est in sinu Saronico contra Atticam, urbem habens ejusdem nominis, in qua Telamon regnavit, Ajacis & Teucer pater. Verum cum Teucer capta jam Troja in patriam rediret, indignatus Telamon quod Ajacis mortem qui ob arma Achillis sibi necem intulerat, non vindicasset, cum expulset; expul-

sus in Cyprum insulam navigavit, ubi novam Salaminiam, hodie Constantiam appellant, ipse condidit. De qua Horatius lib. Ode vii.

*Certus enim promissit Apollo
Ambiguum tellure nova Salamina fute-
ram.*

Porro in Salaminiam insulam relegabantur olim damnati capitis, & in primitiva Ecclesia non raro Christiani.

³ *Fid.*

que, proh facinus, placuissent auditi, figmentis etiam onerant calamitatem meam, & imponunt gemitibus lachrymisque, ac risui meditatae voces affingunt. Hic Callion¹ flagitioso digito superiorem explicans barbam, Bene est, inquit; erit illi felix & vegeta servitus: & si vestis non mentietur valetudinem, ne queratur vitium mentis: juventute peracta læto etiam & viridi senio stabit. Vos tantum² in insaniam impellite præcipitantem, & in Quirinalium Myrtam attollite. Accipiunt imperium lubentibus animis, & in me confestim toti telis ac machinis angustum profundunt omnem malitiam, quam ex sentina aulica impuris animis hauserant. ³ Tribus mediastinis datur negotium,

¹ *Flagitioso digito superiorem explicans barbam.* Perfunctoria vanitas. Per flagitiosum intelligit Indicem qui est secundus à pollice digitus, Græcis *ἀνδρῆς*, *δευτέρων*: sic appellatus quod flagitiosos indicet ac demonstret. aut si quando minamur, hunc movemus cretum. Tamen Medius, dictus olim Verpus, & impudicus, & infamis, Græcis *μῆδης*, *σφαλῆς*. Perlius

— *Frontem uda labella*

Infami digito, & iustralibus ante salivis

Expiat. —

Et Juvenalis

— *Ipse minaci*

Præberet laqueum, mediumque ostenderet unguem.

Erasmus item in Chiliad. Centuria 3. Adag. 68. ait: *Medio digito porrecto superbum contemptum significabant.* Mart. l. 2.

Et digitum porrigito medium.

Et

Ostendit digitum sed impudicum.

Laërtius de Demosthene, indicat, inquit, *porrectiane digiti medii quippiam obscenum significari* fuitque præfci moris, ut si quos focci facerent, aut insigni contumelia, vel deformi convitio afficerent, id objectu medii digiti protenti denotarent: quod est à Græcis usurpa-

tum ut contractis reliquis digitis medium ignominie causa protenderent, quod *σημαίνειν* dicere. *σημαίνειν* enim, prætentare est digito an gallinæ ova conceperint: sicuti *ἀβελῆς* ubi quempiam focci facere significant. quare ab Atheniensibus medius catapygos, quod insaniam incuteret, & convitium, nominatus est.

² *In insaniam impellite præcipitantem, & in Quirinalium myrtam attollite.* In classem stultorum. apud Romanos Quirinalium stultorum contingebant feris decimo septimo mensis Februarii, de quibus vide Ovidium in fastis, Varro- nem, & Festum. porro Quirinalia stultorum dicta sunt, quia qui in fornacibus non fuerant feriat, quique in sua tribu, ut erat constitutum sacrum non fecisset, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebatur: nam omnibus diis & feriis constituta erant sua sacra quæ præterire, & transgredi fas non erat, sine nota stultitiz.

³ *Tribus mediastinis datur negotium.* Famulis scilicet. Ulpianus docet servorum species à Jurisconsultis ab opera & ministerio recenseri multiplices, inter quos fuere Atriarii, focarii qui & mediastini inferioris ordinis. Milliarium autem dicitur vas ad coquendum accommodatum: de quo Cato de re Rust.

j 1 *Nam*

tium, qui me, tum primum in somnum labentem, postquam decoctum tota nocte dolorem prima lux sopiverat, supposito petulanter fumo excitant: neque tardus urgentibus parebam, cum animadverto laqueis impeditos pedes ægrius procedere, nec aliud festinatione profici, quam ut laxiora vincula arctius in nodum jungerentur. Tum scædissimus mortalium Pædo, maligno risu dexteram, tanquam saluaret, porrigit. mihi vero jam non erat integrum, aut sapere, aut decipi nolle: manum itaque trado, & Rogo, inquam, mi contubernalis, quid injicitis vincula jam etiam parum libero sine compedibus atque nodis? Dum hoc blandius pronuncio, interim dexteram meam religaverat ad thorum, omnique convicio male sanas ingenii reliquias cum fociis expugnare certabat. Itaque modo sinum gelida perfundunt, modo acuminibus latera perfodiunt, ¹ nunc etiam titillationibus importunos risus excitant; ut jam mihi malorum minimum servitus esset. His officiis longissimum diem, mihiq; instar æternitatis stantem, exigunt, & ad affectionem hilares, ipso risu, ipsaque lætitia me improbe oppugnant: sic ut ² ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.

Me

¹ Nunc etiam titillationibus importunos risus excitant.] Ubi quaeritur quare homo tactus sub ascellis citius ridet, quam alibi tactus? Respondetur, quia ibi est concursus plurimum nervorum, & quia medium tactus, scilicet caro est ibi subtilior; unde fit major, & subtilior sensatio. si quis hic tangitur fit diffusio spirituum ex multis nervis ibi collectis. Tandem venit spiritus ad faciem; unde causa risus. Sed ex medicorum sententia splen ridere facit; unde distichon istud Ehardi

Cor sapit, & pulmo loquitur, sed cum morietur;

Splen ridere facit, cogit amare jecur.

² Ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.] Ut omnino defecerim. An allegoria ducta à Mega-

lensium muris in Attica provincia Græciæ, ubi imperabat Nisus ille Scyllæ pater illius quæ viso Minos expugnatore urbis, amore illius ita victa est, ut ressectio crine fatali Nisi cesserit urbi Minos expugnatore: Nam & dicitur Scylla percutiendo lapide muros, concentum Lyræ illos edidisse. Ita Ovid. l. 8. Metamorph.

Rexia turris erat, vocalibus addita muris,

*In quibus auratam proles Latonia fertur
Deposuisse lyram, saxo sonus ejus inha-*

sit,
Sape illuc solita est ascendere filia Ni-

si, &c.
Ita legimus concidisse olim muros Hecrecutis ad clangorem tubæ Gedeonis expeditionis duc.

Dissus

Me autem cum sub noctem jejuni cerebro spiritus deficerent, nec tam in amentiam deflecerem quam in mortem, copiosus cibus ditibus allatus sportulis, & qui me ad vescendum hortaretur relictus est Percas. Erat vir mitiori ingenio, naturamque suam parum in scelera detorquens, nisi si plurimum expediebat. Ille me ut consalutavit, thoroque meo reclinis remisit vincula, & oppressulatas fores diligentius muniit, cœpit uberius flere: necdum tamen synceritatis fecerat fidem, novoque cogitabam ludibrio suspectas sœvire blanditias; cum prehensam in anum tenerius concutiens, Nosti me, inquit, Euphormio? Ego sum qui heri domino Callioni persuasi, ut te in familiam admitteret. Itane? inquam. tu quidem habes tristissimi beneficii reum. Sed quid in dominum omni ponto ac tempestate ferio rem admisi? aut quid deliqui tam atroci supplicio dignum? O si liberum saltem moriendi permittat arbitrium, aut quod annis pluribus ferre possum in atrocitatem dieculæ inhumana miseratione componat. Illachrymatus est Percas, & digitos articulis innectens, demisit ad umbilicum inversas cum lacertis manus: cumque aliquantum defleisset meam miseriam, ac multis gemitibus interpolaret orationem; tandem veluti collecto spiritu animosius insurgens; Euphormio, inquit, & tu servus es, & ego. Quo tu jam loco es, possum deinde præceptum agi, si herus annuerit; in servitute precario sumus felices. Si mihi credis, propulsabimus communibus consiliis fortunæ injuriam. Memento Pyladis & Orestis fidem Tomos etiam evasisse & Dianæ

crui-

Dictus & Amphion Thebæ conditor arcis

Saxa movere sono testudinis, & præce blanda

Ducere quo vellet. —

Mitto quæ de Sibaritis scribit Pomp. Trogus. Et post illum abbreviator ejus Justinus.

I Pyladis, & Orestis fidem Tomos etiam evasisse, & Dianæ crudelitatem. Orestes Agamemnonis & Clytemnestræ

filius, sic appellatus ob agrestem, & quasi montanam indolem: cui soror Elektra necem parati ab Ægisto qui patrem Agamemnona interfecerat, matremque constuprarat, prævidens, ipsum per pædagogum in Phocidem clam ablegat ad Strophium Phocensium principem qui Agamemnonis uxorem duxerat. Illic duodecim annos demoratus cum pædagogo suo Argos rediit ubi sub specie hospitum Phocensium, quos

crudelitatem, & Thebis cohortem amantium multis in-
expugnabilem annis laurum sæpius quam apium decerpisse.
Nec mirere, quod arcanas cogitationes effundo confiden-
tius in sinum tuum: non videris mihi ignotus, tanto forti-
tudinis & constantiæ experimento. Te mihi primum con-
ciliavit frons liberalis, & verecundi oris modestia; deinde
servitus conjunxit; ad extremum ipsa miseria acrius com-
mendavit. Secundum hæc jusjurandum adjecit, & omnia
quibus fidem orationi quæreret. Ego vero etiam ² ad spe-
randum tardior, quam si Aristodemus aliquis victoriam
nunciaturus indigno vultu procederet, tamen allevari paul-
latim sinebam animum meum, sic ut aliquantulum revivisce-
ret salutis jamdiu sepulta cogitatio.

Nus

quos Strophius miserat, ut Orestis obitu-
rum nuntiarent, intromissi ad Cly-
temnestram, eandem cum Egisto ad-
ultero, conscia Electra in ultionem
patris occidit. Ita Sophocles, & Eurip.
Eosce agitatus est furis Orestes quibus
non purgari potuit, quam ad aram Dianæ
Tauricæ, ubi tamen beneficio sororis
Iphigeniæ vitavit crudelitatem Dianæ
cujus ad aram humanæ victimæ macta-
bantur: uti & Tomos urbem Ponti
declinaverat ubi olim Medea dicitur
Absyrti fratris membra frustulatim dis-
secuisse. Ex illo Orestes amicum in ul-
timis habuit Pyladem Strophii filium,
omnium ejus peregrinationum comi-
tem individuum, & periculorum so-
cium. Porro tam arctum fuit inter u-
trumque amicitie vinculum, ut alter
pro altero mori non dubitaret. Ita Cic.
de Amicitia: cum ignorante Rege
Thoante ueretur eorum esset Orestes: Py-
lades Orestem se esse diceret, ut pro
illo necaretur: Orestes autem, ita ut e-
rat, Orestem se esse, dicere persevera-
ret.

1 Thebis cohortem amantium.] Inter
quos Cadmus, & Hermione, Semele,
Bacchus, Alcmena, Hercules maxime
spectabiles sunt. Capanei apud Thebas

mortui dum celebrarentur exequia uxor
Euadne in rogum mariti se conjecit.
Ovid. l. 3. de arte.

*Accipe me, Capaneu, cineres misce-
bimus, inquit.*

Iphig. in medios insiluisse rogos.

Sed isti viri inexpugnabilem laurum po-
tius in expeditionibus meruere, quam
Apium in olympicis ludis Coronaban-
tur aplo Olympionicæ. Et in Achaja
certaminis Næmez victores.

2 Ad sperandum tardior, quam si Ari-
stodemus aliquis victoriam nunciaturus,
[&c.] Quantum conjicio, ipse est Ari-
stodemus Arcinorum victor: Eiamm
alios ejusdem nominis reperiam, liqui-
dem est Aristodemus Cumarum ty-
rannus cognomento mollis, aut mala-
cus, cujus sorores describit Plutarchus
de rebus gestis illustrium mulierum. Est
& Aristodemus Nisæus, filius Mene-
cratis Aristarchi discipuli. Fuit & Ari-
stodemus nobilis grammaticus præcep-
tor filiorum Pompeii qui mane Rhe-
toricam, meridie Grammaticam do-
cuisse dicitur. denique Aristodemus
Messeniorum Rex propter augurium
quod infaustum sibi fore ob nescio quos
larratus canum, in animum induxerat
suum, violentas sibi manus attulit.

1 Hæc

Nutat ut ingenti puppis circumdata ponto,
 Quam tumidus nigro murmure ventus agit,
 Humida cum pictos lacerarunt aquora divos,
 Nec semel intrepidus insiluere viros;
 Quassaque ceruleum passim intrromittere montem
 Occæpit picis tegmine nuda ratis:
 Sic secura feri stant promontoria ponti,
 Aut procul è speculis commoda surgit humus.
 Jam prope non meminit peritura nauta carina,
 Quodque videt credit jam tenuisse solum.

Tum ego amplexibus hominem arctius alligo, & non con-
 tubernalem meum, sed numen, sed genium ac tutelarem
 Deum appello. Et, Tunc, ajebam, solus es in hoc terra-
 rum orbe, cujus spiritus nondum vitiorum contagione spur-
 catus sit? tunc solitarius homo ² inter tot millia hominum
 specie ficta? Silere me jussit Percas, & potius quod à re
 videretur in medium consulere. Mihi autem nullum erat
 remedium potius fuga, in quam jam animum intendebam,
 ratus socio tam detestabilis servitii pertæso nihil hæcenus
 præter authorem ad ejusmodi consilium defuisse. At ille
 tristius supercilium contraxit, &, Nescis, inquit, quibus
 te cruciatibus involvis. Jam huc illuc discurrent affeclarum
 turbæ; jam in aditu ac limine urbium stabit imago nostra,
 & custodia inexorabilis; quam ut mendaciis possimus fal-
 lere, vultu certe & fronte deprehendemur. Noli ad cre-
 dulam spei perplexæ auram antennis solvere: ³ Cum Stra-
 tonico

¹ Humida cum pictos lacerarunt aquo-
 ra divos.] Pingebant scilicet in puppi
 aliquem deum, aut quid simile, maxi-
 me vero Castorem, & Pollucem,

— Quos Nauta soluit

Puppibus, & jam jam vincensibus in-
 vocat nudis.

Inde Virgilius 3. Georgicôn

Pictas & abiectæ puppes:

Ovid. 1. Trist. el. 3.

Monte nec inferior prora puppiq; recurva
 Insiluit & pictos verberat unda deos.

² Inter tot millia hominum specie ficta.]
 Sic Diogenes Philosophus Cynicus ho-
 minem quærit in multitudine, cum
 laterna quasi per noctem nec invenire
 potest nisi larvas hominum, & ficta
 simulachra, aut certe pecudes, quicun-
 que à recta ratione ad vitia deflectant,
 nempe porcos, Lupos, Canes, Mulos,
 Tigres, Leones, quotquot mores isto-
 rum brutorum æmulati hominem peni-
 tus exuunt.

³ Cum Stratonico.] Reperio alium
 Cy-

tonico dixerim, ex omnibus navigiis tutissima esse, quæ in terram nauta subduxit. Nescis apud quem servias. Callion est, non istius modo vicini quod incolit potentissimus, sed etiam gratiosissimus apud Principem, à quo ^{numma-} riam olim nobilitatem accepit. Neque hæc fugiendi audacia per tantum gentis ocium expediri, aut facile inulta esse potest. Is enim hodie Princeps est qui **R E Q U I E M** non tantum orbis sui medio, sed & Metis indulsit. Inhorruì è nova spe dejectus, &, Quæ, dicebam, igitur securitati via propior, quam ut laqueo jugulum frangam, si servienti mors lentior destinatur, fugitivo crudelior? Vetuit **4** Percas desperare, & cum dolori medicinam faceret initium verborum fomentis, cœpi diligentius percunctari de regione ac moribus hominum, & præcipue de Callione nostro. Tum ille; Primum, inquit, te scire oportet, nihil tam sanctum esse quod non corrumpat diuturnitas temporis, multaque probe à majoribus instituta uno senectutis vitio deflexisse in turpissimos ritus. ^{olim} Ferunt

Cytharœdum ejus nominis. Et alium apud Plaurum in milite glorioso: ejusdem fuisse sententiam Anacharsin sentiunt.

1 Nummariam olim nobilitatem accipit.] Pecunia emit. viles scilicet illi tituli nobilitatis ementitæ qui pecuniâ comparantur, pecunia autem sæpe ex rapinis; ideoque ex vitio non ex virtute, sed ex juven.

Nobilis ac sola est, atque unica virtus. Cujus rei cum versentur nobis exempla ante oculos, vetera ego silebo: tantum legebo priscam nobilitatem calcari nostris temporibus, novam hoc est nummariam dominari; dicant hi ut in Herc. Fur. Senecæ:

— *Nobiles non sunt mihi*

Atci; me altis inclutum titulis genus.

2 Ferunt olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nos à discriminatam.] Homo de humo quod ad corpus, & ex nihilo quod ad animam suum genus insignire laborat quidem, sed more corniculæ alienis plumis, hoc est aliena se

virtute induens: stimulus est à natura cuique inditus, quo virtute nihil habeat sanctius:

Nam genus & proceros, & quæ non fecimus ipsi

Præ ea nostra voco.

Ovid. 13. Metam. ait; sed D. Ambrosius quàm illustrius? *Familie hominum inquit os illud ambrosia & nectare diffusuens, splendore generis nobilitantur: animarum autem clarificatur gratia splendore virtutis.* utinam dicatur cum Contr.

Virtus patrimonium nobilis anxio.

Romanorum nobilitas in Curtiis, Fabritiis, Cincinnatis, Stolonibus, quorum vita in iustificatione, & amore virtutis agebatur, reliquere nepotes ab avorum virtute degeneres, & qui à vera nobilitate quæ in una virtute posita est, descivere.

Qui enim generosam dixerit hunc, qui Indignus genere, & præclaro nomine tantum

Insignis. —

B

Ad 9

olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nota discriminatam. Hinc Magnates constituti, hinc honores & cultus in ipsos delati ab iis qui ad tam sanctum splendorem obstupescabant. Hoc priscis temporibus unicum remedium erat emergendi è latebris vulgi, cum omnes initio pares esse natura iussisset. Si quis ingenio & prudentia pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, si quis exteris gentibus suavisset aut societatem si integræ, aut servitutem si nonnihil attritis rebus affigebantur, illi statim meritæ nobilitatis insignia publici consensus deferebant. Illum disciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnes provehebat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus, primum à paternis clientibus, deinde ab omnibus qui inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed jam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis. Cum abundarent opes in illustribus familiis, & luxuriantes copias avita industria peperisset, obstupuerunt paulatim virtutis stimuli, & aliquid remiserunt nepotes de paterna contentione ad gloriam: donec vertentibus aliquot seculis, vix aliud ad commendationem habuerunt, quam inanem prope fugitivam auctorum suorum memoriam. Sed neque te secretiori veritatis parte fraudabor. Raræ sunt hac ætate primæ illius & sinceræ nobilitatis reliquæ.

Adeo Nobilitas sine virtute, aurum est quod vilem materiam illustrat. Apud Helvetios, & Dacos nobilitas virtute sola comparatur, non auro emitur. Unde Sen. in Her.

— *Qui genus jactat suum*

Aliena laudat. —

Sixtus V. Pontifex maximus irridens vanitatem istam diſſitabat ex illustri se ortum esse domo, quandoquidem paterna domus defectu tegularum solis radiis esset illustrata. Respondit olim Sigismundus Imperator plebejo homini qui nobilitatis titulos ambiebat, *possum quidem te augere opibus, & dignitatum insignis, ac immunitatibus nobilium te do-*

nare. At non ego te, sed una te virtus poterit nobilitare. De his loquens Apulejus, quos, inquit, non opes, non generis excellentia: sed ingenii mores nobilitant. Sed loquatur aureum os; ille clarus, ille sublimis, ille tunc integram suam nobilitatem putet, si dedignatur servire vitiis, & ab hisce superari. Sic D. Hieronymus vere nobilem Marcellam Romanam appellat non tam causa avitæ nobilitatis, quam virtutis.

I Jam Homericis temporibus non erat novum filios degenerare à paternis institutis. Longior sim si Argivos, Phrygiosque digniores recenscam. Lege Homeri Iliadem, & Odyssæam.

I Na-

quæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeo ipsa fors quæ familias extulerat, eas plerumque aut depreffit, aut extinxit: 'Nascuntur in dies cognomina, & statim primo ætatis die transcribuntur in senium:

— *Qualesque premunt nunc hydra sylva*

A prima venire die. —

'Quotusquisque est, quem avi sui non pudeat? cui non est prope

[*Nascuntur in dies cognomina.*] Hinc Gallienus ait: *hi in nominibus tantum sunt ingenui; ut & in cognominibus.* Attamen cognomen necessitas primum excogitavit, cum prænomen & nomen quandoque non satis esse videretur ad homines distinguendos. Qui autem agnomen aliud à cognomine tradiderunt, hi mihi satis, quod sentiunt non probant. At cognomina appellant ea quæ tertio loco; quæ præterea sunt, cognomina nuncupant, ut Africanum, & Asiaticum, sed hoc à Cicero refixatur apud quem dicuntur cognomina etiam ea quæ quarto loco apponuntur. Ita enim ille pro Muræna: *quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præstaret, eandem hic sibi ex Asia cognomen assumpsit.* Et in Somnio: *Exique cognomen id sibi per te partum; quod nunc habes à me hereditarium.* Idem divitem cognomen vocat lib. 11. de Officiis in M. Licinio Crasso. Vide Sigonium de nominibus Romanorum. Id tamen in vanitatem degeneravit illam quam arguit Regius Vsaltes, Pl. 48. *vocaverunt nomina sua in terris suis.* Sic tamen Brasimus Chil. 111. Centur. VII. Expedit habere plura cognomina, Et Aristophanes in Pluto *ἐς ἀγαθὸν ἰς ἐπαινολογῶν*, id est, ut bonum esset si plura habes cognomina. Convenit hoc adag. in eos qui multa simul proficiuntur, quo quantum faciant uberiorem: aut qui dispersam sunt partium quemadmodum vesperilio in Apologis aliquando mus est, aliquando avis: quod dictum maxime de Mercurio qui variis gaudebat cognominibus: sicut & Bacchus. Quod ad me sic censeo, & sine

censeo in alterasores cognominum aut potius amplificatores, quos Gallici annales sub alio Rege aliter vocabunt, & aliter sub alio: sique sit ut ignari tot cognominum in iis agnoscendis non mediocriter laborent. Sinenſes Reges filii Solis infans errore appellantur. Attende Eloquentiæ principem Romanæ sic agentem in Pisonem, in Orat. pro Sextio: *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione suorum imaginum, quarum simile habes nihil præter colorem.*

Si modo non census, nec clarum nomen arborum,

Sed probitas major, ingenuitasque satis.

2 *Quotusquisque est, quem avi sui non pudeat.*] Szpe de surinacvera, aut de sterquilinio. Augustus filius erat Argentarii ut scribit Suetonius. Iphicrates tutoris è filio factus Imperator. Agathocles ex figulo patre. Justinus ex patre armeniano. Mithridates Maximissimam, Pappianum, Aurelianum, Valentem, & alios, Xerxes Persarum Rex coquinum provincie præfecit: quod etiam opipare apparasset: alius nobilitatis insignibus decoratus est, quod in faciei & salibus primas teneret. Alius quod venero morbo laborantem principem, lingua sua lambendo ulcus sublevasset. Alius quod lenonis munere egregie defunctus esset. Cæteros ut sileam quos pudet enumerare. Et hi tales nobilium jure gloriabuntur? Equidem sic exultabo. Equum Caligulæ consulatu esse digniorem quam istos titulus nobilitatis. Juvenalis Priscorum Quiritium nobilitatem lepide carpit dum eos ex pedo pastoralis &, mapalibus ad curiam erectos docet,

prope sutrina vel pedum? pace tua dixero, sæpe de sterquilinio surgunt, & vix dum lotis manibus rerum publicarum negotia tractant. Rara sunt & valde incerta vestigia, quæ ducant ad venerabiles antiquitatis stirpes. Plerosque intrusit vel in familias casus vel error in cognomina: & si bene rationem ponis, virtutis jam opus agunt nummi. Ut quisque ad decies centena pervenit, facillime de plebis tabula nomen suum eruit, & vel emptis fascibus colitur, vel indigno conjugio superbit, & illustrem sanguinem fœda rusticitate maculat. Jam hic noster Callion, si scires quibus initiis extruxit tantæ potentiae fastigium. Pudet me miserarum dignitatum, quæ tam fœda mercede veneunt. Parentem habuit æterna majorum vilitate, pœne etiam extra viciniam suam notum; qui prima ætatis elementa in anserum custodia posuit, deinde sebaccis componendis sustentavit jejunæ vitæ supplicium, credo, ne periret vestis olidæ pinguis squalor. Postea vertentibus fortunam fortibus, ipsa armenta, pastoresque cum gregibus mercantem, & jam ægre sua prædia numerantem stupebant amici, pæne in vindictam erumpente vicinia. Nec enim aberat expilatæ hereditatis suspicio, cum plurimum in domo felicitis ac nummati senis egisset. Uxorem olim duxerat:

Sed & hac de plebe, suoque

Æqua viro fuerat.

ac filium sustulerat, qui Callionem præcedebat totis quatuor lustris. Quem ut mediocriter eruditum schola dimisit, statim venerabili pallio circumductum sedere inter Pontifices jussit: & in Antistitem ingenti pecunia evexit. O

nu-

docet Sat. 2.

Unde nefas tantum Latius pastoribus, &c.

usque in finem satyr.

[In Antistitem ingenti pecunia ex-
cit.] In prælaturam promovit. Duos
hic satyra arguit, Simoniacos, & igna-
ros homines qui infulas ambire au-
dem. Jure igitur queritur sacrosan-

ctas dignitates velut ad quæstum esse
prostitutas: quotusquisque est qui libe-
rorum suorum cunas emptis non pre-
mit infulis. Aut quis liberius heredi-
tatem sub hasta licitatur quam sacerdo-
tium? Ecquid mirum si non sanctius
isti vivunt? si in voluptatibus stertunt?
animum vero nimio luxu solutum ner-
vi destituunt.

I Men

numen coelitesque, quam est difficile male partis bene uti? Licere Antistes credidit quod emerat vendere, & veluti licitatione facta aureis gradibus descendit de fastigio sanctissimæ dignitatis. Ac inter illos dies pulmonum dolore & cruenta tussi consumptus est. Bene actum videbatur cum Callione. Immenso vis erat pecuniæ, preciosissima suppellex, ædes quæ bonam fortunam cum comitatu caperent, denique infamis mercimonii splendidus & elegans quæstus. Quid quæris? felix Callioni ac lætum funus contigisse non erat qui non prædicaret; quod etiam in patre geminatum vix tantæ felicitatis capacem omnibus bonis prope obruit.

Effertur, pater & filius, pompa supra conditionem, pudendosque natales, &, quod palam derisere coæquales defuncto seni, mendacibus titulis scutatisque insignibus non caruit ludicræ terminus scenæ. Ipse Callion sensim in aulam intrusus est, multoque auro lubricum regiæ iter stravit.

1 *Mendacibus titulis, scutatisque insignibus.*]

In scutis, aut vexillis, aut locis impressere olim nobilitatis sue symbola. Porro Clypeum quo se Romani ante scuti usum protegebant, ὄπλον ἑλπίδι hoc est à *sculpendo*, *cælandoque*, non pauci deducunt teste Plinio; ut Clypeus quasi ἑλπίδι id est *sculptus* diceretur; cum enim chlamyde brachium olim clypearent, coriis tantum, & pellibus, quas & scuta dixere, primum ad certamen descendere. Dictum autem scutum ὄπλον ἑλπίδι à *caris*; vel si Varro credimus à *scutura*, quod ex minutissimis tabulis coalesceret. Neque vero à cluendo dictum existimamus, etiam si virtutis vel avitæ, vel propriæ quam gentilitio symbolo exprimunt, stemmata sint. Persus in suo scuto, sicut & Pallas in sua Ægide Gorgonæ caput expresserat: sic Cæsares Aquilas, Reges Hispani Leones appingere; sed de sue virtutis, aut illustrium facinorum insignia generosissimi Duces, & fortissimi heroës gentilitiis testis notaverat. Gotsfridus cognomento Villosus Comes Barchinensis pro-

Ludovico Pio adversus Saracenos fortiter juxta atque feliciter decertarat, cum etiamnum plagis, recenti sanguine fluentibus, aureum Regi scutum obtulit, ut in eo insignia exprimenda impetraret: Rex invicta viri virtute perspecta, plagisque non modicis quas adverso pectore acceperat, inspectis quatuor suos digitos Comitæ sanguine & vulneribus stillanti, intingens, eosdem sanguineos per aureum scutum producens, totidem in eo lineas depinxit, æternum virtutis ejus monumentum ad posteros transmittens, quasi virtutis stimulos, ne ab avitis moribus sint aliquando degeneres.

Non enim imbelles feroces

Progenerant Aquila Columbæ.

Uliſſes Delphinum aſſumpſerat, Agamemnon formidinem capite bovino, Mœcenæ. Ranas, Alcibiades Cupidinem cum ſagittis, Neocorus Aliæus draconem. Quidam Eacedæmonius in ingenti ſcutō muſcam minimam: Hanno Carthaginienſis in argenteo ſcutō Barchinæ Aſcubalis imaginem appinxerat.

vit. Elegans illi ingenium, manus prompta; animus ut publice communis ac facilis, ita secretis abditisque prudentiæ artibus munitissimus: ut ab aliis nec timeatur ut cautus, & subornatas ad fallendum adulationes ipse naturali bono vitet. Quid hic aulicas artes, quid ingenii calliditatem explicem, qua etiam paulo ante dominii sui favorem extorsit? Etenim cum sermones maledici Principis gratiam avertissent, tanto astu fortunæ fugam celavit, ut nec ipse videretur sensisse. Nam assiduus in regia, quamvis occultis ludibriis quotidie sæviebat inensus Princeps, tamen ferendi constantia iræ pertinaciam vicit.

Non tuli diutius tam magnifice de Callione declamantem; & Non, inquam, meministi, hominem illum, quem vis à Gratiis fictum, intolerabili sævitia facere, ut paterna in eo vitia desideremus? Tum ille: Ne erres Euphormio, non ingenii aut naturæ, sed conditionis & temporum vitio peccat. Modestus sua sponte animus, inclinatione seculi rapitur in solutiora consilia. Quoniam non est tutum, æquabalium morum integritatem asferre inter proceres; quæ vel reliquorum vitam notet, vel ut insolens & multis jam extensa seculis notetur. Quocunque inter illos, velato etiam capite, produceris: sincera vaticinatione dices, non quod olim Citharædus, cauponam esse, sed larvam, prodigium, scelus, perfidiam, nefas. Majorum virtus nihil ultra timuit, quam ne cælum rueret: præsentis autem ævi impietas, nisi prorsus desipuit, nihil amplius horret, quam hiatum dedignantis terræ sui oneris improbitatem. Omnium ætatum crimina; omnium immanitas scelerum in hæc tempora confluit. Nunquam effusior libido, ambitus amentior, nunquam denique se latius effudit maledicendi licentia. Non impudens calumnia, non arena crudelis, nisi hæc tenebris, illa nomine dissimulata cessavit.

5 Dum hæc proloqueretur, interim perdit lixæ applicue-

1 Quod olim Citharædus.] An ille de quo Juvenalis Satyricus:

Accipit uxorem, de qua Citharædus Echion.

1 Ne-

cuerant se ad laxiorem ostii rimam, & quoniam erat ejusmodi murmur nostrum, quod etiam attentissimas aures falleret, continebant diligentissime spiritum, qui in² nequissimo Pedone diutius collectus, tandem cum aspera sonoraque tussi seipsum vehementius excussit. Perturbatus igitur Percas, qui rem altius erat exorsus quam ut paucis totam contexeret, compendiosa me doctrina præcipitanti ruinæ subtrahit. Magna, inquit, est sapientia interdum decedere, vel per speciem, de recto sapientiæ cursu: tibi vero etiam necessitatem fortuna imponit. Finge ad tempus amentiam; prudentior, cum voles, recesseris de concepto per simulationem morbo. Illud enim Callion his tormentis, & omni scelerum subtilitate molitur, ut per insomnium & contumelias in insaniam transeas; illinc assiduos sibi jocos, & domesticum ludibrium sperans. Tu *eversæ* mentis vitium callide simula, & ut consentias in artem miserrimam, indignanti animo promitte salutem. Multis profuit, commento versatili omnem speciem induisse. ³ Non Paridi nocuit Idæum pascuum, ¹ & Deos Ægyptus humilibus formis abscondit.

Nec

1 *[Nequissimo Pedone.]* Injuriosa utque ad infamiam & probum appellatio.

2 *[Non Paridi nocuit Idæum pascuum.]* Id est, Pastorem fuisse in Ida. Paris enutritus in rustica domo et si Priami & Hecubæ filius, dum in Ida monte Phrygiæ circa gregem sollicitus est, sit causæ Dearum arbiter Jove sic statuente, & quod pulchritudinis præmium pomum aureum dedisset Veneri, Nympham totius Græciæ formosissimam, Helenam, alioqui Semen bellorum, pro mercede consecutus est. Unde Ovid. 4. Fast.

Carlephæque Deas Trojano Indice vicit.

Et Stat. 1. Syl.

*Nec si Dardanæa tenerius Ida venis
fer, &c.*

3 *[Et Deos Ægyptus humilibus formis abscondit.]* Juxta ergo appellatur à Man-

tuano *Deorum prodigiosa parcas Ægyptus* propter vanas superstitiones, & Deorum portenta: Nam Capas, & Allium, & alia quædam adhuc viliora inter Deos posuerunt Ægyptii: ut & Apim Bovem, & Iûdem sub Vaccæ simulachro; Imo, & Canem, & Felem, & Accipitrem: præterea Ibim, Crocodilum, Pisces etiam olim pro Diis colueret Unde Juvenalis Satyra 15.

Quis nescit, Volusi Eucharice, qualia demones

Ægyptus portenta colat, Crocodili adorat

*Paras hæc: illos pariet factam serpentina
bus Ibim.*

Item:

*Essi, iei sacri nitet antra Cercopitheci.
Illic carneas, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur: nemo
Dianam:*

B. 4.

For-

¹ *Nec magnum ambigui fregerunt Canea sexus.*

Tum ne communicari consilii aliis suspicionem faceret, dimovet ocios claustra, admissamque familiam gaudere jubet: excidisse de mente Euphormionem, & per mille inanum rerum species quæsitam sibi ridendi voluptatem. Mox illi circumfistere thorum frequentes, & quærere fidem dictorum Percantis, cum supercilium sustuli, & veluti longa cogitatione defixus, agitare dixi quem ex iis ærario, quem supellectili præficerem; proclamantibus illis, vocem altius sustuli, & in crastinum abire jussi: noctem deliberanti pro consilio fore. Adjuvat rem Percas, & cum se thalamo meo præfectum jucunda asseveratione diceret, omnes velut per officium extra cubiculum deducit.

Mihi vero casus meos tota nocte reputanti, jam minor quam antea sollicitudo & anxietas animum perfodiebat. Est enim, ubi ingenti malo fessi atque victi non disputamus amplius cum miseriis nostris: tristis illa quidem & solitaria voluptas; sed quæ non minus animos permulceat, quam aridentis fortunæ irrequietus & exultans impetus. Deinde in lachrymas effusus majorem doloris partem consumpsi, & sollicitavi animum ut cum fortunæ violentia, prudentia magis quam questibus & lamentis certaret. Igitur ² tanquam

Porrum, ac cepe nefas violare, ac frangere morsu.

¹ *Nec magnum ambigui fregerunt Canea sexus.*] In utroque sexu excelluit Cænis, Thesälica puella fuit, quæ à Neptuno per vim compressa ab eo muneris loco impetravit, ut in virum transformaretur, nullisque unquam vulneribus posset sauciari. Mutato itaque sexu, etiam nomen mutavit, & ex Cænide factus est Cæneus. Hic cum Lapithis pugnans adversus centauros, cum nullo teli genere posset violari, congesta in eum magna arborum mole, vivus obrutus est, & in Cænidem avem transformatus, ut fabulatur Ovid. lib. 12. Metam.

O salve dixit Lapithæ gloria gentis

Maxime vir quondam, sed avis nunc unica Cæneus.

Quamquam Virgilius à morte non in avem transformatum vellet sed in muliebrem rediisse sexum. Sic enim habet lib. 6. Æneid.

It comes & juvenis quondam, nunc femina Cæneus

Rursus & in veterem salo revoluta figuram.

² *Tanquam ex Spartano Cothone.*] Etsi tam miser essem quam Spartani pueri. Servius in hæc verba. *Hic portus alii effodiunt.* Æneidos primo docet in Peloponneso portum vocari Cothones. Circa Cothonem Spartanorum rigidissima erat erga pueros disciplina, qui ante Herculis aram certis diebus hu-

manæ

quam ex Spartano Cothone miseras haurirem, illas erectior animus mitiori specie tegebat, & quodam modo fastidiosum colorem celabat, sic tamen ut, abjecta spe, hoc me unum solaretur, quod ad meas miseras nihil jam Dii possent addere.

*Exedit penitus corda latentia,
 Et semper vigili spes stimula furis.
 Spem de sollicitis tollite mentibus,
 O quos implacidiu juvat
 In fatis animi quies.
 Si non arboreis obvia fœtibus,
 Si non ora forent obvia fontibus,
 Qui cursu refugo decipiunt sitim,
 Pars de Tantaleis malis,
 O pars quanta recederet?
 Spes implet tumidum naufragiis mare,
 Spes captis onerat retia piscibus.
 Hac Bellona ferox usa satellite.
 Mortalem quoties solo
 Fudit prodiga sanguinem:
 Stat cursus rapidi lentior aetheris,
 Cum longos animum spes trahit in dies.
 Non est ponderibus victa necessitas:
 Quod speras onus excuti,
 Hoc hoc savius opprimer.*

Nec

manz & infantes victimz usque ad necem credebantur. In prisco monumento Pauli III. Pont. Max. Symbolum istud legitur, à Bocco collectum.

*Prædens ac fortis ratio, meditatio & usus
 Edocet omnipotens omnia dura pati.*

Carmen

*An tuum Lacedæmonæ cernas
 Quales existerint pueri, inuictæque
 puella*

*Atque adolescentes in Olympico
 Olim pulchere, quæque graves plagas in
 arena*

Barbarum extipiat, tacitusque

*Perferat, an tu inquam virtutem natum
 ad ipsam*

Ac decus, ut muliercula flebis, &c.

Sed forte id melius referetur ad Spartanium hominem miserrimum, sed constantem, nomine Cothonem.

*I Si non ora forent obvia fontibus.]
 Quantum bonum spes est. Interrogati
 Alexander, & J. Cæsar quid sibi super-
 esset, post tot victorias? Responde-
 runt spes. Tolle spem, tolles maximum
 bonum. Cujus occasione Tanti men-
 tio est, qui*

In mediis heu miser! ardet aquis.

B 5

Nota

Nec expectata luce erupi è strato, & ad Callionem admis-
sus ¹ peto, ut dissolvat nomen quo mihi in mille sestertium
tenebatur. cum rideret Peto, insilui in oculos, & non
perfunctorie cedere cœpi, tutamque vindictam, omnibus
pæne spiritum risu excludentibus, exercens, Funestum,
inquam, mancipium, etiam ultro me laceffis, qui meo
beneficio vivis? Si pergis maledicere, ²exigam à te animam,
quam nuper in prælio cum Arachosis mea virtute sum lar-
gitus. Igitur Callionem ambiens, & caute dispensans amen-
tiam meam, intra brevissimum tempus in potentissimum
familiæ evasi: utique postquam illi supplice & assiduo cul-
tu persuasi, solum esse quem excisa ratione adorarem, vel-
uti jubente natura, interdum etiam metuebam, ne impor-
tunius emergens veritas deprehensam calliditatem in sup-
plicium mitteret. Itaque commentis omnibus astruebam
fallaciam: & nunc inanimes tabulas affabar, nunc caninis
assidens Præstitibus admovebam sollicitas aures, & videbar
loquentes audire. Neque verba tantum & incertos gressus
componebam ad mendacium, sed commodabat etiam vul-
tus aliquod amentiae specimen: quippe cum omnes motus,
qui vel à tædio erant vel à metu, in argumentum violati
traherentur iudicii.

Tardius tamen parebant oculi, nec amoliri poteram
constantiam sereni placidique luminis. Est enim in vagis
& cur-

Nota est omnibus ejus fabula, quâ spes
inanes ludit: quis enim nescit Pelopem
filium ab eo membratim concisum,
Jovihospiti oblatum ad manducandum;
ejus divinitatis probandæ causa: sed
eundem à Mercurio excitatum virtute
Caducei: sed Tantalum ad inferos detrusum,
ubi in mediis Eridani aquis siti
torquetur, quia fugiunt aquæ, aquas
quasi lambenti, nec poma labris impen-
denti gustare potest ob sceleris pœ-
nam.

¹ *Peto ut dissolvat nomen quo in mille
sestertium tenebatur.*] Ut xre mihi de-
bito se exolveret. Sestertium & sester-

tius, hoc valebat asses duos, & semi,
unde sestertius quasi semitertius: se-
stertium autem mille valebat numos
sestertios: ita ut decem sestertia vale-
rent decem millia nummosum sester-
tiorum: quod si per adverbium decies
expresseris, decies sestertium sediges ad
summam centuplo majorem.

² *Exigam à te animam quam nuper in
prælio cum Arachosis mea virtute sum lar-
gitus.*] Insanum in morem loquitur,
dum se fortem ita esse jactat, ut Cal-
lionis vitam conservavit in certamine
contra Arachosios. Arachosis Aliz regio
est illius ubi Alexandria & Aracotes.

i Piscem

& cursum errantibus oculis inrequietæ indicium mentis: nec ulla pars est in homine, quæ magis cum arcanis affectibus consentiat. Amplam & quodammodo vegetam aciem non nisi magui & viridi spiritus alant. Blandior ac veluti illecebrosa, faciles, nec omnium hostes voluptatum, notat. Sic angustus oculus, & ininum carcerem defugiens, animum nunquam affurgentem sublimibus consiliis, & cogitationum magnitudine, prodit. At vero cum aliqua perturbatio attonitos capitis spiritus confudit, ut jam omnium membrorum nexus & vincula ægre sustineant, tum nervi præcipue, qui ex altissimo capite transversim in oculos descendunt, viciniore malo laborant, & crebrius micantibus oculis occultum animi morbum livido ac truci aspectu pingunt. Quis crederet? etiam interdum prudentibus verbis alebam amentię famam: quoniam nihil est tam fatuum, quod ubique desipiat. ¹ Piscem natura vocalem esse noluī, & ² tamen in Ladone non est mutus.

Sed pigebat tamdiu rationem in vinculis habere, & 6 artis tam contumeliosæ nausea quotidie magis afficiebat indignantem stomachum. Jamque instar vulpeculæ Laconis vitalia aperientis festinabat prodi tranquillior animi status, & rejiciebat dementię vestem, cum ea se occasio dedit, ut crederes ipsos deos ad remedium invitare. Notaveram in domini sacrario ³reponi medicamentum multo Agarico

¹ *Pisces natura vocalem esse noluit.*] Id quasi proverbialiter loquitur, ut intelligat tempus esse loquendi, & tempus tacendi: sunt autem muti pisces defectu organorum, non enim sunt eis pulmones, & alia: quod & in proverbium transit: *Mutus ut piscis.* unde Horat.

O mutis quoque piscibus

Donatur a Cygni si libeat vocem.

² *Tamen in Ladone non est mutus.*] Nugæ: forte ex compressione aquæ, aut æris murmur aliquid excitat: nam si non est mutus; ergo habet in hoc ætne pulmones, quod nemo sapiens dixe-

rit. Ladon est fluvius Arcadiæ juxta quem poëtæ fabulantur Syringa Nympham in arundinem fuisse conversam.

³ *Reponi medicamentum multo Agarico imbutum: præterea Betonica croda, & Eufragii succo, &c.*] Profunt hæc medicamenta purgando cerebro. Agaricon fungus est, aut certe radix Læserpitio similis, in arboribus nascens, sapore primum dulci, sed mox in amaritudinem declinante. Nascitur circa Bosphorum Cimmerium, juxta fluvium Agarum. Est mas, & foemina. vide Plin. lib. 25. c. 9. Betonica geminæ est speciei, una est herba uniucaulis, ramu-

garico imbutum: præterea Betonicæ, credo, & Eufragii succo abundans, & temperata herba qua Chrysippus ter mentem repurgavit. Recentioris Casia & sinceri Balsami suavitas leniebat Terebinthinum saporem, & severioribus plantis obstabat ad ignem durata Indicæ cannæ medulla. Huic tam multiplici remedio accedebat unionum liquor, dilutumque singulari artificio smaragdum puto non tam ad valetudinem fecisse quam ad pompam.

Hoc medicamenti genus, quod Callion à fratre acceptum propria vanitate auxerat, religiose servabatur, tanquam indubitatum deficienti naturæ auxilium, etiam vetustate potentiores vires trahens, & ipsius temporis, à quo cætera destruuntur, alumnum. Nec aliud ultra Callionem delectabat, quam de preciosissimo poculo vel audire, vel loqui; illud Menecrates si haberet, supra Jovem iturum: illud

Is habens pulegii, sed tenuiores, & gustu fatuos. Eufragium, herba quæ caput levat; sed oculos maxime. Casia frutex est ex Theophrasto salicis Americæ magnitudine, multis surculosisque brachiatus ramis, crassiore quam cinnamomum, sarmento, soloque cortice commendatus. Virg. 2. Georg.

Nec Casia quidam corrumpitur usus Olivæ.

Dioscorides tria facit Casia genera; unum ex nigro purpurascens; & rosæ odorem referens, Ziger appellatum. Alterum longius, & angustius, & fistulis plenum, aromatum, & vini mistum odorem repræsentans, quod Arabum lingua, *lada* dicitur. Tertium mosylium appellatum, paulo vilius ceteris est. Hyginus author est à Latinis appellari *Casiam*, Cocci Cnidii fruticem. Est & Casia fistularis siliqua Egyptia à medicis dicta, hodie in usu, oblonga & grana atra habens ossibus immixta. Balsami pretium, Egyptium dico, nemo ignorat, gummi genus; Est autem Balsamum, Opobalsamum, Xylbalsamum, Carpobalsamum. Denique in Judæa est vallis Terebinthi ubi frequens

è corticibus guttus iste colligitur. Vido plura apud Plin. his additus smaragdus dilutus, qui lapillus est viridis coloris, tertius in pretio demum.

1 *Herba qua Chrysippus ter mentem repurgavit.*] Elleborum putem quæ magnam viam habet purgandi cerebri. Est album, & nigrum. Præstantissimum nascitur in Anticyra insula. Unde fit ut his qui minus sano sunt cerebro, Anticyram navigare jubeamus. Et *ἡ δὲ Ἰακίω* id est *bibe Elleborum*. Et *ἡ δὲ Ἰακίω δὴ δὴ*, indigere Elleboro in proverbium transeat. Nascitur autem talis planta in Anticyra insula quæ pro Elleboro sæpe sumitur Synech. de qua Horat. de arte:

Si tribus Anticyriæ caput infandibile nunquam

Tonsori Licinio commiserit.

2 *Illud si Menecrates haberat, supra Jovem iturum.*] Syracusanus iste medicus nullam mercedem recipiebat: curabatque in primis morbum sacrum ea lege, ut sanati ipsi subicerentur, eumque Jovem appellarent. Sicque ad Agésilæum Spartæ Regem scripsisse dicitur: *Menecrates Juppiter Agésilæo Regi salutem.* Subridens Agésilæus, respon-

Ilud invidi cœli flammam provocare 'ultra quam vitales Æsculapii manus: hoc sanguinem sistere, hoc restituere pulmonibus libertatem, afflare jecoris ignem, venasque ipsas & nobiles cordis motus salubri temperamento mulcere. Dii boni quam est ingeniosa & solers necessitas; mihi Callionis quæsi gratiam ab effuso tam charo præstantique remedio; utique cum asservatam negligentius arcam furtim iniissem, vividum liquorem sparsim in terram deturbo, multoque pulvere obducens intercipio suavitatem odoris, & excludo ab advenientium sensu. Deinde tanquam direptum avide medicamentum exhausissem, languidus in terram procumbo; si cogitata fraus non procederet, certus profecto laturam impune amentiam tam audax & grande facinus. Quærebatur interim Euphormio, & destituta assuetis salibus domini mensa videbatur marcescere, cum ille meus Percas, cujus etiam conscientiam in hoc consilio exhorrueram, animadvertit procumbentem, & extinctum ratus omni celeritate familiam advocat. Ac Callion vacuum in mea manu pateram conspicatus, non potuit in tanto dispendio risum tenere; &, O miseram, inquit, simplicitatem! existimavit deliciarum, non salubritatis poculum commendari.

Videbar interim obluſtari meo malo, & vis totis concepta meatibus majore nisu sanitatem moliri, quam ut natura ferret, cum olei jam ante ex composito sumpti levis moles stomachum exoneravit, & marcescentem vultum nonnihil restituit. Jamque omnes conclamaverant, tanquam ad exeuntis spiritus fugam, cum ego veluti revocatis sensibus, mihi melius esse dixi. Mirabiles tamen capiti tu-

spondit scripto, *Agessilaus Menecrati sanitatem.* Ita Plut. in Apoph.

I *Ultra quam vitales Æsculapii manus.*] Dicitur author medicinz, cujus vitales manus esse ait, quod Hippolyto mortuo vitam restituerint, ut fabulantur;

Nec nisi Apollinea valido medicamine

prolia

Reddita vita foret, &c.

Ovid. 15. Metamorph. Sicut & Androgeo Minois filio, ab Atheniensibus interfecto. Proper. l. 2.

Et Deus extinctum Cresis Epidaurius herbis

Restituit patriis Androgeona sociis.

I. Targ

tumultus obversari. & petendam quiete medicinam. Admiratus Callion novam in me loquendi prudentiam, inferri grabbato jussit, & silentium etiam superstitiosum circa me esse. Ibi reliquum diem, & quæ sequuta est, noctem placidius; ortoque demum sole cum omnes officiose convenirent, veluti ex altissimo somno animum & oculos eruens, inquirere cepi quid mihi insolens contigisset: namque tota nocte delusam falsis imaginibus mentem, quibus videbar inusitata veste per ardes licentissime vagari, & omnium salibus appetitus, nunc diceris, nunc verberibus referre. (Nam quicquid temporis æmentia simulatione consumpseram, ita videbar omittere, tanquam illa primum nocte Callionis domum intrassem.) Tum injeci oculos in Callionis vultum, & veluti fessum caput allevato cubito fulsi, nec ille cunctatus ô miras in medicamine vires! inquit: non modo corporis morbis imperat, sed & faucibus mentis vulnus etiam sine cicatrice obducit. Nihil vanitati tribuo; sed tam præstanti potione Melampus Argivum diadema non emit. Neque enim dubito miseri hujus mentem esse e poti medicaminis virtute restitutam.

Pervaserat omnes ingens stupor, & tanquam Eleusiniis sacri participes mutis obtutibus in me contuebantur. Præcipue Percas vix credebatur oculis suis, astumque tam expectatum (nam quid egissem facile conjectabat) callido ipse ani-

1. *Tam præstanti potione Melampus Argivum diadema non emit.* Et hæc ad commendationem medicamenti. Porro Melampus Amythaonis Argivi & Diorippes filius, à pedum nigredine Melampus dictus: siquidem mater ejus, oblecto corpore toto, exceptis pedibus hunc infantem exponerebat soli: Modicorum præstantissimus astimatus. est: ei erecta sunt templa & ara, festi dies, & sacrificia statuta. Inter alias curatio- nos filias Proeti furis agitatae sanæ menti restituit, Pausan. lib. 1.

2. *Tanquam Eleusiniis sacri participes mutis obtutibus, &c.* In sacris Cereris silentium tantum servabatur, ut nefas esset. nuptiam aspiciendum illa revelaret; nam propterea Ageilaus patria expul- sus est; unde Horat. l. 3. Od. 1.

Pocula qui Cereris sacra

Vulgarit arcibus, fulvis silentio

Sit trahitur, fragilemque mecum

Sedet: phœstema.

Eleusina dicta sunt ab Eleusi civitate Atticæ, de qua tum bene mementur Ce- res, ut & templum ei in sua urbe dedi- carent, & ejus sacra recipere.

I. Ma-

animo reputans, adorabat solertiam meam, & quod solum poterat, interdum vibrantibus oculis egregio commento subscribebat. Igitur cum processissent aliquot dies, & magis Æsculapio magisque viderer obnoxius, neque ulla superessent prioris amentię vestigia, mihi Callion litteras ad Fibullium amicum ex calculo ægrum tradit, in hæc verba conscriptas. Quod amantium spiritus alieno ore trahantur, non alienis potius exemplis didici, quam ipse exemplum esse possum. Quamdiu valebas incolumis, in te vixi: afflicta tua valetudine eo etiam plus dolui, quod tui corporis ægritudo mentem meam sauciabat. Nunc oro obsecrorque, vel propter me restituas animi elegantissimi domicilium; corpori, inquam, aliquantulum vaca. Præsto est sanitas, si admittis, tantum mihi curationis onus impone. Si non fidis, nescio quibus carminibus desisti esse Fibullius. Si experimentum desideras, hominem ad te mitto, cujus everfam mentem unius poculi haultu composui. Jam quories febrium æstus levavi? quories dissipavi cœurentem sanguinem, aut cibum sicut erat ingestus fugientem fluti? Adeo vis nulla est mali, quam non facile amolitur medicamenti salubritas, cujus apud te laudes à me sæpe jactatas memini: nihil fane mihi preciosius frater decedens reliquit. Pencas, quem ex omnibus meis potissimum diligis, tanti miraculi testis fuit. Isti imperavi, ut rem illustrius tibi exponat, & eorum examina computet, quibus mea misericordia saluti fuit. Fidem meam ex illius constantia, & ex omnibus veracis animi indiciis metiare. Ad extremum rogo te, ne tam penitus salutem medicis credas, ut nisi eorum opera sanus esse non velis. Cave homines feros, cave Scythas

ma-

1 *Magis Æsculapio magisque viderer obnoxius.*] Cum Æsculapio Auctori & Deo medicinæ deberem, quod hoc præstanti pharmaco sanus essem. Mos erat post receptam sanitatem mactare Gallum aut Capram Æsculapio, maxime in hoc templo quod ei dicatum erat apud Epidaurum natalem.

2 *Cave homines feros, cave Scythas magistra Medea dignas.*] Fuge medicos tanquam homicidas aut barbaros Scythas. Satyra nunc invehitur in medicos. Porro Scythæ gens est laboriosa, & bellis aspera; & ad certamina magis quam ad ullum humanitatis studium idonea: vires corporum immanis: eoque

magistra Medea dignos. Nisi quod peiores isti non unum Peliam exhauriunt: nec tam Iasonis gratia quam aureæ pecudis furunt. Evitabis tot veneficorum sortes, si, quod tibi medicamentum paro, intrepidus hauseris. Scio repugnatos istos Machaones, & intempestivis scrupulis oneratos animum jam satis morbo debilem. Sed memineris plus iis ex cruciatibus tuis venire, quam ex fide sua, & eos abominari conatum meum, quo doceo aliam posse reperiri sanitatem, quam quæ apud eos venalis est. Vale. Deinde tot nos mandatis onerat, ut jam non dubitarem, majus ipsi beneficium fore, si quis sua opera ad sanitatem uteretur, quam ei quem ægritudine levaret.

Sed hoc mihi videbatur inhumanum; sub vesperam dimitti incertos hospitii, nisi quod longe esse diverforia sciebamus. Pernoctandum erat in campis, & quod ego durissimum

que improbitatis pervenire, ut cunctis ad quos accesserint, nares præciderent: unde Crinitus, seu libet *Scythas spectare sævos*. Incolunt Tanaidis, Mæotidis paludis, & Ponti Euxini littora. Fuere olim Europæi, & Asiatici: hi versus Orientem excurrentes, illi ad Boream & occasum usque ad Istri littora.

1 *Magistra Medea dignos.*] Medicos intelligit qui miscendis herbis instar Medæ mortem sæpe pro vita ægrotis afferunt: nam si Medea illa Colchica Iasonem mariti Iasonis patrem ad pristinos juventutis florentis annos restituit, Peliam ejus fratrem, & Iasonis patrum ultrix de medio sustulit manu filiarum ejus Peliadam. Vide Metamorph. Ovid. & Senecam Tragœd.

2 *Nec tam Iasonis gratia quam aureæ pecudis furunt.*] Szviunt in ægrotos non tam personam spectantes, quam luterum, dictum auream pecudem; alludit ad vellus aureum quod ex Colchide Iason Argonautis adjutus abstulit: siquidem volunt non pauci vellus illud aureum nihil aliud esse quam Thefauros à Prixo in Colchidem deportatos. Autem au-

tem pecudem appellat illam retributionem, quod alias effingerentur in numis noctuæ, boves, arietes: unde & pecunia à pecude dicta est: sive quod olim ex corio fieret sigillato,

Sic est pretiosa pecunia signo.

Adhuc in usu non ita pridem in Gallia fuit Nummus aureus vulgo dictus *Monton a la grand laine*.

3 *Evitabis tot veneficorum sortes.*] Sortes appellat consultationes, & præscripta medicorum, quæ sunt tanquam oracula, alluditque ad Apollinis sortes: & quos supra dixit Medea magistra dignos quæ quidem erat venefica, eosdem nunc appellat veneficos, quod venenum nonnunquam pro legitimo pharmaco ministrant ægrotis. Moxque appellat Machaones velut Ironice, & per derisionem & contemptum: erat enim Machaon filius Esculapii, & ipse medicus clarissimus: quippe qui Philoctetem Præantis filium Hercules sagitta hydræ veneno tincta vulneratum sanavit. Propert.

Tarda Philoleta sanavit crura Machaon.

sum putabam, erat iter etiam luce commeantibus grave. Etenim pendebamus in arcto limite, hinc premente sylva, virgultis passim ac fruticibus impedita, illinc præcipiti riparum voragine, quæ, si errasset vestigium, nihil mitius promittebat, quam vorticosum amnem, etiam tum superbius decurrentem, quod largior imber nubibus excidisset, quas annibus in pabulum æstivum Natura immittit. Nec oppidum in propinquo erat, neque fumus domiciliorum index villæ alicujus humanitatem pollicebatur.

Sed, ne viderentur in nos casus & domini crudelitas conspirasse, prout declinabat in vesperam dies, aperiebant se viarum angustia, & aspera locorum difficultas velut levigato itinere mitescebat, cum tandem producto in noctem labore Solis radii errantes destituunt. Cæterum nihil obstabat syderum luci nisi splendoris Lunæ fulgor, quæ nullis impedita nubibus pulcherrime ardebat, & noctis initium cessantibus subinde rerum omnium motibus nescio qua novitate non ingratum videbatur. Sed postquam conticinium omnes ita tumultus composuit, ut quodammodo ventus etiam quieturis frondibus parceret: tum paulatim insinuare se animo horror, & ipsi poplites naturali formidine labascere. Exaudiebatur apertius decurrentium undarum fremitus, quoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quam si ubique obices morarentur, sese spumanti impetu effundebat, cum improvise amnis, tanquam & ipse nocti cederet, obmutuit, facesque aliquot ex stratis

1 Facesque aliquot ex stratis fluctibus emerferunt.] Unde & qui ignes illi de quibus tam frequens in hoc capite fit mentio, qui in aquis apparent subfultantes, & excurrentes pingues credo sunt vapores qui sub occasu solis attracti, neque à sole dissipati defectu virtutis remanent super aquas & ad sui admirationem ignaros rapiunt; apparent autem maxime vere, & autumno, quia minor est vis caloris solis. Vocanturque ignes fatui, qui fatuorum more nas-

quam consistunt. De his ignibus ita Plin. Nat. l. 2. c. 4. Jamque ignium quod est quartum elementum, demum aliqua miracula. Sed primum ex aqua In Commagene Urbis Samosatis flagrans est, emittens limbum fragrantem. Et, idem sequitur fugientes, quod sit ex inolo aëre. Aut certe fugis sequentes, & cupidos videndi in fluctibus trahitis. Porro fieri potest ut his immisceantur Dæmones ad perniciem hominum.

stratis fluctibus emerferunt; & voces, tanquam viarum indices, nos ad se non obscuro clamore vocabant. Tot miracula an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile judicari: certe jam à via deflectebam, iterque ad ignem illum destinaveram, cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam. Quo te, inquit, agis, Euphormio? quid te miserabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non possis? Irascebar primo hærenti mihi fortissime, & amentiam meam suo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc secundo, nunc adverso amne decurrerent, hinc extinctæ alibi nascerentur, modo infrequenti igne & maligno lucerent, cæpi ipse damnare impetum meum, & Percantem interrogare, quis illius flammæ auctor, quæ alimenta igni in tanto undarum cursu, quis ille denique qui nos ad se tanquam errantes benignius vocasset? Tum ille: Spectra, inquit, & infelices spiritus, quibus nihil est hominum ruina potius, non in hoc modo gurgite, sed in omnibus prope fluminibus nocturna hæc incendia excitant: Incauti viatores dum his utuntur ducibus, se plerumque vel nodosis vorticibus implicant, vel si meliori genio ducuntur, cœnosis paludibus impediti longissimam noctem inter preces & vota consumunt.

Adhuc loquebatur Percas, cum ¹ingentis viri species exeruit ex fluctibus primum caput comis undique ac barba contactum, latissimum deinde pectus lacertosque loris, ut ad Lunam judicari poterat, viriliter nodatos: cumque paulo infra umbilicum aperuisset corpus, statim clunibus ad nostrum latus versis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, risuique barbaro inconditum clamorem admiscens, sese iterum in flumen immisit. Innitebar ego Percanti deficientibus viribus, cum me ille forti animo esse jussit, ²Tritones

¹ *Ingentis viri species austrum ac fluctibus caput primum, &c.*] Descriptio lepida Tritonis, id est, monstri marini

speciem hominis referentis.

² *Tritones illos aut Proteas, &c.*] Fabulati sunt Poëtæ Tritonem Deum esse

tones illos aut Proteos nihil ultra metam scire, nihil illis virium extra latitudinem amnis esse. Sed quid si nuper, inquit, in hujus regionis quadam civitate fuisses, ubi memorabile spectrum modo ludicra, modo formidabili forma domum nobilitavit? quam fortis miles strinxisses gladium, & sub infami tecto pernoctare quæsisse? Quanquam mihi Tritonis illius timor pæne non reliquerat sanguinem, tamen Percantem rogabam, ut exsequeretur ordinem formidabilis casus: ita decipi posse longiores noctis moras, & animum meum audito graviori periculo facile leviores formidines excussurum.

Erat, inquit, ingens militum copia, quæ Gallicam urbem præsidii causa intraverat. Angustior domorum quam militum numerus detraxerat civibus capaciorem ædium partem. Nec id efficere potuit, quin milites aliquot incommodissime habitarent. Sæpe ingentium animorum comes est inopia, siue aliquid fortuna singulis datum voluit, ut aliquos divitiis, alios præstantiori munere & excelso animo cumulatet: siue quod fucis parandus erat pastus, quem ignavi consumerent. Apes vero in ipsis parentum operi-

esse marimum Neptuni, & Salacia Nymphæ filium, cumque Neptuni tubicineth. De Tritonibus Plin. lib. 4. cap. 5. hæc autem scriptis reliquit: *Olybiponæ suum legatio ob id missa, visum audistimque in quodam specu, tubicantem Tritonem ea qua nascitur forma.* Id. lib. 32. cap. 11. & alibi passim mentionem facit Tritonum, & hominum marinarum, sed & amplificator Aliani de quodam Tritone hoc reliquit: *Cum degerem in Græcia, in Albania provincia, ad fontem prope maris litus ab accolis frequenter etiam mulieres, & puellæ ad aquam hauriendam accedebant quotidie: quas cum Triton cerneret, in litore maris latens sensim in terram emergebat, & clamulans ex eis quas velle rapiebat, & violabat: qui tandem comprehensus, & in carcerem trusus, merore causæ suæ obiit.* Jam quod ad Proteos. Proteus ab iisdem Deis

marinus & ipse creditus est, Oceani, & Theryos filius Neptuni phocas, seu vitulos marinos in mari pascens, idemque vaticinium peritissimus, & in quamlibet formam se transmutans, unde locus fabulæ, & adagio: *Proteo versatilior.*

1 *Apes parto per laborem melle fini.* Ut fuci sunt symbolum pigritiæ, ita Apes, ut & formicæ sunt symbola diligentiae. quod ad primum, audi Virgil. Georg. 4.

Ignarum sacos pient à præstipibus arcent.

Strenuitatem in apibus quis non novit; ad quarum disciplinam eant inertes, & saginati per ocium animi: quantum enim operæ totos dies amplectuntur, quantam ex opera voluptatem, mellitosque fructus colligunt; Et vide ne

operibus natæ, gaudent parto per laborem melle vesci. Sic etiam tum erat quidem majoribus animis quam opibus miles, cui fors vilissimam delegaverat domum, quæ & sordibus, & odore paupertatis indice, generosum hominem totos dies in foro tenebat. Is cum perambulare urbem, & passim domorum tectorumque minas curiosis oculis perlustraret, incidit in elegantem domum, binis turribus, & variis statuarum molibus exornatam. Sed omnia velut in pestilentia conticebant, fores pluribus astrictæ vinculis, fenestræ aliquot negligenter apertæ, & omnia desertarum ædium signa. Cum indignaretur miles vacare pulcherrimam domum, & eos qui pro salute civium vitæ curam projicerent, in pessimas sedes conjici, admonuit sodalis, infestam spectris domum, cum assiduis tumultibus familiarum lassavisset, tandem dominum coëgisse, ut alio commigraret. Nullum aditu prohiberi, si cui audacia, nisi verius temeritatem dixerim, inquit, in infami sede pernoctare suggesserit. sed neminem in illum diem repertum, qui periculo nihil utilitatis afferenti vitam tradere voluisset. Hæc postrema oratio militem stimulavit. Exarsit animo cupiditas, ut princeps scrutaretur hoc malum. Quoniam ante omnes aut ausum aliquid aut inventum, veluti primitiæ quædam gloriæ animos efferunt, nihil præter laudem exitium in vita ducentes. Itaque ad Magistratum primo, ad dominum deinde ædium contendit, pollicetur, si quid fuci in his timoribus, si quid vicinia, si quid servitium fallaciæ committat, se impigre scrutaturum. Lychnis modo & lignorum copia instrueretur domus. Si hæc humana fraude contingerent, ferro se improbos ulturum: si majore vi excitaretur Tragœdia, non invitum pro laude & publicis commodis moriturum.

Ne-

inter Apum mellaria fucus laboris alieni edax appellere. Volucres Musarum ideo forte vocantur à Columella. Audi Maronem Georg. l. 4.

Utroque animam subsese deder.
Vide plura de apibus ibidem. Et apud Plinium lib. 11. cap. 5.

i Ter-

Nemo erat quem non caperet tam generosus impetus, cum famulus præterea militis promitteret ad omnia manus, firmaretque non fore aliquod discrimen domino, quod ipse non adiret. Conveniebat ad militem vicinia, 'tanquam si Hercules stetisset ad Tænarum, pugnaturus in mortis imperium, & inferorum pacem. Sed ille cum omnes arceri jussisset, ensen curiose detergit; si quid ex die rubiginis humenti vagina contraxerat, sedulo artificio delet, ac sub vesperam animis mediocri cœna refectis in desertas ædes intrat: erat unicus comes famulus, quem etiam communicæ gloriæ invidus arcuisset, nisi notæ fidelitatis homo jurasset, aut ea sibi nocte moriendum, aut cum domino esse vivendum. Igitur appetente jam nocte, cum nescio quis tremor invitos occuparet, ignem in amplissimo triclinio excitant, passim lychnos suspendunt, ac obfirmatis longa cogitatione animis, à se tandem impetrant, ut minimum in illa luce præsidii esse putent: magnos homines à seipsis auxilium petere oportere, se ipsos obfirmare, nihil sua virtute præstantius ducere, unde aut disciplinæ sanctitatem, aut pugnandi magnanimitatem hauriant. In solutiores deinde sermones lapsi jocis etiam, & forte non vero risu, primam vigiliam consumpserunt; cum in superiore triclinii parte visus est lacertus hominis seipsum immodice quatiens, sic ut in pavementum decideret. Dubitantibus illis ex alia sese parte crux humanum exseruit, ac deinde omnes passim corporis partes, ita sanguine fluentes, ac si recenti cæde cadaver supplicium immane lacerasset. mox in media sede visum est truncum caput velut sese ex tabulato expediens, quod etiam ex alto deinceps ruptas humeris cervic-

ces

I *Tanquam si Hercules stetisset ad Tænarum pugnaturus in mortis imperium, & inferorum pacem.*] Refert Suidas Tænarum promontorium esse Laconiae, in quo fauces erant ad inferos deducentes. Revera olim circa Tænarum ostendebatur antrum per quod Herculem ab infe-

ris rediisse fabulati sunt, Cerberumque victum, & victum catena triplici ad superos traxisse: perturbasse autem inferorum pacem & quietem creditur Hercules dum ibi bella movit, & victor evasit.

ces aptavit: inde artus inter se coire, colligari membra, visa omnia convenire, ac ingentis staturæ homo ' velut ex Cadmi semine procreari; qui ferociter ensẽ quatiens, Tu vero, inquit, quisquis in meam temerarius domum irrumpis, eia, mecum de imperio ædium certa, nisi forte inultus cadere malis. Nec militi consilium in tantis monstris nec audacia defuit. ultro ad provocantem advolat. Non impetus ut præcipitaret temere corpus, non timor ut fœde ageret, evincebat. Tanquam in media luce dimicaret in hostem, modo promovebat gradum, modo cum artificio succedebat in latus. Tandem videbatur respexisse fortuna: ensẽ pæne ad capulum intra corpus inimici condidit. Expectabat ut rueret truculentæ molis homo. Sed nec cruor ex vulnere sequebatur, neque titubabant vestigia, neque vulnus quicquam ex purpura remittebat. Hæc militem incautius admirantem ferro inimicus excepit, neque tamen segnius depugnabat miles, aut aliquod ferri frigus in visceribus sentiebat. Cum deinde inimicum uterque pluries confodisset, horis plus minus duabus exactis, velut signo dato in capulum recumbunt, sudorem exfricant, & arcte meatem spiritum tanquam per inducias extendunt.

Excitabat lychnos militis servus; pugnaeque paratus, si dominus cecidisset, succedere locum, & mortem ulcisci destinabat; cum Athletæ collecto satis spiritu sæviori odio incurrunt. Miles nunc succidere poplitem hostis, nunc visus ferrum transgisse per latera, & ipse modo lacertum sibi eripi credebat, modo cervicem decidere, modo transfixo corpore sanguinem emicare: cum nulla interim vulnerrum vestigia libarent integerrimum corpus. Sed major animo

1 *Velut ex Cadmi semine procreari.* Notus est lippis & tonsoribus Cadmus, & Cadmea victoria. Is cum pervenisset in Bœotiam & Draconem molis portentosa in cremisset, avulsos ejus dentes in agro iniecit, unde statim cataphracta manus emerit: armatisque su-

bito ager inhorruit, & spicis ferreis, sed tam subito procreati milites se mutuis confocere vulneribus: Stat. 3. 1. Theb.

Crebrior Aonii quam cum de sanguine Cadmi

Nuda venit, &c.

1 *Supra*

mo labor deficientem paulatim militem jam ad ultima deduxerat. cassi iactus, tarda vestigia, motus languidi, anhelitus crebrior: & incensi pæne vultus quicquid erat in corpore humoris exhauferant: cum ab hoste averfus, ac veluti datis manibus, se in lectulum, quem dominus ædium sterni curaverat, pæne ultimis viribus præcipitavit, & famulo pugnae cupidine flagranti, quod dominum ex vulneribus extinctum crederet, locum amoris exercendi concessit. Ibi brevior pugna minori utriusque discrimine finita est. Et enim collectus ex frustulis homo servum tam immaniter in vultum percussit, ut ille confuso spiritu in pavementum procumberet. Ac deinde ad lectulum venit, urget decumbentem ut surgat ad pugnam: utrumque offenso corpore, utrumque parem esse; nec duobus victoriam posse concedi. Cum miles debilibus verbis à se juberet discedere; non posse post tanti temporis certamen aut ficam aut enssem tollere: Te vero patior, inquit alter, ea conditione quiescere, si vanissimam superstitionem ejuras, & quod Numen fictæ anicularum fabulæ tibi à cunis colendum insinuarunt, sanioribus consiliis detestaris. Cum se miles ante ultima passurum supra vires vociferaretur, cum ad enssem excitatus respiceret, inanis spectri imago in aërem soluta discessit. Lapsus deinde in somnum miles, cum non ante altissimam lucem evigilasset, stertentem famulum eodem quo deciderat loco excitat: quem perturbata diu mente jacentem ante sopor oppresserat, quam aut de se, aut de domino cogitaret. Sed ecce postremum nocturnæ Tragædiæ actum: non agnoscebat dominus servum, ea vultus parte qua ictum acceperat, ¹ supra omnes Æthiopes atrum. Donec errore

60-

¹ *Supra omnes Æthiopes atrum.*] Occurrit nuper ineunte nocte Equiti cuidam mihi amico spectrum atrum, quasi homo equo insidens, & per totum milliæ ejus lateri adhaerebat. Notissima scribo, & veriora quam ex tripode: de nigredine Æthiopum quoniam satis superque dissertatum superius, unum

subjiciam, non omnes in Æthiopia nigros reperiri; testis est Heliodorus in Cariclea, quæ ab illa nigredine Æthiopica discedebat. Et revera nostra temporibus, anno scilicet 42 Parisios accessit quidam nomine Zaga Christus qui se filium Regis Æthiopum assererat, sed propter invidiam vulgi processumque so-

C. 4.

lum.

cognito fores laxant, expectanti populo sui copiam faciunt, omnium fidem decolor servi vultus faciebat. Exitus lætior, quod & exemptæ his incommodis ædes, neque miles modica mercede donatus, cum tota regione diffusus præterea rumor amplissimum homini præmium daret, quod illius laudes ac fortitudinem omnia loquerentur.

9. Hæc ego, non ut animum tuum vana superstitione implerem, qua plerique decepti si quid novum aut insolens sive audiunt, sive vident, se Manibus infestatos puerili formidine credunt. ¹ Pleraque arcanis Naturæ referenda sunt, ut putrescentis ligni, ² ut vermium fulgor, ³ ut pingui-

um natale vertere coactum, is cum iuxta dictam urbem vitam morte commutasset apud Ruellium, ut fama est, sepulturâ donatur; cujus epitaphium hoc subiectum dicitur Cardinalis Richelæus ejus tumbris inscripsisse

*Cy gist le Roy d'Ethiopie,
l'Original, on la copie.*

Sed nec illi color ater erat, non recesserant sub frontem oculi, non labra multum intumuerant, assererat autem ex Salomone, & Regina Sæbr genus se ducere.

¹ Pleraque arcanis naturæ referenda sunt, ut putrescentis ligni.] Monet revera Plinius multa esse in naturæ maiestate recondita, quæ nostros intuitus fugiunt; ut putrescentis ligni splendor ille, de quo Plinius lib. 11. cap. 37. Quia & in tenebris multorum piscium resurgens aridi, sicut robusti candices vestutatis putres. Iste splendor nascitur ex alburno cortici proximo, & maxime in Falicibus. Neque placet illorum opinio qui in putrido ligno aliquos generari vermiculos ajunt, & illorum genere qui noctu fulgent: forte quod dicat idem Plin. eodem lib. cap. 33. nasci in ligno aliquos vermiculos.

² Ut vermium fulgor.] Plinius meminit quorundam vermium nocte lucentium, quos appellat *Lampyrides*: Ita ille l. 11. c. 28. *Lucent ignium modo noctu laterum, & clunium colore Lampyri-*

des, nunc pennarum hiatu resurgentes, nunc vero compressu obumbrate, non ante maturæ pabula, aut defecta conspicua. Et lib. 18. cap. 26. Est & signum illius maturationis, & horum satiationis communis, lucentes vespere per arva cicindela; ita appellant rustici stellantes volatus, Græci vero Lampyridas incredibili benignitate naturæ. Et capite sequenti: ecce tibi inter herbas tuas spargo peculiares stellas, easque vespere, & de opere diaspargenti ostendo, ac ne possis præterire miraculo sollicito. Videsne ut fulgor igni similis alarum compressu tegatur, secumque lucem habeas & nocte. Ego heri adverti talem vermem habere illum fulgorem in cauda, qui quam humore maneret. Blattam diceret.

³ Ut pinguioris adris monstræ, quæ diversas animantium imagines imprimunt.] Sed ut Sileam cœlestia prodigia, faces, lampades, trabes, holidæ, cœli chasmata, clypeos ardentes, crepitum armorum, clangoremque tubarum in aëre, uti temporibus Marii consulis; denique nubium imagines, aliaque cœli ostenta, de quibus Plinius lib. 2. novum exponam quod anno 1668. visum est sacerdoti cuidam spectatæ fidei, & Regi nostro ab eodem enarratum. Is cum ab urbe navigaret fontem Bellaqueum, domum regiam, secundo flumine, visa est aqua turbari, & fursum forma quadam ignis quasi descendentis, in cuius medio hasta apparuit, sed ea mox in sese divisa,

guioris aëris monstra quæ diversas animantium imagines exprimunt, pleraque casui assignanda; multa ægrotanti cerebro, & hæc sibi prodigia effingenti. etiam quædam impiorum hominum fraudi imputanda sunt. Et nisi me fallit exacti mensura itineris, prope sumus ab oppido, ubi larvarum imagines ajunt ab impuro furcifero excitari: persuaderi deinde rudibus oppidanis ac mulierculis, 'majorum spiritus ad petendam opem in hunc orbem esse regressos. Ipse, utpote pietatis fictæ homo, pecuniam levandis Manibus petit, provinciam suscipit. aut in sacra aut in opes aut in vias per vota susceptas, ita nummos erogat, ut dolis interim furtisque ditescat. Et jam præterit lustrum, ex quo

divisa, cujus altera pars sursum ferri, altera delabi, Draco ingentis molis succedere visus; dum aqua tam ingenti tempestate agitabatur, ut exhausti alveus ipse arenaque decuti videretur; donec portentum istud evanuit. Excitari autem à magis, aut veneficis cantibus aliquando, aut naturæ vi, aut irato cœlo contingere non dubium:

Quidquid enim tellure ima, aut humentibus nimbis

Exhalat, sursum mutato corpore surgit.

Si vapor aridus est, ignes per inane volant;

Frigidus est, bibulis boves fundantur in arvis,

*Aut atra incumbunt nebula cœvalli-
bus imis,*

*Aut fusæ à cœlo plantis sparguntur &
herbis*

Fecundi rores, &c.

1 *Majorum spiritus ad petendam opem in hunc orbem esse regressi.*] Quis dubitet ex purgatorii inferis animas nonnunquam ad obtinenda suffragia in hunc orbem Deo annuente regredi? Multa narrantur, quæ vix creduntur. Sed non omnia ita rejicienda sunt, ut non aliquid ex multis admittatur. Ivit nuper in lucem libellus inscriptus, Historia Andreæ Bugnot, cujus auctorem ipse fateor ut assertorem, quæ quidam

omnia visa, audita publicis sunt actis consignata, iste meus in ultimis consanguineus per annos duos supra viginti stipendia meruerat, Ducis cohortis supremi munere defunctus, casu ut inopinato sic admirabili cæditur ille, qui in mille casibus militiæ fatum declinarat, semper inrepidus, moritur eo pietatis sensu, ea mentis libertate, & subjectione qua debuit homo Christianus; Tertio post die tonat, intonat, neque cessat sex totis hebdomadis, donec in cubiculo interiore domus per dies novem sacrosanctis mysteriis celebratis, alloquitur fratrem, causas edocet, quæcum in hoc igne lustrali retinerent; & hoc peractio recedit sine murmure, sed præsentis terrores solatio compescens. Idem nobis contigit anno 1668. à quodam sacerdote, votis astricto: cujus rei fidem meam obsidem accipe.

2 *Et jam præterit lustrum, ex quo Plutonis nummis vivit.*] Elapsi sunt anni quinque ex quo tempore multam inde pecuniam ad victum sibi comparavit. Plutonis nummis dixit seu quod fingat defunctos esse in potestate Dæmonum: seu quod in eorum ditione thesauros esse, terra defossos, omniaque metalla, existimet cum antiquis, qui Plutonem ideo vocarunt Sathanam *Σατάν* à divitiis. Quod autem per lustrum spa-

quo Plutonis nummis vivit. Inter hæc verba intrabamus oppidum, adhuc obscurissima nocte, & in hospitium-quieturi tendebamus, cum in aperto campo, quo mortuorum cadavera efferuntur, visum est ingens monstrum, & omni Tritone deformius, huc illuc agitari. Caput erat, ut per tenebras videbamus, humanum, per cujus oculos emicabat ingens ignis, ut horribilis fulgor etiam extra orbes vacuos spargeretur. ¹ Dentes longi, & omni candidiores nive, certis inter se interstitiis disponebantur. effossæ genæ, eminentia ossa, rara coma, ac velut tormentorum magnitudine sese in altum vibrans. ² nihil unquam melius damnatorum à Minoë supplicia expressit. Hoc tam elegans caput à mole quadam candida undique per campum ferebatur, cum indignabundus Percas substitit, &, Vides, inquit, verborum meorum fidem? ³ vel ego sum omni Therfite timidior, vel excutiam inanem impostoris fraudem, & tot oppidanorum spoliatas ædes ulciscar. Ego furere hominem credebam, & rependere datæ salutis vicem aggressus, tenebam laciniam vestis, negabamque me passurum, ut in illam furiam insanus excurreret. At ille vestem ex humeris

re-

tium intelligatur quinque annorum, notum est his qui munus Cenforum non ignoraverint.

¹ Dentes longi, & omni candidiores nive.] Describit hic terriculum, larvarum inquam hominem modo terribili: sed cujus astutiæ revelantur.

² Nihil unquam melius damnatorum à Minoë supplicia expressit.] Minos unus ex inferorum iudicibus cum Rhæco, & Rhadamanthe, propter singularem ejus in judiciis aequitatis observantiam. Hi iustas exigunt à damnatis poenas.

Continuus fontes altricis accintha flagello

Tisiphone, quoties insultans, torosque sinistra

Intemans angues vocat ægmina sacra fororum.

Demon,

Non mihi si lingua centum sint, oraque centum,

Ferrea vox, omnes scelerum describere formas,

Omnia poenarum percurrere nomina possum.

³ *Utlego sum omni Therfite timidior.]*

Id est omnium timidissimus, ut soleamus dicere quasi trito proverbio, *Æsopo deformior, omni Lycaone immanior, omni Thereo libidinosior, omni Minotauro crudelior, omni Sartyro petulantior, omni Proteo mutabilior, omni Cyclope inhumanior, &c.* fuit autem Therfites, si Homero creditur, Græcorum omnium foedissimus, idemque ignavissimus, quem Achilles sibi procaciter conviciantem pugno interfecit *l. 2. Iliad.*

1 Euc-

rejecit, & ut fustem manu tenebat, ¹ evasis in Chimæram illam, actam certis ictibus cervicem elisit, ut collaberetur in partes, & majore meatu lucens ignis hominem proderet, qui in candida veste fictilem larvam turpissima fraude gestabat. Non pepercit improbis viri cervicibus Percas, sed gravissimis afflictas ictibus deduxit in terram, cumque me advocasset, intentavit in jacentis jugulum ensen, interminatus mortem, nisi fraudis consilium fateretur. ² Cum ille omnia velut in equuleo proderet, flens adjecit, fictili vase, quod rupisset Percas, se talentum abhinc biennio aucupatum. Tum oranti veniam pepercimus, & juramentum extorsimus, nunquam fucis illis oppidanorum pietati illusurum: & in diverforium deinde recepti, ³ nobis ad decimam diei horam indulgimus.

Cum deinde faciliior via pridianas difficultates mulceret, visum quoque est cœlum consentire felicitati nostræ. Solem leviores nebulae temperabant, ac ventus præterea mediocri susurro delectabat euntes, & extremis alis afflabat. sed hoc mihi plurimum succedebat ex voto, posse in ipsa via

¹ *Evasis in Chimæram illam.*] In hoc monstrum irruit. Erat, inquit poëta, triforme monstrum Chimæra, cujus

Περὶ λίων, ὁ μὲν τὴν πρῶτον, μίον
ὃ χίμαιρα.

Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Capella.

Eo quod mons esset flammivomus in Lycia minoris Asiæ, cujus in vertice Leones gramen pascere, in medio Capræ pabula reperirent, in montis radice Dracones essent. Talis monstri victorem fuisse Bellerophontem ferunt.

² *Cum ille omnia velut in equuleo proderet, &c.*] Id est cum nihil omnino celeret: nam in equuleo veritas à fontibus solet extorqueri, vernacule *Chevalier*: Equus est scilicet ligneus acutissimo dorso. Est & Catasta torturæ genus: aliæque pro locorum, & legum aut morum diversitate. Ibidem talenti sit

mentio. Porro secundum Budzum valebat talentum minus apud Athenienses sex millia drachmarum, hoc est si ad Galliz pecuniz æstimationem redigas, coronatos sexcentos, singulis coronatis solidis Turonensibus triginta quinque æstimatis. Fuit autem & majus Talentum quod plurius valebat. Sed de his & de æsse Budzus pluribus, & Julius Pollux. Inprimis Clarissimus J. Fræd. Gronovius in libro de Sestertiis.

³ *Nobis ad decimam diei horam indulgimus.*] Dum addit horam dici, mox cogito horologia Italica, varia à nostris, quæ post mediam noctem horarum seriem incipiunt: secus Italica, quæ dieo ineunte primam horam auspicantur. De horologiis aqueis, solariis, arena-riis rotatilibus, Clepsydris supra dictum est, si plura cupis lege Plin. lib. 7. cap. 60. & Pancirollum in libr. Memorabilium.

¹ *Tum*

via cum Percante liberius agere, & nullo arbitrorum metu effutire diſterium in Callionis ineptias. Quod cum feciſſem hilarius, mutuūque riſum extorſiſſem, tandem honeſta adulatione dixi, fortunæ decretum aliquo peſtilenti fato eſſe turbatum. Illam enim inſtituiſſe ut Percantis dominio Callion cederet. Maniſteſtum illinc indiciū, quod huius animum ad maxima ſuſtulſiſſet; liberalem, ſedulum, fortem genuiſſet. At vero Callionis ingenium (quidquid in contrarium Percas ſentiret) ſervilibus vitiis eſſe corruptum. Paternam humilitatem cum infamibus aulae vitiis obtendiſſe nebulas ſapientiae, ne ſordidae menti illuceſceret. ¹ Tum illum denique meo iudicio ſupra Percantem fore, cum anguſtae Laconiae Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen: nempe ſi iuſtitia, ſi virtute viciffet. Id me proſecto ſedulo comperiſſe, nihil hoc hominum genere ſtolidius eſſe, qui ſe Proceres appellitari jubent; ſi modo ſunt omnes Callioni ſimiles, aut iis qui paſſim in ejus domum familiaritatis jure divertunt. Nam corporis geſtus prope ad mimicam gravitatem componere, nutus omnes veluti pumice expolire, quid hoc ſupra ſimias, quas etiam longae doctriinae inſtitutio bipedes facit? At enim in magnatum cœtus, in nobilium ſcœminarum greges, tranquillos & in-

tur-

¹ Tum illum denique meo iudicio ſupra Percantem fore, cum anguſtae Laconiae Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen, nempe ſi iuſtitia, ſi virtute viciffet.] Hoc eſt, cum parvus quilibet princeps ſuperet iuſtitia, & omni genere virtutis ſummos Imperatores, tunc major erit: quia ſcilicet magnis imperiis virtus potior eſt, juxta ſententiam Horatii lib. 3. od. 2.

*Virtus repulſa neſcit ſordida
Intaminatis fulget honoribus, &c.*

Et eodem lib. od. 24.

Dos eſt parentum virtus.

Porro mentionem facit Laconiae principis quam parvam appellat per antitheſim ad magnū imperatorem, ut ſig-

ficet magnos dici debere qui virtute magis quam qui opibus excellere. Fuit autem Imperator Orientis omnium imperatorum, potentia, opibusque maximus, & nunc eſt: Lacones autem ſeu Lacedaemones, (habitantes iſti in Peloponneſi parte australi) qui Lycurgum habuere legiſlatorem, virtutisque coluere, etſi exigua eſſet illa provincia, multam tamen ſibi peperere famam, & victores in bellis ſæpe fuere. Cicero de legibus: *Significum illa ſicera Lacedaemon nervos iuſtiſſis, &c.* Et Horatius:

Nec tam patiens Lacedaemon.

De eorum patientia & iuſtitia paſſim auctores omnes, ne nimium videar divagari.

I F 4

turbatos vultus afferunt: dignum hercule illis diis miraculum. Date mihi splendidum familiæ gregem: 'vestium artificium cum materia certet: præterea seu generis, seu dignitatis decora species fronti majestatem inducat; jamque hoc imbecillitatis vitium, cujus infamia humiliorem conditionem aspergunt, intelligetis posse cum sordida veste excuti, nec tam esse animi, quam fortunæ. Præterea quod assiduis salibus student, emissosque jocos interdum non incommode refellunt, id quidem mihi maxime sapuisse videntur, quod rudiores animos honesto fuce adornare quæsierint. Verum exigantur è quotidiani sermonis limitibus, & in apertum eloquentiæ campum protrahantur, velim mihi fidem æternum abesse, si ultra quam Apolloniensis Satyrus perturbato & incondito murmure audientium aures hinniendo perfodiant. Exactissime canum victorias solertiamque computant: nec ingeniosior ad parendum equus, quam illi ad prædicandum disertus. Illud nemus generosissimas aves alere: hujus campi extenso spatio inæquales lepores fatigari. Interdum etiam in thalamis disertis, compes & vocales stimulos suggerente libidine. Sed quam hæc omnia non à vera facundia quam non adimunt eam cujus nomen extimescunt vecordiam?

Hæc tam præcipiti & calido impetu profundebar, ut non notarem coëuntium nubium horrorem & obducti cæli caliginosum murmur; donec laciniam vestis corripuit Per-

cas,

1 *Vestium artificium cum materia certet.*] De omnimodis vestibus Francorum dictum in Icone animorum, ubi notavimus moribus & Genio Gallorum successisse Francos, vel quod ad vestium inconstantiam, ut notat Cæsar in commentariis, quas & arguit Satyrus

Et tot nova nomina vestis.

2 *Si ultra quam Apolloniensis Satyrus perturbato, & incondito murmure audientium aures hinniendo perfodiant.*] Arguit lepide quidem Aulicorum & nobilium igitantiam, qui quandiu sermo erit de

re domestica, de venatica, de gladiatoria, picas putes: inde sermo abstrahatur, & deducatur ad seria; pikes mutos. De Satyro Apollonii poetæ Satyro - comici cogitaveram primum: quod autem dicat hinniendo nota fuisse Satyros, alios Hippocentauros, alios Ægipanes dictos, ut patet in vita Jætorum Antonii & Pauli apud D. Hieronymum. Sed ab ea sententia vox illa, Apolloniensis Satyrus meam mentem deterruit; fuit enim apud Apolloniam Græciæ Satyrus Histrio solertissimus: de quo Plutarchus in Demost.

1 Nam

cas, &, Tu vero prospice, inquit, ne furorem suum tempestas proceribus commodet, & quot maledictis lacerasti, tot ultoribus rivis inundet. Videbatur imber violentius erupturus, & verberata vento pluvia quicquid deprehenderet oppressura, cum tot cœli minis perterriti secessimus in vicinæ speluncæ secretum, & naturali munimento iratis nubibus terga subduximus. Ingentes vacui soli recessus fertilem agrum suspendebant, multæque latebræ passim cœco specu fefellissent errantes, ni lustrata multoties sede Percas discriminum errores & perplexum velut Dædali callem diligenter tenuisset. Igitur perductus in interiora admirabar Naturam, quæ ingenio suo artis mentiebatur industriam; &, si quando iudicio meo relinquebar, repetebam vestigia quæ ante triveram, & fallentibus gyris reditum meum non sine proprio risu turbabam: cum in aditu speluncæ duas virgines notavimus, quæ si non pertimuissem intrare tenebras secreti horribilis, credi poterant Nymphæ præfides loci. Revelaverant honestissimas frontes, & micantibus genis internitebat suavitas purpuræ, apertique ad desiderium sinus plus etiam quod latebat commendabant.

Dum hoc taciti contueremur, anus decrepito squalore inculca processit, manuque virgines ducens, in antrum audacissime penetravit. Pæne erat ut rogarem, ¹ num Cumas nos delati, num ille esset insanientis Sibyllæ vultus, ² num in speluncam nos sævior Apollinis flatus egisset. Nam & antrum non erat indignum Phœbo, ³ & erat ejusmodi
 anus,

¹ Num Cumas nos delati, num ille esset insanientis Sibyllæ vultus?] Juxta Cumas Campaniæ civitatem antrum est, Cumæ Sibyllæ domicilium, & ut ex viatoribus audiui, adhuc superest:

Quo læti ducent aditus centum, officia centum,

Unde rancet totidem voces, responsa Sibyllæ.

Virgil. l. 6. Æneid.

² Num in speluncam nos sævior Apollinis flatus egisset?] Id est, an ab Apol-

line in hoc antrum fuisset impulsi. De spiritu & statu in tripode sedenti Pythoniæ inspirato ipsi pueri non sunt ignari, unde oraculum ab ore parvo terræ hiantis. Porro sub rupe Delphica antrum erat in quo reddebantur oracula, orbe toto celeberrimum; unde subjicit, nam & antrum non erat indignum Phœbo.

³ Erat ejusmodi anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixisse potuisset.] Alludit ad illam Sibyllam 6. libro Æneidos à qua poëta

anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixisse potuisset. Perculerat animos nostros insolentis rei novitas: cumque rem ad exitum contueri placeret, concessimus in angustæ latebræ noctem, & humilitate sedis corporum magnitudinem correximus: cum anus è sinu ¹tenue cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit; atrumque inde pulverem vehementi spiritu vibrans in speluncæ aditum, exclusit penitus diem, & omnia densissimis tenebris permiscuit. Etenim pulvis, ut è cornu erumpebat, videbatur exiguam nubem componere, auctoque paulatim volumine huc illuc circumferri, donec tristissima nocte opacus antri luminibus insedit. Tum vero quam in nobis antea vocem curiosa sedulitas tenebat, eam timor eripuit. Morti jam traditi videbamur, & omnia exspectabamus consentanea funestissimæ nocti; cum subito eadem anus excussa è silice flamma lampadem excitat, quæ maligne lucens magis vetabat noctem esse, quam lucem inferebat. Jam ipsæ virgines, nisi affusus splendor fallebat oculos, gravissime inhorruerant, ²cum Hypogæa (id erat sagæ nomen) bono eas animo esse iussit. Vobis, inquit, hortantibus periculosissimum sacrum exorsa sum, & quod multis petentibus negaveram, indoli vestræ concessi. Este modo tam sortes ad suscipiendum munus, quam ad impetrandam felices fuistis. Quid hic pavor, quid inanis membrorum trepidatio loquitur? quid denique frigidus mortis color vitale pulcherrimi oris decus extinguens? Vobis jam in aperto erunt decreta fatorum, & quod tantopere vultis, ³certa futurorum con-

poëta fingit Æneam deductum ad inferos Odyssæam imitatus:

*Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque re-
migit*

*Obscuris ora involvens, ea fræna fa-
renti*

*Concitat, & simulac sub pectore vertis
Apollo.*

¹ *Tenne cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit.]* Hoc

est illud parvum cornu simile erat tenebris illis cornibus & novis quæ agnis tonellis adhuc frontem aperiunt.

² *Cum Hypogæa, hoc sagæ nomen.]* Ab officio notatio nominis *hæi* sub, *gia* terra: unde locus subterraneus dicitur *Hypogæum*.

³ *Certa futurorum conjugum species.]* Elapsis annis cuidam mihi in paucis familiari, & ipsi religioso viro equo petenti Lutetiam occurrere ad tertium mil.

conjugum species curam, quæ suspensos animos exedit, diluet. Videbantur ad tam sanctam pollicitationem respirare; sed; O mater, inquit, etiam nobis promissorum hic ingentium successus sine infamiae timore procedet, nec à nobis sollicitatam inferorum fidem ulla fama vulgabit? Tum illa fluentes senio genas turpissimo risu contraxit. Nec videtis, inquit, quam limitibus custodiam apposui? citius tellus hiantibus rimis inferos prodet, quam ut ullus in hanc sedem me invita prorumpat; 'neque illa quam cernitis lampas quicquam Celei facibus, 'aut Eleusinio silentio debet. Quæ tamen si palam efferentur, quæ inde nomini vestro labes? O miseram juventutem, quam hominum potius sermo quam vita instruit! Quotusquisque est, qui nostris artibus aliquid non debeat? quem non aut acre ingenium invitat ad mystas nostros, aut necessitatis acerbitas ad hoc perfugium cogit? Ita me ametis, 'ultra quinquaginta hominum millia nocturnis sacris hic annus initiavit.

Jam

milliare tres Equites, quibus eminus clamantibus, Siste gradum, mox ita substitit Equus, ut clavis pedes humo fixi viderentur. Accedunt illi, & unus ad illum; videre vis meam Amasiam? abnuenti, & de equo sollicito exhibuit iste extractum perà modicum speculum, in quo vidit non sine stupore puellæ effigiem. Mox isti ad hominem, vale inquit, & jam abi: mox Equus tam citato gradu erumpere ut intra brevissimum tempus Lutetiam in urbem se receperit.

1 *Neque illa quam cernitis lampas quicquam Celei facibus debet.*] Id est tam sacra est quam faces quibus in sacris Eleusinis utebatur Celeus Rex Eleusis, pater Triptolemi, quem Ceres, quod esset ab eo excepta hospitio, omnem agriculturæ rationem edocuit: propterea iste Rex singulari cum religione sacra Cereris, inde dicta Eleusina, voluit observari.

2 *Aut Eleusinio silentis.*] Tam secreta fore æstimabat saga illa præstigia,

quibus puellarum votis satisfaceret, quam secreta olim fuere sacra Eleusina, sive Tescmophoria, de quibus Horatius Carm. lib. 3. ode 1.

*Petabo quæ Cereris sacrum
Vulgaris arcana, sub iisdem
Sit trabibus, fragilisque mecum
Solvat phasileum.*

Caruit patria Alcibiades, quod illa arcana revelasset. Non dubium, quia cum celebrarentur cum facibus & ululatu in memoriam raptæ Proserpinæ, & à Cerere matre quæsitæ, & inclamata nocturna hæc sacra, quin ad raptus puellarum, & alia obscena se quoque illi mystæ, & religiosi viri converte- rent.

3 *Ultra quinquaginta hominum millia nocturnis sacris hic annus initiavit.*] Plurimi ad me consulendam venerunt, mearum artium industriam experturi. Numerus certus pro incerto. hæc autem addit ad commendationem suæ artis.

1 CARM

Jam vero quæ licentius publicum aspiciunt, ¹ characteres & ceremoniæ, & fasciolæ, & torques, & inclusa ignotis verbis sanitas, nonne è nostris scholis prodeunt? nonne omnes prope homines una regione tenent? Quid ultra vobis referam artis nostræ præstantiam? quid incredibilem vim, ac pœne divinam?

*¹ Nunc adimit raucis, geminat nunc sibila ventis,
Nunc aufert terrasque polus & sidera mundo
Nube superjecta. Dat vincula ferre Leoni,
Dat Damis savire, & inertis albescere ricæ;
At trahit attonitam laxis radicibus alnum,
Montesque, fluviosque, & tecta sequentia mutat.
O quoties sola noctis pallentibus umbris,
Effigies diras, mæstorumque ora parentum,
Traxit avernali ripa, seroque sepulchris
Reddidit, Eoam jam forte morantia lucem.*

Igitur de infamia nolite esse sollicitæ, id à vobis esse factum negabunt vestri mores; quod tamen si confiteri malitis, possitis defendere. Cum hæc pronunciaßet, statim tanquam in diversas curas distracta, huc illuc cœpit circumferre

¹ Characteres, & ceremonia, & fasciola, & torques, & inclusa ignotis verbis sanitas.] His utuntur scilicet veneficæ præstigiis ad illudendos eos qui ad eas transfugiunt. Characteres quosdam in charta, vel lamina exprimunt, ut patet in vita sancti Hilarionis, à Divo Hieronymo scripta, in qua juvenis quidam cum virginem formâ præcipuam admareret, nec illa cupiditatibus illius obtemperare veller, ille Memphim adit & in templo Æsculapii veneficos consulit, qui laminam ex ære juveni offerunt sub limine domus puellæ collocandam. Dictum factum: uritur illa, & quasi furiosa amore juvenem continuo inclamat. stupent parentes, D. Hilarionem conveniunt; qui statim philtrum aperit sub limine latens, laminam scilicet, cui alligatum ait luxuriz Dx-

monem: sublata laminâ pacatior puella respiscit, positoque furore saniozem mentem concipit. Quod ad ceremonias, puta circuitus, vertigines, manuum lotiones, emissionem sanguinis etiam humani, invocationem Dæmonum conceptis quibusdam verbis, quibus solent præire, fasciolas, quibus, ut & virtis, & inlitis membrum aliquod ligant. Sunt & torques, & bullæ, & id genus aliz præstigiæ, quæ quasi fascinationibus utuntur veneficæ ad obtinendum suum votum aut eorum qui tales sortes consulunt: unde vernacule appellatæ *forcieres*, uti fatidicæ *les fecs*.

² Nunc adimit raucis, geminat nunc sibila ventis.] Vendit artes suas venefica. Hoc est autem nunc temperat nunc excitat ventos.

D

I Cum

ferre cervicem, & mox in terram obtutu nihil variante defixo consulere vires suas, & ipsam artem interrogare. Jam aliquis mortalitate major spiritus vultum videbatur corrumpere, ac tumultus intra membra concipi quantum ipsa non caperet. ¹ cum tres circulos humili radio designat, seque in eorum medio collocat, virgines ab utroque latere constituit, ac tum ore manifesta sæviēte insania, crinibusque solutis, Audite, inquit, puellæ; Non est amplius vobis cum Hypogæa negotium: ² vatem atque antistitam Deorum infernorum cernitis; spatium quod radio definivi non potestis vivæ transilire. Tum subito ³ graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, ac deinde cultello pulverem è solo eruit, & in humilem cumulum tollens tremulis deinde manibus quadrat, ⁴ literasque F. S. P. satis artificiose acu comatoria scribit. Tum virginis, quæ ad dexteram erat, sinistrum pollicem albo stamine stringit, & acu subtilissima educit provocatum sanguinem, salivæque, qua ipsa palmam perfuderat, miscet. Mox leviter oculos & jugulum puellæ intingit, aures præterea, & proximos fronti crines: reliquum cruentatæ salivæ in crenam quam cumulaverat effundit, tremula horribilique voce identidem intonans, ⁵ **HOC LIBAMUS.**

Ea-

¹ Cum tres circulos humili radio designat.] Ceremonias exprimit quibus veneficia sua auspicetur illa, dum radio, hoc est virgula orbiculos notat ac designat, &c.

² Vatem atque antistitam deorum infernorum cernitis.] Id est Hypogæam illam veneficam manibus litantem ut inferorum sacerdotem.

³ Graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, &c.] Prosequitur ista inferorum antistita veneficas incantationes. Porro & ruta, & vervena, & flavus color Diis manibus sacra esse volebant, & quidem herba ista propter graveolentiam. Unde Pamph. Cingebat ruta quam comas multicomæ, &c. Virg. in Buc.

Verbenasque adale pingues, & mascula thura.

à Græcis inquit *Βοτάνη* dicta teste Dioscoride, quod in sacris ea uterentur. & à Plinio *Hierobotana*. Quemadmodum autem viridis color designat spem, cæruleus fidelitatem, rubeus vindictam, columbinus amorem, sic notat flavus color desperationem, & ægritudinem inferorum.

⁴ Literasque F. S. P. satis artificiose acu comatoria scribit.] Quid innuunt isti characteres veneficæ nisi hæc *sata sapienti parent*: vel, *sata saga parent*. vel, *sata superi parent*.

⁵ Hoc libamus.] Verba sunt sacrificantis Veneficæ. Fiebat autem diversimode libatio, de qua lege antiquitatum scri-

Eadem ceremonia in altera Virgine perpetrata, tenui primum murmure, mox apertis clamoribus, canem suum adesse iussit. Expectabamus ingentem molossum, & Cerbero parem: mihi jam ad capulum erat manus, & educere ferrum cum vaginæ ac rubiginis tenacitate pugnabat, cum, exhalante primum nebulas humo, glis tandem prodigiosæ magnitudinis è terra prorupit. ¹ Diceret in semisopito animali productum tota hyeme somnum pæne adhuc cum ver-
nantis cœli benignitate luctari. Cauda pro onere magis quam pro parte sequebatur euntem, & ² pigerrimæ alvi moles titubantia vestigia confundebat. Hic tam elegans canis dominæ pedes mirabili cultu permulsi: donec iussus accedere ad secretum, aliquid insusurravit in mulieris aurem, & ipse, ut videbatur, imperium accepit, majorem-
que quam pro mole sonum edens, in obscurissimam nubem abscessit. Nobis ultra non erat animus, & tam inexpectatis monstris non constantia magis quam spiritus excidebat, cum illa rabidis & minantibus oculis efferata, ferales suas preces certis numeris astrinxit.

¹ *Di, quos profundo gurgite ac flamma ambiunt
Jurata cælo flumina, inferni Dii,
Aperite manes, pandite immensum chaos,*

Laxate

Scriptores, sed libatio Diis inferis, vel etiam manibus solebat fieri ex humano utrore. Medea apud Senec. act. 4.

Tibi more genitrix vinculo solvens comam.

Et paulo post,

Tibi nudato pectore Manas sacro ferimus

Brachia cultro.

Manes noster sanguis ad aras.

¹ *Diceret in semisopito productum tota hyeme somnum, &c.*] Glis animal muri simile, majori tamen corpore; bonam anni partem in somno consumit, ut Plinius l. 8. c. 57. Et Martialis *summiculas ille porrigit Glires*. Idem l. 13.

Tota mihi dormiunt hyems, & pinguior illo

Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

² *Pigerrima atrox moles titubantia vestigia confundebat.*] Talis à Plinio citato describitur l. 8. c. 57. Mant. inde canit, *Glis brevis hiberno solitus pinguescere somno.*

Habebatur olim inter saginata animalia, dapesque ganeatas: adeo ut Quæ Scaurus, & collega ejus legem sumptuariam ferentes prohibuerint, ne Glires apponerentur. Vocatur postea Elegans canis Ironice.

³ *Dii quos profundo gurgite.*] Deprecatio, & invocatio. Ita Medea apud Senecam act. 4.

Vos precor vulgus silentium, vosque ferales Deos, &c.

D 2

3 *Alv*

*Laxate fines rerum, & infestas polo
Committite umbras. Vatis horrenda sono*

¹ *Attonita Regis urna Dictæi vacet,*

² *Fatale cesset pensum, & hic Parcas dies
Saltè quietas videat, ut nostra hauriat
Imperia, sternat mutus Acherontem pavor,*

³ *Silere jubeat tristis Alecto-comas,*

⁴ *Stygemique nullo portitor conto eruat.*

Quos certa geminis fata virginibus parant,

Induite vultu conjuges: trepidis tamen

Ignoscite animis: demite infernas minas,

Et placida nullus sacra concutiat tremor.

Venisse jam vos decuit. O segnes moras!

Jam jam atra frangam Tartara, & pacem impia

Turbabo noctis. Sava, si cogi placet,

Sunt sava nobis arma, quæis vinci quoque

Voluistis, atris verba pejora inferis.

Et postquam aliena falce cubuerunt solo,

Ter

¹ *Attonita Regis urna Dictæi vacet,*
[&c.] Hoc est attenti sint ad meum carmen inferorum judices Minos, Eacus, & Rhadamanthus; sileant Parca; sileat Acheron; sileant furiz, & angues quas habent pro crinibus non jam sibilent. Minos Dictæus Rex hoc est Cretenfis hic appellatur juxta illud Virgilii monostichon de Jove, Georg. l. 4.

Dictæi cæli Regem parere sub antro.
Minos propter singularem justitiam apud inferos judex creditus est olim constitutus. Virg. 6. Æneid.

Quasitor Minos urnam movet.

² *Fatale cesset pensum, & hic Parcas dies videat quietas.* Nota est de tribus Parcis quæ hominum dies nebant, fabula.

Clotho colum gestat, Lachesis trahit, Atropos occat.

Parca dicta sunt per antiphrasim. Pensum autem dicitur manipulus lanæ, vel lini, vel cannabis, qui ex colo penderet, & fuso trahitur: unde trahere

pensum idem ac nere. Acheron vero qui amnis est Epyri ex Acherusia palude fluens usurpatur hic pro uno ex fluviiis inferorum, & pro ipsis inferis. Virg. 7. Æn.

Eletere si neque superos, Acheronta morabo.

³ *Silere jubeat tristis Alecto-comas.* Sumitur hic Alecto pro omnibus furiis quæ adjunctas comites habet Megæram, Tisiphonem. Erynnis, & Enyo furiz sunt belli, & sorores Martis. Comas inquit jubeat silere, hoc est angues & cerastas sibilantes quas habent pro crinibus.

⁴ *Stygemique nullo portitor conto eruat.* Nullis tonsis Charon portitor Stygem Tartaream paludem verberet silentii causa & attentionis. Vere Styx est fons ad Nonacrim Arcadiæ è saxis profuens, exitiosus omnibus animalibus, tamque frigidus ut potus statim enecet, ferumque & æs erodat; sola Mulæ ungula potest contineri.

I Ter

*' Ter passa Lunam germina. Hoc istis sat est,
 Nimumque sacris. Plura si querit furor,
 Funestus atris cespes è tumulis adest,
 Quem fulmen illa nube sopitum ambiet,
 Qua me per omnes vexit incertam polos,
 Hic hic in ista veste servatur cinis,
 Pejusque quiddam. Diræ sunt, Manes, loqui.
 Quæ timeo diræ; Terga nascenti modo
 Detracta puero, cujus elisa mea.*

Gemuere fauces dextera, in medium dabo.

Dum hæc proloqueretur voce gestuque ad terrorem com-
 posito, lux paulo nitidior speluncæ infulsit, magisque ac
 magis juxta lumen ventusque incresebant; ut jam priores
 tenebras furto nostro desideraremus. Etenim cum anus
 miraretur quid votis suis moram faceret, forte in nostram
 latebram contemplationem injecit, & rabido clamore inci-
 tata, At vos, inquit, dii perdant; nefarii homines, quo-
 rum me prophanus jam aspectus indigne trucidat. Tum
 contempta circuli sui religione ad nos ultro advolabat, vel
 truculenta erecti oculi acie confectura jacentes, cum ingens
 simiarum numerus iter opportune intercipit; & hæc quidem
 in mulierculæ caput insiliunt, hæc argutis stridoribus ad li-
 men fugientem persequuntur. Nobis autem ideo reddita
 videbatur audacia, quia fugere poteramus. Etenim ut me-
 diocris terror animum naturali constantia exarmat: ita cum
 violentius sævit, interdum desperationem ad ultimos im-
 petus trahit. Igitur consurreximus, ac, veluti convenisset,
 in nos virgines, nos in earum sinum mutuo terrore irruimus;
 cumque oboriretur sævissimus veluti collisarum nubium
 fragor, brachiis arctissime constricti in terram procumbi-
 mus.

O dulcis fragor, O beatus imber,

O solatia plus emenda nobis!

Hoc semper pretio laboret ingenia

Ful-

' Ter passa Lunam germina.} Herbas triennium crevere, falce per noctem
 medicatas intelligit, quæ postquam per concubiam demetuntur ad veneficia.

D 3

1 Nec

*Fulmen cadere Malciber Tonanti;
 Et nos in similes bonus revolvat
 Minantis pluvia timor cavernas,
 Hoc semper prelio, dii deaque,
 Pejus Theſſalico furare carmen
 Pulſet Tartara pallidamque noctem.*

Præcipue Percas, muliebrium aſtuum nequaquam inexpertus, tot blanditiis mulierem onerat, ut non ante conſurrexerit, quam ſolidam voluptatem ferret. Ego rudior, ut bis terque virguncula mea verbis inter riſum iramque trementibus deſævît, tristem pudibundus victoriam invitæ conceſſi. Jam deſierat fulminis horror, jam repens ceſſantibus ventis tranquillitas magis formidabile antrum faciebat, cum ſe Percas itineris ducem præbuit, & ſpeluncæ anfractus ſubtiliſſime diſtinguens tandem in aditum perduxit. ubi poſtquam mulieres valere juſſimus, quoniam timebant ne deprehenſæ facerent ſuſpicioni locum, non impigre divertimus in aliam partem.

Mihi autem ſuffuſus rubor, ſudorque toto paſſim vultu deciderat. quem verecundia extortum, cum alia ratione exprimi Percas crederet: ſe vero fortitudinem meam laudare dixit, ſuadere tamen ut alias parcerem inſueto his officiis corpori. Quid enim ſi novus, inquit, imber nos in ſimilem ſpeluncam detruderet? quid ſi rurfus incunda cum integris & valentibus pugna? Pudebat probitatem meam traducere, ſed & remedium in ſimiles caſus quæri placebat. Itaque, Neſcio, inquam, quid exiſtimes de mea fortitudine: ſed importunæ ſcœminæ pluſquam muliebris pertinacia ita meos conatus infregit, ut virum me non potuerim oſtendere. Non perſuadebam Percanti pudoris mei modeltiam; ac poſtquam religioſe jurando fidem feci, dixiſſes iterum in ſpeluncam deſcendiſſe, & Hypogææ ſacris conterritum pene effluenti animo linqui. Deinde ut admirationem in riſum vertit: Mihi vero, inquit, quid accidit, ſemihomo belliſſime? non exdem arces fuerunt expugnandæ?

da? non extorquendum ab invita, quod sibi non eripi doluisset? Flecebam in terram oculos erroris stultissimi poenitens, & ad proximam aram Veneris indignationem deprecaturus; cum Percantem misratio mei subiit, &, Parco, inquit, adolescentiæ tuæ: nemo præstantior artifex, quam qui per errores suos doctus ante, quod caveret, quam quod faceret, vidit. Tu modo intellige, nullum vatem extitisse diviniorem, quam qui de puellis hoc oraculum cecinit:

*Aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dissimulare puta.*

Quo propius expugnasses, eo segnior torpuisset defensio. Non audis urbes obsidionum initio civium diligentia muniri: captas non hostium sæpius quam suorum manibus concidisse?

Audiebam avidissime perquam utilia docentem, & quotidianis præceptis rudem animum poliebam. Sed instabat parum opportunus viator, qui diligentius viam præcipitabat, credo, quod cum solitudinis hominem tæderet, nobis oneri quam sibi esse maluerat. Igitur ut commode potuit exaudiri, Hens, inquit, juvenes, hæc via Basilium ducit? Certe, inquit Percas. Et vos in oppidum illud usque ad invidiam felix? Cum idem Percas respondisset; Quid igitur impedit, inquit, quo minus viæ tædium mutua humanitate fallamus? Nam & illuc non spectator tantum novæ felicitatis, verum etiam futurus particeps vado. Erexerat animos nostros incertæ rei novitas, impetumque speluncæ moras redimentem suppresserat. Itaque in medium receptus, veluti ne iret sine sermonibus via, perplexæ rogabatur de Basilianis, deque eorum ingenti fortuna. Non oportuit ulterius stimulos admoveere homini in hoc sponte jam imminenti, ut, quoties sermo defecisset, illa semper materia faceret eloquentem. Nam &, quod summum est loquendi incitamentum, amabat, & humilioris vitio mentis, cum omnia in miraculum traheret, quæcunque animum af-

fectu diducerent, his alios etiam delectari credebat. Est, inquit, ut audisse vos arbitror, Acignius, vir integritate vitæ mirabili, cujus animus ad sublimia quæque natus, rerum quas in usu quotidiano habemus humilitatem despicens, iis solis acquievit, quorum magnitudo vix ipso cælo caperetur. Tum is non animum modo imbuere vastis cogitationibus, sed & familiam his artibus præstantissimis erudire cœpit, nihil ineptius quam primam ætatem voluptatibus dedere, laboriosis exercitationibus natam. Vanum esse, earum rerum cupiditate torqueri, quæ possint aut non haberi, aut, cum habeantur, effluere. Magnificentius atque illustrius contemni voluptates, quam admitti. His præceptis, & quod ipsius mores severius etiam quam verba familiam ad occultum recti tramitem ducerent, effecit ut apud se virtus domicilium constituisse crederetur. Tum omnes se in disciplinam dare, omnes certatim aut opibus conatus optimos, aut consilio, aut gratia, provehere. Quid multis? in tantum potentiæ fastigium evectus est, ut iisdem modis deprimi non posset, quibus erat elatus. Populum sacrorum & religionum terrore devinxerat. Juventutis, quam ipse expoliverat, studiis ardentissimis efferebatur. Principes populi metu; Magnates Principum ficta benevolentia tenebat. Denique omnium ordinum viros, privatæ domus limine concluderat. Describebat civitatum gubernationes, magistratus, provincias, imperia, omni gravitate & sapientia mandabat: domesticas etiam privatorum controversias singulari artificio componens. Etenim nihil tam sancte custodiebat parietum fides, quod non sanctiores mulierculæ efferrent in Acignii domum: aut servuli, quorum taciturnitatem pietas expugnaverat: ipsi denique liberi, cum eorum inobservata diligentia latebræ omnes secretum proderent. Itaque nunc comiter, nunc astute, modo paterna lenitate, modo maiestate censoris, sequester erat conjugum dissidiis, depouendis inimiciis auctor, societatum, nuptiarum, fœderum,

derum, pietatis, scientiæ, iustitiæ, virtutis omnis & religionis arbiter. Ex hoc oraculo, quem quisque quo tempore sermonem habuisset, quibus moribus esset, quibus opibus, quo etiam inter penates genio, qua temperantia, qualibetate, noscitabatur. Denique poterat orbis sub hac disciplina ad futurorum seculorum invidiam florescere, nisi ipse suæ felicitati invidisset: itaque ubi quam ipsi extruxerant potentiam magnates timuerunt, omnia criminari, & in invidiam trahere, etiam benefactis criminum speciem obtendere, exterminare denique præcipitem Acignium velle.

*Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, & ausis,
Sera quidem, manet ira tamen.*

Imo statim manifesta ultione numen desæviisset, statim liberales disciplinæ rudi situ & inculto inhorruissent. Nulla literis majestas, nulla hominum animis fides diutius stetisset: videbatur probitas exulatura cum Acignio, & jamjam uno tanti facinoris metu in jejunam sterilitatem sæcunda ingenia degenerare. Itaque necessitas Acignium in gratiam reduxit. Amplissimo decreto iussus est non fuisse nocens. O non amoris magis quam veritatis vis ignea, ubique se prodens atque enicans! Cessit Acignio in gloriam maledicis sermonibus fuisse violatum. Lana sordidissimis squalloribus inquinatur, antequam purpuræ fulgor eam imbuat. Nec prius aquila sætum agnoscit, quam dubitaverit agnoscere.

Delectaverat animos nostros libera pariter, & simplex ¹² oratio. Nam & nihil in Acignio non amabat, nec aliquid quod

¹ Nec prius aquila sætum agnoscit, quam dubitaverit agnoscere.] Scilicet aquila probaturus utrum in sobole sit innatus vigor, an sit potius ille pullus adulterinus ac degener, hujus aciem fertur ad solis radios explorare, quæ si resistit in motu, non est dubio locus: si conniver, ut adulterinus excluditur ac deorsum præcipitur, inquit Lucanus:

Uique Jovis volucer calido dum pro-
tulit ovo
Implumes natos, Solis convertit ad or-
tus,
Qui potuero pati radios, & lumine
recto
Sustinere diem, cali servantur in us-
us,
Qui Phæbo cessere, jacent.

D 5

1 Ex

quod amaret, celabat animus, ipsius primum affectu, deinde nostra patientia incitatus. Igitur in tantam familiam ascitus, Quem, inquam, nomine Acignii non terrueris? quem non libera & potens servitus tanget? Hic ille, quasatis aliquantulum cervicibus, Nihil me, inquit, ista moverunt. Aliis gradibus in tantæ sublimitatis cogitationem ascendi. Nihil ultra mihi à puero placuit, quam eruditionis nomen. Elementa didicisse non memini: nec poenitendi successus ætatis initio acuerunt animum ad laborem. Quid verear confiteri jam in humilitatis disciplinam me traditurus? ad annorum numerum decrevit ingenii vigor, ac ut ex Ammonis fonte prognatum diceret, cum maxime deberet calefcere, rudis animi impetus obstupuit. Quam non huic malo quæsiui medicinam? vota non suscepi? Sed ô Numen, non audiendis interdum precibus, quam differendis benignius! Hanc votorum frequentiam noluit nisi geminata felicitate donari. Animadverti nihil in Acignii familia honestis disciplinis non excultum esse. Et primo in eam admitti nullos credidi, nisi quos jam ante illa bona ornassent. Tandem curiosus spectator notavi domus illum esse genium, ut inquilinos extemporaneæ doctrinæ spiritu afflet: vestem illic dari non colore magis pullo, quam monstris ac miraculis tinctam: ea vix ut temet incluseris, eloquentia mentem elaborari, judicium industria. Denique quos ut despeccissimo ingenio etiam infra me habui, jam in Acignii comitatum recepti celebrantur sermonibus sociorum omnium. Iis negant quicquam esse subtilius. Hæc, ne quid dissimulem, stimulant cupidum sciendi, sed incitavit vehementius res magno mihi nuper secreto credita. Hic cum moraretur, cœpimus familiarius instare, & prope velut eodem studio tacti. Tum ille, Non modo, inquit, promit-

1 Ex Ammonis fonte prognatum dicitur.] Dicitur iste fons per noctem calefcere, per diem frigescere. Sacer est Ammoni Jovi, hoc est arenosæ Libyæ præsidii, quam cum olim Hercules per-

agrarat, & nimia siti æstuarat, Jovem enixè rogavit, qui sub arietis forma illi visus est terram percussisse pede, unde statim fons ille manavit.

1. Dicit

promittebatur eruditio huic militiæ nomen danti, sed mihi in ignorantia consensendum ferebatur, si tam egregiam conditionem temnerem. ¹ Dii multi nolunt sibi sacra fieri, nisi destinatis à se locis. ² Non in quolibet antro invenies Trophonii spiracula, ³ neque barbarus ignis deos Græciæ delectat, ⁴ & ipsa Ceres quamvis omnia suis muneribus velet, angustas sedes religionibus occupavit. Musis jam non est aliud sacrarium, præter Acignii domum. Nec se modo intra illam semper ædem produnt, sed & me hercule tantum ⁵ ibi Oracula, ibi Themis, ibi Pegasi liquor,

Vates ubi factus Apollo.

Quis alibi doctus? quis limata veraque elegantia cultus? Diceret barbariem ubique extra Acignii pomœria esse, & incesitare magis Musas quam colere. Jam ipsi prioris ævi scriptores, ut submittunt vitta domita capita? nullibi medius fidius

¹ *Dii multi nolunt sacra sibi fieri nisi in destinatis à se locis.*] Sic Cytherea dicebatur amare Paphum; erat Junonis habitaculum Argos; Apollinis Delphi, aut Patara; Tritonis Palladis Africa: Jovis Dodon, Arenæ Africæ, & Creta; Saturni Italia; Sicilia Cereris; Marti sacra fuit Roma. De fiduciaria domo loquendi tempus erat: sed de hac alibi.

² *Non in quolibet antro invenies Trophonii spiracula.*] Iste aditus vel spiraculum Delphicum ex quinque lapidibus struxisse dicitur. Idem vel alius ejusdem nominis cum in speluncam descendisset, ibique aliquantulum commoratus esset, Agelaustus, hoc est sine risu erat. unde proverbium, *in Trophonii antro patiens stus es.*

³ *Neque barbarus ignis deos Græciæ delectat.*] Origo ignium istorum artificialium ex Græcia emanavit, qui Trojam incenderunt: delectavit autem iste ignis Deos qui stabant à Græcis, de quibus Naso,

Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo,

Æque Penus Tæcric, Pallas iniqua fuit.

Scilicet,

Manet altæ mentis repositum

Judicium Paridis, spreteque injuria forma,

Et genus inersum, & rapis Ganymedis honores.

Vocant hos ignes idcirco vulgo Græcos. Gallicæ autem *seux Græceis*; vivunt sub aquis.

⁴ *Et ipsa Ceres quamvis omnia muneribus suis velet, angustas sedes religionibus occupavit.*] Hoc est, quamvis Ceres Dea terræ & frugum, terræ superficiem velavit frumento, quæ sunt munera Cereris, angustum tamen locum elegit suis sacrificiis faciendis quæ revelare nefas, scilicet antrum, & locum subterraneum.

⁵ *Ibi Oracula, ibi Themis, ibi Pegasi liquor, Vates ubi factus Apollo.*] Hæc in Acignium Ironicè jactata, quasi penes eum esset omnis veritas, per oracula, omnis æquitas, per Themidem, omnis scientia per Pegasi liquorem designata. De fonte Pegaseo sive Hippocrene, & Aganippe, & Castalia quam multa poëtæ.

¶ N. B.

fidius locum invenient, ¹ nisi cum pipere, aut ficu, aut passis in Martium uvis. Prodeunt disciplinæ omnes meliore cultu, & seu politicæ, seu rusticæ rei, seu patrum memoriæ & factis è pulvere excitandis, seu cœlestis, seu terrena, seu aquatilis doctrina sit, non erit alius quem delicata ferant ingenia, præter Acignii vernas, etiam literaria bella tanta constantia gerentes, ut & veneficas tenebras sola face & stylo armati intrent, & ² Romanas acies in ordinem ac veterem disciplinam religiosa scrupulositate digerant. Cum excidisset imprudentius mihi risus, timeremque ne quid in me odii conciperet ad Acignium iturus; Quis mortalis, inquam, non rideat oblata felicitate non utentes, nec magis fortuna propria lætos, quam irata severaque tristes? quotus enim quisque est quem hæc moveant? quis transit in familiam tantæ spei, & in qua non modo docti omnes, sed extra quam nulli? Tum ille, Fatum, inquit, illud est ætatis nostræ luctuosissimum. Sed pomaria vides non sua magis pulchritudine capere transeuntium mentes, quam artificioso rubi examine tuta spem fructuum domino conservare. Laboribus, divitiis, pæne libertate emenda est illa quam poscimus felicitas.

- 13 Dum hæc proloqueretur, jam se aperuerant Basilii fastigia, & ipse sublatiis manibus hospes adoraverat locum, faciebatque quod expeditissimi curis elegantibus jocos traderent. Sed notaverat Percas afflictum me novis curis, quas necdum ego adverteram. Nam & pallebam interdum, & improvisa suspiria laborantem animum prodebant; nec jam semel imprudenti vultus exciderat. Itaque sollicitavit polli-

¹ Nisi cum pipere, aut ficu, aut passis in Martium uvis.] Eorum scripta ad piperis aut ficuum venditores mittit, quod vulgo dici solet, ad piper & oleum. Passi uvæ etiam in Martium mensem usque reservantur comedendæ.

² Romanas acies in ordinem ac veterem disciplinam religiosa scrupulositate dige-

rant.] Prædistributum quorundam quos sub Acignii nomine (est autem Acignius, minime Cignius, & candidus). leges & disciplinam dedit & carpit, quippe qui suos discipulos in senatores, tribunos, Equites, in decuriones, quos penes sit cura decuriarum, quibus & Imperatorem præficiunt, ordinate distribuunt.

pollicem meum , ac ut sibi constare venam sensit , & mentem arcano morbo quati , me hilarius interrogavit , vellemne etiam ad Acignium secedere? Cum ego subriderem; Immo , inquit , eremum , ut existimo , malis , & speluncam duobus internitentem astris , quorum pulchritudine jam in limine fati hærentes ad jucunditatem vivendi redimus. His dictis , suspendit animum , fecitque , ut longa cogitatione morbum meum quærerem , qui fallebat adhuc inexpertum , & perplexis se tegebat ambagibus.

Etenim virginis illius species , quæ mihi pæne sortito in spelunca obtigerat , perambulabat animum meum , & imbuebat affectu tenerrimo. Nec aliud tamen suggerebatur incertissimæ menti , quam quod humanissimam puellam offendissem. Nunc licentius egisse metuebam , nunc subrusticum meum pudorem accusabam , nutus denique omnes atque vultus , tanquam iratæ mihi mulieris longa æstimatione pensabam. Hæc assidue anxio morsu me carpebant , & lancinabatur animus inutili pœnitentia. Igitur postquam in urbem pervenimus , vix etiam Percantis colloquium ferens , quærebam miseræ meæ secretum , quo me affari , & objurgare dolorem liceret. Itaque dum cultum nostrum in stabulum reponit , furtim subduxi me , & in proximam latibram conjeci , cœpique gravissime accusare perturbationem jam se magis magisque prodentem , nec silebat intra me discors affectus , & prope vocalis Trægœdia se quærentis , nec invenientis animi submovebat erumpentes singultus , & in hunc modum eloquebatur: Quam antea non videras , cujus etiam te nefanda curiositas offendere debuit , ut te sic imbecillem torqueat? esto , sit irata , sit averfa ; conqueratur de injuria , si quam merito suo accepit : cur hoc ægre fers? quare indignum maceras? Itane parricida! quanta timiditate peccasti , tanta nunc audacia excusas ineptissimum scelus? His dictis attentius hæsi , mihiq; videbar intueri , si quid turbatæ mentis confusio suggessisset. Ac tandem id placere visum est , quoniam ad summa & improba

ba vota non erat aditus, in secundis hærendum. Satis fore si ignosceret errori meo, si illi cogitationes meæ palam essent, denique si amaret, licet fortasse nunquam ad oculos & aspectum reditura.

*Eia tollite perfidum, rebellem,
Eia tollite perfidum puellum,
De matris nivea sinu puellum,
De matris nivea osculis amorem.
Eia licitor ades, ferox severa
'Venalis jaceat puer sub hasta,
Cui simul fuit & diem bibisse,
Et nostras avide ebibisse venas,
Si quisquam Scythicus adest ab oris,
Si quis Mygdonias reliquit undas,
Aut de littore venit Occidenti
Mercator rate vectus huc avara,
Hic brevi pretio relinque, licitor,
Illum, quem pretium putabo grande.
Si nostris procul amoveant ab oris,
Emant insidias tyrannulumque,
Et quotquot mala trux, ferox, scelestus,
Sua continet, ampliora mole.
Nam quid (Numina) si Cupido nostris,
Si nostris adolet Cupido terris,
Et prima modo tam potens sagitta
Dehinc cuspide saviat virili?
Ibis per Scythiam ferox Cupido,
Aut per Mygdonias ligatus undas,
Aut in littore servies cadenti.
Ecce ut ejulat, ut latus tenellum
Suspirans quatit. Audiit minantem;
Puer, parce tibi, & timere cessa:*

Puer,

1 *Venalis jaceat puer sub hasta.*] Ratio prisca auctionandi, & licitandi, hoc est vendendi tum pueros, tum su-

pellebilem sub hasta notior est quam ut de illa plura eloquar.

1 Tac-

*Puer, parce mihi: Deos deasque
 Juro, jam mea jam resedit ira,
 Nec te frigida jam tenebit Arctos:
 Nec Tartesia te videbit unda.
 Pulchro vulnere languidos ocellos
 Pejus vespere deprimens propinquo,
 Aut te vix propria facis capacem,
 Eo positum nimis sub axe,
 Ures publica sentietve flamma.*

*Has una redimes, proterve, panas,
 Has una redimes puer, sagitta;
 Si pectus Domina mea tenellum
 Prorsus cuspide scindis incruenta.
 Tum qui me modo sauciavit ictum;
 Tum dextram venerabor, & secundo
 Optabo nimium perire telo.*

Post hæc veluti læsæ mentis insomnia consurrexi, & Per-
 cantem querere cœpi. at ille jam in diversam partem abie-
 rat, & cursim per urbem delatus, interrogabat omnes ex
 vestium mearum notis, si quis errantem conspexisset. Tan-
 dem ad Acignii domum venit, ibique præclusis foribus diu-
 tius hæsit, donec ostiarius, qui jam cellam destituerat, mul-
 tis clamoribus & importuno pulsu arcessitus, quadratum
 in medio ostio cancellum laxat, ferreisque maculis inten-
 dens oculos, negavit fas esse quemquam admitti post vige-
 simam primam diei horam, præcipue, inquit, nostris ho-
 dierno apparatu fessis, quippe qui in crastinum solemne
 ludicrum meditati, somnio intermiscere laborem. Hac re-
 pulsa accensus Percas, ut non erat iracundiæ bene potens,
 nescio quibus verbis ultus est abeuntem, & in stabulum se
 recepit.

Interim cum cœnulæ officium ancilla strenue exequuta
 thoros & mensam sterneret, profuso sudore madidus, &
 parum composito spiritu domum rediit. Quippe quem la-
 pidibus tota urbe exceperat petulans lascivia quorundam
 adole-

adulescentum, qui excoli ab Acignio ferebantur. Illi primo contumeliose peregrinum cultum irriserant, ac cum ædiculam quandam prætermitterem velato capite, jam non contenti perstringere advenam maledictis, 'tanquam intrassem in Lycei Arcadici penetrabile, desævierunt lacertis excussissimis, & lapidum veluti nimbo aërem condiderunt. At ego libertatis etiam memor, quam mihi olim de mentis species dederat, è fuga in prælium conversus, remisi gravissimam molem, & antesignani caput fregi. Ea res impetum furentium stitit, cum omnes in jacentem intenti, pars tollerent, pars sisterent sanguinem, plures turbarent. Ego interim delapsus ad stabulum devolo, & laudatas insigni fortitudine manus, cum adhuc ex pugna calerent, gelida perluo, non sine Percantis risu, qui lepide interrogabat, an in rivales meos incidissem?

- 14 At vero cum defessi concessissemus in triclinium, redeuntibus subinde curis angebar, & amore animum in spes vanas erigente, vagis & inanibus commentis producebam sollicitudinem. Itaque nullius rei diu patiens perambulabam cubiculum, & cruda vulnera caufabar, quia pluribus locis occipitium faxis pueri pertuderant, cum interim ad ostiolum nostrum muliebre insonuit murmur: egoque audaciam fingere cœpi, si, quod omnino sperari non poterat, mihi dominam & poenitentis locum misericors fortuna reddidisset. Etenim quo ab illo discrimine magis aberam, eo superbius secunda gliscebatur audacia. ac ut Homericus canit, fugientem fortunam latrabam, & venientis imagine terrebar. Sed postquam laxatis foribus evalit in cubiculum mulier quædam cultu mediocri, unoque comitata puero,
- tum

1 Tanquam intrassem in Lycei Arcadici penetrabile.] Quod nefas erat intrare, & grande piaculum. Fuit autem Lycæus mons in Arcadia Jovi sacer: *ἱεὺς κορυφῇ* id est *sacer vertex* ab incolis appellatus, quod Jovem ibi educatum æstimarent. Ibi Jovis ara fuit & lucus, quem si quis lege spreta esset ingres-

sus, annum non supervivere credebatur. Constat tamen Lycæum montem non Jovi soli verum etiam Fauno seu Pani Pastorum Deo sacrum fuisse, unde Virg. *Æneid.* 8.

— Gelida monstrat sub rupe Ipercal
Parrhasia dictum Panos de more Lycæi.

tum soluti poplites corpus exanimum demisissent in terram, ni mature veluti intermissam cœnam repetens, pulvino demersissem timidissimum caput. At illa, demisso ante puero, salvere nos iussit, nec mirari quod intrasset ad nos audacius; ab iis se mitti, quæ amore ac benevolentia jus familiaritatis meruissent. Hæc non ipse Percas immotus audiverat, & nostrum jam iter pluribus credebat monstris quam lapidibus notari, cum mulier soluto sinu exilitatis exquisitissimæ pyxidem mihi ad miraculum surgenti admoveat, &, Rogo, inquit, non es Euphormio? Cum me esse non satis constantibus verbis retulissem, timuit falli, & trepidantem iterum confessionem extorsit. Sericum erat tenuissimum, purpura recoctum, quo pyxis revincta aureæ cælaturæ rubeum fulgorem admiserat. Artificium autem mirabile, ut, quocunque illam verteres, eadem oculis species subjicerentur. In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscabatur. Hinc aureus Phœbus, istinc plumbata Daphne, omne præsidium collocaverant in pedibus, & ipse gemmeos vultus Amor contrahens, matri suam victoriam puerili simplicitate narrabat. Illud præcipue stupebam, quod per rarum sericum facillime admitteretur acies, ut ubique tecta pyxis videretur, & ubique nuda. Circulus præterea superioris partis eminebat tam commode, ut imaginum gratiam divideret magis quam frangeret. Quodque rarissimum est, elegantis doni moles maturæ avellanæ mensuram non implebat. Tum mulier frangere sericum iussit, & interiora scrutari.

Erat

In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscabatur, &c.] De quo Ovidius Metamorph. 1. lib.

Deque sagittifera promptis duo tela phœretra

Dixerform operum: fugat hoc, facis illud amorem:

Quod facis miratum est, & conspido fulget acuta:

Quod fugat obtusum est, & habet sub arundine plumbum.

Hoc Deus in nympba Peneïde fixit: at illo

Læsus Apollineas trajecta per ossa medullas.

Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis

Sylvarum latebris, &c.

B

I Hy-

Erat autem vasculum è mortuis formicis, & jam ad scetorem solutis plenum. Quod non magis admiratus sum, quam effusam in risum eam, quæ dederat pæne oblivisci modestiæ, & complosis manibus non semel repetere, *Illic te leges*. Tum Percanti litteras tradit, quarum ejusmodi erat exemplum. Necessitudinis mutuæ credidi, ne te mirabili nuncio fraudarem, quod est ejusmodi, ut non nisi mea fide tibi credibile esse possit. Nondum erepti è conspectu nostro amantes oculos fallebatis, cum ingens stupor nos avertit à contemplatione tam jucunda. Quippe laceratum cadaver, & in hoc vix integrum ut fuisse corpus noscitaremus, sparsis huc illuc frustis semel atque iterum lubrica vestigia everterat, cum cruentum solum notavimus, quæque deficiebat sanguis, omnia velut recenti incendio tegi: trabem etiam, cujus fastigium curiose acuminatum detruncatis ¹ Hypogææ veneficæ cervicibus premebatur. Frons incultissimis sulcis minax nihil omiserat de viventis feritate, nec facile dixisses, an plus truculentæ in viva fuisset, quam honoris in mortua. Ideo Veliam meam, fidelissimam mulierem ad te mitto, quæ oret ut in speluncam reditu maturato divertas. Ibi consilio tuo & industria utar. Soror mea lepidissimum munus contubernali tuo misit, & fortunæ suæ conveniens. Vale. Erat autem subscripta Epistola tribus litteris inter se prope confusis. *I. L. A.* nec aliud in cera, quam monetæ publicæ forma.

Perlectas ille cum ostentatione affectus litteras mihi in manus dat, cœpitque à muliere quærere communis domini nomen. At illa hominem elegantissime risit, & , Nescis, inquit, cæcum esse in his regionibus Cupidinem? Restitue imprudenti oculos: docebis alis uti, & profugiendi libertatem. Quid amicam optimo gaudio spolias, & quod est in voluptate potissimum, noctem atque furtum ingratis-

¹ *Hypogææ veneficæ.*] Descriptio non incondita sagæ quæ appellatur Hypogæa, quod sub terra, & in antris solent

habitare, & ibidem sua prastigia facere.

tissima mente detrectas? Tam audacter prolocutam, & jam rarioribus velis obducentem nequitiam, intenti aspiciebamus, cum illa repente leves & nitidos vultus in laxissimam senectutem vertit. ¹ Crederes Menelaum sciscitari à Proteo iras coelitum & tempestatum vices; tam repente nova frons loquentem immutavit. Nec expectavit stupentium voces, sed trementibus, & ad supplicationem componentibus timidissimos vultus, Me, inquit, me ipsam possetis agnoscere? Aut putatis, eadem ruina quæ Hypogæam abstulit, omne illius artificium cecidisse? Et animis novas species inducimus, & frontibus; nec felicius investigabitis dominæ meæ limen, ² quam aut Ceres, aut Inachus, amissos liberos quæsierunt. Si tamen homines estis, id est si agnoscitis suavisimæ mulieris imperium, date fidem in conscia speluncæ secretum post diem septimum redituros. Cum ita quassarentur capita nostra ut annueremus, egreditur cubiculum, & in equum qui ad hoc pro foribus stabat, attollitur.

Nobis autem excitus à muliercula terror cum profusum ¹⁵ sudorem passim movisset, tamen posteaquam discessit, & soli constitimus in acie, crescentibus subinde animis in profusissimum risum cessit. Sed præcipuus erat sermo de mea pyxide, quid hoc callidæ puellæ commentum designaret. Cumque multa invicem disputassemus, tandem in Percantem consensi. Volebat autem speciem meam, quæ non ingrata virgini fuisset, per cælaturam amatoris imaginis pingi. At quoniam eidem ineptia mea persuaseram, effœtas intus & funeratas vires esse, ideo plenam emortuis fornicis

¹ Crederes Menelaum sciscitari à Proteo iras Coelitum, & tempestatum vices.] Vide Iliadem Homeri. Proteus iste Thetyos & Oceani filius vaticiniorum peritissimus fuit. Hinc Virg. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gorgitis Vates
Carmelus Proteus, &c.

² Quam aut Ceres aut Inachus amissos liberos quæsierunt.] Hic scilicet suam

filiam à Jove raptam, Io dictam, postea Isidem: illa suam Persephonem, quam à Plutone raptam accensio in Ætna monte facibus per totam Siciliam frustra quæsit. Metamorph. Ovid. & Claud. de raptu Proserpinæ. Nota est & Io mutata à Jove in vaccam ut facta Jovis laterent Junoni. Lege iterum Metam.

formicis pyxidem Naturæ mendacium arguere, quæ interna vitia tanta subtilitate texisset.

Sed omnia trahebam in alimentum flammæ, & prope irascebar socio meo, qui tam docili febricula exæstuat, ut sive tepescere morbus juberetur, sive mori, audire posset imperium. Diceres nos à navicula recens egressos, & illum qui mari paruisset, durius torquenti ventriculum, compositos humores in littus extulisse: qui autem repugnassem elicienti pelago, demum in arenam dimissum, gravi capite, lassisque vestigiis, reddi aquam mihi petere, ut ibi medicinam quærerem, unde morbum hausissem. Verum hanc inter nos seditionem gravior tumultus compescuit. Quippe furentium hominum armato concursu ædes inhortuerant. Passim audiebantur dissilientium portarum casus, & asperæ minantium voces, & ipsa nox per se formidabilis inanibus omnia terroribus auxerat. Igitur expectabamus venientis procellæ sævitiam: certi, quoniam nos in theatrum suum fortuna produxerat, nostras etiam esse in illa fabula partes. Ego vero totius mimi argumentum eram, qui puerorum lapidationem remisso saxo compresseram. Inciderat enim moles in nobilem puerum, & timebatur vulnus altius intromissum, quam ut solæ carnes sauciatae essent. Jam Acignius¹ apud Dictatorem municipii intervenerat, & religionum auctoritate civilem armaverat vindictam. jam irruerat Dictator in triclinium nostrum, ubi omnibus ad furorem tumultuantibus, Tunc es, inquit, litterarum prædo, qui omnes deos & homines uno facinore violasti? Nisi litteras nominasset, credidissem etiam à virgine missum. Sed posteaquam invidiam intellexi, non sustinui dimittere supercilium, quod crexerat conscientia laudatissimi facti: cujus rationem cum cœpisssem reddere, barbara heu inimicorum

¹ *Apud Dictatorem municipii.*] Cui libet municipio Romano suus erat Dictator, ut patet ex Miloniana, ubi Milo dicitur Lanuvii municipii Dictator,

quo profectus erat ad prodendum flammam, & inde revertebatur cum occurrit Clodio juxta Bovillas via Appia, ut Cicero ibid.

corum rabies non potuit innocentiam audire. Præcipitem exturbant de thoro, manusque vinculis stringunt, nec proficiebam iustissimo planctu, cum provocatum ac invitum in pugnam descendisse clamarem. Me quoque vulneribus affectum, & utrinque vindicandam pari severitate audaciam. Sed causa esse non potuit, ut in patricium juvenem, & Acignii studiosum, insurgærem. Præcipue Dictator officiosam iram egregie fingeat; & se vero sceleris mei vindicem, se alumnum & cultorem iustitiæ affirmabat.

At Percantem primo rei novitas posuerat extra se, ut interdum tacite quæreret, veris ne cassibus, an per insomnium ageremur: interdum contumacius insurgeret in publicos servos, & sublatis in meam perniciem manus sui capitis periculo averteret. Mox ut fustium acerbitas sanitatem mentis revocavit, & sibi quoque intellexit parari vincula, Non inultum hoc erit, inquit, domino meo Callioni. 'Putares revelatam Persei parmam, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisset. Ita cunctis & animi, & manus ad Callionis nomen ceciderant. Quod ut sensit callidissimus Percas, manicas meas feriens, eas etiam jurabat Callioni impositas esse. Jam ministri lentius ducere, jam mitius imperare Dictator cœperat, & ego aperto circumstantium murmure probus esse, cum Acignio nunciatum est Callionis esse servum, quem auctoritate sua læserat.

*O qua sacrilegas, prius relicta,
Terras filia deseris Tonantis!
Nunc, Astræa, feros remitte vultus,*

Nunc

1 Putares revelatam Persei parman, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisset.] Hoc est mirum in modum obstupuisse. Fabulam de Persei Ægide quis legit Ovidii Metamorphosim & non novit? Iste Jovis & Danaës filius Medusam unam ex Gorgonibus quæ se aspicientes in saxa commutabat harpe hoc est ense adamantino à Vulcano cuso cum occidisset, caput illius clypeo

imposuit cujus aspectu omnes in saxa convertebat quotquot obvios habebat. Vide Ovid. Metam.

2 O qua sacrilegas prius relicta, &c.] O Astræa terras repete. Ista Jovis & Themidos filia, hominum scelus pertraxa

Ultima Cælestium terras Astræa revisit.

Ovid. Metam. 1. lib.

E 3

1 Tæ-

Nunc lenis magis, & magis serena.
 Jam te protinus, ô potens virago,
 Justis omnia cultibus reducant.
 Nunc est dignus honos, tuoque dignos,
 Diva, numine nunc habes parentes.
 Nunc ortam sacra fama consistetur
 Regum sanguine, divitumque testis,
 Et penatibus inserit potentum.
 Et ne non pia, jam dolas parentes,
 Quod diri placet, aut placet potenti,
 Astraam loquimur jubere factum.

Tum Acignius ad me summa celeritate contendere, tum aspergere accusationi fucum callidissimis excusationibus cœpit. At magistratum major incesserat perturbatio, cum & sermones hominum timeret, si tam facilis machina vertisset sententiæ robur, & si perstirisset, Callionis potentiam. Sed assuetudine peccandi succrescunt ipsis sceleribus excusationes, & animus in flagitia promptus in expedito commenta, velut sceleratæ vitæ custodiam, habet. Itaque non multum moratus, Neque, inquit, justitiæ quicquam nego, neque Callioni aliquid dabo, quod vir integerrimus sibi datum possit irasci. Utinam non audissemus tantum nomen; ut sponte liceret esse justis. Nihil fallo; sed nisi provocatus pugnavisses, nisi tuam causam vulnera perorassent, nisi impune tulisses hanc ferendi licentiam. Sed audi, fortunam in te hæcenus, non scelus, punii. Non oportuit populum levare fortuitorum terroribus, ne grassandi licentiam inulti prætextus ostenderent. Itaque habet à me Callion neque neglectam judicandi consuetudinem, & gaudere me nullum fuisse ex ipsius familia, ira Domini, meaque severitate dignum.

Sed jam in familiaritatem descenderat Acignius, & mira humanitate invitabat in crastinum ad publici celebritatem spectaculi. Jam etiam ex vulneribus ægrum ad thorum deduxerat, ac blanditijs omnibus obstinatum animum expugna-

pugnabat : pepercissemque forsitan , nisi cervicibus in spondam inflictis vulnera recruduissent. Præterea sero consenserat in iram animus , & in sylvis , quo difficilior molitur imber ramorum textiles nexus , eo pigrius admissæ aquæ stagnant.

At vero postquam tempestas in serenum transit , & defatigatas mentes densior somnus obsedit : terribilem fortunæ lusum , qui nos tota die versaverat , nocturnæ imagines reddebant ; ut infestior sibi esset ipse animus per miras cogitationes se terrens , quam fuissent externæ formidines : donec tympanorum ac tubarum clangor sub rubentis Auroræ fugam inquietum soporem excussit , meque ad paratam ab Acignio scenam cum Percante adduxit. Sedebat mihi proxime modestissimus senex , cujus cum humanitatem libassem , ingemui , fortunam ejusmodi moribus meam patriam invidisse. Nec difficilis fuit similium morum conciliatio. nam & secretus impetus invitabat ad amicitiam , & orationi nescio quis genius insinuaverat fidem. Igitur nondum composito aulæ tumultu ludimagistrum spectabamus , qui nudis fere ad cubitum lacertis nunc firmabat orchestram , modo scenam , & verbis ad anhelitum expressis , hortabatur actores , hic regiæ meminisset gravitatis , ille muliebris pertinaciæ ; risum , lachrymas tenerent , & impositos mentirentur affectus. Interim optimum senem rogabam : num ut audiveram in Acignium consensisset omnis virtutum familia ; num in verticem integritatis hominem Gratæ manu duxissent ? Hic ille

Suspirans , imoque trahens à pectore vocem ;

Et vero , inquit , ducebant. Quodque justius indigneris , non inviæ rupes , non aspera cautium malignitas , auspicata compressit vestigia ; sed exiles stipulæ sustinuerunt personam robustissimæ molis. Diceres domiti exercitus inanem umbram victorem animum terruisse. Ita fuso vitiorum examine non potuit suspicionem vitiorum fugere. Vanitatis , ambitus , aviditatis in republica , in re litteraria reprehenditur.

ditur. Cur non tollit suspicionem? cur non extinguit incendium, quod illius famam invidiosis criminibus urit? Denique cur non mulcet, aut cur homo videri timet, & interdum errasse? Crederes cum illius actis cælitum decreta convelli, neque se quicquam à Numinis causa esse sejunctum. Mirandum porro est infestam Acignii, (injuria credo) sed infestam superbiz crimine famam, qui discipulum pæne nunquam dimisit non superbissimum, aut qui aliquem ultra se, magistrumque laudaret? Quanquam & illius gloriam plerunque corrumpunt, qui omnia ejus dicta factaque in miraculum trahunt: quoniam hac ætate sic vivimus, ut quem factiose laudaveris, huic seu invidia, seu contra sentiendi ambitione sis iniquior. Ac ne sit aliquid in Acignio non insolens, quam amici famam evertunt, imprudens inimicorum furor alit, dum calumniandi licentia justiores querelas enervant, & ineptis criminationibus veriora indicia destruunt.

Dum hæc proloqueretur, ¹ tantum silentium totam domum occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam possit. Itaque ad scenam oculos convertimus, quam decorus adolescens perambulabat, qui fabellæ argumentum pandere cœpit, versu non multum delicato. Fingebatur autem juvenis, fortuna & ingenio illustris, paternis bonis solitarium deserti prætulisse silentium, nec sanctissimas matris lachrymas, nec Principis auctoritatem religiosi cœpti frengisse constantiam. Nihil illo venustius, si fabula Roscios invenisset: sed omnes ad pedum numerum humeros torquebant, omnes fictitiis vocibus corrumpebant naturalem gratiam, & trita sæpe barba insolentiam testabantur ascititiæ majestatis.

In

¹ *Tantum silentium totam domum occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam possit.* Magnum omnino silentium: nam Sigalion simulachrum erat apud Ægyptios in sacris Isidis atque Serapidis quod digito labiis impresso

silentium imperare videbatur, unde & nomen accepit *ἡ σιγή* quod est silere. Vid. omnino quæ novavit Scaliger ad Aufonium, præterea Alexandrum ab Alexandro.

In illis deliciis optimam lucis partem consumpsimus; tandemque digressus ex molestissima schola, viam ad Fibullium cum Percante exorsus sum. Ac ubi extra Basilii munimenta constitimus, tum solutiore gaudio ridebamus pridianæ lucis prodigia, & memorabiles tot molestiis casus, ex quibus nihil præter paucula in occipitio meo vulnera duraverat. At vero nihil est diuturnum, quod sit extra fortunæ consilium. Etenim Fibullius ad interitum æger marcentem familiam ad postremam sollicitudinem deduxerat, nosque ab ipso gaudii limine tristitia veluti fugitivos revocavit.

Sed mirabar hominum genus totis Fibullii ædibus conversari, imperiosum, triste, severum, qui nec ingemiscabant ad familiæ planctum, & frontes ad tristitiam arte magis quam sponte contraxerant. Quos ut Medicos sæpius appellari audiavi, non prius interrogare Percantem desii, quam intelligerem omnem religionum differentiam in tres partes esse distinctam. Hos appellari Priscos, illos Novates, tertium genus Medicorum esse, sed potentissimam factionem Medicorum jam latissime dominari: 'ut quod Spartacus regnum concupiverit, isti servi occuparint. Jam procerum partem, jam Magistratuum, eruditorum etiam greges totos consensisse in Medicorum scholam, hæc & talia sentientem: Aut Numen solis terroribus fingi, aut si est aliquod, omnia permisisse dispensatrici naturæ: animum ita corporis domicilio insinuatum, ut extra illum carcerem non duret: denique religionibus sicut vestibus utendum, de quibus & consuetudo & ipsa vulgi inconstantia iudices sedent.

¶ Ut quod regnum Spartacus concupiverit, istud servi occuparint.] Is famosus gladiator fuit à Thracia oriundus, robore corporis præstans, qui una cum aliis effraeto Lentuli gladiatorio ludo, manum servorum congregavit, cum quibus Circasium montem in Campania occupavit, ubi cum à Clodio Glabro consideretur, ejus castra diripuit, & Campaniam populatus raptis prætorum fa-

scibus appellatus est imperator: Lentuli exercitum in Apennino dissipavit; apud Mutinam Cassii castra delevit: tandem cum de urbe invadenda cogitaret, à M. Crasso pulsus, fugatusque cum Brutium angulum occupasset, nec in Siciliam præ navium penuria trajicere potuisset, cum suis fortissime dimicans occisus est.

sedent. His institutis docti facillime peccant in hominum vitam, & novis experimentis radices omnes ac metalla tentant, nec perniciem hominum æstimantes, nec numinis iram.

Igitur & Fibullium clades eadem affixerat, cui ad vulgarem morbum insolentia remedia quæsierant. Etenim quos emulserat humores vena ad sinistrum renem pertinens, vis lienis ignea paulatim addensaverat, ut omnem renis latebram coctilis & acuminati lapidis rigiditate compleret. Nec acerbos dolores ante crudelis scetus moverat, quam exercitationis vehementia è naturali recessu excuteretur in veteres angustias, nunquam hiatus tam immani sua sponte patentes. Tum autem sævissimi mali atrocitas tam ventriculum superne exonerabat; quam alvi libertatem compresserat. Cumque ad vesicam carnez fibræ cum expellente natura pugnarent, illa in concepti status suspicionem veniebant. Igitur medicamen infusum est inferius, & omnia in alium forte morbum valitura tentabantur.

At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibullii naturam, qui præceptrices Medicorum chartulas, temere in eorum officinis dissipatas qui diluendis medicamentis præsumunt, vigili ad scelus cura coëgerat, ac in secretam deinde merferat urnam, paternæque artis temptor medicinæ scientiam mentiebatur. Tum ut interrogabatur de morbo, munitis diligenter foribus, versabat manu vasculum, & ² Este, inquiebat, sortes nusquam Prænestinæ, vel Lyciæ; ac præscriptum, quod volventem manum primum impleisset, ægris etiam formidolosius, quam est periculum fontibus, ad pharmacorum magistros man-

¹ At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibullii naturam, &c.] Hoc est, inter alios nemo fuit qui Fibullii virtutem gravius læderet, quam perniciosus Ambraciota qui, &c. Ambracia in Epiro. Invehitur autem Satyricus in Medicos imprudentes, &

sciotos.

² Este sortes nusquam Prænestina vel Lyciæ.] Venus apud Prænestem, sicut apud Pataram in Lycia Apollo reddebat oracula: unde

— Patareus Apollo.

Et Lycia sortes. —

Ibidem

mandabat. Sic ut interdum nefarias manus atroci cæde pol-
lueret, interdum fortunæ temeritas pro prudenti consilio
esset. Sed non litaverat Fibullius imprudentiæ. Nam Am-
bracis chartula dictavit ova ad ignem bis cocta, & veterri-
mi pisi eliquatam viscositatem. Præterea deambulationes
raras iusserat, & oscitantem ignaviam molli thoro fovere.
Quæ omnia nascentem in Fibullio lapidicinam ita durave-
rant, ut assidui cruciatus moriendi solatium quærerent: quod
procul dubio solvisset hominem tantis malis, si aliquid gu-
stasset de Callionis potu.

Non tenuit lacrymas mitissimus Percas, & miserrimam
domum sublevavit gemituum societate. Sed mea sors erat
durissima: quoniam certam opem negare Fibullio videba-
tur à mea humanitate alienum: & si remedium, quod in
illum morbum strenuum noveram, tentassem, timebam
Medicos, tum etiam Callionem, denique ne non haberetur
fides ignoto. Tandem vicit misericordia nimis prudentes
metus, propiusque ad stratum accedens, O vir, inquam,
propensiore fortuna digne, quam nunc aversa est, aude sa-
nari. Da remedio quod affero triduum, & si ad votum meum
sanitas non responderit, illius iracundiam meo capite de-
preceris. ¹ Mola vittisque victimam mactari non abnuam.
Exhorruit ad hæc dicta Percas, & de Callionis poculo ra-
tus loqui, meo capiti, quod ego in succidaneum dabam,
justissima suspicione timebat. Sed Fibullius, quam non,
inquit, hæc promissa nova sunt? Apage hæc secreta natu-
ræ, & tot modo nati medici, vanam spem, ac inania ver-
ba,

Ibidem per sex menses reddebantur O-
racula, & itidem apud Delphos.

¹ *Mola vittisque victimam mactari non abnuam.*] Nullum olim sine mola
falsa, seu farre fale consperso sacrifi-
cium: erant & vittatæ hostiæ: ἀλογο-
νις inquit Plin. lib. 12. cap. 18. Plautus
in Amphitr. *Prodigialis Jovi aut mola sal-
sa hodie aut thure comprecatum oportuit.*
Horat. Sec. 1. Satyr. 3.

*Ante aras spargisque mola caput, im-
probe, falsa.*

Virg. Eclog 8.

— *Sparge molam.*

Unde immolare quod idem ac sacrificare. Idem Æneid. 2.

*Et falsa fuges, & circum tempora
vitta.*

Ubi Servius, *vitta quibus victima coronaban-
tur.*

¹ *Hic*

ba, æternis miserorum cruciatibus, & indigna mercede vendentes. At ego, Crede, inquam, domine, amplissima erit merces homini tanto bene fecisse, neque solum pro tua mihi valetudine, sed pro mea etiam salute laborandum est. Si fallo, nec possum declinare familiæ tuæ impetum, nec domini mei iram. Tum ille, postquam aliquantulum dubitavit, interrogato etiam de meis moribus Percante, ut acerbitas mali cogebat, tentare igitur remedium iussit, quod vel ipsius corporis ruina morbi pertinaciam expugnet.

Hac facta potestate in proximum montem secedo, illamque partem, quæ tum imminentis jugi vertice, tum virgultorum & fruticum humili fastigio, maturius umbrabatur, curiosa sedulitate lustro. Respiciebat locus aquilonem, & ut erat declivis, fluente passim per imbres humo, aridis tantum lapidibus sternebatur. ¹Hic terna geniculatione Æsculapio votum feci, si sanaretur Fibullius, ²barbam auream ex proximo restitutum peculio, qualem Dionysius ademit. Crederes deorum etiam suffragia emi. Nam statim notissimam herbam oculis meis subjecit Æsculapius, quæ calculo bellum indixit ³multo felicius, quam aut Veratrum amentię, aut vulneribus Asciros. Hæc lanceatis foliis,

¹ *Hic terna geniculatione Æsculapio votum feci, &c.*] Is fuit filius Apollinis ex Coronide Nympha, qui in medicina sic excelluit ut Hippolytum dictus sit ad vitam restituisse: divinis autem colebatur honoribus, & invocabatur numen illius maxime ab ægrotantibus qui etiam vota faciebant. Ternam addit geniculationem sive adorationem, quia scilicet

Numero Deus impare gaudet.

² *Barbam auream ex proximo restitutum peculio, qualem Dionysius illi ademit.*] Dionysius tyrannus Siciliæ cum aliquando in templum venisset, advenit statuam Æsculapii ex solido auro juxta Apollinis aurei simulachrum, & tunc lepide sacrilegus abradi barbam

Æsculapii jubet; dicens non æquum esse longam barbam à filio gestari cum pater ipse Apollo tonsus esset, & imberbis. Insuper nimis frigidam fore hyeme talem ex auro barbam, æstate vero fore nimium gravem & ponderosam.

³ *Multo felicius quam aut Veratrum amentia, aut vulneribus Asciros.*] Illud vocant Græci ἰμῖκογγ. Habet hæc planta virtutem purgandi cerebri, unde amentibus & furiosis dari solet. dictum putant à vertenda mente. Quod ad Asciron pertinet, Galli vocant *millepertuis*, herba est hyperico similis comas habens quæ manibus trita succo sanguineo manant. Vide Plin. lib. 27. c. 4.

1 *Planta*

foliis, piloque ita brevi, ut pæne curiosos oculos fallat, crenis denique tenuibus, & sæpe in obtusam speciem oras secantibus, mediocriter assurgit. Radix caulisque lignea, subtiliorem succum in herbam transferunt. ¹ Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior, insignis fastigium floribus ad examen turgentibus cingit, & Virgæ aureæ est nomen, sive quoniam aureæ ac pæne divinæ virtutis est, sive quod præstantis metalli colorem exigui floris venustas æmulatur. Cæterum contusum in renibus calculum in innoxium pulverem solvit. Non in latere, non in vesica dolor: adeo ut tam facili remedio pudeat calculum timuisse. Etenim in hyemem siccatur æstivis umbris planta, & ubi gravitas lateris coeuntem morbum præfagit, aureus pulvis ad drachmam mero delibutus sumitur, sive ovo levissime cocto permixtus.

Sed mihi non erat ad manum tam pretiosus pulvis. Itaque recentem adhuc herbam jubeo Fibullium mandere. Nihil eo die visum est ad morbum fecisse medicamentum: sed biduo deinde repetitum, supra fidem est quam egregie resellerit acerbissimum morbum: sordidus pulvis abunde vesicam exonerabat, cœnosumque saccharum pæne sanguinis imagine pingebat.

Jam ventriculo robur redierat, jam corpori toti vigor, & mihi ad perfectionem artis medicæ sola deerat laurea, & emptitii testimonii liber, cum à Callione redduntur Percanti litteræ, se à Principe ad Labetrum mitti, ea pompa quæ utrumque deceret. Nos quam primum sequeremur, vel ad Fibullium, si consensisset, laturi poculum, vel adornaturi magnificæ domus superbiam. Tum à Fibullio epistolam ad Callionem impetro, qua se ingenti miraculo sanatum confirmabat, & quoniam semel Numina curam egissent suæ valetudinis, nolle ea offendere alieni auxilii mixtura. Igitur gratiam habere oblatis medicamenti, & ipsi præ-

¹ *Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, &c.*] Mentionem facit plantæ

quæ virga aurea dicitur, & calculo laborantes sanat.

² *Infir-*

præsenti aliquando pleniores habiturum. Timebam enim, ne Callioni, si rescisceret Fibullium mihi sanitatem debere, videretur indignum, prælatas meas artes illi medicamini, cui commendando etiam me misisset.

Me autem cum in secretiorem thalamum Fibullius evocasset, semovit arbitros, & Euphormio, inquit, nec tu ignoras quid tibi debeam, nec meriti tui magis quam ego es conscius. Itaque diu deliberavi, quo me dono exsolverem: nec præstantius inveni munus, quam simillimam tui partem. Tum mulierem advocat supra politissimas imagines cultam, quodque auxerat formam, tenera ut videbatur verecundia & pudore confusam. Et, si mihi, inquit, credis, Euphormio, uteris beneficio & voluntate mea. Puellam hanc, cui dudum persuasi ne injussu meo nuberet, trade. Integerrimam mentem, & suo corpore dignam, honestæ frontis timiditas spondet. Ego vero dotem dicam, quantam capere aut agnoscere tuæ conditionis homo possit. Hic ego non nihil tam eleganti forma motus, tamen insidiosum munus timebam. Et si abest, cogitabam, fallendi animus, cur hæc secreto peraguntur? Deinde quam ad manum hæc puella de occultissimo thalamo producta est? quam insolens, * ut sine flammeo, sine aqua, sine solenni igne, absque vittis denique & matronis verecundiam mulcentibus transeat in alienam familiam virgo? Hæc molestissimis cogitationibus scindebant animum, & præterea quod

1 *Insidiosum munus timebam.*] Insidiosum munus fuit Pandora, inquit Hesiodus, prima mulier à Vulcano Jovis jussu fabricata, & à Diis omnibus donis ornata, unde illi nomen. Hanc Juppiter cum pyxide clausa misit ad Epimethcum insidiosum munus. Audi Mantuan.

— *Hec semina semper*

Insidiosa mari! —

2 *Ut sine flammeo, sine aqua, sine solenni igne, absque vittis denique & matronis.*] Insultæ nuptiæ quæ absque his ritibus initæ fuerint. Flammeum autem

genus erat veli lutei quod à novis nuptis gestabatur, sic dictum quod his eo assidue utebatur flaminica, seu flaminis uxor, & quia non licebat flamini cum uxore divortium facere, institutum, ut novæ nuptæ hoc veli genere uterentur, fausto omine, & in signum indissolubilis conjugii. Unde Festus Pompejus: *Flammeo amicitur nubens boni ominis causa, &c.* Deinde aqua, & ignis ante nubes præferebantur. Tum vittis ornabatur sponsa quam præcedebant matrone prænuba cum sacibus.

1 *Quid*

quod consilio tempus non permittebatur. Erat etiam mensis Majus, quo tempore nuptiarum omen perhorrescebam. Igitur ambiguo assensu cogitabam sic hominem non lædere, ut neque me laqueis, si qui essent, impediendum producerem. Certe, inquam, domine, parum amas puellam, quam pro nuptiis in contubernium mittis. ¹ Quid, amplius irata Omphale à Lydis exegit, quam ut servis ingenuæ miscerentur? Itane, inquit, nescis splendidissimam libertatem in virtute positam esse? ac præterea jam ut conjugio emancipari liberos, ita servos ² in societatem juris Quiritum mitti? His dictis erigebatur animus meus in spem optimæ fortis, & jam ³ ad novaculam videbar libertus respicere, cum Fibullium credere cœpi ex magnatum more facere: si nolis ut per illum tibi bene sit, conaturum ut sit male. Nec amplius cunctatus, in uxorem consentio, & ⁴ præeunte religiones Fibullio, ac præterea osculo bis terque repetito, firmavimus fidem: ac tum in publicum progredior, & sponsus, & quod nesciebam, pater. Jam septimus dies illuxerat, quo tempore promiseramus reditum in speluncam, sed memoria non illubenti omisimus suavissimum ad mulieres iter: quoniam jam ad Labetrum adventabat Callion, & urgebant assiduæ litteræ, ne ejus comitatum deficeremus, cum Percantis sedulitatem, meque prodigiose sanatum, instar ingentis familiæ reputaret. Itaque expedito progressu itinere, antevenimus etiam Callionis cursus, & magnificam præmissi agminis tarditatem.

Præludebat autem Labetrus ostentationi suæ, & pretiosissimam suppellectilem pandebat in Callionis adventum.

Ma-

- ¹ *Quid amplius irata Omphale à Lydis exegit.*] Hæc Regina Lydorum fuit, cui servivit Hercules illius amore captus, ita ut lanificium ei imperaret, cum ipsa calathum, & colum sagittis & clava mutaret. Hæc ob susceptas à Lydis injurias conjuges & virgines à servis jussit constuprari. Paul. Laconic. l. 3. c. 96.

² *In societatem juris Quiritum mitti.*] Hoc est à Romanis civitate donari.

³ *Ad novaculam videbar libertus respicere.*] Hoc est ad conditionem servorum, quibus novacula radebatur caput in signum servitii.

⁴ *Præeunte religiones, &c.*] Conceptis quibusdam verbis à Pontifice, quibus ille sponsis præibat.

Machinæ per moenia dispositæ præbebant speciem formidolosi belli, & moniti cives, ut ad tubam in armis essent, pacificos cultus militari diligentia instruxerant. Juventus præterea nobilis arcessita ad Labetrum, splendidis collucebat vestibibus, & exarata puellari manu pallia tota pensione redemerant: ut quoties mensa in illum annum posita esset, Callionis meminissent. Sed maxime obstupescebam ad principalis ædificii luxum. Thori ubique purpura strati erant, stragula bysso duplici insignia notabantur, & aureis filis sericum intertextum plus artificio debebat, quam naturæ.

Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula imagines, quæ mihi videbantur sudantium vultus exprimere. Admiratus ego ingeniosam statuarum novitatem, propius accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius quam vellem fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis cicatrice, fugæ consilium cepi, cum ad latus se applicuit sedulus minister, spumantemque hordeaceo potu scyphum humanissime obtulit; cumque incerti formidine vultus variis coloribus æstuant, putavit tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentia perterreri. Itaque vanitatem timoris mei stultissima consolatione permulsit. Quid exhorrescis, hospes, inquit, ad regalem strepitum? quid existimas triumphum quotidianæ familiæ rationem? Scio nescire dominos vestros tam prope ad cælum deosque accedere. Sed neque instar numinum promulgaverunt orbis alios, neque tam sincera nobilitate incorruptam seriem ad ter mille annos fervant. Tu vero in aliud tempus stuporem differ, dum Labetri gentiles videas majestatem nutantium cervicum circumferre, velut ad numeros; & audaci ponderosæ orationis fiducia non tam ventos onerare, quam superare aurium fidem. Jam vero, si tumultum ebrizæ domus audiveris, 'putes

† *Putes ad Orgia Thyoneum descendisse* | licet tertio quoque anno solita celebrari à Mænadibus seu Bacchantibus. Thyo-

tes ad Orgia Thyoneum descendisse. Crede mihi, natitabunt pavimenta hoc quem teneo liquore, & plus bibent thori mensæque, quam homines. Sed tu interim Labetri bonis utere, & audaci manu frange statuæ butyraceæ auriculam: Præsto sum, qui saturatis suavissimam potionem affundam. Cum ego negarem deformari statuam oportere, ultro irrisit pinguiissimus servus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex catenis argenteis de cingulo pendebat; &, Nondum scis, inquit, septendecim esse cubilia, in quibus ejusmodi quatuor imagines ex marmore angulos adornant, præcis cervicibus, quæ quotidie recentissimo butyro reparantur; tum ut populus in jentaculum destruxit extemporaneos vultus, frons subinde alia reponitur, & in diem septies ac decies renovatur delicatissimum munus. Nondum hora diei nona est, & jam centies quadraginta butyri pondo hoc palatium absumpsit. His æriensis dictis audaciam sumpteram destruendi formosum artificium, cum tubarum ingens murmur personuit, & desolatum palatium nihil ex tanto populo servavit, nisi spem redituræ frequentiæ. Ego quoque tam cupidus invisor quam novus regionis incola, despecto jentaculo in publicum descendi, & quanta pertinacia viam turba negabat, tanto impetu compositos in orbem lacertos rotabam; & per disiectum inæqualitate itineris agmen immittebam robustissimum corpus. Deinde ut in obvium tumultum ascendi, res expectatione gratior oculos meos delectavit. Erat enim Callion non mediocri stipatus manu, ad quem confluxerant ex sacra Labetri domo, Cubicularius, Dispensator, Ædituus, & magnatum ingens numerus, qui ficta humanitate quem timebam venerabantur. Ego quoque viam mihi cum Percante ad dominum feci, & strato in sup-

plicem

Thyoneum Bacchum appellat, quia *Θυώνης* fuit ejus cognomen *Διονυσίου* quod est sacrificare, nam inter mortales adhuc versanti sacrificavere. Quamquam non desint qui hoc cognomen

à matre *Σεμέτρί* accepisse eum velint, quæ *Διονύσιον* nuncupabatur. Ovid. 4. *Metamorphos.*

Additus hic Νύξενος, in detonsusque Thyoneus.

F

1 Rf.

plicem cultum corpore , à transeunte veluti nutum extorſi : cum in elegantiffimam perductus domum , & orationibus in atrio ad faſtidium longis exceptus , ipſe naturali eloquentia vividum ingenium prompſit. At ego tot nugis fatigatus , in Labetri domum redeo , potioribus miraculis paſturus curioſitatem ſedulæ mentis.

- 18 Erat autem in interiori palatio non tam hominum infrequentia , quam ſilentium : omnes veluti ſtupore contracti modeſtiſſimam vocem ad vicinas aures anxie transmittabant , & oculi non temere vagi in animum meum pietatis induxerant ſenſum. Igitur contemplatus ubique , num vel ara vel deorum imagines religioſos homines moverent : nihil advertere potui præter tunicam purpuream , quæ ex tholo catenis aureis pendeat , & capitis tegmen ſericis ad utrumque latus nodis inſigne ; quæ & geſtaſſe juvenem Labetrum dicebatur , & in neſcio cujus ſenectutem aſſervari.

Sed cum promoverem inconſultos gradus in ſecretiorem thalamum , corripuit laciniam veſtis vir , ſi bene conjiciebam ex colore & turgentibus labris , Aſer , & quid in loco tam illuſtri facerem rogavit. Commotus ergo ſtrictorum in me oculorum majeſtate , nihil habui quod opponerem tam vibrantibus telis , niſi Callionis potentiam : cujus ille nomine , tanquam fulmine proſtratus , Nihil , inquit , impedio. Tam gratioſa ſervitus omnia hujus familiæ ſecreta tibi facile producet. Hac venia factus audacior in proximam ſedem irrumpo , ubi etiam pauciores ſtabant , & plerique fuſco vultu horribiles. Diceres illos 'regium Cyneæ ſenatum truci vultu fingere , ad cujus gravitatis imaginem Præfectus Prætorio neſcio cujus gentis maxime formaverat vultum , qui trecentis nuper mulis advenerat , ut doceret & fugere ſe ſcire , & his magis formidabilem eſſe qui à tergo , quam qui à fronte conſiſterent. Tum ego applicitus ad parietem , luſtrare cœpi omnium inceſſus , & ſuperbam ad faſti-

1 *Regium Cyneæ ſenatum.*] *Ægypti quondam provincia fuit hoc nomine.*

fastidium frontem, cum subito meatus includuntur suavissimæ luci, & densa nox, fenestris curiose junctis, totam domum insedit. Igitur metuens ne me in custodiam publicam misissem, errantibus vestigiis repetere cubiculum cœpi, & in aditum, qua me confusa memoria ducebat, tendere: cum ex altera parte dimota sunt adversæ januæ claustra, diductisque peristromatis tot cereos decori adolescentes intulerunt, ut timerem ne tenellum aliquod funus producerent ad numerosissimum lumen. Sequebatur autem mulier aurea præsignis tunica, quæ sublimi crine turpes prope in occipitio excitaverat, deinde vir, ipsa muliere brevior, ad cujus prolixum latus stabat. Tum quotquot in triclinio erant, libratīs velut impetu corporibus longa veneratione jacuerunt. Ego autem altissime

Obstupui, steteruntque coma, & vox faucibus hæsit.

Tantus enim pæne cultus Jovem Junonemque adesse persuaserat: sed ita ut mutatis honoribus, hæc annis, ille mensibus præsideret. Interim mulier ad mensam gradu satis composito festinavit, meusque deinde Jupiter inferiori lectulo confedit. Sed inanis videbatur mihi pompa: nihil enim ultra panem in cœnam importatum cernebam, cum in genua procidit assueta his officiis Nympha, & humentem mappam purgandis manibus dedit. Tum diutius ignorare non potui, quæ Numina delectarentur ejusmodi sacris, & hominem, cui stabam proxime, interrogare cœpi de iis quos videbam. At ille, Nec te, inquit, majestas loci, nec ceremoniæ, & ritus ab ultimo ducti Oceano, monuerunt Labetri sacrarium esse?

Adoravi ego Numina; ac deinde in diversam cœnaculi partem furtivis gressibus tendens, in amplissimam porticum descendi, quæ & ipsa solis facibus erat illustris. Circum autem elegantissimis imaginibus Labetri vitam ingeniosus pictor reddiderat. Quod ut intellexi ex versibus, qui ad singulæ oram tabulæ legebantur, nolui tantæ fidei historiam

ignorare. ¹ Nobilitatem Labetri modestus artifex non altius erat exorsus, quam ab Æneæ erroribus. Nam & Mnestheum affinxerat, & Capyn, & Anium, qui contis infestas undas retundebant. Ac ut Labetro prænunciaretur jam tam armati maris injuria, ipsa tempestas prope sorbebat majores suos. Deinde consulatus ac triumphi longa ferie parietem adornabant. Sed hominem, ut eram, illiteratum non multum delectavit evolvere, quæ vetustas multis seculis obtexerat. Itaque ad recentia rudem oculum converti. Erat autem effictus Labetrus in lucem prodiens, quem Aquila excipiebat ea purpura, quæ est triplicis prærogativa coronæ. Deinde adultus cognati Principis vicem magnifice sustinebat,

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos.

Nec omiserat artifex splendidi rationem conjugii. Stabat Labetrus novo insignis cultu, ac ² in Veneris legem transi-
turus, Martis primum sacris initiaverat latus, insolenti ferro grave. Deinde nubebat amplissimæ virgini dotis. Postremo erat effigies sedentis ad illum, & tot molientis machinas, quot destruxit sævitia maris, & callidi hostis importuna sedulitas. Super hæc erat picta Discordia ex Averno prorumpens, quæ ante aliquot lustra quietas Labetri gentes sollicitaverat ad bellum, & hi versus pæne in vertice imaginis legebantur.

³ *Est locus Ausonias inter notissimus undas,
Euboici coluere viri, cui nomen Averno
Dicitur. Hic dira tristis reverentia ripa,
Hic campo crudelis honos. Nox impia pigros
Inspirat cælo ventos, & nubila ducit;
Cuncta silent circum, ⁴ si non in sibila crines*

Ferales.

¹ Nobilitatem Labetri modestus artifex non altius erat exorsus, quam ab Æneæ erroribus. Nam & Mnestheum, &c.] Vide elegantem errorum Æneæ descriptionem in quinque libris primis Æneidos ubi frequens mentio Mnesthei, & Capys, & Anii.

² In Veneris legem transiiturus.] Id est ad nuptias.

³ Est locus Ausonias, &c.] Descriptio poetica Averni lacus in Campania Italiz.

⁴ Si non in sibila crines Ferales morere De.s.] Si non sibilant angues quas habent Furiz pro crinibus.

Ferale movere dea. Non gramina ripis,
 Torpet iners tellus, Phœbumque aterna recentem :
 Nescit hyems mutare damos. Tantum improba late
¹ Signa canis surgunt, spumaque infecta cruenta
 Lurida Cerbereos scribunt Aconita timores.

Hoc, ut fama, specu, crudelis janua² functi
 Orbis, & immensi panduntur limina sati.
 Attoniti horrescunt manes, umbraque recenti
 Hæc pœnas intrasse via, pars maxima pœna est.
 Illac & gemino quondam Discordia curru
 Extulit ad superos dubium caput. Omnia retro
 Abstulit astra timor, totusque expalluit ather.
 Ipsa velut tristes ducentia nubila gyros:
 Velavitque diem, terrisque exclusit Olympum.
 Tela manu, geminaque faces, vultuque severo
 Ira rubet, pallentque metus; mutatque sovetque
 Consilium, pugnatque sua Discordia menti.
 Quam circum rapidusque furor, luctusque scelusque,
 Iraque, insidiaque volant. Sedet axe superba
 Infelix Bellum, motisque accenditur armis.
 Hæc simul ut nostris crudelis constitit oris,
 Erexitque genas, metuendaque tela sonanti
 Incussit clypeo, & rapidi ter voce flagelli
 Increpuit pacem, ter protulit impia cades;
 Tum primum excita studia in Mavortia gentes,
 Tum mortis properatus amor; tum semina belli.
 Nondum bella tamen. Qualis certamine primo
 Ventorum, minus aura furit, seseque moveri
 Indignantur aqua, nec promptius surgere Nereus
 Addubitat paulum, & cunctantes consulit undas.

Deinde describebatur Tempestas quæ se ab Occidente in
 illas terras infuderat, & quodammodo debili Discordiæ so-
 ciaverat

¹ Signa canis surgunt.] Cerberum
 intelligit custodem & janitorem Aver-
 ni lacus, spumaque illius circum tellus

madet.

² Functi orbis.] Averni Synecd. con-
 tinens pro contento.

ciaverat manum. Quibus tabulis non indelectatus transeo in proximum thalamum, & deinde cum in penitiores intrarem recessus, obrui memoriam labyrinthis amplissimæ sedis. ¹ Nam & implicatæ in sese camerae, & multiplici aditu aperta cubilia, auferebant viæ discrimina redeunti per inanes porticus, & magnifica spatia nobilissimæ domus, donec in secretum delapsus cubiculum, notavi ad dexteram litteris aureis scriptum: *Nemo in hanc sedem injussus admittitor.* Et ad lævam auro item fusili: ² *Isdem sanctus est pœnis sacri thalami aditus, quibus Romana olim transitus fossæ.* Quibus ego diligentissime perlectis, toto impetu foras prorui cœperam, cum ingens strepitus timidissimas aures perculit. Erat enim muliebre agmen jam in cubilis gradibus, ut earum oculis meam fugam suffurari non possem. Igitur mutato consilio in thalamum redeo, & cum stragula in terram prolixè defluerent, ocului noxium caput sub aurei recessibus thori. Et jam noctis silentium strepentem concursantium tumultum suppresserat, cum mihi tum periculosissimus carcer, tum ³ inanis ventriculus somni copiam non facerent. Unde remotissimos canum latratus audiebam, & tenuissimæ auræ murmur non fugiebat vigilis sensus subtilitatem. Tum mulier, quæ supra me in lectulo decubuerat, exigua tussi excitavit matronam in alio thoro jacentem, quæ ocius surrexit in pedes, pervasitque ad vicini ostium cubiculi, ac bis terque inflexi digiti articulo fores pulsans, in aliam ipsa deinde sedem regreditur. Hic ego curiositati tantum imperare non potui, ut stragula non dimoverem, quantum ad oculi libertatem satis erat. Neque multo post laxatis foribus intravit mirabilis viri species, cujus ego cultu exterritus nihil absuit quin proclamarem. Erat enim lineæ

¹ Nam & implicatæ in sese camerae, &c.] Descriptio Labyrinthi non vulgaris.

² Isdem sanctus est pœnis sacri thalami aditus, quibus Romana olim transitus fossæ.] Tam periculosus est aditus hujus loci, quam fuit olim Remo, aliis-

que transitus fossæ illius quæ parvam Romam cingebat. Nota est vel pueris historia.

³ Inanis ventriculus somni copiam, &c.] Vacuo cibi stomacho somnum non admittit caput inane.

deæ solum veste instructus, manuque illa matulam argenteam ac facem, hac clavem auream, gladiumque gestabat. His ille ornamentis insignis accessit ad thorum, &, Domina, inquit, ad imperium tuum veni. Sed ego extra me positus tam insolentibus, animadverti ostium, quod in inferiores gradus tendebat, referatum esse ab ea matrona, quæ hominem advocaverat: igitur utendum opportunitate ratus, quam potui celerrime me ipsum de latebra eduxi, & ab utroque amantium conspectus evasi. At illi portentum rati, frigidis amplexibus, tanquam vino quod nullum suffocasset hausto, omne robur amiserant: cum ego ad Callionis fores elapsus, expectarem venturæ lucis solatium, gelidis interium postibus humidi astri malignitatem ut licebat declinans.

Cum deinde crepusculo discussa nox spissior pallenti ad- 19
huc Sole rarefceret, advenit is quem rei domesticæ Labetrus præfecerat, & ad Callionem jam in atrio ambulantem tendens, festinationem salutandi iis negotiis excusavit, quæ totum diem Callionem tenerent. Ac deinde per varios sermones in id lapsus, quod maxime quærebat, Est, inquit, nobilissima porticus, & omni antiquitatum referta genere, quam ex media Italia pæne curribus junctis sublimem transfudit in has terras Labetrus. Ea non est magis auro conspicua, quam non adulteratis antiquitatis notis; neque studiosius illam juvenes perambulant, quam scholastici atque senes, qui omnia prisca moris vestigia in argumentum eruditæ disputationis trahunt. Non erit indigna, nisi me fallit novitas, eleganti tuo ingenio, & invenies, quod non oculos magis quam ingenium delectet. Si non inolestum est ire, & vicinia invitat, & quoniam mea est custodia, non admittetur hodie aliquis præter amicos tuos. Non abnuit Callion, non tam antiquitatis cupidus, quam captator communis auræ, & super omnia illud spectans, ut litteras non tam nescire videretur, quam temnere.

Igitur in publicum egressus, Præfecti ductu in porticum venit, ad cujus magnificas fores stabat Apollo laurea redi-

mitus corona, & novem Musæ, quælibet suo insignis artificio. Mox, ut intravimus, miræ species objectæ sunt oculis nostris. Hercules, qualis primum servierat Eurystheo, ad interius limen stabat, velut ad custodiam, nec procul infelix Laocoon violati equi solvebat Palladi pœnas, & ejusdem Divæ fulmen detrudebat de scopulo temerariam Ajacis fiduciam. ibi erat & aspera velut naturali scabritie rupes, & tam artificiosi fluctus, ut timuerim calceos inundare. Erat etiam antiquissimæ aræ species, quam aiebant Musis cum Hercule fuisse communem. Deinde ulterius progressis historiam parum vulgatam ostendit noster index, quæ tabulis pæne totum parietem impleverat.

Erat

1 Hercules qualis primum servierat Eurystheo.] Iste scilicet Rex Mycenarum Junonis odiis obsequens Herculem ad difficillima quæque pericula obcunda adegit sperans fore ut laborum opprimeretur multitudine: sed ille clavior è tot periculis emerisit.

2 Infelix Laocoon violati equi solvebat Palladi pœnas.] Iste viso Equo ligneo imminatus erat crudeles Græcorum infidias; de quo Virg. lib. 2. Æneidos.

Laocoon ardens summa decurrit ab arce.
Et paulo post,

Sic fatis validis ingentem viribus hastam

In laevo. —

Crimen sequitur poena comes; siquidem serpentes ad litus cum libilis irumpentes

Laocoon petant, & primum parva dorsum

Corpora gnatorum serpens amplexus interque

Implicat, & miseris morso depascitur artus.

Poë ipsam auxilio subentem, ac tela ferentem

Corripuit, spirisque ligant ingentibus: & jam

His modum amplexi.

Et paulo post,

At gemini lapsu delubra ad summa dracones

Effugiunt, sævæque petunt Trionidis arcem

Sub pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.

Tam vero tremefacta novus per pectora cunctis

Insinuat pavor; & scelus expendisse merentem

Laocoonem firunt, sacrum qui cuspide robor

Leferit, & tergo sceleratam intorserit hastam.

3 Et ejusdem Divæ fulmen detrudebat de scopulo temerariam Ajacis fiduciam.] De qua ita Virgil. 1. lib. Æneid.

— Pallas ne exuvire classem

Argivam, atque ipsas potuit submergere ponti

Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei?

Ipsa foris rapidum jaculata è undibus ignem

Disjecitque rates, scopuloque infixit acuto.

4 Musis cum Hercule esse communem.] Herculem Gallicum intelligit, nam plures ejusdem nominis fuisse. Iste pingi solet catenis aureis ex ore manantibus alios per ora, & aures trahens, quod est symbolum eloquentiæ cui Musæ adhzrent comites individui.

1 Ipsæ

Erat autem exercituum species acriter dimicantium, quorum furor etiam in imaginibus legebatur, ac deinde Solem obducebant caliginosæ nubes, & fulminis violentia obruebat alterius partium ducem. Mox velut aperti campi vorago continuo flagrabat incendio, & qui modo victoria exultaverant, demittebant in terram languidos vultus, ac ipse Rex, instar Agamemnonis, Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio obduxerat. Non temere omisit Callion rogare nostrum ducem, quorum illæ imagines essent. Sed ille, non aliud, inquit, asseverare possum, quam quod vetustissimi versus produnt, qui tabellarum margines implent. Sed truncata erat carminis series, ac in primis exordium victoriæ vetustatis situs deleverat. Nondum tamen aboleverant vestigia, quibus litteras fuisse aureas deprehenderemus; nec tam vetustas exederat versus, quamquam erant supra omnem fidem antiqui, quam muliebres faces, quibus quotidie parentabatur optimo poetæ, cum aliud ejus monumentum ignoraretur. At Callion cum porticum oculis perlustrasset; eruditum hominem, cui Lucretionomen, &, quod rarum est, simul in hac communi vita politum, ad se vocat, &, O mi, inquit, litterarum antistes, cur hos versus non tollis ex hac porticu, & vetustati tantum jus in ingenia negas? nempe potiora sunt Quiritum rudera, & inutilis effossi æris inscriptio delicatissimis carminibus præstat. Hæc cum festivius arridens dixisset, aditum fecit homini doctissimo disputandi de litteris, & pestilenti novitiorum genio, qui reviviscentem doctrinam immani fato sustulerunt. Itane, inquit, vir maxime; nostra etiam amentia scholarum muris contineri non potuit, sed loquaci rumore pervasit ad magnatum domos, & litteratos

1 Ipse Rex, instar Agamemnonis Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio obduxerat.] Notum est illud pictoris eximii artificium in pingenda Iphigenia quæ sacrificabatur Dianæ propter piaculum Patris Aga-

memnonis, cujus cum tristem vultum vellet genuinis coloribus adumbrare, neque posset satis parem dolori, pinxit quidem Agamemnonem sed vultu obvoluto, utpote qui nequit tantum doloris gravitatem penicillo suo adæquare.

F 3

1 Abfco

ratos omnes sub eodem crimine infamavit? 'absit hoc ab Apollinis familia, ut nemo Æsculapium norit. Quanquam hoc nec invitus fateor: scholæ nostræ periculosis plenæ sunt scopulis, qui adolescentulorum industriam quotidie naufragio subvertunt. Et nisi multi genio meliori salutem deberent, etiam optimæ mentes incurrerent in illa vada, quæ insignis magistrorum imprudentia collegit. Tum Callion aperire tam funesti mali originem rogat, & auctores perniciosissimæ sectæ, qui Musis, inquit, dedi ad omne supplicium debent. Mox ille, ut neminem de artificio suo loqui piguit, fulsissime cœpit exponere initia pestilentissimi morbi, qui litteras pæne ad mortis necessitatem adegit.

- 20 Primum, inquit, barbaria patrum nostrorum temporibus omnem Musarum suavitatem excluderat. Non illi modo humaniores litteras neglexerant, sed etiam cum severiori doctrina non credebant delicato sermoni convenire posse. Hinc peregrina dictio in Latinas invec̃ta scientias, & eloquentiæ inductum exilium, ut mirum sit, præstantia ingenia, quæ illis ætatibus floruerunt, optimorum lectione librorum temperare non potuisse hoc veluti odium in ingenuas politasque disciplinas. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi quod bis terque in eandem syllabam caderet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio vel inepta subtilitas implebat, & si qua occurrebant vel ex antiquis moribus, vel ex prisca ævi memoria, rebusque gestis, ea nunc omittebant fœdissima ignorance, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Hic Pyrrhum Achilles filium dicebat post expugnatum Ilium etiam Romana mœnia obsedisse: ille Scipionum & Cenforinorum nomina ad dignitates referebat. Hic Falcidiam legem, quod instar falcis legata rescinderet, volebat appellatam. Alius, Gentiles, quia nullis ceremoniis

1 Absit hoc ab Apollinis familia, ut nemo Æsculapium norit.] Et si satis superque omnibus notus, etiam lippis, & tonforibus, qui fuerit Æsculapius, & quam peritus in medicina supra meminimus.

remoniiis vero numini sacri, sic (ajebat) remanent, ut sunt geniti; aut Ethnicos dici, quia per Ætnam montem ferunt aditum patere ad subterranea supplicia, stultissima asseveratione scribebat. Nullus erat, quem vitia temporum non traherent, ut ¹ Ephesi natos diceret, ubi oportuit neminem excellere. ² Pueri his magistris usi nihil aliud discabant, quam non sapere. Nam & Græcis elementis ne quidem tenuiter imbuti, ut verborum monstra, quæ nova Philosophia invenit, capere poterant, statim ad insanas & æternas argumentationes traducti, omittebant omnem doctrinæ eloquentiæ curam.

Sed non potuit diutius teneri solertia humani ingenii, novandis rebus nata. Itaque initio hujus seculi emerſerunt homines aliquot ex tantæ noctis immanitate, pæne non alio quam naturæ suæ auspicio, statimque auctores aliis exriterunt, ut foedissimam imperitiam è Repub. litteraria tollerent. Verum ingentium malorum remedia nunquam suis periculis carent. Orbem, qui suo malo obdormiverat, ipsa medicina pæne obruit. Etenim homines supra cæteros docti, quamvis erant hujusmodi, ut multa non viderent, velut in ipso scientiæ orientis diluculo, tamen ambitione cæci, nominis famam petierunt ab indignis & inanibus rebus. Igitur hi deridenda cæterorum barbarie volumina implebant, illi novandis omnibus exercebant impigras mentes, & ut aliquid sapuisse dicerentur, vertebant scientiarum

¹ Ephesi natos diceret, ubi oportuit neminem excellere.] Unde dictum Ephesiorum ejecto Hermodoro frugi inter eos viro (ut refert Strabo) Nemo nostrum frugifert aut alibi cum aliis esto. Quod & apud Athenienses sic invaluit, ut Aristides iustitia insignis idcirco exulare coactus sit. Lex erat Ostracismus.

² Pueri his magistris usi nihil aliud discabant, quam non sapere.] Ita Petronius Arbitrator ipso initio sui Satyrici: Ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, quia nihil ex iis quæ in usum habemus aut audiunt, aut vident, &c.

Sed mellitos verborum globulos & omnia dicta, satiaque quasi papavere, & sensu sparsa. Qui hæc inter nutriuntur, non magis sapere possunt, quam beves olere qui in culina habitant. Pace vestraliceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis, levibus enim atque inanibus sonis ludibria quadam excitando, effecistis ut corpus orationis enervaretur, & caderet. Hactenus ille, apud quem longe plura potes legere, sed auctor sum tibi ut libellum caute legas, ne dum micæ auri quæris in stercore, totum sterquilinum pro auro habeas.

¹ Nam

tiarum partes, quæcumque rudi patrum seculo placuissent: adeo ut disciplinarum ratio diversissimas in partes distincta sit, & ubique male sentientium sectas infelix seculi genius induxerit.

Successit huic malo crudelior pestis, & luctuosa ingeniorum funera edidit. Jacebant passim libri squalidissimo situ, & ipse pulvis meliorum auctorum partem exederat. Itaque necessarium videbatur, ut homines docti tollerent maculas, quas vel librarii, vel tempora inusserant, tum diverforum voluminum lectione, tum antiquitatis peritia, etiam interdum divinando. Quis deinde ad hoc studium se non accinxit? quis provinciam, quam permitti non oportuit, nisi summa auctoritate viris, privatis auspiciis non suscepit? Quis se in virum non evasisse credit, quis non æternitati litasse, cui stylus hæc vocabula permiserit, *deleo, interpungo, corrigo, manuscripti sic habent, hoc ab antiqua vita*, & cætera ineptissimæ ambitionis verba? Cum tamen hos etiam qui plus in litteris sapiunt, sæpe justissimus æmulatorum risus suspenderit. Quam invisis moribus, qui ubique pæne *invisitata* in *invisitata* permutat, qui non fert volumina, si curari, & non durari vestes dicant; ¹ *Nam ducum taceo duces*. Quorum ille ad Prætorem curare, non currere, legit; alter, quamvis profundissimæ doctrinæ, tamen non credit putea dici. Hic est ille scopulus, quem vel curiosi homines vel incauti, raro illæsis navibus prætermittunt; seu mavis, hoc pestiferum sydus illuxit, quo surgentes litteræ nondum adulta stirpe exaruerunt. Etenim ingenia ubi sese applicuerunt huic studio, spe maxima hanc Rempub. fraudant, & inutili labore pallida, neque veræ unquam gloriæ, neque suavioris litteraturæ gustum sentiunt. O miseram juventutem, quæ vanis exercita laboribus, id tantum apud doctores consequeris, ² *ut ne quidem Latine dicen-*

¹ *Nam ducum taceo duces.*] Hæc ex Ennio desumpta non ingrati meminit.

² *Ut ne quidem Latine dicentem intelligat senex Numa, nisi divinantie Egeria*

patricia consulat.] Id est, nemo ut loquentem et si eruditissimus audiat, nisi ad vatem recurrat, vel ad Oraculum.

Numa Pompilius secundus Romanorum

dicentem intelligat senex Numa, nisi divinantis Egeriæ vaticinia consulat. Nam qui antiquitatem è tenebris eruunt, ipsi tantis tenebris onerant stultissimam orationem, ut id unum quævisse videantur, 'Pythia vate, aut Carmenta, obscurius loqui. * Neque aliud jam in scholis detonant, quam nam in urbe iustitia, vel extra pomeria humanitas, olim carnificibus habitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color, quæ fornicibus angustia essent? Ubi sacrum urinarium, quo patres conscripti vesicam exonerarent? denique quot fibulis staret vestis, quot gradibus tutelæ conscenderent? In his nugis non modo ipsi consumunt optimos dies, sed commissos etiam industriæ suæ adolescentes versant. Quis ad politum versum auditorem accendit? Quis sæpius orationem acrioris animi impetu exarata reposcit, quam incertum & inutile Italiae morem, tam extra videndi consuetudinem hodie positum, quam à loquendi usu ac ratione semotum? Etenim si delicati sermonis formula, si tenera & auribus apta oratio, ipsis legentibus occurrit, id faciunt quod ægri, qui corruptis sensibus epularum suavitatem avergantur. Quæ antiqua, quæ solis tenebris nobilia, miserrimis laboribus colligunt, quæ subinde redeunt in animum, ac velut stylum trahunt, cum ipsi ad scribendi studium efferruntur. Irascitur etiam superbe nugatores

rum Rex, sed sapientia & scientia nulli secundus fingeat commercia cum Nympha Egeria habere se nocturna, & ab ea quidquid legis præscriberet populo singulis noctibus accipere.

1 *Pythia vate, aut Carmenta obscurius loquar.* Apollinis vates seu Sibylla obscura proflus & ambigua reddebat oracula. Fuit autem Carmenta Arcadica Vates; Eoandri mater, sic dicta à carminibus quibus responsa dabat, cum vulgo diceretur Nicostrata, Carmentalis porta ab ea dicta est, unde Virgil.

Et Carmentalem Rantano nomine portam.

Postea tamen dicta est Scelerata, quod per eam sex & trecenti Fabii cum clientum millibus quinque egressi adversus Hetruscos ad amnem Cremeram ad unum interfecti sunt. de hac Ovid. Strabo, Solinus, &c.

2 *Neque aliud jam in scholis detonant, quam, &c.* In scholis aliud nihil auditur, nisi utrum æquum sit à magistratibus ad suburbia carnifices ac tortores adigi, ut civium consuetudine non utantur. Disputant de titulis quos è propatulo scorta exhibent. Qualia istarum meretricum in lupanaribus cellaria. Ubi fuerit communis senatorum posita matula, &c.

¶ *Nihil*

tores audeant, & qui scriptiones eorum vix capiunt, è doctis eximere: quasi vitio legentium fiat, ut qui Marones, Statios, Lucanos capiunt, ii ex eorum chartis ¹ nihil amplius, quam ex dissipatis Sibyllæ foliis discant.

At vero tam subtiles prisci ævi indagatores, ut quotidianum vitæ ac judiciorum morem, dii boni, ignorant! ut in hominum exercitatorum cœtu fœde obmutescunt, qui cum solis priscis & sapere didicerunt, & loqui. Sed enim, inquiunt, qui hæc nesciet, hærebit ubique in meliorum auctorum scriptis, ubique illi oborientur tenebræ, velut erranti per ignotam regionem. Ego vero nihil damno curiosum studium, ac quantum vultis utile, dummodo hæc sobrie in altioris usum scientiæ assumas, neque te senium in sternenda ad scientias via occupet.

Certe si in auctorum scriptis, per tot diffusis volumina, est aliquid ignorandum, malo pauculos mores negligere, & verba pæne cum hoc orbe nata: quam ut consumptor in iis sæculo amœnissimos vel sermonis vel doctrinæ fontes omittam.

² Sed ne omnes pro Catilina steterint, & Consuli Tullio bellum indixerint, reperti sunt, qui contrariis machinis Rempublicam nostram evertant. ³ Iis nihil purum aut sincerum, quod ex Cicerone non hauserint, nulla perodus proba, quæ numerosa verbositate non tumeat; digni medius fidius homines, qui semper in Tulliano vivant. Hi

ut

¹ Nihil amplius, quam ex dissipatis Sibyllæ foliis discant.] Hoc est nihil omnino, nam cum soleret dispositis in ordine frondibus Sibylla oracula pandere, si ventus exoriretur vehementior, statim confusa folia, & extra locum posita nil nisi confusionem sciscitantibus relinquebant. Virg. 3. Æn.

² Sed ne omnes pro Catilina steterint, & Consuli Tullio bellum indixerint, reperti sunt qui contrariis machinis Rempublicam nostram evertant.] Id est, non omnes seditiosi Catilinam secuti sunt cum re-

perti sunt similes illis qui remp. conati sunt evertere, saltem literariam.

³ Iis nihil purum aut sincerum, quod ex Cicerone non hauserint.] Etalms in Colloquiis familiaribus sic inducit loquentem quendam, cui ipse respondet. facta quasi Echo: Decem annis consumpsi in legendo Cicerone, &c. O us. sequitur, digni medius fidius qui in Tulliano vivant: Digni quippe qui in solius Tullii lectione hæteant, ita me Deus fidius adjuvet. Antiquum jusjurandum.

ut sunt plerumque eruditionis reconditæ expertes, vel lectione Poëtarum, quos tamen interius nunquam gustant, auditores detinent; vel immanibus Rhetoricorum præceptis obruunt, quibus nec uti juvenus possit, nec ipse unquam Tullius magis ad usum invenit, quam ad celebritatem nominis, ac posterorum famam. Stylus plerumque in hominibus illis non gravis ac nervosus, sed vanus & inanis, nullum in verbis iudicium; nullum in oratione acumen. Æternæ figuræ altis & turgidis dictionibus nixæ. Nunquam simplex oratio & verba in suum sensum eleganter fluentia, veluti errarent in montibus, ab elata Metaphora in aliam saltitant. Ubique fulmini, tempestat, fluctibus inveniunt locum. ¹ Picas diceret, quibus planum vestigium Natura interdixit: ita numquam suis & æqualibus verbis loquentes ad diversa dictionum prodigia volitant, quo illos institutio, & inopis ingenii sterilitas cogit.

Quid igitur? quæritis quibus præceptis imbui adolescentes velim? ² Non sum tanti, ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat. Sed tamen si fidei meæ committeretur disciplina tironum, primum ³ prætextatæ pueritiæ non pateret virilis noster campus: deinde delectum ingeniorum haberem, ut, quoniam non omnibus eandem vim natura iniecit, quam cuique partem studiosus impetus deligeret, ad hanc non hortarer modo propensam juventutem, sed curiose adigerem. Pueros, inquam, non admitterem ad seria, ⁴ neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis. Quoniam intempestiva in ea ætate studia crescentes

primum

¹ *Picas diceret, quibus, &c.*] Persius in Prologo:

Quis expediret Pisticum suum Xaipe

Picasque docuit verba nostra comari.

Porro Pica saltitat potius quam ambulat.

² *Non sum tanti ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat.*] Ut adolescentes litterarum amantes, & Philomeli meæ disciplinæ subijciantur.

³ *Prætextata pueritia non pateret vi-*

rilis noster campus.] Id est, adolescentuli ut debiliores non iisdem informarentur præceptis, aut scientiis quibus Robustiores. De prætexta puerili intelligit quæ murabatur in virilem circa annum decimum septimum.

⁴ *Neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis.*] Metaphorice docet, non esse ad seria aut altiora studia compellendos pueros. Sunt suæ lauræ baccæ.

1 Non

primum vires & vixdum coagulati cerebri robur solvunt, ut juvenus deinde provectior nec integram valetudinem ad litteras afferat, nec vividi acumen ingenii præmaturis olim laboribus vigiliisque retusum. ¹ Nam quos ante ætatem viros cernimus, & scientias ad suorum mensium calculum numerantes, ii vel cito maturi occidant necesse est, vel ut in eam stultitiam quam infantes declinarunt, senes incurrant. Sed ut illis qui ad fidicinam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrum, & laceratæ citharæ nondum profus soluta compages: ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quam paternæ artis rudimentum: ita nec pueris, quos parentum vota sacrario litterarum destinant, jam à prima ætate chartas ac libros aufero, ea tamen cautione, ut ætulatæ tam debili consentanea discant, ² nec urgeantur severa magistrorum castigatione, vel ipsi sua sponte ad studia incitati noxiæ temeritati permittantur. ³ Nam & alternis jocis, & omni exercitatione, quæ illos annos capit, refræmandus est nocentissimus cursus; ac omnia maxime præmiorum fucore tegenda sunt, ne initiorum acerbitas desiccata ingenia deterneant. In primis historiarum inserantur etiam dormientium manibus, & quoniam vel inanes fabulæ infantium animos capiunt, assidue imbuantur monumentis antiqui seculi; ut memoria, quæ in illis est constantissima, crescentibus subinde annis pulcherrimam rerum variarum cognitionem emergenti judicio tradat.

⁴ His elementis instructus adolescens, ut primum ingrata Romanæ linguæ initia evasit, statim ad amœnitatem Ciceronis

¹ Nam quos ante ætatem viros cernimus, &c.] Est quoddam ingeniorum præcox genus, quod vix unquam pervenit ad frugem: nam herbulæ istæ inanibus aristis ante messem flaccescunt.

² Nec urgeantur severa magistrorum castigatione, &c.] Non tamen emendanda dissimulet nec objurget quasi oderit, non in iras princeps abibit, &c. Inquit Fabius Quintil.

³ Nam & alternis jocis.] Amant alternam Camœnz.

⁴ His elementis instructus adolescens, &c.] Vide apud Fabium prolixam illam nec ingratam instituendi à puero juvenis methodum, in cujus initiis longe plura habebis, nec minus amœniora; nam hunc ab ipsis cunis ad forum usque deducit, docetque quos auctores illi prælegere operæ pretium fuerit, & quinam Auctorum delectus habendus.

cæronis traducendus est. Selecti quotidie varietatem sermonis præceptoribus reddat; stylum vix dimittat è manibus, & scribendi assiduitate rem omnium difficillimam in mitiorem cogat naturam: veluti feras cernimus sæpius manu plausas saltus & nemora dediscere. Mox in omnes passim auctores evagetur licentius liberum studium; nec Petronium, Livium, Sallustium, Cæsarem, Terentium, Curtium pudeat miscuisse Ciceronianæ dictioni; Tum etiam Plautus, Varro, Lucretius, & ejusmodi doctrinæ notabiles assumantur; & è novis hominibus ii tantum, qui hos antiquitatis principes Pallade magis propitia coluerunt. Nec difficilis est delectus. Vix quatuor hoc seculo supra invidiam scripsere, quos adolescenti ipsa facile fama, & omnium commendatio proderet.

Sed expectatis fortasse ut Poëtam instruam. Næ ego tam male de juventute mereri nolo, ut illis sternam iter ad immane præcipitium, & notabilem multorum funere voraginem. Pauci enim hoc Parnassi iter ingressi sunt, qui ex alterutro montis vertice non deciderent, nunc in humillimos contemptus, aut scædam amentię famam. Parcite, Pierides; non vos laceSSo; nec vestra injuria tam miseri casus affligunt inconsultos. Sibi quisque debet hanc calamitatem, & dum ab Apolline arcessi credit in præsagum montem, non advertit pro deo vesanam esse libidinem, & imprudentis adolescentiæ æstum, quem intemperanter exaudit. Etenim quoniam hoc est inutile studium, & ad solam delicati animi voluptatem faciens, non potest non explodi è doctorum cœtibus, nisi quando artificii elegantia, artis vanitatem excusat. Scilicet velut extrema convivia bellariorum appositu luxuriant, & suaviora condimenta reparant famem absumptam; ita solidioribus scientiis saturati non capientur hoc quantum vultis divino Poëtarum cibo,

nisi

1 Ex alterutro montis vertice.] Geminus dicitur Parnassus ob geminos apices, quorum alter Pindus, alter Nisa

dicitur: creditus est autem in terrâ meditullio à Deo positus.

nisi gustum jam languentem excellens voluptas excitet. Ut non tam artem mihi mutasse videatur, quam artis materiam, is qui è culina prodiens primus Olympica versibus extulit. Certe si quis in Parnassi verticem incolumis ascendit, non nego, quin ut meditullium terrarum obtinet, ita illustri fama cognoscatur ab omnibus gentibus humanitate aliqua politis. Sed quam hoc rarum fuit, non dicam in una ætate aut populo, verum in omni memoria atque gente! Mihi profecto nunquam tot Poëtas dabitis, quot seculis Latinitas floruit. Etenim tantis difficultatibus horret hæc semita, ut faciliore studio vel Juris prudentiam, vel Eloquentiam demereatur adolescens, quam Nympham versuum præsidem, quæ ut sit faventissima, plerumque gloriam æterna mendicitate vendit.

Verum in hac parte præceptores peccant, qui velut æquali studio utcumque campum adolescentibus proponunt, ut & insudent versibus, & solutiores periodos libero spiritu quadrent. Nimirum quoniam diversis motibus agitur animus, vel ab Eloquentia inspiratus, vel à Poësi, non est possibile, tantam fieri mentis immutationem, ut statim abeat in diversos habitus, & ad voluntatis nutum dissimilibus caloribus æstuet. Nam in insaniam versuum aptanti strictæ mentis aciem, deponendus est prius Orator, & cum studio exuendus habitus eloquentiæ, quem aliquot paulo ante vigiliis emerat: & rursus omittenda est Cithara ingredienti Rhetoricam, & sedandus tanto labore furor, quanto quæsitus ac expressus præfagientem animam afflaverat. Sic in utroque studio assiduus transfuga, non jam procos instar Ithacæ mulieris orsa destructaque in singulos dies

¶ Verum in hac parte præceptores peccant.] Attamen,

*Dignum laude virum Musa verat mori :
Cælo Musa beat. —*

canit Horat. Sciant igitur poësim non adeo vilem esse, eam ut erubescant qui in solidioribus studiis agunt; poëtamque alium attendant in puerorum insti-

tatione longe secus sentientem,

— Det primos versibus annos

Maroniamque bibat felici pectore fontem,

Mox & Socratico plenus grege, mistas habenas

Liber, & ingentis quatius Demosthenis arma, &c.

1. Roa

dies tela , sed fortunam tuam geniumque fraudabis. Quis majestatem eloquentiæ tam magnifice sustinuit , quam qui arma togæ cedere jussit; quis porro ineptior Poëta , aut quis asperius syllabas in numeros coëgit ? Nec meliori genio ad forum usus Virgilius , quam Tullius ad carmen. invenisset mehercule qui postremæ voluntati paruissent officiosos amicos , nisi Æneam suam non magis navibus aut castris , quam verborum numeris includens , ' Romana pæne ad lyram moenia novus Amphion condidisset.

Igitur duo sunt tantum , quæ Poëtarum exilium à scholis , quæ effingo , deprecentur. Primum , ut animus insolentium avidus aliquando recedat à quotidiano pastu , ' ac veluti in Hybla , aut vernantis Ætnæ vallibus , mirabili flosculorum varietate fatigatos spiritus levet. Deinde , ut Poëtæ , qui quam rari sunt , tam magnis viguerunt ingeniis , attollant sensuum subtilitatem , & acuminibus innumeris , tanquam telorum impetu , legentem sic feriant , ut excitatus animus se sentiat.

Sed ne illos , qui primi dicendi artifices fuerunt , omit- tam , nolo squalere Græciam situ barbaro , vel ad pompam subornari animum aliquot sententiarum jactatione atque fucō , qui in hujus calliditate sæculi nisi rudibus ac imperitis hominibus non imponet. Sed artes illæ hominum , qui non præclarius vixere quam loquuti sunt , tum informabunt ad eloquentiam animum mille orationum flosculis , tum abundantem rerum copiam suggerent , ne sola verborum majestate fulta oratio , tanquam destitutum nervis corpus , concidat.

Verum

I Romana pæne ad lyram moenia novus Amphion condidisset.] Quomodo Amphion Thebanus urbem suam olim canendo Cithara ædificaverat. Ita Horat. de Arte :

Diſſus & Amphion Thebana condidit arcis

Saxa movere sono testudinis.

2 Ac veluti in Hybla , aut Ætnæ

Ætnæ vallibus.] Mons est Siciliæ Hybla floribus vernans , & apibus abundans. Tres Hyblas in Sicilia olim fuisse asserunt antiqui Geographi , majorem , minorem , & parvam. Valles autem Ætnæ monti subjæctæ amœnissimæ sunt unde fingunt Proserpinam ibi tunc legere flores cum ab Orco rapta est.

Verum his querelis præceptisque fortassis erat tempus paulo supra hanc ætatem. Nunc inani spe fallo iustissimos metus, & veluti nondum fractis tabulis in litterarum salute disputo. Quid autem apud vos loqui timeam, qui certe non estis Musarum heredes? Jam in extremis scientiæ agunt, & cogitant de discessu. Ætas jam grandior verendæ illarum senectuti terminos scripsit. Etenim ¹ hoc omni seculo, quamvis per diversas injurias, floruerunt disciplinæ, & per omnes veluti ætates actæ processerunt in ultimam senectutem. Habent enim suos dies non literæ tantum, sed & mores, & linguæ, definiuntur suis temporibus, & quod est amplius, regna ipsa & civitates non effugiunt mortalitatem. Nihil detrahendum est summorum virorum gloriæ. Quamquam plerumque in docendo peccatum sit, tamen extiterunt hac ætate passim clarissima lumina quæ omnem scientiarum partem exactissime eruerunt de miserrima nocte. Nunc illa ingeniorum fertilitas paulatim excidit, neque ulla virgulta surgunt, quæ decidentium truncorum majestatem sustineant. Quis ad Themidem familiaris admittitur? cui hodie juniorum Sophia, cui Cœlestis scientia, cui ipsa Eloquentia, cui Poësis, spes suas demandavit? Qui litterarum famam pondusque sustinent, præter pauculos senes, qui velut familiæ extremi Musarum nomina atque insignia in tumulos trahent? Nihil erat, cur tam modò acriter avocarem à Poësi juventutem: jam satis humilis nihil spirat excelsum. Ac præterea nec laboriosæ arti honos est, nec ulli prope genti cum ulla scientia, ac præcipue cum Parnasso, convenit. Nam & callida ² Ausonicæ gentis crudelitas ex suis finibus exterminavit Apollinem, ubi stylus non tam rubi-

¹ *Hoc omni seculo, quamvis per diversas injurias, floruerunt disciplinæ*] Seculum scientiarum ideo non frustra appellatur, nullum enim reperio seculum nisi forte seculum Ciceronis in quo magis Respub. litteraria floruerit omni genere disciplinæ. Floret Themis hoc est jus civile, floret Sophia, hoc est

Dialectica, & Physica; Cœlestis scientia, sive Theologia, denique Eloquentia, & Poësis.

² *Ausonicæ gentis.*] Italiæ, unde videtur jam exulare etsi è natali solo Latinitas, quæ in aliis regionibus cum pompa extollitur.

rubigine maculosus, quam sanguine sævius hostes perfodit, quam omnis veterum oratorum acerbitas. Neque Ibericæ dictionis tardum pondus, neque dura Germanorum asperitas, Musis apud se locum fecit. Tentaverant etiam Sauromatas & Polonos; sed in ipsolimine tenellulæ virgines secularibus nivibus inhorruerunt. Nam quid de Gallia dicam, quæ optimum Poëtarum vix tenui pulvere semisepultum non erubescit: quæ inter tot substructionum minas, & vastissimas templorum moles, non magis suo quam Apollinis alumno rudem lapidem negat.

Cum hæc tristissima voce pronunciaisset, cœpit intueri, num aliquis in Musarum funere lacrymas mitteret. Cumque aliquantum, longæ orationis tædio, frontes nostræ horruissent, existimavit tanta declamandi peritia moveri. Cæterum & ipse, inquit, aliquando Musis grande votum feci, si aspirassent tendenti ad carminis gravitatem, mihi-que necessitatem attulerunt sua benignitate exsolvendi promissi. Nam plantarum ingenia & virtutes exorsus sum, stylo, nisi me fallebant amicorum suffragia, ut non altissimo, ita ad materiam non inepto, & aliquantum æquabili. Hic nonnihil cunctatus, ut rogaretur aliquos versus expromere;

cum

1 *In ipso limine tenellula virgines,*
[&c.] Musas intelligit: sed tamen circa oras illas quas Aquilo rigidissimis flatibus effecerat virgo nata est nostro ævo omni Amazone clarior, miraculum orbis, purpuræ decus, naturæ compendium: parentem nactus est quem in mediis Tropæis invida Bellona demessuit. Atque domitori parem. Attamen virgo quasi oblectatura fati quæ tantum columen viduum adultæ invidissent, cœli, Musarumque patrocinium quæsit, & habuit Parnassum omni palatio gratiorem. Neque adeo hanc alumnam dedignatæ sunt Musæ quin eam in decimam sororem videantur adoptare. Christinam Succorum, Gothorum, Wandalorum Reginam putet: quæ cum populo leges ferre deberet, quæ Bac-

cho & Veneri assueta; rælioris frugis patiens esse nesciret, omni spe avitæ religionis restituendæ dejecta generosissime juxta sanctissimeque ipsam se regno abdicavit, regnique habenas alteri dimisit; quem antea publicis comitiis sceptri heredem dixerat, exemplum illustre ad æternam posterorum memoriam relinquens, dum legi divinæ obtemperare satius quam insanis imperare æstimavit. Visa est & alia virgo apud Baravos ipsi cœva, scientiæ miraculum.

2 *Non magis suo quam Apollinis alum-*
no.] Theophilum dicit, quantum ego conjicio Poëtarum Galliæ facile principem, cui is fuit interitus quem sciunt omnes.

cum nemo id faceret, ipse sua sponte poëma in hunc modum recitavit.

*Germine, quæ late, primum surgentibus arvis,
Undantem vestitus humum, cum pallida cælo
Cedit hyems, fessaque inspirant mollius aura,
Vos mihi, quæ primis tellus alimenta ministret
Imbribus, unde novo latentur jugera vere,
Dicite, quæ succis felicibus augeat annos,
Quæ fera tartareas virtus animaverit herbas.
Vos mihi natura penetralia pandite vestra,
Et quo quisque modo divûmque, hominumque recentes
Induerit truncos; quis origine truncus ab ipsa
Mitibus aternas repararit solibus umbras.*

¹ *Sic vos humenti, sic aureus evocet aura
Dux Amphionidum: nec vos aut Scirius urat,
Aut Noctus, & fragiles rumpant mala nubila culmos.
Viderat aethereos late gemmantibus ignes
Collucere polis; & toto sidera mundo,
Alma parens tellus, tum quæ curvamina flectit
Solis iter, totum distinguens circulus annum,
Tum quæ fixa sibi posuere cubilia stella,
Et quæ multiplici properant, unaque recedunt
Astra via, semperque suis sibi cursibus obstant.
Ipsa sinus vacuos, & inertis squalida cultu
Brachia protendens nudosque ad sidera vultus,
Naturam alloquitur supplex, Quid me optima, dixit,
Æternum cessare jubes, & in oia solvi?
En soror assiduis evolvere monstra laborat
Fluctibus, & tantos² numerat jam Tethys alumnos,*

Naja-

¹ *Sic vos humenti, sic aureus evocet aura
Dux Amphionidum.* Apollo sive Sol
dicitur adjuvisse Cadmum & ejus so-
cios in ædificandis Thebis, non opera
tantum sua quod dicunt etiam de Lao-
medonte in condendo Ilio; sed etiam
consilio, siquidem Cadmus oraculum

Apollinis apud Delphos consuluerat,
ex quo audierat ædificandam urbem
ubi Boves albas geminas reperiret unde
& Boeotiam appellavit. Amphion The-
bas muro circumdedit, unde & dicti
Thebani Amphionides.

² *Numerat jam Tethys alumnos.*

Occa-

Najadaque, Glaucumque vehens, divosque biformes.
 Ipsa, pudet, vidi liquidum per inane volucres
 Deferrî, & nullos desertos aëre calles.
 Ecce sui cælo factus, & nocte corusca
 Tot voluisse faces, tot lumina ferre superbis.
 Sola vaco. Mæstis meditantem plura querelis
 Respicit, & blando vultu Natura serenat.
 Tunc erat hyberno qualis sub frigore nimbus
 Cogitur, & nivea candescit mole pruina,
 Talis humus; sic illa rigens sic orbe nivali
 Pendebat, gelido nonnunquam interluta Nereo.
 Hic primum ingentes aperit Natura recessus,
 Visceraque, arentesque sinus, venasque capaces,
 Atque illi tacitum lambendo serpente pontum
 Imperat, inde alius iterum protumpere terris,
 Jam sale mutato, ripisque minoribus actum.
 Illic & toto liquidum mox aëra cælo
 Ire jubet, gelidaque domus umbrante caverna
 Jam fieri fontes, purisque excurrere campis.
 Utque satis pingui maduerunt jugera limo,
 Nec latebris biat ulla sitis, tum pectore toto
 Incubuit Titan, fecundaque limina misit,
 Protinus innumero tennes examine culmi
 Prorupere solo. Pars mollibus humida ripis
 Tollitur, illa jugis, hac valles induit imas,
 Qualis inest cælo facies, cum luce corusca,
 Pallida purpureos succendunt sydera vultus.
 Primus ab Eois, gelida mox alter ab Arcto,
 Unus ab Occiduis, alter micat: ignis ab Austris.
 Sic facta telluris bonos nunc pectora cernit:
 Nunc virides crevisse humeros, factoque recenti
 Exultat, lateque suos miratur honores.

Hæc ego cum scripssissem, opusque universum dirigerem
 in

Oceanum puta qui scatet monstribus ma- | ejus sinu formentur, & nutriantur.
 rinis quorum est veluti, parens, quod in | Nereus idem sonat inferius.

in aliquot libellos, matura pœnitentia conatum prævertit,
& aliquid ultra lyram sapere iussit.

21 Diu erat quod mirabar Callioni patientiam durare cum molestissimo præceptore. Nam & auditores aliquot, qui paulatim accesserant ad loquentis tergum, tandem se ab infinita oratione subdlexerant: cum opportune nunciatur Callioni, instructos ad limen proceres stare, quibus ipse ad Labetrum duceretur. Igitur valedixit magistro, doctrinæ utilitatem auditorum tædio corrumpenti, iuravitque sibi nunquam suavius fuisse.

At ego, dum Callion in interiori Labetri sacrario penetrat, notavi forte duos vicinæ gentis homines inter se satis acriter disputantes; quibus auditorem me præbui, ratus illos de Illo nuper expugnato, aut de ingenti miraculo loqui: quod diversarum gentium studia sic à Neptuno conciliata sint, ut Jupiter ex pugnantibus cœlorum motibus conspirantem ordinem & concentus pœne musicos instruxerit; 'quodque Juvernæ lyra, ubi leopardis & leonibus convenit, augustissimum ejusdem Neptuni numen securo carmine adoravit. Erat autem inter ipsos quæstio de quercinis & faginis tabulis, utra materies esset ad quadra præstantior: neque agrestes interim avellanas dentibus ad hoc exercitatis segnius moliebantur. Sequutus deinde intrantes cœnaculum, ructibus quater afflatus, excepi prope redeuntem jentraculi cibum, & nescio quo fumo perstrictus, parum fuit ut olidi convivii conspectum sustinere non possem. Igitur ægra corpora medicamentis levare credebam:

1 *Quodque Juvernæ lyra, ubi Leopardis, & Leonibus convenit, &c.* Quod lyra Hiberniæ cecinit consentientibus cum Leopardis Leonibus. Juverna insula in Oceano septentrionali tantum fere à Britannia distans, quantum Britannia à continente. Plinius Hiberniam vocat: Claudianus in quarto Honorii consulatione Iernam: hodie Irlandia nominatur. Juvenal. Satyr. 2.

— *Arma quod ultra*
Littora Juvernæ promerimus?
Sed & Cæsar lib. 6. *Hiberniam* vocat, dimidio quam Britannia minorem. Porro Lyra est inter insignia Hiberniæ, sicut Leopardi & Leones stemmata sunt Britanniæ. Atqui sub Jacobo Rege cum tria regna scilicet Anglia, Scotia, & Hibernia in unam coaluerint, dicuntur Leones & Leopardi cum Lyra convenisse.

æ Es

debam: quod amplius mihi persuasit panis tam modicus illatus in mensam, ut ad uncias crederem datum, cum subito pelvis assa bubula cumulata, sic ut quatuor ferentes deprimeret, ipsam pæne mensam fregit. ¹ Et ne esset Libero Vulcanoque rixandum, quis diluendis poculis invocaretur, non ea lymphæ mixtura temperabant, sed Indicæ cannæ succum infundebant in merum, & vacuata ad umbilicum pocula sic agebant, ut semper grandior latage expectaret secundam affusionem. Interim plaudebat Labetri familia, stupebatque hanc velut magnanimitatem edendi: gens plerumque magnorum non capax, & velut patria gravitate depressa in humilitatem cogitationum: cum tamen exurgit, nulli cedens capacitate magnæ mentis. Quoniam ingentibus vitiis magnæ virtutes parum absunt.

Dum hæc agerentur, interim improvise ad latus accessit suavissimus Percas, &, Quamdiu est, inquit, quod te quæro? non fuit locus in hac domo, quem bis omiserim scrutari. Nam sub hoc medicaminum fumo non credebam delicatum hominem vivere posse. Cum quærerem quid novi contigisset? Æquissimus, inquit, conditioni tuæ dominus te in vicarium suæ dignitatis assumit. Mox ut iussi missos assuetos sales faceret, ipse protractum extra cœnaculum manu prehendit: &, Scis, inquit, quo dominus viam destinaverit? Certe, inquam ego, ultra terminos montium, qui festinatis nivibus æternitatem hyemis continuant. Tum ille, Tibi vero munus, inquit, præeundi decrevit, tum ut rustica diversoria genius humanitatis tuæ mitiget, tum ut municipia moneantur, ne illustri concursu tanti hominis fraudent adventum. Nam de tuis moribus tam apte ad fidem dixi, ut te nihil jam credat esse prudentius. His dictis ad Callionem perduxit, qui quam plurimis oneratum mandatis dimittit in proximam urbem, iussitque
ut

¹ Et ne Libero, Vulcanoque rixandum esset, &c.] Diis propinandi, libandi, aut eos laudandi, & invocandi quia li-

teratus morem fuisse apud antiquos nesciat? vide passim Horatium in Carminibus.

ut expedito progressus itinere diversitores instruerem in nostræ humanitatis leges : cum ecce molienti mihi per compositos sedilium gradus adscensum in prægrandem equum, attulit rusticus quidam à Fibullio literas quibus urgebat ut definirem pactis nuptiis certum diem : quoniam, inquiebat, multis in eandem spem erectis præmia meæ sanitatis in securo tibi esse ardentissime volo.

Interrogavi nuncium de Fibullii valetudine, ac deinde de muliere nostra, quam cum illi descripsissem, sic ut internosceret laudatissimos vultus: Bene, inquit, & illa habet, nisi quod alvi pondus excrescens, marcidi oris purpuram aliquantulum extinxit. Tum ego, cujus assueta cubili fastidiosum morbum contraxisset, interrogo. Certe, inquit rusticus, ferunt jam sextum ex Fibullio peperisse, pudicitia tamen tam notabili, ut nullis pervulgaverit corpus, nisi magnis hominibus, secreto etiam sua furta celantibus. Non potui erumpentem impetum premere, quin animum in Fibullii pœnas elatum in epistolam effunderem. Itaque bis terque dissectam pedibus in terram deprimo, illud intra me repetens, magis optabile esse, ' ut ex Libitinæ templo mihi funeris apparatus prodeat, quam turpissimæ conjux, & cum iracundia prudentiam extinxisset, ne relato quidem verbo admissis frænis in provinciam meam iter cepi, quod non potuit tam funesto exordio non luctuosissimum esse.

- 22 Nam cum octiduum consumpsissem inter gentes utcumque non barbaras, tandem confragoris exceptus montibus, adverti, feros homines cum locorum difficultate consentire. Etenim cum errores viarum timerem, vel mali-

1 *Ut ex Libitina templo mihi funeris apparatus prodeat, &c.* Notum est in templo Libitinæ Veneris Romanos vendidisse ea quæ ad funebres exequias pertinerent, scilicet ut eo ipso fragilitatis humanæ admonerentur, certo scientes exitum ab ortu non procul ab-

esse, cum eadem Dea & morientibus præset, & vitam ingredientibus. Alii hanc putavere esse Proserpinam quæ præset mortuis: Horat. Ode ult. l. 3.

Multaque pars mei Visabit Libitinam. Ferunt & Hymenæum in eodem templo solitum celebrari.

1 *Erat*

malitioso silentio negligebant orantem, vel ipsa vocis petulantia non tam expediebant ignorantiam, quam perfidiosis ambagibus laceſſebant. Deinde in hospitium perductus, cum fames urgeret quanta non vindicavit excisam Cereris quercum, & cœnulam meam diligentius curarem, Rogo, inquam, amici, cur ignis non excitatur? jam nox appetit, & nondum culinæ fumus dissipavit coëuntis aquæ gelu. Num hodie cibi in hac urbe serias agunt? Provocati illi inassueta libertate iniquis oculis aspexerunt, risuque inter se excitato inconditum sustulere clamorem. Tum anus fœdissimo squalore inculta processit, vestemque altius præcingens, postquam lippitudinem oculorum multoties manu permulſit, ad cameræ altitudinem exiguæ sellæ ascensu admota est: ac laridum spississimo vestitum fumo, ense qui nisi duabus manibus non rotatur, artificiose præcidit. Prunis deinde, quas subinde folles excitaverant, imponit, & ut sincerum cibum daret, nihil ex eo vel radentis cultelli acie, vel aqua mundatrice deterſit. Non ferebat stomachus nondum ingesti cibi tam deformem aspectum. Itaque panem pæne lapideum, & qui incorruptus navigaret, in manus sumo: ac ne urgeret ad cœnam, tanquam videndæ urbis avidus, ad exterius limen consisto.

Hic aliud majus misero, multoque tremendum

Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.

Stabat enim ad vicini ostiolum bos, tum diffusa cornuum proceritate. tum eximia corporis magnitudine præstans, quam ipse dominus in tripodem sedens fœdissime emulgebat, cantu etiam quodammodo triti uberis liberalitatem provocans. ¹ Erat illius nepos, quem tam magnifice suo pridem Mausoleo ajunt Lusitaniam condidisse. Non tuli hanc virilis conditionis infamiam, & ² velut Basiliana lapidatio mea bene cessisset, raptim exiguam molem in spurcissimum

¹ Erat illius nepos, quem tam magnifice suo pridem Mausoleo ajunt Lusitaniam condidisse.] Fabula.

² Velut Basiliana lapidatio mea.] Vide Superius.

cissimum caput misi. Sed incidit lapis in articulum bovis, qui cum tibia superiorem partem tenacitate nervi ligat; & animal cæstri suspicione motum emulgentis pectus excussissimo calce pertudit, ac per totam urbem disiecta cervice decurrit; sicut 'lum credimus admoto Junonis stimulo non reliquisse in orbe partem, quam furiosa præcipitatione non adiret. Recipiebam me timidissimis passibus in interiorem domum, cum ipsa familia jacentis hominis clamorem exaudit, concursuque vicinæ factò unus alium, ut quisque postremus advenerat, de facinoris auctore rogabant. Jamque omnibus in eam mentem versis, ut mero casu lascivientem vaccam crederent calcem in dominum rejecisse, nequissimus puer, qui me forte notaverat cum saxum emitterem, Peregrinus, inquit, qui ad lilium hospitatur, mansuetum animal emissio saxo concitavit. Tum omnes impetu factò me jam in mortem intentum diripiunt. Et quanquam puerilis imbecillitas testimonio fidem tollebat, tamen apud barbaros tanti erat externum hominem laceessere, ut etiam timerent, ne innocentia susciperet defensionem meam. Nec diu luctatus cum furentium vocibus, quia proponebantur tormenta, id facinus, nequaquam ut arbitrabar inexpressibile, confessus sum: ratus nihil severius decreturos in vulnere bovis, ² quam quod in Cycni eadem Britannia servat; ubi expiatur nocens tanto frumenti cumulo, quanto appensam avem condat. At illi propria voce damnatum, quoniam ad supplicii spectaculum lux jam in tenebris vergens erat angustior, in carcerem ipsa cruce deteriorem mittunt. Ubi tamen somni necessitas gravitatem malo-

1 *Iam credimus admoto Junonis stimulo, &c.*] Dicitur Io filia Inachii à Jove adamata, & in vaccam transformata: sed à Junone Zelotypa, cæstro percussa ab eadem Dea in Ægyptum fugisse, ubi implorato Jovis auxilio pristinam formam recuperavit, Regique Oûridi nupsit.

2 *Quam quod in Cycni eadem Britannia servat.*] Cujus scilicet necem tam ægre tulere Britanni veteres, ut expiari tantum posset nocens tanto frumenti cumulo, quanto Cycnus avis posset appendi, & pondus illius quantum esset.

malorum obruit, & lento sopore non tam solvit solitudinem, quam ad alias curas transtulit; seu me quietum esse nulla fata volebant, ¹ sive meam contumaciam, quod in speluncam non redissem, Dione ulcisceretur, quam etiam recentissimo exemplo scire videmus, ut qui aliorum matrimoniis moram fecerint, ipsi se intempestivo conjugio implicent. Videbatur enim mihi adstare mulier illa quæ in spelunca suo pudore impetum meum vicerat, & trucidis oculis inspectare jacentem; cumque severissimis verbis diu detonasset, tandem in hæc verba perorare: Sed ne quid dubites de Numinum ira, illas pœnas dabis, quas ego, quæ tuo sum scelere violata, non exultem magis quam horream: tu exilio, tu cruci, tu ferro destinatus es, tu amicissimorum odio flagrabis, tua denique supplicia nihil morabitur, nisi forte ut in pœnam diutius dures. Nec me ut veneficam aut profligati pudoris scœminam maledicas. Non enim te arcessissem per Veliam, nisi amassem verecundiam pudoris tui, nec anus quam vidisti me unquam maleficis immiscuit sacris; sed, ut ferme mos est nobilium puellarum, infontibus tantum sortibus, &, ut appellamus, albis, instruxit. Et tamen traduxisti apud familiares tuos meum nomen: tu me inter veneficas, nequissime, tu me inter solutiores numerasti.

Cum hæc dixisset, tanto metu cohorrui, ut ipsa membrorum trepidatio soporem discusserit: Et quoniam somnii piaculum gelida lustrare non poteram, oculos saliva lini, cum nocturni horrore prodigii fascinationis periculum expavescerem.

Quid interim facerem? quæ me artes hoc specu eximerent? ² Non erat culina, quæ me vimine ac cratibus velut antiquo clypeo circumtectum celatumque reciperet; non,
 falsa-

¹ Sive meam contumaciam Dione ulcisceretur.] Venus. sed tamen Dione una ex Nymphis Oceani & Tethyos vel ex Jove mater Veneris: unde & ipsam Ve-

nerem Dionzam vocat Virg. 3. Æneid. Sacra Dionæ matri, dirisque ferebant Auspiciis. —

² Erat

faltatrix custodia, quam per lusum fallerem: non etiam Medicus, cujus olidum medicamentum sic efferrem, ut ipse protecta fronte naribusque obductis, aliorum etiam à me vultus arcerem. Lux deinde illustrior cum nocturnæ imaginis terrorem diluisset, carceris mei fores tumultus formidabilis fregit, & intromissi satellites ipsa barba sine armis horribiles moriendi necessitatem denunciant: simulque de funesta domo erutum in vastam ac inanem arcem producunt. Tum appositi custodes etiam diurna officia non omittebant. Hic reclinata ad parietem hasta centonem multiplici colore ornabat: ille muliebri cingulum corio nondum abrasis pilis bene lævo aptabat, & gemino plumbatorum clavorum ordine distinguebat: pars denique filum picis tenacitate induebant, pars calceis prope cubitalibus densissimam ferri seriem supponebant: cum interim mihi succurrit meo clypeo, id est, Callionis nomine, uti. Sed nullus, opinor, deorum extra cælum suum regnat. Id ipsum tumultuantes acrius incitavit, & impune proclamant, licebit uni genti apud nos esse injuriæ? & alienam timebimus nobilitatem, qui gentilem projecimus? nam quid apud nos ille populus regnabit, qui extra patrios fines ubi pedem in suo ponat non habet? num temeraria juven-tus atque levis, quæ ineptis clamoribus, quæ affectata tripudiorum lascivia, ubique insolentem audaciam pro vivida indole jactat, erit potior severitate nostrarum legum, & imperii majestate?

Inter has tumultuantium voces alius subinde clamor exortus est. Nam adducebatur famosissimus latro, qui pressi lactis mensuras aliquot demerserat in profundæ cellæ noctem, & capellam foetu ac ubere notabilem in solitariæ rupis secretum abvexerat. Igitur adhuc incertus ad laqueum, an ad ignem damnaretur, ad meum latus sese applicuit; cum ex alia parte mantilia extensissimam instruxerant mensam, & piperatus panis, vitellis artificiose mixtis, abunde allatus est, ac deinde bubula ad fumum cocta, piscisque non

non garo vel gutta notabilis, sed creberrimum zinziber cum mixtura salis condiebat humiditatem aquaticæ naturæ, & ad genium regionis acuebat inexpugnabilem sitim. Tum capacissimæ amphoræ sexdecim velut in convivii præsidium constitutæ, utramque mensæ oram æquali pondere librabant. ¹ Erat dignum Bromio sacrum, quem rerum suarum auspicem venerantur, non juvenem tantum sed ² qualem patris scœmina reddidit: credo quia ³ nunquam apud illos Nymphis ac fontibus nutritiis crevit.

Cum hæc omnia mirarer, lictor cujus manus jam spectabat jugulum meum, me ad postremas dapes invitat. Ego vero dum inutilem in damnatos humanitatem sperno, video supplicii mei socium jam honoratissimo loco sedisse, ac plurimis passim ineuntibus convivium, mihi tamen in secundis servatam esse sedem. Igitur velut in Thraciam devenissem, ubi convivarum aliquis cæterorum risum suo suspendio excitat, ad mensam moriturus accessi, longoque defixus obtutu illud tandem mecum cogitare cœpi, si præteritæ noctis somnium non imprudens casus, sed vel iratæ mulieris sortes, vel præfagientis animi divina vis obtulisset, non posse tam celeri fato mea exire supplicia. Ubi enim exilium, ubi amicorum odia, ubi minæ omnes, quæ vix possint tanto tempore recitari, quanto ad destinatam hodie mortem satis esset?

His argumentis, & quodammodo spe futurorum suppliciorum refectus, ac præterea quod nebulosus horror, qui plerumque morituros terret, animum non obtenebrabat, concipiebam secretissima vota, & ab irata fortuna provocabam.

¹ *Erat dignum Bromio sacrum.*] Sactificium placabat Bacchum qui dictus est inter innumera pæne cognomina Bromius *Ὀπὸν ἢ Βρῖμν*, id est, à fremendo: vel *Ὀπὸν ἢ Βρομῖν*, à tonitru, eo quod parturiens mater tonitru perempta sit. Ovid. 4. Metam.

² *Qualem patris scœmina reddidit.*] Coxa Jovis, in qua inclusus per aliquot

mensēs delituit. Ibid.

³ *Nunquam Nymphis ac fontibus nutritiis crevit.*] Vinum virtutem suam aqua mixta deperdit; etsi apud Rom. juxta aram Bacchi, Nympharum aram collocassent, quatenus ita significarent vinum aqua temperatum esse innoxium.

cabam. At vero pœnæ meæ miserrimus comes, ¹ qui Mycerini æmulus vitam in mortis decretæ solatium oblectabat, cum jam duodecies propinantibus mirabili fortitudine respondisset, tandem querelis, mox fletibus prosequeretur suam calamitatem, & alternis admittebat miserantium voces. Cumque identidem profuso fletu repeteret, id se unum mirari, quod recentis triumphi memoria non obstitisset severitati judicantium, ausus sum ab eo petere qui mihi proximus confederat, quo ille prælio triumphare meruisset? Nuper, inquit, cum aliis missus, qui renovarent clarissimum fœdus, certantibus de bibendi peritia populis, ipse tres congios præter omnes exhaustit; cottabeque accepto illustrem familiam ditavit. Juvit me quod tam funesto loco eram: alioqui risum nunquam tenuissem in tam elegantis certaminis memoria, & ulciscenda severius culpa obligassem ignorantem animum, quam si bovem iterum ad insaniam provocassem.

Jam erat in extremo convivium, cum iterum ad intempestiva pocula provocati, tandem ad magistratum ducimur, qui parum, ut in re provisâ, moratus, utrumque ad laqueum damnat; conversusque ad participem meæ sortis, Tu, inquit, solis expiabile flammis nefas admiseras: Sed quoniam crux huic misero fuit erigenda, malui utrumque brevi compendio puniri, quam in totum diem tenere lictores. Tum injecta manibus vincula; collo etiam circumdati funes, & utrique sacrorum minister datus, qui æternitatis admoneret. Si mihi creditis, non gravius dolebam quam vel Pedonis ludibrio fatigatus, vel iniquo Basilianorum judicio pressus. Non enim lætitiâ haurimus aut mœrorem ad successus vel miseriæ modum, sed angustię pectoris nostri sæpe minoribus malis sic implentur, ut ad sævissima fortunæ

¹ Qui Mycerini æmulus vitam, &c.] Mycerinus Cleopis Ægyptiorum Regis filius erat, qui postquam patri successit in regnum, ita paterna facta perosus est, ut populo ad extremum calamita-

tis afflictio res suas agendi fecerit potestatem. Is præ regibus omnibus tamen dicitur exercuisse justitiâ. Ita Herodot. l. 2.

fortunæ tela graviolem sensum non admittant. Eram etiam, nisi me fallo, vultu gravi, neque malis dejecto, cum saltem in extremis constantiæ laudem quærerem.

¹ *Affryius veluti redivivo funere Phoenix
Heres ipse sui, cum jam natalia busta
Conglomerans carpit postremo nubila cursu,
Magnanima stipantur aves. Regemque verendum
Sollicita observant, & fatis in limine credunt
Alius ire sibi. Collo jam pulchrius aurum,
Et mox arsuris stat major gratia pennis.*

Interim ad insaultam arborem celeberrimo conventu producti, & infamibus appliciti scalis, reputabamus proximæ mortis horrorem, cum tacitis mecum votis sic loquerer:
² O si istæ minæ sanctissimam Neptuni iram imitentur, quem ovatio supra triumphum delectat! qui & justitiæ dedit capitales scenas erigi, & eas incruentas esse suæ naturæ concessit. Tum lictores gentilem primo suum supplicio admovent, & in tantam altitudinem proVectum, ut vertice tangeret fastigium crucis, hic depulsis humeris, ille pedibus extra scalas protractis in liberiolem aërem trudent. Nec alio modo maturabant interitum, sed ipsa corporis gravitas lentissimam mortem ægre moliebatur.

Mihi deinde cum injicerent manus, vox statim familiaris, illius nempe gentis, apud quam servieram, aures perculit, & spe ad auxilium erecta, nescio quomodo blandita est meis malis, ut suggereret Callionis domesticos advenisse. Erat autem Fibullius, mihi tum ob dissectam epistolam insensissimus, qui præcipitabat etiam in Italiam iter, ac tum immani detentus spectaculo interrogabat, quod nos facinus

nus

¹ *Affryius veluti redivivo funere Phoenix, &c.* De Phœnice quam multa fabulantur, quæ avis unica creditur in orbe isto, & ex cineribus suis renascens postquam ad seram pervenit senectutem, sed ista mera commenta sunt Plinii & aliorum.

² *O si istæ minæ sanctissimam Neptuni iram imitentur, quem ovatio supra triumphum delectat!* Certe fiebat ovatio cum in pulvere, & citra cruorem parærat victoria: fiebat autem non in curru, sed in equo, qui sacer est inventori Neptuno.

nus in crucem efferret, cum agnovit confusos tristitia vultus, & veluti improvise telo confossus exclamavit; Ergo sceleri tuo tantum fortuna pepercit, ergo tam propitios invenit perfidia divos, ut meis subtraheretur manibus sceleratissimum caput, nec à te sceleratissimi contemptus poenas reposcerem, tam grandi injuria provocatus? Nunc etiam sceleratum mancipium, fastidii insolentia durat, & servile ingenium ne beneficiis quidem & donis tractabile? Obstupuerant omnes ad inexpectatissimos questus: cunque facinus à me commissum quaererent, ac vel inani lascivia servile profudisse peculium, vel libertum procurationis tabulas malitiose corrupisse clamarent; ego interim lictores orabam, ut me matura morte subducerent tot casibus, veluti per diversos alveos inundantibus miserrimum caput. Sed mansueta benignitas timet in barbaris pectoribus inveniri: meque ad laqueum festinare dicebant, quoniam eluenda videbam flammis crimina, quibus me onerabat advectus mirabili deorum consilio hospes. Non sum primus, cui salutis exordium scævitia calamitatis attulit. Nam altercantibus universis, dum me alii censent ad tormenta servandum, alii datæ integritatem sententiæ nullo prætextu libandam, meus interim genius Callionem attulit, qui præmisso ad tumultuantem cœtum Percante, postquam periculi mei gravitatem audiit, dolore ac iracundia ferox, admissio equo in mediam turbam invehctus est. Et quoniam viles erant, & inculti, cogitabat severe agere, ac orationi auctoritatem per audaciam facere. Sed reputato dedecore, si exitum conatus non haberet, suppressi erumpentem impetum, & Peto, inquit, ne sanctissimum fœdus in vilis persona mancipii cadat. Quæ ista vis, cives optimi? Quo abiit ingenerata his terris benignitas? Neque innocentem esse quem damnavistis, prædico. Absit judiciis vestris detrahā integritatis famam. At certe reservare potuistis famuli poenam in adventum domini jam stantis ad mœnia vestra.

Tum oravit, ut dilato supplicio una ad Magistratum irent.

lrent. Nec Fibullium interim adverterat, præcipitantis negotii caligine cæcus, aut salutationis blanditia superbiam ferocis animi nulla dedecora præ contemptu æstimantis permulserat. At Dictator postquam diurna publici officii munera impleverat, ad domesticas statim curas traduxerat impigrum corpus. Igitur diutius in limine cunctatus Callion, tandem assiduis pulsibus lassavit audientem, qui uxore jussa aperire urgentibus, ipse non segnius, juvenco ex scallis appenso detrahebat viscerum molem; cruentis adhuc manibus quibus paulo ante illius jugulum resolverat. Sed ut insuetum intransium splendorem advertit, cultellum in referatos inserit dentes, manusque in præcinctam pellem tergens, nocturnum capitis tegmen extremis aliquantulum digitis movit: Ac ut Callion per Principis sui reverentiam, & per eorum manes oravit qui primi fœdus iniverant, ut juventuti meæ parceret, nec in crucem mitteret temeritatem, risu potius aut datis ad numerum verbis dignam, cum metueret Dictator, ne male purgata sanies juvencom corrumperet, Bene est, inquit; agat auctoritati tuæ gratias, ac illud meminerit, non potuisse nos salutem dare, nisi mori meruisset. Procidi ego ad pedes, & cum Dictatorem, ac deinde dominum adorassem, excessi eadem lætitia ab ædibus, qua Theseus Plutonis exutus vinculis primum solem aspexit.

At Fibullius, ut accepta injuria ferox, tum quod fraudabatur spe nostri supplicii, tum quod salutationis officium Callionem neglexisse credebat, concoquebat dolorem mutuum, & in vindictam erectum, cum ex improvise Callion advertit hominem, & in amplexum decurrens, O mi, inquit, Fibulli, quis Deus ex voto hunc suavissimum occursum obtulit, & barbaræ feritatem regionis humanitate amicitiae nostræ lenivit? Cum tanta verborum blanditia extorsisset ab irato ut orationem non severam, ita parum priscæ benevolentiae memorem, uterque in diversa hospitia pervolvat, curatisque illa nocte corporibus, ut incommodæ

ædiculæ ferebant, prima luce Fibullius ad Callionem adhuc thoro inhærentem intravit, & blandissimo vultu salvere mulierculam jussit, quæ frigoris metu strata servaret. Arrisit ad hunc salem Callion, & Fibullium ad sedem pulvinis oneratam invitabat, cum ille secretissimo murmure aliquid in aurem Callioni dixit. Et quoniam gestus erat supplicantis, deprecari credebamus pridianam severitatem. Erat autem, ut postea intelleximus, modesta excusatio ad certamen singulare provocantis. Neque, inquit, ullus est, cui plura quam tibi debere confitear, aut amicitiam tuam ullo magis tempore colui. Sed scis, te illo seculo vivere, ubi minima infamiæ suspicio paternam charitatem vincat. Non possum integra fama hesterni contemptus imaginem pati, quod nec verbo excusasti, cum tantopere meis votis obstares, & Euphormioni salus me invito data est: quod utinam in contumeliam utriusque familiæ non vertisset.

Non defuit Callioni apertissimus ad excusandum campus, sed timiditatis opinionem facere noluit, tanquam invasores nocturni, qui ad majorem vim sæde planorum imaginem sumunt. Itaque bene sensitse Fibullium affirmat, ac ne impetum molesta sedulitate domestici turbent, suffurandam eorum oculis generositatem tam inexpectati conatus. Igitur omnes in diversam curam intendere animos jussit, ac præcipue jentaculi munus officiosissimus mandatum, inquit, in proximum hortum Fibullium abduco, libertate aeris positurus fastidium cibi. Tum vestem quam mox abjiceret, parum composuit, gladioque veluti pro more sumpto, pervadit in hortum. Nec omisere huic amentix familiares nugas. Junxere strictis amplexibus pectora quæ mox confoderent, & inanem veniæ fucum crudeli piaculo præmiserunt; scrutatique patentes ferro sinus, mox quisque suam, quisque alienam aciem intuebatur. Sed facinus differente fortuna avertere bis elusos ictus, semel

¶ *Junxere strictis amplexibus pectora* | qui singulari certamine congreguntur,
quæ mox confoderent.] Invehitur in eos | quorum gestus describit ad amussim.

1 N^o

mel breviorē sica, iterum obliqua fuga pectoris in latus averſi. tandem Callion, ut ira juſtior obfirmaverat manum, adverſum violentius enſem repulit, gladiumque in crus inimicū altius imprimens, firmitatem ſubcidit veſtigii. Ille corpus ægrum in terram deducens non omiſerat enſem, ſed animo ſupra vires forti Callionem iterum vocabat in pugnam, & ferrum debili manu rotans fortunæ iniquioris imperium negabat admittere. Contra victor, ne fortitudinem ſuam in odium vocaret, negabat ſe adjuturum urgentia Fibullium fata; clementiamque fovebat nulla ignaviæ ſuſpicionē damnatam.

Igitur poſtquam Fibullium exoravit, ne vinci ulterius vellet, reducit in domum, ac mirantibus nobis infirmitatem cruris, in culcitram dextra ad ſorſipulum parcente reponit: Deinde valvis diligentius munitis redeunt in gratiam, crebris amplexibus ejurantes memoriam certaminis. Nihil eo ſœdere integrius ſi hoc alia victima quam meo capite ſanxiſſent. Nam dum amabili colloquio periculi cauſas repetunt, nec de ſe amplius, ſed de fortuna queruntur: Quid autem, inquit, Callion, in te miſer Euphormio peccaverat, quem etiam tuis olim literis mihi chariorem eſſe volebas? Hic Fibullius, ut acerbitatem vulneris meo veluti fato leniret, docet à me oblatum remedium, quod, inquit, morbi mei atrocitatem, ne quid mentiar, diſtulit. Tuum autem, quod tantopere commendaveras, ultro irriſit nequiſſimus ſervus, neque à te prius literas tradidit, quam ſuæ perfidiæ meam valetudinem permiſiſſem. Cumque aliquantulum levata mali violentia inducias mecum faceret, hanc epiſtolam, quam tibi à me reddidit (fateor) ut ſcriberem, ingenti ſanitatis promiſſo compulſit. Quid audacia verba referam; quid ſubtiles ſcleris artes, talentumque velut cœmendis medicamentis emunctum? Miraris igitur me illius pœna gaviſum, à quo ſœdiſſime deluſus ſum, ſic jam ut me crudelitatis meæ pudeat? Nam redeuntibus ſubinde tormentis, graviore metu pendeo, ne infelix laterum

fertilitas longe funestissimos partus creet.

Videbam diligentiori cura per rimam ostii colloquentium frontes. Cumque formidolosa mihi esset reconciliatio tam familiaris, diffusa temere familia stabam solus ad valvas, & alternas aures laxis opponens compagibus, tum etiam interdum oculorum judicio metiebar salutem meam; gnarus furiosa magnatum odia illorum sanguine placari, qui controversias seu forte seu malitia incenderunt. Veluti arborum fissuræ, quas ictu sonanti distendit agricola, non nisi fracto aut expulso cuneo redeunt. Tum Callion, ut obtutum in terram defixit, trucique vultu minax immanissimi in me odii acerbiteratem concepit, percunctabatur de Percante, an illi quoque consilium meum placuisset. Sed non erat Fibullio animus, gratuita injuria in se Percantem concitare, tum ut illo teste meam mutaret perniciem, tum ne sales aperiret quibus ipse accusator in Callionem luserat.

*O Di, si vestras tangunt mortalia curas,
Di, quibus imperiam cæli, qui nigra tenetis
Tartara, & undosi queis sava potentia ponti,
Asspicite hac, tuque ô victor, quicumque deorum es,
Cui labor infelix; & noxia munera surgunt,
Res turbare hominum, non hac tibi mole severa
Tempestatis opus. Jacuissem vulnere parvo,
Semianimis parvo cecidisset vulnere cervix.
Heu pictas! annon ignota occumbere dextra
Infelix potui, tantosque evadere luctus,
Nec saltem cecidisse nocens? proh impia fata,
Crudelesque deos! Illum illum reddite campum,
Reddite funereasque cruces, & vincula collo.
Hac tantum mihi morte salus. Sat funera vivus
Excepi, atque uno repetitis corpore mortes.*

- 25 Etenim Callion furore lævissimo ardens ad ostium procurrit, ac Euphormionem Percantemque turbata voce appellans, non tam cædis metum, quam desiderium attulit.
- Sed

Sed cum intrassemus in thalamum, statim Percantem à me Fibullius seduxit, arcessitumque ad colloquium, dum in me atrocissimis verbis Callion defœvit, pestilenti imbuït fraude. Sic ut in illa tempestate nonnunquam animus procellis excelsior consideraret versatilem hominum mentem, à virtute & amicitiz charitate tam facile in perfidiam ac scelus degenerantem. Nam urgebat etiam ultra imperium domini paulo ante fidelissimus comes: quoniam ejusdem particeps culpæ sic amoliebatur omnem criminis suspicionem.

Tum jussus accipere plagas sexaginta, ac præterea serviles in fronte literas, quas adhuc omiserat qualiscunque domini clementia, Percanti tanquam acerbissimo vindici trador; cum hæc mecum cogitare cœpi, tolerabilem Percantis esse larvam, qua dominum palam demereri studuisset. Jam ut secreto licuerit amicitiz sacramentum servare, haud dubie pietate ac misericordia meriturum, ut dissimulationis offendiculum ex animo delerem. Sed ille nequam mitigatus domini absentia, tam immaniter supplicem contempsit, ut inciperem oculorum fidei timere, & notissimæ frontis vestigia perscrutari. Charissimi sodalis tergum mille verberibus distinguebat, etiam ultra imperatæ numerum pœnæ: Et literis deinde crudeliter inultis, non altissimam modo consumpsit frontem, sed indicium servitutis pæne ad oculos ipsos deduxit.

Igitur jam Pedit, jam cæteri notæ nequitiz servi, conceptam in me iram in misericordiam verterant. Ac præcipue Percantis superbia excitabat invidos animos, qui præmio suæ prodicionis potens non libertatem modo, sed vicarium in nos imperium erat adeptus: docebatque nullos deterius dominari, quam quos ad serviendum Natura creavit. Videbam conciliabula conspirantis familiz, & aspernantis secundum hoc servitutis miserrimæ jugum; poteramque fortassis adjuvare mussantes, ni timuisssem pœnas consilii solus dare, quod mihi soli non quævissem. At præ-

terea legeram Epitaphium Sibronii Consulis, quod in quodam libello in hæc verba conceptum est. *Deposuit Sibronii Consulis, qui Lulentium bono acerrimam consecraverat mentem, domi forisque clarissimus, omnium in juvanda patria princeps. Quem amplissimis in Rempub. meritis clarum populus interfecit, ne dissimilem exitum sortiretur priscis Rerum publicarum patribus, quorum semper exemplo vixerat.*

Tutius ergo ratus Percantis gratiam machinis omnibus adoriri, illo curas omnes intenderam, ne quod officii genus omitterem. Sed jam noster Athenion philosophiam projecerat, & in hæc vitia ut primum potuit lapsus, quæ quondam in aliis tam severus censor notaverat, aspernabatur affectatum obsequium; totius familiæ adulationibus lassus. Et præterea si me humanius appellasset, timebat, ne homines meminissent communis nostræ sortis.

Mihi tamen aliquantum profuit tam inexpectata fastidii atrocitas, & documento fuit, quam multis cautionibus intima familiaritas ineunda sit cum ignoto. Etenim quam excellens est veræ consensus amicitiae, tam est difficilis atque rara connexio animorum, ita divina atque præstans. Nam ut radii horarum indices, quot rotis & ponderibus aguntur in destinatos cursus, tor aberrantibus instrumentis mendaci demonstratione fallunt: Ita si ex infinitis rebus, quæ sinceram charitatem componunt, aliqua se conditio subtraxerit, laudata amicitiae forma degenerabit in turpissimum monstrum. Primum amplissima virtus non ubique sui capaces animos invenit; & magnas deinde mentes plerumque occupant ejusmodi vitia, quibus nullum est cum hac diva commercio. Igitur cum maximam mortalium partem (fas sit eloqui) aut parum supra pecudes, aut certe infra magnitudinem quam requirimus, fata posuerint; ac deinde ratum sit magnis hominibus, ut similem alterius indolem, quam ament,

[Noster Athenion.] Hi tales appellantur qui philosophiam celebrant, cujus sedes Athenæ. Celebratur ejusdem no-

minis imperator, sed ipse crudelissimus & pistor eximius.

1. 2. 3. 4.

ament, nanciscantur: plura sunt ad amicitiae aram donaria nuncupantium vota, quam exsolventium. Illud autem in amicitia praecipua religione custodiendum est; ut quemcunque exitum habuerint amici negotia, eundem tuis esse statuas. Ne illi obsignata arca, ne clausa mens, ne corpus ad laborem tardum elangueat, ut mutuo solatio (qui maximus est amicitiae fructus) penitiores audeas curas in fidos sinus effundere. Ut joculari, & animum laetius diffundere, irasci etiam interdum possis, & exerentes sese impetus non celare: quoniam neminem suis vitiis carere Natura voluit.

His necessitatibus, quibus finem nulla lex praescripsit, positurus charissimam libertatem, diu ante videndum est, cui te navi credas. Num in eam pervadere poenitentia possit, ut, quam felicitatis sedem duxeras, ea te molestissimo carcere teneat. Quanquam illa spes puerorum deponenda est, quibus nihil promptum est aggredi, nisi jucunditatem assiduam stulta mens fingit. Asperi saepe casus incurrunt in amicitiam, & tam affligere potest ruina sodalium, quam felicitas mulcere. Itaque nec amicitia turpibus niti fundamentis potest, ut lucri cupiditas induat praestantissimos vultus; nec impetui, cui nescio quod inveniam nomen, extemplo parendum est, qui non saepe nullo rationis auspicio ad amandum impellit. Alioqui sera poenitentia reflectet in tergum stultissimam cervicem, ut saltem oculis repetat portum, quem egressa est; & cessantibus illis motibus, qui velut melle conditi ad amandi suavitatem egerant, destituetur praecipuis solatiis amicitia, & in illa morabitur esca, cujus nausea assidue fastidientem stomachum premet.

Cæterum quibus opes charitate potiores sunt, ii sese ultro excluderunt ab amicitiae limine, &, quanquam dissimillimo vitio, ii quorum luxuries nullo patrimonio impletur. Præterea qui linguae modum nesciunt, aut qui vana faciliq; indole, diversis occupati amicitiiis, & futili initio amorem ordiuntur, & inepte deponunt. Nam in eorum animis ita trudit pridianam familiaritatem enascens ho-

die affectus, ut qui jamjam exuberantem pluviam alius imber obruit. Duorum aut trium conspirans benevolentia illam felicitatem componet, quam Dionysius auro gravis, & ægre sustinens potentiz suæ molem, non invenit. Nam si pluribus potestatem animi facis, sacrilego furto detrahendum est prioribus tempus, & affectus quem in novos impendas. Præterea conditionem disparitas sæpe nascentem in cunis amicitiam jugulat. Quoniam ut diuturnus non est amor, qui sola jurgandi ac feriendi licentia (velut æqualitatis indiciis) constat; ita familiaritate alitur, & quodammodo mutuos sales jocosque velut ad quotidianum pastum querit.

Sed & funestissimo didici experimento, amantium vota in hoc esse arctanda, ne nimium sodales evehi cupiant. Quamdiu Percas meam parum sortem excessit, tamdiu hæsit charitatis constantia. Deinde ut in altum evehctus cœpit despicere humilitatem meam, sic egit, ut non hominem, sed divitias peccasse arbitrer.

Dum hæc diligentius pensabam, & quærebam à sapientia auxilium, intravit domum nostram mulier, ut videbatur, nobilis, magnoque comitatu tenuissimæ vestis modestiam excusans. Nulla erant circa collum vincula, quæ inorarentur transeuntium mentem. Non stalagmium erat, non spinther, non spathalion; non purpura aureis clavis fulgens. Notabiles erant bullæ varia magnitudine distinctæ, quibus onustum cingulum nonnihil deflexerat. Illa ut ad Fibullium ex vulnere ægrum admissa est, & notissimam frontem eruit defluentibus velis, hominem admiratione prope ad stuporem deduxit. Erat enim Lapticia, Fibullii ex Vocula fratre neptis, mulier genere ac divitiis, sed præcipue fama præstans, quæ adhuc adolescens, cum illi juvenem maritum morbus abstulisset, iterum nubere seu constans seu pertinax abnuebat. Insiluit Callion in cervicem, longa necessitudine familiaris, & Rogo, inquit, domina, quæ te in has terras fortuna deduxit? amenitas, puto,

pato, regionis, & suavior populi cultus. Aut si hæc non sunt, ¹ numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulsi in hos montes, & nemora, ² pæne qualia circa Stygem pinguntur? Tum illa, ut se templum religionis miræ, quod ultra Alpium claustra colitur, invisisse docuit, quod bis ab hostibus peticum, bis divino volatu eluserit furentium manus, cœpit rogare quod vulnus Fibullium affixisset. Utque per ambages intellexit pugnæ dementiam, tanquam sola peccare nesciret, mille gestibus averfata est improbissimum scelus. Ridebam ego pietatis superbiam, cum illa homines arcessi iussit, quos habuerat viæ comites, ac severioris disciplinæ magistros, quorum certe tumultis, si morientur, saltem ³ exemplo Metelli, corvum debebit.

Horum unus, quoniam bonæ sortis ac ominis erat, intrepidus vultu præcessit. Alter semicandida veste, nec avaro manicata, sequebatur: Qui ut intraverunt thalamum, ea salutatione, quæ professionem proderet studiosorum, pæne risum expressere spectantibus. Ac deinde magna volubilitate sermonis, omnes sibi vices tradidere loquendi. Non Callioni, non Fibullio, non ipsi Lapidicæ permissa vox: sed illi, velut theatrum ascendissent, aut ineptiæ suspensionem per audaciam loquendi tollerent, varia Sanctorum dicta factaque nimis oppido tenaci memoria recensabant. Quanquam, nisi fallebar, ita apposite, ⁴ ut sæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur. Ac dum modo in scientias ludunt humani iudices recti, modo conjugium

¹ Numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulsi in hos montes, &c.] Quod gaudet Diana montibus & sylvis testatur Catullus,

Mentium domina ut fores

Sylvarumque recessibus

Solennique reconditorum, &c.

² Pæne qualia circa Stygem pinguntur.]

Et qualia describuntur sexto Æneidos cum Æneas comite Sibylla inferos petit, ubi hic raurum aureum gladio rescidit, Persephonæ offerendum,

³ Exemplo Metelli, corvum debebit.] Ipse, ut opinor, est Metellus, qui Pœnis & Siculis socia adversus Romanos arma parantibus Imperator cum esset creatus omnibus Diis Vesta excepta sacrificavit.

⁴ Ut sæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur.] Num forte melius Hermione quæ uxor erat Gadmi? Hanc enim Harmoniam Ovidius vocat. Fit autem allusio ad vocis Harmoniam.

¹ Num.

gium frigidissimo sale proscribunt, paulatim ad differendum lapsi tam acriter cœperunt contendere, ut res meo iudicio ad manus pugnamque spectaret. Vix restabant sedilia laceratis pulsantibus, & ipsæ manus vehementius productæ ærem pæne in sibilum cogeabant. Cohorruere omnes ad divini strepitus miraculum, & nobis, quotquot Romani sermonis expertes non eramus, audiendi curiositas altissimum silentium indixit. Sed illi, quæ confusa & indigesta mente conceperant, tanta intelligendi difficultate fundebant, ut non modo non Latine, sed nec humane loqui crederem. Jam non inter se ipsi, jam se quisque non intelligebat, cum uterque vinci arbitrio spectantium noller, & in hoc victoriam poneret, si prior non destitisset loqui. Igitur horas pæne quatuor præliantium ætus absumsit, cum id unum quærerent, *num ad syllogismum sit necessaria conclusio*. Cumque cresceret difficultas per obscurissimæ disputationis noctem, tandem erupit ille qui semicandidam vestem pæne sudanti fumo fucaverat, & *consumptis subtilitatibus* provocavit ad injurias, ut qui attrito ense fractove destitutus gladiator, ad luctam, velut ad compendium pugnæ, æmulum strictis amplexibus cogit. Tu vero, inquit, ineptissime, mihi etiam controversiam moves tanquam in meo regno non essem, id est, tanquam alius id, de quo agimus, aut laboriosius quæsiuisset, aut felicius invenisset? Testes san-

1 *Num ad syllogismum sit necessaria conclusio.*] Tali ratiocinationi perfectæ non dubium quin necessaria sit, sive expressa, sive satis intellecta, ut vulgo. Nam ajunt Dialectici post Philosophum syllogismum constare duabus præmissis, hoc est propositionibus Majore & minore, & conclusione quæ inferitur ex præmissis, ubi ponitur majus extremum, & medius terminus: unde illatio necessario sequitur.

2 *Consumptis subtilitatibus provocavit ad injurias.*] Sophistæ tales & ita descripti non animi passum, sed fastum superbæ scientiæ & inanes fallacias ex

scholis hauriunt, unde adeo tument scioli ut in ineptias plusquam mimicas nonnunquam efferantur; adductoque supercilio grandia verba trutinent buccis crepantibus. Imo more Bufonum turgentes parum absit quin dirumpantur: quasi vero quod syllogismorum suorum vanitate non potuerunt assequi, hoc didicerunt suorum procacitate valeant, nulla habita humanitatis, nedum religionis ratione, comparare: nempe crimina vasis librare in antithetis:

Arcadia pecuniaria rudere credas.

3 *Adole-*

sanctissimæ domus nostræ parietes, qui toties ad laterum meorum vires obstupuerunt, dum non minus menses iv. ¹adolescentes nostros declamando & scribendo exerceo, ne, hac semel quæstione ut oportuit excussa, quid de ea amplius à quoquam discere possent. ²Vix ducentis horis legas, quæ in hanc materiam ex pluribus auctorum millibus solita brevitate decerpfi. Neque est aliud, quod te jam in disputationem trahat; nisi quod ut testes in nostram dicaces familiam, id demum existimatis ad gloriam vestram facere, si aliquid ex nostris moribus doctrinaque carpetis. Vos, quod ab antiquitatis austeritate nostra paulatim vivendi consuetudo deflexerit, quod opulentior cultus, quam quem auctores dictaverint nostri, privata nonnumquam cubilia instruit; quod in necessarios quisque sumptus pecuniam, quod in hyemem vestes, in exercitationem libros, extra cæterorum communionem prospicit, ingentibus monstris effertis, totamque proscribitis domum. Si ex æmulatione, indignor. Si ex vero dolore, misereor medius fidius stuporis vestri, quos plus aliena mala cruciant, quam quæ vestra præcordia scædissima tabe consumunt. Utrum est enim deterius, fruticum instar omni vento permittere fragilitatem suam; an pertinaci ad obstitendum trunco concitare flami-

¹ *Adolescentes nostros declamando, & scribendo exerceo.*] Demosthenes percontanti cui dam quid esset in eloquentia præcipuum? Respondit *ῥώγῃσι*, id est *actio*. Roganti quid proximum, respondit iterum, *actio*: interpretatus quid tertium, aliud nihil respondit quam *actio*, tantum huic parti tribuens, ut in ea totum decus orationis possum existimaret. neque puta hic agi de actione illa quæ scenica, & mimica est; sed de forensi argue civili, quæ vocem & corpus ad affectum præscriptum attemperat. Esto eloquentiæ Rom. pater Comædorum Roscii, & Æsopi disciplinæ ultro se subdiderit: nam & immodicus motus, & excussio nimia ludibrio sunt. Jam quod ad exercita-

nem scribendi pertinet: hoc habere præcepta ubi exercitatio defuerit juxta monostichon

Artifices unus qui facit, usus erit.

Est autem exercitatio assiduus usus, consuetudoque scribendi quam Fabius à cunis docet esse perutilem.

² *Vix ducentis horis legas quæ in hanc materiam ex pluribus auctorum millibus solita brevitate decerpfi.*] Hoc ipsum est ex indicibus sapere. Sunt qui congerunt incondita scriptione codicillos dum in compendium auctores optimos redigunt: quod Hispani facere dicuntur satis inepte, sed quantum hi tales reip. litterariæ dispendium afferant liquet ex Abbreviatore Pompeji Trogi, Justiniano, & aliis.

flaminum superbiam, quæ radicem vim concitati aëris despicientem evertant? Nos ut prisci seculi ratio tulit, selegimus abhorrentem ab ea, quæ jam in usu est vitam. Mutatione deinde temporum facta, & vertentibus omnium cum ætate ac sæculo moribus, non abnuimus his tempestatibus agi, diversisque præceptis familiam imbuere, ut ramis ac frondibus sese ad fortunæ nutum torquentibus clementior ventus, & ipsa victoria facilis, radicibus parcat. Vos autem imaginem antiquitatis scrupulosissime conservantes, quæ non, dii boni, ludibria, qui non meliorum mentium sales & joci consequuntur? Quid prima scholam vestram ineuntium pugna; cum solus tiro apud rudem ignarumque satellitem destinato claustro declamat, ' & aliquot sententiolis solitariam domum affatus, sibi auditor, sibi testis, sibi judex, interdum etiam petulantissimus irrisor existit? Huic rei non invenio nomen, si non est indigna affectatæ antiquitatis vanitas, vel stulta religio, excindere horrentium, quod jam ipsi auctores tollerent, si eorum manes consuleretis. Quid deinde convivalis inter vos laudatio? quid à nobis sumptus extorti, quos egenos non esse damnatis? quid ille vester ductor non nisi quaternis in diem epulis satur? quid ejusdem vespertina cum tironibus repetitio, cui statim epulæ, velut mercede constituta succedunt?

Jam vero de pietate vestra nihil disputo; modo illam scrutari omiseris partem in nobis. Alioqui non quæ latebræ celant excutiam, aut in re dubia quæram facinoris suspicionem: Quæ vulgo, quæ palam in famam vestram tela jaciuntur,

1 *Et aliquot sententiolis solitariam domum affatus, sibi auditor, sibi testis, sibi judex, &c.*] Discepat Quintilianus utrum sit satius adolescentem erudiri in umbraculis paternæ domus, quam in luce publica scholarum; aliquis corrumpti mores in scholæ palæstra. Quasi vero, inquit ille, non domi, ubi mollis illa educatio nervos omnes mentis & corporis frangit, mores non corrumpantur.

In schola ex tot addiscere poterit, quot disputantes audiet. Subditque idem Fabius: Is cui in media reip. luce vivendum est, assuescat jam à puero non reformidare homines; non illa solitari, & umbratili vita pallefcere. Hic excitatur laude æmulatio: & quanquam ambitio vitium sit, frequens tamen causa virtutis est, cum actiores dicendi faces subdantur.

2 *Et*

ciantur, assumam, Ambitus, ac perjurii crimen. Infrenuit Callion tam inexpectato commotus iudicio. Jam Fibullius, jam Lapicia, velut ad miraculum, vocem non inveniebant, ac ipse præcipue vates, cujus domus tam sæda spargebatur infamia, ad insaniam rabiemque properabat, cum alter, Utinam, inquit, tantam ad peccandum verecundiam attulisses, quantum ad excusationem audaciæ. Non magnifico per urbem equo delatus potentiorum foribus toties assedisles. Non interdum amicos ac socios, noctu animum ad fraudem & injuriam acuisses, ut illis ad vestrum ordinem ascendentibus, qui quadrienni rudimento meruissent, is princeps non esset, quem & eruditionis suffragium, & populi expectatio in hunc locum manu ducebant. Et solennibus tamen verbis promisistis, nec ambitu nec favore passuros corrumpi iudicia vestra, ut cuiquam ad hunc honorem aditus, nisi à virtutis ac meriti templo, pateat.

Videbatur nobis omnibus ipsum facinus suo nomine lenius, & quos atrocitas vocabuli ad horrorem egerat, exiguae rei momentum rapiebat in risus. Cum acrius institit declamator, Eruditionis vero, inquit, certamen non in eo, quoniam vinci vobis esset honestius, quam nostræ familiæ certavisse. Ridere barbariem sermonis inculti, quæ in majorum nostrorum libris nihil simplicibus animis inhæsisse fuci demonstrat. Certe vos sinceram doctrinam è nostris hauritis fontibus: vos scientiam velut è sancta rusticitate avocatis, ¹ ac figmentis orationum pictam jam id primum docetis fallere, quod se pro vestragerat. Tum alter, ut omnem audiendi patientiam consumpserat, O mi, inquit, homo, collige paululum redeuntem animum, ut cæca maledicendi licentia, si desit quod in externos jactetis, etiam discat, quid in vobis damnare possitis. Eruditionem à vestris aliquam accepisse non pudebit confiteri, si

VOS

¹ Et figmentis orationum pictam, &c.] tio sui Satyrici. Pace vestra dixerim, De vana Eloquentia in quam invectiva inquit, primi omnium eloquentiam perdidisti, &c.

² Quam

vos in solam barbariei hereditatem admissos ingenua professione firmatis. Sed agam lenius & refutandi modestia tuam convitiandi libertatem opprimam. Vitam, existimationem, instituta, non perstringam. Illud unum interrogo, cur legibus vestris varia interpretatione distractis, ut hi nomen, illi vestem, plerique ceremonias ad discrimen induxerint, nondum reperti sint qui Latium vetent pronuntiatione barbara violari, nondum qui indicere Tullio bellum; Quamquam quid frustra in arcana vestra intueor, vobis omnibus solitariis æstimationibus cuncta reputare consuetis: unde tuta cubiliorum secreta, unde horribilis in juniores sanctio, ne improvisi in seniorum sedes irrumpant.

- 27 Cum alia his similia, vel etiam frigidiora pararet, venit ab Archoropo nuncius, & diremit sterilissimam litem. Qui ut audiverat in Italiam properare Fibullum, ultorem injuriæ quam minus bonis temporibus acceperat, cum ipse Archoropus domesticis implicato negotiis insultasset, directis aliquot sarcinis, cum curribus, quibus ipsæ vehabantur, primo nuncium occurrere jusserat, ipse deinde quam maximis sequebatur itineribus, nulla damna præ Fibullii odio æstimans. Igitur postridie, quam attulerat nuncius literas, Archoropus advenit, tam magnifico cultu, ut illum vix animo, nedum oculis capere possem. Auri argentique omni fide copia major, equorum nobilissimi greges, ingens servorum numerus, & omnia velut ad pompam fastumque subornata. Tum ad deprecationem versus, ut sibi Fibullius satis fieri sineret, ideo exorare non poterat, quod inanis pompæ ordo in supplice pro contumacia reputabatur: & hæc secum Fibullius longa cogitatione pensabat. Quid hic tantæ numerus familiæ? quid sumptus in luxuriam vergens? Num assimulatione vanissima supra se magnos effingit? Num mei raritatem ministerii spernit; & sibi admirationem quærere, & meorum fidem corrumpere hac arte quæsit? Auxit hanc in Fibullio suspicionem ambiciosa in nos Archoropi liberalitas, & pæne ipsis accipientibus

bus gravis. Nam ut illuxit dies alia, nescio quot ex Fibulii & Callionis domo salutatum introivimus, & Archoropi somnum exultantibus tympanis, tubisque perfregimus: qui dispensatore qua nos cum sportula dimitteret interrogante, tantam effundi pecuniam jussit, quantam non caperet aviditas nostra. Nec humiliter quam erat loquutus expediri munus jussit. Quippe productus est saccus ingens, numis argenteis plenus; permissusque diripientibus nobis, nunc onerantes sinum, nunc deprimentes laciniam vestis, tandem gratissima fecunditate lassavit. Nihil unquam eo munere plenius. Nam sumendi cupiditatem muneris amplitudo exhauserat.

Ego præcipue, jam spe animum in diversas curas intendente, ad solam onusti corporis debilitatem argenti pondus æstimans, ab Archoropi beato limine postremus excessi, sociisque nunc pondere, nunc gaudio æstuantibus facinus ingens ausus, ad vendentem fucos intravi, & mutatis modico pretio vultibus, factoque mihi Gelonis nomine, à miserabili servitio fugere cœpi. Ac cum dies aliquot locorum ignarus aberrassem, tandem in eam regionem veni, ubi sævum & insanum mare conjuges consultissimos habet. Hi privignam jam olim Venerem admirati, se suamque Cyprum barbaro permisisse imperio, matronarum pettora nudant, & illius sacra operosius colunt, ut eximii lepôres deam ad reditum invitent. Nec jam Verona longe aberam, cum cuidam Apulo ex Gallia redeunti conjungor. Ille se Cæsarem vocari dicebat: cui ego, utpote & itinerum docto, & in urbem aliquam tendenti, quam ego studiosissime perquirebam, persuasi fœdus faceremus, neutrum à socio nisi perfecto demum itinere recessurum. Quod cum plusquam militari sacramento firmassemus, Veronam pervenimus incipiente primum nocte, & ad Antonium Cæsaris familiarem divertimus. Is ea primum cœna laetucis, nasturtio, columbisque lectissimis excepit, &, ne, si solitarii dormiremus, nocturna prodigia mentem diducerent,

I

gratiss-

gratissima benignitate providit. At vero qui sequebatur dies, jam non vulgari mensa, sed epulo pæne cultus est. Transalpinæ ovis particula, & galli spadones plurimi visebantur. Pavonum columbarumque numerus, turdorum etiam & coturnicum pæne examina; juvenæ præterea aliquot adventum nostrum sua morte luerant; hortum despoliati amiserant flores, & omnis ædium decor in triclinium nostrum confluerat. Cum deinde consideremus ad mensam, pocillator singulis afficit, minaci fronte, vultu terribili, custodiæ propius quam convivii satelles. Detraxerant illi galeam; ¹ quam continuo instar Vulcanum fugientis Palladis gestant; parmamque aliquantum in latus defixerant, ut in quietâ pace pugnæ memoriam spargerent. ² Credebam æmulari Antonium Domitianam mensam, ad quam olim proceres, cum omnia pullus color indueret, urgentque sepulchrorum imagines, pæne lethalis horror affixit.

- 28 Celabam tam invisî fastidium moris, fucumque timori prætendens, sollicitabam Cæsarem, ut explicato convivii ordine, & deficiente jam fame, hospitem relinqueret. Nobis esse viam etiam præcipitantibus longam, & infestum, ut aiebant, latronibus iter non ostendere spem veniæ errantibus, si noctu nos in ejusmodi plagas nostra temeritas detulisset. Igitur Sole jam ultra altitudinem mediæ lucis producto ³ Verona exivimus, & passibus ter mille confectis, ruentem admissis frænis equum, ex attritu solidi primum campi, & ex concrepantibus deinde lupatis audimus. ⁴ Erat equus

¹ *Quam instar Vulcanum fugientis Palladis gestant.*] Vulcanus Junonis filius valde deformis propter fabricata Jovi fulmina Palladem obtinuit; sed illa amans pudicitia conatus & amplexus impudici Vulcani declinavit quantum in se fuit.

² *Credebam æmulari Antonium Domitianam mensam.*] Hæc habes apud Suetonium & alios in Domitiano.

³ *Verona.*] Civitas ista à Gallis, quorum Dux erat Brennus, condita, & Brennona appellata, postea vero mutatis litteris successu temporis dicta est Verona, patria Catulli. unde Ovid.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo.

⁴ *Erat equus Cynorum mihi amicus.*] Ovid.

Candidior Cygno. —

equus Cygnorum nivi æmulus, nisi crus alterum & apertissimum pectus subcineritii pili fucarent. insidebat autem homo, ille scilicet, qui ad mensam astiterat mihi, vinum, & quæ illius artis sunt, serio cuncta dispensans. Agnovi ego irruentem, Cæsarique monstravi, & cœpi vereri, ne quid ignorantes ab hospite tolleremus. Nec dubitavi quærere, quæ illum præcipitatio, vel quo gentium ferret; cum ille turpissimi nihil pudore facinoris tactus, ultro docuit, domini se jussu in medio foro primarii juvenis cæde imbuisset manus. Jam in alterius ditionem urbis contendere, & tum ad salutem perventurum, cum exisset Veronæ suæ fines. Perceperam toto corpore horrorem frigidissimum, & velut inaudito scelere perturbatus, cum jam hominem equi fuga pæne à conspectu nostro tolleret: O memorabilem, inquam, Cæsar, audaciam! quid unquam ex omni memoria tam atrox & luctuosum referas, ut publice sicarii non expectent equuleum, sed velut gloriosum facinus sponte confessi, omnes timere jubeant, quoniam ipsi de se nihil timent? quid, inquam, simile omnibus monumentis accepimus præter Fimbriæ factum? quem non credo protervius vulnerato Scævola insultasse. Excusare se Cæsar errorem meum dixit, quod ad frequentissimum crimen obstupescerem ignarus sævisissimi moris qui in illa regione pæne omnium capita proscripsit. Equus, ait, celeritate notus, & modici æris liberalitas, præmium erit homicidæ, qui vel lares domestico sanguine contaminabit, vel publico barbaræ feritatis exemplo desæviet. Venalis hominum vita est, & licitatores capitum nostrorum publice regnantes etiam pæne infamiam consuetudo sustulit. Ac ne quidem tutæ amicitiae, aut necessitudines periculo carent. Jocus forte, aut imprudens in fenestram aspectus, secretissimo scelere vindicatur. Sæpe in ferrum cautos venena sustulerunt,

[Protervius vulnerato Scævola insultasse.] Mutium Scævolam notat qui penetrans in tentoria Porſennæ, &

iratus dexteræ quod errasset non cecidendo Porſennam in foculum eam comburendam immisit.

runt, aut facis illitæ fumus, aut corrupta floris suavitas, aut fatalis cultelli acies, qui eodem tempore & intactam liberis dapem dissipat, & adversario mortem. Æterna sunt semel læsæ mentis vulnera; & plures reconciliatio, quam professum odium extinxit. Hæc ipsa quam modo reliquimus civitas, quale sævitix nuper exemplum prodidit, cum illustris familia, sublatiis tribus fratribus, miserabili ruina decessit? At ego dum flagitiorum frequentiam nego mihi quicquam ex stupore subducere, video agrestes aliquot ad angustissimas sylvæ fauces, veluti ad consilium, coisse. Inter illos viragines duæ lacertos extulerant, & videbantur ad pugnam promittere manus. Nec dubitavit Cæsar, quin latronum insidiæ in illa sylva frequentes illam pavidorum manum cogerent, qui tunc adventu nostro recreati, quoniam accincti ferro eramus, una sylvam transmissuri prorumpunt, Cæsaremque, utpote gentilem hominem, & ut aiebat, eorum fortissimum, qui nuper ex illis regionibus Gallias infestassent, sibi ducem faciunt, haud dubie in omnia pericula audaces, si quis esset qui suo exemplo fortitudinis admoneret. Cum igitur poneremus consilium, num quadrato agmine famosissimam viam inire, num una, num diversis cohortibus præstaret: ecce tibi occurrit aliorum hominum agmen, & irato fremitu ita militarem viam implet, ut circumstantis sylvæ confraga tumultu formidabili exsonarent. Nulli prælium minus quam Cæsari placebat. quem ego ut timidissima fronte vidi pensare digitorum suorum articulos, metumque pallore confiteri, vicimus, inquam, Cæsar, si audemus non fugere. Latrones sunt, & si mihi credis, plus timori nostro quam suæ virtuti nituntur. Non negabat Cæsar vera esse, quæ dicerem; tamen consulendum liberis clamabat, & propinquorum pietas tenerrimam perfuderat mentem. Jam dispersi hostes occupaverant viam, jam distrinxerant ferrum, aut præustas in humerum extulerant fudes, cum repetito clamore incitati procurrimus. Ego digladiabar acutissimo fuste. Paucis rusticorum

sticorum ferrum erat, sed obvio quisque telo armaverat manum, & ipse Cæsar ¹frigidior quam Demosthenes ignavia non projecerat parmam, sed omnium vestibus amictus, quas expediti nostri projecerant, negabat esse fas in primis ordinibus consistere ducem. Non ferendum, ut fortunæ liceat unius casu affligere universos. Sibi curæ fore, ne possint circumveniri nostræ alæ. Incitaturum ad pugnam, ordinaturum aciem, deinde incorrupto iudicio de singulorum virtute dicturum.

² Bellum, ὃ Hendecasyllabi, cruentum,

O bellum numeris referte dignis;

³ Quali Thyades insomant cruenta,

⁴ Cum jam Nebridibus graves lacerti

Huc thyrsos virides regunt & illuc.

Non hic Meonia exsonet tumultu

Iratis tuba dignior catervis.

⁵ Adsit tibia, vel forata buxus,

Sacrorum Phrygiam admonens Cybelen,

⁶ Aut qua tympana mollibus ministris

Mitras frontibus imperant recingi,

Nuf

¹ Frigidior quam Demosthenes ignavia.] Et ignavus & tumultuosus à Sidonio appellatur.

² Bellum, ὃ Hendecasyllabi.] Hendecasyllabum carmen ipsum est quod & Falæcum appellamus, quo excelluit apud Gentiles Cæcullus; apud Christianos Sidonius.

³ Quali Thyades.] Bacchi sacrificulæ, quæ & Menades, & Bassarides, & Euanter: à Thyia Sephiissi filia quæ prima omnium Baccho initiata ejus orgia celebravit.

⁴ Cum jam Nebridibus.] Nebrides Damarum seu Cervorum pelles sunt quibus uti veteres in Bacchi sacris solebant. νεβρῆς enim Dama, seu Cervus est.

⁵ Adsit tibia vel forata buxus.] Hoc instrumentum maxime in usu erat in

sacris Cybeles matris deorum, quæ & Ops, & Berecynthia dicta, & Phrygiæ quem Dyndima vocavere, in quo sacra sibi per Corybantes instituit, unde & ipsa rursus Dyndimene appellata, & Pessinuntia, & Idea. Propert.

Vertice turrigero juxta Dea magna Cybele.

Alii dictam volunt *ἡ ἀνδρῶν τῶν κριπῶν*, quod Galli ejus sacerdotes per furorem motu capitis comam rotantes ululatu futura pronuntiabant, & hoc maxime in Ida monte Phrygiæ.

⁶ Aut qua tympana mollibus ministris.] Eunuchos Gallos ejus ministros intellige qui strepitum non ululatu modo, sed & tympanis, & tibis per sacra excitabant, revincti tempora mitris, quod genus erat pilei.

I 3

I Nuf

*Nasquam hic vulnera, purpurave tristi
 Undabat tepidus cruore campus.
 Solus precipitat timor cadentes,
 Solus corpora sauciabat horror.
 Sed tandem geminas rotare gyro
 Jam forti mihi jam manus placebat,
 Jam concurrere, jam probare dextram,
 Cum sparsit ululans comis virago
 Audacem ferit, excutitque telum.
 Quali Thyades insonant tumultu,
 Cum jam Nebridibus graves lacerti
 Huc thyrsos virides regunt, & illuc.
 O bellum numeris referre dignis,
 Bellum, ô Hendecasyllabi, cruentum.*

Sublato tandem errore omisimus bellum: quoniam hæc erat
 virorum & muliercularum acies collecta ex vicinis mapali-
 bus qui & ipsi prædonibus bellum illaturi convenerant. Om-
 nes vulneribus intacti prælio excefferant, nisi quæ sævis-
 simo fuste mulier lacertum meum oneraverat, & Cæsar præ-
 terea noster, cum retro cæcis vestigiis iret, incurrerat in
 vepres, perfossisque spina clunibus tam miserabiliter ex-
 clamaverat, ut gravissimo telo ictum crederemus hanc
 postremam vocem edere. Igitur compositis præliantium
 mimis qui hostilibus modo armis concurrerant, etiam ad
 nos venire Medicum jubent, lacertique mei vulnus per-
 fundere unguentis, & omni artis suæ benignitate mulcere.
 At Cæsar foedissime per campum volutatus, Quæso, in-
 quit, Geloni: scito me agere in vicinia mortis, nec tan-
 torum vulnerum hiatus ulla medicina coituros. Grande ta-
 men perituro solatium relinques, si permittis ut intelligam
 prius quam alta morte peream. Ego, quamquam marcentes
 nervi destituerant lacertum, & omnis spes in festinatione
 medi-

r *Nasquam hic vulnera.* Puta Gallos
 Cybeles ministros in sacris ejus solere
 genitalia sua refecare. Idem significat

Barcl. in lib. Arg. cap. 1. *nec mitius quam
 Thebano aut Phrygio more ululanti.*

medicaminis erat, tamen flebili lamentatione victus, confestim Medicum rogo, ut ad Cæsarem transeat, & exploret desperatæ latebras plagæ. Tum vulneris locum iussus Cæsar ostendere, dimisit in clunem manus, & mox dispositus nos odore tam pestifero sparsit, ut crederemus illas partes non tantum emortuas esse, sed in foetorem etiam pæne solutas labi. Neque aliud erat vulneris vestigium, quam exilissimæ spinæ via, quæ exiguæ sanguine maculaverat cutem.

Tardo persuasum est Cæsari, se valere; nec quamdiu blande est habitus, succiduis & titubantibus vestigiis innitebatur. Sed postquam teneriora Medicus virgulta succidit, & aliquot plagis medicamentum opperientem excepit, nunquam magis alacer Cæsar etiam præcipitantius, quam si adhuc starent hostes, effugit. Ac tandem mora simul pudoreque victus, fortioribus consiliis locum dedit.

Jam evaseramus formidabilis sylvæ noctem, jam die-²⁹ rum aliquot iter emensi per contragosos plerumque saltus & importuna montium juga, emerferamus ad amplissimam urbem, in quam meum cum Cæsare socius erat compositum. Ac cum ad Mauricii domum (is erat Cæsaris necessarius) tenderemus, occurrit nota jam olim Cæsari mulier, quam ille parcissime salutari me advertere iussit, & omnia diligentius intueri. Auream vestem aliquot insuper gemmarum aut colebant, aut ipsæ ornabantur; decentissimi collo torques, crinis theatri pene gradu conscendens, cothurni omni tragœdia altiores formam extulerant; levia vestigia omittebant intactam pene terram: eaque reclinata molliter in humerum adolescentuli dextra tollebatur. Gradus tamen ipsa testudine tardior differebat huc illuc lascivienti modestia vultus, tardeque ab oculis obviorem transcurrentem rapiebat. Interrogavit Cæsar, qualem ego mulierem crederem, quæ tam prodigo cultu, tanta frontis tranquillitate procederet? Ego Dynastæ alicujus conjugem cum dixissem, tanto risu illa commovit, ut etiam manus

ad lateris subsidium adducet, & Certe, inquit, sutoris conjux est, ut intelligas: in hac urbe regnare judicium Paridis, & Minervam, Junonemque minori fastu quam Venerem ire. Ac ne quid tibi ad miraculum desit, scribendis olim matrimonii legibus adfui, tabulis etiam subscripsi, in quibus dos hæc erat scripta: *stanni pondo novem, & mantilia singula in omnes anni menses*. Sed longe maritus largior, etiam ultra morem effuderat liberalitatem suam. Is donabat patrimonii partem, & præterea veniam, ut hilari licentia utrique consulcret. Cæterum alterna est hæc pompa, & quam publice decora est hæc mulier, tam domesticis sordibus est infamis. Nihil illa scedius cum absunt amatores, nihil magis neglectum. Victus, pace tua dixerō, qualem vel Erisichthonis fames refugiat: Vestis tam squalida, ut aut ream esse, aut elatum maritum deslere existimes.

Hæc Cæsarem familiariter exequentem, jam Mauritii domus acceperat: nec audebam ignotæ domui succedere, antequam Cæsar humanitate mirabili à domesticis cultus me etiam per familiares accesseretur, occurreretque Mauritius, & per amplissima deducens triclinia, passim aureos ostentaret parvulos, nobilesque cametas novarum indices opum, ubi multa præter urbis vestigia extabant, & celeberrimæ tabule ex everisæ urbis incendio non semel conservatæ. Multa Gallico auro calata fulgebant: sive Brennus

fugiens

1 In hac urbe regnare judicium Paridis, & Minervam, Junonemque minori fastu quam Venerem ire. Meretrices illi de superbius indui solent, quam matronæ nobiles. Nihil vulgarius apud omnes judicio Paridis, manet alta mente repositum: & ipsi pueri sciunt. Quis illarum cultus fuerit habes in Theopompo nostro.

2 Qualem vel Erisichthonis fames refugiat. Tortus est in describendis meretricis moribus, & habitu foris magnifico, domi sordido: vatum etiam qualem Erisichthonis fames refugiat. Ille cum ausus esset in sylvam Dianæ

sacram securim immittere fame confectus est; etiam si Mertra ejus filia quæremus fami tantæ subveniret sub variis bestiarum formis venderetur.

3 Multa Gallico auro calata fulgebant, sive Brennus fugiens reliquerat. Hic cum trecentis armatorum millibus in Italiam irrumpens Romanos profligavit; deinde ad urbem pergens eam cepit, & exussit totam præter Capitolium, quo juvenus nobilior confugerat; sed cum illo convenerunt Romani ut accipis aliquot auri talentis obsidionem solveret. Cum igitur aurum pendere-tur, ipse dux gladium vagina educens, & hunc

fugiens reliquerat, sive ipsi per publicos tumultus avexerant. Præcipua deorum cura fuerat. Stabat Jovis Junonisque species supra homines venerabilis: Deinde 'spirans ubique Ganymedes, & 'Æneæ mater Venus posteros suæ originis admonerat.

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divi!

Cum omnia diligentius perlustrassem, & truncos majorum vultus, semefasque imagines contemplerer, nescio quis me Deus funeltissima Mauritiæ voce obruit, qui Cæsari prædicabat, illam domum Fibullio transalpino homini tantum sacram dicatamque non esse, se illius nomini omnia debere, expectare etiam postredie ab illo nuncium, qui frequentissimis literis & colebat amicitiam, & sua beneficia tuebatur. His ego percussus vocibus, tantum non amiseram spiritum, sed pallorem, qui subinde membris suffusus est, excusavi extemporaneo morbo, quasi omnes corporis articulos febris subito tremore tentasset. Cæterum nihil opportunius succurrebat, quam fugere, ne me illic à Fibullio nuncius deprehenderet. Igitur nec expectata cœna, quasi perlustraturus urbem, effugi suspectam Mauritiæ domum, votoque ad fortunam facto, ut aliquando satiaretur meis malis, non civitatem modo, sed provinciam reliqui, & miserabili locorum imperitia, cum totius orbis exul huc illuc fugæ meæ notas spargerem, tandem in ipsa Callionis patria, in ipsis hostium penatibus ad populosissimam urbem veni, in qua tanta erat frequentia, ad negotia discurrentium, 'ut aliquandiu crederem seminarium esse, ex quo

morta-

& hunc pendi imperavit: quod negantibus Romanis Camillus qui exul & absens dictator creatus est, collectâ manu Gallos ex improvviso adortus est, qui relicto auro cum maximo suorum dispendio in fugam se dederunt, quos persequens Camillus ex Italia expulit.

1 *Spirans ubique Ganymedes.*] De Jove & Junone, atque de Ganymede Jovis pocillatore, nam à Jove è regia Trois

raptus est ut fingunt poëtæ, Aquilæ ministerio, trita est fabula, lippique & tonsoribus nota.

2 *Æneæ mater Venus posteros suæ originis admonerat.*] Romani, maxime vero familia Juliana, genus suum ab Ænea, & Venere olim jactabant.

3 *Ut aliquandiu crederem seminarium esse, ex quo mortales Jupiter in orbem emittit.*] Hyperbolica loquendi ratio.

mortales Jupiter in orbem emittit, vel quo fatis vocantibus homines coeunt, ad vitam iterum solemque redituri.

¹ *Quicquid Arabs, quicquid dubiis Nasamones arenis,
Aut lasciva tenent effæti littora Lydi,
Invenias: illic etiam Mavortia Thrace
Quicquid alit, quicquid Scythici trux incola Ponti,
Quicquid in immenso late pulcherrimus orbe
Aut facit, aut alio spectat Sol nomine factum.*

Etiā omnigeni fructus, etiā mala Cotonia, prope regiæ culinæ fores exurgunt. Illic virtutum, illic vitiorum collegia, & ne parum dixerim, cælum cum tartaro mixtum. ² Urbem autem ajebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari. Nec longius quæsi latebras meæ fugæ. Nam velut in solitudine errarem, in quot incurrerem homines, in tot incidisse simulachra fingebam. Ac mihi præterea persuaseram, tarde crediturum Callionem, me ad regionis caput fugere, cujus ipse corporis pars pæne maxima credebatur.

- 30 Erat ædes laxissima, ad quam multis gradibus surgebat ascensus. Celebres circum porticus, & venalitiis rebus plenæ morabantur euntes. Ibi nobilium scæminarum ingens numerus, pennata procærum vanitas, litigantium quoque vigiles turbæ, furum etiā, & eorum qui fortunam, ubicunque inveniunt, amant. Cum illic animum in tot miracula

Fingunt poëtæ Jovem hominis auctorem, ut & Prometheus. Ita Hesiod. Nafo, & alii.

¹ *Quidquid Arabs, &c.*] Hoc est, ibi reperitur quidquid Arabia producit, quidquid & Lydia ubi olim Cræsus Regum opulentissimus imperavit; ibi & populi præ nimis opibus in lasciviam effusi sunt, quidquid & Thracia, quidquid Scythia; denique quidquid producit sol, aut videt. Nasamones populi Arabiæ: Mavortiam autem Thracem appellat, quia illa gens Martem adorabat in primis.

² *Urbem autem ajebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari.*] Aliqui octodecim hujus nominis civitates enumerant scilicet Ægyptiam, Thraciam, Opianam circa Indiam, Ciliciam, Cypriam, Cariam, Bactrianam, Arachosianam, Macarenam, Sorianam, Indicam, Ariam, Melanam, Sogdianam, Tanairidem, Carmanicam, Migdonicam, Troadem, &c. Quæ fuerit autem Priamidis nomine, an hæc postrema? An illa quam ædificasse & nominasse creditur Alexander Paris filius Priami?

I Quod

cula dividerem, vir quidem, ut videbatur modestissimus, paulatim accedens, ultra loci genium salutavit ignotum, & an vellein emere profundam auri massam quæsit, vili etiam additam, &, quod est miserrimum, cui præter invidiam nihil pretium minuebat. Cum omnino non respuerem, seduxit à turba, & nonnihil modesto gemitu cunctatus, Quam est durum, inquit, bonis mentibus, vel infamia seculi, vel hominum criminationibus inundari! Aurum, quod Naturæ genium exprimens solerti industria conflavi, palam esse ferre timeo, ne iudicium, quod in omnes artis nostræ homines jam olim rumor tulit, me sub communi causa obruat. Cæterum si populo non omnia credis, servasque iudicandi arbitrium, potes hic per compendium properare ad amplissimas opes. Aurum exiguo pretio permittam. Tu auctione certissima dives, non ad optimam semel prædam, felicemque mercatum redibis. Et ne me putes fallendi animo hæc facere, si placet, hodie una cœnabimus, ut familiarare super mensam colloquium, tum fidem tibi meam, tum veritatem, certius insinuet.

Tam erat appositæ oratio, tam vultus ad lenitatem compositus, ut nefas crederem, si mihi tam sanctus homo in suspicionem venisset; cum etiam, instar Antistitis summæ Jovis, videretur ab omnis juramenti atrocitate simplex animus refugisse. Itaque facilis, & nondum satis Fibullii donis edoctus, ut extemporanea beneficia vitarem, promisi ad cœnam, & etiam condicto maturius adfui, ubi meus ille planus accensum modice ignem, &, nisi fallebat, æternum, solibus ad mensuram turgentibus alebat, & prunæ scrupulose excitans, Mercurium suum humido, ut loquebatur, ac quodammodo pingui calore fovebat, ut, inquit, felicissimus pulvis, per tot artes tantamque solertiam natus, id mortalibus innoxie tribuat, quod ne quidem dî

Midæ

1 Quod ne quidem Dii Midæ sine dædalio dederunt.] Iste Rex Phrygiæ Gordii | bubulci filius à Baccho quem humanissimè excepit obtinuisse dicitur ut quidquid

Midæ sine damno dederunt, & metalla omnia in altiore[m] transferens ordinem, doceat Naturæ industriam humana fedulitate vinci. Etenim ubi tellus, optima morientium omnium parens, auri semina in abditissimo sinu concepit, & inspirantem benignius Solem admisit, humillimo primum initio tam chari ac præstantis foetus elementum orditur. 'Nam Mercurius ille, ex quo quicquid metallorum est componitur, veluti certis gradibus sese in præstantiorem naturam adaptat, donec volventibus jam pene seculis in hunc fulgorem evadit, qui omnium oculos tam ambitiose delectat. Nos autem lenta corrigentes incrementa Naturæ, primum Mercurium masculum è montium medullis excipimus, lentoque ac vitali calore imitantes ingenium Solis, ad altiore[m] sphæram agimus, 'ut à Mercurio ad Venerem, inde ad sublimitatem Solis ascendat, id est, ut per omnes velut ordines actus, ea sede consistat, à qua si metalla deflexerint, quacunque velint parte, descendant; idque tantum mensibus novem, nempe iusto tempore, quo se foetus humanus ad vivendi dignitatem instruit.

Sed est fortunæ rarissimæ, & in quam nec temeritas, nec casus incurrat, ita digerere nascentis auri cunabula, ne vel inmodico æstu consumptum, vel lento nimium igne torpescens, spem hominum & industriam fraudet. Multi nondum solverunt de littore ratem, cum jam naufragium sentiunt: alii in ipso cursu, & spe jam adulta, etiam aliquando in portu, tam mirabilem & lucri & famæ fortunam de

quid tangeret, in aurum converteretur; sed cum vel ipsæ dapes ab eo tactæ aurum fierent, ipse pene fame interiiit.

1 *Nam Mercurius ille ex quo quicquid metallorum est, componitur.* Delapide philosophorum mentionem inducit, vulgo pulvis projectionis dicitur; ajunt autem componi ex Mercurio, & igne temperato; sed hoc opus hic labor est. Ferunt inventum tale secretum consandi auri vel argenti ab Herme Trismegisto antiquitus, & nostris fere tempo-

ribus à Raymundo Lullio qui & ipse de ea re libellum composuit, quod multi alii fecere, ut Basilus Valentinus monachus, nescio an satis foeliciter. Hic autem vulgaria præcepta hujus artis proponit Auctor. Sunt qui putent Midam hanc artem calluisse dum fingunt poetæ eum in aurum quicquid tetigisset, convertisse.

2 *Ut à Mercurio ad Venerem.* Paulo ante de Mercurio loquebatur ut metallo, nunc de eo loquitur ut planeta.

1 *Sacer*

de manibus amittunt. Sæpe fornaculum serius ad ignem positum, sæpe vitrea vasculorum fragilitas elatam expectationem eludit, & si verum fateri audeo, plerisque sui cultoribus hæc scientia nihil relinquit, præter inanissimam spem emendandi quod prioribus experimentis peccaverint. Desidit interim quantumcumque profundus patrimoniorum alveus, nudaque spe ac sterili his ignibus carpitur, unica curiosi animi voluptate tot dispendia, tot maledicæ plebis contumelias repensante. Sed generosis mentibus, & nihil præ mirabili arte æstimantibus, est etiam quædam paupertatis in hoc studio suavitas, ne gratis in Naturæ secreta pervaserint. Nec ullus est in egestatem tam magnificam actus, cui plus aliquid doleat, quam quod cessantibus opibus, 'sacer ignis, & Phrygio Romanoque diviniore cadit. Populus autem, & qui obstinato pectore sinceræ voluptatis gustum non sentiunt, execrantur hanc bonorum voraginem, & modestissimi quidem risu, petulantiores maledictis insectantur, severissimi pœnis. Inde monetarum adulterationes, inde fraudes & latrocinia esse clamantes, & quæcunque exhausta patrimonia per injuriam implent. Nec illustrium hominum splendor, nec Aquila nostrarum jam partium facta, amplitudine sua humilium vitiatorum, & quæ angustis tantum capiuntur pectoribus, infamiam à nobis detergit. Quotquot in id studium tendimus, si ex optimatibus, fatui; si ex tenuioribus, impostores audimus. Iniquissima tamen ædè pol conditione, & quæ facile populum judicasse commonstret. Etenim ne me jam aliorum oneret defensio, id cælo teste ac interrita fronte prædico, me à puero incubuisse in hanc artem, me quicquid est secreti atque abditi indefessis laboribus quæsiisse; meam tamen fidem aut integritatem nullo propterea esse

I *Sacer ignis, & Phrygio Romanoque*
divinior.] Ignem intelligit, cujus ope
 conflatur aurum; quem quidem ignem
 extollit supra sacrum ignem à Trojanis

& deinde à Romanis tanta cum reli-
 gione custoditum, & à Vestalibus Ro-
 mæ tanta cum sollicitudine servatum.

esse scelere violatam. Jam vero & humilia in aurum transferre metalla, & vilioribus saxis gemmeam inducere dignitatem, mihi tam promptum est, ut non sociorum magis, quam ipsius Naturæ invidiam pertimescam. ¹ Omnes Neptuno littora gemmas concipiunt, omnia afferunt. Jam sacrarium illius dei pæne tot radiis est illustre, quot animus virtutibus dives. Etiam talentis nuper pluribus principem lapillum emit: sed nulla illius fortuna mea felicitate non est minor. Cum hæc dixisset, solvit sacculum satis grandem, necque introspicere iussit. erat autem partim laminis aureis plenus, partim splendentibus gemmis, & oculos ipsa luce fallentibus: & quanti omnia æstimarem, vultu ad blanditiem deflexo quæsit. Ego, quem inopinato radii tam illustres ceperant, tribus talentis æstimavi, id etiam, quod plerumque lenes homines solemus, timens, ne humiliori pretio, tanquam mercium contemptu, rogantem offenderem. At ille, Sic me nunquam educandi metalli solertia fallat, inquit, ut tam illustres gemmæ septem facile talentis venient. Tibi tamen hoc erit orientis amicitæ pignus, quod destinata, tuo iudicio pecunia, tribus inquam talentis, sacculum auferes.

Nihil ineptius, quam apud inverecundos latrones pudore teneri. Ego ne viderer homini diffidere tam docte blandienti, cœpi vestium nodos solvere, educamque de variis pecuniam recessibus numerare: hoc uno sapiens, quod particulam, quæ in summa veste prope humerum latebat, intactam omisi. Igitur cum sesquitalentum prompisssem, negaremque alios mihi esse in præsentia nummos, sceleratissimus carnifex primo sacculum suum recludere cœpit; mox ut etiam à me reponi pecuniam vidit, inquit, Quicquid gemmarum est, potius sorte fidelissima partiamur. Ego in duas partes quam potero iustissime distinguam; tu ses-

¹ Omnes Neptuno littora gemmas concipiunt.] Oceanus Orientalis, sed & templum Neptuni Dei, ut putabant, maris ornabant.

ſeſquitalento quam voles partem optabis. Placuit etiam amentię meę conditio. Itaque diviſis exquiſitiſſima ut videbatur diligentia gemmis, cum expenderet pretia, & videretur optima fide ſolicitari, omnem ex animo meo ſuſpicionem abſtulit. Laminę etiam aureę in diſtributionem venerunt; ut feliciffimo mercatu crederem à me exiſſe pecuniam. Cum igitur, tanquam ille quondam Philoſophus, pro Punicis malis ceram tenerem, hilares ad cœnam conceſſimus, & ſuaviſſima remiſſione animi condivimus epulas ad faſtidium pompęque venientes.

Ac poſteaquam in domum meam redii, nunquam mihi ſuavius fuit, cum animus lucri confidentia plenus etiam in medio ſopore non ceſſaret, & inani cogitatione deluſus, gerneret tantum temporis ſuis quęſtibus intereſſe, quantum inorę lenta nox opponeret.

Pons in illa urbe celebris lignea radice conſurgit, & trabibus artiſcioſe compaſtis non tam undis tranſeuntibus obſtare laborat, quam auri argentique ponderibus anhelans ſub pretioſa mole deficit. Hinc & illinc aurificum domus & officinę quaſi continuo ſplendore lucentes, unionum quoque gemmarumque ſupra felicitatem Indi littoris copia. quo etiam meas merces cum tuliſſem, ſenex quidam, inſpectis diligenter gemmis, Et me, inquit, deridere credis, jam à cunis inter gemmas educatum, qui vitreę fractę particulas pro lapillis rarioribus objicis? Ego indignans, velut à cauto ſene deluderer, maledixi tabernę tam inſigniter mentienti, & in aliam me contuli: ubi me pæne totum crudelior fortuna evertit. Nam cum Hyacinthinam in aurem fabro traderem, pretiumque velut ab alio empturus rogarem; Quanti, inquit, cryſtallum emeris ineptiæ ac ruſticis fucis imbutum? Tum ego ſmaragdum porrigere, ac pellucidam unionem, 'quantam Ægyptia mulier non diluiſſet,

I *Quantam Ægyptia mulier non diluiſſet Antonio.*] Cum enim Cleopatra Ægypti Regina luxu menſe ab Antonio ſuperaretur, unionem quę ex aure pen-

debat ingentis omnino pretii aceto diluit, & uno haufu abſorpiſit. Ex quo Antonius dans manus ſe ſuperatum conſeſſus eſt.

diluisset Antonio. Sed cum omnia ejusdem notæ essent, non averti tantum artifex aut spernere; sed convitiari ac palam non impostorem modo, sed furem dicere cœpit. Quotquot vero permeabant per sublicium pontem, cum teneri furem crederent, sic restabant ante ædiculæ limen, ut liberæ undæ ad subditi obicis retinacula colliguntur. At ego non alias minus vivus omnem doloris sensum amiseram; nec advertēbam hominem omnes vestium mearum recessus importune scrutantem, palamque efferentem saxa gemmarum colore tecta, laminas æneas, quæ auri speciem tenui cælatura traxerant. Igitur non amplius audiebam ut latro, sed ut adulterator monetæ & publicæ vindictæ servandus, cum subinde redeuntibus nervis in hoc saltem miseri sensus patuerunt, ne ignorarem me miserrimum esse. Tum profusis lachrymis, vultuque qui non tantum à me nefas commissum esse diceret, jam silentem populum & audiendi avidum affatus sum. Si non omnis miseris fides cum calamitate decedit, illud juro, non scelere meo, nec fraude, id quicquid est concitum turbæ: Virtus, & credulitas fidei meæ testis, in has me angustias conjecerunt, malitiæ dolique rudem; de quo id hæcenus sensi, primum esse nefas in se admittere, secundum in alio suspicari. Itaque cum heri bonæ fidei integritatem, seu verbis, seu incesso, seu etiam aliquo gestu, incautus prodidissē, visus sum præstigiatori turpissimo facilis præda, & quæ maculas magis pondere, quam exeundi subtilitate turbarem. Nec illum fefellit opinio. Nam hæc pæne inania gemmarum simulachra sesquitalento permutavit.

Cum non solum lamentabili fletu sermones meos, sed omni etiam execratione firmarem, circumstantis populi impetum statim fregi. Itaque aliis ad risum, pluribus ad commiserationem versis, peto rogoque, ne mihi nullo merito calamitoso desint: eant una in sycophantæ domum, & sceleris tam atrocis præmium ex facinorosis manibus extorqueant. Id saltem solatium paupertatis fore, si non inimicum

micum ditavissem. Assentantibus cunctis, seu qui odio in scelus ducerentur, seu quos in miserabilem pietas excitaret, seu denique qui turbas ad flagitia peterent, ducem me præbui; cum subito lictores publici astiterunt ad latus, molestissimo satellitio, & aut in meam, aut in æmuli pecuniam intenti, quorum paulo ante aliquod nobile suæ artis facinus ediderant. Nobilem fœminam de curru detraxerant. Flagitabant nummos, quos nescio quis creditor per judicem petiisset. At illa, se vero non abnuere, non negare, dicebat. paterentur iret in ædes, expeditos traderet numos, neu se vel custodia, vel abstractis equis, indigne lacerarent. Nec impetravit aliquid à barbara gente, etiam licentius sæviante, quod extorquere verbera vellent, magni semper seu fustem seu lorum ementes.

Cum autem jam essemus in limine, venit intrepido vultu caupo, &, quid apud se vellemus, audacia quæ conscientiam celaret, interrogat. Tum ego; mediocris staturæ hominem, macilentum, calvum, fusca barba, pallida cute, me quærere dixi, quo cum heri cœnaveram. At ille tamen apud se divertisse, aut omnino pridie quenquam cœnasse in suis ædibus negans, me ipsum turpissima suspitione perstrinxit. Jam apertis clamoribus laceffitus nihil mollius vinculis expectabam: cum causæ meæ fiduciam destrueret diversitoris constantia, nec elatis omnium vocibus, satis audiretur defensio. Itaque gesticulanti dextera, etiam hianti ore, significavi esse quod loqui vellem. Tandem impetrata pax dicendi locum fecit, &, Si, inquam, neminem in domum admisisti, dic, si potes, qui erant illi homines, qui in superiore cœnaculo totam diem bibendo consumpsērunt? Quos cum ebrios ac petulantius rixantes velles compescere, ictum in supercilio accepisti, projecta lance, & per solutam cutem usque ad soliditatem ossium mersa. Dic etiam, num affines tui, num familiares erant, quos ex ultima Iberia venientes longo sermone excusasti, quod notis ad epulas socios adduceres. Neque in re incertā verfor:

K

Meam

Meam causam eorum sarcinæ agent, ipsique præterea hospites, si expectatis, dum à negotiis ad prandium redeunt.

Cum tam indubitatis indiciis agerem, cogereque adversarium quærere quod diceret, mutatum vulgi studium, & innocentiae meae favor pæne cauponem evertit: cum is omnium clamor esset, hominem nequam & arte sua dignum, non sceleris modo gnarum, quod in me, quisquis erat, ille planus cogitasset, sed etiam prædæ participem, per indignam advenæ calamitatem augeri. Receptatorem latronum, & ipsis pejorem aggressoribus ad publicum exemplum castigari debere. Nihil mihi unquam illo jucundius extitit; quoniam non deerant, qui vinciendum cauponem, ac servandum dicerent. Sed nihil fiebat tardius, quam quod omnes imperabant. Nullus injiciebat manum, aut pro imperio in custodiam sequi jubebat. Nam lictores, ut qui lucrum captarent, nec hominem tenebant, quoniam postea dimitti non poterat; nec abituri erant, nisi sceleris pretium supra debitam justii officii mercedem duplicaretur. At diversitor, seducto ex lictoribus principe, quadraginta denarios in singulos lictorum, qui adessent, erogaturum promisit tanta subtilitate, ut nemo adverterit, nisi per similem malitiam doctus. Incipiebat mihi esse suspecta lenti supplicii mora, cum lictor, cujus venalis fides conductam operam præstabat, vanum esse de quo disputaremus ait: id solum quæri, num adesset qui me adulteratis gemmis deluserat. Scrutanda penitus omnia, nec abditissimis domus latebris esse parcendum. Tum irrupit in ædes, & stabulario nequissimo (id quod moliebatur) effugiendi locum fecit. Interim ad negotia populus deflexerat, & ut in tumultibus solet, omnium impetus in turpissimum languorem desinebat: cum solus, & invisus, ad sceleratum limen adstarem, & lictores omnia permiscerent in ædibus affectata diligentia, quæ quo erat falsior, eo struebatur solertius. Cumque inanem diu laborem finxissent, tandem nunciant abesse hominem, &, si quid in cauponem haberem, magistratus jussu

jussu ad judicium evocandum: se non posse indemnatum, & cujus flagitium erat ita obscurum ut posset negari, in custodia trahere. Id restare, ut largius laboris mercedem numerarem: quoniam bona fide me sequuti tres pæne horas consumserant. At ego tanta improborum contumacia excitatus, negavi aliquid proditoribus daturum, præter preces, ut evenirent quæcunque publicum in illos odium quotidie concipiebat.

Nec jam languide iratus ad Prætoris urbani tribunal devolo, scelus cauponis & lictorum perfidiam veris indiciis delaturus. Erat autem in Arcula (ita Prætorium appellant) nam frequens concio, ut instar unius molis aut corporis coiret arcta & congesta frequentia. Simul movebantur, una cessabant, & quod est rarissimum, uno veluti ore nunc silebant, nunc in risum effulissime concitabantur. Cum jucundum remissumque tribunal admirarer, adverto judicem indignissimum qui inter mala verba habitet, sublimi sede, vultu gravi, ore ad antiquorum majestatem composito, pæne ad ridiculam controversiam moveri, ut severitatem judicantis non servaret. Stabat enim ludicro amictu reus, ore purpureo, viridi cucullo, cur, cum fatuorum principatum aliquot jam annos tenuisset, repente æmulus tantæ fortunæ controversiam faciebat. Nec deerat patronus magnificæ causæ, qui principem numerosissimæ gentis de statu dimicantem tueretur. Illum patre, avo, majoribus fatuis ortum prædicabat; matris familiam nunquam sapuisse, nec piium filium degenerasse à gentilitia mente. Meminissent magistratus, in quanta causa judices sederent. Concuti rempubl. si bene animati in Principem fatui ducis injuriam persequerentur; qui me hercle, inquit, si omnes ad arma properabunt, non inveniet sapientia defensores. Quot enim vel ex istis, qui me nunc audiunt, taciti, & velut in partes non abstracti, ' si semel Morix vexillum effulserit,

pro

1 Si semel Moria vexillum effulserit, Claxomeniæ solis insanire publico decreto pro soliditate pugnabunt? Non hoc seculo concessum est.] Sunt qui de soliditate

X 2

sua

pro stoliditate pugnabunt? Non hoc seculo Clazomeniis solis insanire publico decreto concessum est. Nihil tutum, nihil sincerum relinquetur; nec aliud pugnam cædemque prohibebit, nisi si forte in quos sæviant non habebunt. Magna imperia nec apud prudentes sine formidabili concussione mutantur. Verendum est, ne, si tantæ multitudinis jam placida tranquillaque moles excitabitur, non magis de imponendo duce, quam de sedando exercitu quærendum sit. Patiamur fatuos conditionem suam ignorare. Sint suo iudicio prudentes, nec cogamus & vitium eos & vires agnoscere. Adjuvabat omnia princeps fatuus, ridentibus lachrymis, nutuque, si vinceret, singulis apud se dignitates destinans.

Videbam non vacare miseriis meis iudicem, neque potius per me quam per disertos patroni questus rem publice deferendam. Itaque cum hora pæne duodecima litem iucundissimam diremisset, admiratus tot causidicos è subsellis surgentes, quot olim causæ non erant, omnium ora vultusque pensabam. Illius torvum supercilium horrebam, illius explicatam lascivamque barbam oderam: nec erat quem non aut reverentia aut fastidium prohiberet adiri. Cum jam omnes dilaberentur, seu fato, seu fortuna, postremus excessit ¹ vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato: Quem ego tandem audacior cum submissione vilissima salutasssem,

sua inanem gloriam se consequi putaverunt, quales olim fuere Clazomenii, sive Marathusii. Sed & nostra ætate non procul à Belgio urbecula est quæ vulgo dicitur Ham, cujus cives non raro talem fatuitatem affectant, quam in supremis gloriæ suæ titulis ponunt, hoc sane titulo digni.

¹ *Vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato.* Hoc est vir gravissimus. Appellatur vir gravis, homo censor & patruus. unde Persius:

Cum sapiunt patruos.
Sed & quis dicitur censoria virga dignus: quia censorum non solum præire

modestia cæteris; sed etiam aliorum mores coercere. Catonis autem mentionem facit, an Uticensis illius qui puer adhuc, ut narrat Livius, Legatos ad avunculum accedentes, & deprecato rem cum pro sua legatione postulantiem torvis semper intuebatur aspectibus? An Cato Porcius, cui postea è censura dignitate Censorii cognomen inditum est, quem ob morum gravitatem singularemque iustitiam Virgil. 6. *Æneidos* inferorum iudicem facit,

Secretoque pius, & dantem jura Catonem.

lutassem. Si es, inquam, quod te hominum existimatio, quod te probitas, quod ipsa iustitia prædicat, conditionis miserorum columen, afflictæ virtutis patronus, noli contemnere benefaciendi materiam, quam heu! meo tibi damno fortuna suggessit; quem ex florenti statu facilitas astutis prædonibus patens in indignam calamitatem misit. Tum prolixam mali seriem dolentibus verbis, & ipsis pæne gemitibus in conspectum dedi. Nec pro re moveri videbatur. Sed postquam medium ejus, quod ex lite consequeretur, promisi; tunc allevare oculos cœpit, tunc mulcere animum meum, dolorisque ultionem promittere. Igitur postero die ad tribunal adesse jussit, vultu quantum possem funebri, liberali tamen veste, fictaque constantia, ut viderer judiciibus & bono loco esse, & solo adversarii scelere miserabilis, cætera suæ fidei concrederem. Cum sic ab eo discessissem, ut omnia optimo statu esse putarem, liberius totum diem variis cogitationibus impendi; nunc Callionem ac Fibulium in meum supplicium incensos, nunc crudelem Percantis adulationem reputans, si qui me casus ad immite servitium retraxissent: & fronti literas esse, quas crinis utcumque celabat, velo ut in obvios nec cogitantes fideli, ita in curiosos & scrutantes imbecillo: & me testibus, si negarem, posse convinci, & ipsam domini potentiam mihi copiam defensorum non facturam. Contra obstabat regium Gelonis nomen, animusque supra servum erectus, & nullum de ignota stirpe præjudicium, nisi quod de externis præclarior sentimus.

Cum hæc sollicitudo animum in crastinum protraxisset, ireinque ad Prætorium, occurrit in ipso aditu vir, qui magnificus videri poterat, si quod inter illustres vestis discrimen faceret, meque nec cogitantem benignissime salutavit. Incipiebam timere, ne venales etiam gemmas afferret, cum ille habere se dixit quæ è re mea forent audire, commodarem

I Et fronti literas esse.] De mancipiorum notis, quibus eorum frontes inuerebantur satis dictum est initio.

modarem aliquantulum aurem, neque si me aliqui circumvenissent, ex alieno scelere suam fidem metirer. Quamquam omnibus diffidebam, non videbam tamen quæ fraus timeri ejusmodi colloquio posset. Itaque humanissime, & tempus, & secretum, si res postularer, promitto; simulque in oblongam porticum descendens, cœpi expectare sermones hominis longa cogitatione ac veluti suspiriis sibi præfantis. Non alias, inquit, durior natura extitit, quam cum levare mala voluit atrocibus remediis, ut interdum morbo sævior medicina valetudinis desiderium tollat. Multi dolores non leniuntur, nisi membra quæ dolent exsecres, & interdum est levius ægrotare quam sanari. Id ipsum quoniam deteriora Naturæ imitatur, humana disciplina decrevit. Etenim lædi, spoliari, contumelia violari, magnum malum, & seu famæ nostræ, seu fortunis acerrimus morbus: sed remedium diluit tam amarum consuetudo nostra, ut non tam invitare videatur ad sanitatem ægros, quam sanos prohibere ne doleant. Judicia dico, & crudelissimos Advocatorum astus; quos, si litigare persistis, intelliges nihil minus quam prædones sævire, nisi quod lentius cædunt. Ille diversitor per quem damnum te fecisse clamitas, ecce tibi omnibus modis purgaturus crimen est, etiam sponte pecuniam refusurus, quantam nulla tibi judicum sententia dari imperet. Conscium fuisse scelesti consilii, quo te fucatis gemmis vir nefarius delusit, negat. Sed cum nollet domum suam infamia laborare, te prohibuit cum lictoribus irrumpentem in ædes. Et jam anxias litium curas, jam avaras patronorum artes omni pretio redimit; me legatum ad te misit, utpote qui mutui commodi admonerem. Tuo bono reduces vestigia, dum adhuc in limine hæres, nec dum interius tractum adducto velut ostio incluserunt Patroni iniquissimo labyrintho: ubi te calumnia atque mora, 'omni Mæandro pigrius stante, ludificentur.

Semel

[Omni Mæandro pigrius.] Mæander | ortus è lacu, plurimaque allambens
fluvijs est Asiæ minoris famosissimus | oppida, aususque variis fluvijs, ita
sinuosis

Semel mihi controversia fuit, quam componi per Judices vellem, cum omnes interpellarent stultitiam meam, & quod nunc tibi vaticinor, mihi plerumque minitarentur. Audies, hospes, rem admirabilem, & quæ te non alio stupore circumfundat, quam ut quæras, num eo usque pertigerit mortalium scelus. Eram passus atrocem ab amico injuriam, qui epulis obrutus, postquam appellavit contumeliose, etiam graviter multaverat, immisso in me servitio, dentemque, ne nullum esset sceleris vestigium, ab ore excusserat. Quid multis? conveni in judicio: elegi patronum qui cum disertissimis certabat, nec corpori parcebam, nec pecuniæ. Sed hoc mihi nocuit, quod incideram in opulentum hostem, qui prævaricatorem turpissimum (illum, inquam, qui mihi Advocatus erat) duobus talentis emit; ut non amplius nisi sua voce loqueretur. Languibat Oratoris mei facundia, quoties jubebatur pro me loqui, nec sententiæ sequebantur, nec pæne cohærebant verba: ut Judices eloquentem hominem crederent non naturali vitio, sed causæ infirmitate labascere.

Cum igitur spem meam multis dilationibus frustraretur, tandem exactis aliquot annis restabat, ut quæsitores aliquis pronunciaret. At ille nefarius, suspectos mihi plurimos ex iis qui sedebant in causa judices proclamavit: ac ut in me moveret odium, quanto non laborant nocentissimi rei, petit ut sancti quique Judices nominatim excedant: id à me mandatum iniquissima vociferatione firmabat. Aberam unius diei itinere, cum hoc per amici literas nunciatum reditum meum in urbem tantum non præcipitavit. Nihil expeditius videbatur, quam ut hunc probare possem dolo malo intervertisse causæ meæ famam; ac cum deinde sequester, de cujus manu talenta duo ab adversario meo sumptuerat, interpositis inimicitiis, rem ad me detulisset, in jus vocare hominem, & prævaricationis accusare ausus sum.

sinuosis currit flexibus, ut sæpe ad liquidates omnes Mzandros appellatorem credatur reverti. Unde ob-

sum. Exitum meæ miseræ sic comprehendam, ut & intelligas nefarium scelus, nec mihi molesta sit fusa calamitatis narratio. Tot artibus egit, tot fucis circumamictum crimen suum velavit, ut immineret periculum, ne in me velut laceffitæ innocentia temeritatem vindicaret. Vicisse mihi visus sum, quia non perii, nec aliquid amplius impetrarunt amici mei, quam ut integra fama possem à lite discedere.

Non nego sanctitatem Judicum hæc mala mulcere, non patronorum sanctitatem (eorum qui à communi facinorum orbita deflectunt) publicam aliorum infamiam velut abstergere. Sed notum naufragiis mare non salute aliquot navium amittit crudelitatis nomen: ¹ nec proba est Sirenum vicinia, quoniam transeuntem Ithacum non evertit.

Jam vero quibus pœnis digni sunt, qui hos homines propellunt in forum, qui, inquam, nihil minus quam peritos æquitatis humanæ ad Oratorum subsellia trudent? Sacerdotes & ² Antistites Themidis dico, quorum è scholis inexpertis adolescentuli cum empto testimonio ad clientum ruinam ac pæne fatum prouunt; ut, quod olim ferebant; ³ *asinus ad lyram*, id oraculum putem in hæc tempora destinatum,

1 *Nec proba est Sirenum vicinia, quoniam transeuntem Ithacum non evertit.* Allegor. si Ulysses per insulam Sirenum transire potuit illæsus, & intactus earum illiciis aut cantibus, non tamen minus periculosum est istud fretum. Notum est ex Homeri Odyssea quanta cum industria Ulysses audire Sirenas molliter cantantes potuit ipse illæsus & malo alligatus, fociis in profundum se præcipitantibus, utpote cantu allectis. Vide Metam. Ovidii.

2 *Antistites Themidis.* Jurisconsultos intelligit.

3 *Asinus ad lyram.* Græci ὄνυλῦρας subaudi ἀκροατῆς, id est, *Asinus lyra auscultator*, in eos qui propter imperitiam nullo sunt iudicio, crassisque auribus. Hunc titulum proverbialem

M. Varro Satyræ suæ indidit. Eiusdem apud Gellium extant hæc verba ex Satyrâ cui titulus, Testamentum; *Si quis mihi filius, unus pluresque in decem mensibus gignuntur, si si erunt ὄνοι λύρας*, id est, *Asini ad lyram, exheredes sumo.* ὄνυς λύρας appellat indociles bonarum artium. D. Hieronymus ad Marcellam; *quos ego cum possem meo jure contemnere (asino quippe lyra superflue canit) tamen me nos superbia, ut facere solent, arguant.* Et idem adversus Vigilantium, illud est apud Græcos proverbium ὄνυλῦρας. Lucianus de iis qui mercede serviunt τί γὰρ κοινόν, φασί, λύρα καὶ ὄνυς; id est, *quid enim commune, aiunt, asino cum lyra?* Idem adversus indoctum, ἀλλ' ὄνυλῦρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα, id est, *sed asinus lyram audit auriculas*

mo-

stinatum. Quid ille qui nuper cum inter patronos referri quæreret, protulit testimonii libellum, quem non magis quam Jurisprudentiæ codices lectum, etiam sibi absens procuraverat? Credebat contineri, se civilis scientiæ studiis meruisse quem omnia tribunalia audirent. Erat autem scriptum, illum medicinæ peritum cooptandum in numeros eorum, qui præcocia fata saluberrima ratione morarentur. Hinc risus ab iis plurimum editi, qui tantum eruditius peccaverant. Videbatur haud spernenda monuisse, volebani-que ulterius audire suadentem, cum Percas ad me vestigandum missus, nescio qua fortuna in eandem porticum se coniecit, meque nec opinantem sævissima oratione perstrinxit, &, Teneo te, inquit, Euphormio, teneo fugitivum, teneo ea cruce dignum, quæ etiam ultra mortem desæviat. Cum assuevissem esse miser, & pallidi vultus nullo metu ultra possent albescere, intentavi in irruentem manus, & constanti lumine tantum non transfixi minantem: ac deinde cum asperrimis vocibus detonaremus, & ille veluti pro præda, ego pro salute dimicarem, jam advolaverat ad nos populus, quantus pridie ad cauponem non iverat, & tanquam in arena luctantes etiam pene hortabantur ad pugnam. Sed cum ille me servum vocaret, ego impostorem dicerem; cum ille Callionem, ego libertatem, inclamaremus, alius minis, alius fletu ageret; uterque veluti per compendium confluentes ad spectaculum homines suæ causæ admonet. Ille Callionis servum, Callionis fugitivum dicebat; Ego contra liberis parentibus ortum, unaque cœna improbe emptum referebam. Visa res multitudini digna, quam non aliis

mosens. Unde & hoc pacto effertur adagium, ὅτι τοῖς ὄντα κινῶν, *asinus auricularis mosens.* Est autem Asino naturale aures movere, veluti significet se intelligere quod non intellexerit. Apud Suidam:

Ὅτι λῦρας ἤκουε, καὶ σέλητις ἦν.
Asinus lyram, sus audiit stolidus tubam.

Alias proverbium referunt ad asinum non auscultantem, sed canere conantem, *lyra.* Lucianus, καὶ μέλιττα ὀπύεται ἄδῃ, καὶ ἄεθρος εἶναι ὅτι αὐτοκλήρας, φασι id est, maxime si quando canit cupritque festinus, ac lepidus videtur, *asinus, asinus, lyra canens.*

aliis mandaret. Statim obtinet miseræ favor, statim vindicias secundum libertatem dandas censet: Percantem importunius obstantem expellit. Ego vero per Curia veluti posticum egressus mox 'Alexandria me proripiens, & in tutiorem urbem discessi; & quoniam res ad populum traducta est, vos qui hæc auditis, qui legitis, quamquam estis omnes improbi iudices, non recuso.

[*Alexandria me proripiens.*] Aliqui per Alexandriam Barroducam in Lotharingia volunt intelligi.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

PARS

Illustrissimo & Nobilissimo Heroi,

ROBERTO CECILIO,

Comiti Sarum, Summo Quæstori, & Regionum
Secretorum Præfecto, Nobilissimi Ordinis Periscelidis
Equiti, Sanctioris Consilii Senatori sanctissimo, &c.
Euphormio S.D.

Nihil mihi debes, sed virtuti tua (Anclÿte Heros)
quod hic liber honori tuo datur. Neminem oportuit
omitti in publico questu, & qui in vitia non
patebas, saltem nimia virtutis debuisti accusari.
Durum enim imposuisti mortalitati onus, quam posse ad tan-
tum fastigium pervenire docuisti, pane ad Superos virtutis con-
sortio proventus, sic ut nemo humana Natura imbecillitate
jam aut humilitatem suam aut ignaviam excuset. Et hanc
accusationis tuæ laudem quicquid hodiæ est eruditorum ad
Nepotes mecum deferent, eritque mirabilis, quod jam Orbe
senescente repertus sis, qui omnibus fama magnitudine umbram
feceris, quorum fidem vel industriam antiquitas laudavit, licet
ad omnium seculorum interitum scelera morientibus virtutibus
succedant, neque Cronus magis veritatis quam vitiorum pater
sit. Ego sane tibi hoc libello, veluti longo plausu gratulor,
cujus sonus in omnem ætatem durabit. Et quidem tuæ gloria
meos & meorum enses vovi. nec interim credidi inutile mu-
nus, si te quoque exermis colerem, & tuum nomen legeretur
in hac charta, quam publici favores tam benigne suscipiunt.
Magni homines scribentium pennis ab invidia ad æternitatis
sudum feruntur, & quantum ad posteros nihil amplius Achil-
les fecit, quam placuit benevolentia Homeri. Et nunc qui-
dem satis eris te Quæstorem isti judicio fecisse, ut omnia fa-
sinora tua voce damnentur, quæ in hac Satyræ velut ad tri-
bunal tuum cõegi. Caterum hoc deinceps vigilantissima de-
votione

votione enitar, ne quid ex tuis virtutibus posteritatem lateat,
 Et tanto latiori volumine, quam quod hic vitia castigat, tuas
 laudes implebo, quanto est humanius gratulari dotibus natura,
 quam flagitiis irasci. Vale.

I O nunc exilia atque luctus, io mortalium sce-
 lus & fraudes, & quicquid in Euphormionem
 crudelius Numen invenit; io nunc cessistis
 triumphanti! ego te, quicumque Euphormio-
 nem Deus urgebas, ego te pertinax fortuna lassavi. Jam
 de fluctibus extuli pedem, jam evasi de naufraga rate, &
 arenulam securis osculis adoravi. Et nunc de littore Ocea-
 num lustro, cautesque & vada, quibus me iniquior tempe-
 stas illisit, gratissimo horrore contemno. Juvat ô Lusi-
 niam reliquisse, juvat per errores meos, & Callionis in-
 jurias, fraudesque sodalium, hanc conditionem emis-
 se, quæ me hodie florentem contumacibus fatis ostendit. Sine
 causa irascebar meis malis: & me cum Themistocle cala-
 mitas felix in altiore extulit sortem. Ecce jam effugi for-
 tunæ imperia, ecce jam in Scolimorrhodiam perveni, re-
 gionem felicissimam, meaue Lufinia meliorem. Illic me
 miseriarum pelago vagum humanior portus accepit: illic
 tranquillior aura demulcet, & jam Parcæ mitibus decretis
 suum

1 *Me cum Themistocle calamitas felix in altiore extulit sortem.*] Iste ab ingra-
 ta patria exul factus ad Xerxem Persa-
 rum Regem confugit, à quo dux exer-
 citus adversus Athenienses creatus ma-
 ximo cum honore.

2 *In Scolimorrhodiam perveni.*] Bri-
 tanniam magnam intelligit in quam
 secessit regnante Jacobo filio Mariæ
 Stuartæ; seu certe Angliam, ipsius par-
 tem.

3 *Et jam Parcæ mitibus decretis suum in me crimen excusant.*] Galli verterent,
 Et deïja les Parques s'excusent de la ri-
 gueur dont elles ont usé en mon endroit.

Omnia Parcæ vel fato subijci sentie-
 bant antiqui vel ipsos deos: unde *Par-
 cas* dici volunt per antiphrasin, quod
 nemini parcerent. Alii vero à *partu*, ita
 Varro, eo quod nascentibus bona vel
 mala inferre putarentur: unde Deas
 fatales appellarunt humanæ vitæ fla-
 mina dispensantes, tres assignant quæ
 sunt Clotho, Lachesis, & Atropos,
 quæ convenit monostichon:

*Clotho culum gestat, Lachesis trahit,
 Atropos urget.*

Lachesis dicitur à sortiando, Atropos à
 vertendo, Clotho à nendo.

1 Jam

Sum in me crimen excusant. Hac mercede calamitas placet, & quam antea miserabili stylo depinxi, ea quoque jucundissima serie hanc chartam implebit. O sordidi amatores terrarum, ô capaces scelerum mentes, neque vos peccandi libidinem explevistis, & ego maledicta non consumsi. Jam in Scolimorrhodix littore tutus insisto, ¹ jam donaria templis appendi, & in ipsa residens ara, ex qua diis æquoris libavi, vestra flagitia atque nefas liberrima exprobratione promulgo.

Cum Alexandria discessissem, & crudelitatem Percantis fugiens, & Callionis potentiam, ipsa malorum consuetudine robustus, per varias gentes fluviorumque discrimina ² instar Æneæ aut Ulyssis diu exilium meum circumtulit, donec in amœnissimam civitatem descendenti ex vicinis montibus ædificiorum cultus, & camporum pulchritudo, aliquam quietem persuasit. Flumen satis capaci alveo planiciem, quæ inter montes extenditur, percurrit; & humore æqualitatem camporum colliumque radices subeunte, liberalis gleba rerum omnium culturam admittit; summi montium vertices lætissimis silvis æstatis voluptatem, & hyemis subsidium alunt: vites deinde atque horti continua serie ad planiciem extenduntur, quæ in pascua & fruges distributa innumerabiles vicos pene in civitatis majestatem conjungit. Circa urbem hinc felicissimum olus, hinc aperta ambulantibus spatia visuntur, præcipue qua fluvius exceptum convallibus montium calorem lenissimo tepore perfundit. Urbs ad utramque ripam posita satis operoso jungitur ponte, habetque non superbæ molis domus, sed lapidibus optimis & elegantissima arte porrectas. ³ Delphium urbi

¹ Jam donaria templis appendi] Prosequitur illustrem Allegoriam suam: mos autem fuit antiquitus declinato naufragio, qui portam salutarent donaria seu votivas tabellas in quibus adumbratum esset naufragium quod evaserant, Deorum templis consecrare.

² Instar Æneæ aut Ulyssis diu exilium meum circumtulit.] Notæ sunt navigationes, peregrinationes, errores Æneæ & Ulyssis vel ipsis pueris, quæ omnia fuse describit Odyssea Homeri, & Virgilio tota Æneis.

³ Delphium.] Nonnulli Mussipontum

urbi nomen est. Ibi plures externi quam cives, propter commercium literarum, vivunt: quippe disciplinarum studia non alibi illustriora habentur, & Acignianorum fama veluti ad orbis supplementum æternam ibi juventutem conservat.

Ego vero posteaquam intellexi, quam multi se literis ex paupertate vindicassent, etiam ignorantiae pertæsus, quæ mihi rerum antiquarum notitiam auferebat, ut neque veterum miseriis ad solatium uti possem, constitui me in eruditorum disciplinam dare. Jam grandior adolescentia, & pene in maturam virilitatem declinans abhorrebat à puorum consortio, quibus me elementa literarum miscebant: sed non fui sub pudore, & meta itineris, quod intrabam, omnem saxorum scabritiem, spe dulcissima lævigavit. Etiam persuasi iracundiæ meæ, ne repudiaret beneficia, quæ ab Acignio offerebantur, id est, ne injurias, quibus olim innocentiam lacessiverat meam, in me ipsum stultissimo furore punirem.

Igitur angusta habitatione contentus, mihi de quibusdam libellis, qui ibi optime emuntur, providi, & ad gymnasiarcham Acignii ministrum veni. Ille tum terribili gravitate in nescio quam puerorum levitatem sæviebat, & pene me ipso supercilio instar simulati Saureæ abegit. At vero posteaquam animum explicui meum, excusavi que annos quibus iniquior fortuna inviderat mansuetudinem studiorum, sane visus est misereri meæ sortis, quæ mihi pueritiæ labores in illam ætatem servaverat: & aliquantulum hortatus, ne pulcherrimum cursum sinerem contrariis ventis perverti, me ad infimi ordinis Scholasticum manu duxit, & in auditorum numerum redegit.

2 O pater, Aonia moderator maxime turba,

tum intelligunt, an ab antiquo Stemmate civitatis? Ibi certe illustris Academia.

1 *Me ipso supercilio instar simulati Saureæ abegit.*] Tam gravis iste Saurea gra-

vis, & gravitate terribilis visus est, ut vel hoc apud illos transfret in proverbium.

2 *O pater, Aonia moderator maxime turba.*] Apollinem invocat non solum Musatum Chori præsidem ac moderatorem,

Qui

- ¹ *Qui Xanthum Lyciamque colis, Delonque vagantem,*
² *Et Claron, & Delphis famam vocalibus addis:*
Da faciles vultus, meque ad tua limina deduc.
³ *Non ego Bacchaos insana per avia thyrsos,*
⁴ *Non buxos Phrygias, aut sancta silentia posco,*
Quis Celæa domus, quis se bona jactat Eleusis.
Tu tantum mihi Numen eris: te praside terras,
Phæbe pater, totumque licet contemnere cælum.
⁶ *Te, cum dispositis imponis carmina nervis,*
Mirantur laudantque dii, vincique fatentur:
⁷ *Et qui certa fero molitur fulmina jactu:*
⁸ *Et qui Bistonis acer deus imperat oris.*
Nec minor in terris regnans pater: ⁹Orphea nigri

Victo-

rem, verum & qui oracula soleret reddere.

¹ *Qui Xanthum Lyciamque colis, Delonque vagantem, &c.* Qui reddis oracula tua in Lycia, cujus urbs Xanthus, apud Delon autem natus est, nota est fabula. Sed vagantem Delon appellat, quia in eam insulam instabilem insiliit Latona cæstro Junonis percussa, ubi geminam prolem Apollinem & Dianam luci dedit: moxque ista insula cum aliis Cycladibus juncta est, & immobilis esse perseveravit.

² *Et Claron & Delphis famam vocalibus addis.* Celebrata sunt & duo ista oracula, à quibus Apollo & Clarius & Delphicus dictus est. Delphos autem vocales appellat, quia ibi celebratissimum fuit oraculum, quod nascente Christo vero Deo obmutuit coram Augusto.

³ *Non ego Bacchaos insana per avia thyrsos, &c.* Id est, non invoco Bacchum, cujus ministræ fuere Bacchantes thyrsis armatæ.

⁴ *Nonbuxos Phrygias.* Memorat & sacra Berecynthiæ, in quibus sacerdotes tubis buxæis utebantur.

⁵ *Aut sancta silentia posco, &c.* Non invoco Cererem cujus sacrosancta sunt silentia, Horatius l. 3. Ode 2.

Votabo qui Cereris sacrum

Vulgaris arcana, sub iisdem

Sis trabibus fragilemque mecum

Solvat phasim.

In his autem Urbibus Atticæ præcipue observabatur culta Ceres, vigebantque illius sacra.

⁶ *Te, cum dispositis imponis carmina nervis, &c.* Vulgara est Cytharæ inventio ab Apolline facta cum testudinem reperisset, eique carne vacuatæ fides accommodasset. Unde Horat. lib. 3. od. 11.

Tunc testudo resonare septem

Callida nervis,

Nec loquax olim neque grata, nunc &

Diri. un mensis & amica templis, &c.

⁷ *Et qui certa fero molitur fulmina jactu.* Jovem intelligit fulminantem, qui & ipse lyræ concentu se victum fatetur.

⁸ *Et qui Bistonis acer deus imperat oris.* Et Mars miratur qui Thraciæ Rex olim fuit, quæ quidem à Bistonia urbe præcipua cognominata est.

⁹ *Orphea nigri Victorem sensere dii.* Non ignota est fabula Orphei ad Tartara descendens repetendæ causæ conjugis Euridices, quam obtinuit ipse à Plutone capto dulcedine lyræ, sed tamen cum conditione.

1 Te.

Victorem sensere Dii, 'tecumque loquutus

Horriferum Ajacem timidus confecit Ulysses.

Cæterum quod in pueris est severitas parentum, aut supplicii timor, illud mihi erat pertinacia virilis, & proprii consilii decretum, ut improbo labore ætatis dispendium redimerem. Et qui quondam jam severus alienos pensaveram mores, tandem eruditis cogitationibus intentus supervacuas omiseram curas; cum Acignianorum discordia, quæ illos in Delphio cum quibusdam etiam literatis committebat, me ad pristinam indignationem reduxit. Proh cæca vitiorum libido! proh rerum minimarum in ingentia crimina sat patentes angustiae! Non leviori collidebantur certamine, non minus atroci ambitu pugnabant, quam si diadematis fortunam tam ludicra promississet victoria. Qui aliis imperarent in angusta urbe, inter homines liberales quidem, sed obscuros, pertinaci æmulatione quærebant; sufficiebant odiis inania dignitatis nomina, fascesque sine securibus puerorum tergis hærentes. Nulli interim severius in ambitum dicebant, nulli frequentius numerabant superbiae mala: & dum parvis occupati nesciunt se gloriae impendere miserrimam mentem; in illustrem ambitum magnatum, in sollicitas Principum curas ridiculi declamatores inquirunt, quasi inter sit inter sordidam & magnificam vanitatem, nisi quod hæc peccandi impotentiam ostendit, illa autem splendidis velis saltem mortalium crimen excusat. Nam ut optima messes fortiore nutu ventis resistunt, & inanium segetum cassi vertices nullis auris obluantur, ita capacibus honorum non nisi digna gloria imperat, immerentes autem solum dignitatis nomen corrumpit. Romani Bletonesios publico iudicio postularunt, quod hominem Diis immolavissent; cum ipsi duos Græcos, totidemque ex Gallia mulie-

1 Tecumque loquutus Horriferum Ajacem timidus confecit Ulysses.] Iste Ulysses scilicet cum Ajace oratione decertans pro armis fatalibus Achillis consilio & ope Mercurii superior ex-

titit.

2 Romani Bletonesios.] Hos populos barbaros fuisse testatur Plato cum agit de Romanis; hos Bletonetos appellant alii, ajuntque fuisse Belgii populos.

1 Me

mulieres in foro Boario etiam per sacrorum superstitionem viventes defodissent. Adeo malignum est de alienis iudicium, & multi cum Acignianorum turba irascuntur illis vitiis, quibus ipsimet suam famam indignissime maculant.

Hæc sæpius reputabam inter Musarum oria, cum interim aliquantulum deflexit meæ fortunæ malignitas, & quietem ad colligendum spiritum concessit. Erat in Delphio vir externus, omnium suffragiis ad probitatis famam proventus; Themistius appellabatur. Is cum modicas opes sua industria quæsiisset, neque genuisset liberos, se nonnunquam fortunatum prædicabat, cui arbitrium heredis natura concessisset. Ego me in illius familiaritatem non altiori spe, quam jucundissimæ consuetudinis, immerfi: cum nescio quo Deorum beneficio mei mores & ipsa cupiditas sciendi optimo seni placuisset. Forte per auditorum ordines promotus exordiebar sapientiæ studium, cum me Themistius in proprios penates recepit, & cum tempore convictuque fatalis amicitia crevisset, nec repugnante conjugē, quæ jam anus non cogitabat de liberis, in bonorum heredem adoptavit. Cæterum averfatus improbitatem mortale, non minus sæpe querebatur quam ego, quod olim florentissimam patriam incautus juvenis reliquisset, quippe se in Scolimorrhodia natum esse, felicissima regione; ubi cælum optimos campos continuo tepore perfundit, & tardissima senectus resolvit expectantes; illic autem homines vivere, non-quales in aliis regionibus videbam, sed sinceris animis innoxios, & qui à Deorum vita sola mortalitate discreparent. Sed dum in exteris regionibus, inquit, adolescens vagarer, forte incidi in amorem, qui me veluti per Calypsus aut Circes blandimenta perpetuo exilio damnavit. Nam cum istam conjugem duxissem, elegantia morum

1 Me veluti per Calypsus, aut Circes blandimenta perpetuo exilio damnavit.]
Non tamen exul Ulysses perpetuus, quandoquidem promissis immortali-

tatis posthabitis utrumque reliquit, ut ad suam Penelopem advolaret. Vides Odyseam passim.

L

1 No

rum & formæ pulchritudine mihi conciliatam, nunquam aut illi persuasi commigrare in patriam tam felicem, aut mihi, ut relicta charissima parte solus tantis bonis incumberem. Tu vero Euphormio, quem mihi jam præcipitanti in tumulum velut ad extremum solacium fortuna perduxit, si fides amoris meo, cui ad orbitatis levamen suffecisti, vide ne, cum extremum mihi diem numeraverint fata, hæreas in istis regionibus, ubi nihil invenies aut Scolimorrhodia mea, aut Lusinia dignum. Sed in patriæ meæ humanitatem concede: de qua tantum timeo, ne tibi omnium charitatem admiranti etiam in contemptum mea benignitas veniat. His ille & similibus verbis sæpe apud me extollebat Scolimorrhodiam: ut jam nec dubia mihi esset profectio, si tam bono parenti superviverem. Sed discedere à latere spirantis neque ego voluissem, neque ipse nisi molestissime laturus videbatur.

Ecce autem dum in hac felicitate saginor, & pæne errorum memoriam tam commodi penates obruunt, jam in alia terrarum parte mihi nova malorum semina fortuna quærebat. Quippe florebam in alia civitate, fama que pulcherrima, ubique efferebar, quod veluti secretus cum Themistio vivebam; neque lupercalium videbam lasciviam, & cum sibi dissimilis Saturnus gaudebat, publicam licentiam mea absentia damnabam. Jam me modestiores ambiebant, neque erat parum ad laudem, si quem frequenti consortio dignabar. Forte accidit, ut inter Themistii cultores juvenis quidam optimæ frontis, quodque maxime amabam, pæne nimia modestia lenis, meam familiaritatem pertinacius quæ-

1 *Neque lupercalium videbam lasciviam.*] Id est, abhorrebam à vitæ licentia. Et vero lascivia & petulantia pleni erant infames isti ludi juxta atque ridiculi in honorem Panos, vel Romuli instituti, in quibus luperci nudo corpore aut pellibus negligenter obducto lymphatum in morem discurrebant per

urbem lascivientes ubique; & certe ista lupercalia à Bacchanalibus nostris putaverim vix abhorrere.

2 *Et cum sibi dissimilis Saturnus gaudebat.*] Id est cum senes vel gravissimi licentiæ plus æquo indulgerent, ego à tali vitæ contubernio sponte aberam.

ε Με

quereret. Nec contentus communi benevolentia, quam facile in omnes expromebam, ad arctioris amicitiae sacramentum incitavit. Non potui diu negare tam officiosum munus, praesertim cum pignora haberem animi non languide ad virtutis difficultatem exsurgentis. Itaque paulatim ad extremam charitatem deducti sumus; restabatque arctissimae necessitudini, ut illi prioris vitae miserrimam seriem narrarem: ego vicissim, quis esset, & ex qua gente aut parentibus, cognoscerem. Haec diutissime non sine pertinacia celavimus: nam & ego contemptum ex tot fortunae ludibriis timebam, & ille altioribus causis deterrebat aut patriam aut genus confiteri.

Forte in Themistii umbraculis eramus, & post suavissimos sermones, Ego vero, inquam, Anemon, si tantum mihi virtutibus notus esses, tamen rogarem cui arbori preciosum furculum orbis deberet: nunc vero quoniam intima vitae consuetudine permixti in eandem felicitatem eodemque juravimus casus, noli admirari, si vehementius exopto, & parentum fortunam, & rationes tuas, nihil dissimulata oratione audire. Ille corpus meum amabili brachio inclinxit, oculisque mcerore blandissimo in me defixis: Vides me, Euphormio? inquit, mihi crede, & hic cultus & vivendi ratio meae gentis dignitatem subtilissima ratione meretur. Quippe magnis parentibus natus in hanc communis vitae simplicitatem, mea sponte, & clandestinis consiliis descendi. Jam illud à pueritia cognovi, quantis casibus humana omnia vertantur, & nihil tam securis radicibus niti, in quod violentia factorum non valeat. Nam ut pater in altiorem conscenderat locum, eo apertior tempestatibus fortunae, nullas rerum vicissitudines, & inconstantiam Principum intacto remigio evasit. Quis aegritudines animi, quis spem implacidam, aut pervigiles curas, nunc metuentis ruinam, nunc aliis imminenti, exponat? Et haec mihi videbam instare, si in parentis vestigiis haerere: vitam sollicitudinibus veluti assiduis sentibus hor-

rentem: ut ambitioni, & curis & nunquam voluptati sinceræ sic vacarem, ut mihi impendere diem non possem: successuram interim mortem, quæ in ultima scena aulæum tolleret, & veluti puerorum lusum finiret. Audiebam quæ multi de æternitate loquebantur, & illius cupiditas mihi turbam, aulasque & negotiorum nomina invisa faciebat. Neque languide ambitionis & potentix supplicia effugi. Nam cum me destinatum audirem ad artes theatro arenæque simillimas, ut gladiatoriam facerem, neque aliud ex prisca doctorum hereditate quam citharam haberem, primo impetrare veniam tentavi; ut ad serium animi otium mihi literarum studia darentur: & posteaquam obstinatum parentem minime inflexi, communicavi audaciæ consilium cum uno Acignianorum, qui mihi primus hunc syderium amorem iniecit, & exiguo com meatu in hanc urbem furtivis itineribus prorepsti: ubi si me scholasticorum industria produxerit ad consuetudinem Musarum, statim in arcanam Philosophorum disciplinam me dedam, illorum quibus unica est sollicitudo, per molestias corporis lacescitamque paupertatem sinceros animos syderibus transfundere. Et nunc parentes mei desolatæ senectutis orbitatem queruntur, mihi que per lamenta & miserrimos planctus certiore ad Numina viam sanciant. Quod si me audis, & potes felicitatem levissimo impendio emere, tu quoque Themistium relinques, abdicatisque mortalitatis commodis te in clientelam syderum committes.

Post hanc orationem etiam vehementius Anemonem amavi, & exosculatus sum impetum animi tam aversum ab humilitate voluptatum. At cum indies inter nos mussitarem de Philosophorum vita, ad quos ipse properabat, tandem ego non conscius tantum consilii, verum etiam participes evasi. Ipsum conspirationis secretum, quod inter nos fidelissimum erat, & præterea quod amicos ab hac mente averfos sciebamus, utriusque pertinaciam maligna voluptate acuebat.

Cæ-

Cæterum cum consuetudinem meam tristiori severitate 3
 horrentem Themistius miraretur, diligentiusque ponderaret sermonum meorum sanctitatem, non potuit amplius decipi, & pene ¹ mecum orationem habuit, quæ Æneam Carthagini stitisset. Sed non profuit apud obstinatam mentem, cum etiam crudelitatem in pietatis parte ponerem; illudque omnino respondi: apud me quidem omnia quæ sunt in humanis rebus Themistio cedere, Themistium autem cælo. Ille post iracundiam, & lachrymas, & cætera quæ in me valitura arbitrabatur, cum aliquando manus dedisset; Si fata, inquit; voluissent, Euphormio, ut pros digitos meis luminibus ad extremum officium admovisses, neque ego me sensissem mori inter tuos amplexus, & has opes, quibus senectutem meam oblecto, etiam post interitum servare credidissem. Sed quoniam fata inviderunt miserrimo seni, & te fortasse malignior fortuna exagitat, ego quidem longo luctu tuæ familiaritatis pœnas luam, te vero & consiliis informare antequam discedis exopto; & quoniam ad tuæ in Italiam vota contendis, honesto cultu instruere, ne te Philosophi ad se egestate compulsum arbitrentur. Cæterum ne pelagus ignores, quod audacissima nave ingrederis, tibi ego tempestates, ego fluctus, & fortasse poenitentiam prædico, & si te humana consilia in illos curfus egerunt, nihil de naufragio dubito. Me quoque dum primam adolescentiam ex aliorum consiliis regerem, pæne eadem procella evertit, cum blanditiis invitaret ad laborem, & pæne hamum sub spe dulcissima non sentirem. Quid infestis vocibus planorum audaciam ad publicas deposcimus pœnas: aut quid illi tam triste merentur, qui cædibus iracundiam satiant? cur inter nos impune versentur grassatores urbani, qui familias totas excidunt, & quod

¹ *Mecum orationem habuit quæ Æneam Carthagini stitisset.* Hoc est tam sua soriam orationem, ut si Dido talem olim

habuisset apud Æneam, cum diutius fuisset remorata apud Carthaginem, vide lib. 4. Æneidos.

¹ quod de Sirenibus loquuntur, audientes per saxa & naufragium ad imaginem voluptatis invitant. ² Hæc est illa dissimulata Juno, quæ tot Semelas hodie prætextu syderum pervertit, hæc crudelissima pestis, quæ orbitatem clarissimis gentibus & solitudinem fere reipub. implacabili furore minatur. Nam ut feræ, quæ semel maculas ruperunt, magis indomita natura se sylvestribus dumis abscondunt; ita quicumque deliniti blandimentis se in sanctitatem illius Philosophiæ dederunt, posteaquam male fundatos conatus aut constantia aut robur destituit, pudorem voluntaria solitudine intra penates suos damnant, vel licentius libidinibus indulgent, ut sincere videantur priorem consuetudinem ejurasse. Neque Philosophi post tot familiarum incommoda, post omnium publicos questus, à damnatis criminibus recedunt; sed imprudenti ætate abusi ita de æternitate loquuntur, ita flammæ & supplicia, & severitatem Numinum inclamant, ut juvenes nondum satis adulto robore ingenii obtupefcant ad tot monstra, ³ nec aliter se declinatos scopulum existiment, quam si in eorum nave trajiciant. Quod si ea mente agerentur, cujus nomen inanibus larvis præfigunt, si verò Numinum & adolescentiæ amore tenerentur, illud saltem cogitarent; non omnes ea firmitate animi esse, ut desertis voluptatibus in aspera Philosophia durent; etiam plerumque maxima ingenia avidiora libertatis

¹ Quod de Sirenibus loquuntur, audientes per saxa & naufragium ad imaginem voluptatis invitant.] Hoc est cum periculo & dispendio rei familiaris. De Sirenibus quæ inter saxa & scopulos lascivientes cantu, nautas sæpe, ut Homerus in Odyssæa, ad naufragium corporis & animi inducebant; quod Ulysses sociis contigisse fabulatur.

² Hæc est illa dissimulata Juno, quæ tot Semelas hodie prætextu syderum pervertit.] Ista Juno, ut testatur Naso in Metamorph. vultus ementita sub anus habitu sic decepit pellicem suam, ut ei

suaderet à Jove postulare quatenus eadem majestate ipsam se inviseret quæ Junonem in cælo soleret.

³ Nec aliter se declinatos scopulum existiment, quam si in eorum nave trajiciant.] Hoc est non posse vitare æternitatem suppliciorum nisi in eorum societate numerentur: hic autem multis, ut solet, ludit allegoriis; hæc sumitur à navigatione, altera autem ab aucupio. Per Philosophos homines intelligit religiose viventes, & per philosophiam religiosam & communem vitam.

tatis suæ esse, & raro solitaria gravitatis vinculis posse constringi. Nunc autem quasi nulla pars reipublicæ præter Philosophiam procuranda sit, omnem adolescentum industriam ad se vocant, & veluti tyrannicis dictis territæ juventuti imperant: neque fere ulla avis non relinquit ad vimina plumas, quæ illos aucupēs audivit. Quid quod diversæ Philosophorum Scholæ subhorridis præceptis suos greges distinxerunt? Omnes sub iisdem votis argumenta adolescentibus proponunt, omnes eundem exitum laboribus profitentur: tamen vix aliquis ex iis adolescentem laudabit, nisi qui in eandem Philosophiæ sectam, in qua ipse vivit, jurabit. Adeo pæne omnia sibi mortales affectus in ea veneratione vindicant; & Philosophi miserrime decepti non sapientiæ cultum, sed suam reipublicam diligunt.

At vero miseri parentes, quorum periculo isti quotidie peccant tam inultis sceleribus, post ingratam solitudinem curasque, & sæpe prodigum amorem, cum primam tot laborum mercedem à jucunditate adolescentum expectant, omni spe fraudari plerumque suam mensem hoc turbine interversam deplorant: sed nec tutis suspiriis desolatos penates prosequuntur, dum simplicitas vulgi omnibus fraudibus aperta, quæ religione adumbrantur, lamenta orbatæ senectutis pro flagitiis accusat; & nè in hoc gradu calamitas consistat, cum parentes lachryinis & tempore pæne dolorem exsaturaverunt, sæpe liberos abdicare Philosophiam, non minore indignatione, quam cum eos amiserant, vident. Tu tamen, Euphormio, si te non vera prudentia, sed veneficia ambientium juventutem ad hanc sollicitant vitam, & alienando in ea defessus ad priorem quietem suspirabis, noli multum tuo peccato imputare; & ego immodestius lætabor, si jam conclamatus filius mihi iterum vivet. Cum in hunc modum affectu simplicissimo perorasset, & optima mulier implevisset omnes intimæ vestis recessus ingentibus donis, ego ultimis amplexibus acrius amorem irritavi, ac deinde cum Anemone Delphio profectus

fectus sum, & in Italiam iter converti. At vero posteaquam superatis navibus Mediolanum pervenimus, cum fama civitatis nos aliquandiu teneret, non sine deorum mente occurrit, qui hunc impetum saluberrima ratione moraretur,

Qui fluctus tumidos, aut facilem notum

Mutare, aut tepidis vellera nubium,

Qua semper coeunt veris honoribus,

Audacia poterit modo

Certis subdere vinculis;

Hic solus juvenum corda ferocia,

Hic solus tumidi flectere sanguinis

Æqualem rapidis ignibus impetum,

Hic solus dare turbida

Mentem stultitia potest.

• Nunc blande juvenis deliciis perit,

Nunc illum pietas aspera decipit:

Da tempus tenebris; jam veniet dies,

Jam pulchrum roseis jubar

Titan curribus advehit.

Sed nec, qua celeres precipitant aqua,

Certes oppositis frangere pontibus.

Nec tu dum calidus luxuriat cruor,

Optes imperio truci

Latum sistere turbinem.

Flumen sponte sua clauditur alveo

Quando non vetito lussit in aquore,

Et desiderii qui furit impotens,

Post-

1 *Qui fluctus tumidos, aut facilem notum Mutare, &c.*] Hoc est, quicumque poterit certis legibus cohibere fluctus maris, iste poterit refrænare juvenum ausus.

2 *Nunc blande juvenis deliciis perit, &c.*] Inconstantiam arguit juventutis quæ nunc ad voluptates inhiat, nunc se dedit pietati; demum ætate maturiscente ad sana consilia & constantiorem

animum se recipit: & quæ fuerat prius arundo agitata, aut similis fluctui maris qui à vento circumfertur, postmodum inflexibilis manet. Inde Salomonia dicit esse quæ nescit, quantum autem se penitus ignorare, viam avis in celo, viam anguis in lapide, viam navis in mari, & viam viri in adolescentia.

I Quo-

*Postquam crediderit sibi,
Vivet consilio senum.*

Forte in eodem diversorio, in quod nos sive casus, sive 4
numinum consilium tulit, paulo ante advenerat additus
quoque religionum pietati, sed aliquanto prudentius quam
aut ego aut Anemon, vir dulcissimæ consuetudinis, & in
quo nulla severitatis tristitia liberalem arctaverat frontem.
Theophrastus appellabatur. Ille nostra consuetudine dele-
ctatus, cum pæne iisdem ceremoniis diem exigeremus,
eademque curiositas maxime nos ad templorum moles de-
duceret, paulatim insinuatus in familiaritatem, qui &
unde essemus, quove studio Tyberim quæreremus, à no-
bis voluntaria confessione expressit. Præter eximias virtutes
in Theophrasto ætatem quoque reverebamur: & ille mi-
rissima manu paulatim profundis vulneribus sine nostro sen-
su medebatur. Nam & solertissima ingenia pensabat, &
ut hominem viderat, ¹veluti ex garrula invidentis Momii
fenestra recludebat intimam mentem. Ille nos nec duratu-
ro impetu Philosophiam petere prævidit, & Anemonis
quidem facile ingenium esse, subitisque desideriis exardens,
me autem spontaneæ captivitatis impatientem, qua austera
Philosophia damnatur. Et jam illi faciliores eramus, quo-
niam pietatis studiis exardens, non quidem contra Philo-
sophorum præcepta disputabat, sed tantum nostros impe-
tus regere videbatur. Cæterum, neque amplius Anemoni
parentum custodia obstabat, egoque veluti obicem The-
mistii ruperam, & utriusque animi faces, quia nemo ja-
ctatas inflammabat, spontanea remissione languebant. Ita-
que paulatim placabiliores illecebris facti, quibusdam gra-
dibus de subhorrida sanctitate excessimus. Et Anemon
qui-

¹ *Quove studio Tyberim quæreremus.]* Id est quo fine cogitaremus Romam.

² *Veluti ex garrula invidentis Momii fenestra recludebat intimam mentem.]* Id est, interiora cordis aperiebat, quasi ad-

dita cordi fenestra, quam optabat Mo-
mus esse humano cordi ut paterent ar-
canæ illius cogitationes, hanc homini
decisse fenestram solebat dicere iste Phi-
losophus.

quidem revocatus in memoriam gentilitiis splendoris, cum sensim parentis hereditas paupertatis consilium destruxisset, tandem ad penates redire constituit, & veniam ætati deposcere. Ego vero superba deterrebar verecundia, ne ad Themistium redirem. Et jam tantum Musis debebam, ut earum beneficio ali possem, ac præterea frequentibus stimulis Theophrastus urgebat, ut ætatem in literis ponerem, cum laudaret ingenium meum, mihiq; inter Scholasticos promitteret nomen.

Cum igitur quærerem, ubi maximus literarum quæstus esset, & omnium populorum famam diligenti examinatione pensarem, 'non dubitavi quin commodissima esset Marcia, civitas in vicino. Quippe Acigniorum familia inde contumaci sese exilio eiecerat; & tum novis doctoribus avidissima juvenus vacabat. Et hoc quidem consilium Theophrasto minus placebat, quia atrox rumor bellum in proximam veris commoditatem minabatur. Itaque quanquam & ipse locum quærebat ubi literas non ingratis sudoribus promitteret; tamen graviori fama deterritus recessit in 'Eleutheriam; cum inter nos felicissimum morem non vulgari foedere sanxissimus. At vero Anemonis cervicem creberrimis amplexibus attrivi, neque divelli à charissimo sodale, sed aliquam partem mei relinquere videbar.

Sed posteaquam illi quidem in montium barbariem, ego autem versus Martiam concessi; tunc vero molestissima solitudine affictus me rediisse ad malorum consuetudinem sensi, & hoc quicquid calamitatis erat velut ultionem dolorum, quibus Themistium meo discessu oneraveram, non sine tristissima facinoris confessione toleravi. Nam ut illi orbitatem imposueram, ita me Numina amicorum solatiis destituebant. Sic Peleus cædem Phoci suorum interitu persolvit,

1 Commodissima esse Marcia.] Venetias volunt intelligi à Divo Marco Euang. qui istius reip. patronus est.

2 Eleutheriam.] Franciam puta à Græcismo sic appellatam.

3 Sic Peleus cædem Phoci suorum interitu persolvit.] Peleus iste fuisse creditur Æaci & Æginæ filius, qui ex Thetide genuit Achillem: Phoci fabulam habes Metamorphos. Ovid. l. 7. fab. ult.

solvit, ¹ & Cadmus satis fecit Martio serpenti dejectus in ventrem. Quicquid mortales peccamus, aptissimas poenas dii inveniunt, nec ingeniosiores sumus ad scelera, quam illi ad vindictam.

² Marcia in effusis paludibus collocata, qua ociosum mare torpenti licentia destagnat, veluti provocat naturam, & hominum domicilium intra profundi limites protendit. Ego ut primas turrium minas in mediis aquis despexi, non audebam cogitare civitatem: sed veluti lapideas naves, aut si quid mirabilius animo occurrebat, mutus ipse torpensque contuebar. At vero posteaquam mediocri rate in mediam urbem perductus, ab utraque navigii parte splendidissimas domos, marmoraque & aurum & tecta operosis minis pendencia conspexi, dii deæque! quam non opes civitatis, sed naturæ divitias, & ³ plusquam Apollinis miraculum vidi, qui errores labentis patriæ impositis radicibus astrinxit. Ac deinde cum fora ingentibus spatiis aperta, ædesque publicas, & fanorum religionem perlustrassem, terrasque velut æquoris victrices ligneis fundamentis in hanc audaciam succrevisse mirarer, tunc ego nec quo vultu omnia exciperem, nec quibus verbis uterer, sciebam, ⁴ & pallium, quod pictor Agamemnoni circumvolvitur, in tam manifesto stupore optabam.

Sed cum in medio foro novus hospes ambulare, oculosque ad publicam pulchritudinem sustulissem, forte quidam in pessima veste, caputque diinidiato orbe humiliter

te-

¹ *Et Cadmus satis fecit Martio serpenti dejectus in ventrem.*] Ille, cum occidisset Draconem Marti consecratum, multis post annis in serpentem ipse una cum Hermione conjuge mutatus creditur in *Metamorphosi*.

² *Marcia in effusis paludibus collocata, &c.*] Descriptio urbis Venetiarum quæ sita est in paludibus Adriatici maris, vide *Geographos*.

³ *Plusquam Apollinis miraculum vidi.*] Delphi severa inter orbis miracula de-

bueri censei, templum inquam illud in urbe Boeotiz juxta Parnassum magis rupibus & locis natura quam humana arte munita.

⁴ *Pallium quod pictor Agamemnoni circumvolvitur, in tam manifesto stupore optabam.*] Timanthes pinxit Iphigeniam aris immolandam, parentibus quidem lachrymantibus, sed velato patris vultu, cujus luctum non satis poterat exhibere.

tectus, in me incuriosius vagantem superbissimo ictu offendit. Ego tanquam de altissimo excitor somno, contemplatusque vilem habitum, non sustinui decedere præcipienti. At ille ut dextera ovillæ frustum tenebat, fortissime in oculos nihil tale cogitantis impegit. Perturbatus, & præter commune injuriæ dedecus perfusus quoque verecundia, quod indignum certamen mihi cum coquo judicarem, repente multitudine incingor, interrogatusque num in ea civitate habitassem, posteaquam me externum confirmavi, gravioribus quidem pœnis ereptus sum: cæterum severitate verborum non perfunctorie castigatus. Ille autem non modico fastu ovillam suam quatiens, per adorantem populum vagus, tandem olus etiam mercatus implevit laciniam vestis, seque in scapham coniecit, quam in proximo religaverant nautæ. Ego me in diversorium turbatissima mente recepi, stabulique dominum rogavi, num in illa civitate præfecti culinarum imperarent? agnito ille errore intemperanter risit, &, Quem inter abjectissimos numeras, inquit, ab origine pœne ipsos Deos recenset. Nam hic genus optimates profitentur non stipatorum agminibus, aut habitu ad novitatem mollis elegantiae correcto, sed secularium vestium constantia, ut tales agnoscamus, quales ipsi majores in imaginibus ostendunt; adeo consuetudini apud illos est reverentia: nec si bellis attrivissent orbis opes, aut triumphos invenirent ad luxum; aut manipulare foenum in Aquilam mutarent. Cæterum videbis macella pererrantes, neque illa, ad quæ stomachus connivebit, pudor est ad penates nobilissima manu deferre. Et his moribus nostri quidem nobiles nomen libertatis indiderunt. Sed externi rusticitatem horridæ vetustatis, vel ignobilis negotiationis vestigia lepidissimis jocis infamant.

Dum hæc mihi stabularius ex diversorii fenestra memorat, egoque in subjectos vicos curiosis oculis vagor, multæ scaphæ diversissimis hominibus plenæ per angustias canalium ferebantur; ac ut publicos conventus crederem, tunc om-

omnium gentium voces & discrimina vestium faciebant : & cum à diversitore quærerem , quæ causa tam diversam multitudinem coëgisset , Gephyrii minæ , inquit , & in hanc urbem contumax furor , pæne totius orbis studia excivir. Et jam legati ab omnibus imperiis venerunt : illi quidem ne Gephyrii nos ad turpitudinem iniqui fœderis deducant ; alii ut incendii furorem obruere velimus , antequam contiguam partem terrarum ac deinde totum orbem , valentissimo ardore pervertat.

Ego sane nec quis Gephyrius esset ignorabam , & tam publici tumultus cognoveram fontem. Sed non habebam ineptum diversitorem , & præterea exterorum concursu docte mihi de controversia posse loqui videbatur. Itaque seductum in interius stabulum coepi liberius orare , ut rem alte exponeret , & quomodo Gephyrium læsissent , cujus etiam furor ultra fatum mirabili ratione desæviret. Ille se diutius collegit , & illius saporis orationem incepit , quæ non à vilissimo homine , sed plane à politis disceptatoribus condita videbatur.

Gephyriorum series , inquit , & formidabile tot gentibus nomen , non unica ætate , aut seculo , in tantum fastigium excrevit. Placidis mollibusque initiis , ¹ velut ille Europæ amator , sensim orbem è littore in altissimum pelagus nihil sentientem deduxerunt. Ac ne omnia illorum artificiiis imputem , accusare majorum nostrorum benignitatem possumus , quæ invitam Gephyriorum integritatem nimia libertate corripit. Olim quidem , ut audio , Rex sacrorum inter pontifices imperabat , ² nullus ordinanti pulvinaria , vel fastos numeranti repugnabat ; sed ne publicas vires occuparet tam superstitiosa majestas , neque populum ad conciones vocare poterat , & ³ illum cum flamine Diali ab ambitione

¹ *Velut ille Europa amator.*] Imo & raptor Juppiter filius Agenoris Regis Phœnicum.

² *Nullus ordinanti pulvinaria , vel fastos numeranti repugnabat.*] Hoc est , po-

terant ad nutum pontifices homines ob virtutem & pietatem in deos consecrare & inter fastos referre.

³ *Illum cum flamine Diali ambitione magistratum sollicita amoverant leges.*]

Fla-

tione magistratum sollicita amoverant leges. Sed aliter eum Gephyrii orbis egit. Ipsi reges atque imperia se sponte illis hominibus prodiderunt; & eorum pæne sordidam sanctitatem ingentibus divitiis colentes detestissimo imperii gustu humanam aviditatem laceraverunt. Nam cum venerarentur oracula, quibus Gephyrii Deorum mentem exponunt, repente sinceram pietatem superstitio corrumpit, ut tradaceretur illa vis, quam in syderibus habent ad imperium terrarum. Et primo litigantibus provinciis arbitrium ad Gephyrios deferabatur, illique seciatis integerrima sanctitate inter volentes imperabant. Sed paulatim assuetarum gentium animi hos antistites deorum paulo infra Numina adoraverunt, & omnia eos posse, in religionis parte fuit. Nondum orbis se domitum senferat, & jam omnia infra Gephyrios erant, jam regna occidere ac edere poterant, & illud caducis rebus felicissimum videbatur, si eas inter immortalitatis suæ negotia alio nutu regere voluissent. Hinc tot urbium dira everfio, hinc funesta pietatis crudelitas, & illius quod habebant arbitrii in iudicium superba mutatio. Gephyrii sane diu cum immodestia luctati, tandem se communibus vitiis permiserunt. Quippe paulatim obsolevit antiquæ paupertatis memoria; cultusque, & purpura, & gemmæ, & fasces, pæne hodie ad primorum Gephyriorum rusticitatem erubescunt.

Hic autem qui hodie Gephyrius imperat, quanquam lenissimæ consuetudinis homo, sollicitantibus illis qui per publicam mundi calamitatem clarescunt, voluit hujus civitatis secures circumvolvi inexplicabili fasce, & tantum ejus imperio stringi. Cum obstarent nostri principes, occidentalis nubes, in qua Gephyrius fulmina strueret, in nostrum caput promittebatur, & nos fœderibus validarum gentium, etiam pæne illorum favore, qui publice male-

di-

Flamen Dialis sive sacerdos Jovis immortalis erat & à petitione magistratum, & à militia, quia erat & supra magistratus & supra militiæ officia.

1 Nec

dicunt, mundi inclinationem agnovimus. Ille, velut impetu cœlum ac maria rapturus, crudelissimis edictis detonuit, &, si mihi credis, hospes, suam causam præcipiti furore corruptit. Quid attinuit pæne minia conjunxisse præcipientes ictus, quid nos deducere in angustias, ut etiam cogeret esse hostes? Vapor quoque in nubibus pressus exclamat, & timidissimis feris sua arma necessitas ostendit. Si permisisset iracundiae tempus, si diu librasset illud fulmen, quod immaturis nubibus emisit, forsitan mitigari potuissent tam cruda imperia; neque nostri magistratus armorum vel ignavis necessitatem expectassent.

Sed nec impune pertulimus sævientem; &, ut amicis foederibus cocamus, durabit ad posteros atrox memoria vulnorum, quibus Gephyriorum causam hæc contentio afflixit. Quot volumina per orbem dissipata excussere Gephyrii vires, & hanc vanitatem imperandi deriserunt? nec ab iis quidem sparsi quos religio iniquiores fecit, sed ab illis qui sacrorum participes tamen docent graviora sceptræ esse, quam ut illa inanes Scholastici argutis moveant. Etiam plurimi intemperanter ingenii utuntur, & res seria hodie ad ludibrium processit. Certe hanc chartulam, quam vides, modo filius è scholis attulit, impiam me hercule, sed quia jam vulgaris est, ejus te lectione oblectabo.

Petrus ut in totum regnabat maximas orbem,

Heu quanta cecidit jam modo parte sui!

Libera projectum ridet Germania frenum,

Et negat excussas posse subire minas.

Quaque patet lato fecunda Britannia ponto,

Uncia pro cunctis non datur una fasis.

Majus adest vulnus: O vos miserescite Petri!

Italiam Petro tollere bella parant.

Nec tamen ille ferox, quo se Germania primam

Romuleas jactat non timuisse minas;

Nec qui tergemina rides Calvine coronam,

Et Latium latio destruis eloquio.

Nec

¹ *Nec qui vel Tamesim, vel qui bibit incola Rhenum,
Tam fera collata praelia mente movet.*

² *Sed tumet Adriaci Marcus tutela profundi,
Et secum varios cogit in arma deos.*

*O dolor! & veterem jam Paullus liquit amicum,
Tergeminoque illi nomine durus obest.*

Quod si hæc discordia incidisset in homines bellandi libidine furentes, videres omnia hoc flagrare incendio; nec aliter quam per alterius partis infamiam lis miserrima constitui posset. Sed & sumus ab armis alieni, & Gephyrius dolet suam pertinaciam ad necessitatem pugnandi traduci; suscepitque Protagon tollere dedecus pacis, & tam atrox dissidium honesta tranquillitate extinguere. Nam conatus Lippii clam nostri magistratus contemnunt, nec à Gephyrio tam apertis vulneribus distracti, aliter quam Protagonis industria coibimus.

Cum diversitor in hæc verba tacuisset, ego qui Gephyrios semper colui, nonnihil acerbatus paraveram verba, quibus illius audaciam refutarem. Nam ut olim occidentibus lucernis non afferebant manus, ne ignis divinitatem violarent; Ita in illis qui ad religionem prælucent, humanius est vitia, tanquam fumum lychnorum morientium pati, quam dignitatibus vim afferre, quas in turpissimis hominibus nullæ tamen sordes maculant. Sed facta mentio pacis lenivit animum meum, & præterea admirabar illius Protagonis felicitatem, ³ qui huic morbo Æsculapius destitabatur. Itaque submovi atrocissimam defensionem, quam pro Gephyriis habebam, &, Rogo, inquam, quis ille Protagon? aut quibus viribus? dicere potes? Ille iterum

¹ *Nec qui vel Tamesim, vel qui bibit incola Rhenum.*] Hoc est Anglus, & Germanus Synech. sumit enim partem pro toto & annum præcipuum pro ipsa regione.

² *Sed tumet Adriaci Marcus tutela profundi.*] Venetias intelligit, nam ejus

reip. subjacet Adriaticus Sinus.

³ *Qui huic morbo Æsculapius destitabatur.*] Mederi posse credebatur. Fuit Æsculapius medicorum Deus & præses, medicinæ autem studuisse ferunt sub Chironis disciplina.

rum longissima oratione Protagonis potentiam exposuit; Qui in Eleutheria, inquit, amplissima regione, Fortunæ sacerdotium nactus est; & nunc tantæ Deæ arbitrium disponit, vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum, haud dubie nobis amicus, qui Liphippi cervicibus instamus, & utique devinctus Gephyrio, cujus beneficio etiam post interitum vivet. Intellexi Protagonem esse sub quo Anemon vivebat, & in cujus civitatem me crebris exhortationibus Theophrastus invitabat.

Sed dum in illis sermonibus diutius sumus, ecce ingens tumultus ad stabuli fores, & hospites ex Eleutheria splendido cultu adventant. Nec moratus diversitor occurrit intrantibus, & humanitatis officia pollicitus, mox in triclinia deducit, mihi que deinde gratulatur, quod haberem homines meæ linguæ, quibuscum versari in sua domo possem. Ego vero nondum certus an gauderem (quippe Eleutheria non longe à Callionis patria recessit) furtim contemplantur familiam, ut obiter viderem, si quis ex illo comitatu usitatus mihi esset. Frequens servitium gentilitio more turbaverat domum; puerique petulantibus rixis pæne ipsum diversitorem obruerant: dominus autem in interiori thalamo erat, procurabatque fessum corpus, & credo ad speciem nobilem majorem molliem fingeat.

Ego posteaquam nullum ex familiaribus agnovi, cum illius viri potentiam ex servorum audacia metirer, me ex latebris angustæ cameræ produxi, quævisque domini nomen, & commercium linguæ in benevolentiae pignus obtuli. Nulla gens est, quæ prolixius humanitatem nihil auferentem promat. Illi mea prope vestigia inutili salutatione tangebant, cæteraque addebant blandimenta, quæ pæne infantes pernoverunt: cæterum domino suo Stratonis nomen esse aiebant; illum rerum exterarum studiosum, pulcherrimum ingenium excolere peregrinationibus, & me in felicitatis parte ducturum, si in tam elegantis hominis notitiam pervenirem. Tum & ego verbosæ humanitati libe-

M

raliter

raliter indulsit, & cum jam extrema luce convivium Gallico more diversissimis voluptatibus mensam impleret, etiam ab illo Stratone arcessitus ad cœnam, felicissimi hominis triclinium intravi.

¹ Nullus in absentem tuta convicia lingua

Efferat. Absentem semper adesse puta.

Forsthan externis quam credis abesse sub oris,

² Est tibi post magnos proximus ille deos.

Omnia volvuntur, nihil immutabile terris,

Huc illuc homines astraque casus agit.

Huc illuc variis deducunt æra venti,

Huc illuc varias ³ Æole ducis aquas.

Pondera non autum, non altas pondera silvas

Ulla tenent, falsis currit utrumque vadis.

Vertitur & calum, terrisque accensus Eois

Protinus Hesperia tingitur ignis aqua.

Nec volucres cessant, alienisque advena silvis

Sape per ignotos cerva cœcurrit agros.

Nos quoque quam latum est cupidi transmissimus æquor,

Et celere est tardi corporis ingenium.

Cæterum ut in conspectum perveni, inexpectatissimo visu confusus, etiam pæne in pavementum decidi stupens. Erat enim hominis quidem vestis multo auro gemmisque variata, & reflexum præcipue capitis tegmen lapillis vibrantibus ardebat, cæterum facies tam similis Pedoni, quem olim inter Callionis mediastinos contempseram, ut nullum diligentissimis oculis, sibi que parum credentibus discrimen

¹ Nullus in absentem tuta convicia lingua

Efferat. Absentem semper adesse puta.]

Divus Augustinus simile distichon descriptum habebat in lacunari domus, & talibus pene verbis. Cum autem præsul quidam ad eum accessisset, simulque ad mensam accumberent, acceperisset iste absentis famam proscinde-
re, ferre non potuit Augustinus, sed dixit aut cessemus obloqui absenti, aut istud

distichon de omnibus.

² Est tibi post magnos proximus ille deos.] Erant dei majorem gentium, & ipsi duodecim: erant & minorum gentium & hi quidem pene innumeri, & plerumque vocabantur Semidei, & Hæroës.

³ Æole ducis aquas.] Ventorum deus Æolus hic pro ventis ipsi signis synecdoch.

I Anri

amen invenirem. Certe is ipse erat, neque ille me intrepido visu semel iterumque lustravit.

¹ *Auri triumphum quisquis es canat vates;
Auri triumphum dicimus, Veni pauper,
Tuumque adora numen, & feras votum.*

*Auro nec arces, nec minus ferox miles
Indomitus esse, pane nec potest virtus:
Dat corda timidis, atque turpibus formam,
Scientiasque rudibus, & novis gentem.*

*Quis dignitates aureas habet pauper?
Quis dives aut est stultus, aut timet leges?*

² *Aurum profanum est: in sacris tamen lucet.*

Aurumque superos placat, ac emit cælum.

Hac robera auri forte si prius scisti,

Nunc aliquid istis majus audias rebus.

Aurum hunc Pedonem quem meus liber ridet,

Aurum hunc Pedonem reddidit mihi gratum.

Ego vero nondum certus, an frontis similitudine in errorem incidissem, ³ utpote qui & Philippum, & Agrippam, & Idumæi regis filium, minime ignorarem post interitum in vilissimis hominibus propter simillimi oris mendaciorum pæne vixisse, pronis cervicibus terram, dexterae tibie integumentum infra genu timidissima manu libavi. Ille me in apertos recepit amplexus, & post aliquas patrii moris blanditias, invitavit ad mensam.

Omni

¹ *Auri triumphum quisquis es canat vates.*] Scazon.

² *Aurum profanum est, in sacris tamen lucet.*] Contra Satyr.

Dicite pontifices in sacris quid facis aurum?

³ *Utpote qui & Philippum, & Agrippam, & Idumæi regis filium, minime ignorarem.*] Historici nobis exhibent tres Reges Idumææ & Judææ dictos Herodes; primus fuit Ascalonita infanticida iste, Mariamæ conjux; secundus Archelaus, tertius Antipas qui jussit occidi D. Joannem Baptistam, quod argueretur ab illo, accepisse Phi-

lippi fratris uxorem: quartus denique Agrippa, is qui D. Jacobum jussit interfici; unde distichon

(nem)
*Ascalonita necat pueros; Antipa Joannem
Agrippa Jacobum, truditque in carcere*

Petrum.

Inde Lucæ 3. Tetrarcha Galilee Herode; Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Itureæ, & Traconicidis regionis: iste est Philippus de quo fit hic mentio. Reperti sunt autem viles post eorum obitum homines qui se propter vultuum similitudinem tales affirmarent. Vide Joseph. & alios.

Omnino anxius eram, nec poteram comminisci, quibus potissimum sermonibus tam ambigua veritas explicaretur. Itaque modo de illius splendore, modo de servitutis incommodis loquebar, sed ad utramque scenam pervicacem armaverat frontem, & nunc exiguo risu, nunc securis, veluti alienis malis ingemisceret, mea tela vitabat.

Verum ut ad Callionis Percantisque nomina pervenit, tum in oculis subita verecundia omnem constantiam destruxit, confusæque indicium linguæ prodidit animum hærentia verba in subita trepitatione molientem. Nihil aliud expectabat, quam ut illum in conspectu ministrantis familiæ apertissimo pudore damnarem. Timui etiam, ne me mediastinum appellaret. Itaque mutatis sermonibus tanquam fabulam non agnoscerem, reliquam mensæ partem hilarissima fronte traduxi.

At posteaquam famuli remoto apparatu & ipsi ad mensam discesserunt, tunc Pedo ad incurvum fenestræ secretum me sollicita manu duxit, ibique semotis arbitris totum se in notissimos misit amplexus, revocatisque longius sermonibus multa de pristina servitute, & de Callionis impotentia, fraudibusque Percantis recitavit. Quid enim, inquit, attinet, per ambages inter nos pristinam dissimulare fortunam? & te Euphormionem fuisse memini; nunc sis, nec ne, in potestate tua est: & Pedo in servitute sui, quem nunc inopinata felicitas in splendidius extulit nomen. Adeo nihil in hominibus est constans, & fortuna cum Regibus amat eos extollere, qui suam felicitatem sorti imputent. Cum abominarer Percantis fastidium, & Callionis impotentiam devoverem, ecce tibi geminata felicitas me jam in mortis solatia intentum revocavit ad vitam. Nam & celeriter sublatus Callion familiæ libertatem codicillis reliquit, & ego ad hereditatem cujusdam Chrysi perveni, longa quidem cognatione mihi conjuncti, sed cui me sua orbitas & interitus sororum proximum fecit. Neque ille liberalius traduxerat primam ætatem, quam aut ego Euphormio,

phormio, aut parentes nostri fecerunt. Nam à pueritia contempta paupertas depresserat ingenium, nec scholastici capacem indolem præceptis impleverant; sed tantum suæ conditionis miserabilis Philosophia docuerat sine stomacho despici & parere. quibus artibus cum addidisset sine suspitione adulari, non modo gratia valuit, sed etiam dominorum liberalitate ad opes aliquantulum promovit. Inde cum se Protagoni & Deæ fortunæ credidisset, incredibile dictu, quantum felicitas modestia prævenerit vota; sane vel se tantum esse, vel iis initiis crevisse, interdum dubitabat. Cæterum ego tam repente felix, timui novitiam nobilitatem objicere ludibrio juventutis, quæ in Protagonis familia vivit; venique in Italiam, ut deinde gentiles non veluti ab exteris terris, sed ex alia stirpe venientem adorent. Ego jam iterum Protagonis nomine verberatus, (nam & diversitor non pauca de eodem retulerat) inquirere scrupuloser cœpi, quisnam ille Protagon esset, quaque auctoritate apud suos floreret? ac cum Pedit nihil mortale de eo prædicaret, adderetque jam stupenti, tantum auri cumulum apud eum cumulari, ut sufficere viritim orbi posset: 'ego statim ad novas spes Pyrrho erectior interrogare hominem cœpi, mihine consuleret etiam ad Protagonem proficisci, quandoquidem ibi amplius Callionem non timebam. Ille autem persuasit, ne consilium omitterem tam opportunum ad divitias, si me fortuna respicere vellet.

Inter hos sermones consumpseramus noctis partem. Itaque post occultæ familiaritatis verba, illum publico honore 7
servis spectantibus veneratus sum. Cum deinde tota nocte consilium meum subinde animo revolvissem, placeretque ad Protagonem ire, ubi præter reliqua etiam Theophrastum
& Ane-

† *Ego statim ad novas spes Pyrrho erectior, &c.* Ipse est Pyrrhus Epirotarum Rex, materno genere ab Achille, Paterno ab Hercule oriundus; qui cum annos natus esset undecim tanta virtute crevisse spe fractus, ut (ut scribit Cæci-

lius) imperium orbis agitare: cumque Romanos videret totius orbis potentissimos, Apollinem de belli exitu consuluit, quod oraculum ambigue ita respondit,

Ajate Mæcidea, Romanos vincere posse.

M 3

1 Pri-

& Anemonem habebam, hac pæne oratione studium meum Pedoni confessus sum. Non facile expleveris agrorum sitim debilibus rivis, aut in inopia dominorum multum ex fortunæ beneficiis hauries. Ego non vulgari artificio literarum instructus, ad hanc urbem veluti ad divitiarum fontem accessi: sed posteaquam mihi largius compendium tua de Protagone oratio promisit, eo strenue cupiditatem conieci, ne saltem negligentia paupertatem imputem. Non facile dixerim, an crediderit Pedit illud mihi utile esse, an à latere amoliri voluerit pristinae sortis invidiosissimum testem: certe collaudavit mentem meam, & ita peroravit de familia Protagonis, quasi staret in limine felicitas, invitante ultro manum humanissima benignitate protendens. Et meæ eruditionis conscius eram, & credebam ingenio honorem haberi. Spe itaque fortunæ, meique fiducia repletus, iter quod dii bene verterent in Eleutheriam auspicatus sum. ¹ Primus forte post Kalendas dies erat; ut nec omen fatalibus miseriis deesset. Sed eadem numina, quæ clades auguriis significant, admonitos mortales suis consiliis uti non sinunt. Dives solum, ac oppidorum cultus, & supervacua humanitas in ignotos, fidem Pedoni apud me faciebat. Tandem in urbis confinia perveneram, ubi Protagonem & Fortunam habitare constabat; Ilium appellatur. Neque procul senem optimi vultus, & quem oppidanum ex equitandi ratione cognoveram, angustæ viæ beneficio conveni, & captata sermonis origine, primum de ædificiis urbis, deque victu & consuetudine civium quæsi. Procedentibus deinde sermonibus rogabam, quibus studiis illa civitas floureret, & qui plurimum in ea homines possent; etiam quibus ceremoniis sacrorum obnoxia teneretur. Tendebamus in aditum urbis, qui Honoris obtinet nomen, cum ille intrueri ad dexteram jussit, ubi mediocre fanum erat, & turris

¹ *Primus forte post Kalendas dies erat, ut nec omen fatalibus miseriis deesset.*
Notat Rosinus lib. 4. cap. 4. diem se-

quentem Kalendas Januarii inter atrox dies fuisse à Romanis numeratum. Conferant Ovid. in lib. Pastorum.

¹ *Nam*

nis supercilium non invidiosa arte porrectum. Ego hospes adoravi incolas deos, sciscitarique cœpi, 'num Æsculapius aut Vulcanus extra mœnia habitaret? Paupertas, inquit senex, habitat, 'ad cujus aram duo simulachra locantur, hyemis atque famis.

Perturbatus omine tam manifesto fui, quod in ipso limine dii inimici me deprehendissent. neque diu in illo stupore hæseram, cum mihi animum idem senex blandissima oratione restituit. 'Et vides ex pomœrio ejectam Deam, inquit, nec frugalitatis nec luxus amantem: ut intelligas amœnissimam civitatem tristitia sacra, severosque Deos non tulisse. Cæterum quibus artibus in hac urbe honor sit, haud facile dixerim, quoniam omnium virtus ad magnæ Fortunæ libidinem examinatur. Videbis Fortunæ ingens templum, & religiosis cultoribus plenum. 'Dea in sublimi ara alterum pedem, velut aliquando avolutura sustollit, alium volubili globo, nec ipsum satis constantem, reponit, aperitissima quidem læva; dexteram autem sic muliebri simulatione porrexit, ut nescias dare an accipere malit. Certe muneribus tentatur; & fama est, non facile simplicitate lachrymantium exorari. 'Olim quidem literis avidissime delectata est, & elegantes libelli aut ingeniosi carminis acumen ingentes divitias emebant; Sed posteaquam artem præstantissimam mystrarum vilitas & frequentia dejecit,

pri-

1 *Num Æsculapius aut Vulcanus extra mœnia habitaret.*] Ut tutelares patriæ: Deo porro igni Vulsano, erat mos ut templum strueretur extra muros, eo quod ignis noceret maxime interiori urbi. At Æsculapium consulturi cum Romani legati venissent Epidaurum, ipse mutatus in serpentem in urbem ingredi noluit. Vide Ovid. fabul. penult. *Metamorph.*

2 *Ad cujus aram duo simulachra locantur, hyemis atque famis.*] Dux comites sunt hæ paupertatis.

3 *Et vides ex pomœrio ejectam Deam.*] Hæ mœnibus civitatis ejectam paupertas-

tem, quæ sub titulo Deæ Peniæ ab antiquis colebatur.

4 *Dea in sublimi ara alterum pedem, velut aliquando avolutura sustollit, alium volubili globo.*] Quod notat fortunæ inconstantiam.

5 *Olim elegantes libelli, aut ingeniosi carminis acumen ingentes divitias emebant.*] Sic Virgilius cum duodecim carmina in memoriam Marcelli composuisset, & ex theatro recitasset, donatus est ab Octavia Augusti filia decem talentis: cujus etiam liberalitatis exempla ætas nostra vidit, & Mœcenas fuisse viris eruditis.

primum ipsa Musarum pulchritudo fortunæ sordescere coepit, deinde in contumeliam verti, ut jam nihil indignius putetur, quam illi carmen pro donario appendisse.

Cæterum excubare in fano supplices solent, neque unquam se oculis Fortunæ subducere. Ipsa levissimo nutu ubique cervicem inflectit, & si quando gratiosos offendit cultores, meliori vultu felicissimos homines salutat, suisque deinde Sacerdotibus inclinatione frontis ostendit. Nec illi rerum humanarum arbitro Numini repugnant, sed mox è turba eximunt quos benignior fortuna selegit, coronatosque lauro, velut temporum & sapientiæ victores, ad summum fortunæ antistitem adducunt; is Protagon appellatur. illic ambitiosi exitus voti, illic magnarum cogitationum portum iratis æstibus ventisque fortuna subduxit.

Et scis, inquam, pater, Sacerdotum nomina qui initiatos ad felicitatis bona in Sacrarium Protagonis perducunt? Quidni, inquit, sciam, cum iis creberrima supplicent vota, cum & Protagon & Fortuna ex ipsorum consilio sua oracula componant? Omnium potentissimus ex severitate nomen invenit, & Doromisus appellatur: hic est qui primus eorum nomina ad Protagonem defert; quos fortuna respexit. Sed supercilium suum durissima arte effingit, ipsique fortunæ audet irasci, si quando benignius supplicantibus indulget. Et tamen istius Deæ beneficio in eum gradum conscendit, in quo positum Eleutheria & se ipse forsitan miratur. Nam in privatas spes adolevit, & aliquando Fortunæ templum ingressus, nescio qua Deæ benevolentia ad Protagonem traductus est, mox similitudine morum conciliatus, cum solertissimus homo ita cupiditates torqueret, ut omnino videretur iisdem sideribus conceptus. Itaque rei familiari præfectus est, vir ingentis naturæ, & quem, si me digno precio emeret, contra invidorum argumenta in cælum meritissima prædicatione levarem. Illius potentiam Torrentius, & Neapolitanus, Janicularis quoque ac Cursor, aliis rationibus proxima consequun-

sequuntur. Nam Longinius nuper expectatae morti concessit, & jam pridem emortua senectute languescens molestum negotiorum & dignitatis oderat nomen. Eminet quoque Figuli aureus honor, & veteris Agathoclis abundantiam immensis vestigalibus vincit. Sed nullus ad Dromisi potentiam accedit, & si (hospes) hic ad fortunam festinas, noli opes expectare, nisi te ille primus ad Protagonem hujus Deae imperio deducet.

Cum haec mirifica humanitate exposuisset, & omnem Reipublicae ordinem historica fide promitteret, intercepte orationem affines, qui obviam optimo seni processerant, & eripuerunt notitiam mihi rerum illarum, quas postea difficillimi temporis dispendio perspexi. Igitur cum se mihi jam pæne familiariter ultimis amplexibus traderet, paululum ab amicis semovi, & Per fidem, inquam, tuam, quis aut quibus moribus Protagon sit, paucis dicere placet? nec libidine curiositatis motus, sed necessitate interrogo. miserere, & ingenium viri ostende, sub cujus legibus victurus accessi. Iratus ille excussit fortius vestem, quam comprehenderam manu, & O mi hospes, inquit, scias me ad hanc ætatem sine parricidio vixisse, qui seris criminibus pervertis innocentiam meam. Nescis quantum flagitium admittant, qui de Protagonis moribus quaerunt? Jovis quidem cerebrum & Regis, ut audio, Persarum proverbium conjungit, & passim quos familiaritas Deorum extulerat ad vaticinia, ¹ iis quoque secures parebant. Nulla tamen secula Protagonis genium æquarunt; nec ille Fortunæ tantum, sed Virtuti legem imponit. quidquid ipse aut facit, aut cogitat, Eleutheriani adoramus; nec quenquam

¹ *Veteris Agathoclis abundantiam immensis vestigalibus vincit.* Iste Tyrannus Siciliae patre figulo natus cum virtutem bellicam aliquando significasset in defuncti Regis locum suffectus est, de quo Justinus lib. 22. Plutarchus in Pyrrho. Aufonius autem sic:

*Fama est scilicet carnasse Agathoclea Regem
Atque abacum Samio saepe encrasse
Inte.*

² *In quoque secures parebant.* Scilicet magistratus, Synecdoc. Eleutheriani autem ipsi sunt Franci. Helbenisims.

quam similiorem numinibus ad nos fata transmiserunt. Tu vero Deos comprecare, ut ignoscant simplicitati tuæ, & in Protagone Deorum potentiam, & ipsius cœli imaginem, reverere.

Exhorruî tam improvîso scelere contaminatus, & tamen dissimulato metu, quoniam ad portas veneramus, Deos Deasque salutavi, urbisque maxime tutelam, sive esset ipse Protagon, sive aliud occultæ religionis numen. Et ea quidem vespere ignoto diversorio contentus, suspensam maxime noctem inter varias cogitationes exegi. Prima deinde luce quæsi, qui suam operam numis vellet addicere, & per ignotam urbem inutiles prohiberet errores. Novo itaque satellitio superbus, præterea redemptis optime vestibus ornatus, 'potentissimæ Fortunæ templum peto. Ac cum per viam catervatim homines occurrissent, non mollissima modo lana contacti, sed serico splendore ad luxuriam vibrantes, coepi damnare veritatem hesterni senis, illudque certo existimare, neminem se opulentissimæ Fortunæ advertere, quem illa respicere noller.

- 8 Ac posteaquam libavi sanctissimum limen, alias cogitationes strenue quidem projecî, cæterum illud attentissime reputabam, quibus maxime votis mihi deam propitiarem. Cumque sollicitudo tam ingens obtutos oculos defixisset in terram, forte omnibus transeunti matronæ assurgentibus, ego solus non decessi de via, obviumque corpus rustica simplicitate allisi. nam nec satis quidem ipsa incuriosum adverterat, nec etiam juvenis, cincinnatus, qui delicate gradientem suspendebat. Sed ut trepidum sustuli lumen, & forma mulieris incauta præcordia trajecit; Dii Deæque, quam subita mutatio ne me quidem mihi reliquit! Oculi sideribus pares vivido splendore vibrabant, frons porrecta, & inter

[Potentissima fortuna templum peto.]
Fortuna Dea credita est ab antiquis,
unde Juvenalis:

*Te facimus, Fortuna Deam, caroque
locamus.*

De Fortuna ejusque templis tum Romanæ, tum apud Antiates satis fuisse dixerit N. Comes Mythol. lib. 4. cap. 3. Imo & Barclaius in sua Argenide 1. parte lib. 4. cap. 7.

z Gv

& inter aurum argentumque comæ nitentes, genæ quas cerussa deteriores fecisset, 'os Veneri simillimum suo Marti blandienti, cervix nec immobilis, nec præter majestatem annuens, sinus bicipiti turgidus colle, & cui suum Paræasum donare Phœbus posset. Denique si pro Fortunæ numine sedisset in ara, magis studiosos cultores invenisset. Ac in me quidem illa sine aliquo stupore conspexit, sed attonitæ similis hæsit, & mutua admiratione defixa meam frontem curiosa speculatione lustravit. Dicerēs convenisse, ut utrique immobiles animorum transmitteremus affectus. Adeo quiddam est arcanum in amicitiarum fatis, & natura similitudinem affectionum inter ignotos mirabili genio temperans, etiam cognationem animorum inducit. Ubi vero revocavimus animos licentius ad auspicia amicitiae coeuntes, illa quidem includit velo frontem, ego autem suavissimo dolore perfusus, veluti relinquerem antiquæ familiaritatis locum, ægre ab ipsis latere vestigia moliebar. Et hic quidem inconsulti amoris turbo omnia animi mei decreta subita tempestate pervertit. Sed quis sapientiam in odio, aut in amore iniquus arbiter quærit? * Ipsa Venus temere nata est ex spumis, quas inanis egerat ventus, ne amicitiarum exordia ad severitatem prudentiæ disponamus. Fœminam nobilem, & quam sperare non poteram me in illa civitate inter tot Dearum millia inventurum, ego peregrinus & ignotæ conditionis homo, præterea adversantibus fatis omnia aggressus, nullis argumentis præter subversanimi impetum, pæne diligere audebam. Nec illius mihi

1 Os Veneri simillimum suo Marti blandienti.] De amoribus Veneris & Martis multa vel indigna Diis fabulantur antiqui poetæ: de quibus idem Barclaius in sua *Aspèride* lib. 1. c. 4. pag. 5. nostra editionis illustrat,

Nec tu Lemnæacis Maroris formosior armis

Fræna quatit, Paphniisque solum mittere blandum

Culibus, ab infortunatis metundo marito.

2 Ipsa Venus temere nata est ex spumis, quas inanis egerat ventus.] Venus ex spuma maris, & coeli spermate nata dicitur, & in concham marinam recepta, & *Ἐρὸς ἄφροῦ*, id est spuma Venus Aphroditis. Auson.

Orta sale, suscepta sile, patre edita coelo.

mibi consuetudinem promittebam, sed erat aliquid in læsi pectoris sensu, simile desiderio, & veluti cuniculus longæ spei, quæ nondum fatebatur cupiditatem suam.

Jam superaveram testudinem templi, introque pergebam ad Deam, cum simulachrum Fortunæ video, omnino quale descriperat senex, & donaria passim ex auro argentoque pendentia. omnia exsonabant professis supplicum votis, & plura, ut videbatur, muta devotio occultabat. Itaque posito genu, & ipse in hunc modum oravi: Domina Mortalitatæ & Fatorum, cujus imperium terras & maria exercet, si non fastidis peregrini supplicis cultum, & te velut so-rem naturæ varietas delectat, muta, ô Regina, & inflecte constantiam malorum, quæ me pertinaci odio laceffit. quo longius sparseris beneficia in externos, eo misericordiæ fama tuum regnum religiosius extendet. Et si me provexeris facilis, notæ miseræ adolescentem, mihi crede multi divites ex Lusinia spes easdem, Domina, preciosis donariis à te ement. Felicitatis meæ arbitrium tuo numini relinquo, nec descendo ad licentiam votorum. Injuriam cœlitibus facit, qui indulgentiæ viam præscribit. tantum, ô Dea, si licet, faventem Protagonem deprecor, & præterea ne in miseriarum omen omnium scœminarum scœlicissima mihi occurrerit intra septorum tuorum sanctitatem. Hæc humillimo mentis spiritu effudi, cumque immota Dea nihil mitigato vultu constaret, etiam quasdam verborum blanditias adjunxi: donec lassata pietas impatientiam meam ad alterius spei novitatem convertit, &, Quid, inquam, si mihi ipse pro Fortuna faveo? quid si, quod illa tarde & fortassis faciet, ego celerius exsequor? me scilicet ad Doromisi vultum confero, oroque ne repudiare velit hominis preces, quem ipse Apollo & Musæ, nisi me amici deceperunt, sibi intima familiaritate junxerunt. Quod ut mecum turbatus exegi, cœpi indulgere credulitati meæ, & fingere animo faventem Doromisi speciem mihi etiam sua sponte blandientis. & nescio quo me spes improba provexerat,

ut

ut jam divitias, quibus me Protagon oneraturus per Doromifum esset, ineptissimis disponderem votis.

Nec ultra cunctatus genua de pavimento sustollo, & novitium interrogo servum, sciretne ubi Doromifus habitaret? Pallidus ille ac tremens, se vero scire asseverat, cæterum nunquam ultra limen produxisse audaciam oculorum; nec fas esse, quæ illic miracula essent profanis luminibus contueri. Si me tanti crederem, si illam sustinere lucem possem, indicaturum quidem domum, sed nullo stipendiis pretio stultissimam temeritatem locaturum, ut in eam mecum irrumpat. Ego audacter ducere jussi, & quo apud servulum majoris auctoritatis essem, jactavi gratiæ meæ vires, ac ipsum Doromifum ultro etiam oraturum, ut per ipsum bene esse mihi velin. Et hæc confidentius proloquebar avidissime audienti, quoniam in Doromifi ædes omnino se non venturum prædixerat; ut nec si male acceptus à familia essem, ipse cognoscere contumeliam meam posset.

Igitur salutato numine à Fortunæ æde declino, & ali-
quantisper spatatus per nobilissimam urbem, tandem ad
flumen veni, lene quidem & ipsa libertate alvei placidum,
nisi meantis cursum interciperent pontes. Sciscitanti deinde
quod esset fluvio nomen, mercenarius meus in illa quidem
urbe Pactolum appellari retulit: cæterum & cum propior
fontibus suis manat, ac deinde cum se extra civitatem
evolvit, Nilum vocitari, & in ipsa quidem ripa constitutum
Saturni templum esse, in cujus vicinia custos Doromifus
habitabat. Non libuit interrogare ubinam essent ædes,
quas facile aperiebat discursatio variorum, & tumultus
fortunarum ingentium comes. Itaque relicto nomenclatore
meo intravi frequentissimum limen; quod jam ab ipsis foribus
perhorrescendum fuit. Erat enim supra portam Æt-
næ

1 Erat enim supra portam Ætnæ fulminantis imago, & terribiles Cyclopum forma suo Jovis molientium tela.] Cyclopes Neptuni & Amphitrites filii fuere ministri Vulcani, Jovi sua fulmina fabri-

cantes, ut fabulantur, in antris Ætnæ montis: Cyclopes dicti ex eo quod unicuique haberent oculum eumque orbicularem in fronte media Virgil. 8. Antidos:

Err-

na fulminantis imago, & terribiles Cyclopum formæ suo Jovi molientium tela. Sed perdidit omnes metus, progressusque in atrii spatia primum omnium cœpi mirari pares quorundam hominum cultus, quos ambitu præcipuo transeuntibus salutabant. Erant autem coccineis palliis tecti, & tam uno habitu notabiles, ut ejusdem patris heredes viderentur. Cæterum in singulorum pectore nonnihil ad lævum latus vidi coronam ex aureis filis sericoque fulgentem, quæ pulcherrima texturæ industria eminebat aliquantulum extra tunicæ corpus, & quidem non multo ante facta: significabat coronarum splendor, qui nihil de recenti venustate perdiderat. Notavi etiam omnibus pileum esse prædeditum multiplicibus pennis, & quas illi novo more in mediam obverterant frontem. Non sustinui diutius ignorare, quæ hæc vestium concordia esset, & à transeuntium uno quæsi, quosnam illos mortales arbitraretur? Ille, Doromisi domesticos, inquit, vel potius ingentis familiæ partem, totam enim non angustia domus, sed nec, quamvis ampla est, civitas capere potest.

Cum deinde errorem viarum timerem in amplissima sede, idem, si ad Doromisum ire vellem, insistendum semitæ ostendit, quam utrinque claudunt exiguæ arbores, & quæ, ut ex muscosis corticibus apparet, tardioribus incrementis consurgunt. Igitur in eam semitam me conjeci, & cum paria arbusculorum fastigia, ramosque ad æqualitatem præcisos intuerer, ne hoc quidem credidi sine consilio, & venerabilis arcani notatione factum esse. Sed tot quæstionibus transeuntibus fatigare non sustinet verecundia mea. Illud autem cogitationem meam vehementius erexit, quod de singulis arboribus tabella pendebat, in qua hoc erat initio scriptum: *Pares sumus, & Non sumus Pares.*

Cum

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in an-
tro

Brontesque, Steropesque, & nudus
membra Pyracmon.

1 Pares sumus, & Non sumus Pares.]
Sic Pares erant arbores æqualitate ut
arbor arborem, ramus ramum non ex-
cederet latitudine neque altitudine; erant
autem specie impares.

1 Gra-

Cum vero in extremo semitæ essem, diligenterque tot rerum insolentiam annotarem, video pulcherrimæ fastigium portæ, & credo aliquot historiarum monumentis insigne. Erant enim imagines ex ære; illinc quidem ¹ Gradivus in curru ferebatur, Jovique jam satis concitato sævitiam ministrabat, multitudinem nubium, ² Vulcanique terribilem laborem Deo in manus ferens. In altera vero parte Aviditatem artifex expresserat, omnino qualem ³ Hercules olim inter monstra defunctorum à se visam memorabat. ⁴ Illa Plutum multiplici catena constrinxerat, trahebatque pertinaciter reluctantem. Plutum contra vindicabat ingens rusticorum turba, & à se abeuntem irrita fortitudine revocabat, nec plus tamen in victricem aviditatem, quam questus & maledicta audebant: laxaverat enim artifex ænea imaginum ora, oculosque in aviditatem tam atroci acie defixerat, ut auderes ab ipsis voces etiam & querelas expectare. Et quidem sollicitati oculi tam præclari operis venustate, pæne omiserant ejusdem portæ columnas marmoreas perlustrare, in quibus incisæ literæ auroque diligenter imbutæ, in hæc verba legebantur: *SACTUM Doromiso sexies maximo, larium domesticorum curatori, vialium dispensatori & præfecto.* Cum hæc religiose veneratus perlegissem, subeo eandem illam portam. & cum ex ædibus quidam Doromiso domesticus processisset, (jam enim agnoscebam ex vestitu) interrogavi, num vacaret domino peregrinum hominem videre? Ille nec domi Doromisum esse nunciat: nec facile objiciendam negotiorum molestiam eo utique die, qui ad publicam hilaritatem esset ortus: me quoque prudentius facturum, si graviores omitterem curas:

¹ *Gradivus in curru ferebatur.*] Emblema. Martis cognomen, vel ex eo quod gradatum, & per ordines milites in bellum eant, vel *ἄρτο φερόμενος* à vibratione hastæ.

² *Vulcani terribilem laborem.*] Jovis fulpcep à Vulcano fabricatum.

³ *Hercules olim inter monstra.*] Nota est vel pueris multiplex illa Heroulia victoria.

⁴ *Ille Plutum.*] Hunc Græci finitæ denum divitiarum, & hunc volvere in accessu quidem claudum, in recessu vero alatum.

curas: oculosque meos celeberrimæ pompæ spectaculo crederem. Quippe Deam Fortunam à Venere exorata commendasse suis sacerdotibus puellam Deorum favore dignissimam, formæque, quæ insignis inter Deas esse posset; eam illo die nubere Olympioni, & Antistites Fortunæ conjugio exornando laborare; ipsi puellæ Casinæ nomen esse. Egi ut oportuit gratias tam liberaliter prolocuto, & quoniam ejusdem spectaculi studio trahebatur, ad nuptiarum pompam illo duce processi. ac multa quidem per viam disseruimus (erat enim humanitatis plenissimus) tum de civitatis & magistratuum genio, tum maxime de imperio Fortunæ, quæ industriæ virtutisque damnatæ occupaverat locum: donec inter suavitatem colloquiorum superbissimam intravimus domum, ubi tot erant artificum labores, tam curiosa varietas, ut jam cultum, qui me in Doromistæ de perculerat, novus admirator contemnerem. Nihil unquam videram tam simile cælo vel in Labetri, vel in Callionis domo. lucernæ de laureatis pendebant postibus, & florum etiam intempestiva pulchritudo sese alienis anni temporibus interferebat. Ipsa janua, quantum à lucernis lauroque vacabat, aurea vibrabat cælatura, non spissioribus quidem laminis exarata, sed quæ fideliter lignorum vilitatem occultarent. Cum deinde juvenis illius favor me per spissa obstantium agmina provexisset in interiorem locum, si qua est jurantibus fides, caligavi ad tantæ majestatis nitorem, & veriori quam olim Cyneas stupore, non intueri visus sum coëuntium purpuram regum, sed ibi omnes deos deasque adoravi. Et quidem avidissime contemplationem in Casinam conjeci, utique novo cultu mirabilem, & quæ nec flammeo verecundiam demulserat (stabat enim hilari & aperto vultu) neque supremum pudorem

1 *Veriori quam olim Cyneas stupore, non intueri visus sum coëuntium purpuram regum, &c.* Is est qui Pyrrho Rege legatus missus ad Romanos de pace uno die omnium senatorum nomina didi-

cit, quorum concessu sic obstupuit, ut totidem Regum majestatem sibi videretur intueri, quod eidem Pyrrho retulit.

1 *Tem.*

rem jugali concluderat cæsto. At posteaquam animadverti hæc muliebris consuetudinis ornamenta in Olympionem esse congesta, omnino credidi esse Fortunæ datum, ut deterior sexus imbecillitatem abjiceret in viros; quippe Olympio obnupserat flammeo vultum ita per diversas plicaturas fastigiato, ut utrinque ¹ tempora Bacchico cornu elegantissime signarentur; & super ligaturam, ex qua ferrum pendebat ad latus, ² induxerat conjugalem cæstum, sed tot nodis me hercule, & tam implicata nexuum serie, ut videbatur, astrictum, ut nisi aliquot annorum labore explicare minime posset.

Cæterum ut pompa in medium processit, quo ministri sanctitas auspiciū cœuntibus esset, nescio quis Antistes in candida veste connubii legem ad hunc modum recitavit, novam sane, & quam ideo in tabula descripserat, ne inter pronunciandum laberetur; Ut tu Olympio hanc Casinam conjugem tuam nec attigeris, nec osculum retuleris, nisi peregre proficiscens, ³ & trinundinum absuturus, ut à sinu curiosam abstineas manum, nec ad sis molestus noctium arbiter, aut ante sextam diei horam uxoris thalamum temeraria manu recludas. Si quam interea prolem tibi genuerint dii, illam protinus tollas, & gratuito herede felicissimam augeas domum. Si hæc faxis, tum tibi in uxoris nomen venire licebit, bonisque avibus juncto per exterarum gentium urbes celeberrimis itineribus volitare.

Cum

¹ *Tempora Bacchico cornu elegantissime signarentur*] Id est simili cornu; quod autem Bacchus pingatur nonnunquam cornutus variè afferuntur rationes, & quod addat cornua pauperi. Arbenzus rationem hanc affert, quæ non medioeriter mihi placuit; quod scilicet in conviviis ad potandum uterentur antiqui cornibus deauratis.

² *Induxerat conjugalem cæstum.*] Cæstum gestabant virgines vel in capite uti hodie moniales quædam in Belgio, & Lotharingia, vel circa latera & renes

hanc maritus prima nocte dissolvebat. Genus vittæ & suppari quod etiam Palladis virgines & sacerdotes, ipsasque Vestales redimebat, pudoris insigne. Talis vitta altera erat virginalis, altera nuptialis. Ovidius de arte amandi:

Esse procul vitta tenues, insigne pudoris.
Unde & postea; *ne cæstum audaci manu frangas.*

³ *Et trinundinum absuturus.*] Id est, tribus hebdomadis: dictæ sunt nundinæ quia nono quoque die celebrantur nundinæ, inde dictæ.

N

I U

Cum hæc conditiones mitissimo conjugii placuissent, Antistes in Casinam convertitur, & hoc quidem cautiorem diligentiam adhibet, quod illius maxime causa nuptiarum pompa coiverat. Verba autem fœderis conjugalis, in quæ ille Casinam adegit, omnino ejusmodi fuerunt; ut tu Casina non minus virgo sis, quo tempore conjugium hoc vestrum interitus aut legis beneficium extinguet, quam nunc hodieque fuisti cum ad hanc procederes pompam. Ut ne cæstum tui Olympionis protaci manu frangas, neu in osculum, neu in amplexum sollicites maritalem, ut aereum Jovis imbrem felix Casina expectes, qui te faciat matrem, nec mortalitatem Deorum semini jungas, aut Iphidius aliquis uterum tuum Herculi nascituro angustet. Si hæc proba fide facis, ut cum neque molas viro tuo, neque coquas, nec Junonem iratam habeas, vel obloqui Cteostrata possit, & ipsa Fortuna penum tuam instrui solertissima ordinatione procuret. Plaudentibus universis, Casina conceptissimis juravit verbis, nihil se unquam contra præscriptarum legum sanctitatem ausuram.

O felix Hymen, ô Hymen fidelis,

Jucundissime cativum deorum!

Seu tu de superis vides maritos,

Castis ignibus Hesperam vocantes;

Seu terras colis, & favente nutu

Maturis bonus annuis puellis:

O felix Hymen, ô Hymen fidelis,

Istis quinque faces, thorum jugalem,

Panem, vellera, carulamque lympham,

Et tauro medios regente lychnos,

Flores postibus adferas decoris.

Sed nec lentus ades. Nihil moramur,

Nobis

1 Ut aereum Jovis imbrem.] Hoc est complexus Jovis, qualis Danae. Horatius:

*Inclusam Danaen turris aenea
Robusta que fores, & vigilans comam
Tristes excubia munierant satis
Converso in pretium Deo.*

1 Et

Nobis *ô Hymen* est satis decorum.
Aut veni citus, aut Hymen valebis.
Nam si lentus ades, licens Cupido,
Et blandis Venus evocata votis,
Et dulci veniet lepore Risus;
Et quotquot Superum est licentiorum.
Tunc nec te tacite marita poscet;
Nec tardum cupidus palam maritus
Castis ignibus Hesperum vocabit.
Aut veni citus, ô Hymen fidelis,
Jucundissime calitum Deorum,
Aut felix Hymen, ô Hymen, valebis.

Dum hæc celeberrimis cantionibus aguntur, interim religiosam sedem, omnemque apparatus, avidissimis oculis lustrabam. Sed me præcipue tenuit matronarum puellarumque ordo, qui in Casinio vultu diffuderant mentem, omnes ardentibus gemmis, & fulgore serico vibrabant. Neque me fallebat plurimas jam non suo vero florere: sed & medicatis frontibus juventutis revocaverant legem, ut me unicam ætatem cernere arbitrarer mea sponte deceptus.

Ceterum quanto splendorem astrorum nitidior luna coëret, tantum eminebat divina omnino mulier, victamque cæterarum pulchritudinem castigabat; illa utique quæ mihi paulo ante in Fortunæ occurrerat templo. Nihil emendatius natura ea muliere expolivit, nec fata illi dignum amatorem inveniunt.

Non si Taurus amet, vel falsis increpet alis
Ipse deum genitor, vel spero Phæbus Olympo
Rursus in Emomis deducat ovilia campis.

Forte

1 *Et dulci veniet lepore Risus,*
Et quotquot Superum.] Testatur Apulejus in sua Metamorphosi, apud Græcos celebrari solitum festum Dei Risus, quo die ipse materiem ridendi in amphitheatro omnibus ministravit. Porro hoc carmen est Epithalamion.

2 *Non si Taurus amet, vel falsis, &c.]* Celebrat & amores Jovis in Taurum mutati, ut reperet Europam; vel in Aquilam, ut Ganymedem deorum pōcillatorem. Et Phœbi qui eo redactus est ut greges Admeti Regis pasceret ceptus amore nympharum.

M 2

1 Q 24

Forte idem temporis momentum meos oculos in ipsam, & illius in me conspectum obvertit, oculisque velut telis multo ictu, tam in imum admisimus vulnus; ut improvisa violentia pæne animam submoveret. Et illa quidem subito rubore mutata est, ego vero subsidentibus articulis labens, corpus ad parietem excepi, nihilominus in eam partem versus unde basilicam mulierem viderem, quæ me solo aspectu vulnerabat. Neque satis mirari poteram, cur miserabilis procus tam subito amarem, rudis antea voluptatum contemptor, & humanis suavitatibus intactus. Agebat me discors sententia; & quam male dulcedinem amabam, pæne tamen voluisssem, ut inutiles affectus animum suo morbo indulgentem reliquissent. Quid enim ex dispari amore, præter privatas acerbitates, aut externa ludibria, sperarem?

Et hæc quidem anxia deliberatione pensabam, cum me excedentis multitudinis tumultus excitavit. Jam enim recesserat Antistes in interiorem domum, & secuta cum Olympione Casina erat, ut quædam quæ ad nuptias pertinebant, secreta consultatione agerentur. Cæteri autem per publicam portam, per quam & ego irruperam, sese recipiebant in domos.

Et quidem casus tulit, ut indigesta confusione me ad mulieris latus applicaret, quam insanus deperibam. Haud mora, evicit timiditatem audacia amoris, & felicissimæ tunicæ osculum cum modico suspirio tuli; ac ut ipsa sciret me poetam esse, versus subito aliquot invocato Cupidinis numine effudi.

*O dea, siderei seu tu stirps alma Tonantis,
Sea patrem factura Jovem, da numine dextro.*

Has movisse preces, placataque lumina flecte.

Ecce ignes jussitque pati, jussitque fateri.

Nil non ausus amor. Nec sortem despice nostram,

Nympha potens, Calum cognataque numina cernis

Pauperibus votis & parco thure vocari,

Placarique tamen. Tibi jam sua stamina Parca

Conces-

*Concessere mea. Vitam si forte negabis,
Da saltem Regina mori; da fidere flamma
Nympha perire tua. Non dignius arserit ales,
Qua super Eoos extincta renascitur ignes.*

Et hæc quidem modico murmure insusurrabam etiam inflexo in contrarium vultu, ut si qui recitantem audivissent, tamen in ejusmodi amoris suspicionem non venirem.

Sed quoniam jam aliquot diebus adversi non sævierant dii, timuerunt ne intermissa consuetudine ego me parum meminissem Euphormionem esse. Itaque in ipso aditu qui ad urbem ferebat, cum adhuc in conspectu meæ mulieris essem, incidi in petulantissimam turbam, & veluti invita modestia prognatam. Juvenes erant, & diversis quidem coloribus, cæterum unius genere vestis ornati, ut facile appareret servilem manum esse, quæ exeuntibus heris præsto futura confederat, ac cum nescio quis ex illis quereretur sibi vestigio meo pedem obtritum esse, egoque constantius mendacium increparem, ille ficto acrius dolore foedissimis detonuit verbis, & præterea in vultum meum tanto furore sæviit, ut dentium series pæne ad illam machinam discuteretur. Putares signum ad pugnam datum esse. Concurrunt in me universi, servilesque animos barbara voluptate, & immerentis injuria explent.

Jam me in terram repetiti miserant ictus, jam illi volutatum altissimo versaverant cœno; & ni concurrentium pietas prohibuisset, credo aliquid gravius moliebantur. Sed illa præcipue matrona, cui acidum paulo ante Epigramma cantaveram, posteaquam me esse intellexit, quem ista amenitium rabies violasset, clamorem vehementius tollit, servitiumque omne ad auxilium meum præcipiti imperio accendit.

Cæterum nihil magis me movebat, quam quod verebar, ne me calamitas risui, aut mei etiam mercenarii exponeret. Ille laudabili probitate lachrymas in meo casu effudit, crebrisque singultibus concussus meam vestem ob-

tusa cultelli parte ab eminentiori cœno purgavit. Cum effusa deinde procella me jam antea madentem novo frigoris horrore constrinxisset, ac omnino meum incommodum geminaretur, monente mercenario, cœpi in viam redire, quæ mihi in hospitium maxime compendiarie proponebatur.

Sed ô rerum mortalium mixturam! & corpora quidem nostra contrariis elementorum virtutibus astricta; animas autem mœroris & gaudii discordia gubernatas! Perfusus pudore tam ingenti, etiam omnis consilii inops, & omnis malignitate turbatus, qui eo die, quo me primum Doromiso & Fortunæ credideram, me solita malignitas factorum fugientem invenisset, pæne de extremis cogitabam. Quis putaret in tantis angustiis patuisse solatio locum? forte sustuleram oculos, ut breviter viderem quæ mihi per civitatis vias occurrerent turbæ, id est, quibus ludibrio in madida confusaque veste essem, cum notæ familiaritatis virum mihi insperata felicitas, ac velut iratorum numinum prænitentia objecit. Is erat Theophrastus. Ac primo veluti somnii vanitate delusus, lætitiæ ineptias excussi; sed posteaquam me vigilare vivax gaudii sensus admonuit, utraque manu complexus sum abeuntem (neque enim me ille adverterat) & in osculum familiariter invasi. Ille pariter gaudio mutus nihil nisi me amplexibus attrivit. Et illum quidem ornabat splendidior cultus, stipatusque servulorum manu nescio quomodo videbatur Deæ Fortunæ placuisse. Invitavi nihilominus ut in hospitium succederet meum (quippe ad ostium occurreramus) ibique animos expleremus longiori absentia veluti diuturna fame marcentes.

Igitur ubi consedimus, primosque consumpsimus jocos, interrogavi Theophrastum, quæ illum ratio in eam regionem teneret. Cum errassem, inquit, per diversissimas gentes, & singulæ suis vitiis displicerent, tandem hortantibus amicis in hanc urbem adinigravi, ibi continuo eloquens sum visus, & si quid suffragiis populi credendum est, gentili-
lium

lium oratorum suavitatem adæquavi.

Præterea deditum sapientiæ putaverunt, quoniam supercilium videbant voluptatibus adversum, & vitam publicæ infamiz innocentem laudabant. Igitur ad famam aliquantulum promovi, & quod est omnibus divitiis suavius, inveni charissimam matrem, id est fœminam, cujus beneficiis impendi amor potest quem parentibus debemus. Itaque & Sophagonis beneficio in altiore gradum ascendi, & Poimenarchorum unus evasi.

Excitatus ego ad majorem spem, quasi omnia quæ à Doromiso expectaveram, consequi per Theophrastum possem, Et tu igitur, inquam, in Sacerdotum Fortunæ collegium venisti? ubi audio neminem admitti, qui mortalitatem non deponat: nunquid humilia terrarum incommoda è divino despicias loco? miserere; & veterem amicum non trans mitte Doromiso, sed ipse ad Fortunam & Protagonem benigna manu siste. Ille me arctius amplecti, & luctantibus per suspiria verbis, interrogare cœpit, vellemne in eam viam conjicere securitatem meam, & Deæ Fortunæ judicium expectare? nec dubitavi libidinem meam confiteri: iterumque rogavi, ne veteris & certissimi sodalis studium destituere vellet. Non est ille passus me ulterius decipi; & se vero nec in Fortunæ collegium unquam venisse; nec quicquam à Doromiso expectare potius quam à virtute voluisse. Cæterum si ego forsitan rudis insolentium morum audire vellem, quibus gradibus in ea regione homines ad dignitatem conscendere possint, se, utpote jam peritum, optima mihi fide explicaturum esse. Cum ego hoc avidissime promissum exposcerem, ille hominum statum sapientissima oratione exposuit.

Dux sunt, inquit, hominibus viæ, quos animus supra civilitatem extulit plebis. Alia quidem tuta, & quam veluti lenia flumina raro tempestates exercent: sed eadem humilis, & ignobili quiete subducta formidini ventorum. Alia vero præceps, & in arduum exurgens; in quam nihil me-

diocre cadit. enitentes enim in verticem vel improbus turbo in voragines rapit, infra prioris humilitatem viæ, vel ipsa fortuna sustollit, & ingentem felicitatem temeritatis præmium facit. Nimirum qui contenti paterna domo, non dedignantur avorum lectulos, nec insanas spes audiunt vocantes ad negotia, aut servitutem aulae, eos ego primæ illi & securæ viæ assigno: item illos, qui literis diligenter imbuti hoc primum inter Philosophos didicerunt, felicitatem in quiete animi, non in fascibus aut purpura latere, quique omiſſis dignitatibus, aut humili stipendio adolescentum animos excolunt, aut conditiones quærunt infra invidiam demissas: illos inquam, quos non offendunt hujus semitæ sordes, nec ambitionis cupiditas revocat, meo judicio sapientia in disciplinam suscepit, & cum iis amat felicitas rusticari. Quos autem in aliud iter cogit æstuantis adolescentiæ furor, aut negotia, aut turbidæ naturæ impetus, aut potentiæ amor, & pæne semper aurea dignitas, illi non majoribus plerumque præmiis impendunt miserrimam ætatem, sed tantum illustriori fūco misérias suas excusant. Primum enim plerumque longa spe decepti, nihil ad miserrimam senectutem præter vota & curas afferunt. Et cum libertatem vilissima servitute permutarint, cum instar satellitum adoratum induerint latus, quod tam indignis laboribus emerunt, sæpe levi jactatione corrumpitur: Inclinatione temporum fundatas annuis curis opes frequenter secum rapuit, aut in illis mutatio animorum, quibus fortuna sui orbis incertitudinem permisit. Alii potentia cadunt in interitu magnatum, ut 'quæ Nymphæ cum arboribus moriuntur, & tot tela in eos fortuna invenit, qui se illius potestati tradiderunt, ut instar multorum videatur, nullos minus quam domesticos amare.

Cæterum qui emerſerunt ex illis fluctibus, fateor, humanitate

I *Quæ Nympha cum arboribus moriuntur.*] Hamadryades vocabant antiqui illas nymphas quas putavere cum

arboribus nasci, & cum suis arboribus interire.

manitate domini in cœlum feruntur, potentia & opibus sublimes, & quod felicissimum puto, in debilem omnium invidiam cadunt. Verum illud, Euphormio, vide, si nondum omnem sapientiam ambitio delevit, utrum sit præstabilius, honestæ quieti securissimam vitam committere, an in anxias cupiditates delabi, & incertam felicitatem querere per certissima mala.

Nihil mihi persuadebat Theophrastus obstinato ad calamitatem meam. Erat enim in oculis dignitatum splendor, & tentare volebam hoc lucidum iter, ut si fors & Doromis destituisset conatus meos, saltem non exprobrarem ignaviæ humilitatem meam, & ille in contrarium amicissima contentione certabat, & Si, inquit, ad gloriam festinas, Euphormio, velis à sapientibus laudari, qui modestiam & virtutem amant, opes autem & purpuram, veluti generis humani lubricia, contemnunt. Neque te ingeniosus animus ad spes improbas extollat: vix est industriæ in aulis regalibus locus, nisi si illa summis divitiis nitatur, & ut superi Dei cuncta laboribus, ¹ ita medioximi divitiis vendunt. Jam non sapientiæ studiis informare juventutem cauti parentes debent, sed aut turpi aut mercenaria arte, id est, Veneri aut Mercurio commendare. ² Nam ut ancillis non patebant Matutæ limina, nisi uni quam matronæ colaphis urgebant; ita raro Fortuna pauperes in templum suum recipit, id est, in principum domos, nisi quos ad publica ludibria destinat. Ego sane Poimenarchus pene miraculo

1 Ita medioximi.] Medioximi dii vocantur potestatis mediæ. Ita Servius in lib. 8. Æneid. dicit Herculem esse communem Deum, utriusque naturæ medium, inter mortalitatem, & divinitatem. Esse enim nonnulla numina cœlestia, alia terrestria, tertia media, quos Deus Apulejus Medioximos appellat. Plantus in Cal. At ita me Dii, Deaque, superi & medioximi.

2 Nam ut ancillis non patebant Matutæ limina.] Ab aditu templi matris Matutæ sive Auroræ, quam Græci Ἀλω-
δίας vocant, arcebantur olim ancillæ & servæ, unam duntaxat matronæ introducebant, colaphos ejus genis infligentes, cujus rei causam querit Plutarch. quæst. 6. quæstionum Romanarum. Celebrabatur ejus festum v. Kal. Junii. Eadem ei primus posuit Servius Tullius Rex.

miraculo evasi, & puto, si illam dignitatem captavissem, adhuc me inanis umbræ fugisset. Tu quoque virtutibus incumbe, & illæ vel incogitantem extollent, vel ipsæ præmium tibi erunt, turbidas omnium partes ex tranquillo spectanti.

Dum inter hos sermones versamur, & ille amoliri à me inanem honorum libidinem tentat, ego vero ignobiles privatorum tenebras persevero fastidire, cœna pertinaciam utriusque opportune diremit. Nam exoraveram Theophrastum, ut apud me illa nocte esset, & severitatem serii sermonis mitioribus jocis temperaremus. Placebat consortio nostro secretum, & vacuum triclinium poscebamus, ne in publica stabuli mensa ad gravitatem cogeretur amicitia tam familiaris. nec ullum ex domesticis Theophrasti admisimus, sed mercenarius meus utriusque pocillationi suffecit: minus enim verebatur, ne conductitius ille & externus effusa colligeret verba, & in secretorum notitiam perveniret.

- 13 Igitur licentius collocutis, etiam de veteribus amicis mentio incidebat, cum unus de ministris Theophrasti, ad ostium triclinii altans, adesse Anemonem significavit. Ego de mensa exilui lætitia plenus; statimque ad cellæ aditum deturri, & Anemonem tenui barbula auctum, cæterum pristinam candoris imaginem servantem, optima fide amplexus sum. Ille me non perfunctorie salutavit, sed tam examinatis verbis, ut jam ab exordio timerem, ne exculta prudentiæ labefactum amorem significaret. Posteaquam vero invitatus ad mensam consedit, & ego attentius circumspicere omnes nutus cœpi & muta quodammodo mentis verba, tum non me fefellit diutius, intimam charitatem, quæ quondam animos nostros miscuerat, inflexione morum aut oblivione esse corruptam. Itaque & ego prudentius agebam, licentiamque amicitix, quæ libertatem jocorum, & nudæ mentis simplicitatem amat, astute coerceram.

Certe-

Cæterum illud mihi præcipue admirationem movit; quod in antiquos mores suos veluti professa lite pugnabat, nam ut olim discedens ad superstitionem reliqueram pium, ita nunc alternis vocibus ad ludibrium religionum abutebatur, neque me latebat eum affectata impietate ejurare ineptiam prioris sanctitatis, & velut virilibus vitiis testari se ab ea imbecillitate recessisse, quæ aut Deum aut homines timet. Nam & de literarum studiis tam constanter tacebat, ut etiam occulte barbarorum ageret causam, qui eruditionem contumeliis vexant. Equi, tubæ, atque arma successerant antiquis sermonibus, & omnia ægrius audiebam, quoniam non studio bellicæ rei, sed inani vanitate superbæ indolis jactabantur. Illud tamen sollicitabat interdum iracundiam meam, quod paulatim in superbiam declinaverat sermo; ut jam nec occulte dedignaretur parem.

At ut turbulentus juvenis non mediocrem cœnæ partem mendaci jactatione consumpsit, intraverunt citharædi, & aliquot satellites illius, tam vagis ac petulantibus oculis, ut facile ex ministerio dominum agnosceremus. Pudebat omnino Theophrastum, (erat enim Anemoni familiarissimus) nec diutius in illa petulantia duraturus videbatur, cum Anemon me ad pervigilium invitat, quod suavissimis, ut agebat, virginibus consecrabat, quamquam & conjunx sibi esset, cujus pulchritudini, quicquid est puellarum, facillime ipse donaret, si vellem consentire in jucundissimum laborem, jam non imperitas Academiarum voluptates, verum delicias politiores gustaturum.

Non dissimulabo vitia mea: sordescibat mihi literarum nomen, & inexpertam procerum vitam velut eruditorem nequitiam optabam. Itaque facile ingratum laborem promitto, cumque jam tenebræ ad illam licentiam invitarent, & ipse Theophrastus se recepisset domum, ego cum Anemone, per ignota urbis compita, cum servis omnino tribus & occentoribus aliquot pergo, nec id mihi à principio mole-

molestum erat, & augurabar magnificam voluptatem, quoniam ipsis proceribus placebam. Sed posteaquam ultimus vesper effusæ licentiam plebis revocavit in domos, & jam nulli occurrebant, nisi præsidio facum, aut latrociniorum suspecti, exigebam ipse ab animo meo, quo bono frueretur intempestivo aëri commissus, inutiliter etiam vigil, & alieno arbitrio felix. Quippe nos diversis foribus Anemon sistebat, & deinde progressus ad alias domos, iterum jactatione aures meas in via rerum symphonia onerabat. Itaque jam primum fatigatus occultis suspiriis supplicabam otio, ut me respicere vellet, & ab inquieta voluptate revocare; veluti qui primum maria subeunt, jam in ipso terribi portu terrarum commoda & navigii difficultates narrant. Sed me plane gravior calamitas à tam exigui mali sensu reduxit.

*Quid est horridulus, dii deaque,
Quid est, Numina, dulcius tenebris?
Si mortalibus ut quieta nox sit,
Lux qua pervigil imperat laborem
Ponto mergitur, & laboriosa
Cessant pectora, pallidaque cura
Paulatim tepido annuunt sopori?
Et tantum licet aut libidinantes
Nigris prodere morsibus puellas,
Aut nutu refugo, unguibusque daris
Ulcisci juvenum salacitatem,
Cum lites Venus inserit jocosas?*

*Hæc certamina noctium vigeant
Cum Saturnus erat. Sed ista peior
Ætas munera perdidit dearum.
Nunc aut insidia latent tenebris,
Aut incendia territant tenebras,
Et vis impia, perfidumque furtum,
Quale non tener imperet Cupido.*

Quid est horridulus, dii deaque

Quid

*Quid est, numina, tristius tenebris?
 Si nullis tenebris laboriosa
 Cessant pectora, pallidaque cura
 Jam nusquam tepido annuunt sopori?
 O Di! quis superest locus quieti,
 Si lux pervigil imperat laborem,
 Et mortalibus inquieta nox est?*

Cum enim bivium transiremus, grassatores quidam nocturni improvise impetu nostros primum satellites invadunt, nos deinde ejusdem belli motu spe prædæ involvunt. Prima sorte incurrentium rabies inciderat in citharas, quas sæde laceratas cum huc illuc instar Thraciæ feritatis dispersissent, in artificum involant ora. accurrimus implorantibus ministris, palliisque circum lævam inductis ad nocturnam accingimur pugnam.

Grassatores longioribus hastis dimicabant, & utrinque præfixis. Nobis breves gladii erant, & ut mihi videbatur, audacia minor. Obruerant faces ictibus crebris, & in obscura nocte nos in tutiori nequitia laceßebant. Jam Anemon aliquot ictibus fatigatus circumspiciebat iter ad fugam, & me viarum in illa civitate imperitum crudeliter deserebat, cum vigilum cohors, qui in diversis partibus urbis excubabant in cædes & latrocinia armati, velut facta indagine nostram aciem includit: grassatores autem, qui sæpe ex ejusmodi venationibus evaserant, nescio qua solertia eluserunt circumstantium manus. Ego vero cum Anemone, & servulis, & omni symphonia captus, non incidisse in manus civium, sed tantum prædones mutavisse putabant, nihil enim mollius sæviebant. quippe nos planos esse & intentos in rapinam arbitrabantur. Dubitavit Anemon, an dignitatem nominis furenti opponeret turbæ, sed veritus lidibrium inter æquales suos, si divulgaretur facinus, tamdiu inter verbera duravit, quamdiu credidit contentos castigatione vigiles tandem dimissuros esse. Sed ut custodiam in crastinum curari audivit, & nos tribunali servan-

servandos, non amplius cunctatus, quis esset, & quomodo in latrones incidisset, non satis credentibus exponit. Quippe Anemonis nomen non mediocre erat in illa civitatis regione, (nam in eadem habitabat) & in illa cohorte duo mercenarii erant, qui diurnis stipendiis ipsi domum ædificabant. Igitur tam avide in Anemonem vultus obvertunt, ut proh nefas! dum incautis manibus admovent faces, delicata barbula, & cum ea tot unguentorum & pectinum labor arserit. Exclamavit Anemon, desperatione plenus, & nisi me fefellit rabies oculorum, dubitavit, an tanti dedecoris risum subita evaderet morte. Nec minus attoniti satellites contumeliam & verbera tam rustice excusant, ut jam vapulare malit Anemon, quam se verberatum tam publicis vocibus audire.

Ac ut primum interquievit tumultuantium clamor, ipse ad mortis tristitiam inæstus proripuit semet è turba, meque sedulo servante vestigia, ad domesticas fores pervenit. Diuiferat symphoniacos omnes, & importunis vexabat pulsibus limen suum, ut jam ego pæne furenti nec aude-rem blanditias adhibere, nec intromissus quidem, pacatius in familiam egit, trucique imperio, nescio quid, de servitio questus, duos ex illis contumelia verborum, ruptoque cupillamento objurgavit. In me deinde ficta serenitate intuens, procurare in crastinum corpus jussit, tum mihi lectulum sterni, nec ullam hospitii benignitatem denegari. Ipse in cubiculum ad uxorem secessit, ut opinor, tragicæ noctis furias mutaturus in sociam.

Ego vero expectatione voluptatis fraudatus, cum tristissimum casum securo prosequerer risu, in altissimum soporem delabor. Prima deinde luce discursantis familiæ ministerio excitatus, non omisi pertinaciam consilii mei, sed omnino ad Doromisum constitui ire, suæque misericordiæ commendare eruditionem meam. Igitur ubi cultum meum diligentius polivi, rogavi, num Anemoni vacaret discedentem hospitem videre. Ille ad se in cubiculum venire jubet:

jubet: nec contentus tot officiis, ad uxoris conclave benigna manu ducit: fortasse ut ostenderet felicitatem suam, & quam egregia forma beatus frueretur. Stabat ad speculum uxor, vexatamque ferro comam ancillarum ministerio torquebat: ac tum jussa hospitem salutare intermisit paululum cultus, vultusque humanitate plenissimos in me convertit. O Deorum ludibrium! erat eadem mulier, quæ mihi pridie in Fortunæ templo confuderat mentem, ac deinde in Olymptionis nuptiis, nescio quam auram felicitatis liberali fronte spiraverat.

Quis animum meum pingeret, qualis in Anemonis cubiculo fuit? hærebat ambigua lætitia suspensus, & turbata inexpectato negotio vires non satis fortiter revocabat. Illud tamen præcipue timebam, ne quod argumentum amoris convinceret frontem. Cæterum pridianæ noctis molestiis hoc spectaculum jam bene emisse, jam in felicitatis portum per turbulentæ noctis tempestatem venisse credebam, jam agebam gratias libidini meæ, quæ in illam mulierem, veluti consilio, inclinarat. Sed & mulier, veluti quodam monstro confusa, nihil nisi me intuebatur. Ego more gentis usus sum; & humilem vultum ab osculo pallæ ad matronam sustuli, & titubantibus verbis commanem quidem humanitatem explicui; cæteram omni nutu & furtiva oculorum molliæ meus amor satis intelligenti loquebatur. Jam ego Anemonem diligentius ambire, jam æquissime superbiam ferre, etiam quærere cœperam moras, & in eo voto defigi, ut me illo die invitaret ad cœnam. Sed jam satis indulserant fata, & oportet spes amantium longius trahi. Itaque consumptis omnibus moris, excedo è cubiculo mœstus, & tantum in spem redeundi vivens.

Neque multum moratus hesterni itineris vestigia reliqui, & in exteriori Doromisi atrio cœpi cum cæteris expectare, dum ille ad Protagonem exiret. Et cum aliquandiu vagus, modo de Doromisi potentia, modo de Anemonis uxore cogitarem, forte incidi in illum, qui pridie me

me ad nuptiarum deduxerat pompam. Ac ut me ille agnovit, tandem oportune advenisse, lætissima fronte, prædixit, subsisterem tantum in atrio, donec ad Doromisum laxata negotia promitterent viam.

Plurimi mecum in atrio erant, & Doromisum cum libellulis expectabant. Præcipue juvenis quidam impiger, si quid conicere poteram ex vibrantia oculorum, cæterum artificiosis cincinnis pæne ad muliebrein mollietiem excultus, se applicaverat homini, optimi vultus, &, ut arbitror, melioris ætatis, quam præmatura canities simulabat. Cæterum exaudiri eorum sermo vix poterat: sed vehementia vultus acerrime loquebantur, dexterarumque argutis motibus, & sine arte excitatam sequentibus inentem. Vicini mihi erant, ut sine suspitione hærerem ambulantium tergis. Captaturus itaque sermonem utriusque, si quid forte è re mea audirem, in illorum vestigiis eram, cum ex illo sene audio antiqui poëtæ versum, qui olim diversa factorum dona æstimans, non omnes posse omnia admonuit. Quid tu, inquit, mæstus es, adolescens, quem pulcherriima dote dii auxerunt, id est, insigni patrimonio, & quod isti eruditi vellent omni doctrina emere? quid doles tibi ingenium ad disciplinas tardum esse? num ideo minus fascēs submittentur tibi, & litigantium turbæ? erras, mihi crede, si quid putas ingeniosius esse auro, aut sapientiam non venalem, quæ sæpe mulierculis in patrimoniū partem datur. Tu modo, cum Doromisus se in conspectum dabit, aude accedere ad genua, & aliquod sacerdotium petere, quo Fortunæ & Protagonis deservias. Jam enim illi Sacerdotes jura populo dividunt, & tu facile in id collegium venies. Habes enim symbolum tecum cui veluti machinæ nulla secreta aditum negant.

Tum ego diligentius cogitare mecum cœpi, quod esset ejusmodi symbolum, cui veluti fulmini omnia paterent, cum progressus ex limine servus, idem cui paullo ante commendaveram artes meas, me, cum juvene illo, in interiora

riora ædium ad Doromifum manu duxit. Pauci fequebantur à tergo, quos atriensî illustrior gratia commendabat. Ego vero nihil mediocre expectabam, tanta benignitate admissus; & jam spes improba concipiebat dignitates, quarum gratia in Anemonis domo tentarem conjugis fidem.

Ut vero sum in interiora perductus, omnia auro argentoque vibrantia insolitam aciem fefellere, majestas deinde locorum, & animus spe metuque perturbatus, quicquid prudentiæ conceperam, & verba quibus ad Doromifum destinaveram uti, pæne submovit. Ille in communi veste erat, & per triclinii spatia satis truci majestate ferebatur. Ego in genua decidi supplex, & nisi quod precantis humilitas in contemptum transit, etiam vestigia ambulantis aut vultu aut pallio verrissem. At juvenis, cujus ego sermonem paulo ante captaveram, audacius ad Doromifum venit, osculatusque dextram tam felicem, lepidissimis verbis in hunc modum peroravit. Et cœlestibus diis, & nostris destinatis religionibus parendum est. Felix quem servitus Deorum in veram libertatem asseruit. Ego Fortunæ Numen & potentiam Protagonis, teque dispensatorem utriusque, semper veris honoribus colui, semper in familiam vestram venire adnixus sum; certe non invita Fortuna, quæ mihi hoc symbolum ad te dedit, ut me in domum suam, & Protagonis clientelam adscriberes, & ne gratis in tantam ascenderim sortem, utrique mille pondo optimi thuris annua devotione promitto.

Hæc effatus, oculos diripuit sinus, extraxitque mirantibus nobis dæ Fortunæ signum. Erat in ægo Protagonis, ex aurea planicie exurgens, in cujus dextera parte scriptum erat, *Decies*, in sinistra vero, *mille*. Nunquam humanior Doromifus, ut postea intelleximus, fuit. certe porrexit juveni manum, & gratulatus est de indole, & ingenio, deque cæteris virtutibus, quas omnes in hoc legerat auro, advocatoque scriba, publicis instrumentis sacerdotium cum tribunali dari jussit.

O

Post

Post hæc ego lentis passibus ad Doromisi latus veni, & composito vultu, ne ipsum non timere viderer: Ego, inquam, minus explicabo meas dotes, quoniam vobis diis omnia patent. cæterum industria mea perfecti, ne quis esset, cui Musæ profusus de artificiis suis dispensarent. Quæ res, si me Protagoni, tuis auspiciis, commendabit, & per hunc me Dea Fortuna respiciet, nihil majus mihi imputaverit Apollo, quam quod ipsi tam preciosæ servitutis gratiam debeo. Audito ille artificii nomine, diutius hæsit, & quam artem profiterer, diligenti attentione quæsit. Ego iterum Musarum disciplinam me afferre significavi. Cum ne tum quidem meam mentem percepisset, me in interiorem porticum vocat, ubi depicta humilium artium instrumenta toto parietum contextu explicabantur; mallei incudesque, & spirantes fornacibus ignes, alterius parietis exordium vivis coloribus impleverant; in altero vero marmorum species erant, & rudium lapidum politissimæ formæ: mallei deinde, & radii latiores; plumbum quoque, quod tenui filo propensum de ædificii rectitudine sua inclinatione judicat. Post hanc Latomorum scenam erant fictilium statuarum descriptæ rationes. Nec longe pictor ipse suum artificium expresserat penicilli figura, & ostrearum conchis, quas veluti dilutis coloribus inundabat, cithara deinde, atque lyra, & laboriosæ testudinis fides, velut in honorem saltatoris artis ex aurea tabula spectabantur. Supremus hortorum cultus erat, & deducti industria fontis.

Hæc me omnia intueri Doromisi jubet, si forte invenirem illam artem, quam ego Musarum disciplinam appellaveram. Tum ego, intellecto nominis errore, me modeste artificem esse negavi, aliquid nobilium parentum fortunam aperuisse mihi, & ingenium à vulgi sordibus secretum. Me literis esse excultum, me naturæ humanitatem mitium studiorum disciplina expolivisse. Audito ille scholastici nomine fastidioso, primum nutu averfatus est perorantem: ac modico deinde risu jam trepidum, jam pavitantem perstrinxit,

xit, & cum à seculi industria alienum appellavisset, Existimaveras forte, inquit, ad ludimagistrum advenisse, qui tuis scientiis inter famem & argutias uteretur. Neque longius moratus, me, veluti atroci fulmine damnatum, & exanimi sopore marcentem, inter inusantem familiam, meæque temeritatis accusatores reliquit.

Egens ego consilii, cum tenacem meæ sortis maligni- 16
tatem devoverem, quæ omnes meos conatus frustrabatur, ad inhumanum limen revocogradum. Ac, ut primum ad exteriores fores extuli pedem, conspiciatus in vicinia locum, qui commoditatem secreti monstrabat, eo me ad lugubre solatium contuli, ibi omnem miseri vultus constantiam omisi, indulisque profusius gemitibus, & ad satietatem me ipsum lachrymis explevi.

Proclamabam in illa solitudine fortunatos artifices, & ubique ' Polycletum aut Myronem pro Apolline invocandum; interdum irascebar amicis, quorum alii feliciter scelesti esse non poterant, aliis reverentia virtutis obstabat. Redii demum ad consuetudinem meam, & ipsi regioni iratus, indignantem furorem his sævissimis versibus expressi:

*Infanda tellus, quaque vix pejor Stygem
Vehit profundis apta suppliciiis humus;
Quousque savos, misera, lassabis deos,
Experta fulmen? tene non fregit satis
Nuper per omne dira supplicium lues?
Virtute pulsa cesserat mæstus dies,
Et omne tuta nocte regnabat nefas.
Tunc atra Erinys squalidum movit caput,
Caput cerasastas movit, & facem manus:
Linguaque (& illam sibilo auxerunt coma)
Livente dixit; Ite gentes perfida,
Ite, ite in arma, quaque patraastis diu,
Hac vindicate scelera. Non omnis sat est,*

Ni

1 Polycletum aut Myronem.] Peritissimos quondam artifices in ære.

Ni sponte fusus gentis in pœnam cruor.

Sic illa dixit, postque neglectos deos
Huic parvistis. Tunc quoque & mortes novas
Didicere fata. Perdidit natum pater,
Abiit cruenta fratris in jugulum manus,
Civisque quernis frondibus merces fuit;
Sed interempti. Quantus ob priscum decus
Populatus alto vertice infandam diem
Porrexit ignis? Jacuit infelix honos,
Et mortuorum turpis in manes furor,
Urnas parentum sparsit, & quondam leve
Tumuli cadentis mole depressit solum.
Sic quasiistis nempe depulso die
Reges deosque, post fera noctis malum
Fubar reluxit. Pervicax gentis furor
Quid pejus in tormenta sollicitas deos?
Severiores forte non pœnas habent;
Habent easdem. Rursus increvit nefas,
Dolus, libido. Rediit infandum scelus
Et nuda virtus sordido jacens situ
Discit superbos divitum fastus pati.
Jamjam recedo. Præveni ultores Deos,
Quisquis times perire. Non stabit diu
Ductore caco, turba quam Plutus regit.

Cum effudissem hæc in Eleutheriam probra, tumentem-
que animum sublevassem, cœpi à me repetere rationem
tanti doloris: & velle callidis argumentis fallere consciam
mentem. Quid enim? quod delicatulum recocta purpura
non involvit; 'quod tunicam vermes Assyrii non infestant:
quod non frequens servitium ad nutantis imperia pender,
ideo culpæ fata sustines, & veluti cum diis disputare?
quasi magna sint æstimanda, quæ Fortuna ignavis dare so-
let, vel facinorosis crimen. Non vides æterna consualia
esse,

1 Quod tunicam vermes Assyrii non infestant.] De Bombycina sermo.

esse, & ad turpissima animalia immerentes coronas deferri? Ex ipsis illis quos miraris, quotus quisque per virtutem promotus est?

Si es magno animo, honores infra te judicabis, qui te tam pertinaciter refugiunt, & Fortuna etiam infesta tibi favet. Confer te in solitudinem aliquam; subduc hodiernæ ambitioni vitam: habebis consortium Musarum, & virginibus commodius frueris in secreto.

Eludant ignavissimi homines ut volent gloriam literarum: illi & suis voluptatibus sopiti, neque jam integri vivunt, & cum eos interitus occupat, etiam nomen & fama moriuntur, & totos tumulus accipit. Alumni literarum nesciunt fatorum legem, & tum maxime vigent, cum extinctorum desiderium perennis memoria illustrat.

At enim in Lusinia ex primis gentibus venis. & Themistius apud suos eadem dignitate florebat. Claram stirpem tenebris premi grave est, & abire à parentum luce. Succedunt avis meis servulorum stirpes, & me parem erubescunt quibus imperare majores dedignarentur. O hominis curæ indigno dolore obstrepentes! quasi aliqua bona perpetua sint. Nulla putris in sylvis arbor aliquando non viguit, & quæ jam proceræ sunt, initio laboraverunt terram frangere, & debili fastigio emicare. ¹ Pastoritia Lavinii cohors plures humano generi duces dedit, quam olim greges paverat. ² Et miseri Scytharum exsules (quis crederet?) tandem Arsacidarum famam sparserunt, pæne mun-

¹ Pastoritia Lavinii cohors plures humano generi duces dedit, quam olim greges paverat.] Romanorum patres intelligit Trojanos illos qui imperaverunt primum apud Lavinium in Latio, deinde Albam longam condiderunt, tandem Romulo duce Imperii Romani fundamenta jecerunt, congregatis ab Romulo duce ex agro Pastoribus.

² Et miseri Scytharum exsules (quis crederet?) tandem Arsacidarum famam

sparserunt, pæne mundum cum Romanis partiti.] Ea de re vide Justinum Pompeji Trogi abbreviatorem, & qua ratione Parthi ex Scythia quondam exules imperium orbis cum Romanis dividerint, & ipsi Romanorum terror qui ab iisdem Parthis cum duce Crasso devicti sunt. Ab Arsace Rege dicti sunt Arsacidae, de quibus Lucan. l. i.

Plus illa vobis acie, quam creditis actum est Arsacidae.

mundum cum Romanis partiti. Qui hodie florent, in autumno suo decident, etiam fortasse calcabuntur. Majores tui initium sui splendoris habuerunt, & nihil æternum mortalitati indulgetur. Quid doles, si finito magistratu Fortuna ornamenta repetit: nec quidem ab omni genere, sed ab uno Euphormione. Quam diu cognati florent, & familiæ tuæ misereri non potes, & lachrymæ, quas in aliam speciem subornas, plus superbix habent, quam pietatis.

Quid denique tibi adimitur tantis questibus dignum? tene à liliis excluderunt ignavia majorum, & res domi artiores? Te agnoscere veretur cognatus, 'ne ararium sentiat familiam esse auctam? Erras, Euphormio, si non putas esse aliquos calamitosiores. Neque tu à Principibus quartus es, & tamen aliquid supra Æsculapium colis.

Non vides ipsos deos curis etiam fatigari, nec te * illa Nympha admonet, molestias non hominibus tantum graves, sed & in immortalitatem valere? cujus nomine isti versus circumferuntur:

*³ O patria, ô arces, ô dulcia testa parentum,
Unde avus, unde pater, tres unde ex ordine fratres
Sceptra tulere mei, mene ô agnoscitis arces?
Illa ego sum, cui vos cunabula chara dedistis:
Et patrio ingentem cultu jactastis alumnam.
Stirpe deas, & fronte deas, & sidera vultu
Cum premerem, amborum spes ambitiosa procorum,
Nunc conjunx vidua, & vani cum nomine regni,
Rupibus è nudis, longique è carcere montis
Excedo. Sed & hic causas infesta dolendi
Disponit fortuna mihi, monstratque colendam
Quæ mihi successit, quique ab de corpore nostro
Debuit esse puer. Nec jam contendere promptum.*

Damna-

1 Ne ararium sentiat familiam esse au-
[flam.] Ad censores alludit, quorum
munus erat, cujusque civis census, imò
& capita in ararium publicum referre,

quod fiebat lustrò condito.

2 Illa Nympha.] Eleutheria, quæ est Gall.

3 O patria, ô arces!] Questus Gal-
liæ: vel Margaritæ Valentis Reginz.

1 Ma-

*Damnavit dudum miseram, fecitque nocentem,
 Cum tali certaſſe viro. Jam credere diviſ
 Feliceſque ſequi juvat, & ſubſcribere fato.
 O dolor! an potui victos inflectere vultus
 Deſpectoſque oraſſe viros? Ne credite vivam;
 Jam dudum perii, jamdudum extincta ſuperſum;
 Et vivo & morior toties. Me funere longo
 Nempe mori decuit, quæ tot per ſacula clarum
 Induco tumulis ſuprema Valeſia nomen.*

Cum ſervires, Euphormio, ſumma votorum erat, aut cataſtam aut carceres vitare, nunc faſtidis adoptivi patris opes, & ſi Fortuna ad arbitrium tuum faveat, illam licentia ambitionis, & deſideriorum immodestia fatigabis.

Perſuadebam animo male credenti, vera eſſe quæ loque- 17
 bar, & prope impetraveram pacem, cum ecce conſumpta lachrymarum nube, veluti mihi Solem fortuna reduxit. Cum enim ad Theophrastum irem, mutuis queſtibus cum eo Fortunæ contumaciam vexaturus, intellexi eum quidem domi non eſſe, cæterum anum quandam, minime in illis locis uſitatam, bis me jam in illis ædibus quæſiſſe. Adhuc illi loquebantur, cum ecce mulier in limine erat, prælataſque de ſinu tabulas tradens, è re mea fore dixit, ſi quæ in ea cera mandabantur, curaviſſem. Erant autem tabulæ ad exactam opulentia luxuriam conſignatæ. Involvebatur tenui ſerico cedrus, & eadem gemma ſex locis fidem literarum una imagine ſanxerat. ab utroque latere ceræ pendebant uniones, & ipſi molli ſerico ad cælaturam pertinentes; ut jam mihi cortex non quotidiani ſaporis ſuaviſſimam medullam polliceretur.

Gaudio itaque tumultuque plenus, frango vinculorum moram, apertasque literas in hæc verba conſcriptas eſſe lego. Quæ ſim, neque intelliges ex nomine meo, neque ex ea quam huic ſecreto delegi. Si dignus es quem amem, jam in oculis meis incendium vidifti, & miſertus es. non eſt ea vultus mei duritia, quam non penetret ignis latens:

non possum erudita nisi doctis complexibus delectari, & potentias plurimum amo. Si cras descendis ad Fortunæ fanum, ibi te forte amicum numen inveniet. Vale. Perplexus significatione tam confusi amoris, sevocavi ancillam, jussique si ad matronam rediret, omnia quæ in potestate essent polliceretur; sed si aliquid forte peccarem, certe non irasceretur mihi, sed ignosceret potius epistolæ, quæ nihil me aliud docebat, quam dubitare.

Dimissa muliere, cum jam spe castini pacatius Doromisi sævitiam ferrem, quærere cœpi, num Theophrastus foris promississet ad cœnam; & dulciori tristitiæ etiam solitudinem in solatium petebam, cum se mihi Julianus dulcissimo amplexu confudit, qui in Theophrasti familia princeps, arbiterque secretorum, me ad Doromifum non ignoraverat ire. Et, O te, inquit, felicem, si Doromifus spes ingentes præcidit, & vanitatem tuam saltem subito foras exclusit. Sciscitabar ego fastidii causam, & cur humanarum rerum culmina tanta contumacia damnaret, quia, inquit, & ipse Theophrastus, antequam Poimenarchus evaderet, nunc magnatibus charus, nunc ipsa gratia periculis oblatum, documentum mihi fuit, quam sit difficile, tam levigatum iter sine casu terere. Et ipse olim fortunæ ludo versatus, jam contemptu vindicat miseriam suam, & aliis de littore saxum ostendit. Sed maxime quidem Leucomus tibi in Delphio vetusta amicitia conjunctus, optimatum familiaritate pæne periit, qui contempto littore aliquantulum in altum evectus est, sed & naufragio proximus fuit, & tabulam sui voti judicem diis æquoris persolvit. Tunc & ego non mediocri risu amicitiam nostram laudavi, quod inter eos coivisset, quibus Fortuna ejusdem studii amorem faciebat: rogavique ut fusius exponeret, quomodo magnatum favore Leucomus pæne in ruinam incidisset. Et ille: Scis, inquit, quis fuerit Geragathus? integerri-mæ famæ erat, & in eo Fortunam invenerat virtus. Hujus filius Leucomus olim familiariter usus est. & quis non sperasset

rasset hanc illi amicitiam causam omnium bonorum fore; quæ etiam ejus salutem evertibat, nisi obstitisset minimus fratrum, solus omnium dignus fastigio suæ domus.

Admiratus ego tantum nefas, cujus id piaculum fuisset, interrogavi. 'Major, inquit, illius familiæ Jovis sacerdotio præfectus fuit, iis conditionibus, ut de regionis more libationes ab aris in paternam descenderent domum. Sed cum ille mentem in Græciam misisset, ipse tam misere aberravit, ut nec in regionem perveniret, in quam proficiscebatur, neque viam reditus in corporis domicilium teneret.

Igitur ad aram frater vocatus, illo utique junior qui mentem quærebat, in insulam, & quod antiqui sacerdotes faciebant, etiam in vaticinium succedit. Etenim statim affari coepit syderum orbes, nec tam in oracula erudito hiantis soli spiraculo, quam numinum præsentia uti. Neque diu mortalitas hunc favorem cœli incolumis tulit, & jam animi valetudo tantis Deorum muneribus fatigata parum supra fratrem erat, cum mater tot filiorum vivis funeribus pene ad mortis tristitiam compulsæ, se in collum Geragathi conjecit, & manantibus lachrymis utramque faciem rigans, Quamdiu, inquit, te privatum conjugem habui, genui tibi liberos capaces fortunæ nostræ, & quos agnoscere majores nostri possent. Sed posteaquam senectutis tuæ otium importuna dignitas sefellit, visa est felicitas dedignari stirpem tuam, quæ non erat inter fasces concepta, & exemplo Medæ exhaurire Æsonis veterem sanguinem, ut sanctiori succo venas tuas & domum repleret.

Nisi

1 *Major illius familiæ Jovis sacerdotio præfectus fuit iis conditionibus ut libationes ab aris, &c.*] Hoc est, major natu familiæ sacerdotio initiatus est ea lege ut emolumentum ac census annuus in familiam suam transiret; sed cum in Græciam cogitaret, sic à via deflexit, ut ne quidem ad se redire potuerit. Frater minor fratre à mente alienato ad mithram pervenit. Docet autem eos qui aureis gradibus in sacerdotium succedunt, & in aras intruduntur opum

spe, infelices futuros, & miseras facere suas familias.

2 *Et exemplo Medæ exhaurire veterem Æsonis sanguinem.*] Notum est commentum. Cum enim Medæ patrem Ætæam fugiens cum Jasone Argonautarum duce pervenisset in Thessaliam, invenissetque Æsonem fratrem Jasonis senio gravem exhausto vetere sanguine liquorem in venas ejus infudit, ex medicatis herbis expressum.

O 5

1 Et

Nisi quid in te est, etiam superstites excindimur, & cum Emilio inter duo filiorum funera triumphamus. Non veteris ludj memor, vel intempestiva libidine accensa, quodie in hoc tribunali collocatus es, petii ut liceret antiquarum noctium consuetudinem inire. nec jam aliquid rogo, nisi hunc laborem à te familia labens imploret. Si frustra conatus eris, at maiore solatio moriemur, non ignavia nostra sed factorum crudelitate orbi.

Hic Geragathus mærore impeditus, postquam diu suspiravit, quod ad ea quæ uxor rogavisset, mature deliberatum refert. Consilio quam strenuitate omnia salubrius geri. Cæterum de liberis dolorem tantum esse, quantum hæc vita & fessa laboribus senectus ægre ferrent. Mox ingerere probra cœpit, & Leucomum omni verborum contumelia lacerare; illum esse, qui inconsultis studiis distraheret imprudentiam adolescentum, & inanibus superstitionibus juventutis impetum consumeret; toties cælum & numina inclamando effecisse, ut nec filius cælum teneret, & amitteret terram. Adeo sanctorum hominum conditionem infamia inundavit, & paucorum vitium, liberali adolescentum ingenio abutentium, etiam innocentem modestiam proscrispsit.

Supervenit interim declamanti patri filius, ille scilicet, cujus mentem ita dii ornaverunt, ut suum in fratres peccatum excusent. obortisque pæne lachrymis cœpit amoliri à Leucomo tam inepti facinoris invidiam. illum enim ab iis moribus abhorreere, nec fucatæ aut crudelis pietatis juvenibus esse auctorem.

Hæc ipse juvenis ad Leucomum incorrupta fide cum detulisset, adjecit, non mitigatum modo senem fuisse, sed vincente iracundiam fide, si quid in eo esset, prolixè pollicitum, se reconciliationem beneficio firmaturum. Ille
vero

1 Et cum Emilio inter duo filiorum funera triumphamus.] Quis iste Emilius esset, de Vejentibus qui Romanos ante fuderant, tandem triumphavit. Vide Livium, &c.

vero incertis magnatum amoribus fatigatus, velut instabili æstuantis maris motu, atrocissime damnavit studium suum, qui & ambitionis mala sciret, & tamen nonnunquam amicorum precibus exiret ab otii umbra.

Tu quoque si tibi victurus es, Euphormio, cedo dexteram in sapientiæ pignus. Si te illi beati temnent, certe illorum stoliditatem eodem munere prosequeris: Conemptus, ludibria, joci, tela sunt omnibus data: & securius è latebris emittuntur.

Inter hos sermones advenerat Theophrastus. & cum ¹⁸ pauca in Juliani sententiam dixisset, ad illum præparata intravimus cœna. Ibi pretiosa fercula argento ad mensam ferebantur, cæteræque deliciæ erant, quas optima mater illius familiæ ingerebat. Exactæ ad valetudinem dapes, nisi ad satietatem invitasset triclinium tam castigatis fenestrarum ac parietum commissuris, ' ut rimosior esset uter in quo Æolus ventos Ulyssi credidit. & ut aër frigore inhorruerat, duo famuli ad largissimum ignem subinde cumulat ligna prodigebant.

Itaque ad tam elegantis triclinii cultum & oculos & mentem advertens, prodebam suspiriis animum meum tam quietæ felicitatis admiratione suspensum.

Nec tenui lachrymas, alienis commodis admonitus calamitatis meæ, &, Certe, inquam, Theophraste, facile est in ejusmodi vita negligere magnatum opes, & non quærere aquam posito in ingentibus undis. Ego vero non aliter explebo animi dolorem, exprobrantis sibi factorum odium, quam si mihi quæ in cæteros optimates argumenta, velut arma, divisisti, in tuam quoque fortunam convertero.

Ad

1 Ut rimosior esset uter in quo Æolus ventos Ulyssi credidit. Qui Odyssiam legerit commentum non ignoraverit: cum Ulysses in Æoli insulas pervenisset, rogavit is Æolum, quem Juppiter fecerat *Patronum dominum, tempestatumque potentem,* sibi ut in potestatem ventos daret, &

quo ut prospera fieret navigatio ventos omnes in utrem inclusos daret præter unum Zephyrum; sed consilium non successit, cum enim ejus socii utrem in carina adverterent, & thesauros exstimarent, perforato utre venti qua data porta irruentes navim à meta depulerunt.

1 Ipsa

Ad hæc verba ille modestissime subrisit; & ne me longior invidia perturbaret, Scis, inquit, tantum vitio nostro voluptates degenerare à pulcherrimo fine; Deorum munera esse, si adhibes modum, quem plerumque intempestivæ libidines corrumpunt. neque aliquid est tam molle, quo severi homines sancte uti non possint. Jam vero quantum sit corporis commercium cum animo, morborum fastidia monstrant, & dolores, qui in perpetuam sui contemplationem animum tenent. Itaque demulcendus est tam familiaris mentis comes, corpus hoc, inquam, ut eam nobis ad studiorum sublimitatem permittat, nec occupet importuno sodalitiis jure. Mihi crede, vix in angustiis aut curarum ægitudine est literis locus, & sapienter majores nostri Solem omnis lætitiæ datorem Musis præposuerunt. Nam ut animum nimio luxu solutum nervi ad sapientiæ investigationem destituunt, ita nisi impetraveris veniam à corpore honesto veluti ludo, frustra tentabis conciliare animum literis propiore solitudine intentum. Nullo æstu Apollinis calefcet injuriis hyernis apertus, & ipse Homerus nunquam securius deos vulnerabat, aut pugnantes Achillem sequebatur, quam cum promiserat ad cœnam. Ideo homines stultissimos puto, qui veluti pugnarent cum natura, assiduis doloribus suorum corporum patientiam fatigant, & interim animum nolunt miseriis ingemere, sed eruditioni locum in mentibus quærunt, quæ tot malis plenæ vix ipsam ægritudinem capere possunt.

Itaque ne fastidiosis studiis provocem ad nauseam literarum timidum laboribus corpus, ipsi quoque suum ludum humaniter concedo: ita liberaliter excultum, vices quoque animo

1 *Ipsi Homerus nunquam securius Deos vulnerabat, aut pugnantes Achillem sequebatur, quam cum promiserat ad cœnam.* Tunc scilicet audebat plurimum & valebat carmine heroico Homer. cum invitatus erat ad cœnam. Mirum autem quomodo Deos inter se pugnantes inducit; siquidem ut ait Ovid.

*Mulciber in Trojam, pro Troja stabat
Apollo,
Æqua venus Teucriis, Pallas iniqua
fuit.*

Porro fuit in Iliade Achilles præcipuus heros quem semper insequeretur Venus, ita ut à Paride occideretur per dolum.

1 *Quis*

animo rependet, eruditionem cum illo impetu vestiganti, sine quo nihil addisces ingeniosum, aut victurum conscribes.

Præterea cum reverentia sit alumna divitiarum, & egestas contemptione damnetur, nobis Poimenarchis spectabilis cultus datur, ne populus majestatem pietatis in ministrorum sordibus contemnat. Hinc Antistitum opulentia, hinc collegiorum opes ad cantus & ceremonias sacrorum, & ipsius antiquitatis pæne prodigalitas in numen, quæ omnia, proh nefas! seculi licentia corrupta in invidiam plebis & bonorum odium cedunt. Utinam tam modeste peccassetus, ut culpa se domi continuisset, aut negari crimina possent. Sed ne me dissimulando peccata approbasse existimes, si ordinem nostrum veluti humanum consideras corpus, videbis in radicibus corruptos nervos esse, & inutile membrorum robur inde fluxisse. Dehinc pervicaci morbo correpta omnia, & singulos aliquid adjecisse publico malo. Ambitus magnas mentes occupavit, plurimas libido. otium denique & ignavia pæne omnia collegia perterritavit, in quibus inertes fuci languidis voluptatibus desident, cantibusque præcipitata arrolis lingua infame otium emunt. Nulla literarum studia, nulla cura pietatis. Ubi noctem vel crapula graves, vel domestica libidine fatigati consumpserunt, ad sana, atque aras, veluti in officinam vocantur. Nec imponere cœlitibus curant: palam negligentia vocis queruntur de majoribus, quod tanti divitias vendant.

Inde digressi in domos (pudet fateri) plurimum inter scorta scœnus numerant, aut intempestivis conviviis adhibiti inter populares regnant, & profanam cæterorum licentiam infami certamine præcedunt.

Sed nec superbis excusationibus carent, aut sine argumento in nos sædissimum crimen torquent. Nam ut ex radicibus vim suam folia & caules temperant, & rami animantur ingenio suæ stirpis, sic isti ex Poimenarchorum vita discunt;

fcunt, quantum vitiis permittant. Horreo eloqui. sed Antistitum dignitas jam velut ad quæstum prostituta est, & sæpissime criminum merces. Quis ex potentioribus liberorum cunas non infulis premit: aut 'quis liberius præconi hereditatem sub hasta, quam sacerdotium commendat? Jam urbes obsidione maceratæ, vel ultro proditæ Principibus arces, illud præmium inhiant, & potentia inter scientias numeratur.

Nec sanctius dignitatibus fruuntur, quam illas quæsi-
runt. Nullis delicatior Venus, aut magis ad scrupulum
examinata libido. Fastidiosa autem superbia, & inanium
cupiditas rerum, jam pridem ex regiis ad has imagines pie-
tatis excessit. Quid aliud quam disponimus opes, & avaris
cogitationibus ad spem prodigendi servamus? Quis sacro-
rum in agris jacentium amor? Quem ovilium tutela fatigat?
Quid illi qui pro feris terrentibus caulas, timiditatem da-
marum indignissima voluptate fatigant? Quid alex Venerisque patroni? aut quid ille, qui ne unica cruce dignus
videretur, trifurcifer evasit? Neque me ad hæc insignia
impium putes, sed illa credo in supplicii notam facinoro-
sis dari. Mihi crede, post hujus ætatis scenam hoc 'pluri-
bus infula erit, quod Mithridaticæ uxori diadema, quod
cervicibus infelicem nodum aptavit.

- 19 Ego sermonibus Theophrasti mirifice delectabar. Nam
& sincero animo veniebant, & effluentibus lachrymis com-
probabantur. Itaque in eandem pietatem excitatus sum,
& olim conceptam de Poimenarchorum moribus iram li-
berriima oratione effudi. Cumque multa in eam sententiam
vehementissime dixissem, Cæterum, inquam, & hoc ma-
ximo-

1 Quis hereditatem sub hastaliberius
quam sacerdotium, &c.] Venales docet
esse infulas seu dignitates ecclesiasticas.
Est autem Hereditatem sub hasta pone-
re, idem ac bona licitari seu publicare,
à more belli deducta metaphora; bona
enim bello paria sub hasta veniebant.

2 Pluribus infula erit, quod Mithri-
daticæ uxori diadema, quod cervicibus
infelicem nodum aptavit.] Narrant uxo-
rem Mithridatis diademate usam tan-
quam laqueo quo sibi fauces elideret,
ne in manus hostiles incideret.

ximopere demiror, quomodo magistratus potentiam Paimenarchorum securis oculis videant. Jam divulsa respublica, non in turbas factionum, sed in diversissima corpora miserabili fato discessit. Hinc religionibus sacri, illinc obnoxii legibus, veluti census distinctarum gentium numerantur. Et proh dolor! in Academiis non de si derum luce decertant, & felicitatem in equuleum migrantem, & naturæ exordia, nubiumque semitas relinquunt, jejunique ac delirantes Philosophi sollicitè inquirunt, *' liceatne ministro sacrorum se magistratibus submissum profiteri?*

Jam impune Scholastici velut radio limitem designant, & principibus fines suos superbissima temeritate describunt. Ipsi pueri inter Acignianos enutriti de Principibus audacissime loquuntur, & divinam Sacerdotum majestatem adorant. Sceptra subtilibus jocis violare non est nefas; si quid in Gephyrium loquuntur, puerili supplicio & superum minis velut ad inexpiabile facinus docentur horrere. Ita imbuuntur juvenum mentes: & tenax disciplinarum animus, posteaquam ex umbraculis excessit, in illis sententiis cum pertinacia durat: deinde tot patres familias, sub illis præceptis vivunt, quot olim pueri nugabantur in scholis. Ita respublica sacrorum hominum florescit, & per populos dissipata pæne omnium Principum vires exæquat. Ac illi quoniam sub soliorum ictu positi, deinde regum beneficio æquales, paulatim ad imperium properant, & omnem purpuram inevitabili fato convolvunt. Quid iniquius, quam illos & quid possint judices esse, & de regum fastigio pro imperio disceptare? Si quis interim de illis inquirat, opponunt numinum furorem, & velut temerati cœli ultricia tela promittunt. Neque me ut sacrorum hostem elimines. Cultum & magnificentiam vestro ordini, Theophraste,

x *Liceatne ministro sacrorum se magistratibus submissum profiteri?* Apud Romanos liberi erant à magistratuum potestate sacrorum ministri, sed etiam

ministri, ut Vestales quæ à solo pontifice plecti solebant. Apud Christianos etiam iste mos invaluit ita jubente Imperatore Constantino & aliis.

x Sed.

ste, concedo, dum se beneficia accipere fateatur, & indulgentiam Regum adoret. Nunc suæ felicitatis didignatur auctores, & cum illis suam superbiam ingratiſſima lite committit. Certe leges audio eſſe, quæ vos implicari ventent profanarum rerum nugis; ne animos, quos vacare numinibus oportet, indignæ ſollicitudines deducant in terram. ¹ Sed & Byzantios tonſores, ſi domi novaculam haberent, lex publica volebat mulctari, & Rhodi luxuries tondentium caput magistratuum meruerat minas. Nullus tamen tonſores caſtigabat impune pro foribus novaculam habentes, & Rhodii inveniſtum putabant qui non commiſerat in legem.

Cum hæc dicerem, animadverti me ægrius à Theophrasto audiri. Quippe quantum ſibi de vitiis permiſerat loqui, tantum pro ſociorum auctoritate pugnavit. Et fortaſſe meam ſententiam ſoliditate argumentorum frangebatur, & ejuſmodi præcepta ex ſapientiæ fonte effuſa mihi altius inſediſſent, niſi uxor Anemonis aſtiſſet animo meo, & epiſtola tam precioſo amoris pignore cælata novis ludibriis occuparet vacuam mentem. Itaque poſteaquam de cæna diſceſſimus, ego cum vigilia curarum provocato ſopore certavi: cæterum tota nocte inquietatus, ut primum ſol diem reddidit, ad Fortunæ templum aſcendi, ibique cœpi expectare codicillorum fidem, qui me illuc evocabant.

Igitur perambulabam fanum, & nunc primis porticibus vagus, nunc in ipſa teſtudine religioſis paſſibus gravis, ubique me venalem circumducebam, cum mulierem video, quæ pridie codicillos attulerat, in ea templi parte, in qua minor frequentia erat, omni geſtu deos deaſque venerari. Ego veluti temere accedo, poſitoque pariter genu, uſque ne valuisset, modeſtiſſimo murmure interrogavi. Illa quoque
mihi

¹ Sed & Byzantios tonſores, ſi domi novaculam haberent, lex publica volebat mulctari.] Hæc & aliæ leges Byzantino-

rum & Rhodiorum fuere ridiculæ quidem, & ſatis neglectæ.

mihi salutationem insufurrat, & in hoc colloquii furto rem totam in compendium deducit, Matrona, inquit, à qua proxima die, hospes, codicillos habuisti, hodie ad publicam scenam aliquot familiaribus promisit. Tu si tanta fortuna dignus es, inter tumultum exultantis frequentiae, aut cum sub noctem liberrima confusio cuncta miscebit, aggredere expectantem, professusque amorem, verecundissimae mulieris pudorem demulce. Neque enim illius indoles patitur, ut se prima tam audaci oratione confundat.

Hic ego argumenta quaesivi, quibus internoscere Nympham possem. Pallam, inquit, & elatos in tutelam crines flosculis purpurei serici ornavit, praeterea in sinistram aurem nigrantium ardearum pretiosissimum extulit sertum. Sed tu maxime ex forma cognosces; neque enim venustior hodie vivit. Tum & theatri nomen rogavi, quo ad spectaculum esset itura, didicique Valerianum appellari. Quibus diligenter perceptis, ne intuentium curiositas in nobis suspicionem inveniret, insalutata muliere de templo discessi. Mox leviter in diversorio refectus, praecipitavi iter ad scenam, meque viliori turbae immiscui, quae ex cavea ignobiliter spectat. Illinc enim liberrime oculos circumducebam per claustra, quae certis gradibus circum parietes distincta sunt, & matronis ac magnatibus servabantur. Non dum ibi frequentia convenerat, & quoniam neminem noveram, tanquam in solitudine liberrimis cogitationibus exercebar. Non exciderat menti Anemonis formosissima conjunx, lentoque ac molli, id est, duraturo igne carpebar. Sed haec rursus novitas ignoti amoris placebat: quia opulentam voluptatem pridianae epistolae dives caelatura sponderat. Dum haec tacitus agitabam, veluti ventis lacescentibus mare, ita paulatim populi licentia petulanti murmure increvit. Sensim enim multitudinis capax locus coeunti frequentiae defecerat. Nec multo post matrona cum comitatu mediocri in superiori claustro resedit purpureo serico ardearumque plumis magnifice exulta, qualem

P

mihi

mihi conciliatrix anus descripserat. Ego autem velut multitudinis violentia rejectus in eam partem, latus & cervicem reflecto, illiusque vultum (si quando integumentum poneret) paulo avidius expecto, ¹quam Solem in Phœnicia servi, cum regnum perniciosioribus oculis destinabant. Neque diu morata cupiditatem meam, velut impatiens calor, invidum velum rejecit à fronte & osculum aperuit, ²quod Jovem in omnia animalia mutaret. Tunc vero omnis constantia attonitum defecit, & succidentibus gaudio membris velut ebriam mentem omnes nervi reliquerunt. Quippe Anemonis uxor erat, quæ jam antea profundissimo vulnere amoris meam mentem percusserat. Igitur ut ad sensum redii, nihil cunctandum arbitratus, me primum de turba explico, conductaque claustrî parte unde spectaculum intuebatur, ad ipsius denique latus audacissimus amator accedo. Etenim Anemonis amicitia meam cupiditatem optime tegebat, & nihil ego ab ea prius quæ sivi, quam ubi conjugem reliquisset. Illa humanitatis plenissimam vocem pæne musico concentu resolvit, mihi que proximam subsellii partem mirifica humanitate concedit. Cæterum tanta majestas erat in fronte, tantus pudor in oculis, ut ipse tremantibus verbis interdum dubitarem de internuntii fide, & pudore subrustico pæne defraudarem pulcherrimam mulierem expectatione sua. Nam timore & verecundia confusus, præterea cum circumstantium aures timerem, propositum meum in Anemonis domum differre cogitabam, quippe illo mulierem sequi amicitia lege jubebar. Tandem fortiori consilio usus sum; & quidem me ad spectaculi jucunditatem avidissime converti: interim velut Tragediam laudarem, passim ad aurem mulieri loquebar, & illa averfis ad scenam oculis, quia me non videbat, audacius

¹ *Quoniam Solem in Phœnicia servi, cum regnum perniciosioribus oculis destinabant.* Scilicet illi regnum destinabatur qui primus Solem orientem vidisset.

² *Quod Jovem in omnia animalia mutaret.* Ut fingitur in Cynum, in Taurum, in Satyrum, in Aquilam, in Arietem aliquando captus amore Nympharum ipsum se commutasse.

dacius suam cupiditatem confitebatur. Et quidem tam serio occupatus parum retulisse ex ludis, nisi eadem tragœdia deinde per librarios distributa meam memoriam repetita lectione firmasset.

Illustis propter Poëtam scena non evocaverat modo 20 vulgus, sed orchestra vix sufficiebat magnatibus; neque ulla Tragœdia magis unquam studia civitatis erexerat. Qui primus ad argumentum processit, novam fabulam pulcherrimo explicuit versu; cuius hæc omnino summa erat: Hippophilum olim Melandriæ regem, sparso per orbem imperio, utriusque terminos Solis, utrumque Oceanum tenuisse; ipsum ad meridiem vixisse: & ne ullus naturæ cardo cessaret, gentes quoque ad Septentrionem horrentes illi hereditaria devotione paruisse. Regionem Icoleontem appellari. Sed Albagonis crudelitate offensas, quem illis Hippophilus præfecerat, provocasse ad libertatem pertinacibus armis. Inde omnia cruentis seditionibus impleta, & plus sanguinis profusum, quam tam angustæ provinciæ flumina caperent. interim Hippophilum decessisse; & hoc filiæ suæ bellum pro dote tradidisse. Sed jam deferbuisse partium studia, & tempore mitigatum furorem, veluti exhaustam in mari tempestatem residere. Omnia ad foederis sanctitatem spectare, cuius series hac tragico-comœdia explicaretur.

Cum ille prælocutor discessisset ex scena, statim chartulæ in populum sparſæ omnium nomina vulgaverunt, qui erant in ea fabula prodituri. Erant autem ejusmodi. Lysippi umbra, viri egregie literis imbuti, qui superiori anno in Icoleonte decesserat. Præterea Hippophili & Albagonis umbra. Ægori quoque manes, cuius olim cervices Albagon præciderat. Et hi quidem ex mortuis prodibant. Illa autem viventium nomina legebantur, Liphippus Hippophili filius Rex Melandriæ, Despotikyrius princeps Liphippi minister, & Leucus secretæ pietatis præfectus, Labetrus deinde affinis Liphippi, cum Pedæa uxore, cui pater Icoleontis jura reliquerat. Argyrostratus quoque dux belli,

quod in Icoleontidas gerebatur, & Charridotus consiliorum præses. Ex Icoleontidarum parte, Necarius erat exercituum præfectus, & aliquot vultu purpureo ac membris valentibus, qui publici consilii partes agebant. Extremi erant, Theslaranactus Scolinorrhodiæ Rector, & Protagon, qui scenam suo commodo clauderant. Cæterum omnes personati agebant, nec quicquam vidi apertum in Tragico-comœdia pacis.

Post hæc spectaculorum exordia, primum agere cœperunt Lysippi manes. Prodigabat ille exanguis, pallido studiis vultu, albam vestem corpori circumvolvens in eum modum, quem antiquis Romanis ascripserat. Narrabat, posteaquam decessit, se in suffulta veste ad sydera elatum, ibi nullum ex Melandriis agnovisse quibus assueverat vivens: exorasse itaque cœlum, ut cum illis nescio quo descendere liceret. Nunc vero ad lucem rediisse, ut augeat libellos, quos de civili regimine præscripsit, institutis Reipublicæ, quam ajunt plane novam in Icoleonte excudi.

Adhuc Lysippus loquebatur, cum ex latebris aulæi miserrima Algabonis umbra processit.

Hispidi crines, veluti metum tormentorum horrebant; inculta barbæ canities, oculique lividi nondum feritatem viventis amiserant. Cæterum apertum verberibus corpus erat, duoque ad tergum lictores lentissimis flagris impigre iracundiam explebant. Sed maxime miratus sum, posteaquam lictores ex personarum similitudine cognovi. Erant enim Hippophilus & Ægorus. Ille Icoleontem ab Albagone repetebat, alter autem cervices ulciscebatur. Ipse ad aspera verba iustusque suspiriis respondebat; &, Inducias date, inquit, ut amoto supplicii sensu, apud vos æquitatis arbitros vestræ justissima veritate perorem. Suspendere avidos iustus, & fatigatas dexteræ ad severiorem impetum laxaverunt. At ille, Tibi, inquit, Ægore, primum defensionem meam probabo, cui caput nullo odio ademi, sed ut gladiatores undique in tuo funere certarent, tumultusque æternitate viveret

veret famæ, quem sane tibi ex ruinis patriæ spoliisque vicinorum tristissimo apparatu Fortuna collegit. Quoties Icoleontem tempestas affligit, quoties obsessæ civitates armis & fulminibus merguntur, totasque acies mutæ clades hauriunt, tuo nomini omnia pereunt, tuæ memoriæ sacrantur. Interim amicos tuos monui, ne cuiquam Melandriorum fiderent. Nec vanæ præceptorum meorum hæcenus fides fuit. Et quanquam tua proles mihi non credidit, tamen multi constanter in odio manserunt, quod cruore tuo sanxi. Sed jam hæc prudentia vetustate consenuit. Jam detumescit irarum cauta sævities, & adolescentium volucrum inexperta libertas vix satis vimina declinat, unde ægre parentes viscatis alarum orbibus fugerunt.

Tibi vero, Hippophile, jam aliâ excusatione placebo. Eventus consiliorum, non fides aut industria, me invidiosissima accusatione proscriptis. Nec me solum tam innocentis criminis reum dii esse voluerunt: & tu quoque non omnia auspicato es aggressus. Si tuis consiliis Fortuna suffecisset, numquid Eleutheria catastis tuis gravis tam liberum amitteret nomen? numquid Scolimorrhodiam atrocius quam Oceanus inundasses? Quæ iniquitas est, nos infelicis Fortunæ accusare, cum aut tu similiter in illa, aut hæc in te peccaverit? Videbam tuum imperium religionibus firmari; Proximam Eleutheriæ partem eodem jure expectabas, quo Vanarram olim tenes. Et Gephyriorum auctoritas ad hæc necessaria erat. Quid peccavi, si in tua Icoleonte adversarios religionum oppressi? si volui inexorabili severitate deleri? Certe longius quam credebam, emanaverat morbus, & dum amputare fibras cogito, malis sortibus radices offendi. Sed ne putes Icoleontem perpetuo divortio recessisse. Nos miseri frequenter divinamus. Filius tuus hanc veluti aucupio placabit, & tot senectutis tuæ artes improvida juvenia superabit; ut scias Fortunam non raro sapientiæ præstare.

Cum Albagon hæc & similia miserabili voce dixisset,

P 3

instau-

instauravere supplicium tortores, flagellisque laceratum ad latebras aulae reduxerunt. Secutus est concentus musicorum, minime gratus auribus meis. Fingebantur enim quidam ex Icoleonte piscatores hordeaceo tumidi potu inepta vulgi carmina in Liphippum recitare.

Actus vero, qui sequebatur, hæc omnino memorabilia exhibebat. Argyrostratus Labetri præfectus querebatur, sibi tantum pecuniae quantum Protagoni non esse, se paternam opulentiam in Labetri milites dissipavisse, & spem cum Alexandro servasse. Itaque regem Liphippum ambiebat, ut sibi apud Despotikyrium faveret. Rex Despotikyrium servum supplex rogabat, ut Argyrostratus ex Indiarum vectigali absolveretur. Contra Despotikyrius disputabat, Argyrostratum tantum famæ illo bello quæsiisse, quantum non ipsius aut majorum institores omnibus mercimoniis emissent: Etiam fratrem armorum beneficio sublatum, & opimam hereditatem ad Argyrostratum cum eo luctu pervenisse. Expectet ille, inquit, donec victoria aut fœdere hæc tempestas quieverit: tranquilla Icoleonte, civitas tua, ubi mundi nundinae agebantur, iterum felici portorio ærarium tuum implebit. Illinc expeditos nummos Argyrostrato numerabis. Nunc quincuncem usuram cum illis mercatoribus accipiet, quos ad egestatem perducis solutione fraudatos. Nimium est dignitate & opibus florere privatos, vix illud patri tuo tanto Regi constanter contingebat, cui stipem in Melandriorum familiis Acigniani quæsierunt.

Quod si tam præcipiti Argyrostrato utimur, ubi sunt artes nostræ, ubi felix tot seculis dolus? Tanta spe impleatur, quantam concipere sine læto horrore non possit: triumphaturum in oculis patriæ, & felici senectute *Mille annis* imperaturum. Ac ut inescatus præmiigustu, reliquorum teneatur imagine, suam gentem Doriacæ familiæ præponet, quæ illi in patria tam vetusta æmulatione componitur. Ipsum Doriacæ principem gentis aliis deinde promissis oneratum, veluti interveniente versura, placabimus.

Rex

Rex Liphippus, sive consilio Despotikyrii, sive imperio contentus, credo, discessit ad templum, cum Indiarum imago. macie & verberibus ad extremum confecta, de crudelitate Melandriorum miserrimis questibus peroravit. Reges contra dignitatem interfectos, totas gentes in equuleum impositas, ipsa terræ viscera avaris concussa laboribus non sine audientium gemitu lamentabatur. Et, Si hæc, inquit, mihi diviti contigerunt, cum eorum crudelitatem pretiosissimis pensionibus placarem; quid exhausta atque inops præter sævissimam mortem expectem? quæ undique ferro sollicitata, jam vacuo sinu nihil præter antiquæ opulentiae inanem famam conservo. Ad extremum, paulo post Melandrios aurum, & me vita deficiet. Sic effata, creberrimis concussa suspiriis, squalidam faciem lachrymarum fonte deterfit.

Dum aulæum repeteret, ex alia parte Labetri milites seditiosis vocibus inclamabant, nec Argyrostratum nec Indiam esse facturos, ut sine stipendiis vexilla fervarent. Labetrus antiqui sacerdotii librum capiebat in manus, ac veluti malos genios figurarum religione tentabat. Sed omnes eadem sacra amabant: neque ullum manus in aëre rotata avertit in fugam. Chorus ex militibus Labetri fuit, suas vires tam in dominum quam in hostes superbissima vanitate jactantibus.

Ex tertio deinde actu hæc maxime annotavi. Despotikyrius, Rex Liphippus, & Leucus secretæ pietatis præfectus, Pedæa quoque cum conjuge Labetro, & Charridotus consiliorum præses, de rebus imperii secretissima consultatione agitabant. Sed nihil jucundius fuit, quam Liphippum audire. Is Leucum interrogavit: possetne propitiis diis fœdera cum aliorum sacrorum hominibus ferire. Ille oculos in manicatam tunicam aliquantulum reflexit: cunctatusque, donec rugas contraxisset in fronte, ita demum posse respondit, si inopia bellum geri non sinebat; tantum hæc animo fideliter vota celaret, nihil se curaturum sacra-

imenta, quæ illis hominibus præstantur, & commodis temporibus sancte ad hostium perniciem usurum.

Charridotus autem barbam aliquantulum defricuit, & ad Liphippum conversus, Nunquam, inquit, Icoleontem tuam recuperabis, nisi removeris arma. Quid cunctaris furentes sedare inani pompa promissorum, veluti flentibus pueris extorquemus silentium illorum oculis ad tabulas aut aulæa sublatis? Mihi crede, tam rigidi in ferrum, auro facile vincentur, & si quinque millia talentum, quæ quotannis inutiles prodigis bello, in aureum mutaveris imbrem, facile æneas turrets & Acrisii claustra novus Jupiter superabis: tu modo potentiores factiosorum illo nimbo obrue, & ipsi tam gratis ictibus verberati, pertinacis populi animos tibi certissimis cassibus includent. Certè ille Nearius, ille flos ducum & tam longi animus belli, veluti subducto igne languebit. Marcescet martii imperium viri inter feroces superba pace cives: & si quid antiqua auctoritas valebit, hanc beneficiis in illum, & occulta suspicionum malignitate corrumpemus. Et ille spoliatus exercitu, nudoque latere, quod in bellis juvenus magnifica stipabat, malet credo piscatorios fastus pati, quam vel tecum vel cum Labetro vigere. provinciis aliquot præfectus, nisi gloriam contemnit, aut non est magnificum, instar Thesalicæ hastæ vestrum imperium, quod toties quassavit, gloriosa mutatione firmare. Interim fœderati bona pacis adorabunt, pæne seculo ignota: & ad novam quietem sopiti connivebunt. Nam ut calidis vulneribus sensus abest, & nondum peracto per animum dolore recentes calamitates obstupefcunt: ita illi furente bellorum impetu non sentiunt, quam sit miserum semper cum armatis vivere, & frigente per otium dolore lentius ad pristina incommoda iracundiam concitabunt. Externi interim reges, quorum opibus nituntur invicti, etiam ad auxilium tardiores hoc sollicita mente revolvent, juventute exhauriri provincias, & ærarium plus quam fugato Metello spoliari. Forsitan post tot imperii damna, fœderatos iterum insperata pace

pace nobiscum coituros. Præterea, qui jam in fasciculum, conjurant, domesticis discordiis incensi statim hæc vincula resolvent, quibus hodie tuas divitias fatigant. Trade modo intestina arma, & ab externo hoste vacuos civilibus discordiis relinque. Quis nescit, tot respublicas fore, quot civitates hodie vigent? Videbis provincias collidi, dum novo imperio caput quærent: & provinciæ urbium motibus labascant. Majora inter illos odia, quam nobiscum nascentur, & dissipatæ provinciarum vires tibi nudum latus ostendent.

Hæc subtiliter declamante Charridoto, jam cervicibus Liphippus annuebat, cunctisque acclamantibus in hunc modum Senatus consultum ipse conscripsit: Sibi pietatem placere, & secura ad cælos vota, quæ nulla cogitatio belli deducat. Itaque cum hostibus fœdus sanciendum esse, quod opportunis rebus semper, propitio Iove, dirimere possit. Chorus ex Melandriis fuit, antiqua carmina de Lusitani regis funere superbissimo-recitantibus sono.

Successerunt præcipui ex Icoleonte, qui in actu quarto quærebant, quo compendio rempublicam administrarent. Jam remittenti frigori successerat belli tempus. Protagon assuetam pensionem mittebat, quam illi ærario claudebant, dissimulabantque animum pacis, si à Melandriis sollicitarentur ad fœdus. Nec multo post homines à Labetro veniebant cum oliva. Illi inducias, & mox pacem, incredibili conditione, ferebant. Libertatis & Reipublicæ splendida nomina ingerebantur ad fastum. Nihil erat mitius Melandriis, & ubi naturam exuissent, fœderatorum turba tacita reputatione volvebat. Mox tot promissis onerati, quamquam plena aberat fides, sic inter se loquebantur. Quid deinde aut Liphippus, aut Labetrus, ulla juris imagine fingunt? Non tantum nos in libertatem relinquunt, sed ut cum olim liberis disceptantes, belli, quod hætenus gesserunt, justitiam ipsi proscribunt. Quis regum iterum à Melandriis violatos non fovebit? si jam non rebelles ad justum imperium, sed æmulos ad destinata supplicia vocabunt? Quid denique vo-

lumus aut quid ultra expectamus? jacent pæne supplices Melandrii; & quod quadraginta annorum bello negaverunt, spontanea benignitate promittunt. Res nostræ aliis fundamentis nituntur quam Lippii. Ille ingentibus fruitur terris, & imperia per orbem dissipata exercet. Nos Thessaracti & Protagonis viribus regnamus, & si qua illos mutatio rerum avertet, Melandrii, quos dubitamus accipere socios, forsitan implacabili ferocia regnabunt.

Tum Nearium rogabant, ut & ipse quid sentiret expromere vellet. Ille non multum à pace abhorrentia loquebatur, credo ne inclinatis animis videretur plus suæ dignitati, quam Reipublicæ tribuisse. Qui post actum cecinerunt pueri ex Lugduno, probabant, nescio quibus carminibus, neque Romuli urbem, neque Adriaci ponti paludes, cum nova re Icoleontis posse conferri.

Postrema pars Tragœdiæ hæc erat: sanciebatur foedus utrinque, & Charridoti vaticinia se funesta veritate approbabant. Icoleontis urbes inassueto otio superbæ inter se de imperio certabant, & Melandrii, velut in Protagonem armati, sese effundebant in Icoleontis campos. Vidisses inopinis cladibus attonitos stupere, & invocato Thessaracti aperire urbes suas. Abdicabatur Reipublicæ nomen, & Thessaractorum adorabant. In altera parte sæviebat in Labetrum Protagonis miles, & ille Labetri hereditatem, Thessaractus Rempublicam occupabat.

*O Pax benignum Numen, atque Saturni
Hac prole melior nata qua quasit fulmen,
O mentis atque corporis bonum duplex,
Dic ô benigna diva, quas colis sedes?
Hic te sub ortu quarit, hic sub occasu:
Hic te sub altis montibus putat mersam
Scrutator auri, teque cum suis credit
Emisse dapibus alter. Hic parat fundos,
Hic dignitates, hic libidinem demens
Explorat, atque consulit, nec hic pacem,*

Nec

*Nec ille domens invenit. Quibus tandem
 Nulli repertum sedibus tegis Numen?
 Paci loquebar. Paxque blanda respondit.
 Tranquillitatem quisquis auream quaris,
 Sedesque nostras, quolibet loco tandem,
 Modoque, blandas sive per voluptates,
 Seu per metalli fulgidum jubar quaris,
 Sive in cadente Sole sive nascente,
 Seu per feroces syrtibus vagis undas;
 Ignosce facilis. Quolibet loco haud possum
 Ego inveniri, quo tibi tuam suades
 Pacem latere. Sed tamen feram unquam,
 Si quem inter omnes sic videbo ineptire,
 Ut me esse in isto Belgii putet mimo.*

Subsecutus est populi plausus, qui dum poëtam effusissi- 21
 ma gratulatione commendat, ego factis ad Venerem votis,
 sic in aurem Anemonis conjugii dixi: O si mihi non atrocius
 bellum Fortuna parasset, quam felix miles virilibus armis
 certarem! nunc ipsa desperatione turbatus, etiam ante
 prælium spem victoriæ timidissima mente damnavi. Illa,
 intelligenti similis, hæsit; sicut, se percipere mentem meam,
 sola oratione negaret. Sed ut ad illius pervenimus domum,
 &, Anemone ad Protagonem profecto, ædes vacuæ liber-
 tatem colloquiorum fecerunt; Ignoscite Numina, & tu po-
 tissimum castissima Juno, hoc unum est, quod meæ probi-
 tati labem imponat. Præmium & voluptas corruperant
 meam innocentiam, jam pæne morum constantia super-
 biam. Ignoscite sancti Censores, & vos forsitan sub iisdem
 legibus peccassetis; non difficili arte expugnaui volentem,
 & me amore pulcherrimo ad satietatem explevi. Nec am-
 plius de paupertate cogitabam, sed jam velut Doromisi vi-
 ctor, indignabar, supplicasse Fortunæ, cum liberalis Ma-
 trona assiduis muneribus mutuam voluptatem cumlaret.

Cæterum, ut virilis ardor provocata consuetudine langue-
 bat, ipsa flagitii turpitudine, nescio quo mihi odio me ipsum
 com-

committebat. Super omnia mulieris cupiditas interdum me in indignationem rapiebat; & hæc sæpe in hortis solitarius proclamabam: Ergo me potuit amare? ergo fidere hospiti novo? & cum conjugem valentissimum haberet, scdare matrimonium mixtura alieni sanguinis, quem nulla familiaritas aut convictus, sed sola libido pretiosissimum fecit? 'O inanem Lycurgi fiduciam: & Solonis justissimos metus! Quid deinde expectabo, nisi ab Anemone contumeliam, aut ab adultera mortem? Nihil est facinus illi, quæ pudorem prodedit, & majore crimine famam, quam voluptatem redimet. Satis paruiſti corpori, redde te in disciplinam virtuti, Euphormio; pondum peccandi consuetudine securus es; & adhuc ad criminis nomen horrescis. Quid aliud antiquitas monebat, quæ convivis surgentibus partem cænulæ relinquebat in mensa, nisi ludis humanis sic utendum, ut ab iis recedamus, ut nondum consumpta voluptate.

Hæc & similia sæpe jactabam; sed fortioribus consiliis obſtabat consuetudo pulcherrimæ mulieris, & cum insania vires otio epulisque redeuntes. Interim Proragon ad rusticas exiverat domos, & cum Protagone Anemon. Ego cum Theophrasto interdum, sæpissime in Anemonis domo dissimulata familiaritate versabar. Sed dum hæc inter amantes scena luditur, & videtur Hymen removisse à flagitio vul-tam: forte quidam è familiaribus in ejusmodi sceleribus doctus, cœpit matrisfamilias in me benevolentiam habere suspectam. Nec jam satis communi secreto fidebam. Nam mulier, incensa libidine, sæpe secretas blanditias nimis licenter proferebat. Forte ad constitutum paulo ante vespere-

ram

[O inanem Lycurgi fiduciam: & Solonis justissimos metus!] Primus fuit Legiſlator Lacedæmoniorum qui Eunomo fratri in regnum successit. Is ignarus Eunomum gravidam uxorem reliquisse; rem ubi primum agnovit, posito Regis nomine, Prodicum hoc est tutoris nomen accepit, Regi Chirilao fratris filio jam adulto regnum restituit. Leges con-

scripsit, & ea cum fiducia observari voluit, quod audiret à Pythia Delphos profectus leges suas Phœbo probari, deique potius quam hominis esse inventum. Alter Solon dictus unus ex septem Græciæ sapientibus leges Atheniensibus dedit. Is Draconem Tyrannum fugiens in Ægyptum, deinde in Cyprum, postremo ad Cræsum secessit.

I Scd

ram veniebam, cum ille me suspectus circumspector deduxit in hortum, & post sermonum ambages malo cavere jussit, & ab Anemonis limine abstinere. Nec Anemonem de uxore dubitare, sed esse post Cæsarem multos, quos in conjugē fama moveret, sed si perseverarem insana cupiditate esse, scirem paratos percussores, qui meam audaciam finirent. Ego rationibus & audacia destitutus, nihil nisi velato capite effugi. ¹ Putares Vere Sacro prognatum, & è finibus gentis expelli.

Inter omnia præcipue timebam, ne me tam gravi injuria amicum & familiarem læsisse divulgaretur. Cæterum, cum diversa argumenta expendissem, quibus me à præsentī calamitate vindicarem, & altior consiliis clades omnem spem obruisset, tandem humano more ad majorem vim suspexi, Numenque superstitioso timore veneratus sum. Habebam in propinquo antiquissimum fanum, & quod præsentem meorem dulcissime alebat, subobscuris fenestris, ac forte solitudine horrens. Igitur in eum locum me conjeci, lachrymisque, ut putabam, pietate fluentibus, significavi Numini calamitatem meam. Iam hoc ipsum mihi solatio erat, quod ad eum confugissem, qui mederi vulneri posset. Tum detestari cœpi humanitatis mala, quam caducarum rerum corrumpere amor, nihilque jam mihi placebat, quod non esset cum æternitate conjunctum. Ibi, consumpto impetu lachry-

¹ Sed esse post Cæsarem multos, quos in conjugē fama moveret.] Ajunt justam Cæsari fuisse causam, cur Pompeja uxor ejus in suspitione venerit adulterii. quod qui ignoraverit legat Orationes Ciceronis pro Cœlio, pro Milone, pro Sextio, &c. advertet enim qua ratione Pompeja in sacris Bonæ Dæz in ipsis sacris pulvinaribus à Publio Clodio in habitu mulieris e mentis infamata fuerit; qua de re uterque in senatum delatus est: voluntque idcirco Pompejam à Cæsare repudiatam.

² Putares Vere Sacro prognatum, & è finibus gentis expelli.] Ubi Lex illa,

& unde, & quam ob rem, vix mihi hætenus, etiam post libros evolutos notum fuit. Tamen reperi apud Alexandrum Neapolitanum constitutum fuisse annos quosdam antiquitus quorum venum tempus sacrum esset tum Jovi tum Fauno, quo tempore tenerentur antiqui primogenitos sive hominum sive belluarum mactare; Ita tamen ut nascentes hominum primogeniti non mactarent quidem pontifices aut sacerdotes, sed eos velato capite dimitterent: quod si factum esset inconsulto senatu, aut inconsultis pontificibus, dicebatur inconsulta pollicitatio:

I. Et

lachrymarum, veluti firmissimo decreto mecum sanxi dedere me in Philosophorum disciplinam quos olim cum Anemone amaveram.

Sed ipsa diversitas scholarum non unis institutis in eandem nitentium viam, meam pietatem aliquandiu confudit. At cum in hac jactatione mentis posuisssem aliquot dies, & pietatis interim sensus per inopiam & miseras augetur, forte accidit, ut in Acignii domo agerentur literarum conventus, propositis tabellis, quarum pictura in diversos sensus trahitur, & omnibus doctis materiam ad differendum ministrat. Pace tua, Sanctitas, dixerim, paululum omisi memoriam tui, & Veteres stimuli gloriæ jacentis animi languorem excitaverunt. Volui in eruditorum cœtum prodire, & extemporanea eloquentia meum ingenium publicæ famæ committere.

- 22 Igitur ut ad æris sonum convenimus, sedimusque, nos quidem in humilioribus locis, Acignius autem, & cum eo optimates, sedilibus ad diei magnificentiam extructis, adolescens qui tabellam proponebat, in suggestum sublatus est, pulcher, concinnus, & imperata modestia gravis: nec longe tabula ex pariete pendebat, quam ut exponere vellemus, porrecto in publicum radio, invitabat. Neque ego ulterius cunctatus sum, sublatusque in pedes, & vertice humanissime aperto, me orationi aptabam, cum ex alia parte quidam ex Acignii domesticis ad idem officium exsurrexit: vir exiguis & valentibus membris, orbiculari vultu, niger, nomine Brutus. Ego vero indignabar, si Acignii servus, si repudiatis honoribus pauper, & certe illis locis familiaris, mihi externo præponeretur, cujus saltem dignitas ignorabatur: nihilominus cum inoneret revereri sanctitatem, clam admiratus insolentiam morum & dissimulata iracundia cessi.

Erat autem tabulæ facies, quæ ad differendum proponebatur, ejusmodi. Matrona verecundissimi vultus in medio stabat, purpureo amiculo insignis, quod virides radii pulcher-

cherime distinguebant: ipsa tristis, sollicitoque ore, & prope expressis in tabella gemitibus, querebatur. Ab utroque latere ingens turba, oculis quidem in unam matronam defixis, cæterum longe diversis affectibus, ut videbatur, animata. Qui enim à dextra pingebantur, ii supplicum vultu mulierem adorabant, & illa velut repudiatis honoribus in lævam inclinaverat lumen, ad quam stabant contumaces imagines, tanquam populi aliquid mulieri exprobrantis. Et hic quidem intentabat improbum reclusæ digitum dextræ, ille risu contraxerat vultum, alius aspernantis fronte, & superbo sæviebat fastidio: plurimi autem, veluti loquerentur, mulieri fractos fasces, & sordidam laurum, solum præterea eversum, sceptrique reliquias, contumeliosa indignatione monstrabant.

Et hæc sane plurimum in pictura eminebant. Nam cætera, ut in matronæ humero corvus, ut ad pedes plumis despoliata lusciniæ, spissæ nubes in imaginis cælo, prima curiositas lustrantis tabulam omittebat. Igitur compositis omnium oculis auribusque, Acignii minister in hunc prope modum cœpit.

Jurisprudentiæ studium, quod quidam scientiam appellant, nulla eloquentia oratoris ingeniosius depingeret, quam in hac muta imaginis eruditione describitur. Hanc artem tot voluminibus diffusam, tot (miserum!) excultam ingeniiis, istius matronæ species sustinet. Vestis purpura insignis, regii memoriam fastigii, unde originem habet, contumaci majestate conservat. Nisi credimus terribiles poenas, legumque capitalium furorem, sanguinis notas in palam transtulisse, quæ quidem intermixta viriditate temperata, quid aliud ostendit, quam humanitatem Pontificum, qui mitia imperia legesque sine ultimis terroribus exercent?

Qui autem à dextera collocantur, devoti ac supplices,
illi

1 Et hic quidem intentabat improbum reclusæ digitum dextræ. Id est, quidam erigebat digitum infamem. De digito

infami vel improbo & flagitioso vide quæ diximus libro primo.

illi sunt, qui hanc artem, si diis placet, omnibus studiis rebusque præposuerunt: quos nec Philosophiæ sublimitas ad sidera evocavit, nec ad rationis consultissimum iter, non mitiorum disciplinarum humanitas permulsit, aut divinæ lectionis sublimitas, sed velut oclusis oculis ad hoc studium, parentum communis insania coëgit. Vides solutissimos vultus, & nisi quod hanc unicam adorant, lascivia & jurgiis contumaces, vides laceras in imaginibus vestes, quas luxuria & nocturnis grassationibus corrumpunt. Quis enim his seculis turbo Academiarum pacem scœdius excussit, quis verius literarum studia infamavit, quam hujusmodi adolescentum petulantia? dum excussis pueritiæ frænis ad hanc juris licentiam proterva superbiæ properant; dum soluri scholasticorum metu, primi impetus lætitiâ non regunt, novamque, & adhuc inexpertam libertatem, in criminibus probant. Sed acrius inculcare non ausim, dies atque noctes per ludum exigi, cum videri pulchrius possit otium cum voluptate colere, quam multiplicem hydram & inania hujus artis nugamenta consecrari. Quid enim laboriosius illa arte, quam in compendium redigere putavit, qui ejus licentiam intra quinquaginta libros coëgit? vel quid incertius quam illud quod libido disposuit mortalium, quorum animos nec unum seculum nec eadem opinio conjunxit? nam quid deinde ineptius quam tot jurisconsultorum mentes una casse concludere velle, & mortuorum dissidia vana pace extinguere, quam deinde velut divinis oraculis insistere illorum verbulis, percunctari, pugnare, tot voluminibus rem diffundere, ut nec maria prodigiosam seriem librorum distinctis per ventum fluctibus, exæquent?

Ommitto vanitatem quæstionum, quibus ipsi ingratisimis laboribus torquentur. Sed illos audio jam in partes esse divisos,

3. *Quam multiplicem hydram, & inania hujus artis nugamenta consecrari.* Invehitur acerrime in eos qui Jurisprudentiæ dant operam in illa adhuc novitii, & imperiti, qui liberi à secula magistri

vitium consecratur, & voluptatem. Porro non sine ratione ars ista hydra vocatur ut quæ multiplici ambage ingenia torqueat; quippe quod de ea innumerati extent libri.

1. Nova

visos, dum dubitant, an sedibus, an pedibus Ulpianus in possessionis notatione scripserit: cur idem latissimam jus dicentis potestatem, non vero longissimam appellarit: ¹ num spadones à spata dicti sint, & Ælius Sentius Rex Romanorum fuerit, qui legem Æliam Sentiam promulgavit.

Tot maculæ per incultum asperumque corpus Jurisprudentiæ diffusæ, quæ utcunque rudibus majorum seculis inter æqualem omnium barbariem latebant, nunc politioribus detectæ ingeniis, utinam tanto pudore clientes confunderent, quantum ipsa in hac imagine lachrymabili vultu & adorationem averfante confitetur. Hæc autem hominum turba, quæ contumaci inanæ, & si posset, verborum petulantia mulieris luctum crudeliter augeat, illorum est, quos antehac antiquitas nominis & ipsius Justitiæ amor decepit. Nunc vero posteaquam ex Jurisprudentiæ vultu meliorum disciplinarum liquor fucum diluit, amissos molestissimè annos laboremque inutilem severissima exprobratione reposcunt.

Marcida vero laurus, & effusi solii lacerata majestas, quid aliud, quam hujus artis casum solerti descriptione promulgant? Quid in humero corvus, nisi importuni ominis species atra, & barbararum vocum effigies pæne auribus gravis? Quid Luscinia, quæ cum plumis vitam & Musicam projecit, nisi ut omnem Jurisprudentiæ eloquentiam suo fato functam esse sciamus? Nam illæ nubes, quæ supremum tabellæ limitem obscurant, jamjam candidos præcæ Jurisprudentiæ soles abscondunt.

Dum hæc Acignii minister in divinam scientiam sacrilego furore profundit, notavi, Acigniorum vultus, nescio qua lætitia nec occulte diffusos, nutibusque invicem crebris, perorantis insaniam collaudare. Ego vero maledictorum

¹ Num spadones à spata dicti sint.] Unde forte Galli un Espadon ensis latissimus perindo atque longissimus. Spado tamen est Eunuchus à verbo Græco *σπάω*.

² Et Ælius Sentius Rex Romanorum fuerit, qui legem Æliam Sentiam promulgavit.] Quæ fuerit ista lex discite à Rosino pag. 831. Porro constat Ælium Sentium non numerari inter Reges Romanorum.

rum impatiens quæ nec occulte in justitiam ingerebantur, vix creberrimo anhelitu luctantem iracundiam in præcordiis repressi. Sed ut ille peroravit, secutusque sociorum plausus eum in sydera levavit, ego tam indigna percitus laude, etiam vehementius exarsi. Nec diutius passus sum triumphare insaniam verborum, intentusque in vindictam, forti asperaque voce interrupti clamitantium susurros, & silentio reddito, cum omnes me intuerentur, ejusmodi verbis dolorem meum exoneravi.

- 23 Quod in Rerumpublicarum partibus ambitio & invidia nocent, hoc eadem pestes in literarum imperio tentant, maledictis & calumniis, quæ hodie pro telis clypeisque eruditorum furori, & inermi discordiæ, ministrant. Neque antea putaveram in ipsas scientias vocari, Gigantumque audaciam respicere in cælum, sed credebam salvo numine dearum Antistites humanis inimicitiis collidi. Nunc vero cum novi Diomedis acumine, non Æneæ mater, aut inimici dii, sed Argolica Pallas, & ipsa Delphorum Themis jaceant, quid tutius quam à scholis ad barbaros exire, dum in ejusmodi sacrilegium provocata fulmina erumpunt, aut publicæ noxæ diis deditur qui insolentissime peccavit? O quisquis es mortalium, qui modo Jurisprudentiam provocasti (neque enim te novi, nisi quo nomine te odisse fas est) quæ te Deorum clementia in hanc audaciam excitavit, ut foedissime de illorum alumna cogitares, & os tuum duraret in tam impias voces? an, quoniam perfidia, & furor, & impium nefas, expugnatam justitiam transmissere syderibus, in absentis Deæ filiam tam audax latro involavisti?

Cum

1 Nunc vero cum novi Diomedis acumine, non Æneæ mater, aut inimici dii, sed Argolica Pallas, & ipsa Delphorum Themis jaceant. Hoc est, cum novi hominis arte scientiæ omnes jaceant, & in squallore sint. Alludit scilicet ad illud Homericæ Iliadis ubi inducitur à Poëta Æneas in Diomedem decertans,

ipsaque Venus Æneæ supposita & læsa in manu ab æmulo Diomede. Sed Pallas quæ & Minerva pro scientia sumitur metonymicòs, Themis autem pro jurisprudentia: Themis vero Delphis colebatur. Lege Ovidii Metamorphoseos librum primum.

1. Subiit

Cum hæc dicerem, interim universam concionem inexpectatissima querela turbaverat. Suspensi invicem, quis aut unde essem, & ipsi pavidissima voce quærebant. Nec aliquis incusabat, sed veluti Deorum minitrum & ultorem parricidii reverebantur. Quem enim alium in Acignii familiam dicturum, aut quem in ea domo daturum Jurisprudentiæ manum? Ego vero aliquandiu spiritum revocavi æstu & iracundia fugientem. Ac dum omnes uno stupore meam violentiam mirantur, subit animo fabula tot seculis & vatibus inclyta, cum Amphiarus per hiantis soli labem excipitur, & umbrarum imperium ac silentis prodigia mundi, vivo corpore, & lauri nondum expirantibus ramis, exterreret. Cæterum ne concio mutatis animis in novos affectus solveretur, aut recentis indignatio facinoris, quæ mihi eloquentiam tanquam tela suggerebat, sterili frigore inaresceret: cœpi acrius incusare flagitium, simulque hortari Jurisprudentiæ hostem, ne deos ultores expectaret, sed voluntariis pœnis sæviora supplicia deprecaretur. Quamdiu, inquam, in homines atrocibus contumeliis desæviisti, cum adolescentes, qui Jurisprudentiæ præceptis animos informant, scurras, turbineſque appellabas, utcunque patiebar te in communi argumento ferociter regnare. Illud tamen me gravius movit, quod videbaris in istam scientiam, omnium malorum culpam convertere, quasi corruptrix adolescentiæ fluenti luxuria tam lubricam ætatem prosterneret. Cum tamen hæc ruina juventutis, tot lachrymæ senum, parentumque miserabiles exitus, primis scholis, ubi sternuntur fundamenta literarum, omnem calamitatem impudent. Vestras scholas dico, quæ severis legibus & pæne sylvestribus edictis exurgentes puerorum animos castigant, nec

I Subit animo fabula cum Amphiarus, &c.] Iste una cum curru terra absorptus est hoc modo: Cum duces qui Poliniceum secuti sunt, convivium agerent, Aquila descendens telum Amphiarai in sublime tulit, moxque demi-

ſit; quod fixum humi, in laurum est verſum: in quo loco cum poſtridie dimicaret, ibidem una cum curru absorptus est. Ibi conditum est oppidum quod vocatur *Harna*, id est currus. Ita Plutarchus in paral.

Q. 2

I. Quis

nec ab infantia servitute sensim ad virilem libertatem deducunt, sed tanquam semper in ea disciplina duraturi essent, subhorridas leges præscribunt, & ut infernæ artis mystæ velut circulum designant, ultra quem prodire certo interitus supplicio vetant.

Nulla interim civilis vitæ cura, nulla morum custodia ad consortia consuetudinis humanæ. Plerumque laceræ vestes & stantes annuis sordibus capilli, illarum disciplinarum ignaviam condemnant. Interim pueri in illis artibus enutriti plerumque ad lasciviam suspirant, & si mihi creditis, de voluptatibus melius judicant, quoniam in earum exilium tot sanctionibus opus est. Nihil flammam fidelius nutrit, quam favillæ frigida moles, nec Sirenes auribus melius imponunt quam cum prima suavitate inexpertas demulcent. Sic adolescentiæ cupiditates, quæ velut suppresso aëre ardentius inter tam cruda imperia vixerunt, posteaquam ab illis claustris in libertatem altioris disciplinæ, id est, Jurisprudentiæ, successere, insolentius plerumque effervescent, & primis illecebris voluptatum, velut inauditis Sirenibus, non satis fortiter repugnant.

Sed hanc accusationem prætermitto; vellet enim Jurisprudentia cuilibet, vel per aliquam ignominiam, debere sanitatem suorum. Quis autem patiatur te illi Nymphæ, urbium præsidi, te pacis & armorum dominæ, Scientiæ nomen, aut si quid est præstantius inter literarum titulos, tam contumaci latrocinio detraxisse? scilicet nugamenta Philosophiæ somniantis, & vestrarum sectarum barbaries, illam dignitatem suis domiciliis præfiget: hæc autem hominum ac pæne deorum domina, templorum foribus ignobiles titulos & vulgi insignia imponet!

Ac quam illud astute disseruisti, opinionem hominum, quæ ad libidinem pro ingeniis mutatur, dubitantium non cogere mentes, nec unica veritate invitis oculis illabi, id est, scientiam non esse; Illa Jurisprudentiam constare, quæ proinde tam levi fundamento nihil nisi inanibus auris, & veluti

veluti ludibriis ventorum, implicata cultorum studia deludat. Piget respondere maledictis criminationis adeo ineptæ. Quis nescit tot Jurisconsultorum rixas, tot interpretum bella, & mancipia jam non cedentia urbi, veluti frondes esse atque ramos lentiores, quæ ab ipsius Scientiæ, id est, veræ sinceræque Jurisprudentiæ, trunco luxuriant? Ipsa vero, quæ firmis radicibus arbor nullis opinionibus mutatur, sed constantiæ laude inter scientiarum præcipuas exurgit, illa ferme continet, quæ Justitiæ præcepta appellamus, quæ compositi regulas juris, cæteraque quæ nascentibus Natura de externa vi, aut de domestica continentia, & naturæ asseror magistratus, præscripsit. Ex hoc trunco illisque radicibus alia virgultorum instar uberrimus succus diffudit. Hoc vero cui Philosophiæ parti non contigit, quæ tot quæstionibus, tamque variantibus animis omnium temporum scholasticos commisit. Quis Logicam ministram rationis, sydusque mentium, à scientiarum ordine tristis censor amoveat, tamen & *de entibus rationis* (ita enim usus appellavit) disputat, & *de Universalium natura* litigat, & necdum deliberavit, an conclusionem Syllogismi partibus annumeret. Quæ controversia magis vestras exercuit scholas, quam dum Physici *de materia prima*, *de causalitatibus*, *de Alchymia*, diversissima mente contendunt? aut dum scientia morum felicitatem suam nunc in amœnissimo visu, nunc in amoris suavitate disponit? Sed quoniam tantum illa sunt velut incrementa solidi corporis, ideo nec Philosophiæ nomen ex scientiarum albo delevimus. Minus peccavisses, si inviolato numine Jurisprudentiæ, tantum ejus mystas accusavisses, qui severi Sacerdotii ornamentum inaculant indignitate juven-

ventu-

I. *Quis Logicam ministram rationis, etc.* Hic disputat utrum Jurisprudentia, cujus tamen præcepta pro bono civili in praxim reducuntur; Imo utrum Logica, ubi disputatur; utrum fieri possit *ens rationis* non ab homine solum, sed etiam à Deo. Et utrum detur Universale à parte rei: Demum an Phy-

sica ubi agitur de Materia prima, de quatuor Causis, sed & de Alchymia, sint artes vel scientiæ. Sed adhuc sub Judice lis est. Porro non dubium quin conclusio sit pars syllogismi, qui dicitur ab Arist. Ratiocinatio perfecta constans duabus præmissis & conclusione.

Q 3

I Ea

ventutis, quam acerbissima eruditione in suos gradus adoptant.

Cum in tanta iracundia ferocius instarem, confurgit Acignius indignatione plenissimus, & ulterius querentem animose perturbat. Negat apud se forum esse, ubi declamarem ad fastum, & invidiam hostibus facerem. Si quid haberem ad expositam imaginem, expedirem protinus sensum. Cæterum si in maledicta iterum erupissem, sensurum me & ubi deliquissem, & quam grave supplicium vesanz temeritati deberetur. Ego vero ejusmodi minis verberatus, tum demum illum Acignium esse, me autem Euphormionem, verecundissime memini: ' & meæ eloquentiæ fons, modo tam vividâ majestate decurrens, velut injecta frigidi Mercurii levitate, sese per occultos meatus huc & illuc timidissime subduxit. Rediit animo Basiliana calamitas, & quantum Acignium ibi meis vulneribus sensissem. Sed nec amplius Callionis potentia utebar, & omnino metuebam, ne in antiquam noticiam frontis meæ argumento perveniret.

Igitur veluti sublatis odiis, facta tranquillitate detumui, & facio, inquam, inducias cum illo, nec serenitatem diei litigiosa oratione perturbo. Sed quam ipse Jurisprudentiam putavit, matronam in Tyria veste, quam læta viriditas permiscet, hanc ego pro omnium scientiarum & literarum imagine accepi. Scientia, inquam, est illa mulier, quæ in hac tabellæ pictura describitur. Ostro quidem eoque purissimo insignis, cum olim in regiis habitaret, non tantum principum alumna, sed reëtrix ac magistra, vitam & leges imperantibus dictaret. Illa tempestate, nec divinam Poësim, nec arcanam Philosophiam, in tuguriis vidisses, nisi quod eruditorum pertinacia inter-

1 *Et Eloquentia mea fons velut injecta frigidi Mercurii levitate, sese per occultos meatus subduxit.* Allegoria haud inelegans, qua Eloquentiæ fontem cum Mer-

curio sive argento vivo, quo nihil levius, comparat. Ajunt autem injectum in fontem miscere sensum fontem, & aquam per occultos meatus dissipari.

1 Quid

interdum benevolentiam Principum in secura paupertate contemnebat. Ipsi reges non minus ambitiose eruditionem, quam potestatem vindicabant, & qui triginta legionibus imperavit, paulo superbius Philosophiam quam signa purpuramque jactavit. ¹ Quid ille Asiæ domitor, qui melius Achillis victorias, quam suas recensebat, qui dum ultimas terras nobilissimis triumphis aperiret, Aristotelis Physicam avara eruditionis ambitione posteris invidit. ² Syracusanus autem ille, quem Corinthus è Tyranno civem fecit, quam scientiam habuerat principatus ornamentum, eam deinde calamitatis solatium solam ex tot opibus è Sicilia abstulit. ³ Quid illi, qui assidue cum Ennio, cum Terentio scripseret? ⁴ Quid ille, qui primas eloquentiæ Ciceroni invidit, ipse solus in Orbe Romano Imperator? Et ne singulas regiones perscrutando ⁵ etiam Ægyptiorum Persarumque Philosophiam

¹ *Quid ille Asia domitor, qui melius Achillis victorias quam suas recensebat.* Quintus Curtius docet Alexandrum Macedonem solitum esse secum deferre Homeri Iliadem, cuius Heros ipse est Achilles, & eam sub capite una cum suo gladio per noctem habere; tanta capiebatur voluptate in pervolvendis Herois huius, Achillem dico, egregie factis: Ille ipse inquam Alexander qui nominis sui armorumque suorum terrore, & admiratione totum orbem impleverat, conatus est physica Aristotelis posteriorum oculis substrahere, avara ut ait, eruditione, ut audiret scilicet omnium eruditissimus.

² *Syracusanus autem ille quem Corinthus ex Tyranno civem fecit.* Dionysium senioris filium intelligit, hominem omnino homine id est omni humanitatis nota destitutum. Is patria expulsus, Corinthum se recepit exul, & omni re familiari destitutus, ludimagistri munere fundus est in trivio pueros docens: non enim erat ineruditus, utpote qui Platonis auditor fuerat; Ita Trogius. Interrogatus quid illi prodesset philosophia Platonis, ut feram æquo animo

fortunæ morabilitatem retulit.

³ *Quid illi qui assidue cum Ennio & Terentio scripseret.* Quis cum Terentio nisi Lælius & Scipio, quod quidem illi sæpe objectum? Quis cum Ennio nisi Cato maior? Is est Ennius de cuius scriptis ait P. Virgilius se aurum ex stercore collegisse.

⁴ *Quid ille, qui primas eloquentiæ Ciceroni invidit, ipse solus in Orbe Romano Imperator?* C. Julium Cæsarem notat solum Imperio Romano dignum; de quo ait Tranquillus quod adhuc adolescens in foro peroravit, Dolabellamque repetundarum, & ambitus accusavit: Demum cum vehementem & facundum Tullium intelligeret; ipse secundarum impatiens quippe qui parem fure non posset dedit se militiæ. Testantur commentarii Cæsaris, miram sermonis fecunditatem, & puritatem, de quibus Cicero ipse non nisi magnifice loquitur.

⁵ *Etiam Ægyptiorum Persarumque philosophiam in regia & templis, &c.* Ægyptiorum reges quis neget fuisse Philosophos. Nonne Hermes Ægyptius cognominatus est Trismagistus, quod esset

sophiam in regia & templis, veluti simulacra Deorum, inveniam, nulla natio tam barbara aut tam inhumana extitit, cujus Principes eruditionem sui temporis non aut miraremur, aut quærerent. Diuque in illo fastigio scientia hæsit, donec eruditorum vitio, ipsa suam nobilitatem maculavit, & non ad umbram Philosophorum, sed ad vilissimam notem recessit.

Nimirum hodie cum nostris artibus nugamur, & quæ laudes olim scientiam extulerant, contrariis vitiorum maculis miserrime sordescunt. Nulli quondam elegantius mores examinabant, nulli cominodiores humanæ consuetudini putabantur, quam qui eloquentiæ veterumque temporum memoriæ, aut Poësi studuerant. Nihil illis comius, nihil suavius, antiquorum ætas vidit. Etiam creduntur sylvestrium populorum rudes animos primi conciliasse inter se, inventisque legibus fundatas respublicas gubernasse. Inde ipsa humanitas illi scientiæ suum nomen accommodavit. Nunc vero quid amplius dicam, quam parentes metuere, ne pueri, dum Scholasticos audiunt, cum literarum commercio morum similitudine imbuantur? ut ineptiæ omnes, & quicquid in incessu vel oratione est insulsum, communi proverbio jam consuetudini Academiarum imputetur. Hinc proscripta majestas literarum, & præcipua utilitas, quam ipsæ in respublicas invehebant, miserabili fato sublata.

Non tenui equidem risum, quoties in Academiis declamatores vidi, scenicos pueros instruere, qua majestate imitentur fastigium Regum, aut matronarum blandissimos natus, militumve iracundiam effingant. O quotquot literarum vindices estis, eripite squalidas Musas ex carceribus scho-

esset Rex, philosophus, & sacerdos? Scripta tamen illa quæ sub ejus nomine prodeunt non illius partus exhibere. Quod ad Persas attinet, nonne & ipsi Sophi appellati quasi Philosophi? Nul-
lus certe nisi Philosophus in solium solebat evelli. Magi dicti sunt olim teste Tullio, magus quasi magnus: unde

Mantuan.

*Ille penes Persas Magnus est qui sidera
novit.*

Ex illis fuisse creditur Zoroaster, de quo Trogius, & ejus abbreviator Justinus. Nota autem scientiarum hic fieri pædogyrin, & superius & inferius quos dolet jacere in situ & squallore.

1. *Quam*

Scholarum, & in pristinam libertatem vindicate! Quasi vero qui olim in literis floruerunt, & quorum hodie ingenia miramur, tam stolidis nugis immortalem quæsierint famam! Olim quidem Poëtæ, celeberrimis conventibus immersi, vix secessum inveniebant ad carmen. Ita Maro, ita Flaccus Tibullusque & Propertius vixerunt, & ille, quem Natura omnium ingeniorum compendium fecit, Naso. Tunc illustribus familiis vates assueti erigebant vividas mentes; & inter proceres audiebant quæcunque in civitate vel excitarent salibus animos, vel mores recentissima venustate polirent. Ibi illi quotidie Panegyrim, vel Satyram inveniebant, & omnino laudabantur, qui non scribere magis quam vivere novissent. Nam quid de Philosophia dicam? quæ pæne in Regum penetralibus nata est, quam in Platone Sicilia adoravit, Stagira autem tam potentem sensit, ut illius favore & mœnia recuperaret & cives. Cui potius Archimedes suam industriam, quam cognato Hieroni accommodavit; aut quem è vulgo ille Deorum & hominum honor Socrates Alcibiadem dilexit? Adeo illa scientia, quæ maxime secretum ad contemplationem exposcit, nihil fugiebat præter rusticum vulgus, & in consortio magnatum vel erudiebatur vel docebat: nunc autem miserabilis scientia quantum degeneravit à moribus, tantum quoque ex sermonibus dignitate recessit; & jam barbara appellatur, quæ effecit ne barbarus orbis esset.

Ac

1 Quam in Platone Sicilia adoravit.] Supple Philosophiam. Philosophus iste scè Academiæ ex humerorum latitudine sic dictus, cum antea ex avi nomine Aristocles vocaretur: in Siciliam sæpius navigavit postquam Socratem & Pythagoræos audisset, & in philosophia sub ejus disciplina uberimos fructus fecisset; & ibidem maximam sibi famam etiam apud Tyrannos conciliavit.

2 Stagira autem tam forti polluit eloquentia.] Ut illius ope & virtute de exilio revocaretur in patriam, & jure civitatis donaretur.

3 Cui potius Archimedes suam indu-

striam quam cognato Hieroni accommodavit?] Syracusanus iste fuit, & Geometra regnante Hierone tyranno, cui sæpe operam suam navavit, periit iste sphaeræ vitreæ inventor occisus à milite, dum formas geometricas describeret radio.

4 Socrates Alcibiadem dilexit.] Alcibiades Imperator Atheniensium fuit, qui cum ad luxum, cæterasque volu-prates proclivis esset, adulatoribus re-jectis tandem à Socrate ad bonas disciplinas adductus est, unde postea omni virtutis laude præditus fuit. Plutarc. & Cornel. Nepos in Alcibiade.

Qs

1 Neptu-

Ac ut Philosophiam se in suis latebris plangentem relinquamus; quid aliud est Historiam facere, quam rerum gestarum eventus atque causas prudenti explicatione narrare? aut quomodo sufficient illi muneri, quo posteris nullum majus tribuimus, homines imperiti rerum civilium, qui neque astus suorum temporum intelligunt, & ignobili studio ducti, neque pacis neque belli genium noverunt? Nemo pro dignitate Historiam componet, cujus indoles non sit apta, ea quoque gerere quæ Historici describunt. Nunc satis est ad eam scriptionem orationem ineptissime tersam cum mendaciis afferre. Quid est denique Poësis, nisi viva descriptio affectuum tui seculi, quos tantum ex aliorum consortio cognosces? Unde polita confessio amoris, vel generosi odii pæne irata descriptio; quæ prisca seculi Poëtis adhuc hodie vel misericordiam conciliant, vel favorem. Nunc quicunque post insanam lectionem Poëtarum tumentia verba in ordinem componunt, aut vetustatis ignobiles ritus jam olim exulantibus verbis cogunt in versum, illi utique inter doctos umbratiles sunt Poëtæ, & illorum vitio quotquot in eam artem nituntur, velut ridiculi homines, iniquissima opinione damnantur.

Quis ferat hanc contumeliam Musarum, in quarum templis multi quidem insani concipiunt vota, sed nemo in hunc diem nisi prudentissimus, litavit? Nihil loquor de Jurisprudentia, ne veteris iracundiæ insimuler. Sed quæ olim Prætores, quæ Præfectos Prætorii, quæ Principes habuit conditores, illa nunc cunabulorum dignitatem ægre in historiis conservat. Non celabo juventutem tutissimum iter ad Musas. Quorum eruditionem imitatur, eorum quoque moribus diligentissima æmulatione insistat, putetque Ciceronem aut Senecam plura in negotiis civilibus invenisse, quibus literas ornaret, quam in literis, quæ ad humanam consuetudinem transferret. Nullus in Academiis solide eruditus evadet, aut cum gladiatoribus strenuus imperator.

Igitur hæc matrona, cui in tabella Scientiæ & omnium
Musa-

Musarum majestatem imponitis, regalem quidem purpuram aliqua lauri viriditate permistam conservat. Quid enim illi relinquitur, si de palla quoque dubitat? Sed jam sceptri ac solii dignitatem miserabilis amisit, illosque aversatur præcipue, qui eam hoc seculo adorant, id est, quorum ineptiis ubique indignissimo traducitur risu. Videsne ad inimicos converti, qui importuno vultu & petulantibus dextris afflictæ patientiam fatigant? Nimirum si illis aliquando sua voce loquetur, immutabit spernentium mentes, & pristino splendori restituta, omnem iracundiæ furorem in Academiarum ignaviam effunder.

Cum hoc argumentum ingenti vociferatione deduxissem, & jam dies in vespere esset pronus, adolescens qui tabulam proposuerat, omnia ejus secreta jucundissima oratione publicavit. Quippe hæc matrona, seria erat optimi vini, lentis arborum ramis coërcita; quæ quidem sui amatores aspernabatur, quippe illorum amicitia peribat, suisque osoribus adverterat vultum, quorum fastidio diutius victura videbatur. Et quidem omnibus in risum effusis, juvenis lepidissimo argumento rem omnem disputavit. Cæterum Acignius meum ingenium probaverat, delectatusque oratione non indocta, me quoque inter familiares habere non mediocriter optabat. Itaque blandissime exeuntem demulsi, laudibusque in publicum effusis palpitantem animum periculosissima voluptate percussit. Ego inescatis præconiis, cum me iterum laudari vellem, postero die ad Acignium redii, & ille meam facilitatem solertissime cognovit, lætatusque jam prima pietatis formidine teneri, etiam incautum devinxit munusculis, cœpitque velut dulcissimis suspiriis interpellatus narrare, quam propitiis diis nati essent, qui in illius domicilium concedebant. Et hæc tanquam mihi aliena recitabat, quæ non obscure mihi dici sentiebam. Nihil, inquit, eruditis commodius mea domo videbis ad famam: velut in terrarum scena plaudentibus populis ingenium probamus, & suavissimam vitam colimus

in

in consortio Musarum : nulla familiarium rerum sollicitudo nobilitatem animorum deducit in terram : & jam hic felicitatem ordimur , quam nobis certissimam in syderibus fata disponunt. Recensebat deinde complurimos , qui ex amplissimis gentibus in suam familiam venissent , & quam malix exitus alios occupassent , qui tam egregia fortuna nesciverant uti. Ego autem Acignii machinas perosus , quo plura in eam sententiam congerebat , eo malignius averfabar dicentem. Paulatim exinde elanguit pietas mea : & Acignii , cæterorumque Philosophorum iterato consuetudinem ejuravi : nec me latebat , nescio quomodo emoveri hominum mentes , & suavissimo veneno intinctas à Philosophis in suas Academias deduci. Itaque priusquam eo medicamine perirem , viam jam olim destinatam in Scolimorrhodiam aggressus sum. Sed & in maculas , quas tantopere vitabam , miserabilis offendi , monstroque maximo didici ubique Acignium esse. Cæterum minime Theophrasto significavi , me in Scolimorrhodiam cogitare. nam & levitatem meam timebam apud illum proscribi , ac præterea si in Scolimorrhodiam quoque malignitas Deorum persecuta fuisset fugientem , volebam ad Theophrastum redire , damnataque omni spe in ingrata quiete senescere. Mentitus itaq; ad Themistium iter , ex Illo discessi. Necdum omnis mei criminis utilitas defecerat , restabantque aliquot numini , ex iis , quos Apemonis conjunx secum olim in sinus effuderat nostros. Et jam quatuor erraveram luces , neque multum aberam à lacu , qui Scolimorrhodiam suo orbe à cæteris abstulit terris , cum omni hospitio defectus , sub obscurissimam noctem huc & illuc ingenti tristitia errarem. Nulla in vicino civitas erat , neque villarum spem , aut latratus canum , aut caliginis volumina ex fumantibus tectis , circumspicienti faciebant. Frigore itaque & solitudine horrens , vagabar , velut in avia parte terrarum. Forte in asperi montis clivo , quæ me palidus syderum fulgor ducebat , tenuis rivi murmur jam pæne concubiæ noctis silentium rupit. Secutus ego labentem
tan-

tandem ad aquilæ caput me mollibus herbis implico, fessamque cubito cervicem sustentans, frontem deinde atque manus, mox etiam ora limpidissimo humore perluo. Nec multo post apertæ vento nubes, astraque liberius splendentia, mihi pulcherrimam loci faciem ostenderant. Fons ille ut videbatur rusticus, nudoque exceptus solo, non communibus aquis perennis aut vulgari torrenteolvebatur. Nulla laus est quæ ejus dignitatem possit exprimere. Liquor omni crystallo nitidior per lapillorum moras, quæ in arena passim extuberaverant, tenues crispaverat fluctus, & inde pæne musico concentu pulsabatur; reddebat quoque syderum imagines pæne ipsis cælorum facibus lætiores, & tam pulchræ noctis miraculo nescio quid mihi beatius spondebant, si ad Solis veritatem omnia examinassem. Quod si non pervovissem me nondum Eleutheriæ vicinam egressum, credere poteram ad aureos fontes in Perside esse delatum. Mox ut se purius Lunæ splendor exeruit, vidi in propinquo amplissimam domum, & turres in incinctu non modico fastigio surgentes: neque moratus de fonte consurrexi, primasque ædificii fores ad hospitium pulsavi. Tum apertæ subito fores colluxere undique flammis, magnoque cereorum comitatu Acignius ad expectantem processit. Ego ad notum exhorui vultum, & qua ratione ibi esset, quem in Illo paulo ante sine proposito itineris reliqueram, tacita admiratione quærebam. Nec expectavit, ut meritiissimi stuporis exponerem causas: sed, Eutychia, inquit, istarum ædium & omnis vaticinii domina, te huc advenisse intellexit; illa nos monitores hospitii mittit, & in suum domicilium errores tuos hodie invitat. Succede hospitalibus tectis, & utere beneficio Nymphæ, quæ hoc uno dolore suam felicitatem maculat, quod tam diu desint, quibus ipsa liberalis esse possit. His dictis, nescio quibus ramis, vultus meos perfricuit, confusamque suavitate mentem veluti quadam tenui caligine intexit. Secutus ego ducentem, cum eodem facum agmine in interiorem domum perveni.

veni. Ibi nova occurrentium frequentia venientem excepit. Nihil amplius vidissem, si me felix error in patriam appulisset. Quippe non blanditiarum verborum deerant, non obsequia ministrorum; & optimi familiarum vultus cum officioso apparatu certabant. Deductus igitur in triclinium cum magna comitantium turba, subitis primum dapibus extinxi reliquias curarum; mox cœna levi ambulatione percocta, cum interim nulla colloquentium suavitas deesset, mollissimis plumis omnia membra immerfi. Ita pingui obutus somno pacatissimam exigo noctem; & siue malorum lassitudo, siue felicitas repens hoc fecerat, soporem etiam in altissimam lucem deduco. Tandem solis radiis excitatus, ubi essem, aut quid mihi contigisset, attonita mente versabam. nec dum libati fontis suavitas exciderat; & nescio qua affectuum dulcedine fontem & domum amabam: cum interim exsonuit ostium meum, laxatisque subito claustris ante thorum Acignius stetit. Nunquam ante tam hilarem videram, & excussa severitas majoribus blanditiis reliquerat vultum. Ego pigre quietis segnitiei incusabam, quod hoc lucis jacentemprehendisset. sed ille, velut omnis otii auctor, moderatissimo risu nihil, nisi me ad Eutychiam advenisse, respondit; minima esse quæ hæcenus in illa viderim domo; omnia tempore & patientia parari; Nec dii si verint, inquit, ut tam opportuna felicitate non utaris. Tu modo cæterarum rerum longinquas spes omite: isthic tibi perennia bona, &, si mihi credis, omni sceptro eminentior fortuna paratur. Tum ego languentia excito membra, cubitoque innixus in illa familia hæsurum spondeo. sero enim intellexi me ad Philosophorum, quos vitabam, domicilium esse perductum, & ab illis suam Philosophiam Eutychiam appellari. Adjecique, me juramento obligari, ut in vicinam regionem proficiscerer, neque ulla quidem tempora oblatis beneficii memoriam victura: cæterum longinqua exilia, neque tam maturam felicitatem meis fatis deberi. Ac tunc, ut saltem mendaciis effugerem

gerem Acignii artes , iterum jurato promississe assevero, sine mora me ad templum, quod in Icoleonte miraculis celebratur, iturum. Ita, inquam, ut neque jam cum Eutychia vivere salvis religionibus possim. Ad hæc verba Acignius non modico risu latera concussit, Et, ô te, inquit, divinum hominem , & religionis doctissimum mystam ! qui nescis in Eutychiæ domo etiam mendaciis venire gratissimum cælo , & , ipsis diis esse, quos decipis. Huc quacunque veneris fraude, aut ipse alios adduxeris, ipsa te innocentia laudabit, & plerunque interfui, cum pietas juvenes collaudaret, qui istam felicitatem parentum funeribus emerunt. Sic dixit, rursusque madentibus ramis oculos meos & veluti mentem obruit. Agnovi hesterni dulcedinem fontis, victusque, & veluti macerata ebrius mente, imperata me facturum promisi. Sed primum ex cubiculo excessi , & ipse vestes diligentissime componere cœpi, rursus evanescente medicati fontis veneno, paulatim verus animus rediit, & ego captivitatem meæ mentis intellexi. Itaque tacitas fraudes, & licitum libertatis furtum contra veneficia secretissima mente parabam. Ecce autem vix e limine extuli pedem, cum servitium frequens huc & illuc suo operi intentum animadverto : plerique juvenes erant, & in terram modestissima submiserant ora : ille temere jacentium lapidum ordines componebat, ille comportabat ligneos fascēs, aut aquam, aut utiles herbas in publicum cibum digerebat, alius molestissimum iter ad domorum fores huc & illuc torquebat : plerique sævitia flagellorum obnoxium detriverant corpus, & singulis verberibus interferebant Eutychiæ nomen. Plane nihil tale videbam quale prioris noctis illecebræ promiserant. Jam omnes me tacitis vultibus contuebantur, & quem pridie tam humaniter excepissent, pæne ad societatem laboris invitabant. Ego meæ fugæ intentus, huc & illuc primum assidua contemplatione vagabar. Cæterum non mihi una domus videbatur, sed potius civitas ingens, cujus singula ædificia in turris

ris altitudinem exurgunt. Qui vero per singulas turres distributi erant, distinctis potissimum coloribus figurisque vestium noscitantur. Hos albæ togæ, hos cineritiæ, ornabant: His mixtæ & panuceæ vestes erant, hinc illinc centonum mixtura viliores. Quibusdam funerum color, aliisque ¹Neptunius probabatur. Nec ulla artificum cura deerat, aut naturæ varietas, quantacunque in velleribus ludit, præterquam quod ibi muricem non videbam. Neque minor ingeniorum diversitas illam arcem impleverat. Eminabat in medio angusta quidem turris, & ut videbatur multitudinis minime capax, cæterum patentem in seriem fenestræ, apertæque undique fores opulentiam prodebant ditissimæ sedis. Omnes parietes sericis velis tegebantur, iisque duplici fulgentibus ostro. Idem color lectulos & mensas adornaverat, & ipse quoque murus lateritio rubore nitebat. Suspiciens ibi Eutychiam habitare, intellexi à quodam pullato, qui hortum in vicinia repurgabat; Nympham quidem in alia regione vivere, quam ipsi totius vitæ industria aperiunt sibi: cæterum si quis ad illam turrim, quam viderem, perveniret, illum statim ad maximam felicitatem esse venturum, ubi effusis fortunæ favoribus exceptus, hoc etiam timeret, ne ad Eutychiam in alium orbem vocetur; & Certe pauci sunt, inquit, ex hac multitudine, quam cernis multiplici sudore exerceri, qui non votorum suorum partem ad istius turris cupiditatem derivent. Neque olim felicius erat, purpureum anietem habere, quam hodie ad magnificæ turris dignitatem admitti. Hæc ille prolocutus, iterum prono pectore sterilibus herbis incubuit.

At ego tam magnificæ turris dignitate permotus, magnopere cupiebam ad illius interiora penetrare. Invitabat familiaris curiositas peregrinantibus & desolatæ custodibus fores; cum præcipue admirarer, quæ causa sedis incolis esset,

¹ Neptunius color.] Idem ac cæruleus.

² Mibi-

set, cūr non protinus ad illam niterentur. Sed vix dextero pede libaveram limen, cum subito plusquam Scythicæ magnitudinis leo in vestibulum occurrit. Sive vera species fuit, sive attonitæ ludibrium mentis, videbatur ad longitudinem duarum palmarum exeruisse pedum arma, & tumentibus júbis apertoque ore, pæne interrogare stultitiam meam; quo proficisceretur? Petram deinde valentibus membris amplexus est, sive in me emissurus sive obicem positurus ad feres. Ego per vetusto ebore pallidior factus, non audaciam modo, sed etiam fugam amisi; decidique extra limen morienti similis; & nutantem animam diu egi: nec aliquis ad auxilium veniebat, sed paulatim effusissimus sudor spirituum meatus sanguinisque laxavit. Ac ut primum officio pedes fungi valuerunt, in aliam partem, tam atroci imagine conterritus, fugere cœpi. Semper in oculis feræ sævities erat, nec sufficiebat supervacuo timori celeritas mea. Bellua autem veluti vereretur è præsidio abire, contenta me limite expulisse, non lacessiverat ignaviter cadentem, minusque ignobilem fugam urgebat.

Sed dum in hoc turbulenti sanguinis æstu incedo, pavidoque lumine mentis incertitudinem accuso, infremuit undique ær modici æris sono, quod ex media area, ut postea intellexi, omnibus Eutythianis antemeridiani laboris missionem significabat. Jam enim triclinia strata erant, cibi-que exiguis ferculis, & veluti distributis pensionibus ferebantur ad mensam. Convolavere ad epulas universi, neque ibi levius sancitur, ne aliquis se publicis commodis, quam imperatis laboribus furetur. Ego omni genere vestium dispar (neque enim me toga Romana consuetudine velabat) jam pæne solitariis spatiis restabam, cum annosissimæ senectutis homo, hospitalibus præfectus officiis, rogavit, cujus ego auspiciis, aut per cujus portæ angustias, deductus in familiam essem. Ego qui prodigiosum locum, divinumque fortasse, irritare mendaciis verebar, simpliciter, quid mihi contigisset, enarravi, me ad fontem, qui ex adverso mon-

R

tis

tis manat, pridie per errores & tenebras pervenisse; de-
mum Acignii manu, ad hanc arcem, velut ad hospitium esse
perductum. Nec ille audito Acignii nomine cunctatus,
Illic, inquit, oportet habitare: turrimque in proximo an-
gustiori quam cæteras specie ostendit. Plane eadem turris
erat, in qua tota nocte jacueram. Nihil itaque repugnavi
imperanti, averfatusque non voluntariam domum, in tur-
rim, velut in conditorium, intravi.

Jam omnes ad certas federant dapes, ¹ mihique tanquam
in Laconiam admissio subita hereditas est allata. Cæterum
neque luxu notabilis mensa laboriosis ferculis premebatur,
neque tristissima fames inter modicum & parabilem victum
audiebat, sed ô rem pæne incredibilem inexpertis! omnis
mihi apparatus fordebat, cibique etiam post jejunium, &
laborem viarum, fastidioso fumo averfantem stomachum
premebant. Illud autem multo post intellexi, ibi dapes cum
convivantium affectibus consentire. Si quis sua sponte in ea
domo Eutychiam quærit, liberoque animo in illis sedibus
hæret, non modo suavissimos habet cibos, sed illum quo-
que vigiliæ delectant, & alii labores, qui me ibi tantopere
terruerunt. Cæterum si quos error, aut violentia, aut non
duraturæ blanditiæ, in illum locum veluti in carcerem pro-
ducunt: inquietati impatientia mentis, ² non aliter quam in
Promethei saxo vivunt. nam nec locum effugere possunt, nec
impatientis animi stimulum, qui & sedem & epulas odit.

Refectus igitur modico pane (quippe minus displicuerat)
de mensa, publico discessu, consurrexi, vitatoque sociorum
confortio, per mediam turbam, dejectis luminibus, effugi.
atque illi modicis ambulationibus usi, ad constituta officia
dilabebantur. Ego vero jam nimis cognita familia, fugam è
custo-

¹ Mihique tanquam in Laconiam ad-
missio.] Juxta Lycurgi legem. De jusculo
nigro Laconiz, quod non sine exercita-
tione corporis sapiebat, exemplum ha-
bet illustre Cicero in Tuscul.

² Non aliter quam in Promethei saxo

vivunt.] Poenam Promethei propter ra-
ptum è cælo ignem norunt pueri; qua
ratione alligatus fuerit catena ferrea ad
Caucasum, quomodo inde ereptus ope
Mercurii qui Aquilam Promethei re-
nascens jecur rodentem occidit.

custodia moliebar. Sed illa mihi facilis videbatur, quippe nulla mœnia cernebam in incinctu, quæ fugitivum morarentur. Omnia aperta in planiciem vicinosque montes aspectum trans mittebant. Cæterum huc & illuc dispersæ portæ stabant omnino ad illum numerum, quem Amphion suæ urbi esse iussit. Illæ mirabili artificio extructæ, fortissimis ut videbatur claustris foribusque rigeant. Non potui satis admirari, quomodo illa portarum moles nudam apertamque arcem, sine muris, aut vallo, aut ductæ fossæ mora, tueretur; easque ut inutiles satis imprudenter derisi, ac cum omnia satis perspecta viderentur, secutus illam viam, quæ in proximum montem compendiosissima apparebat, intra limites periculosissimæ arcis tendere cœpi.

Sed cum pervenissem ad locum, ubi murum oportuerat esse ductum, repente intricatus, & hærens, & ipse ob inutilem moram mihi iratus, cum impedimentis pugnabam, quæ nec tangere poteram, nec videre, quippe veluti tenuissimis retibus hinc & illinc implicabar, & tenacissimam indaginem quo vehementius nitebar, in vincula & nodos artiores provocabam. Jam pæne incideram in casses, ut nec progredi nec recedere possem: sed antequam laqueorum subtilitas pertinacius coiret, retrocedere subito cœpi, & cum maximo horrore admirari tam tenuia claustra, quæ nec oculorum sagacitas deprehendisset, nec ipsæ manus, nisi in captivitate sua, sensissent. Jam Vulcani doli, & nota cælo fabula, ligatique non simplici nexu Mars & Venus in memoriam redibant; jam ex Lemnio igne catenarum seriem esse

1 *Portæ stabant omnino ad illum numerum, quem Amphion suæ urbi esse iussit.* Thebas condidit Amphion quam centum portis ornavit, unde dictæ Ecatompyla Thebæ.

2 *Jam Vulcani doli, & nota cælo fabula, ligatique non simplici nexu Mars & Venus.* Nota sunt Martis & Veneris adulteria, & quomodo ambo comprehensi & delati à sole, & catena subtilissima à

Vulcano Veneris marito colligati & constricti, atque in medium cœtum Deorum prolati.

3 *Jam ex Lemnio igne catenarum seriem esse jurabam.* Id est igne & fornace Vulcani, apud Lemnum dicitur habitasse, ex quo fabuloso casu istuc è cœlo præcipitatus est, & fabrilibus operibus vacasse.

esse jurabam, quæ prodigiosam includeret arcem; & tum demum veluti victrici fortunæ supinas manus dedi, nec minus Superos inferosque Deos accusabam, quod juventutis meæ validissimum fervorem immerito carcere damnavissent, & cum maxime beneficium simularent, velut aspidem inter Cleopatraz collocaverant sinus.

Ultimum remedium erat, exitum per angustias portarum non dissimulata fuga pertentare. Nam cum nihil amplius monstris vacuum sperarem, ita neque aliquid in ultima desperatione metuebam. Succurrit animo, ire, & si qua custodia moraretur abeuntem, invocare Deorum omnium fidem, eumque maxime Jovem, qui violatis hospitibus succurrit. Devovere deinde crudelissimam gentem, nec querelis imponere modum, antequam aut meæ vitæ exitum aut calamitatis invenirem.

Tam robusto consilio ferocior factus, ad proximæ portæ limen, jam excogitatis verborum contumeliis, evado, cum ecce in ipso impetu ipsaque audacia mentis, occurrit Acignius, miti quietoque vultu, & non cogitantis lacertum tenens, intentam iracundiæ mentem & oculos in se convertit. Nec rogavit confusionis meæ causam, sed de valetudine quæsit, tam potentibus verbis, ut pæne me obliviscerer esse iratum. Sed cum ego illi animum meum de discessu significassem, & ille in contrarium argumenta consumpsisset; tandem iratus oculisque paulatim horrentibus, abire me jubet, quando me felicitatis tæderet; nec longe pœnitentiam esse, & errores, tam securum temnentibus iter.

26 Cum discessisset post terribiles minas, tactumque animum

1 *Velut aspidem inter Cleopatra collocaverant sinus.*] Qua ratione illa Regina Aegypti sibi mortem consciverit admotis ad ubera aspidibus post cladem Aſiacam docent historici quotquot de Antonii voluntaria morte, & de Augusti victoria scribere, ut Suetonius, Florus, &c.

2 *Eumque maxime Jovem, qui violatis hospitibus succurrit.*] Ipse est Juppiter hospitalis dictus; de quo poeta, *Juppiter hospitibus nam te dare juralo-*
quum'ur.

Sacroſanctum olim fuit hospitium ut patet apud eundem cum de Argiletō mentionem facit lib. 7. *Æneid.*

1 *Tam*

num excitasset in diversa, nihilominus urgere discessum meum cœpi; & ut eram portæ vicinus, primum diligenter circumspexi, si qua hominum manus in claustrorum præsidium staret. Nihil autem aliud vidi in aditus angustiis, quam anum nescio qua sollicitudine gravem: pallidissima erat, & macies extulerat ossa, nec compositi oculi terribili luce micabant: Cæterum huc & illuc cursitabat per angustias suæ portæ, & nescio quid ad digitos computans, nunc se velut ad consilium sevocabat, interdum turbido nutu quod censuerat averfata, secum ipsa mirabiliter pugnabat. Rerum quoque levissimarum pondera examinabat ad lancem, veluti stipularum levitatem, aut arenulam ad numerum injectam. Ac illius quidem nomen erat ingentibus literis minioque fulgentibus in superiori fastigio portæ scriptum, Hieromerimna. Cæterum tanta frequentia per eundem aditum arcem irrumpit, maxime adolescentum atque senum, ut habitatores sufficere amplissimæ sedi possent.

Non placuit mihi tam difficilis locus, exitumque molliorem per alias portas quærere. Septem erant, & singulæ suis Numinibus notabiles, quæ in præsidium excubabant. In proxima porta huic ad quam Hieromerimna se inutiliter macerabat, eminebat virago pessimi vultus, quæ Aëlpidis nomine vocitabatur. Per eam portam nemo intrabat nisi turbulentis luminibus torrens, & inter iracundiam doloremque tremantibus. In proximo vero limine Penia consistebat, squalida veste, sparsoque capillitio inculta. Et illa frequentissimam agmen trans mittebat in septa. In vicino deinde præsidio Adrania erat, solutis poplitibus languens; recipiebatque turbas, quæ inertiae licentiam amabant.

Ego, ut indiligentius observari illam portam, non sine animi gaudio, adverti, ratus iter commodum fugienti, tamen alterius progressus sum, ut viderem, quibus numinibus tutela cæterorum liminum credebatur. Erat autem in una quidam Philotimia, quæ cæruleis vestibus, ostrove splendentibus, pene totos parietes onerabat: in altera vero Glykytes illa

multiplici pallio intimum absconderat pectus; risuque minime duraturo quemlibet venientem salutabat. Neque alii veniebant ad illam, quam adolescentes tenerrima ætate, & veluti materni lactis consuetudinem requirentes.

At vero in ultimis claustris, omnino alia species nihil tale expectantem confudit. Erat enim matrona exercitatisimi vultus, & in quam invidia non diceret: Arotæ appellabatur.

Cæterum quoscumque intromiserat in arcem, sincera hilaritate diffusi ex incessu inter cæteros noscitabantur.

Cum omnia perlustrassem, & jam maturum ad fugam tempus esset, ego, pulsata Adrania, per illius portam præcipitata diligentia prorui. Neque illa revocavit abeuntem, & per mollissimum agmen, quod ad ipsam properabat, excitati supercilii minis, ipsoque corporis nisu, viam inveni. In hunc modum ex tristissimo carcere egressus, quam maximis itineribus in Scolimorrhodiam præcipitabam fugam. Erat semper in oculis pavitantis Acignius, & cum virgula crepuerat vento, jam me deprehensum, & ad Eutychiam deduci, miserabili horrore credebam. Et quid cogitabam, si percussores notis viarum angustiis præcurrunt? Quid non infestum existimem in solitudine, cum nulla urbium claustra grassatores excludant? Quicquid est, Acignii periculo vivo, & si me ab illo fugientem calamitas excipiet, difficilius amovetur invidiam, quam vulnus Paulianum Gephyrius excusat. Tandem ad lacum perveni, nullo Oceano minorena. Illinc rates in Scolimorrhodiam solvunt; & jam melioris patriæ aura videbar afflari.

Thebani ad Septentrionem latissimas obtinent terras, & ab Eleutheria ad Sarmatas excurrunt; gens laborum plus quam industriæ capax, & omnino Bœotia sua digna. Illis Aquilius per internuncios imperat; ipse plus quam Assyriorum Principum solitudine inclusus, otiosam majestatem ineptissima gravitate damnavit. Igitur cum in Scolimorrhodiam cogitarem, jamque in extremo Eleutheriæ oppido quæ-

quærerem ratem, forte unus ex Thebanis in eadem urbe erat, pinguiſſimus homo, vultuque regii coloris, & ſeminudum calvitie caput oſtentans, nomine Trifarſitus. Is ab Aquilio ad Teſſaranaſtum in Scolimorrhodiam mittebatur: ac ut forte in eodem diverſorio fueramus, me quoque in inſtructum navigium benigniſſime induxit. Cæterum idem ſtupor, qui à ſubtilitate ingeniorum Thebanos excludit, ab ingentibus quoque vitiis prohibet. Nihil facilius ad amicitiam vidi: fidemque inter vina ſancitam velut extremam religionem non violant. Ego inter adulationum magiſtros diutiſſime verſatus, ſtatim incautum occupavi blanditiis, intentumque ſuis laudibus ad amicitiam compuli. Sed cum jam in conſpectu Scolimorrhodia eſſet, lacus nigreſcentibus undis intumuit, ſubitæque nubes eripuerunt cælum trementibus nautis. Neque tempeſtati modus fuit; & jam, veluti continuis aquis, cum nubibus coiverat lacus. Haud mora, ſecuri percutimus malum, & omnia vela ſubducimus furentibus ventis. Iam clavus non ſequebatur ducentem, jam latera laxabantur ad fluctus, cum ingenti ſtatu in Septentrionem propulſi, jam nec ſalutem quidem invocaremus.

Thebani, quicquid in ratem comportaverant, ad certamen perdebant; veritique ne pondera deducerent navem, ad ultimum patrii vini cados inter miſerabiles ejulatus effuderunt in fluctus. Quatriduum naufragii minas tempeſtas irata protraxit. Quinta luce interruptis nubibus enituit cælum, præliumque undarum extremis fremitibus elanguit. Interrogabat gubernatorem Trifarſitus, an ſyderum memoriam ſervaret, & aſtrorum indicii poſſet ad regionis notitiam pervenire. Ille gravibus ſuſpiriis cunctantem perſecutus, ſilentio damnabat ſuam artem, & confuſa omnia cæli terræque argumenta conſitebatur. Tandem evaneſcente metu, ipſe nautica acu doctus proclamat, nihil unquam illa tempeſtate benignius fuiſſe, & quoniam ventus Scolimorrhodiam non dederat, ſaltem ſe in patriam feliciffimo errore compulſos.

Jam in conspectu littus erat, & Thebas non inde procul esse constabat. Tum omnes excitato plausu navem in portum deducunt, egressique in arenam, passim oculos patriam terram & salutem adorant. Trifartitus reparari navigium, funemque & antennas & malum ex proximis vicis & nemoribus quæri jubet: ipse ad Aquilium rediit, qui & tempestatis moras excusaret, & si quid forte novi succurrisset, recentibus imperiis oneraretur: meque in urbem secum humanissime deducit. Iam id olim sciebam, neminem ad Aquilium admitti; nec tam insolentis beneficii genus apud Trifartitum urgebam. Sed ille me sponte in regiam deducit, jubetque in atrio expectare inter proceram Thebanorum multitudinem, qui mihi umbram corporibus faciebant, & post aliquot horarum fastidium ab Aquilio regressus, interiorum meam manum excussissima dextera pulsavit: & ne putes, inquit, nullam gratiam amicitiae meae esse, videbis domesticos Aquilii cultus, tibi plus quam Mathematico aut Pictori secreta familiae patebunt.

- 27 Cum hæc dixisset, benignissima manu ex atrio produxit in domum; evolutumque ex porticibus vagis tandem constituit ad intimum Aquilii limen. Ibi[†] tam sincere omnia silebant, ut Cereri sacrum fieri putarem: Igitur & ipse utrinque spiritum coërcebam, cum Trifartitus, modestissima manu, silentis ostii seram, & ipsam mutam, resolvit. Cæterum hanc mihi intrandi legem dixerat, ut ab ipsius non secederem tergo. Ita, inquit, optima fide omnia lustrabis, quæ nobis, utpote secretissimarum rerum ministris, patent; neque à me declinans, & per diversa vagus, in ignoti cultus officia peccabis. Parui ego monenti, & ad mensuram motuum suorum gestus meos figuravi, nisi quod leviter declinavram cervicem, ne omnino inutiles oculi essent.

Ac

[†] *Tam sincere omnia silebant, ut sacrum Cereri fieri putarem.* Scilicet de iis quæ silebant in Thesmophoriis, cum Cerealius tantum erat nefas loqui, ut ideo

Alcibiades patria exularit, unde Horatius lib. 3. Od. 1.

Vetabo qui Cereris sacrum Vulgari arcana, &c. Ut supra.

Ac ut in thalamum Aquilii veni, hominem jam supra mediam ætatem vidi præcipitantem in senectam; statura mediocri, vultuque optimo & quem indigne voluntaria solitudine damnavit, sed fluxis & turbantibus vestigiis oris majestatem corrumpibat, & omnino indignatus sum Veneri, quæ saltem non pepercerat nomini charissimorum nepotum.

Itaque ut ad satietatem oculorum omnia ejus lineamenta in animum transtuli meum, converto ad elegantiam fedis vultum. Et hinc quidem imagines stabant non quæ memoria bellorum secreti delicias turbarent; sed venustissimi vultus puellarum erant, exculti supra verum, & quos posset natura imitari; ut ego Aristidis vel Pausaniæ, aut etiam Nicophanis labores putarem intueri, quos meretricios pictores antiquitas vocavit. Illinc vero ¹ supra mensam orbes duo, in quorum uno terrarum situs & maria pingebantur: in alio vero syderum motus, & universæ cælorum leges aptissimis coloribus erant scriptæ. Illic aureus Phœbus, & vermiculata Venus erat. Luna vero cœlabatur argento; & prope ignem fecerant Martem. Iovis autem hilaris signum, & nitens Mercurius pæne arridebat spectantibus. Denique malignitatem Saturni livido minio pallentique damnaverant. ² Flexuosum iter Solis, imagines Leonis atque Tauri signorumque omnium animabant. Iacebant supra mensam aliquot libri, laceffentibus digitis jam ad squallorem detriti. Præterea cœlestium orbium figuris aliquot in locis excusserrat picturam nimis diligens versatio, maxime in Solis & Mercurii planetis, qui, quacunque decurrunt, per illam cœli imagi-

¹ Ut ego Aristidis vel Pausaniæ, aut etiam Nicophanis labores putarem. Hi fuere inter celeberrimos pictores ab antiquis collocati. *Labores* id est pictas tabellas. Excelluerant tamen in pingendis meretricibus.

² *Supra mensam orbes duo.* Geminam Sphæram Archimedis; in quarum altera descriptus erat orbis terrarum cum fluviiis & Oceano.

³ *Flexuosum iter Solis.* Et cæteri planetæ suis quique distincti coloribus. Atqui septem omnino sunt inrerdistincti non tantum coloribus. Signa autem Zodiaci notum est recenseri duodecim: nam

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcismens, Capricornus, Amphora, Piscis.

R 3

1 Pda

imaginem solertissima monstratione signantur.

Neque advertere hæc poteram, quæ vicinorum curiositatem oculorum petebant, nisi Trifartitus vir benignissimus me ad hæc indicia digiti humanitate deduxisset. (nam Aquilius alvum levare voluit, amotus extra aulæum, locum fecerat inter nos colloquendi.) Igitur cum rogarem, cujus artificis nobiles figuræ essent, quæ meruerant ab Aquilio tractari? primum, inquit, te scire oportet, nihil hac solitudine Aquilii laboriosius esse, nec ipse industriam cum aspectu hominum omisit, sed ad curiosas artium aliquot voluptates transiit. Cæterum in his imaginibus, & scæminarum picturis, non ejus studium tantum, sed etiam opes vides. Libertatem amorem conjugio præponit, & vagæ voluptates ad ipsius arbitrium examinantur. Nam ut venustissimas species mulierum libido in animo finxit, omnia in tabellam eruditis coloribus transfert, & imaginationis lineamenta secutus, votum suum in pictura consistitur. Appellantur deinde pellicum greges, virginisque, quibus multum est, id nomen sub Aquilio exuere. Ipse sibi probator formarum vultus mulierum ad similitudinem imaginis exigit, & quam propius ad illam venustatem natura admovit, duarum, interdum trium noctium fortuna donatur. Etiam si cujus amore vehementius exarsit, si in alicujus amplexibus dulcis animam egit, non statuat in rostris, sed imaginem, sua manu exaratam, in thalamo decernit. Hi vero terrarum cælorumque orbes, imaginem Aquilianæ potestatis ostendunt, & quotidiani laboris industriam, quo ipse in abdita naturæ perrumpit, & invidiam Deorum superat, qui res pulcherriamas latere mortales voluerunt. Iam crysalla non æterna hyenie cogere, jam exprimere metallorum animas potest, & omnia Solis miracula in temperatum foculum convocare; etiam ignorantem naturam suas vires edocere; ^{tem}

*et Vitales mater facit, & qui supra
Æsculapii artum invidi Jovis provocant
fulmen.]* Fingunt Poëtæ Æsculapium
à Jove fulminatam, eò quod sem ausus

esset soli Jovi tribuendam; hoc est quod
Hippolytum à morte excitasset succo
suarum herbarum.

tem succi, & qui supra Æsculapii artem invidi Iovis provocant fulmen, his artibus exprimuntur; & ne indiserta oratione detraham pulcherrimæ arti, expectabant hæ scientiæ Aquilium, dedignatæ à minoribus viris, veluti imparibus proci amari. In eas Aquilius dies noctibus adjungit, & ne distractæ curæ diligentiam turbent, cæterarum domi forisque memoriam admittit. Cum hæc Trifartitus ad sudorem & anhelitum dixisset, Aquilius lubrico passu processerat è secreto, vocatumque Trifartitum, brachias superiori vesti annectere imperabat. Ego me ad parietem junxeram; & ipsum intexto auro sericoque fulgentem; ac dum veneratio- ne tantæ sedis incerti oculi in diversa dissipantur, inciderunt in imaginem, antiquam sane, sed in qua nihil erat magis notabile, quam hi versus, præter quos in conclavi nihil Martium vidi.

*Est regio Austriacis illis contermina campis,
Qua frangit tumidus ripas & proruit Isthmus,
Cyaneas visurus aquas, dum fata sinebant
Fortunatus ager, nec terris invidus illis.
Pannoniam dixere patres. Nunc nomina tantum
Restant, & raris incisa novalia sulcis.*

*Nam ferus ut summo Mavors pugnabat in Æmo,
Placatos despexit agros, & pectore toto
Intumuit, Thracesque suos, immania corda,
Et secum rapidos huc traxit in arma furores,
Protinus infandis mutavit cladibus urbes,
Exhaustique domos. Iphis penetralia Divis
Tristibus eripuit flammis, agrisque colonos
Abstulit, & dominis mærentibus abstulit agros.*

*Heu quantum misera cecidit tunc gloria terra!
Qualiter horrentes reducis vicinia Phæbi,
Cum solvit fluvios, & picti gramina campi
Invitant volucres connubia jungere cantu.
Si mala per latas regnant incendia sylvas,
Tunc luci stat truncus honos, trabibusque perussis*

Maſta

*Mæsta subit facies, & nudis flebile ramis
Conqueritur mæsto calo nemus; Ipse viator
Ingemit, atque ipsa plangunt sua tecta volucres.
Sic mala Pannonios tempestas perculit agros.*

*O quoties plenis maturum mæsisbus annuum
In stragem servare deos flavasque videres
Pannonium armato perverſi turbine mæſſes!
Nulla fides campis. Campos odere coloni,
Atque arces vallumque petunt. Nec mania multum
Heu pavidos quaſiſſe juvat. Nam clauſtra perverſas
Hoſtis, & obſeſſa frangit munimina porta.
At vero crectis quoties exercitus armis
Hinc atque hinc ſine lege furit, taboque calentes
Protinus immenſis conſtipat cadibus amnes.
Qua tantum immiſſis horrens inſibilat Arctos
Nubibus, aut raucis tantum gemit unda ſub Euris?
Tela volant. Scythicis plumbum torquetur habenis,
Spiculaque & dira currunt per inane ſagitta.
Tunc enſes lethale micant, tunc fulmina campis
Salmoneo majora ſonant. Sternuntur ubique
Arma, viri. Nec ſpes immenſa in ſtrage ſepulchri,
Ni membris & cade regi; dum jugera creſcunt
Mortibus, & planos attollunt funera campos.*

*Et nunc Ætherei ſuperant vexilla Tonantis,
Nunc Luna pejore cadunt, cum turbida pandit
Cornua Theſſalicis heu digna horrere venenis.*

*Save Pater belli, miſera ſat gentis in arvis
Sedit atrox bellum, naſtrumque exterruit orbem.
Arma domum, Gradive, refer, (quid Thracia ceſſant
Orgia?) & Odryſios concede ad prælia campos.
Illic Heſperias pulchrum vidiffe catervas,
Illic dulce mori. Felix victoria cujus
Conſtabit fatiſ. Tunc, ô fortiſſime Mavors,
Sanctus eris, nullaue gement pia funera matres.*

*Dum in hoc ſilentio compoſitus, carmen, quod non me-
diocri-*

diocriter placebat, in memoriam repetita lectione perduco; notavi ad vicinum parietem aliam imaginem, in qua vidi Protagonis simillimos vultus. Fingebatur autem aliquid scribere in Moreto, quasi non satis antiquissimus Poëta absolvisset hoc carmen. Ac deinde cum effusissimus imber sub dio ambulanti impeteret, fugiebat ad proximas sepes, & cuniculam, qui in illis latibulum defoderat, acerrima observatione quærebat: Neque procul Lippii faciem agnovi, cum sua uxore & aliquot antistitibus populorum suorum facta (instar Parcarum) ducentis ex colo. Ac cum hæc impensius mirarer, increpuit ostium leniter, ut videbatur, digiti articulo tentatum. Nec mora, nescio quis linteo purissimo præcinctus, ad Aquilium intravit, vitroque purissimo exiguum liquorem hilarissima fronte ostendit. Aquilius, quicquid erat, crepitu manuum collaudans examinare cæpit ad lucem, & cum homine suavissime loqui, cum à Trifartito quærerem, quisnam esset tam illustris familiaritatis homo? Hebræus, inquit, quo nemo gratiosior in regia vivit.

Hæc dicente Trifartito, Aquilius cum Hebræo thalamum egressus, contulit se in scientiarum amabilem locum; ubi complures fornaculas vidi, ac vitrea ac argentea vasa, quæ humores in altum evocatos per obliquas fistulas reddebant. Artifices vero & foculorum ministri, pars versicoloribus pellibus præcincti, acapnum ad pondus ingerebant, pars vim liquorum viventium, quos ignis ex vasculis exegerat, diligenti examinatione pendebant. Omnem operis partem frequens sedulitas implebat.

Delectatus tam fideli labore Aquilius, diffusissima fronte gaudebat. At ne quidem ego pulcherrimæ artis ordinem, sine aliqua voluptate, aspiciebam; cum Aquilius vasculum deposuit de foculo, & Hic, inquit, commendata est spes præcipua laborum meorum & nobilissimæ fastigium artis. Hæc dicentem lubrica materia elusit, (erat enim vitrea) & ab incautis manibus labens, nefando in terram ictu secum Aquilium & nobilissimam artem affixit.

Quæ

*Qui tremor illicita cæli de lampade tactos
Percutit attonitum; pariterque horrore sub uno
Vox, animus, sanguisque perit.*

Stabat Aquilius, veluti turbulento somno delusus, & ipse in tantæ perturbatione calamitatis se quærebat. Ex altera parte famulorum ejulatus deplorantium felicissimi vasculi ruinam, totam cellam impleverat; commendabantque gemitus, & ipsi vix ad plorandum fortes, ut non intercideret vasculum aliquod, sed omnes deos occisos esse putares. Igitur plangentibus universis, & ipse, ne viderer otiosus miseriarum spectator, incipiebam exorare lachrymas ab oculis, bis terque pollice attritis, ac Trifartitum, ubi esset, intueri. Sed ille jam defecerat, sedensque ad lacunam, quam effluens impleverat humor, eam inundantibus lachrymis augebat. Et jam redierant Aquilio sensus; sed deerant verba, quæ in tanta calamitate effundere posset.

Itaque cum lamentabili vultu nihil aliud, quam fragmenta miserrimi vasis contueretur, ipse Trifartitum monui, ut se virum ineminisset, id est, colligeret in præsens animum, meritissimo quidem dolore dejectum, & Aquilium, priusquam expiraret, à conspectu illius liquoris, veluti paterni aut conjugalis cadaveris, amoliretur. Pudebat Trifartitum expectasse, ut ab externo moneretur. Itaque confurgit ad officium domini pæne supremum: & cum eo juvenis quidam præpinguis rarissimæ barbæ, qui omnium modestissime calamitatem tulerat, quippe ante biduum, dum cælorum meatus & decreta perlustrat, illud fatum præviderat ex contumacibus astris. Igitur illi conjunctis viribus, cum me etiam in auxilium advocassent, velut efferrent Aquilium, nihil repugnantem asportant. Personabant omnia funebri planctu, & omnes secretissimæ artis mystæ, cum acerbissimo clamore, sequebantur. Nescias, an Aquilium, an vasculum gemitant. Ille male consoporatus cum ad doloris sensum turbulenta vigilia redisset, velut recenti vulnere ictus, exclamat; Ergo superstes deorum iracundia vivo? & hæc quidem dicentem,

centem, ipsæ indicis venæ cum oratione defecerant. Igitur fomentis aggredimur languentem, vultusque, & præcipue narium spiramenta, acerrimo liquore perfundimus. Ac cum iterum in soporem laberetur, digressus ex molestissimo munere in diverforium meum pervolo.

Nec ibi diu hæseram, cum Trifartitus servum, & ipsum 29 tuberosissimi ventris, ad me misit, qui ad cœnam, ad quam aliquot ante horis promiseram, duceret. Videbatur mihi exorta lux in periculosa nocte, & Aquilium, quem jam optima fide comploraveram, omnino existimavi ad vitam redisse; quoniam domestici mensarum & hilaritatis meminissent. Itaque quotquot occurrebant in urbe (nam universi jam atras vestes sumptuerant) detergere lacrymas jubebam, & in natalitiis vestibus diis sacrificium apparare. Neque me conjectura decepit: Etenim Trifartitus in simplici quidem veste, sed manantibus effusissimo sudore genis, in aditu domus stabat; qui ut venientem me aspexit, attrivit amplexibus pectus, & ut Aquilius mirabili fortitudine revixisset, recitavit, pæne ipse gaudio extinctus; deinde rapuit in lecta, & in triclinium deduxit, quod ignei vapores ex fictilium impleverant æstu. Nulla in conclavi flamma erat; nam & caminum in obscurissima parte celatum etiam compluribus velis, veluti ædium carinam, damnaverant.

Longa fuerit series pompæ, quam si percenterem, tam ego fatigare audientes possem, quam ipsa me lassavit. Inter hæc, importuna convivarum benignitas me præcipue afflixit, quorum ut in triclinium quisque intrabat, me utpote peregrinum hominem, & cujus honori solemnitas epularum parabatur, acidissima oratione verberabat. Ego vero credebam aliquid ex antiquis monumentis referri; quoniam ea loquentium erat, vocisque stabilitas, ut putares pueros ludi magistro imperatam pensionem memoriæ afferre. Tandem supervenit Trifartitus ad anhelitum lassus, excusavitque epularum tarditatem; & interim gustatione vini initiari convivium iussit. Cæterum jamdiu convivarum gravitas molestif-

lestissima mihi erat, quoniam post primæ salutationis fastidium nulla jucunditate deliniebant morum, & ineptæ omnium majestas tam funeri conveniebat quam mensæ.

Tandem ingenti paropside invec̃ta est in triclinium offa, redolentibus herbis, & maxime pipere medicata. Erumpebat ex paropside fumus, tenuis quidem, quoniam pinguis-
simus liquor tarde vaporem dimittebat; sed qui singulorum vim odorem excitaret; veluti canes fragrantibus ferarum vestigiis monentur. Igitur considerare jussi sumus, nullis dapibus evocati, præter hanc offam, quæ sane pæne totam mensam tegebat. Paulo minus integra hora designatio locorum consumpsit. Et illi mox compositi tanto silentio scrupulosam honestatem expendebant, ut eos non minus offam venerari, quam Aquilium, putarem.

Ego Gallici moris memor, statim in cibum irruì, pulmentique eminentem supra disci ripas acervum injecto cochleari destruxi. Secuta est me principem turba, & omnes parum variantibus oculis (id enim ad majestatem pertinebat) etiam manu in mensam eo tenore deducta, veluti musicos concentus gubernaret, pinguis-
simam offæ molem expugnant. Cæterum qui in extrema confederant mensa, illi veluti spectatores convivii vacabant, & tantam nostram felicitatem contuebantur. Quod ego præcipue admiratus, eum qui proximus mihi erat interrogavi, quod illi facinus admisissent, qui nec ipsi ederent, & in convivarum conspectum perducerentur? Ille neque reos esse, & nostris epulis successuros, respondit. Inter hæc verba converto ad paropsidem vultus, quam vicinorum meorum humanitas jam trans-
miserat ad illos, quos inutiliter assidere questus eram, & tunc ipsi aliquando vice nostra vacavimus.

Ac cum aliquantulum cessassemus, iterum unica lance reparatum est convivium. Perna & glandulæ inerant, & exsiccatæ bubulæ rubor, & cæruleis aliquantum lincis variatus. Refecti tam mirifica suavitate cibi, iterum lancem in vicinos transmittimus; ac deinceps ita ferculis ad ostentationem paratis

paratis (quippe plusquam quinquaginta sunt illata) usi sumus, ut gustatione facta in imos mensæ fines succedentibus manibus veheremus. Cæterum neque lances simul duas in convivio vidi, & antequam explicaretur tam prolixus ordo ciborum, jam mediæ noctis processerat tempus, meque utpote fatigatum molesta voluptate trahebat in somnum. Illud autem diligenter adverti, quicquid torruerant igne, exhaustis humoribus pæne cineritium afferri. Cæterum pisces nunquam memini tanta suavitate conditos vidisse; ut hæc culina in eo genere erudire orbem possit.

Laxabatur interim convivarum taciturna majestas, & solvi in hilaritatem videbatur, ut cum indignatio ventorum primas undas suspendit in mari, solvitque tranquillitatem magis quam excitat fluctus. Iam increbrescebant pocula, & paulatim perierat convivalium scrupulositas legum; momentoque me totum longa poculorum sepes obsederat: Interrogavi Trifartitum, quid me tot machinæ mōnerent; Ille autem blandissimo annuit vultu, rogavitque, num singulorum amicitiam ducerem tanti, ut illam modico haustu quo provocaverant, sancirem. Omnes idem petere ebrio plausu significabant; cum etiam Trifartitus monuit, nec id officium repudiari integra convivarum gratia posse.

Ego pæne lachrymas in tanta calamitate profudi, rogavique, ne me suis amicitiiis occiderent; & misericors Trifartitus, quippe esse veros gemitus deprehenderat, ad vocationem meam suscepit. Ægre tandem impetravimus, ut nihil nisi pocula libarem. Ad hanc pacem cum sustulissem plausum, ac lætissimis verbis humanitatem commendassem, cœpi fœderis condiciones implere, & notabilem convivii exitum diligenter contemplari. Iam enim eruperat tempestas, & omnia temulentorum vocibus personabant. Omnes affectus cerneret, in quos solutas mentes insania Lyæi transformat.

Appetebat jam Aurora, ut facile ex gravioribus oculis conjiciebam; cum solutum convivium credidi esse, remotis scilicet mensis, & assurgentibus aliquot, quibus modestior

S

ebrie-

ebrietas reliquerat pedes. Reliqui tanquam sordidissimo funere in vicinos lectulos efferebantur. Tunc ego in memoriam revocatus Ulyssis, qui voluptatis blandimenta, velut hominis interitum, apud Alcinoûm proscribit; illud Thebanorum conviviis adfuisse haud immerito cogitavi. ¹ Nam ad Cimmerios in vicinia fuerat, & illinc ad sepulti orbis caliginem invenerat iter. Nihilominus & ipse fictis vocibus Trifartito gratias ago pro suavissima nocte, & molestissimi carceris fores non satis sanis oculis quæro, vino vigiliaque turbatus. Verum ad ostium satellites aliquot stabant, qui me exeuntem turpissima benignitate revocarunt; nondum missionem factam Nysæo sacro causati. Tum maxime recrudit bibentium certamen, neque me vix prioribus malis luctantem ille fluctus omisit. Astiterunt ineptissimi amici, & ructantibus verbis rogaverunt, ne omnia jam ad finem spectantia præmatura discessione turbarem. Præcipue Trifartitus considerare me iussit, quota pars convivantium jaceret, quota autem in pedibus esset, qui certe, inquit, de convivio querentur, si eos sobria vestigia reducerint domum.

Parui extemplo hospiti, etiam periculo meo. Erant enim undiquaque propinantium scyphi, quos mihi convivarum barbaries parabat, innumerabiles quidem, sed ne omnia solatio vacarent, illi pæne sicci, & tantum exigua veluti libatione onerati. Sed ut ingentia flumina ignobiles rivuli componunt, & simplex assiduitas terit ferrum; ita ego his latagimbus plenus eram, & periclitabar corrumpere mentem; cum apertæ publico consensu fores dimisere volentes. Frustra gratulabar mihi de libertate nova. Etenim aliquantulum progressi in aliam custodiam incidimus, & illam non minus inhumanam; ubi tribus poculis invitatus, cum consulerem corpus,

¹ In memoriam revocatus Ulyssis, qui voluptatis blandimenta, velut hominis interitum apud Alcinoûm proscribit.] Vide Homeri Odyssæam. Alcinoûs Rex Phæacum Ulyssiem naufragum honorificentif-

sime suscipit, eique Nausicæm filiam offert in conjugem.

² Nam ad Cimmerios.] Chersonesum Tauricam intelligit, ubi crebri vapores è nigro mari emergentes.

¹ Hero ad

corpus, possetne ad extremam necessitatem durare, ex convivis duo semianimes procumbunt in terram. Inundaverant solum reducis vini fontes, & odore turpissimo corrupe- rant locum: cum alii jacentes attollere, nec ipsi bene sani; alii solutissimo risu elatos prosequi cœperunt.

Ego commoditate temporis usus, inter bacchantium tu- multus elabor, domumque nec jam satis sinceris pedibus quæro. Postera luce, acerbissimo dolore affictus sum, & mihi intestinis pulsibus caput collabebatur in partes. Itaque abstinui à consortio Thebanorum, & dum appararetur na- vis, quæ Trifartitum in Scolimorrhodiam veheret, causatus intemperiem stomachi, ingrata conviviorum beneficia vitavi.

Tandem ex Bœotia commodissimis solvimus auris, vo- 30
toque celerius destinataam attingimus terram. Sed mihi non placebat ad Tessaranaetum cum Trifarrito ire, & indigna- bar Legati opibus niti. Quippe Tessaranaetum audiebam supra antiquitatis vanitatem, ¹ Heroas Xenophontios fin- gentis, admiratorem virtutis & miraculum esse. Me autem charissimum Musis communissima omnibus vanitate crede- bam. Et nondum in illis gentibus Themistii aboleverat no- men. Itaque Trifartitum reliqui, nescio qua excusatione usus, & cum peregrino ex Icoleonte, qui ad Thessarana- etum etiam tendebat, ociosis itineribus sum profectus.

Forte feriata dies erat, & nos itineris laborem levabamus innoxiiis jocis: cumque Sol fervidius æstualet, confedimus inter arbores, quæ rustici prædii tecta amœnissima nocte cingebant. Ibi quoque risui indulsumus, conquistaque lati- tia molestissimas fefellimus curas.

Jam procefferat ad cantum hilaritas nostra, cum ex vici- na domo videmus aliquot servos, in purissimis togis, ad nos mirabili lenitate tendentes: prona omnibus ora; oculique puellari verecundia dejecti. Illi nos succedere tectis orant, seque

¹ *Heroas Xenophontios.*] Quales de- | dia in Alcibiade & alibi passim.
scribuntur à Xenophonte in Cyropæ.

seque ab ædium domino ad hoc missos benignissima oratione confirmant. Utimur tam commodi humanitate viri, & præcedentibus servis hospitales subimus lares: momentoque in interiorem thalamum deducti ad patremfamilias sumus; ubi ipse in hemicyclo ad Tulliani Scævola majestatem sedebat, sanctissima severitate vultus, demissisque luminibus & in promissam intuentibus barbam. In purissima veste erat, nihilque circa eum notavimus unde squalor ambitiose non esset exemptus. * Plane hominem frugi putares, & qualem non violasset olim licentia Gallorum, si in curuli capta urbe confedisset.

Ac ut illius intravimus sedem, ipse brevissima salutatione venientes excepit; cæterum tam largos profundere fletus cœpit, ut omnino timeremus, ne alicujus acerbis memoriam noster adventus renovasset. Horrentibus nobis, planeque mirantibus, quod novum humanitatis genus esset tanto luctu hospitii gratiam violare, ego propius ad hemicyclum accessi; vultuque quantum simulare potui confuso, repentini doloris causam rogavi. Ille manu verberatam quatens sedem, nutuque multiplici cervicem inflectens, nihil quidem sui causa commoveri respondit, sed periculo nostro: neque enim quemquam inultis criminibus laceffisse patientiam cœli. Exhorruimus omnino tam confusæ accusationis invidia inundati; mutuaque admiratione suspensi, modo nos, modo senem in gemitu perseverantem, sæpissime innocentiam nostram intuebamur.

Nec dubitavi quærere, quam in nobis flagitii suspicionem

¹ Ipse in hemicyclo ad Tulliani Scævola majestatem sedebat.] Tullius in Lælio: Tum memini domi in hemicyclo sedentem. Cathedra est in semicirculum composita, communis magnatibus, Galli vocant, Fautenil.

² Plane hominem frugi putares, & qualem non violasset olim licentia Gallorum, si in curuli capta urbe sedisset.] Lucius An. Florus rerum Roman. lib. 1.

cap. XIII. sic scribit: Aderant interrim Galli, apertamque urbem primo trepidi, mox qui subisset dolus, mox ubi solitudinem vident, pari clamore, & impetu irruunt, sedentes in curulibus sellis prætextatos senes velut Deos, Geniosque venerati, mox eosdem postquam esse homines liquerat, alioqui, nihil respondere dignantes pari recordia maerant.

nem invenisset? Ille vero humentibus oculis mœstus, cæterum aliquantulum mutato in iracundiam vultu, Et hoc etiam rogatis, inquit, quasi in Scythica feritate & divini juris barbaria educti? nisi forte etiam ignoratis, quam sit inexcipiabile crimen die feriata suscipere iter. Viam præterea (quod abominor loqui) non seria Numinis memoria, sed omni libertate ludorum, solutaque remissione celebrastis: etiam polluistis innocentiam ædium mearum jocositate intempestiva, cum de via fatigati in proximo consideretis; & recta mea infelicem umbram vestris sacrilegiis præbuerunt. Post hanc orationem cum omnino stupore contacti, tanquam Numinum cœlestium vatem adorassemus, veniamque inconsulto adolescentiæ errori deprecaremur, ipse habitis honoribus mitigatus, nihil de cœlitum lenitate desperandum ostendit; si lacrimæ nostræ emendationem bona fide sponderent, jam Superos quantum deliquissemus ignorare.

Refecti tam mirificæ spei benignitate sumus, ac tum socio meo libuit inquirere sanctissimi senis nomen. Ille spiritum aliquantum ad cogitationem collegit; Et, quidem mallet, inquit, vos ab aliis accepisse: cæterum ne sciscitantes molesta taciturnitate suspendam, ego sum¹ Catharinus ille, cui sacrorum factiones tam candidum nomen fecerunt: & ut de me fateri audeam, moribus inter primos vivo, religione inter nullos. Tam superba probitate commotus sum, ut plura de sacrorum cultu & vivendi modo interrogarem: incertus an vanitas ambitionis, an sincera pietas peperisset Catharini fastidiosum nomen. Ac cum senex repetita clarius tussi velut familiæ signum dedisset, omnes ad illius orationem mirabili diligentia convolarunt. Nobis etiam stratæ sedes allatæ, ubi compositi cœlestium oraculorum auctoritatem exciperemus; ut jam ego nunquam casus

¹ Catharinus cui sacrorum factiones, tam candidum nomen fecerunt.] Catharinus quis sciens Grace dubitet. Id est, purus: hinc pœta,
Pura cum veste sacerdos. Et
Pura cum veste venite.
 S 3 I Conf-

sus miseriarum vates, ariolarer ex tam religioso apparatu, nos molesta senis oratione hospitii gratiam empturos.

31 Sedato ille venientium tumultu, cum omnium ora oculosque in eum expectatio defixisset, in hunc prope modum cœpit. Primis temporibus, cum nondum ex humano genere cognata astrorum semina abolevissent, & inter superiores mortalesque, non virtus, sed habitatio, discrimen constituisset, patebat in astra merentibus via; & cœlo mortalitas pæne libere commeabat. Testis Herculis Liberique fama nepotibus sacra, & tot humorum corporum formæ, quæ viventium siderum numerum auxerunt. Sed posteaquam virtutis præmia libido occupavit, & nihil honestum inter homines credi cœpit, quod non voluptatem promitteret; dii corruptam humanitatem aver sati, præcluserunt limitem cœlorum, & flagitiorum gravitate suum æthera onerare timuerunt.

Igitur amissa æternitatis via superiorum sæculorum infelicitas laboravit, & omnes excogitata sacrorum novitate plus etiam deorum iracundiam sollicitarunt. Tandem paulo supra ætatem meam aliqui sacrorum ineptias aspernati sunt, detraxeruntque ineptissimis superstitionibus larvam, aut, ut melius dicam, detrudere sunt aggressi. Stupuerunt enim in conatu, velut tanti operis immanitatem demirantes; contentique ex religionum agro succidere virgulta, noxiosissimas radices tangere timuerunt. Ego tandem sum, hospites, majoribus fatis natus, qui, ut primum ætas magistrorum licentiæ me subduxit, & purior quædam doctrina cœli munere inundavit, non tenui gemitus in tanta calamitate mortalitatis, cum omnes, qui duodecim seculis vixerunt, viderem veluti caliginosa nocte per præcipitia & immensas voragines prolapsos. Ac quod me maxime movit, nec unus eo spatio in hunc orbem est ingressus, quem non fœde in supplicia perpetua morte victura commune flagitium perturbarit, nemo, inquam, illa religione, quæ tum viguit, sibi aliud æternitatis domicilium paravit, quam
impio-

impiorum carnificinam, ubi mori jucundissimum putat. Viderit quidem Deus; sed integra justitiæ fama, nec cuiquam eorum debuit parcere, nec potuit. Nec irascetur huic liberrimo dicto: nam & sæpe graviora ausus sum: & tamen vivere in hanc ætatem voluit, quam videtis. Cæterum non minus acriter exosus istos seculi emendatores, qui superstitionibus pepercerunt, qui Poimenarchos, ut vocant, qui pervigiliorum tempora, qui linea sacerdotum ornamenta, cæteraque deliramenta antiquitatis, nimis faciles admiserunt, quam eos, qui omnino priscis consopiti erroribus adhuc jacent; longe in aliam emendationis viam institi, & adinota severius manu, tenuissimas superstitionum fibras, etiam omnem imaginem, sustuli. Cœpi damnare quicquid avorum seculum probasset, & si mihi creditis, pæne dubitavi, an esse crederem Numen, quoniam in eo inepta antiquitas consensit. Ego sane grande diligentiae pretium tuli; & in familiam meam reviviscere innocentiam vidi, omnino qualem in ordiente mundo Numen primis mortalibus infudit. Nuda vota, sinceraque religio, nulla ceremoniarum vanitate, veluti pestiferis odoribus, corrupta. Die sacro nec apud nos via longiori commeare fas est, nec publicis scenis aut privatæ ludorum comitati indulgere. Æqualitatis sanctissimus amor; &, si mihi creditis, plus meorum voluntate quam auctoritate mea impero. Pudore & virtutibus contineri modestiam bonorum oportet: mali nec severitate pœnarum possunt. ¹ Considerate figmenta Poëtarum, qui felicitatem in aureo seculo describunt: id est, cum nulla vis paria ingenia subigeret, nec tribunalia essent, ex quibus severitas metum palloremque divideret convocatis. Sed vereor, ne antequam hoc superbissimo persuaserim orbi, dum melioribus cœptis fata cunctantur, morbus ac senectæ in ventos vires meas & animam effundant.

• Dixe-

¹ Considerate figmenta Poëtarum qui felicitatem in aureo seculo describunt.] Vide quæ scripsit post Hesiodum Ovidius li-

bro 4. Metamorph. de aureo seculo, sive Saturni seculo.

S 4

I Exr

Dixerat, & lachrymis vultus maduere secutis.

Videbar mihi Pythagoram audire, tota charta apud nescio quem Poëtam suis legibus indulgentem; & , nisi commode hæ lachrymæ senis intervenissent, periclitabamur in illis sermonibus pernoctare. Sed jam deterfis luminibus videbatur novam fabulam producturus in scenam, cum lepidissima uxor exertantem labia aliquot basilis compressit; laudabili mulier forma, emendatissimo ore, nec eminentibus oculis nec effossis, iisque subtristi petulantia vibrantibus, annorum circiter viginti. Hæc ut effluentes Catharini lachrymas combibit, miscuitque rugis maritalibus amabilem vultum; blandissimis precibus exoravit, ut faucibus & pectoribus parcere vellet: jam omnia ad cœnam comparata; manere convivas, iret, & hospites meliores exhortationibus factos suavitate convivii mulceret. Amavi mulierem post hæc verba, credidique omnibus Catharini præceptis potiore esse.

Igitur ut ad cœnam discubuimus, & multiplicibus ferculis excepti, pietatis antecœnanæ cœpimus oblivisci; etiam ultro invitante Catharino ad hilaritatem poculorum processimus. Ego continuo in eum lumen obverti, omnino mitigatum, & suæ severitatis tristitiam submoventem: quippe in formosæ conjugis vultum tam constanter oculos defixerat, ut putares inibi latere magnetem, qui ferrei senis conspectum in eam partem cogeret. Non tenui ego risum, nutuque meum comitem in eandem contemplationem converti.

Cæterum nihil mirabilius mihi fuit, quam quod extremo convivio nescio quæ instrumenta illata sunt; levia

I Extremo convivio nescio quæ instrumenta illata sunt, &c.] Hic ad amussim describitur Bibo tabacum efflans: quam descriptionem anigni gratia ita ego verti, Postquam epulis lætæ finem conviva dedisset,

Instrumenta ferunt sumpti, dominisque ministrant,

Grandior est lituus, postremum increscit in uicem,

Deinde per exiguas dissecta Nicotia partes

Digeritur tenui calice. Hæc ubi protinus arsit,

Exundat tenuis fumus, seseque per auræ infirmans subita tectum caligine complet.

Tu

levia quidem illa, politaque, sed Samia tantum. Eorum hic modus fuit. Calix erat exiguae capacitatis, ad quem pertinebat directa veluti tibiola, eaque cavata. Catharinus autem aliquid evolvit ex multiplici charta, & in minutissimas dissectum partes in illum calicem digerit, admotaque excitat flamma. Tum vero exundavit tenuis fumus, & se in aërem dispersit; cum Catharinus extremam tibiolam ori insertans, perductum spiritu fumum per concavos instrumenti meatus diutius faucibus preffit: donec subhorridus vapor occuparet domicilium mentis, & mirabili monstro per omnium fere sensuum receptacula laxaretur. oculi concepta lachrymarum nube tamen ardebant: nares caliginosi aëris reddebant volumina: & os omnino fornaculæ imaginem figurabat, cum humiditatem lignorum nondum victrix flamma exprimit. Sequutum est ingens ac sordidum flumen, cum omnibus ostiis exciti ab hac peste humores aut concepti exundarent. Ac ne quid deformi spectaculo deesset, tam pestilens odor triclinium invaserat, ut jam mallet vel Catharinum orationem in illam horam produxisse. Invitati deinde ad eandem medicamenti suavitatem fumus. plantam enim mirificæ in humorum noxam animositatis esse, & in omnes morbos procul dubio valituram. Sed neque me, neque socium meum, tunc fatigabat vita ad desiderium mortis. Imo credidimus hominem illum, ultra ad dotes, quas memoraverat nobis, etiam Psyl-

*Tum Bibo tibiola[m] carpens hanc admo-
ret ori :*

*Utiq[ue] diu digito calicem suppressit, &
ore*

*Spiritus balanti, ductuq[ue] per intima
fumo*

*Imbu[n]t obfusos aditus, pressoque meatu
Substrahit os; tunc ex oculis vapor horri-
dus exit;*

*Conceptaque oculis lachrymarum nube mi-
cabant,*

*Deinde dabant nares simul atra volumina
fumi.*

*Qualis Lympha fœco nimium jactata po-
tenti*

*Desursum fumi densata volumina tor-
quet,*

*Os quasi fornacis speciem præbebat, ne
ignis*

*Exprimit ex udo fumum non victor; an-
helo*

Sensibus invictis fumus sic redditur ore.

*Illum etiam Psyllum esse, alioqui nun-
quam venenum tam atrox decexisset.] Te-
ste Plinio lib. 7. cap. 2. Psyllus Rex fuit,
à quo Psylli Lybiæ interiosis populi,*

§ 5 quorum

Psyllum esse: alioqui nunquam venenum tam atrox percoxisset.

¹ *Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo,*

² *Quam bona diversis natura removerat oris;*

Quis te, planta nocens, tristi vectare carina

Instituit demens, nostrisque ostendere terris?

Scilicet infelix raperet cum secula Mayors,

Deformisque fames, morbique, cadensque senectus,

(Proh dolor) & sava legerent aconita noverca,

Heu etiam in nostras deerant hac fata ruinas!

Quis sordes facinusque tuum dirosque vapores

Explicet, & fœdo surgentia nubila fumo?

Talis avernali corrumpit spiritus auras

Missus in astra lacu, morituraque germina solvit,

Vicinumque pecus, ³ volucrumque intercipit alas:

Talis & inferni subter mala limina Mundi

Urget odor manes, cum lampada tristis Erinny

Solvit, & extincta fumant post praelia tædæ.

Planta nocens, ô lethifero Planta horrida fumo,

⁴ *Te si semifero Cacus jactasset ab ore,*

Alcidem vicisset odor. Te sacula prisca

Si nossent, poterant vacuis præferre cicutis,

Et

aporum corpori virus ingenitum fuit serpentibus omnibus exitiale, unde & recens natos infantulos sævissimis obijciebant serpentibus, eoque argumento conjugum suarum pudicitiam explorabant, partum adulterio conceptum judicantes cujus odore non fugarentur serpentes. Auctor est Plutarchus in vita Catonis per deserta Lybiz errantem Catonem Psyllos secum duxisse, qui morsibus serpentum mederentur, partim ore exuentes, partim serpentes cantibus sopientes. Lucanus lib. 9.

¹ *Planta nocens, &c.*] Invektivum carmen: tale habet Horatius in allium in arte Epodos.

² *Quam bona diversis natura removerat oris.*] Scilicet America confuta est

multis in locis, maxime vero in insulis hæc planta, unde postea America comparata in Europam advecta est, & in Galliam quidem, ut volunt à Nicotio regente Galliam Catharina Medicæ unde planta appellata est etiam Nicotia, & Herba Reginz vulgo Gallis herbe à la Reyne, utpote quæ talem plantam in se & aliis approbaverit.

³ *Volucrumque intercipit alas.*] Ajunt scilicet ex Averno lacu tantam mephitim exhalari ut etiam aves prætervolantes in lacum decidunt mortuæ: unde volebant poëtæ esse aditum inferorum.

⁴ *Te si semifero Cacus jactasset ab ore, Alcidem vicisset odor.*] Ex l. 7. Æneid. apparet quæ ratione Herules Cacus occiderit. fusa est ut lepida descriptio ibidem.

Et de Cerberea natam te dicere spuma.

Tum si quis patriam violasset cade senectam,

Huic mites nimium flammæ, huic lenta putassent

Flumina, fumiferi potasset nubila Peti.

Igitur post olidæ fastidium cœnæ sermonesque Catharini novos, non minus vanitate hominis quam convivio saturati ad quietem secessimus. Sed posteaquam altiori mente omnia pariter revolvi, & quæ jam in Catharini domo, & quæ olim apud Acignianos cognoveram, quæ præterea à diversarum religionum acceperam mystis, acerbissimo dolore perfusus sum, quod viderem contentiones mortalium non aliter divinis ceremoniis, quam humana lite, abuti; omnia agi supervacuo impetu, & crudelibus maledictis, quæ tamen invicem reprehendunt; eruditos ambitu trahi, & factionibus potentes; imbecillos vero auctoritatem doctrinæ aut virium sequi. Quotusquisque, cogitabam, aut Acignianus est, aut in Catharini familia vivit, quem non impressa institutio parentum, aut suæ gentis conversatio, aut impetus nullo rationis argumento firmatus, in partes seduxerit? quam pauci maturæ mentis consilio ducuntur? & tamen illis odiis pugnamus, ut facile videas omnes sibi sapientiam imputare. O superba mortalitas! ô immisericors superstitionis ingenium! quasi qui vere sentiunt, non plus felicitati debeant, quam consilio; aut quos sefellit occupata tot sentibus via, magis iracundia quam suspiriis digna committant. In hæc verba consoporatus publicas curas cum sensibus amisi. Postera luce ad Catharinum accessi, hospitemque Jovem precatus, ut exhibitæ benignitatis gratiam referret, destinatum iter ad Tesseranactum cum socio aggressus sum.

Scolimorrhodia terrarum pulcherrima, nunc exiguis collibus tumens, nunc in planicies pabuli feracissimas extensa, ubique lætissima viriditate exsultat. Arborum per publicas vias ordines adulti, sepesque quæ eminent ad securitatem pascuorum, ubique imaginem sylvarum comineantibus

tibus ostendunt. Armentorum atque gregum tanta frequentia, ut ibi Geryonis ac Atlantidarum fabulas ponere possis. Flumen erat, cujus alveum perpetua semita stringebamus, reciprocantibus undis statos cursus mirabili commoditate reflectens: & passim quidem ingentibus navigiis stratum erat, scaphis autem remisque tam multipliciter everrebatur, ut nunquam magis Xerxes Hellespontum oppresserit.

- 32 Ego felicitatem regionis admirabar, & adorabam simillimos Lusiniæ campos. Sed populus, ut plerumque fit, nimia fortuna saginatus, stimulos ingeniosæ paupertatis in superbum otium mutaverat. Præcipue externi fastidio eramus, & nisi ex Catharino cognovissem, tam rusticum crimen tantum in vilioribus hære, jam incipiebam averfari Scolimorrhodiæ fastus. Certe quotiescunque ad magnates divertimus; etiam meæ Lusiniæ humanitatem damnavi.

Lautissima supellex, & ipsum pavementum quotidianis lævigatum laboribus, hortulique per plantarum ingenia dispositi, fessos erroribus oculos suavissime levabant. Ipsa colloquia magnatum, & puellarum humanitas, nescio quid mihi ipso cælo felicius videbatur: tum convivia omni opulentia repleta, mensæque ferculorum mole depressæ: thororum deinde apparatus, & exacta in omnibus mundicies, animum meum, etiam Themistii vaticinia, permulserunt.

Sed posteaquam ad Tessaranacti pervenimus sedes, primum quidem religiosam majestatem frequentissimæ domus, tot tricliniorum cultus, tot atria famulorum splendore vibrantia, etiam paulo digniora credidi, quam ut ibi
Jupi-

1 *Ut nunquam magis Xerxes Hellespontum oppresserit.*] Notat Cornel. Nepos, post Pomp. Trögum & alios Xerxem bellum in Græcos cogitantem Hellespontum tanto navium numero

operuisse, ut ponte cum navibus fabricato ipse trajicere cum copiis potuerit, quarum numerus opinionem omnem posterorum superavit.

Jupiter habitaret. Cum autem Tëssaranaetum contempla-
tus sum, utique apparatus quantumvis venerabilem, tanto
fastigio minorem esse arbitratus sum.

Cæterum cum aditum ad ipsum studiosissime molirer,
ad Amphiaræum amicorum principem veni. Nulli est
Tëssaranaetus intima charitate conjunctior; nec aut cui-
quam Deorum justius potuit nasci, aut Jupiter similem in
cœlis Mercurium habet. Ego statim in illius notitiam sua
facilitate perveni, & per hunc deductus ad Tëssaranaetum
cœpi melioribus diis uti. Nec multo post Tëssaranaetus,
cum me non mediocriter auxisset, etiam in sacrarium suum
induxit, ubi inter lectissimos famulorum ambrosia vescitur:
quod beneficium, divinæ mentis impetu raptus, istis subito
versibus profecutus sum.

¹ *Quantus erat, magni peteret cum tecta parentis,
Quamque potens Phæthôn, tantum si visere currum.
Nec curru voluisset agi: penetralia tantus
Nunc subeo, calumque tuum pulchrosque recessus,
O proles genitorque deum, qui sceptrâ tiaramque
Ostrumque & tanti decoras insignia regni.
Nec tu sole minor, quo se genitore superbus
Factavit Phæthôn. Tu nobis Phœbus Apollo,
Tu radiis Titan, tu mœsibus alter Osiris,
Et mitra, & Paan, & cunctis gentibus olim
Sol quodcunque fuit. Medius Sol temperat astra:
Tu medius Reges, tu magni fœdera Mundi
Certo jure ligas, tu qua discefferis ora,
Pallida surget hyems: tecum ver protinus ibit,
In campos quoscunque voles. Lucebis Ibero;
Non erit Occiduo confinis Iberia Ponto,
Eoa plus luce nitens. Si Gallia Solem*

Sense-

¹ *Quantus erat magni peteret cum tecta
Tenantis, &c.*] Ab ipso initio libro 2.
Metamorphoseos Ovidianæ describitur
qua ratione incitatus à Climene matre

Phæthôn Solis Patris regiam adierit
&c. ibid. Est autem comparatio Thessa-
ranaeti cum Sole.

286 EUPHORM. SATYRICI PARS II.

*Senferit, ô Galla quam frangent horrea messes!
Sed grates, Sol magne, tibi. Penetralia tandem
Mortali patuere viro. Jam cernere coram
Ambrosiam neëtarque licet, mensasque deorum;
Jam mihi non dubio venient oracula visu,
Luxque oculis æterna meis, æternaque menti.
O lux alma mihi, quam nullis obruet unquam
Nox inveëta rotis, nebulaque ingrata maligna.
Nec Superos majora precor, nec vota Tonanti
Ulla fero, tantum, ne, dum bona cuncta severe
Temperat, ætherea me vivere malit in aula.*

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

PARS

P A R S III.

A P O L O G I A

EUPHORMIONIS PRO SE.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

CAROLO EMANUELI,

Magno Duci Allobrogum, Gallorum Insu-
brium Principi, &c. Euphormio S.D.

Vetustas Asylorum (Princeps Potentissime) magis tu-
tam improbitatem præstabat, quam justis solatiis ex-
plicabat humanitatem. In iis ipsi dii scelerum custo-
diam agebant, ad audaciam novorum facinorum &
infamiam cæli. Nec miramur, adulteros & fures deos, tutelas
flagitiorum esse factos, sed innocentibus viris pudenda incolumi-
tas videtur, ad alias profugere aras, quam quibus nec insidere
improbitas, nec innocentia potest arceri. Talem lucum, tam can-
dido numini sacrum, quasi in maledicentia quorundam, qui
meum Satyricon laceggerunt. Nec longe petendus videbatur sub
meo rege viventi: sed ut illi quoque probarer, quasi suffragio
tuæ Celsitudinis niti. Tibi igitur (Dux Serenissime) destinavi
hanc innocentia mea Apologiam supplicem, donec periculum ini-
micorum erit, & postea quam vicerimus donarium. Indigna
res, quam tuæ Celsitudini nuncupem. Sed si quasisset fastigio
tuo dignum munus, non habeam: si maxime conveniens; istud
erat, ut sub auspiciis tuis, Princeps armis & literis inclyte, hanc
literarum capefferem pugnam. Quis crederet, inter tot armo-
rum strepitum, tot negotiorum molem, quæ omnem Celsitudinis
tuæ

* In hac Apologia seu defen-
sione sui Euphormionis notat ab-
errasse non paucos in personarum
denominatione & claves hæte-

nus fabricatas esse nullas, neque se
famam aliorum voluisse proscri-
bere; sed nævos quosdam tantum
in nonnullis notare.

x Proh

tua atatem exercuerunt, Musas quoque in secretum tuum ausas intrare? Atqui capacissimus animus tuus, & per omnem eruditionem lavigatus, nuper mihi in sacrario tuo, velut de maturis & ad vera negotia otiosis literis, pulcherrime eluxit. Neque de nostri Numinis penetralibus egressus, alibi sincerius, quam in tuo templo, summam, & qualem reliqueram virtutem adoravi. Nunc vero, Maxime Princeps, te veneror, ne istud votorum meorum exile monumentum de tuis tholis resigas; maxime illa manu appensum, qua, si tui Fani fores ad novas laureas recludes, jam se alia Pallade tua Celsitudini approbabit. Vale. Londini, Kalend. Septemb. MDCX.

Innocentem ludum, & calamitatis ex composito scævientis imaginem, per veras querelas, 'proh fatum, & indignationem jam non fabulis quæsitam, absolvam. Intumescet aliquando pulsatus ani-

x Proh fatum!'] Superstitiosa antiquitas fatum esse credidit cui Deos subjici volebant, quos etiam nil posse contra fatum asserbant; unde Juvenalis sic ait, *Casus, & occulti miranda potentia fati.* Et Virgil. in sua *Æneide*,

Fortuna omnipotens, & inexcitabile fatum. Pindarus vocat *Parcarum potentissimam.* Verum si Boëtio credimus, lib. 4. Conf. Phil. cum Christianè dicemus nullum esse fatum præter divinam providentiam, quæ omnia temperat; attingens à fine ad finem fortiter & disponens omnia suaviter. *Providentia*, inquit, *est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit.* Fatum vero inhaerens rebus mobilibus dispositio per quam suis quæque necit ordinibus. Hæc actus etiam fortunæque omnium indissolubili causarum connexionem constringit, quæ cum ab immobilis providentiæ proficiscatur exordiis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Ita & D. Th. 1. 2. q. 9. a. 5. ubi plura. Addit: Sunt qui introducunt causarum seriem sempiternam, mentem hominis voluntate libera spoliata fati necessitate devincimus. *Tales*, inquit, *fuere*

Democritus, Heraclitus, Empedocles, & Aristoteles: sed quam sciti Chrysippus Cy Lindro vel turbinis comparat, cum non à se sed ab alio motum impressionem habeant. Est, inquit, *sempiterna quadam & indeclinabilis series rerum, & catena volvens semet ipsa; sese, & implicans per aternos consequentiæ ordines ex quibus comæxa est.* Plotinus in sua *Enneade* asseverat primam hanc causam per creaturas omnes effundi, neque potest assentiri illis qui docent fatum à compellationum situ pendere. Esto Zonaras *Annalium* 3. narret ipso die quo Julianus Imp. apud Persidem occisus est, Antiochenum quendam ex optimatibus astra simul aggregata composuisse istas dictiones, *Σήμερον ἐν Περσίδι Ἰουλιανὸς ἀναιρέσται.* Sed quid tum? Vis fatum vocare non errabis, hoc est ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum, ait Seneca l. 2. quæst. nat. cap. 45.

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege, Longaque per certos signantur tempora cursus, Nascentes morimur, finisque ex origine pendet.

At

animus, qui etiam ad umbram quas effinxerat injuriarum digna veris doloribus verba invenit. Sed hoc malis accessit, quod Andabatarum discrimine exerro in arena. Velato enim capite qui me laceffant, & quos devoveam, ignoro. Inter tot maledicos, tot invidos meæ famæ, nemo se obtulit, quem possem celebri ignominia, velut longa, & apud posteros duratura morte, dignari. E latebris, quem non possunt imitari, ignobili invidia conantur opprimere. Nam magnorum hominum securus sum, qui Satyrici mei simplicitatem, nec ad livorem morsus, pro scripti genere & temporibus æstimant. Nec aliud in callidis aut imperitis adversariis horresco, quam pessimam artem subornandi in odium meum non intactos mihi tantum, sed etiam laudatos, contra modum susceptæ severitatis. Sed non feram diutius fœdarum avium voces, in candida scriptorum meorum omnia euntes. Iudices autem feram summos viros, quos ut sæviter traductos in libertatem mei styli ipso Satyri nomine excitaverunt.

Cum exercitam primæ ætatis ambitionem de schola attulissem, cupiditas nominis & adolescentia, commune argumentum ad famam, acrem stylum obtulerunt. Accusare totum Orbem institui in fonti violentia, & plus in spem propriæ laudis, quam ignominia aliorum. Dissimulatus igitur verecunde mihi ipsi sub Euphormionis nomine prælusi: ut, si novi hominis & vigesimo primo anno scribentis exploderetur mali successus labor, saltem occulti vulneris dedecora alieno titulo exciperem. Evulgatus liber, tanta modestiæ lege ut sibi in neminem privatum quidquam acerbi permiserit, statim ad famam quodam æstu exultantis fortunæ subve-

ctus

At fatum est quod de unoquoque nostrum Deus fatus est, inquit Minutius Felix in Octav.

1 *Quod Andabatarum discrimine exerro in arena.*] Id est, imitor Andabatas gladiatores in arena amphitheatri digladiantes velato capite; & circa noctem jam appetentem, more diludii,

sepeque gladiis aërem verberantes. Vide Lipsium de variis generibus gladiatorum. De Andabatis scribit Erasmus, Andabata fuerintne populi clausis oculis soliti pugnare, an gladiatorum genus, an potius lusus genus, ut propemodum ex Seneca licet coniecere, nondum satis compertum habeo.

T

s. Ad

ctus est. In eo sub fictis nominibus, quæ ad sustinendas viti-
 orum personas induxeram, conabar per suavitatem fabulæ
 multa & disparia flagitia damnare. Nam quid insulsius fuisset,
 quam suscepta accusatione omnium, paucos, neque
 ex improbiorebus, perstringere? aut quæ illa periculorum
 aviditas, si magnos viros gratuitis inimicitiis inconciliassetem,
 præsertim in luce & discriminibus victurus? Quosdam tamen
 de notis & spirantibus miscere inter hæc falsa & inania
 simulachra institui. Sed & facili imitatione nominum
 prodere, ne per omnia fictam scenam multorum studia destituerent,
 qui in certam & viventium criminationem intenti sunt. In iis plus
 voluptatis aut risus, quam solidæ & legitimæ accusationis quæsi-
 vi. Ita communi & malo vulgi gaudio, sed non per flagitium, obsequutus sum.

Ecce autem, ne impune fortuna faveret, primo eorum, qui
 Euphormionem amabant, intempestiva diligentia; mox
 sedulitate invidiæ, in omnes simplicissimi scripti partes solici-
 tæ severitatis lege quæsitum est. O ridiculum tam ineptæ
 sapientiæ acumen! omnia ad historicam legem cogere, pro
 libidine sententiis abuti, perpetuasque injurias & malignam
 prudentiam cogitare. Jam Callionis, jam Fibullii nomina
 turbulento vaticinio certis hominibus destinabantur. Denique
 quæ communia peccata sub privatis nominibus carpseram,
 in singulares homines à publica criminatione referebat
 hominum quorundam inepta natio & ex saucii animi livore
 cæterorum modestiam æstimans. Multi quoque irascendo
 agnoscebant scelera, & sibi maledixisse invitum co-
 gebant. Etiam ubi commendaveram virtutem, omnia opinio
 continuæ atrocitatis corrumpebat. Primus itaque turbo
 ex hac irrequieti vulgi imperitia concitatus est. Alexandriæ
 Quæsitorem, non procacitate ulla, aut contumeliam celantibus
 jocis, sed hilari & ingenua laude prosequutus sum. Habitationis
 suæ via, materiam ludendi sua appellatione præbuerat.
 Indignum itaque dixi, qui inter mala habitaret. Hic vero
 potissimum genus rudes, & suæ imperitiæ ignari,
 ad

ad indigni nomen commoveri, facinus clamitare, quod illi homini convitiarer. Ex Academia quoque (proh labem servitutis) quidam ad eum perveniunt, monentque cujusdam Euphormionis Satyricon illius innocentiam tetigisse. At ipse in mediastinis ignoratæ latinitatis vitium derisit; Euphormionem autem tantilli beneficii memoria amare professus est.

Eodem quoque tempore Callionis, Percantisque, Fibulii quoque & Pedonis nomina, ab otiosis tacita æstimatione jactabantur. Designatos proceres ajebant, & ignominiosis coloribus ad populum velut in tabula esse productos. Sed in neminem unum lineamenta alicujus imaginis cadebant. Itaque variatis sententiis, neque meæ petulantia, neque ejusmodi divinationis idonea argumenta, reperiabantur. Nam & plerumque frustra quærentium labor erat: cum hæc nomina, partim ad argumentum efficta, non alibi, quam in mea scena consisterent; partim autem essent hominum mihi privata familiaritate cognitorum, sed qui non summis fastigiis editi apud multos latebant. Nam quid intererat describere vitia summorum aut mediocrium hominum; cum utrique eadem pravitate sceleribus indulgeant? & sæpe efficaciora nequitia consilia in humilibus videas, dum ambitio ad parandam magnitudinem scædiora flagitia quam ad tuendam audet. Nihil dissimulabo in hac simplici professione sensuum meorum. Aliquot amici hanc ultionem ingratis animis meruerunt: quibus ad consuetudinem benevolentia receptis, & illorum crimina & Satyrici mei iracundiam reconciliatio extinxit. Cum in illis vana quædam studia torquerentur, ne Euphormio quidem superstitiosam diligentiam evasis; quis aut unde esset, quæ illius Lulinia fabulosa felicitate celebrata, num denique propriis doloribus hanc Satyrici libertatem dedisset, omnia per vanas conjecturas, inter otia literatorum vel invidia curam, pensabantur.

Speciem amentia, crucemque, & cætera quæ lusi calamitatis mala, præcipue servitutem, voluerunt imputare,

cui me in Callionis familia, mea fabula addixit. Sparsa in vulgus chartula erat, quæ omnia Satyrici mei secreta videbatur reclusisse. Inter cætera, mihi quoque dominum mirifica sagacitate invenit. Is erat, quem ego nullius coloris novi; nisi quo famam in ignoto revereor. Fortuna liberalius mecum egit; nec ullius privati familiam auxi, è paternis in regiam focus eductus. Ita excusso Satyrico, nullam partem volebant arte aut convitio vacare. Sed nec omnibus incivili iracundia adverfor. Multi in meos sensus candide quæsiere; digni quibus referam gratias: per quos & ubique, jam vero neque fatis rapientibus, extinguar.

Tandem occidente invidia, videbar expurgationem habuisse. Galli Germanique mutuis editionibus Euphormionem vindicabant, & ubique sine malæ atrocitatis suspitione tractabar. Sollicitatus male fida pace ventorum, ecce iterum solvo de portu, & navigium vix resectis armamentis in altum perduco. Nondum enim consumseram impetum, qui me ad ambitum publicæ celebritatis protraxerat: & jam cum præjudicio vocabar ad Satyram. Novos igitur libros ex eodem cortice excidi. Sed ô fatum! non periculosius illum in Alpibus impatientem motus lacum, quam tranquille sedentia seculi vitia agitavissem. Præcipue fraudi fuit, quod Gephyrium & Acignianos tetigi. Nec enim æstimatis argumentis passim proscribebatur Euphormio, & ¹ ad tristem litteram iudicibus satis erat, quod in Satyra Gephyrii nomen & Acignianorum legebatur; dum illi sua vitia putant tutissime à populo superstitiosa reverentia nesciri, hi autem in sacris hominibus accusari omnes deos. Non indulgebo imprudentiæ meæ, si quid procaciter aut contumeliose ullarum partium iudicio peccavit. Nam quod verbum in Gephyrium atrox? quid in tam invidioso argumento non benignissima humanitate diductum? ² Occasione motus qui Marciam nuper ere-

xit,

¹ *Ad tristem litteram iudicibus satis erat.*] A littera salutaris; C littera funesta, & tristis.

² *Occasione motus qui Marciam nuper*

erexit.] Quisquis ignoraverit simultates & dissensiones Reip. Marcianæ seu Venetæ legat illius monachi libros qui vulgo *fra Paulo* appellatur.

¹ *Veluti*

xit, tempestatis minas despexi, quæ hybernum in Adriatico increpuerant, Parricidium aut portentum, cum res cerneretur atrocibus stylis, Euphormionem, animum suum tot horrore fluctuum gravem, tot nugarum indignatione tumentem, exonerare voluisse. Sed & tam miti studio, ut Gephyrium excusarem, quasi alieno impetu falsis & vanis hominibus se tantum præbuisset. Hic tanquam vicino incendio æstare Italiam, & totam quæstionem curiosis libellis excusam, post omnium scæderum religionem pugnaturis. Nam piget excusare quod insolentem & tories Gephyriis funestam potestatem notavi abdicandi vel constituendi principatus. Sed & ibi parcente iracundia videbar languisse, cum tam publicam facem, tot scelerum & turbinum consciam, Gephyriorum manu jactari modestius indigner, quia unusquisque sibi favet, & nulla vis est suavior quam supra se adulationis tormento rotari: Illis autem, qui hanc mentem Gephyriis injiciunt, id est, qui illam facem ad incendium adornant, non humano tantum odio irascor, sed aut supra communis malitiæ, & quam veluti usus excusat, jura euntes abominor, aut infra humani acuminis præstantiam demissos contemno. Nam quid importunius, quam rescindere vincula reverentiæ à primordio terrarum ipsa Numinis manu sanctissime astricta, & quod teterrimum puto, tam grandi flagitio inscribere ipsum cælum? Hæ sacrorum hominum furæ, quibus ne suæ quidem sententiæ vere placent, non alios sibi conciliant, quam ingenia imbecillitati damnata, vel simulationem callidorum ad perfidiam ambitionis pietatis imagine utentium. Ex ipsis autem religionum ministris, præcipui arcana spe Gephyrios omnia posse voluerunt, quia quo superbius fluvii excrescunt, eo vividiores rivulos propagant. At vero parvæ mentes spisso judicio inter Numen & Gephyrium vix distinguunt. Ecce, ipsam Urbem si placet intueri (nam quos alios Gephyrium sceptris præficere non pudet?) & superbam fiduciam supra suos tumentium colles, illuc utriusque potestatis fasces, & procul ab

hostibus tanta majestas, etiam conscientia aut pœnis compositæ mentes, sciolos illos, velut fulmen in Capitolio tenerent, in contemptum Orbis attollunt. In iis, si paucos excipias, frustra solidas maturasque litteras expectes. Non gentium monimentis, non illa ipsa, quam jactant, Theologia, sat nervosis laboribus nituntur. Solum eruditionis tam superbæ, tam fidentis sibi supercilii fundamentum; Juris Canonici, Praxisque Romanæ mediocris & ad factum subornata cognitio. Hoc est urbani laboris compendium, quo, velut anhelī in omnis scientiæ culmen ascendant, despiciunt totum Orbem, tanquā soli sapientes. Quid mirum si Gephyrii laceffiti tot vocibus, & 'veluti Luperco Antonio diadema omnium gentium tradente, vincuntur dulci & pæne invicto malo ambitionis? Hi sunt, inquam, urbis incolæ, qui suis coloniis pessimorum invidiam facinorum & exitus forsitan atroces per diversa terrarum concitabunt. Nam & hanc sententiā velut plebiscito jubent in Urbe veram esse, & à suis ubique propugnari; scilicet inter alia otia securi casuum aut ignari, qui in aliis regionibus superveniunt pertinacibus in Philosophia tam audaci. illam Philosophiam intelligo, quæ sceptra omnia laceffere aliquot Syllogismis non veretur.

Igitur cum hæc discordia non Italiæ tantum, sed Orbi incubaret, ad eas partes una sententia accessi, quas boni nullo discrimine religionum sequebantur. Quod si Gephyrium hæc disceptatio intra verborum modestiam casta offendit, saltem Marcianos quo in me sacrilegio erexi? Tam ingenue civitatem extuleram, ita cultum & industriam naturæ victtricem, ut si vel Corinthius essem, jura civitatis expectare post Herculem & Alexandrum possem. Illinc tamen maledicta, & turbulentius inimiciæ, procurrerunt.

Qui-

I Veluti Luperco Antonio diadema omnium gentium tradente.] Objurgat Cicerō Antonium Philippica II. quod hic dum Lupercalia celebraret diadema ca-

piti Julii Cæsaris imposuerit, quod cum reperisset Cæsar, omnium acclamationibus exceptus est.

1 Una

Quidam mœstum ingenium supervacua diligentia exercens gravissime tulit, quod immensas laudes quibus Marciam attollo, ausus essem Satyrica jucunditate signare: ignarus hoc potissimum sale ad posterorum fidem tanta præconia condiri. Optimates priscae simplicitatis licentiam, inter hodierni scrupulos moris, dicebam, nihil adulterata libertate servare; neglecto famulatu solam reverentiam circumferre; per scaphas posse olera, vel in prandium carnes, nihil violata majestate deferre. Tam insolenti scilicet maledicto excandescere ille. Censor, nec reputatis laudibus, quas prodigus effudi, huic parti inhærere. Certe aliqui crediderunt offensum, quod ovillam quam Venetiis malam habent, imperitus Ædilis probavissem. Sed tam gravi castigatus indicio redii in curiosam memoriam tantæ rei, & profecto bubulam ex ossium nodis agnovi. Neque tantum timori indulgebo, ut in me Macianorum stricta odia esse putem.

Moderatio illorum nunquam tam facili exæstuans vento de sua pace decedet. Nam si mitem & innoxium damnant jocos, cur theatræ licentiæ indulgent, cur intersunt suis scenis, quæ illos nec dissimulato nomine traducunt? Erumpit barbarus ex aula senex, purpureæ tunicæ pullam vestem superinducens; hanc utraque manu collectam in renium sarcinam levat, & Marcianorum habitum profitetur adumbrare. Num ideo comitas proscripta ludorum? num Poëtis vel histriionibus tristiori lege detractum? Imo curiosa frequentia adsunt, & se hilari imitatione productos ipsi sæpe cum populo riserunt. Adeo publica cavillatio plus habet remissionis quam aculei, ut videaris illi ipsi, quem aperto nec flagitioso lacefferis risu, jocandi voluptatem ingenua libertate quæsiuisse. Una Cynicorum malignitas,

1 *Una Cynicorum malignitas.*] Cynici philosophi quidam fuerunt, sectatores Anthistenis. Ita dicti sunt sive à Cynosarge gymnasio in quo Anthistenes profitebatur; sive à canina mordacitate,

qua in hominum mores nullo discrimine invehebantur; aut ut alii volunt, ab eo quod canum more in propatulo coire non dubitarent, quemadmodum de Græce, & Hipparchia tradit Laërtius.

T 4

EX

gnitas, & intra latebras susurrantium nefas, leges in maledicos, & magnorum hominum iracundiam extorsit. Eriam beneficium debetis, & quicunque mores vestros in publico videtis excussos. Hæc libertas, iniquorum & invidiæ nervum franger, sic tantum ad occulta & inconcessa ludibria tendentem. Astus quoque sibi aliquid consciorum est, jactare suam culpam, & proprio risu alienam licentiam redimere. Nam quis perpetua innocentia candidus, aut se intra gratiarum legem nunquam exerranti venustate polivit? quis de coelo illam prudentiam deduxit, quam Jovi assidentem & ideam laborum suorum Pictura & Poësis in artificii æstu intuetur? Nimis superbe dedignatur mortalitatem qui peccasse erubescit. Sed ut primam pulchritudinem nascentis Solis excipimus ad Occidentem obversi, quippe jugis montium primum in ea parte nondum emersi Solis radio occupatis: Ita virtutum splendorem admiramur in sapientibus, compositi velut ad eorum Occidentem, id est, suorum vitiorum umbram, quæ rara & egregiis dotibus concessa, non minus quam extremæ nubes in picturis nobilibus delectant. Sed & recensitis maculis cætera videmur adorare, in iis qui numerandis vitiis, immensis autem virtutibus, minus terræ quam syderibus debent.

¶ Marcia felici miserorum exilio erecta in utriusque naturæ confinium, callidissima virtute, nec minus ingeniosa fortuna, involatam majestatem in hoc seculum erexit.

Ex hac secta fuit Diogenes ille Cynicus, qui aliquando interrogatus quare canis appellaretur? *Quia, inquit, dansibus ad-blandior, non dansibus allatro, malos autem mordeo.*

¶ *[Marcia felici miserorum exilio erecta in utriusque naturæ confinium.]* Venetiæ civitas insignis in reip. formam redacta, in maris Adriatici paludibus sita est; & hanc à natali Christi quinquagesimo quarto supra quadringentesimum conditam volunt à colonis Atticæ Hunnorum Regis furorem fugientibus, dum

ille Aquilejam everteret. Alii volunt Venetos populos fuisse Italiz, ab Henetis Paphlagoniz populis & Trojanis oriundis, qui Troja eversa cum magna manu Henetum duce Antenore in intimum maris Adriatici sinum pervenerunt. Italia à variis principibus occupata est ex quo imperium sua quasi mole obrutam variis principibus viam aperuit. Vix enim ullum regnum ita divisum est in principatus quatuor vel quinque, in tres republicas & in regna.

¶ Nec

xit. Quis neget civilium rerum æstus illic ad Orbis spectaculum eximios fuisse, inter tam vicinæ & diversæ potentiaë vices semper per turbines & tempestatem exeuntis? Italia virorum Principum victoriis occupata est, nec minoribus armis amissa. Eximæ res Ligurum, & Longobardia ferox felicibus bellis. Super omnia Imperatores quidam vetus nomen, vetus auspiciū veteri quoque ambitu & militia implebant. Sed tam gravi multiplicique procella plus terroris prudentiaë Marcianorum quam calamitatis infusum est. Per tot mala & servitutem Orbis sospes Respublica, & ingentibus inimiciis superstes, non mirabilior imperio quam libertate fuit. Hanc sive moderatione suorum, sive rigida custodia institutarum legum, nulla tyrannis delibavit. Gentem quoque barbaram & quæ sui ponderis ruina ad nostra littora provoluta est, lacessere diu ausa, tandem æquis foederibus continuit. Quis tantam clementiam factorum, quæ dignos suis beneficiis invenerunt, aptis præconiis adæquet? Nam opulentiam civitatis & prudentiam Patrum erit facilius mirari, quam jejuna & impari laudatione libare. Tamen & natura suis nævis pulcherrimum corpus aspersit, & iis fortasse aliquid ad incrementum respublica profecit. ¹ Nec enim Syllas vel Marios, apud Pompeji magnitudinem, & ad suum fatum gentem Juliam invenit, quia ibi sive sponte sive sic instituta ingenia vim legum non ægre patiuntur, & humiliter spirantia quam ut fastigium quatiant rerum, æstum, quo plurimum possunt, in communis potentiaë decus informant. Equidem crediderim ex genio gentis descripta esse jura, quia tot sæculis perennant: quæ summotā pompa non ambitum modo, sed sumptus, & per hoc inopiam proscripserunt. Vestium ambitiosa pretia, & inanes comitan-

¹ Nec enim Syllas, vel Marios, aut Pompeji magnitudinem, & ad suum fatum gentem Juliam invenit.] Hi scilicet variis seditionibus ac tumultibus remp. Romanam miscuerunt spe dominatus, &

Marius quidem Syllæ ambitioni fortiter resistit semper, ut & Pompejus Julio Cæsari, qui tamen imperium sibi subjecit magnitudine Pompeji fracta.

tantium cœtus, plusquam Lycurgica rigiditas ex urbe sum-
 movit: ne inter pares luxuriosa æmulatio solidis patrimo-
 niis constaret, vel liberam civitatem tot satellitia quasi ad
 imaginem tyrannorum exterrerent. Una optimatibus ve-
 stis, non colore, non filo pretiosa; idem integumentum
 capitum, ad externarum gentium jocum, simplex, nulla-
 que melioris seculi venustate spectandum. Ipsa solitudine
 neglecta majestas; dum patricos videbis nullo stipatore
 circumagi scapha vicos & per totum populum errare. Absit
 huic licentiæ ignominia, sed & convitium narrationi meæ.
 Nec mercari, nec mercimonia manu ferre, nobilitatis fla-
 gitium est. Illi mores, & seu casu seu calliditate mayo-
 rum felicissimæ nugæ, ita nobilitatis licentiam miscue-
 runt, ut res eadem & nota libertatis & custodia esse possit.
 Nam & optimates in urbe velut sua evagantur; nec libe-
 riores domos quam publicum suum habent. Rursus autem
 tam modestæ magnitudinis lege depressi non dispiciunt
 æquales eminentiæ suspecti, & sectam clientibus plebem
 emunt. Hoc est grande maledictum, hæc procacitatis im-
 manitas, quam in me quisquis ille Censor est importuna
 sedulitate notabat. At te sancta Respublica, te veræ di-
 gnitatis & opulentiæ alumnam veneror, ne memoriam
 tot laudum, & Satyrici beneficium tibi ultra suam sortem
 blandientis, insons jocositas extinguat: si te dignis nomi-
 nibus veneratus sum, & mitius tecum quam cum Britannia
 mea egi. Post tam simplicem & verecundam defensionem
 meam, non putabo per ullius invidiæ maledicta te alienari
 ab innocentia mea posse.

Utinam me Acigniani tam candide audirent, qui utrius-
 que sæculi tribunalia petentes, numquam bene tamen con-
 scii animi fiduciam terrebunt. Ingens factio, & suæ po-
 tentiæ auctoribus gravis, 'lenta vincula, & supra Vulca-
 nicos hærentia dolos, territis alterutro metu animis inje-
 cit,

1 Lenta vincula, & supra Vulcanicos | Vulcani vincula quibus Martem & Ve-
berem dolos.] Hoc est, validiora quam | nerem cautè deprehensos constrinxit.

1 Vellem

cit, demissionis culpa per contemptum opum ire arduasque virtutes: populi credulitatem ad omnia tenuerunt, & robustiores mentes fastuosis viribus tentant, tam sancta potentia ad humanum imperium repente traducta. Hos infamiae aut egestatis horror, hos spes alta tam superbe florentibus junxit. Quippe illi per virtutis arbitrium sibi à populo alumnisque commissum, ipsi famae interdunt, ne suis adversariis liceat probis aut ingeniosis esse. Ad ultimum divinis & humanis viribus freti, has callidissime in illarum stringunt contemptores.

Cum his hominibus quæ me commiserint causæ, privatis injuriis asper, an inimicitiarum claritudinem sponte deposcens, quidam frustra quæsierunt. Nullum acerbatis argumentum in his scriptis, aut iniquæ vestigium mentis. Sero & leniter in eos quærere ausus, quædam vera apertaue modestissima admonitione descripsi; & si Satyricon sine præjudicio legent, fortasse prævaricationem amabunt. Nam quid triste innocentis scripti hilaritas objecit? parata ab inimicis tela non strinxi, quæ agnoscere nolebam, & graviora suscepto risuerant, & ambitum eorum, quasi ad veram potentiam nescirèt attolli, intra solas literas persequutus sum. Nec putabam tantæ modestiæ irasci, qui id solum proficiunt, ut quod sub inani luseram joco, altiori præjudicio confirmem.

Attentatum in literas regnum & domorum temerata secreta: tum ingeniosam juventutem in illorum maculas omni venatione compulsam, extra convitia arguebam. Ac utinam falsis indiciis tanta nomina detulissem, quæ jam vulgaris altiorum mentium indignatio damnavit. Quis non enim melioris ingenii tot mortalium insaniam tristi acerbisque persequitur risu? aut quis captos Acignianorum artibus ignorat, qui cæterorum quidem tanquam barbara & incondita ingenia aspernati, apud Acignianos credunt Musas omnes felici facinore pæne in custodia haberi? Majestas & moderatio incessus, & secretum ab externis penetrabile, tum quorundam ingeniorum felicitas, quæ in illis viguerunt,

runt, eos ad tam immodicam scientiæ famam evehit. Accessit industria callidissimæ gentis, quæ sese ad existimationem mutua commendatione protrudit, & in alibi orientia sidera levi despectu & veluti fastidio, etiam maligna laude, nubem perniciosissimam exhalat. Nam & hominum generi dominantur inepto quidem aut infano, sed ipsa multitudine impetuque valenti. Si placet, Sciolos appellemus. Hi superbo nec capaci ingenio, rumores, quosunque ab Acignianis acceperunt, tanquam secretæ rupes multiplicato tumultu referre stolidæ pertinaciæ assueverunt. Tantæ quoque juventutis quantam ipsi excoluerunt, obstinatis suffragiis nituntur, dum se omnes ab eruditissimis edoctos supervacua vanitate contendunt.

Et his quidem machinis intemerata potentia ad ipsa sidera suspexit. Nunc videas tot fucorum perire secretum, Societatis flore paulatim per ipsa fortunæ munera oppresso. Nam qui in paucis urbibus suorum aliquot lætiora ingenia ostentabant, qui fastidiosum delectum habebant suam clientelam ambientium, nunc immensis coloniis dissipati, ægre sua Numina in tot templa dividunt, & exhaustis civibus servitia ad sacramentum vocabunt.

Quid censeam de illorum studiis si quæris: in illis non pauci mediocres, per proprias dotes aut laboriosa institutione formati; multa humilia, sed quæ suo & sociorum vultu fallunt; denique ingentes quædam mentes, quæ nuda & exilia exterorum nomina sua fama circumvolvunt. Fallitur enim qui tantum ingeniorum proventum esse putat, ut alicubi spissa & tanquam per armenta numerentur. Quod si Acignius pro suæ catervæ paupertate frequentem industriam invenit, quis ideo illudat cæterorum hominum dignitati, quasi si decertandum sit, singulis Acignianorum eximiis totam decuriam non opponant? Nam qui Naturam tot capaces & sublimes animos Acignianis prodigere putatis, cur rursus affingetis tam sterilem, ut in cæterorum tanto numero non sæpius ingeniorum bonitate luxuriet?

Et

Et quidem in scientiarum regnum venturus, omnes illarum partes impetus Acignianorum invasit. Sed præcipua Theologiæ & Philosophiæ cura fuit. Has antea sub veterum codicum pondere vix spirantes, nova insaniâ scribendi operuerunt. Humaniores autem literas, id est, amœnissimam partem, & si mihi creditis, utilissimam Musarum, nondum satis delicate habuerunt. Vulgaris, & ut ita dicam, profana licentia facientium carmen, in scholis vel miseris scenis, suffecit inexpertis adolescentibus, & raro Ludimagistro publicorum judiciorum periculum fecerunt. ¹ Vellem & Crispum Tragœdiam tenuissent, ne scire cogeremur, eos non infelicius scribere quam agnoscere verum. Nam si quis ideo doctissimos putat, quia rudem pueritiam ad literas informant, pessimo iudicio in infinita rei exiguæ æstimatione caligat, quod aut mirificam industriam magistrorum credit ad primæ doctrinæ initia requiri, aut ab Acignianis juventutem perfici, cui forte ad decimum sextum annum ea studia procul ostendunt, ad quæ vix curiosæ vitæ maturitas pertinet. Et quidem de eo genere literarum plerosque afferre suam sententiam non fero, quibus nunquam veræ eloquentiæ imago de sui aut alieni ingenii speculo illuxerit. Summam & eruditam eloquentiam dico, quæ cæteris comitata scientiis offenditur ineptia scholarum, neque se indulget ingeniis intra veterum imitationem inclusis, quæ suas partes in stylo sperare aut ducere non audent. Tam venustæ & difficili scientiæ vix aliquem singulis ætatibus idoneum reperiri non sine illius fastigii admiratione videmus, cum huic nemo nascatur nisi amœno primum sæcundoque ingenio, deinde solida prudentia ad civiles artus idoneus, & cui patientia laborum

nec

¹ *Vellem & Crispum tragœdiam tenuissent.*] Hoc est, in lucem non edidissent. Et si variz sint de ea opiniones, argumentum illius erat mors funesta Iulii Flavii Cristi tertium Cos. à noverca frustra sollicitati, & tandem accusati

ingratiis, & damnati instar Hippolyti à Phœdra noverca apud patrem insultati: elucubrata est à Bernardino Scaphonio; acta vero seriis antecinerali-
bus M D X C VII.

nec fragile, ut ingeniosis, corpus, nec refugientem ahim-
mum offendant. Itaque in Acignianis nullum esse, non cau-
sa contumeliæ objeci, sed risurus vanitatem ad tantum vo-
cantium nomen plerumque inexpertos, & sublimis scientiæ
imaginem inter viles Ixionas prostituentium.

Videtis quam prolixè indulserim Acignianis, quos in
amplam eruditionis partem non invidiosa confessione ad-
misi, dum & cæteris mortalibus sciamus non parcius divisa
munera Musarum, nec ibi perpetuam ingeniorum felicitatem
esse. Nam quod adolescentes ad Societatem dicebam
pæne de animi libertate deduci, industriamque in illis aut
opes, non autem naturæ impetum æstimari, quæ omnibus
per sua vitia & virtutes diversa vivendi genera distribuit,
nolo instituere defensionem meam. Utinam patiantur nos
suppressis querelis dissimulare inepta sæpe tela, sed in illam
ætatem valentia; quæ si vellem excusare, quid amicus inve-
nire, quam illos juventutis venatores decipi inconsulta
pietate, nec crimen in omnibus hære? Temerata quoque
secreta, & arbitrium familiarum illis callidissima insinuatione
quæsitum, hodie intemperantius rideam quam indignere:
quippe omnis doli ingenium post primam aciem hebescit,
& quos insidiæ secundos aut tertios decipiunt, digni quo-
que videntur maturius perisse. Cur igitur in illos scopulos
offendimus, & jam tantis naufragiis tectos? cur illam dome-
sticæ censuræ procacitatem non excludimus, quæ nunquam
severe detrectantibus illudit, semel autem infusa, non faci-
lius sistetur, quam flumina, quæ viam aquarum ponderibus
ruperunt. Ad summam, si intentum peregrinæ merci ve-
ctorem, si servantem astra agricolam & militum arma pro-
bamus, quis Acignianos damnabit, si, quem facillimum cre-
dunt ad potentiam, ascensum omni artificio pertentant?
Imo applaudam ingeniosæ calliditati, & stultam prædam in
tot caveis videbo.

Contentus tam modesto indicio, atrocitatem majorum
facinorum submovi, quæ fama vel inimicorum acerbitas
ador-

adornat, & , si vere æstimamus, in solam calliditatem & felicem prudentiam lusi. Multi enim magnitudinem illorum invidiosa speculatione damnamus; irati non iisdem artibus nobis quoque patere ad gloriam iter. Nam ut austeram virtutem tanquam signum textumve antiquitatis suspicere in aliis solemus, incommodam autem in nobis averfari, sic è contrario beatam fertilemque fortunam aliorum liventibus oculis perstringimus, quam à cœlo post omnium criminationem tacita veneratione mercamur. Quod si Acigniani simplicitatem meam agnoscent, facile residui amoris vestigia amabo, quem apud nos utinam publicis offensis non extinguant. Si vero pro auctore scriptum premunt, si devota in me tela facili Euphormioni & aperto vulneribus infigunt, non irascentur liberrimo dolori, qui adhuc priscæ consuetudinis memoriæ pepercit. Nullas injurias pervicacior indignatio solet ulcisci, quam quæ creduntur in publicum emissæ, & ingratißimum beneficii genus est de universis mereri. Purgatus itaque totis corporibus, & tam grandi liberatus iudicio, ad singulares homines, & quidem gravissima majestate dignos confidenti defensione decurro, quibus magnifice negligentibus maledicta, neque tristi supercilio industriam damnantibus, risus aut sensus meos aut pœnitentiam approbabo. Non excidere his seculis Antigoni atque Pyrrhi, qui multa convitia despiciant de fastigio suæ famæ, nec Antonii celebrata jucunditas, qui provocatis aliorum salibus, in se quoque ludibria invenit. Sed non patiar conscientiam meam de integritatis suæ fiducia simpliciter ad deprecationem traduci. Ipsa lex citatos ad tribunal non tantum, si, quæ fecisse arguuntur legitima quæstione, negaverint, sed & si ea fecerint, jure litera salutari dimittit; & Prætores æqui bonique judicia abstulerunt severitati verborum. Etiam in fabulis populus agitur, qui primo criminis vultu deceptus, in Cnemone parricidium vindicavit.

Adeo

1 Criminis vultu deceptus in Cnemone parricidium vindicavit.] Lege Heliodori Theagenem & Caricleam circa medium, ubi de Cnemonis historia satis fuisse.

1 Instar

Adeo non est ubique aut amare simulatam virtutem, aut vitiorum imaginem odisse. Sed præcipua ratio in æstimationis laudibus aut convitiis esse debet? Nam & illæ sub querelarum sæpe & atrocitatis specie vibrant; hæc autem inter maligna præconia periculosis insidiis conduntur. Itaque nec Satyram fecisse excusabo, nec ad illam accessisse qui Panegyryn expectarent, modum vero tenuisse ut castigarem licentiam scripti ad eorum laudationem quos notabam, æquissima monstratione defendam. Nam inania nec turpium vitiorum simulachra in plerisque quæsi: ut sub opinione querelarum opportunissima prævaricatione laudarem. Hos si tam mansuetum iudicium offendit, damnantque beneficium innoxie libertatis; saltem patientur emendari facinus, & superfluis laudibus, 'instar Simonidis oculos suos quærentis expiari.

Et Callionem quidem tam suis lineamentis expresseram, ut suspicionem à cæteris viderer submovisse. Ne illum quidem produxeram vulgo, ne spem redeuntis amicitie vulgata nec sanabilis injuria exstingeret. Igitur quædam vela circumvolvi illi tabulæ ad ipsius naturæ veritatem expressæ, ut nec alius meis telis huic soli destinatis fauciaretur, & tamen secreta ignominia plus pudore in consciam mentem quam infamia læviret. Multos quoque admonebam, 'errorem quem nunquam amator Poëta expiavit, non tutius latere quam verum Callionem. Nihilominus aut in plures divisa scena infelici curiositate quorundam non unum inquinabat,

aut

1 *Instar Simonidis oculos suos quærentis.*] Sunt qui attribuunt Simonidi memoriam localem hoc modo. Ajunt scilicet cum Simonides inter convivas sederet qui neglecto Castore & Polluce cæteros deos invocabant, duo juvenes in equis ad limen pulsan, postulantque advocari Simonidem cum altero qui numen Tyndaridum invocarat, interim domus ruina opprimuntur convivæ salvo Simonide cum socio qui è periculo

erepti fuerant, accurrunt cognati ut suos recognoscant, sed ruina domus omnes deturparat: Unus Simonides qui sciebat quinam prima loca, qui media, & ultima tenuissent, potuit cuiusque nomen indicare.

2 *Errorem quem nunquam amator poëta expiavit.*] Intellige Ovidium qui paulo liberius de amoribus Octavii scripserat; unde illi exilium sempiternum.

1 *Inter.*

aut unius actus suspicione tota tragœdia innoxiiis imputabatur. Quibusdam sufficiebant obscura natalia; alii facile ingenium, & virtutum vitiorumque potens, vanis suspitionibus luebant. Illud vero acerbissime tuli; præclaræ dignitatis purpuratum traductum sub hac larva ab inimicis meis iniquissima accusatione jactari.

Molles & parum viriles illecebras quibus voluptatem invitaret, turpemque formæ curam ajebant, falsa quidem illa sed contumeliosissima procacitate dilatam. Hoc autem non illi modo quem volebant, sed & ubi Callioni objecerim ignoro, quem tantum paruisse sui seculi vitiis, non autem muliebri ingenio præivisse contendere; sed adulatio Satyra pejor, summo & nobilissimo homini illudit, eum sub Callione laceratum, & inter Bercynthiæ Gallos per ludibria & enervium vitiorum contumeliam exsectum. At ille quia nihil de se ejusmodi credebat, aut referentibus tardiori fide consensit, aut quicquid illud erat infra ultionis dignitatem esse duxit. Mihi autem ignoto, & alieno facinore laboranti, cum ultra biennium in ea suspicione jacuissem, ab inimicis nuntiatur me parum pro modestia tantum hominem tristi & invereconda oratione læsisse. Turbatus, & extemplo conscientia interrogans fidem, circumspiciebam ne qua tam intempestiva impietas nugas Euphormionis polluisset. Nec timebam meditati facinoris culpam, sed verebar excidisse inter publicos questus quæ in eum non sine conjectura deflecti potuissent. Ut deinde Callionem nominarunt, tunc vero attonitus & impatiens contumeliæ, non risum, non iracundiam tenebam, simulque ingemiscebam miseræ Optimatum, qui neque sua bona neque mala, nisi ex aliena fide cognoscunt. Et illius quidem nomen fideliori reverentia tacebo, quam stulta & imperita adulantium nequitia, qui nescio quid de illo videntur credidisse, in quem Callio-

nis

I Inter Bercynthia Gallos per ludibria, & enervium vitiorum contumeliam exsectum.] Sacerdotes hujus Dex Galli dicebantur & ipsi sponte se castrabant huic ministraturi.

Y

I Negri

nis scenam convenire putaverunt : Quod nisi in curiosa excusatione offensam metuerem, satis antiquissimæ gentis imagines expugnarent infelicitatem nascendi, quam in Callione tradebam; & totius ordinem vitæ, notæ & à multis celebratæ virtutes non agnoscerent. Summa igitur excusationis hæc erit, me nulla invidiosi scripti parte, ne concessio quidem & innoxio joco, ejus innocentiam lacecisse, nec eum quidem occurrissè, de principibus viris lætiori procacitate ludenti; eos autem qui inepta sedulitate ipsum nempe in Callione invenerunt, abominandos tam integræ domui esse, quod per illius maledicta amoris & diligentia quæsierint nomen.

Sed nec solertia meliore meum Anemonem producere de tenebris, in quas illum composita conjecerat larva, eo etiam peiores quod integerrimam matronam eodem facinore læserunt. Contubernalem meum se inanius efferentem, ne ipso quidem invito eram ultus, & quidem ne hæreret suspicio, uxorem attribueram, cum spem ipsam conjugii ejurasset. In ea vero muliere multarum impudicam licentiam exponebam, sed præcipue subitam & inconsultam libidinem flagitiosæ domus. Sed nec favore lascivix niti, aut frangere obligatos mihi animos quærebam improba voluptate legendi, cum non videretur dubitandum tam fœdæ mulieris æstus nemini placituros, viris certe faciles & oblatas voluptates aspernantibus. Illam autem quam fœda suspicione violarunt, neque suo merito Satyram timuisse, neque mea integritate oportebat. O virtutis inanem custodiam sui, si alieno scelere deformis esse potest. Matronæ prostituere famam, & de mea Comœdia in fornicem deducere, conjectores ineptissimi audebant, digni, si perveniunt ad populum qui nati per eadem scelera, vel non meliorem familiam ducere credantur. Et hæc quidem in privatorum ignominiam jactabantur, sed præcipua moles invidiæ me in Protagonis & Doromisi nominibus pænetoto pondere affixit: neque tamen molestius fuit hic criminibus

mîmibus onerari, quam nunc lætandum puto defensionis locum esse per summorum hominum laudes ituræ; nisi omnino deliquisse me credas, quod tam sancta nomina indigno polluerim loco, & velut contagione criminum quæ in aliis arguebam. Nam nec olim Principis signum inter inultas sordes, aut funesta obscenæ sedis vilitate stetisset. Cur igitur in Satyræ ausus tam indignos conjicere Heroas & velut in mortalitatis mala ipsos deos adoptare? Hæc si tristis objiceret Censor, non fortasse à sincera ratione erraret præscæ simplicisque virtutis: cæterum nec peritus hodierni moris erit, & intempestiva probitate molestum facillima defensione submovebo.

Nunquam nostro seculo tam pervicaciter iratus fui, quin paria aut scœdiora in Majoribus facinora agnoscerem; & de fati injuria queritur, qui post Heroum ætates inter mortua semina virtutum putat se in sola vitia natum esse. Sed non susceperam revocare memoriam pristini pudoris, & velut exemplis tot auctorum consuetudinem nostrorum malorum sancire. Ac præterea videtur inhumana accusatio quæ in solam nec profuturam ignominiam mortuorum insurgit. Sed & humanæ naturæ vitio, maligna gaudia criminationem viventium insinuant; frigida autem & intempestiva reprehensio antiquitatis non inveniet probatorem. Igitur nec accusationem pessimæ ætatis institui, ac ne quidem hujus ævi corruptissimas gentes aut stultissimas veris & meritis convitiis prosequutus sum. Gallias Britanniasque, id est, florem universi, & humanitatis heredem quæ decurso Oriente in nostrum vesperum deflexit, in severitatis meæ titulos causasque rapiebam, tum quod nitida & exacta corpora suos nævos melius ipsa dissimilitudine fatentur, tum quod ibi literarum domicilium esse, & istius notæ volumina, inter liberos & ingeniosos homines, & quidem sine altiore malitia procaces, sciebam avidius excipi. Et fortasse in vitia dicturus, nescio cujus vitii jam tacitis sanciti suffragiis commoditate usus sum. Si tamen vitium appellem, solutam quidem illam, sed

innocentem & peccantem intra verba dulcedinem *jocandi*, aut etiam de fastigio rerum & tota Orchestra *disputandi*. Nam quis dies Gallia illuxit qui evulgatis aut se inter *con-*scias tenebras prementibus libris novum scriptorem per aliena ludibria commendare noluerit? Taceo quod illiberali ingenio & sæpe non artificioso facinore magna & casta nomina diris & crudelibus contumeliis infestant, in quibus plerumque sola temeritas placet vel mentiendi audacia, cum statim moritura novitate.

Sed nos quidem plus quam Herostrati nomen de memoria tollamus, ceterosque humanius savientes, si placet, saltem ad cognitionem & judicium admittamus. Ex iis aliqui, jam in partes discedentibus sacris, mystas adversæ factionis permisso & veluti religioso odio, falsis sæpe sed apud suam plebem creditis facinoribus aut ludibriis objurgant. Alii in externos obversi Principis sui imperio late viciniam destinant, & inter Musas suas debellant. Illi exprobratis hominum aut regionum incommodis toro spiritu licentiam suam fatigant. Quidam felicitatem ulciscuntur, quæ indignos attollit; multos quoque muliebris fastus, aut impotentia, de sua sorte exeuntium, ad scribendi violentiam accendit. Etiam lenta judicia, emptæque curules, & forum prædonibus plenum, irritos & supervacuos accusatores invenit. Iam nugæ & casta vanitas incolentium aulam, jam perjuriam amicitiam polluentia, jam omnis conditio & sæpe virtutes citatæ sunt litteratorum studio ad populi famæque tribunal. Mihi autem inter hos aores impetus, & interdum illustres, illi, plurimum aberrante prudentia, videntur in ineptiam quam in aliis castigant incidisse, qui gravi & ad majestatis speciem tornata sapientiæ larva ambulant, id est, qui plurimum sapere volunt, subiti patres nec à censoribus recitati; & de magistratibus queruntur; remque suam non rogatis sententiis evolvunt. Nunc suarum partium sacra veluti de fastigio aliis inaccessiblei sapientiæ excutunt: nunc populi mala, & inconsultæ fortunæ munera nihil profuturæ iracundiæ ostentatione

ne vexant. Audent quoque Regibus componere sua edicta, & quam vitæ rationem probent, inimica potestate præcipere. Inter hæc, modestia & hilaritas de tumescentibus exigitur scriptis, quæ libertatem styli sibi multa permittentis potissimum commendant. Nam ut immensa & inanis loquacitas nullis seriis condientium risus probatur, etiam in Parasitorum vilissima fame: ita nec victura aut profutura cavillatio, perpetua sapientia debet esse invisæ: Cum oporteat omnem Satyram aut veniam habere modestia, aut lepiditate mereri. Sit igitur, ut profit, altis quidem verisque querelis conspersa & plena comitatis, ut delectet, magisque suo seculo & vitiis quam hominibus irascatur. 'Neque enim aut Tarentinorum quisquam Metoni offensus est in errorem civitatis ad Pyrrhi auxilia conversæ ludenti; aut lenitas Bruti truce Fannii libertatem admisit.

Igitur Gallia in infinita libertate scribendi indignis & felicibus Satyris exundat, dum omnis generis ingenia vel impatientiam risus per hæc ludibria offendunt, vel tumorem subeunti invidiæ levant; etiam tum prudentiæ applaudunt quam sibi affinxere: pessimi autem vel fortunæ suæ crimine omnibus irati, vel malignitate livoris ipsam maledicendi voluptatem satiant. Hos mores polita disciplina, & in humanissima quidem gente, palam ulcisci, an opertis oculis dissimulare debeat, si quis quæret, primum sciat, cæli quidem & terrarum velut fata, non arborum modo aut animalium genera pro regionum conditione varia esse, sed & in mortalitatem valentia nostram, vario & dissimili affectu incolarum animos temperavisse. Sub hoc cælo subtilis & sæva timiditas videtur, sub hoc autem insana & sese profundens temeritas nasci: reverentia Principum, aut odium legum, vetigalium quoque patientia, vel infra avaritiam sanguinis sui cura. Nec ullus est humanarum mentium affectus qui non aliquem Orbis locum præcipua religione invaserit.

Huic

1. *Neque enim aut Tarentinorum, &c.*] Vide Plinium & Annam Floram ibide Pyrrho Italiam vastant.

Huic itaque morbo sese male tenentium linguarum *mederi* publico imperio præfecti haud dubio debebunt per terrorem sapiientium legum: in illis gentibus, in quibus despectum Principum odiumve quidam communis spiritus alte egit; aut sicubi tardos provisosque sermones non nisi maturarum animorum acerbitas expromit: At vero Gallicis animis ipse halitus superstantium astrorum longe alia ratione providit, qui extemporaneo impetu pæne iracundiam priusquam conceperint, effundunt, industriamque jocandi non sapius inimicis quam familiaribus adornant. Ibi virtutes & vitia, si vere judicamus, majori quam pro vero specie erumpunt, quæ laxa inaniter & effusa nunquam ad verum bonitatis aut malitiæ ordinem possunt cogi, nisi cum refelluntur. Testis alacritas in fidentibus animis magnifice exsultans, altoque spiritu gloriæ & discriminibus ad fastum intenta; ista quoque procacitas & asperitatis Satyricæ morsus; quorum illud fortitudinis specie tectum, hoc autem persona maledicentiæ infame non paucos hoc seculo decepit. Quippe illa generosi spiritus velut expressa effigies, dum per inconsultos tumores in Gallica juventute luxuriat, nihil est aliud quam adulterata fortitudo, quæ sua petulantia veræ virtutis decora projecit. At vero idem torrens cum ad obices rumpitur inhibitus, æmulatione aliorum, & ad experimentum provocante fortuna, tunc inanis ferocitas de illo fastu suam aciem evolvit, rediensque in virtutem ad virilem & maturam fortitudinem se componit. Hoc contra malignitatis simulachrum, hæc nonnumquam insana & præter fascium reverentiam procacitas, ut turpissimam larvam habet, sic intus innoxia, nec vero facinore deformis, ipsa libertate contenta est. Si vero non parcentibus edictis teneretur, tunc fortasse totum virus, quo per hanc lasciviam se Gallica ingenia exonerant, in immanium & tectorum ulcerum tabem coiret. Adeo sæpe virtutes & vitia non sunt priusquam lacessantur. Igitur ut eædem arbores pro terrarum situ naturam quoque mutant, nec Persarum mala Romanos extinxerunt,

runt, cicutaque nonnunquam utimur ad frigiditatem positionis; ita mores æstimare ad ingenium utentium oportet. Neque plus eadem verba, quam ritus in his illisque gentibus diversa significant. Et fides aliorum populorum linguarum pensata modestia, seditionum scelerumque pericula male in Gallia metietur innoxia scurrilitate, quæ his nugis occupatum fastidium odiumve præsentium rerum & in nonnullis fortasse nequitiam consumit.

Erectus hac consuetudine tot inultis ludibriis fancita, quamquam alienæ gentis homo, ausus sum in jura & veluti sacra Gallicæ libertatis intrare, & Satyram, vix ultra titulum sævientem, leni fletu & inermibus jocos implevi. Quod nisi Principes Viros tenuioribus velis obductos (ut nec longa conjectura dubiave reteggi possent) egissem in hunc ludum, quis (ô facinus) innocentem turbo, quæ tempestas inundabat! Nihil esset tristiori supercilio grave, nihil invidiosa atrocitate suspectum, quod non malevolorum improbitas in contumeliam illorum rapuisset; mihi quidem insimulato tam funestæ loquacitatis gravis, sed illis iniquior quos tam grandi malorum facinorum suspicione violasset. Igitur ipsam purpuram consultissima ratione detexi, ut æstimari modestia mea posset, nec in deos crederem ausus quæ vilioribus ingerebam, aut quibus etiam ipsa vitia sub fictis & scenicis nominibus lacerabantur.

Cum hæc moderatio tutum iter primis scriptis præstitisset, nescio qua fiducia in secundum Euphormionem excrevi. Hic cum primo se solveret risu, suppressere jocos jubetur, & ex operarum manibus, ad iudicium multamque descendere. Quod cum mihi tot fluctibus terrisque diviso amicorum indignatio ad intempestiva odia vocantibus literis pertulisset; non indulsi dolori, aut repentinis inimicitias mutatus sum. Nam & Magistratus sciebam, si quid injuriæ esset, ignoti hominis libello obtulisse, quod si maxime meum esse cognovissent, tamen pepercissent diligentia, quam prætextu publico in me malevoli homines vel imperiti

erexerant. Nimis enim humiliter summorum Magistratum res erunt, si sufficere minimis debent: & illorum otium severissima lege turbamus, nisi alienam concedimus fidem, cujus diligentia tuta præsertim judicia & extra fortunarum sortem exerceant. Libet quoque agere gratias ipso nomine injuriæ, quæ Euphormionis famam fortasse extulit, ipsa damnatione præsignem. Sed jam fracta invidiæ nube, haud dubia timidae fiducia exspecto, ut expertam verecundiam emendata in Eleutheriam suffragia reducant. Quantumcunque severo tribunali disceptemus, ecce, Italia, & ab utroque Germania cælo, ludibria, ne appositis quidem pensata præconiis, non modo neglexit vindicare, sed pro munere amplexa, ingenuæ libertati applausit. Ubique evulgatus velut præmio delationis suæ liber, in illis urbibus illisque domiciliis quæ notavit jam fidelius mores explorat: & sua indicia, præsentis testimonio sancit, aut in jocum traductus emendat. At Eleutheria in immani patientia urbanitatis, proh fatum, meos sales publico donare dubitavit, quæ ridiculam, &, quod est pejus, non ridentem sui Militis audaciam, & equitis fanaticum robur, & toties scribentium pudendam libertatem, nullo supercilio tam sedulæ majestatis offendit.

Sed nec illis tenebris projeceram foetum, ut obscurus parens essem, & si quid parassent atrocius, præsentissimus vindex erat, qui in suis nunquam sociæ & amicæ majestatis despectum patietur. Ignorant moderationem mei Regis, qui, quam pacem Orbi facit, non putant ad verborum etiam tranquillitatem pertinere. Nam & diligentius in populi sui ore, sociorum Principum famam amat, quam suam castigare; gnarus nec amoris pignora cum improbis jungenda, neque bonos contumeliarum flagitio esse lædendos, sed nec deorum crimina licenter in vulgus & sine honore efferenda. O præclarum, & quod tot Principum ambitio inter feroces & inhumanos titulos non vidit, bonitatis fideique cognomen; quæ in hoc inultæ amentię fuisset. Sed laudationem
omit-

omitto, ne suspecta adulatione evilescat. Longa posteritas, quæ vere de præterita virtute censebit, satis tantum memoriam suam in nostra tempora invidia commendabit. Cæterum non facile videri debebam, voluisse tunc primum se tradentem fortunam jugulare, & profana petulantia in quædam Numina, mihi inconciliare omnes deos, quasi, faventibus vindiciis, quæ hospitibus certe debentur, jam non fidelius tamen à se amicorum imperio Regum quam nomini esset consultum. Etiam cum hoc lustrum horribilis atrocitas Diræ una face pæne Britanniam cremasset, & proditionis nefas vix de suo jugulo esset excussum, de populi sollicitus voce, nihil prius edixit, quam ne quis tristi suspitione macularet Regum sociorum dignitatem. Iocos tamen, aut vulgaria, & veluti per totum populum lassata ludibria, exorabili comitate agnoscit, quæ se lepiditate conciliant, & nocere jam non possunt, veneno quod tectum & occultum sævisset jam corrupto & per nimium aërem expirante.

Hoc arbitrio fortunarum mearum potuissent fortasse magistratus dubitare de deferentibus meum nomen, nec vicaria fide tantilli voluminis conscientiam explorare; cum præsertim scriptionem, in quam magis tempestas incubuit, nuncupassem Heroi, quem fœdis convitiis præfecere supremæ, nec in hoc Rege tanto plus vibrant quanto Natura capacior communium vitiorum facultatem obtulerat, ne inepta necessitate esset probus. Hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. Equidem Rex meus gloriari pulchre potest; nullos quidem exterorum suis muneribus ad perfidiam fraudis allectos, sed nec proditionis conditionem ferentes humanius auditos, quam ludimagistrum Faliscorum Camillus excepit. audiant Magistratus meum librum (nam pro se ejusmodi dicet) eum facile de judicii metulittera salutari exsolvent.

Sed

I Cum hoc lustrum horribilis atrocitas diræ, &c.] Extat narratio de conjuratione Anglicana. Cujus titulus est series pa-

tesacti divinitus parricidii inter maximum Regem, regnumque Britannie Nonis Novemb. MDCV.

V 3

1 Sta-

Sed in Protagonem tamen lusit, & de Doromiso totas chartas implevit. O horribilem rectorum mentium calamitatem ! secura flagitia occupare præmia virtutis, beneficia autem & merita periculo sceleribus constituto pallefcere. Ego vero si literatorum infortunio quæstum accepissem librarium, anxiamque mercedem sordidissima adulatione captassem, nemo ante Protagonem erat cui meos labores exprobrarem : illum extra humanam sortem laudibus eductum, illum huic honori qui est ambitioni humanæ charissimus esse subvectum; nec unico seculo duratura præconia, morituris saltem donis & imparibus comparanda, nunc gratuitis muneribus & ne æstimata viderentur confuso sub Euphormione nomine largientis ipsa gratia periit, & plus invidiam, horum temporum vitium, quam meam fidem inasfucta integritas adiuvit. Ecce autem ne hoc quidem beneficium fata indulgent, ut apud sentientem me excusam, cum vulnere (ô dolor !) post omnium memoriam indignissimo, ille Protagon, ille natus ad miraculum terrarum, destituerit Orbem. Proh facinus ad nostri ævi infamiam efficax, quod per teterrimum nefas tantum principem nondum poscenti reddidit cælo. Sed & stupor lachrymas, & stuporem ultionis cupiditas, de omnium pæne gentium corde & oculis submovit. At te adoranda Anima, te melius per virtutes & famam quam per exeuntem de busto Aquilam consecratam, hic omni sollicitudine placabo; si quid de tam iusta remisero cura, non minore flagitio quam si viventem offendissem, peccaturus in Manes. Sed nec ille excanduit, & si adhuc dignaretur mortalitatem nostram, nullus certior auctoris veniæ auctor esset, aut innocentia meæ vindex.

Stabat ad tribunal Africanus, & jam intonuerat acerbitas in ipsa innocentia quærentium crimen, cum Antiochum, filiique vinculum & indicium corruptelæ non expavens, ipsam quoque defensionem erubuit. Iudicum quoque plausus,

revo-

1 Stabat ad tribunal Africanus, &c.] Vide apud Livium Historiam de Scipionibus.

1 Indu-

revocata beneficiorum memoria, in Capitolium usque perduxit. Tam memorabili exemplo meus liber de reorum pulvere dignissimo tumore consurgens, & summarum creditor laudum perambulare potuisset Protagonis totum limen, donec præmiis absolutus abiret. Primum enim non imparis dignitate personæ, tantum nomen magnificentissime operui. Nam quid aliud Protagonis cognomen quam militaris scientiæ verissimam confessionem expressit? Nec pensata tot principum, tot seculorum laude, illum omnis memoriæ primum ac pæne solum ducem, in justum gloriæ fastigium asserbam. Nempe ex hoc convitio cæteræ & sub iudiciis litis, ipsa innocentiae meæ verba ad testamentum citabo. Nunc igitur est in Euphormione Protagon: *Vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum*: hic alius, *nihil de eo mortale pradicabat*. Et solertissimus senex multis in eum præconiis effusis in hæc verba desistit: *Nulla secula Protagonis genium aquarunt*. Et, *Nec quemquam similiorem Numinibus ad nos fata transmiserunt*. Nec minor eximii viri cultus totum ubique Satyricon adoratæ majestati substernit. Quod si de jocos publicis meus deinde liber crevit, si cum populo scire ausus sum, nec acerbioris risu quam quo Protagonem delectarem¹ inclamare Thalassio, ignoscite, quæsitores; bonitate Protagonis & vestra libertate sum deceptus. Sed videte, ne majore piaculo nimis officiosam diligentiam polluat, dum hos ludos intempestiva severitas silentio damnatos videtur nescio qua censura notavisse.

Si vero de Fortunæ descripto imperio queruntur, quam in ipso Eleutheriæ templo, ipsa ara, sanctissimo honore appellavi, si aspernantur illam deam, & me quasi suorum sacrorum ignarum inculant, certe legum suarum videbuntur oblivisci, sed & parvam gratiam habere illi Numini, per quod ipsi creve-

¹ *Inclamare Thalassio.*] Fausta vox in nuptiis. Orta consuetudo ex raptu Sabinarum, cum enim una ex Sabinis raperetur, quærentibus responsum est Duci Thalassio resciri, quæ quidem nuptiæ

cum faustæ fuerint, ideo invaluit mos ut in nuptiis Romanorum *Thalassio* inclamaretur, sicut apud Græcos, *O Hymen O Hymenæe*.

creverunt. Nam quod his seculis virtuti stabile iter ad opes,
 nisi jam opulentæ? aut quis ad magnarum dignitatum cul-
 mina, nisi quadam forte pervenit? ac ut nemo nisi dignus,
 aut divitiarum potiatur aut bonorum, nihilominus opus est
 fortunæ regno, quæ æquales virtute, saltem impari felici-
 tate distinguat. Nam multorum ingeniorum magnæ dotes,
 velut debiles & ipsa paupertate ægræ jacent. Libet aliquan-
 do meminisse Satyricæ libertatis & iterum adorare fortu-
 nam. Tu es, inquam, sine qua nullæ virtutes sibi placent, nul-
 læ possunt per nostrorum temporum tempestatem emerge-
 re. Tu de sacerdotiorum collegiis suffragiorum potestatem,
 tu de opulentis solitudinibus excussisti, sed & forensibus mi-
 nisteriis in hoc arduo locatis quo solum extructæ pertingant
 divitiæ, quæ via nudæ industriæ patet? aut quid saltem felici
 ignaviæ vel ingenioso sceleri negavisti? Sed tantos & tot
 falces tibi hæc ætas non dedit. Jam olim omnia potuisti,
 etiam ante luxum atque æstus; etiam ' cum memoriæ laben-
 tium annorum satis fixæ parietis fides erat, cum numeran-
 tibus clavis, & captas tot annorum usugentes nulla interdi-
 cta extorquebant. Hac veneratione Fortunæ si quis offen-
 ditur; aut ipsius beneficiis saginatus, capta & ebria mente
 desævit, aut sane est iratus, nec respicienti per tot vota li-
 tavit. Sed hoc totum non video quo argumento possit ad
 minimam Protagonis notam aut injuriam traduci, cui etiam
 fortunæ arbitrium adscripsi, ut felicitatem ab illa nemo ma-
 gis quam ab isto exoraret. Doromisum autem (alterum Sa-
 tyræ crimen) immani piaculo aggressus sum. Scilicet ab
 ipso nomine initium injuriæ fuit, & Doromisum appellavi,
 quasi per nimiam frugalitatem liberalitati infestum. Ecce
 de infelici beneficio novum nefas, amorisque conatus ite-
 rum indignissimo reatu perculsi. Quasi Doromisi non inve-
 nerim nomen, quod nullis donis tanta integritas posset nul-
 la so-

[Cum memoria labentium annorum sa-
 tis fixæ parietis fides erat, cum numeranti-
 bus clavis, &c.] Quoties aliquid dig-

num memoria contigerat, toties dicta-
 tor clavum figebat in Capitolio annum
 indicens.

1. *Supra.*

la sollicitatione perverti. Cur igitur ambiguum nomen (nam vos ambiguum fecistis dubitando) in tristius deduxistis, nisi quod mens mala, in suspicionibus gravis veneno suo pastum de innoxio flore quæsit; Sed & illum quibus verbis, qua commendatione celebravi? Amisisset Satyra suum nomen, si paulo ulterius indulgissem. Nunc *vir ingentis nature* appellatur; nunc *qui in cælum possit meritisima predicatione levare*. Nam imperitiæ imputabo æmulatorum, si vel senem de illius frugalitate loquentem, vel Euphormionis inopiam cum suo artificio Musisque neglectam, in criminationis acerbiter deducere audent. Nimirum æquo jure sua libertas scenæ ac Satyræ larvas indulgit, quibus 'supra Pythagoræ fatum sæpe homines renascantur in die, & nunc juventute luxurient, nunc maturas partes absolvant. Nisi forte servilis calliditas, & supercilium heri * nunquam Roscio per eadem spectacula convenit. Equidem Euphormionem non excuso, si in diversos habitus transire non licuit, qui in Doromisi domo ideo scholasticam induit vanitatem, ut irrisus abiret. Tunc enim in insaniam ludebam, nec dum cognitis fidentium Musis; qui inutiles, nec ad pulchritudinem exactas nugas omnino tanti putant, ut de egestate securi sint, & ad opes à felicibus tollantur, aut in iis animorum scabritudinem incusent. Nec Doromisum castigabam, si Augusto hanc turbam Poëtarum submoventi summus Lyricorum pepercit; dicebamque *ignotas ibi Musas*, quæ ad stimulos superbe paupertatis nescio quid ignobile & mercenarium cantant. In eo autem sene, cujus indicio Doromisi nomen accepi, malignum ingenium non omnino inquieti populi fingebam, qui semper magistratibus iniquus, tamen ingentia merita non pessimo aut artificioso livore agnoscit. Sed &

ma-

1 *Supra Pythagoræ fatum sæpe homines renascantur in die.* Nota Metempsychosin Pythagoræ sive transmigrationem in alia corpora, ita ut qui fuisset olim Agamemnon postea fieret gallus galli-

naceus, &c.

2 *Nunquam Roscio.* Roscium Comædum intelligit, sub quo ut & sub Æsopo Comædo actionem didicit M. T. Cicero.

I Abdu-

magnæ fastigium portæ & aviditatis effigiem vidi ¹ abducentis ab oppidanis Plutum: quod nemo opinor bonæ & candidæ mentis, in cujusquam contumeliam vertet. In eodem quippe videbit bellorum instrumenta, ² currumque Gradivi, cum ea vastitate, quam Annibal Italicæ præfagium cladis in somniis exhorruit. Nam augustam, sed formidabilem domum, & gravem tam longo apparatu non aliter debui quam Martis penetralia depinxisse.

Et his quidem argumentis jam confido Eleutheriæ omnes deos dignissima litatione placatos; Nunc de reliquo sollicitatus Orbe, si quid est iratorum Numinum, etiam faciliori propitiatione exorabo. Et vero apud cæteros expedita innocentia facilius emerget. Labetrum autem metuo ne innoxii quidem joci, sed fortasse crimini viciniore implacabili præjudicio in me accendant; præcipue cum cognoverit de hac causa indicio illorum, quos Cassius amovisset trium verborum cautione. Nam qui continua integritatis fiducia suam causam cum cælo Principibus miscent, mei premedii occasionem putavere se nactos, quod eodem scripto in Labetrum & in ipsos jus libertatis exercuissem. Sic igitur potentiam alienam ad sui ultionem callidissima fraude armarunt. Suis injuriis silentio tectis, tanquam pio & laudabili dolore commemorant contumelias; (ita enim appellabant) quas ego in Labetrum & Pedæam flagitiose fudissem. Adeoque valuerant astus, ut innocens procacitatis Euphormio, novo judicii genere, in alio Euphormionis & Satyrici innocente pæne vindicaretur. Et hoc quidem atrocior videbatur injuria, quod Pedæam illis joci miscuissem. Nam & severius suæ Metellæ vindictam in Athenas quam defectionis Sylla exequabatur, ³ & hic Scythæ qui in Bajazete

pæne

¹ *Abducentis ab oppidanis Plutum.*] Plutus sumitur pro divitiis juxta vocem Græcam.

² *Currumque Gradivi cum ea vastitate quam Annibal Italicæ præfagium cladis in somniis exhorruit.*] Gradivum Martem

appellabant quod milites in bello per ordines graderentur & incederent. Quod ad somnium Annibalis de futura clade Italici, vide omnes Rom. Historici scriptores.

³ *Et hic Scythæ in Bajazete pæne facta* Ottoma-

pæne facta Ottomanorum præcepit, plus contumeliis in uxorem quam imperii libidine accensus est. Non est tanti meus liber ut imparis odii magnitudinem excipere velim: & si pietatem nolit, ultro se iratis noxæ dedit: plus tamen innocentia sua motus quam periculo meo. Labetrum & Pedæam non tam originis vetustas, aut potentiæ extulit robur, quam virtutum claritudo. Neque præconium tantæ confessionis jam effundo, aut spe beneficiorum agitatus, aut indignitate terroris. Sed ubi res ad serium procedit, non ausim ad tanta fastigia nisi vera adoratione suspicere. Et vero nullius flagitii incusatos tantum veluti publica voce produxi. Nam communem, & si maxime esset verus, non turpem rumorem sequutus sum, & per aliquot jocorum suavitatem expressi, ac ut magis impetrabilis venia offensæ sit, non tam illud in Euphormionis ludum arripui, quam ut fabulæ vanitatem improbabili narratione damnarem. Igitur nec isti libertati malleu tristi & ignobili superbia irasci, quam ridere cum domino gentis humanæ, qui trimestres liberos felicibus nasci impatienter non audit. Sane de Liphippo, nisi ex persona aliorum nihil dico, quos si reverentiores majestatis fecissem, periclitabar adulationis opinione contemni.

At Thebanos quis ignorat eximie à me coli, dum majorem nostram patriam assidua veneratione appello, & amicitias illorum ambitiose quæsitæ ad scrupuli molestiam & solitudinis conservo. Nec illi moderationis obliti acerbis meos risus quam eos miseram exceperunt, digni quos veris laudibus attollam, cum sinceris judiciis nec falsa beneficia admittant, nec injuriarum speciem vanitate præjudicii ulciscantur. In Aquilio autem è vivorum societate jam sublato, etiam supervacua excusatio esset: in cujus conditorium neque fama meæ narrationis intrabit; & si maxime fieret, ejus manes humanis negotiis non sollicitantur.

Vereor

Ottomanorum præcepit, &c.] De Victoriis Magni Tamberlani in Bajazete | quam multa habent Annales Turcarum, Calcondilus, Paulus Jovius, &c.

I Non

Vereor ne prolixa trepidave defensio meæ causæ fiduciam corrumpat, præsertim quam non ita suscepi quasi inimicorum meorum humilitas pulsare meam quietem ægritudine sollicitudinis posset. Magnatibus autem sic me facilius approbabo; Nihil scriptum aut cogitatum esse, quo illorum dignitatem violarem; Si nihilominus perseverant suspicari, me execrationem mei fœtus pretium suæ benevolentiae esse facturum.

Domita autem vel sedata vi ferocitatis externæ, jam fortè familiaritas merentium quæret, num tam perpetuo favore mei pignoris caligem, ut in eo cognoscere errores aut agnoscere non possim, denique si quam eum toti orbi, tam etiam mihi excuso. ¹ Nam & Brutus suos liberos primum virgis, mox securibus cecidit, ² ille autem adulterii vindex non prius filio oculum reliquit, quam sibi excussisset; & ubique quo est tolerabilior lenitas parentium suis, eo laudabilius erit hujus veniæ suavitatem aspernari. Igitur tanquam è publico rediens, & hemicyclo augente privatam majestatem, domesticas de ipsis Præstitibus culpas expecto. Neque mollius quam jurata sententia disceptabo, vel ³ ut tanquam Hermolai patrem sua rabies in filium absolvat, vel ut ipsius filium iracundia parentis eripiat; externa misericordia per internam & velut parricidalem discordiam benignissima lite erecta. Ecce autem jam vexatum percensui scriptum, duriusque discussi, quæ recipere culpam aut abscondere possent. nihil publice peccatum annotavi quod castigatione in exemplum possem ulcisci. At privata & tantum in domesticum nomen errata, etiam ætati donavi. Primum quidem, invidiosi argumenti ferociam, quæ sub prima juventute adhuc rudem & inexpertam libertatem

¹ *Nam & Brutus suos liberos primum virgis, mox securibus cecidit.*] Quod Sexti Tarquinii partes secuti essent cum flore juventutis. Vide Livium & alios.

² *Ille autem adulterii vindex.*] Scilicet Lucretiæ. Junius Brutus eiecit ex

urbe Tarquinius, & civitatem in reip. formam redegit.

³ *Ut tanquam Hermolai patrem.*] Ipse est Hermolaus qui contra Alexandrum conjuraverat.

tatem sævientium odio vel iracundiæ objecit : tum conatus præmaturos, & cupiditatem famæ, quæ luxuriantem vitio annorum scriptionem novaculæ sæveriori non servavit. Nam in prima Satyrici parte etiam quotidie lituras facio, ut in multis velut fronti inveniustæ, saltem velum imponam. Sed hoc judicium non ingrata violentia mihi ereptum factorum clementiæ permisi, quæ hoc pæne exeuntis pueritiæ tyrocinium victuris spiritibus annumeraverunt. Secundæ vero parti quæ, provectior biennii mora, sapuit per prioris impetus nevos, meam quoque gloriam imputo : ac quod Epidicus & Orator suis auctoribus fuerant, id mihi de Callionis potentia liber Euphormio, & se primis litteris sub fabula imbuens, esse potest. Nimirum ut censi per illius virtutes aut vitia non recusem. Neque me tam propitii itineris ad gloriam potest, aut si mavultis præclari erroris, pœnitere, sine contumelia immerentis fortunæ, quæ velut consilio meam temeritatem provexit. Adolescentibus autem totique juventuti, quæ adhuc curiosa & libera diligentia speculatur aditus ad ulterioris vitæ securos & opulentos cursus, meis cautionibus, & jam experto navigio, quo adremigens portum ostendam. Fallitur enim qui literarum splendorem putat etiam ¹ Pluti cœcitati illucescere, & statim ac in Parnassum pervenit, opes ab ² Apolline efflagitat omnis metalli conditore.

Nam omnibus seculis diverterunt divitiæ à studiis virtutis, & sæpius Philosophia ingratis frigit, quam purpuram despexit. Illi ipsi qui libertatem solutarum gentium subegerunt eloquentia, ³ qui Cheronea in Philippum arma cedere, qui Cornelii Sergiisque sua consilia extorfere, non exivissent de Rhetorum umbra, nisi nudæ eruditionis altam & candidam simplicitatem mixtura civilium negotiorum corrupis-

¹ Pluti cœcitati illucescere.] Finge-batur olim Plutus cœcus, sive quod sine lege distribueret divitias suas, seu quod cœcos faciant opes.

² Apolline omnis metalli condito-

re.] Dicitur Sol author metallorum in visceribus terræ, maxime vero auri.

³ Qui Cheronea in Philippum arma cedere.] Ipse fuit Demosthenes author Philippicarum.

rupissent. Nemo igitur intra ipsas literas aliud suis laboribus promittat, quam castissimæ dulcedinem voluptatis, & ad summum inutilem egentibus famiam. Ille nobilissimus amor impetusque sciendi, à pecuniæ & ambitus utilitate semotus, in securis & jam felicibus ingeniis, inter avitas opes digna & præcipua majestate se commendat. At vero si quis impari amore deceptus, de egestate sua altissimas quoque Musas contemplari & eadem sinceritate colere audebit, quantumcumque magnifice cogitet sæpissime, de Hecates cæna gustabit.

Nam ut primum de Rhetorica dicamus, & humanis literis, sequenteque has Philosophia, quod præmium quamve spem illæ Nymphæ suis amatoribus invenerunt? perpetuum scholarum pulverem, & (proh facinus) in tam liberabilibus disciplinis ne quidem mercenariæ doctrinæ opulentam locationem; in privatis quoque familiis educationem puerorum jam olim servilis necessitatis munus, & hodie non unius Pistocleti immiti superbia despectam. Iuris autem immensa cognitio, per tot nodos impedita, & plerumque solventium nugis, ingratis sudores raris stipendiis videtur ad solam æternitatem laboris educare. Nam interclusa tribunalia non nisi jam opulenta scientia pulsantur: si placet de reorum miseriis augeri, si in patronorum nomen ire, jam existima de mearum literarum pulchritudine, quam hic sterilem & ad opes currentibus inutilem damnamus. Nempe enim tot municipiorum jura, in sola codicum nausea & solitudine vestigabis. Vivo strepitu opus est, & callidissimis experimentis, quibus incendere lites aut opprimere possis. At nec divinis studiis clementior portus; ubique divitias sui juris faciente fortuna. Nam infinitæ opes quæ sacrorum custodibus venerunt longa & trepida majorum pietate, nunc mercedi, aut inconsultæ amicitia Magnatum, aut sollicitæ adulationi cesserunt. Inter hos scopulos tam turbido freto & obstinatis fluctibus repellentes literatorum remigia à divitiarum cursu quidam velut everberatam tempestatem

statem propitia fortuna vicerunt, qui in apice studiorum aureos quoque fontes & ambitiosum otium invenere. Sed in illis ipse casus potius quam eruditio felix fuit, & saltem numeranda paucitate infamant Musarum egestatem, quæ pauciores quam vilia aut pudenda artificia ad humanam sublimitatem attollunt.

Desolanda igitur tantorum Numinum limina, & literis inexplabili sacrilegio ejectis, fœditas barbarorum annorum revocanda? Absit ut per tantum flagitium velim satum jam labentis eruditionis præcipitari, quæ si vere æstimamus, nos è pecudum vilitate seduxit, soletque præcipue cognationis cum cælo admonere; sed nec velim juventutem aberrare velut Sirenibus deceptam, nulla præsertim poenitentia utiliter illius temporis consilium emendante.

Igitur domesticas amoliri angustias & fascium dignitatem volentes respicere, acri quidem impetu incumbant illis literis quas magis propitio impetu iis natura admoverit: nisi forte flexibili ingenio eligere studia, & repugnantem animum regere possunt: cæterum ut se aperuerit floridior ætas, & veræ curæ per primos stimulos sollicitaverint mentem, non quidem relinquunt ipsas Musas (neque tam levi sarcina opprimuntur) sed eas secum velut ad utiliore mercatum circumducant. Tum primum suos mores civili venustate nec perfunctoria sollicitudine mitigent, tum ipsa comitas amorque solertiæ, & cura placendi, tum fraudis & malarum artium disciplina, non in usum, sed cautionem, ac fortasse speciem invigilantem animum informet. Et quidem (ut omittam qui in forum prorumpunt, civica arma inconsultis vendituri) pro genere ac fortuna transeat juvenis in factiosam clientelam. Ibi pro omnibus diis patronum suum placet, non gravis affectatione paritatis, aut sordida vilitate dejectus. Sed & ista prudentia est in eligenda servitute tenenda; primum ut quod præcipue genii impetu potes, id est, quæ potissimum emines dote, id aut possit cognoscere patronus, aut mirari; deinde ut per altissima quæque flumina

navigationem intendas. Nam & de vivis fontibus multæ aquæ hauriuntur, ne quidem sentientibus ripis, & tuas sordes eluet pretiosæ purpuræ contactus, ac, ¹ si supra Philosophum dona erunt, tamen Alexandrum decebunt.

Inter has curas, miserrimæ quidem mortalitatis ludibria, utiles tamen ad præsidium senectutis, si facilitas rerum aut magnitudo ingenii reliquerit otium, ad eruditionem cum pulcherrimo labore colendus est animus, qui hac deflexione forensium rerum, veluti quodam ludo, suas curas mitigabat. At vero cum emerſcrit liberalis animus de formidine paupertatis, vel cum satiaverit modestas honorum cupiditates, & poterit suas literas inter splendorem dignitatum majori præjudicio ostentare, tum vero permittendæ sunt habentæ isti ambitioni, tum inquam acius descendendum ad perpetuos quidem studiorum labores, sed dignos mortalitatis fastigio, & sudoris præterea rivos per multiplicem amœnitatem plusquam Apio aut Oleastro detergentes. In iis domestici solatii vis ingens, & per stupeſcentem tuorum æqualium barbariem admirationis externæ. Per hanc famam ut omnia felicibus accedunt, sic quod supererit ad editos honores, poteris faciliiori ascensu emetiri. Quod si quis tam robusto animo erit, ut acquiescat uni suavitati literarum, omneque dispendium infra celebritatem ponat, & par ingenium tantæ nobilitati effervescat: Valete fastigia dignitatum, & habendi libido per ipsas opes excita. Hæc Philosophia, & inopi lectulo demersa paupertas, cum volet, certis telis omnem magnitudinem petet, sua mole vulneribus patentem. Sed & longis præconiis supererit suo seculo cum luxu ambituque morienti, neque ulla spatia definient doctæ virtutis perennitatem. Verum hæc est dura & pæne sylvestris eruditio, quæ, si me audient, multos habebit laudatores; rari autem excellentes animos tanta rigiditate imbuent.

Ne-

¹ Si supra Philosophum dona erunt, tamen Alexandrum decebunt.] Notum est quam liberalis fuerit in Aristotelem Alexander, imo & in Diogenem, qui

cum interrogaretur ab Alexandro quid quid vellet, id se daturum si peteret; Respondit Diogenes, ut paululum ab sole suo deflecteret.

i Utraq.

Neque vero supervacua disceptatione hic exerro, qui defensione mea erupi ad præcipiendi gravitatem, sed volui ita meæ juventutis impetus ad studia probare, ne inde aliis exemplum statuerem, & omnino castus liber quam in alienos fuit temperans, tam sit innoxius laudatoribus suis. Nam & Satyricon propitiis fatis tradens, stimulos multis forte adolescentibus admovi, ut assiduis maturisque literis properarent ad dulcedinem famæ. Nunc vero juventutem utilissima ratione dehortor, ne rapta pulchritudine laudum anxie eruditæ eloquentiæ invigilet, id est, omnis doctrinæ sed & omnis sudoris compendio, nisi suis opibus nitatur, vel capaci animo partiri curas possit, aut denique de scholastici pulveris otio nulla ambitione se moveat.

Ego vero qualiscunque fortuna deinceps meos conatus excipiet, non revocabor ab hoc cursu, utraque Pallade aut amicitias meas aut odia colendi; sed vobis summas gratias diligentissima memoria habebō, quicunque Euphormionem amavistis: cæteris autem, qui sunt solitudine mea digni, non cessabo simplicitatem tam inermium jocorum probare, donec ratio aut fortuna meam innocentiam explicaverit.

I Utraque Pallade aut amicitias meas, aut odia colendi.] Eadem Pallas & inimicitias exercuit & odia. Ovidius, Equa Penas Teucris Pallas iniqua fuit.

Cecropiis Pallas tamen ipsa favebat Athenis. Inde dicitur & Dea paci præfata & bello. ita passim poetæ.

ICON ANIMORUM.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

LUDOVICO XIII. Franciæ &

Navarræ Regi Christianissimo, Euphormio

Felicitatem, Victorias, Triumphos.

*M*ortalium animos seria contemplatione deprehendi, Ludovice rex Christianissime, & veluti oculis subjici posse, ille sciebat qui in oraculi modum edidit, ut se quisque cognosceret. Sed privatum bonum est ad sua unius mentis notitiam pervenire. Plurimorum autem varios genios, impetusque animorum, curiosa diligentia posse distinguere, res adeo publica utilitatis, ut nec indignum duxerim munus quod Tua Majestatis adolescentia traderetur, hanc mentium morumque picturam; In qua ut potui fidelissime Natura lineamenta sequutus sum, & aliquot discrimina adumbravi, quæ in hominum animis eadem Natura constituit, sive terrarum ubi oriuntur spiritus, sive fortuna, in quam nascuntur, aut perveniunt, sorte: sive etiam variarum ætatum discrimine, aut illorum affectuum qui penè diversi singulos agunt. Non indulgeo, Rex Serenissime, intemperstiva & superba sapientia, ut his scriptis informare adolescentiam tuam studeam, & inter disciplinas, quæ jam primam tuæ Majestatis ætatem feliciter exercent, non rogata sententia suffragio audiri. Habes Iuventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, nisi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriusque parentis sacratissimum genium & Rex, illumque præterea qui à Numine est, vobis sua Majestatis vicariis incubantem. His tu optime indolem tuam credes. Nobis tamen in parendi sortem

fortem genitis si templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipsos ingenii nostri census, velut in sacrum Numinam vestrorum ararium, ingenua devotione conferimus? At quid (inquies) externa gentis homo divertit ad peregrini Numinis cultus? Numquam erit (Rex) ut meo Regi domesticus me apud te ducam externum. Tua enim fortuna magnitudo non in Galliarum adeoque nec terrarum finibus haeret. Transsit quoque maria, obtinetque amicitia jure Britannias, quod persæpe est ipso servorum & civium sacramento validius. Fædus dies, sæculoque pudendus, qui paricidio supra omnem atrocitatem horribili inclytum tuum Patrem Orbi ademit, tibi fidem tuorum amicorum approbavit certiore experimento quam etiam ipsi vellent. Inter omnes nemo Regum Principumve Serenissimo meo Rege aut verius, defuncto Henrico ingemuit, aut sincerius timuit viventi Ludovico. Neque vero cunctatus est, dum cognito rerum eventu posset persunctoria & securâ pietate se jactare. Sed cum adhuc in tanto rerum articulo extrema timerentur, in hanc vocem ad immortale amicitia exemplum erupit, se tecum communicaturum pericula, venturasque in sortem Britannias quamcunque ille turbis Gallis fecisset. Nec deinde degeneravit Rex maximus à suorum verborum sanctitate, affectu annisque tibi Pater, & antequam velles frater, communionem dignitatis. Hac tanta animorum utrinque mixtura, & Gallica decet in Britannis vota fervere, & nostra apud vos exaudiri. Et ea mihi publica ratio (nam privatas tacuerim) nuncupandi Tuæ Majestati donarii. At nunc quidem Iconem Animorum, Rex potentissime, tibi vovi, mox quoque Tuæ Animi & Majestatis imaginem Posteritati paraturus, cum te ad illa, quæ Orbis expectat purpuræ tuæ digna, major ætas propulerit, spiransque in oculis atque ingenio tuo Maximi Patris virtus, qui bello ac pace mirabilis, amulorum invidiam vicit, & amicorum fidem. Galliam suam

agentibus fatis insaniam armis fregit. quid in Caesaris laudibus majus? Suum deinde in victoria animum clementia exarmavit. nec id potuit Alexander. Tutanti Patris haeres, tu spes metusque populorum: jam famam implevisti quantamcumque capere tam teneri anni possunt. Dum crescis, dum in vires summis rebus maturas exurgis, Tua Majestati in hereditatis interim partem laus Parentis, triumphique, & cetera dotes erunt, quibus aternitatem emit. Sed & hac ipsa, licet patria, aliena esse censebis, volestque tuis titulis niti, ubi eosdem poteris per aetatem meruisse. Vale.

PHILOMUSIS.

Prodit iterum in lucem aurum ex marchasita, & unio ex matrice concha Icon animorum Jo. Barclaii; cui ego auctori non modo praestanti facundia, sed omnigenere laudis qua ex litterarum studiis elegantioribus provenire solet, ne ex Veteribus quidem Romanis quenquam antepono. Haecenus Naudæus in Bibliographia. Sed à Barclaii morte homines simplices, & prorsus alba mentis quadam praefixo ejus nomine obtruserant edita, ac si litterarum hoc ævum à plumbo nesciret aurum distinguere (*Aletophilum intellige.*) Hac Hieremias Drexelius è Societate Jesu in aurisodina, ubi & ipse elegantem appellat. Hugo Grotius hunc esse ait, Romam Romano qui docet ore loqui. Ant. Quarengus nepos Cardinalis proluxo carmini quo illum commendat hac subjicit,

Parce tamen mea Roma quæri, sese ille tuorum
In numerum jam sponte refert, nomenque Latinum
Principis Ausonii donis ingentibus auctus
Provehit, & segnes post tempora longa Quirites
Ad veteres Scriptis insignibus excitat artes.

Hunc Vossius in Institut. Oratoriis saepe citatum vocat ingeniosum & elegantem: Et ibi sicut & in magno Atlante Icon
animo-

animorum saepe celebratur. Hunc quoque commendant Hieronymus Alexander, Ubaldinus Cardinalis, Gasparus Sciopius, & nuper alius Italus ad Principem scribit. Imo tres summi Pontifices summo hunc apud se tenuere loco, Paulus V. qui eum ex Anglia accersit ut patet ex litteris in fronte Argenidis collocatis: Gregorius XV. qui suum diploma Argenidi praposuit: Urbanus VIII. cujus poëmatici calculum suum Barclajus adjecit in Epistola ad Laurum. Non ergo mirum si Reges, & Principes eum foverunt, & annuo censu donaverunt: inter alios vero Gallia, & Anglia qui abeuntem omnibus benevolentia signis, & sua imprimis effigie conclusa in aurea pyxide remuneravit. Itaque cum animadverterem libellum hunc parem cum Argenide famam Authori suo accersisse, opera pretium putavi si aucta notis Argenidis hunc subcisivis pariter horis utcumque illustratum sine mora subjungerem; maxime cum à viris litteratura liberalioris amantibus ad id officii compellerer. Accipe ergo, mi Lector, hoc litterarium munus, cujus ope totum percurrere orbem possis vel sedens, & in situm, moresque populorum intueri seu barbarica feritate incultorum, seu politiori rerum agendarum disciplina informantorum. Et sicut habuisti in notis Argenidis quidquid est in fabula eximium, quidquid in antiquis ritibus reconditum, ita in hoc libello potes ediscere novitatem novissimarum atatum Historia, & Geographia. Vale, & hunc meum tantillum laborem a quo animo accipe.

CAPUT I.

1 Aetates hominis quatuor, pueritia, adolescentia, etas virilis, & senectus.

Humani generis, sicuti ceterorum omnium, præcipua in cunabulis custodia est. ² In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricola: cujus ductu vel in altum enituntur, vel ad terram proni defleunt.

1 Aetates hominis quatuor, &c.] Quanti sit compendii scire varios in singulis ætatibus, nationibus, conditionibus, affectus, norunt sane Rhetores, norunt politici, & humanæ societatis amantes: Sed & ii maxime quos peregrinandi in exterarum regionum cupiditas incessit, quatenus ad singulorum mores sese componant & effingant juxta sapientis consilium. Talis scilicet, ut egregie Tacitus dialogo de Oratoribus tenebris habenas animorum, & prout cuiusque natura postulabit, adhibebit manum, & temperabit orationes parato omni instrumento, & ad omnem usum reposito. Primum ergo scrutemur singularum ætatum singulos affectus. Porro ætas est quadruplex, pueritia, juvenus, ætas, sive ætas constans seu virilis, & senectus. Ita enim Hippocrates quoque dividit, cum ait lib. 1. Aphorism. sect. 1. Aphorism. 13. Γέροντες ὀρθοπόδια νύκτιν φέρουσιν δὲ τιττον, οἱ καὶ ἡσυχίας ἡκιστα, μετὰ κείνην παλιὴν ἢ μέλαινα παιδεία τῆτιον ἢ αὐτὴν αὐτὰ ἰαυτῶν κορυφαίαν ἔχουσιν. Id est, Senes facillime jejunium ferunt: proxime post eos qui sunt flata ætate: minime adolescentes: omnium minime pueri; atque inter hos præcipue qui aciores sunt ac promptiores ad aliquid agendum. Ita & Cornelius Celsus lib. 1. cap. 111.

2 Humani generis sicuti ceterorum omnium præcipua in cunabulis custodia est.] Audiatur Fabius Quintilianus lib. 1. Institut. Nato filio pater spem de illo primum quam optimam capiat, ita diligen-

tior à principiis fiet. Item: Sicut axes ad volatum, equi ad cursum, ad servitium fera gignuntur, ita nobis propria est mentis agitatio, atque solertia, unde origo animi cælestis creditur. Item: Argumentum quod in pueris elucet, spes plurimorum, quæ cum emoritur ætate, manifestum est non naturam desecisse, sed curam. Et paulo post: Ante omnia ne sit curiosus sermo matricibus, quæ se fieri possent, sapientes Chrysippus optavit; certe quantum res pateretur optimas eligi voluit; & moram quidem in his haud dubie prior ratio est. Recte tamen etiam loquantur; hæc primum audiet puer; harumque verba effingere imitando conabitur: & natura tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus, ut sapor quo nova imbuas dixerat; nec lanarum colores quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt. Et hæc ipsa magis pertinaciter hærent quæ deteriora sunt. Concludit: Non assuescat ergo, ne dum infans quidem est, sermoni, qui dodescendus sit. Et cætera.

3 In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricola.] Quam frequens sit illa similitudo hominis cum arbore, docent non solum sacri codices, verum etiam SS. Patrum & philosophorum testimonia. Palma vero in mysticis litteris celebratissima duplici de causa hominis simulachrum esse putatur; primum quia fructum non fert sine coitu, sed replentur ejus rami gemmis masculculis, quasi semine quodam: deinde quia in superiore parte habet quasi cerebrum, quod Hebræi *balalab* הלל Arabes vero

flectunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & in sequuturam ætatem manfura imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, faciliq; præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; ¹ præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. ² Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcunque suppliciorum metu colimus, eadem tristi fastidio solemus averfari: & concepta à puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermonibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque virtutum: flagitia cum supercilio ac verecundia apud illos nominanda: quæ omnino nesciant sæpe publice nec jam cum infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia, virtutesque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ³ ad hæc prima rectæ disciplinæ initia accedent, parentum magistro-
rumque

vero *Chedar*, & *Gemar* vocant; quo corrupto moritur arbor, sicut cerebro læso homo interit: præterea comam habet in cacumine, & ramos in manuum modum protensos, & fructus digitorum figuram præ se ferentes, unde *Dactyli* sunt appellati; sed & homo in adolescentia non secus ac tenera arbor flexibilis est, & ut in virtutes ita & *Cereus* in vitium flecti.

¹ *Præcipue vim numinis venerari nunc beneficio, nunc vindicta suspiciendam.*] Hoc Ilocratis ad Demonicum, hoc Cætonis majoris, & præcæ philosophiæ consilium fuit. Hinc Heroum pervulgata gloria: & Tityi, Sisyphei, Tantali, Ixionis, Enceladi, Salmonei flecta supplicia, de quibus consulendi Homerus in *Odyssæa*, & Virgilius in *Æneide*, ubi hic *Æneam*, ille *Ulyssæm* inducit inferorum poenas considerantem & præmia piorum suspicientem. nam teste

Horatio,

*Oderunt peccare maliformidine poma,
Oderunt peccare boni virtutis amore.*

² *Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt.*] Μὴδὲν ἄγαν, sic modus in rebus necesse est, maxime in illa ætate impatiente fastidii; sed quæ ducitur maxime studio laudis, & mercede virtutis: unde fit ut in illa ætate æmulatio possit plurimum. Ergo de virtute, virtutisque præmiis magnifice huic loquendum est: flagitia cum verecundia & probro nominanda. sic in virtutis vitique bivio positi virtutis viam licet strictiorem cum Alcide potius eligent. Sunt enim μισαλόφρονες adolescentes, qui & honestum præferunt jucundo & utili, cum honestum à turpi seceverunt, quod iudicium ferre per se cum nequeant, illud ex prima institutione ferre solent. Itaque

³ *Ad hæc primæ rectæ disciplinæ initia*

rumque auspicio, quorum sententiis, veluti divinæ mentis oraculis, detinentur imbecilli in illis animi, necdum iudicandi ambitione sollicitati. Accedit, quod non emitur promissis adulantium vitiorum haud intacta modo ætas, sed incapax voluptatis. Itaque rem turpem iudicio suorum, & sibi nullis lenociniis commendatam, facillime proscribent. Neque hic pueritiam initiamus ad superstitiosæ & anxie pietatis supplicium, sed ad virilem cautamque virtutem. Nam cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, necesse est adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu suo redeuntes medium inter naturam & institutionem teneant.

In hac autem puerorum disciplina, gloriæ quoque stimuli passim infigendi sunt sentientibus animis, ut jam tum suos honores assuescant suspirare, & sive scholis sive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulcissimo contendant. Præterea cum ætate sensim veluti ex captivitate deducendi sunt: ut & mitior majestas parentum sit, & illi etiam non subito

aut

ria accedent parentum magistrorumque auspicio.] Inde fit ut Fabius in parentibus plurimum eruditionis optaverit. Nam Gracchorum eloquentiæ multum contulit Cornelia mater, & Lælii filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam dicitur. Et Quinti Hortensii filii oratio apud triumviros habita legitur non tantum in senus honorem. Neque minor in magistris cura debet versari circa pueros informandos, sintque cum primis & habeantur eruditi, siquidem primus ardor discendi nobilitas est magistris. Neque vitia habeant quæ perdoceant alios, ut de Leonide pædagogo Alexandri magni referunt. Ubi quæritur à Fabio utrum utilius domi, an in scholæ umbraculis pueri erudiantur. Respondetque sibi interroganti assuescendum à puero ei cui in media luce vivendum, non illa solitaria & umbratili vita pallescere, aut reformidare homines; verum excitandam æmulatio-

nem; nam etsi ambitio sit vitium, attamen plerumque semen virtutis est. Plura vide apud Fabium cap. 3, lib. 1.

¶ Nam cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, necesse est adhuc faciles ramos in contrarium cogi.] In eadem hæret scilicet similitudine cum arbore cujus rami adhuc flexibiles ad nutum torquentur: Ita enim fingenda humana mens in primis annis ne innato pondere (fomite peccati) in prava deflectat, nihil enim habet de se homo nisi mendacium & peccatum, cæcitatem & infirmitatem. Ita ut non absimilis sit illi statuz Regi cuidam oblata quæ virgæ altera manu, gladium gestabat altera.

En gladium, velum, & virgæ mihi perditæ redde,

Paulatim fordesco, corporis excusæ fordes;

Infra dejicior, sensum mihi pondere tolle.

I. Sæc.

aut improvise libertatis incremento lasciviant. ¹ Suis etiam studiis relinquenda est pueritia, ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecilem esse jussit, & intempestiva semente sapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia lasciviendi venia, studium literarum magis ad mutationem ludi quam ad fastidium, minusque supplicii ex supercilio parentum quam timoris: fruantur denique adhuc miserantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium supplicia, quam meruerint, tolerent. Nisi forte putamus in levibus malis esse, cum pueri à ludo in totum prohibentur, ² omnemque strepitum fascium cum illius Stolonis conjugæ exhorrent: & sapientiæ quam nondum capiunt acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui sensus est ad miseras accerimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem regere possunt, & pejus de incognitis malis judicant.

Ac

¹ Suis etiam studiis relinquenda est pueritia.] Modus igitur sit remissionibus, ne aut odium litterarum negatæ faciant, aut otii consuetudinem nimiam, inquit Fabius. Cui sententiæ favet Cicero Orat. pro Cælio, *Detur aliquis ludus atati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur.* Et Aristot. Eth. lib. 8. cap. 3. *Dicitur juvenuti aliquid temporis ad ludum atatis, atque ad imanes hæc adolescentiæ cupiditates. Cavendum enim ne præcoces fructus ferat; aut in studia, qui non potest amare, oderit, & amaritudinem semel perceptam etiam ultra rudes annos reformidet.* Non igitur in levibus malis est, cum pueri à ludo in totum prohibentur. Hinc Horat. de Arte Poëtica mores puerorum describens:

Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo

Signat humum, gestis paribus colludere, & iram

Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.

² Omnemque strepitum fascium cum illius Stolonis conjugæ exhorrent.] Cum enim

Stoloni agriculturam exercenti delatus fuisset consulatus, strepitus licetorum & aliorum concomitantium uxoris ejus animum ita turbavit, ut illa aulæ tumultui agrorum pacem præferendam diceret. Ad quod videtur alludere Horatius:

*Non enim gaze, neque consularis
Summe vetas licetor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tista volantes.*

Porro Stolonis illa lex fuit, quæ vetabat plus quingenta jugera habere civem Romanum, inquit Varro lib. 1. de re Rust. cap. 2. Idem docet propter diligentiam culturæ confirmatum fuisse hoc genti cognomen quod nullus in ejus fundo reperiri poterat stolo, eo quod effodiebantur circum arbores radices quæ nascerentur è solo, quos stolones appellabant. Confirmat Plinius lib. 17. cap. 1. *Fuerunt ab arboribus cognomina antiqua, ait, ut Fronditio militi illi qui præclara facinora Vulturum transactans fronde capiti imposita adversus Annibalem edidit Stolonum Licinia genti: ita enim appellatur in ipsis arboribus fructificatio immitis.*

g Sed

Ac ut viri quos fortuna ingentibus malis fregit, quam capaces animos habent, totos implent suarum miseriarum contemplatione, atque sensu: sic & in pueris, dum incidit quod miserrime expavescent, omnis vis timendi dolendique consumitur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaserat, quo animo expectasset mortem; quo, inquit, olim puer flagrum expavi. ¹ Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adolescentiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præsidium igne, neque actu lætitiæ diffunditur sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit. Ita hæc ingenia, inter ægræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, ut, qui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delirent. ² Equis certe, juvenisque, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cæcæ mentes, quod in cæteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda est.

Sit

¹ Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet.] Hinc Machiavellus principum liberos litterarum studiis imbuendos negat, dum succum exhausti, viresque eorum cum præceptorum sævitia tum animi contentione enervari docet. Et Fabius, Cædi, inquit, liberos quanquam & receptum sit, & Chrysippus non improbet, minime velim, primum, quia deforme, ac servile est, & certe quod convenit, si aetatem mutes, iniuria. Deinde quia, si cui mens est tam illiberalis, ut objurgatione non corrigatur, is etiam ad plagas, ut pessima quæque mancipia, durabitur. Postremo, quod ne opus quidem erit hac castigatione, si assiduus studiorum exactor assiterit. Quapropter is præceptor præfici debet, qui in parentis locum dignus sit succedere; pa-

rens enim, inquit Fabius, non corporum, sed mentium est: neque habeat vitia, neque ferat: non austeritas ejus tristis, non dissoluta comitas sit, ne inde odium hinc contemptus oriatur. Non ita impotens sit, neque tamen emendanda dissimulet, simplex in docendo, patiens laboris, comis interrogantibus, vercundos ultrò percontetur. Non objurget quasi oderit: nam illa vox præceptoris quem ut patrem amabunt, & verebuntur, plenius alit.

² Equis certe juvenisque in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus.] Talis est effrenis juvenis qualis esse solet juvenca. Quæ
Velut lætis equa trima campis
Ludit exultans, metusque tangi.

Sit illis mediocris terror supplicii, summæ parentum reverentia, & semper quantum sibi liceat ignorent. Nam 'si procax est alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc facessant

I Si procax est alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc facessant lenitas ista præcepta.) Fabius, tenuiores animos, inquit, ab injuria Sanctitas docentis custodiat, & ferociores à licentia gravitas deterreat. Est enim impunitas peccandi licentia, in iis maxime, qui nondum ducem rationem sequuntur. Cujus rei exemplum Roma Capitolium orbis nuper dedit. Natus erat ex gente Clarissimâ Posthumus, unum viduz parentis delictum, tandem supplicium. Relictis nucibus jam puberi virtus, & studium litterarum citra invidiam, non citra gloriam fuit. Vidit ram sequens ætas corruptiorem: quod astrorum aspectu Mathematici significaverant. Dum enim insano parens amore inolescit, nati fatalem sortem Pythone accersito expresserat. Interim ille plenis quasi velis ibat, in virtutis, artiumque ingenuarum stadio non sine successu currens, & tam foelicibus initiis spem parentis prævertebat. Sed vix adultum maturant ad scelus ganeo-nem necessitudines, non continuo, sed per spiramenta temporum, nec sine magno matris dolore. Hic quasi ad metas hæsit candorem ætatis cum indole, pudorem cum elegantia morum labe-factans. Etenim blandiente jam luxu, helluonum obsequium superûm legi, nedum parentis prævertens aris & focus abducitur & grassatorum ad turbas defleat hostilem in modum prædas acturus. Non tam acriter mordent ea quibus stipamur in lucem prodeuntes tanquam naturali satellitio quam quæ florentem intactamque vitam affligunt. Opimus spoliis, dives alæ, cæteroque luxu incalescit: nec alæ sine rixâ, non rixa absque irarum certamine, ex quo penè ad cædem convertitur: Sed æquis tandem discessum manibus. pubes cerea in vitium flecti, ubi frænum semel excussit, in quem non impingit scopulum?

quæ si intempestivo parentum amore fovetur, in lubrico est, & cum vitio a-folescit. Parentem interim agebat ve-cordem, subjectum discrimini pignus uteri, & in mille querelas identidem abibat, sæpe conquerebatur eo doloris sensu, quo incendium facultatum videret, clademque familiæ sæpe etiam Afo-tus post furia & cædes angi conscientia præter solitum videbatur: adeo nemo naturæ semina repente opprimit: pœ-nitet desertæ matris, suum scelus pre-mitt cum domi, pungit foris, assidet se-denti, fugientem sequitur. Sed mene traduci, ait, per ora civium lucemque pari: demum spe indulgentiæ & pec-candi illecebra in proprios lares, atque in gratiam matris revocatur, quæ in-sperato nati reditu reviviscit. Redditus parenti natus meliorem quidem fru-gem concipit, sed tardiora remedia quàm mala sunt, ingeniaque oppressis facilius quàm revocaveris. Iste enim vix apparet suis cum pestifera gregalium consuetudo (quid illa non potest?) ma-le sanum à matre abstrahit, & à paren-te quidquid corrasit statim effundit. Lu-do luxuque expressus nec ad Maleam allisus, sed ad alcæam, ex alcæa in arenam descendit, jactis, ut plerumque fit, inter ludendum rixarum seminibus, tandem collusorem cædit: sic effrænatus juven-tæ furor impunitate alitur ingenti pec-candi illecebrâ. Nondum cædes in com-perto. Placet insciæ certaminis ac ne-cis matri effrænem indolem custodiæ repagulis premere: nullam res moram patitur: attamen illico præter spem matris, accusatores confluere qui foedis in Aforum ardent criminationibus, emicare in forum iudices, qui ultimo supplicio reum damnant, defixâ ad subitum monstrum plus quam ad Me-dusam matre, quæ omnem salutis viam frustra emoluit: miscetur enim civitas contrariis studiis, & pro se quisque opi-bus

cellant lenitatis ista præcepta; tumorque, naturæ vitio enascens, quem sæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exsecetur.

Hoc modo lepida pueritia suæ & parentum voluptati relinquetur, &, postquam expleverit stultitiam innoxiarum cupiditatum, ipsa ætas paulatim studia mutabit, radicesque virtutum adolescent, quas ipsi jam non impetu, sed judicio amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, & ad crepusculum prudentiæ, mentem liberam, placidamque, quæ ad illius lucis pulchritudinem vi suæ institutionis obversa sit.

Sed ut omnis rectitudo diversis vitiis oppugnatur, plus inter se, quam cum media virtute luctantibus; ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem studiorum, non durius oportet accusari, quam ignaros virium quas Natura ejusmodi ætati concessit. Nam præterquam quod quibusdam est præcox ingenium, & Curia capax prætexta Papyrii, est etiam à natura illis annis dos sua atque sensus, vis sci-

bus gratiaque decernat. Quidni, & si sero sapiant Phryges? lancinatur tandem puer anteaquæ vitæ horrore, primosque ægritudinis motus Cælo obstetricante eluctatur: victus horrore culparum animus vix sufficit dolori. Aporiatur mater dum opperitur nati supplicium. Illa necem deprecatur, quam ille ut meritam sibi imprecatur: illa rem familiarem eamque amplissimam objicit; hic egenos heredes ex asse relinquit: Quid plura? non contumaciâ ferrum provocat, non jactatione ferrum recipit. desiguntur omnes ea juvenis constantia medio in spatio integre ætatis deinceps: sic inolita neque repressa consuetudo incalcescit & maturam scelcri juventutem convictus improborum maturat neci. hic Asoti exitus fuit, quem virtutis bonarumque artium tædium nec non intempestivus parentum amor in hanc scenam impulit cæteris exemplo futurum.

1 *Præterquam quod quibusdam est præcox ingenium.*] Natura vix alia re magis quam varietate delectatur, & nusquam ingeniosorem esse decuit. Est in quibusdam memoriæ & phantasie acrior vis ad suscipiendas imagines rerum: hos judicii maturitas, illos celebritas intelligendi commendat: Est præterea quoddam ingeniorum præcox genus, quod vix unquam pervenit ad frugem; nam herbulæ istæ inanibus aristis ante messem flavescent, rarus igitur ille qui cum Pandora docto Minervæ fistus pollice prudentiam singularem obtinuit, ingenii acumine valuit, memoriâ excelluit.

2 *Curia capax prætexta Papyrii.*] Papyrius iste prætextatus ideo cognominatus est, quod in prætextâ & adolescentia magnopere visus est sapere. Cum enim à patre duceretur in Curiam, in eaque arcana quædam tunc forte tractarentur, domum reversus, interrogatusque

scilicet capacis facilisque memoriae; quæ in pueris summa est, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate servatura: sed crescentibus sensim annis hebescit, instar roris ad nostrorum corporum salubritatem eximii, qui in ferventibus plagis illicibus inhærens, nisi excipitur prima luce, ad surgentis Solis radios expirat. Multis ideo sermonibus, mox uberi historiarum lectione, dum licet, serendus est ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis constat, surgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulchre accedit. Hæc scilicet minimi laboris opera, nulliusque iudicii, ubertim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura iudicio. Quod si arescere siverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris fastidio querenda eadem,

quæ à matre, quidam in Senatu actum esset, ut duz, *inquit*, uni nubere possint. At illa mane convocatis matronis, ad curiam properat: rogantque una omnes, ut eadem lege viros duos habendi licentia sit etiam foeminis: recognovimus ingenium, & pueri constantia laudata est. *Macrob.*

I Quod si arescere siverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris fastidio querenda eadem, quæ tunc melius, & absque nausea habuissimus. Ex humore cerebri felicior memoriam fieri docent Physici: quæ tamen nisi frequenti usu & exercitatione excolatur, sterilis & infructuosa fiet non aliter quam ager incultus & ingratus qui concepta spe cultorem destituit. Hinc pueris, in quibus plus inest humoris, tenacior memoria est: quæ tamen si inculta fuerit, more inculti agri nihil nisi spinas & tribulos referet. Est autem memoria, *inquit Orator*, rerum thesaurus. Et ex Fabio lib. 11. omnis disciplina constat memoriâ, frustra que docemur, si quidquid audimus, præterfuit. Idem vero maximam artem vocat memoriam, quæ non

perperam fingitur à Poëtis Musarum mater, diciturque *Μνημοσύνη*. Assentitur Tullius, dum ait, *Pythagoras artem more exercenda memoria gratia, quod quoque die dixerimus, audierimus, legerimus, commemorandum vespere, si boni oratores esse volumus. Est enim necessaria dicere volenti memoria, thesaurus rerum omnium ferax, omnium sensuum animi custos, Musarum mater.* Ita ille. Porro ediscenti ut scribenti plurimum confert bona valetudo, cibique, & somnus temperatus: Vinum multum fugias, & libidines, rerum omnium oblivionem, & mortem memoriæ. Nemo erat Cretensium & Lacedæmoniorum, qui gustare vinum in castris auderet, *inquit Plato l. 2. de Legibus*; sed nec magistratibus toto eo tempore quo magistratibus fungerentur. Gubernatores etiam ac iudices munus suum subituri, deliberaturi quoque de rebus omnino non negligendis. Testis est Gellius Romulum ad cœnam vocatum non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. moles negotiorum ediscanti memoriter, parites fugienda & affectus nimii, sicut & somnus

eadem, quæ tunc melius, & absque nausea, habuissimum. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot scientiis artibusque sufficiens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memoriæ ut in penariæ cellæ latebras condidisset?

¹ Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futuræ virtutis, moliente jam Natura aptum unicuique indoli fundamentum. ² Adhuc Cyrus, qui Persarum imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti penè Orienti jugum imposuit. Puer cum parium annorum cœtu ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in sodales exercuit: contumaces verberibus cecidit, sat superque idonea majestate. Res ad Astyagem delata est ab eorum parentibus quos Cyrus verberaverat: Et is iussit Cyrum ad se perducì, qui ad solii tiaræque conspectum non vili aut puerili timore emarcuit: Regem se agebat à pueris constitutum, & quod regium esset, egisse. Hinc majora suspicatus Astyages, quam quæ præsens pueri fortuna jubebat, in illius genus & parentes quæsit, mox suum ex filia nepotem agnovit. ³ Cato autem, qui à fatali sibi Urica nomen

comtus nimius, & modicus; hic enim cerebrum nimis exsiccat, ille, plusquam par est, humidum facit.

¹ *Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futura virtutis.* Sic Alexander Macedo adhuc puer futuri præfagia dedit plurima, quæ quoniam à Quinto Curtio fuisse narrantur, impræsentiarum subtrahob. Hic autem Cyri & Gatonis Uticensis referuntur exempla, quæ pueritiam commendant & reliquæ vitæ præfagio sunt. Nihil dicam de indole omnirosa Juliani, cujus futuram nequitiam Gregorius Nanzianzenus quam sæpe coniecit. Quid de illo referam, qui quoniam aviculæ perfodisset oculos, indignus habitus est, qui in Senatum ad-

mitteretur, neque dignior habitus est alter ejusdem inhumanitatis æmulus, cujus in sinum cum evolasset avicula, quam milvus insequabatur, ipse trocem ac barbarum in morem, eandem à sinu repulit ac foras projecit.

² *Adhuc Cyrus qui Persarum imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, &c.* Xenophon in Cyropædia Cyri adolescentiam pueritiamque proponit tamquam absolutissimum exemplar, & speculum plusquam Socraticum: nihil tamen de illo pueritiæ augurio domi inter pueros luderet, de quo fuscè Justinus libro primo post Pompejum Trogum, quem consule cum Plutarch.

³ *Cato autem qui à fatali sibi Urica no-*

men

men traxit, paulo supra infantiam erat, cum Legati Latino-
rum suæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, ad-
euntque Livium Drusum Catonis patrum, apud quem ip-
se educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogaf-
sent ecquid illos juvare apud patrum precibus vellet, hæsit
immutus, eos etiam acri vultu perstringens. Et ipsi tantulæ
ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis ul-
terius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum ex-
torquent: tandemque correptum extra altioris triclinii fene-
stram, ut in terram projecturi, aliquandiu versant. Sed is
timere dedignatus pejus quoque supercilium arctavit. Tan-
quam in severæ rigiditatis auspicium, qua ipse deinde tota
vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui ex puerorum
moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt.
Nam oportet grave esse indicium, & supra illius ætatis le-
vitatem pertinax, quod sit efficacis argumenti ad motus
venturorum & flexilium animorum deprehendendos. Unum
est quod vix fallit præsagium, scilicet lacrymarum profuse
excurrentium facilitas. Qui enim ad primum percussæ men-
tis ictum veris gemitibus madent, sunt illi naturæ mollioris
& ad humanitatem amoremque compositæ. Alios videas
magnis quidem clamoribus, & simulantibus fletum, siccos
tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri
isti plerumque si adoleverint, aut certe in opacis pectoribus
nec teneros affectus, nec justos etiam timores admissuri.

¹ In adolescentiam deinde productos, primamque juven-
tem,

men traxit.] Ipse est Cato Uticensis,
qui post Pharfalicam cladem cum reli-
quias Pompejani exercitus contraxisset,
& terrestri itinere per deserta Libyæ ad
Jubam Regem perduxisset, tandem
victò à Cæsare Scipione, Uticæ quam
rutandam sumpserat, necem sibi con-
scivit, perlecto ante Platonis dialogo
de animæ immortalitate, qui Phædon
inscribitur. Iste à puero Stoicam reti-
nuit gravitatem, quam deinde provè-
rior ætas confirmavit.

*In adolescentiam deinde productos
primamque juventutem, &c.]* Variæ hic
inferuntur adolescentiæ, statæ seu vi-
rilis ætatis, atque senectutis discrimina,
varique mores, quos ira describit Ho-
ratiæ libro de Arte Poëtica.

Reddere qui rucos jam scit puer, &c.]

*certo
Signat humanum, gessit paribus colluctans
& iram*

*Colligit, at ponit temere, & nuntiat
in horas.*

tem, ipse impetus sanguinis, viresque jam se nimis cognoscentes, prorsus immutant, & animum abripiunt per inconsultæ fiduciæ ac securitatis æstus. Tunc primum idonea delictiis

*Imberbis juvenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusque, & aprici gra-
mine campi,*

*Cereus in vitium flexi, monitoribus asper,
Utillum tardus provisor, prodigus ævis,
Sublimis, cupidusque, & amata relin-
quere pernix:*

*Conversus studiis, ætas animasque virilis
Quærit opes & amicitias, inseruit ho-
nores,*

*Conmisisse carceri, quod innox mutare la-
boret.*

*Multa senem circumveniunt incommoda:
vel quod*

*Quærat, & inrensio miser distinet, ac
timet uti:*

*Vel quod res omnes timide, gelideque
ministrat,*

*Dilator, spe longus, iners, avidusque sa-
turi:*

*Difficilis, querulus, landator temporis
arcti*

*Se puero: censor, castigatoremq; mino-
rum.*

*Multa ferunt ætati venientes incommoda se-
cum,*

Multa recedentes adiungunt.

Juvenes flagrant cupiditatibus præcipue
Veneris, & excusso rationis frano, si timor
Dei non adfuerit, in omne scelus
præcipientes eunt, ut Terentianus Demea
Adelph. act. 5. sc. 9. videtur innuere:

Quæ vos propter adolescentiam

*Minus videtis, magis impensa cupitis,
consultis parum.*

Et Sanctus Chrysostomus epist. 3. ad
Olympiadem, Ἡ πολλὰ τῆς ἐπιθυμίας
ζάλη, ἀδυνάστευθ' δὲ ὁ λογισμός. Ma-
gna est concupiscentia tempestas: ratio ve-
ro longe imbecillior. Nimirum ut Sanctus
Basilius ait in e. 3. Jesh. p. 903. Od. Mor.
τῆς νεότητος ἐπιθυμίας δυσκότατον.
Id est, juvenutis effrænes sunt cupidita-
tes. Eoque, ut cum Euripide dicam,
& ἡρώτα ἡ πάθος ἔργον. id est, hanc

facile est pubescentem compescere. Verum
Epictetus audiat, Περὶ ἀφροδίσια πρὸς
ἡμῶν κατὰ πρότερον. id est, A Veneris
ante nuptias esse carcenit. ac similiter
ejus æqualis Musonius, Ὅσαι συμπλο-
καί, μοιχίας κατὰ ἵσται, ἐστρημίας &
χινέας & τὸ νόμιμον, ἢ αὐτὰς πᾶσαι αἱ ἡγε-
μεναι & ὁ δὲ ἀνομιαν. Concupiscunt
omnes, etiam si non fuerit adulterium, si
non juxta legem fiant, turpes & ipsi sunt;
ut qui solius libidinis causantur. Neque
in libidine tantum, sed etiam ceteris in
rebus vehementes esse cupiditates ad-
olescentiæ solent: Nimirum nondum
totam exuere pueritiam, de impetu ani-
mi loquor, de cupiditate vincendi, de
ardore mentis ad gloriam, quæ studia
in his jam ætatibus nostris contraria
esse debent: in adolescentia vero tam-
quam in herbis significant quæ virtutis
maturitas & quantæ fruges induritur
sint futuræ, ut bene Tullius pro Cælio.
Præterea magni refert hic quid velit:
sed quidquid vult valde vult, quod Ju-
lius Cæsar de Bruto dictitabat: sed
quoniam nullum violentum est durabi-
le, ideo docet Horatius, quod sit juve-
nis

Cupidusque & amata relinquere pernix.

Ratio est, quod nec satis magno judicio
amicitias eligat: nec satis constanter
adversus oborients fastidium tueatur.
At in senibus jam deferbere cupidita-
tes, et coque ab iis tam acre illud, quam
dusultorium hoc abesse soleat. Juvenes
præterea vehementer exandescunt, pro-
pterea quod sint honoris avidi, maxime
si virium suarum conscii fuerint. Exem-
plo fuerit Gias l. 5. Aneid.

*Tum vero exarsit juvenis dolor oſibus in-
gens,*

*Nec lacrymis carnere gena: signemque
Menetem*

*Obitus decorisque sui, sociumque salutis
In mare præcipiti puppē deturbas ab alta.
Dispar*

Bispar est senum ratio : quia facile quidem & ipsi succensent ; sed non æque parent iræ, unde Horatius l. 3. Ode 14.

Lenis albescens animus capillus

Lenium & rixa cupidos proterva.

Non ego hoc ferrem calidus iuventa

Consule Planco.

Sentiunt scilicet vires minui : deinde senectæ frigus calorem ex ira provenientem celerius extinguit ; unde fit ut acutæ quidem eorum sint iræ, sed cito dissolvantur : quod testatur Aristoteles, *καὶ οἱ θυμοὶ ἔχει τὴν εἰρήνην, ἀδυνάμει δὲ* id est, *iræ senum vires quidem sunt, sed imbecilles.* Confirmat hanc Aristotelis sententiam Lucianus, quando expostulantem cum Jove Timonem inducit, quod jam senex insultam hominum malitiam sinat, cum longe iracundior fuerit in juvenute. Argumento est quod Plutarchus libro *περὶ ἀοργησίας* dixit, *καὶ γὰρ ὁ γῆρας ἀκαταστάτως ὀργιλωτέρως.* Confirmat istud Euripides,

Ὁ γῆρας ἡρόεις, ὥς τε μαλθακὴ τοτὶς,

Εἴν χειρὶ θήγῃ, ἐν τοῖς δὲ ἀμβλυσῇ.

Senilis ira, mollis in gentis modum

Pungit manum, sed illico retunditur.

In juvenibus profusus est animus, quippe qui magis fama quam fame moventur, nesciunt enim quid sit egestas. Unde Horatio juvenis dicitur

Utillum tardus provisor, prodigum aris.

At senes habent alios illiberaliter, atque, ut inquebat ille apud L. Pomponium Atellanarum scriptorem, rumorem parvi faciunt, dum sit crumenam qui impleant. Norunt enim quam difficile pecuniz acquirantur. Quod si quavis ætate difficile sit, opes parare : quanto magis in senectute. Inopiam igitur timent senes ; ad quam si redigantur, effertis jam viribus, vitam tueri neutriquam possint. Atque hoc est, quod Terentius ait Adelphis, AÆ. 5. Sc. 3.

Solum animam hoc vitium affert senectuti hominibus,

Attentiores sumus ad rem omnes, quam fas est.

Et Horatius in Arte :

Multa senem circumveniant incommoda,
atque quod

Quærit, & inveniens miser abstinet, ac timet uti.

Simonides vero cum avaritiæ argueretur jam grandævus, respondisse fertur, malle se defunctum opes relinquere inimicis quam vivum egere amicis. Quo simul amicorum constantiam arguebat. Juvenes bonis sunt præditi moribus, quia omnia optime interpretantur non habentes in se exempla earum perturbationum, quas improbi habent, ut ait Plato libro 3. de Repub. At senes cuncta rapiunt in deteriorem partem. Juvenes sunt creduli, quia nondum sunt vulpionum dolis redditi cautiore, Senes sunt *πρὸς ψιμαλλοί*, & ingeniati ad fraudes, suspiciosi, & quos publice non vellicant, hos tacite cogitationis convitio verberant. Juvenes sunt *ἀεὶ ληδεις*, id est, pleni bonæ spei ; non enim unquam animo despondent ; quod partim natura sit, quia multum habent caloris nativi ; partim experientia defectu, quia non vident cur hastas abjicere debeant, cum aut nunquam aut raro spe exciderint : partim ætatis privilegio ; ita Alexander cum primum Persarum oram conspexisset, cuncta sua amicis donasse dicitur : Rogatus autem quid sibi servaret : Respondit *ἐλπίδας*. E contrario senes facile desperant, tum quia calor naturalis jam elanguit, tum quia sæpe spe sua sunt fraudati. Est etiam senex laudator temporis acti, ut ait Horatius. Ita Euander 8. Æneid.

Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa

Sitavi, scutorumque incendi victor aceruos,

Et regem hac Hetrum dextra sub Tivara misi.

Et Cornelio Gallo teste Ecl. 1.

Deficit audis, non deficit ipse loquendo.

O sola sortes garniunt ætate senes !

Juvenes sunt verecundi, quia cum honestum & turpe dignoscere per se nequeant, iudicium de eo ferunt ex prima institutione. At senes inverecundi sunt, quia dum lucro omnia metiuntur, sæpe pudor & honestas per eos pedibus trahantur licet. Juvenes sunt *μεγαλόθυμοι*, id est,

Y 3

id est,

licii ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias

id est, magnanimi. Senes vero *πεισδυ-
λότατοι*. nam res omnes timide, ge-
lideque ministrat. Nimirum adoleſcen-
tes nihil adversi senserunt, in vita se-
nes vero multis edocti malis sciunt
quantis periculis obnoxia sint humana
omnia; ideo cuncta anxie circumſpi-
ciunt, ac sæpe nimio pavore præclara
quoque consilia corrumpunt. Ita absuit
parum quin Fabius Maximus Cuncta-
tor consilium Scipionis de transferendo
in Africam bello, quo rem ille Roma-
nam penitus restituit, eo eversum iret,
quod periculose nimis pericula omnia
exponderet. Quare etſi senes, ob longam
rerum experientiam magnifice de se
sentiant, ac sæpe Juvenum consilia ha-
beant despiciatui: interdum tamen ma-
gnos juvenum animos præferre conve-
nit curæ senum, plusquam satis est, ac-
curatæ. Juvenes honestum præferunt
utili rectam secuti indolem. At senes
utile præferunt honesto, quia nihil in
vita habent carius vita, cujus parum su-
perest. Juvenes sunt *φιλόφθοι*, quia
societate gaudent & amicitias honesto
potius quam utili metiuntur. Senes ex
regula Biantis amant tanquam aliquan-
do osuri, & oderunt tanquam aliquan-
do amaturi. Juvenes plurimum trans-
grediuntur præceptum illud Chilonis
μὴδὲν ἄγαν: Peccant enim semper in
excessu, omniaque asseverant ut certis-
sima. Senes vero peccant in defectu
utpote crebro decepti, & ut plurimum
addunt in Sermonibus *πάγκα*. Juvenes
sunt *μεγαλειπικοί*, hoc est, vehemen-
ter proni ad injuriam inferendam, ve-
rum contumeliæ potius quam malitiæ
causa: senes è contra magis injurii sunt
ob malitiam quam ob contumeliæ.
Juvenes sunt misericordes, quia ex suo
ingenio de aliorum judicant innocentia:
Nam ut Tullius ait ad Quintum
Fratrem, *ut quisque est vis optimus, ita*

difficillime esse alios improbos suspicatur.
Senes sunt misericordes quidem; sed
ideo quia ob infirmitatem suam me-
tuunt, ne quid simile sibi immineat.
Juvenes sunt propensi ad risum, & ad
dicacitatem: At senes facetias asper-
nantur, quippe *ὀδυρτικοὶ καὶ φιλάμειποι*.
id est, difficiles, & queruli; qui con-
temni se putant, despici, & illudi. *Ac-
cedit ad cætera senectutis mala angor ille
ex cogitatione mortis propinqua*, inquit
Tull. de Senect. Sunt & *φιλόζωοι*, &
quo mortis viciniore, eo vitæ cupidio-
res, cupimus enim ea quibus destitui-
mur. Quod ad *ἀκμὴν* sive virilem æta-
tem, ea adolescentiæ errores videt; se-
que improvide adeo in multis egisse,
multum miratur: Et propterea quid-
quid à se peccatum fuit, emendare con-
natur. Nec jam acres sunt affectuum
stimuli, quia fervor ille sanguinis remi-
sit. Itaque ut ætas illa inter juvenilem,
& senilem, velut in medio constituta
est; ita etiam intermedium obtinet na-
turam. Nam quæ bona adolescentia &
senectus habet divisa, ea vigor ætatis
habet conjuncta: Et quæ juvenus ac
senectus habent in excessu, & defectu,
hæc habet media ætas in mediocrita-
te, &

Commisisse caret, quod max vitare laboret.
Paucis dicam, Juventus fortis est, sed
intemperans: Senectus temperans, sed
timida: Virilis ætas fortis & sobria:
Juventus nimis credula, Senectus ni-
mis suspiciosa: Virilis ætas pro rerum
natura confidit, aut diffidit. Et sic de
cæteris. Porro hæc doctrina utilis est
in foro, in curia, in consortio, in thea-
tro, ubi

*Si plausoris egres aula morantis, & usque
Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dica:
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores
Mobilibusque decor naturis dandus, &
annis.*

1 Falis

noxias esse fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato imperu, sua quemque natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos ad vilia artificia ignobilis indoles ducit, ii destinatam sibi artem monstrantibus fatis agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quæ nisi quendam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juvenusque, vix ducta ratione nec durum aliquid in se audens, penè cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum, qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina per saxorum latera quæ nascentibus obstant exili cacumine enituntur, ut saltem se ostendant enecari. Sive enim ignavia adolescentes perdidit, sive luxus, aut commensationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassati recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui perfunctorie incubant, &, tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumque acceperant. Adeo non potest in totum interire factorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium.

Ut vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandem maturesciente illa luxurie felicissimos proventus alere possunt: ita juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando justa & ad sapientiam sufficiente moderatione residebit: quod si jam ab ipsa adolescentia maturam sobriamque vim sortiatur, certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. Sed hoc maxime est ad judicium futuræ virtutis, si ipse inter cætera studiorum aut affectuum genera aliquid valde volet, id

quicquid est nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acris cupiditas saltem ostendit, illum vero, & per hoc laborioso impetu, in sua studia posse ferri: sine qua indolens nemo virtutem vere colet, aut gloriæ litabit.

Cæterum quamvis adolescentiæ interdum sint ingrata senectutis consilia, tamen ipsa conscientia sapientiæ nondum in suis annis maturæ, nescio quid de iis altum sentit, qui jam ante experti juventutem per eam commeantibus iter ostendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum; non diu eadem consilia probare, aut exequi, facilis; etiam plurimum sibi placet, nec satis amicitias potest eligere, nec postea adversus succrescens fastidium tueri. Quicquid autem subito mentis acumine inveniri aut perfici potest, non aptiores in mortalibus habes quam in illo flexu annos. Ut videatur pueritiæ esse, facta majorum, vel dicta, indefessa memoria adipisci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; sequentis deinde ætatis se ex utrisque moderari.

Excipit juventutem statâ ætas ac virilis, media inter adolescentiæ præcipitia, pondusque senectutis. In hac adeo cum animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem esse credideris, datumque in illorum annorum gratiam quantumcunque est mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerumque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in novum efformatæ cupiditates. Robustus animus, & veluti ab adolescentiæ caligine emissus, primum solet de antea actis erroribus atroci censura judicare, mirarique se tam improvide potuisse peccare.

Illinc statim utilis poenitentiæ, & ruinas, quas juvenus fecerat, emendantis sedulitas. Opum honorumque præcipuus amor est; & quasi nunquam de vita decessuri, ita avide ad illam subsidium & ornamenta quærant. Simulare amicitias, suisque desideriis imperare, non alii magis sciunt. Veram quoque fortitudinem habent, castigato impetu, neque

que extincto, quo ad iram vindictamque adolescentia ferebat. Tunc demum vis integra solersque iudicii, in incitato torrente juventutis, non fessi corporis ægritudine laborans: Cauta illis vitia; ac plerumque nec virtutem sine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem senectus, velut aliquo æstu sensim inundans, sanguini primum, & mox ingenio, suum frigus insinuat. Hæc diversa habitu, affectibus, moribusque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime insidet, & aptam alioqui prudentiæ sedem infestat. Quippe senes hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, nec aliter quam per sua aliorumque pericula in tantum ætatis proventi, omnia solent nimis anxia cogitatione versare, tam quæ ipsi effugere, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis consilii, atque prudentiæ, quæ maximam senectutis dotem facit, sæpissime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumspicit, mavultque interdum malo ocio vulnera tegi, quam in periculum venire medicinæ. 'Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à perniciæ Italiæ submoverat. Ille Fabius penè Imperii Urbisque assertor, quid absuit, quin religiosa supra modum timidaque sententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam consilium impetumque sumpserat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de visceribus Italiæ revocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem Imperii, penè ille Fabius intervertit, omnia tan-

I *Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à perniciæ Italiæ submoverat.* Ex Fabiorum sanguine per longam nepotum seriem natus est Fabius ille Maximus qui dictator adversus Annibalem creatus, cunctabunda quadam prudentia rem Romanam aliorum Imperatorum temeritate labefactatam, primus restituit, ad-

co ut verissime de eo Ennius dixisse videatur,

Unus humo nobis cunctando restituit rem.
Et Virgilius 6. Æneid.

Quo fessum rapitis Falvi? Tu maximus ille es, &c.

A Fabii nomen est adeptus, ut Lentulus, Cicero, & alii ab aliis terræ frugibus.

tantæ expeditionis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maximeque conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum syderibus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia salutæ fuerit, quanta etiam privatis hominibus utilitas, qui se senum consiliis permiserunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac quod molestissimum putes, ne ulla quidem & simplici vexatione contenti, quotiescunque in eundem inciderint rursus, pari sermoni aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc miserius eum plecent.

Nec audiri tantum amant: sed ubi consuluntur, aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præscripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes: rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi: Juvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juvenus quæ ventura est excuset, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, facilisque dicentibus, fronte saltem æ luminum nutu, quicquid dixerint lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus potest haberi, quam ut saltem simulemus probari à nobis

bis quæ edicunt, faciliq; & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam sollicitare preciosis deliciis effœtum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, labensque Natura timet scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut syrtes, effugiunt, nihil est ad omne consortium commodius, Res publicas atque privatas felicissime regere: despiciere malos impetus, ac vincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt: & consulere juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philosophiæ disciplina componant.

C A P U T II.

Secula penè singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari opera precium esse.

Grenovicum pervetusta Regum Britannicorum domus
Gest, miliaria IIII sub Londino, ad Tamesis ripas.
Mons

¹ Omnia secula genium habent qui mortalium animos in certa studia solet inflectere, &c.] Seu hoc ex Astrorum influxu, seu ex Imperantium genio accidat, vidit ætas præterita per omnes mundi oras varia populorum studia. Roma caput gentium regnante Romulo bellicis exercita est operibus; Imperante deinde Numa Pompilio effœrati assiduo

Marte populi religiosi ritibus deliniti sunt; qui rege Tullo Hostilio pristina belli consilia resumpserunt. Quod apud Athenienses, Spartanos, Persas alioquæ bellaces olim visum. Tantum potest regnantis auctoritas. Sed hæc prisca ut omittam, liceat in novissimorum seculorum mores intueri: nam quis præcedentes sæculi clades audiat, & non indeleat

Mons imminet Regiæ, modico supercilio subiectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumultis in illum ascenditur: verticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Forte in eum bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludum dulcissima libertate errantium. Sed memorabilis amoenitas penè citius animum quam oculos diffudit, aspectu, non Britannia tantum, sed fortasse tota Europa pulcherrimo. Ingens planicies aliquot suspensa colliculis, rursus montes in orbem effusi, neque cito castigabant oculos, neque illos per immensum coelum spargebant. Tamesis lætissima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntibus in gyrum fluctibus insulam penè molitur. Passim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aspicerem, cæterum longius stantes, aut sub altiori ripa, ex malis antennisque tanquam nudam & brumalem sylvam cognoscerem.

Nihil illa plaga viridius. Pascuorum utilitas eam frugibus abstulit: & vix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. Privatorum quoque fundos, de more patrio, perpetuæ fossæ & pleræque in marginibus arbores sepiunt. Maxime vias publicas altissimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte despicienti perpetua facies hortorum videatur saltuumve factorum adambulationis voluptatem. Præcipua est tam varia viriditas, penè in diversos colores distributa. Nam quæ longius absunt, velut cærulea incumbentis cœli facies opacat: propiora, densiore fronde in aboribus nigra sunt, vel humi tenui herbarum virore nitentia. Sed pulcherrimum

doleat? quarum hinc ambitio, inde novitas religionum origo fuit: & in earum præsagium tres Soles visi, totidemque Lunæ trium mundi partium Europæ, Asiæ, & Africæ perturbationes præmonentes. Nam dum Calvinus in Gallia, Lutherus in Germania, Zuinglius in Helveticorum pagis, Osiander in Polo-

nia novos colendi numinis ritus instituunt, apud Persidem Ismael Sophi, in Africa Cherifus religionis specie adiutum sibi ad solium aperit. Aurea prorsus ætas nostra quæ alta pace penè toto orbe Christiano fovens florentem pietatem florentesque scientias & artes videt.

num spectaculum præbebat ipsa urbs, inter eximias Europę celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi sui capax: Quippe ad alteram Tamesis ripam late effusum est, vicinisque annexum oppidis, & penè continua ædificia per quatuor miliaria protendens. Per hoc spatium non privata tantum domus, sed & sana crebro fastigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mole distincta est.

Cum his ego nec provisâ voluptate deducerer, tandem revocare animum cœpi, & sic mecum reputare: quid esset quod incogitantem rapuisset: unde ille aspectus sic placeret: quæ occulta vis, quæ ratio meam mentem tetigisset? num ipsa urbs, num fluminis cursus, montesve, an campi, an imago sylvarum? Horum omnium nihil unum: sed tantarum varietas rerum, & veluti Naturæ suas opes explicantis industria. Subiit inde cogitatio: nihil esse in mortalium rebus ad suam pulchritudinem sic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, nisi ad hunc quem intuebar modum adversarum dotium beneficio in aliam aliamque venustatem mutetur, semperque lassatos improvisa novitate reficiat: Et quoniam ad omnis decoris fastigium perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura est: Regiones aliquas montibus sustulit, alias in planiciem deduxit: has æstu torruit, has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio, temperavit.

Fœcunditatem, aut squalorem, non modo non ubique, sed nec in perpetuum imposuit: olim felices proventibus terræ, nunc sterilibus arenis informes ac vastæ sunt: & quæ quondam crudo aëre horrebant, non tantum jam in fruges, sed & in voluptatum instrumenta luxuriant. Adeo est ex totius Orbis pulchritudine, illius partes in multiplices habitus vultusque transire. Neque astra, licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëri motus eosdem & effectus solent infundere: Ideoque quamvis iisdem spatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur

tatur qui præcessit, aut exemplum est sequuturo.

Sed ille cujus gratia cæterarum rerum ornatus institutus est, ille ad divinitatis memoriam specimenque homo compositus, præcipue nascitur in hujus varietatis venustatem. Nam non modo diversos in corporibus habitus sortiti mortales sunt: sed & animos adeo in multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus possit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum series, quæ artium sublimitas, quodve calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiæ penetrabili à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirare diversitas, quam in libertatem homines nasci (qui enim aliter se regere possent, laudemque vel cum poena infamiam ex susceptis studiis mereri?) simulque servire, ad quosdam scilicet affectus, ac vivendi penè normam, sua indole vel temporum sorte adacti. Nam omnia secula genium habent, qui mortalium animos in certa studia solet inflectere. Quædam ætates præcipue armis exercitæ; mox omnia in quietem composita; tum Regnorum, tum Rerum publicarum in populis amor; nunc veluti in barbariem homines nasci, deinde facilioribus animis mansuescere, & post secula aliquot ad stipatum prima caligine ingenium redire. Ita sæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; subsidensque deinde industria, velut quadam nube, subducta est. Florentibus Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut altum, illis gentibus defuisse existimes? Artificiorum tanta vis, ut in auro, vel saxis, sive hominum, sive pecudum formas, penè etiam animarent: ea eloquentia, in Poëtis suavitas, ut illam sibi sumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non vinceret. Inde in alias terras concedente fortuna, nulli ipsis Græcis dolentius ad Majorum ueniam suspirabant, à quorum ingeniis exciderant.

| Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates sunt, multo certius illos mutabiles sæculorum genios prodent. Sub Augusto composita Roma omnis humanita-
tis

His cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis provecta est. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere. Unde tunc Poëtarum examen felicissimis numeris ludentium, nisi à quodam spiritu tum mentes agente, qui neque labores Poëtarum in Italia afflaverat, & paulo post in idem studium incumbentes destituit? A Nerone in Trajanum, pauci anni multos quoque Poëtas habuerunt, ingensque tunc numerus in Rhetorum arena sudantium: in quibus jam labentis linguæ indicia, & pro nativi decoris, quod perierat, pompa, tumor obscurus, & ad sapientiz specimen subornatæ sententiæ. Eadem tempestate sub Nerone excussa pax, qua Orbis Romanorum in quietem componebatur: & mox turbo ubique, & in omnium animis bellum, à Gallia, Germanique, ad ultima Orientis sensim infusum, quid erat nisi arcana vis, quod promodum fatum appellem, ad certas & destinatas vices corda mortalium propellens? Quæ secuta est ætas, jam quidem plurimum exciderat de antiqua venustate dicendi: & quod milites omnia possent, mores quoque ad feritatem recedebant. Tamen humanitas cum illis malis luctata est: donec externæ gentes in Imperium invaserunt: & quod luctuosissimum fuit, extincta scientia vix sui memoriam reliquit. Nati sub hæc tempora homines velut ad barbariem facti, non illam quidem feram, sed quæ obtusa ingenia

tristi

I Sub Augusto composita Roma omnis humanitas cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis provecta est.] Nullo sæculo magis florent liberales artes, quam cum reperiuntur viri principes, & Mecæneses, qui & foveant litteras, & faveant litteratis viris. Hinc Mart. L. 17.

Sint Mecæneses, non deerunt, Flacce, Marones.

Hinc ab Horatio l. 2. od. 17. appellatur

Mecænas meæron

Grande decus, columnæque rotæ.

Fuit autem Mecænas Augusto gratiosus, & ejus adminiculo in amicitiam Augusti Horatius se insinuavit, in gradu non mediocri apud utrumque fuit, & in gratiam Augusti post bellam Philippensem rediit: nec ipse solus Horatius, verum etiam Virgilius Maro, quem laudavit suo carmine idem Augustus: & quotquot eadem ætate florere Philologi, & Philomusi, qui quidem usque ad ætatem Trajani fuere non pauci. Nec ullo sæculo magis artes ingenum nituerent.

tristi nocte spissabat. At tunc plerique Majorum, quorum scriptis vel præcepta vetustatis vel gesta inerant, omissis per incuriam libris, secunda & pejore morte oppressi sunt. Artificiorum quoque alia rudioribus præceptis procurata: alia in totum perierunt. Nec multo post rursus hominibus scientiæ amor increvit: Sed in illorum seculorum infelicitatem damnati, non quam optare tam invenire scientiam poterant, si scientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, & acumen, non in scholarum modo argutiis, sed altius ac nobilius spirans, denique eruditionem ejusmodi, qualem veteres in sui seculi litteratis coluerant.

Erat tamen scientiæ quoddam genus, animis & temporibus illis aptum: Philosophiam, resque divinas, immenso disputandi studio aut evolvere, aut miserius impedire: tum in Iure responsa Prudentum, Imperatorumque rescripta, vel quæ Pontificibus placuerunt, insanis & inconditis voluminibus ad æternos discantium labores augere. Pluribus vero hæc ratio tunc scribendi, ut quodcunque argumentum sibi sumerent, priorum authorum de eadem re verba atque scientias, tanquam sua, lectoribus darent. Sic unius sæpe error cæteris lubricum fuit quo temere laberentur; vicissimque de unius recta sententia mutuam sapientiam multi sumebant.

Etiam quoscunque titulos libris suis facerent, ad universa digredi tunc decorum. Quæ illa tempestate historiæ à condito Orbe non exorsæ? Quæ pars rerum humanarum à rudibus ingeniis, quotiescunque scriberent, velut in chaos non coacta? At ut scias illos homines non defuisse Naturæ, sed illam tunc angustam, & propemodum ægram; certe non parcebant laboribus, nec deerant in illis indicia synceræ prudentiæ, ubi eas scientiarum partes obibant, quas tunc solas illi seculo fortuna indulserat. Hoc erat, in Philosophis quædam arguta disputandi ratio; in Iurisperitis autem quid legibus caveretur potius nosse, quam formularum vim, causasque factionum aut ætates distinguere.

Isto

Isto denique seculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis astum lucemque compositis.

Nec tantæ mutationis indicium in litteris tantum & scholis existit. Regnorum, & rerum publicarum momenta multo callidius procurata; bella ingeniosius aut illata, aut repulsa: & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenustum ac rude est, id vel dignum esse, vel natum incultis majorum moribus, cum fastu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab istius ætatis indole: cujus præstantia ubi post definita tempora expiravit, tradet Orbem alteri, ac, quod timeri potest, rudiori genio; fortasse & ipsa post aliquot deinde annorum spatium reditura. Ita seculorum ætatumque discrimina, non inelius ex syderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac studia deflexione, distinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere solet, certisque affectibus addicere; ille nimirum spiritus, qui singulis regionibus proprius, nascentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates statim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium arte saporem quidem mutant, cæterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur; ita in omni gente per æstus succedentium sæculorum, mores animosque mutantium, hæret quædam vis inconcussa, quam hominibus, pro conditione terrarum in quibus nasci contigerit, sua fata diviserunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ sorte durantia, quæ totas in historiis gentes aut commendant, aut notant: ut istic naturalis levitas populos agat, turbidisque incerta consiliis; illic pingues gravesque animi tristi superbia, tanquam specie arcanæ sapientiæ, ferociant: illi sitim non tolerant: alii in mutationem, nec provisæ consilia, temporariis ingeniis incumbant: apud cæteros placari non possit ultionis ingenium: Rursus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure sancita, in quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

¹ Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium sic animum instruere, ut diversus sit cum diversis, cognoscatque quid à quaque expectandum, aut timendum, operæ precium erit aliquot populorum præcipuos mores in conspectum ita dare, ut, ex communi multorum hominum indole, privatam in singulis deprehendas. Nec invenietur, opinor, tam superstitiosus amator sui ortus, cui grave sit in recensione patriæ suæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortalium tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid desideres, velut ultimam artificis manum; cujus supercilii esset totas Provincias publico fato vellet eripere, & indignari, se, ubi peccatur, id est inter homines, natum esse? Faceat in omnibus suæ gentis præceps favor, simulque cæterarum averfatrix invidia: Et nostra vitia fideliter agnoscamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur sequestro omnia iniectioni contemplationem in indolem Populorum, primum Orbem è specula despiciamus, & quales sive incolas, sive dominos hac tempestate sortitus sit. Asiæ Africæque sub Barbaris Imperiis casus, &

Græco-

¹ Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium sic animum instruere, &c.] Quoniam dixerat superius; sed alius præterea impetus animos raptare solet, certisque affectibus addicere; ille nimis spiritus, qui singulis regionibus proprius, nascentibus hominibus patriæ habitum, & cupiditates statim ingenerat. Scilicet variandi sunt affectus & mores pro natura gentis. Sunt autem Galli præcipites, nec longæ spei patientes. Hispani contra lenti in consiliis: in bello autem laboris & disciplinæ tolerantantes: tumidi interim, & vile ministerium, etiam si ampla spes effulgeat averfantes. Itali sunt reconditæ mentis, Germani simplices & aperti, Poloni feroces & quos fraude magis quam vi superes: Moscovitæ contra fraudulentissimi; longum erit omnia persequi, contentus nunc ero verbis Julii Firmici lib. 1. Math. cap. 1. *Scythæ soli*

immani feritatis crudelitate grassantur. Itali sunt regali semper nobilitate præfulgidi. Galli stolidi, leves Græci, Afri subdoli, avari Syri, acuti Siculi, luxuriosi semper Asiani, & voluptatibus occupati, Hispani elata jactantia animositate præpiteri. Ergo Scytharum rabiem nunquam mitigat Iupiter: nec Italiae aliquando Sol denegabit imperia: nec levisitati Græcorum Saturni stella pondus imponit: nec Asiana lascivitas sobria Jovis moderatione curvigitur: nec Siculorum acumen frigido ortu aliquando Saturni obtunditur: nec Syrorum avaritia lascivis Veneris radiationibus temperatur; nec Asiorum malitiosa commota, & bilinguis animas, salutare Jovis sidus impedit: nec Hispanorum jactantiam pigrum poterit Saturni lumen hebetare: nec Gallicam stoliditatem Mercurii sapientissimum sidus exacuet. Hos diversos populos noster ita recenset.

1 Hi

Græcorum Thracumque calamitas, præcipua humanitatis commercia in ultimam Europam coëgit; ut tot cladibus à barbaris domiti, & veluti feliciori parte execti, nostras vires possemus recognoscere, aut timere alienas. Nos vero ad malorum omnium sensus pestifero sopore torpentes, nec divinam vim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot Provinciarum quæ restabant valiturum citavimus robur. Etiam omni discordiarum genere laceravimus nostras opes, indigno prorsus facinore, ut, quod uno corpore vix sat erat, bellis odiisque in diversa discederet. Tandem sive expirantibus tot motuum flammis, sive per malam requiem pejora concipientibus, posita penè ubique arma miscent hodie mutuis consortiis populos, qui ut ingeniis linguisque diversi, ita nec una arte possunt esse tractabiles. Hi sunt Galli, Britannique, Itali, & Hispani, & quos jam immensa Germania suo nomine occupavit. Pannonum quoque reliquæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis superest: tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moscosque appellamus: Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro componitur. Nec adeo (proh dolor) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendique consuetudinem, cognoscere.

In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum similitudine obtexit. Cæteras vero plagas eadem diligentia scrutari, minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam volupta-

Hi sunt Galli, Britannique, Itali, & Hispani, & quos jam immensa Germania suo nomine occupavit. Pannonum quoque reliquæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis superest: tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moscosque appellamus: Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro componitur. Nec adeo (proh dolor) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendique consuetudinem co-

gnoscere.] Ubi nota propositionem præcipuæ partis hujus operis: acturus est siquidem de exterarum gentium ingeniis & ritibus seu barbarica feritate incultis, seu politiori disciplina informatis. Quamquam barbaras nationes & remotiores provincias eadem diligentia scrutari minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam voluptatem.

voluptatem. ¹ Nam Africam qui hodie præter mercatores
adeunt, in ipsis littoribus, aut si forte nonnihil ulterius à
fluminum ostiis in regionem invehuntur, cum incolis subi-
ta nec ad amicitiam valida pacta jungentes? ² Persas autem
à nobis non superstitionis magis impietas, quam ingens
terra-

¹ *Nam Africam qui hodie præter mer-
catores adeunt, &c.*] Hæc tertia pars or-
bis, quæ in turbinem aut demorsum
pyrum definit, quæque ab Europa di-
stinguitur mediterraneis fluctibus; ab
Asia vero sinu Arabico, & Isthmo,
Zonæ torridæ maximâ parte subjacet,
arenis plerumque conspersa, variis mon-
stris infesta, multis in locis inculta, vastâ
magis quam frequens est. Insulam di-
ceres undequaque vallatam, si Isthmus
abesset, quo Ægyptus Arabiæ jungitur.
Quid dicam de septem Africæ provin-
ciis? de Barbaria, quam in Fæzâ, Ma-
rochi, Dorz (veteris Mauritaniz) Tro-
misi, seu Algerii pyricâ infamis, Tu-
netani, olim Carthaginis, regna distin-
guunt. Quid de Ægypti superioris ce-
leberimis urbibus? de Alexandria ad
ostium Nili, Pelusio seu Damietta,
Babylone castello ab Assyriis colonis
quondam munito; & Memphi seu Cay-
ro, Soldani quondam sede; nunc vero
Proregis domicilio? Quid de inferiore
Ægypto in Eptanomiam, atque The-
baidein, ubi Thebæ Ecatompylæ vulgo
divisa? Quid de Numidiâ, quam *Bildu-
gerid* à dactylorum copia vocant; ubi
& mons Atlas: sed ea inculta & mon-
stris confertissima? Quid de deserto
Zara, (quæ vera Libya est) ubi arenis
viatores nonnunquam obruuntur, ac
plerumque magnete nautico velut in-
maz utuntur? Denique quid de Nubia,
de ora quæ dicitur Abex & Zangue-
bar, de Mosambica, de Cafraria, de
Congo, de utraque Æthiopia, & Nigri-
tis à Nigro amne nuncupatis, qui vel
pars Nili, vel Nilo par est? Porro Nilus,
qui est originis dubiæ & scopulis tanto
cum fragore crumpit, ut surdos Cata-
dupos accolat faciat; & à decimo septi-

mo Junii per quadraginta dies exun-
dans, per totidem derumescit. Causa
incrementi, imbres Æthiopiæ. Apud
Memphiticos autem turris est, ad quam
si Nilus excreverit, ubertatis anni conji-
citur. Fuit autem alias Africa celebris
propter Ammonis sortes, rupem Austro
sacram, & fontem, quem Solis appelli-
tant, rigentem meridie, noctu ferven-
tem, heroumque monumenta Cephei
& Cassiopeæ, Persei & Andromedæ,
Atlantis & Alcidis; atque haud procul
à freto Herculeo, in promontorio quod
dixerat *ἀνδρῶνας*, specus Alcidi sacrum:
His adde Antzi Gigantis parvam in-
gentem, nec ullius ususibilem: Ca-
stra Lælia & Cornelia, Uricam & Car-
thaginem, ambas inclytas, ambas à Phœ-
nicibus conditas; illam fato Catonis
insignem, hanc Imperii Romani æmu-
lam pertinacem: Labyrinthum Psamme-
tichi, ubi domus mille, Regiæ duode-
cim perpetuo parietis marmorei ambi-
tu: Thebas Ecatompylas: Pyramides
Ægypti, Regum sepulchra. Ajunt au-
tem Pomp. Mela, Solinus, & alii, areno-
sam Libyam spinis piscium, & mari-
cum fragmentis sparsam esse: adhuc
infixas cautibus videri anchoras, alia-
que vestigia effusi quondam usque ad ca-
loca Oceani priusquam Hercules nexos
olim perpetuo jugo colles Calpen &
Abilam inaudito labore diremisset.
Porro ab insula Nill Meroë, unde olim
primum Clima numeratum, cognita
erat Africa, ut Ovid. docet. Subjectæ
sunt insulæ ad occasum Fortunatæ &
Canariæ; ad ortum vero eminet Ma-
dagascar seu sancti Laurentii & a-
liæ.

² *Persas autem à nobis non superstitio-
nis magis impietas, quam ingens terrarum
cæci*

errarum cœlique divortium discrevit. ¹ India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata: si Lusitanos excipias,

cœlique divortium discrevit.] Persarum Imperium à Persæ filio Danaës nominatum, inter Euphratē, Tigridē, & Indum: inter & Caspiū, & Persicū mare consistit. Populus ad humanitatem, & artium liberalium studia sponte propendet, & à secta moribusque Turcarum discrepat, qui ad urbium, scientiarum, artium liberalium excidium nati, Christianorum vitiis foeliciores, quam virtute sua fuere. Attamen Rex fratribus oculis erui jubet, ne ad sceptrum aspirent, à quo cæci omnes exclusi. Adjectas habet Assyriam, cujus caput Niniven ad Tigridē: Susianam, ubi Susa prisca Regum sedes: Ecbatanam sive Taurim, nunc regiam: Hircaniam ad mare Caspiū, tigribus horrendam: Parthiam, ubi Eosatompylus, & Persēpolis: & Bactrianam, ubi canes aluntur sepulchrales. At Babylonia pars fuit Mesopotamiæ, & Assyriæ, cujus clarissima urbs Babylon, miraculum orbis. Et hæc regio, dicta Mesopotamia, ab Euphrate & Tigri ambientibus nomen sortita, fruitur benignitate soli, & æris clementia tanta, ut paradysum voluptatis ibidem extitisse non pauci affirmant. Tandem Persa palam Turcis infestus de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat: nunc pax inducitur, donec inustam Mahumetano nomini labem novissimis Venetorum laureis Sultanus abstergat. At nuper dum Christiani Reges assiduis armorum incendiis ardebant, Christianæ Religionis hostis infensissimus iste gens nostram sub jugum mittebat, eorum divitiis ad luxum, virginibus ad impudicitias, viris ad servitutem, calcata pietate ferum in morem abutens. Ille Sophi, qui nunc apud Persidem imperat, etsi juvenilibus annis nondum exiit, singularis tamen est prudentiæ princeps, cujus in ipsa pæne pueritia semina jecerat. Transcunt enim, dum suo cinctus erat satellitio, homo agrestis obvium se obtulit,

cujusdam aulici avaritiæ junctam inhumanitatem ingulans, quod homo barbarus repertam à se crumenam aureis nummis refertam non modo surripere vellet; verum etiam plura quam invenerat, extorqueret. Rex qui inexpertæ pubertatis annos primos non satis attigerat, armatum satellitium nihilominus sistere jubet; hominemque hæc cum aulico introduci. Hic imperterrita fronte causam dicere; ille Regis æquitatem provocare cum siet innocentis suæ obside. Princeps ad impetia natus crumenam postulat, & sciscitatur quantum nummorum crumena inventa contineret? & agrestis quidem, omnino quadraginta à se repertos: aulicus plures exigebat. Totidem Rex ab uno ex purpuratis sibi officii causa adherentibus postulat, & quadraginta nummos ei numerat, neque plures crumena poterat continere. Tum judicio Regis nummos cum crumena agresti homini transcripsit. Non est tua crumena, inquit, quæ tot nummos à te, ut ais, perditos concludere non potuit.

¹ India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata, si Lusitanos excipias, ibi pertinacius inherentes.] India clauditur ab Occidente fluviio Indo, qui Regioni nomen fecit, quippequam interlabens in Oceanum, qui Cambaiam alluit, devolvitur. Hæc à Septentrione Emodis montibus à Tartaris dirimitur: ab Ortu Damasiis jugis à Sinenfibus discernitur: ab Austro fluviis Oceani verberatur. Regionem hæc vastissimam Ganges aquis suis bifariam secat. Parti Boreali magnus Mogor Mahumetanus dominatur. Meridionalis gemino cornu in mare procurrit. Cis Gangem sita est Occidua, trans Gangem Orientalis. Ganges autem omnium fluminum maximus est, quippe

Eis regnator annis in flumina centum

Oceanique fre. : centeno jungitur annis.

In occidentali peninsula Cambaiz regnum.

pias, ibi pertinacius inhærentes. ¹ Chinenſes autem cum
exteris

num. Decan ubi Goa Luſitani pro-
regis ſedes. Malabar regio ad Auſtrum
uſque ad caput Comori expoſita, in
qua Cauanor, Calicut, Cranganor, Co-
chinum. Ad Orientalem peninſulæ o-
ram Narſinga, quæ & regno nomen fe-
cit, & Maliapor, ubi ex quo D. Thomas
Martyrii laurea donatus eſt, crux quot-
annis ſanguine ſudat. Ad Boream Ori-
xa, & Bengala ad Gangis oſtia. Hæc
Sinui nomen indidit, & utraque regnis
duobus. Demum regna Pegu, & Siam,
& Malaca in aurea Cherſoneſo olim
Luſitanorum, hodie Batavorum. Porro
mons Gates peninſulam Occidentalem
ſic dirimit, ut hinc hyems aſſidua, in-
de æſtas perennis pari ſolis acceſſu re-
ceſſuque deprehendatur. Eteſiarum ta-
men ſtatu calores temperantur. Durio-
ris vitæ, & indolis ſunt Indi, eſſi li-
tium expertes, pluribus addidit nuptis,
quarum quæ chariſſima eſt, in deſundi
rogum ſimul arſura ſe proripit. Partim
Idolis, partim Mahumetæ deliriis ſer-
uiunt, eſſi liqueat eos Chriſtianis legi-
bus à D. Thoma Apoſtolo fuiſſe olim
initiatos. Ad palmam, quæ eſt in ora
Malabar, quis non ſtupeat, cum & ci-
bum, & potum indigenis, & armamen-
ta navi, vela ſcilicet ex frondibus, ru-
dentes ex cortice, ex trunco cætera ſup-
peditet; cæ nuce vero quam Cocot ap-
pellitant, oleum, vinum, acetum, ſacca-
rum exprimatur? Ex inſulis nobiliſſimæ
ſunt Sumatra, deinde Borneo; tum
Java major, quam propter uberes pro-
ventus compendium orbis appellant:
Poſtea Ceilan ad caput Comori, inſula
tantæ amoenitatis, & fecunditatis, ut
ibi conditum primum hominem pu-
tent. Sinarum vicinæ ſunt Philippinæ,
& Molucæ. Maldivas autem ſubjectas
Indiæ, Linea æquinoctialis interſecat:
inſularibus iſtis cujuſdam plantæ, cui
nomen Betel, miræ virtutis ad Nicotia-
noſtræ modum; tam frequens eſt uſus, ut
cibo facilius, quam frondibus hujus
fructibus abſtineant.

[*Chinenſes autem cum exteris conſo-
tium ultro reſpiciunt.*] Hæc mundi extre-
ma pars Alexandro, & Romanis imper-
via fuit, haud dubium quin illis eſſet
incognita, quamvis de Sinenſibus ex
antiquis Ptolemæus fecerit mentionem:
hæc quoniam primos ſolis orientis ra-
dios excipit, benigniſſimos ejus inſuſus
ſentit, nullibi major aëris clementis,
nullibi terra feracior, nullibi opum uberi-
or copia. Incolæ artium peritia,
ſcientiarum cultu, obſervantia legum
ipſos Europæos antecellunt: nam legi-
bus patriis deſidia ſic plectitur, ut otiosi
nemo audeat. Agris colendis ruſſici,
artibus atque ſcientiis perdiſcendis in-
genui operam navant. Provinciæ à phi-
loſophis, quos vulgo *Mandariinos* vo-
cant, adminiſtrantur. Quid dico auri,
argenteique & gemmarum acervos?
Quid ſerici, ſaccari, Moſchi, aliarumque
pretioſarum mercium copiam? Quid lac-
cus & amnes pene innumeros, qui piſ-
cium, & avium aquaticarum immen-
ſam multitudinem ſuppeditant? Nemi-
ni extero antehac in regnum datus eſt
ingreſſus: Unde mirum videri debet.
quomodo ante paucos annos Evangelii
præcones hujus imperii clauſtra, tam ſe-
veris cuſtodita legibus, perfringere,
in ipſam Regis aulam penetrare, ab Ido-
lorum cultu ad Chriſti jugum non pau-
cos allicere potuerint. Incolis innata
eſt arrogantia tanta, ut monoculos Eu-
ropæos, captos oculis cæteros, ſe ipſos
ſolos perſpicaces vulgo jaſtent. Regis
vero tantus eſt ſaſtus, ut nunquam in
lucem prodeat; ſed loquatur per inter-
pretes; neminem aſpectu dignetur aut
aſſatu præter conjuges, & Eunuchos:
nec alio demum niſi filii ſolis nomine,
præfectos vero provinciarum ſolis ra-
dios, appellari velit. Superbiæ cauſa eſt
longe prolata imperii clauſtra, quod ad
Eoum mare ſuum Conchinchina ad
Auſtrum; ad Aquilonem Tartaria,
mirusque longiſſimus, & montium
continuum dorſum à vicinis regionibus
dirimit.

exteris consortium ultro refugiant. 'Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum misera

dirimit. At in quindecim vastissimas provincias, ducentas urbes celeberrimas, Regias duas, quarum Paquinum ad Boream, Nanquinum ad meridiem situm est, dividitur. Protenditur in latitudine à duodevicesimo gradu ad quadragesimum quartum: in longitudine vero à 145. usque ad 170. ut placet doctioribus: & mirum est quod tantum imperium in manum Tartarorum venerit, qui ab aliquot annis patefacto sibi aditu hæcenus impervium regnum occuparunt non sine aliqua Numinis providentiâ salutis mortalium consulenti. A Regno Sinenſi non longe absunt insulæ Coria, quæ ab eo distinguitur freto Nanguineo: & Japonia in Orientali Oceano. Sed quoniam de Tartari injecta mentio est, de his pauca prælibemus.

I *Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda, & ut plurimum misera gente miseri.*] Sed quænam illa gens Marti litare tam assueta, ut tam paucis annis tot provincias ditionis suæ fecerit! Sane agrestes plerumque & immanes sunt, feritatemque Borealibus populis communem participant: Adde ferocitati innata, & exercitationi bellicæ numerum tumultuario impetu irumpentem. Quadrata sunt statura, lata facie & obesa; oculis contortis & concavis; cæterum robore pollentes, audaces & temerarii, patientes inedia, & laboris. Jus solum in armis, & lex sola in corporis nervis. Domi equos, canes, feles, ac mures devorant: Militiæ, equis, quibus insident, venas inclidunt, & equinum sanguinem potant. Incertis plerumque vagantur sedibus; Stellarumque atque in primis Arctici poli aspectu cursus suos dirigunt. Hi quamvis à tribus seculis in Mahumetanas superstitiones Idololatriam commutarint, de antiquis moribus nonnihil tamen retinere. Colunt enim Regis sui descriptum nomen in tabulis, huncque filium & umbram Dei appellantes in templis

adorant, & in ejusdem verba jurant, nullam sibi aliam legem constituentes. Irrepsit tamen in has oras præconum opera Christiana religio & non paucos Christo subjecit; maxime ex quo Sinenſe regnum Tartarorum in ditionem venit, tunc enim liberior accessus in istas plagas Evangelio patuit. Tam ampla regio est, ut Sarmatiam omnem Asiaticam cum Scythia & Serica seu Cattaia amplectatur. Ab amne Tartaro, qui eam partem irrigat quæ Mungul dicitur, appellationem sortita est. Huic ab Ortu confinis est Sina: ab Austro India & Ganges: ab Occasu Mare Caspium & Magna Russia: ab Aquilone Oceanus hyperboreus. Stupenda coeli intemperies & ventorum acerbitas incutam plagam efficiunt, tritici tamen, oryza, setici, zinziberis, piperis, sacchari, picis, & nonnulli auri & argenti oppido ferax est, & armentorum omnis generis alitrix. Porro de Dæmonibus regionis incolis mira referunt, quæ quoniam omnem opinionem superant, hæc ego è sapientum confessu in gynecea simpulatricum & nutricum cunâs eliminanda puto. Nempe ajunt aëris spiritus ad cuiusvis obsequium paratos sese offerre conductitios, iussuque domini ad amussim exequi: Vocis quidem distinctæ sonos audies, at ne umbellam quidem loquentis apprehendes. Quis non tales famulos aëre solo more Chamaeleontis vespentes ad obsequium optet suum? quid de curribus veliferis dicam, quibus ajunt uti Tartaros & suas merces per totam transferre regionem? In ea Tartariæ ora quam Zavoleniæ Tartari tenent, ferunt quodam ex semine peponi vix dissimili plantam nasci agnum re & nomine referentem, è vulnere manare sanguinem: quodque omni admiratione admirabilius est, quandiu vicinis obsidetur herbulis, tandiu vivere, absumpto hoc pabulo tabescere, penitusque interire: imo appeti

miserâ gente miserâ. ¹ Americam, qua cultum animorum
passa

eam à lupis, ferisque rapacibus. Tartariz partes ita distinguunt Geographi: & primum quidem in provincias Magno Chamo subjectas, urbemque primariam Regis sedem, quæ Cambalus est, Sinen-sibus atque Indis celeberrimum emporium: Deinde Tartariam veterem recensent, quæ cum amne Tartaro hanc irrigante, Tartaris nomen impertiit. Postea Tartariam desertam à Tanai ad mare Caspium protensam. Tum Tartariam Sagatai, cujus caput Sammarchan, magni Tamerlani nareale solum. Denique Turchestan, unde Turcæ nomen cum origine mutuati sunt, in ipso Persidis & Indiæ confinio. Imo & Sinen-sibus & Tartaris subjectas ad ortum insulas; inter quas eminet Japonia, quæ pluribus subjacet Regibus; & in ea regnum Meaco inter alia eximium. Huc pertinet Choreæ à Sinen-sibus solo freto, seu ansa Nanquini discreta: hæc Japonum gens acuta est & sagax, verum idolorum cultui addicta, non pauci tamen Christo litant, sed cum vitæ, bonorumque naufragio. Famem ac sitim, algorem & æstum, laborem ac vigilias æquo animo perferunt: haustu calidæ delectantur, uti Sinen-ses, quod Romanis etiam in deliciis fuit, atque inde *calidicem* à calida hausta dictum putant.

¹ *Americam qua cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeare. Ita solis & licet & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere.*] Fuere ex præcis non pauci qui unicum esse hemisphærium hoc quod incolimus sibi persuaserunt: neque ultra Thule propter algores hyemis assidua: neque ultra Meroë in insulam Nili propter nimios æstus esse habitabile, non plura quam septem climata competantes. Verum à ducentis circiter annis novus orbis, aut novum hemisphærium, novasque terras Vesputius, Columbus, Marius, Choutenus, & ex Neptunigenis aliqui alii aperuere, de quibus tamen ab antiquioribus facta

mentio est: nam continentem trans Herculis columnas & Oceanum Atlanticum sitam Plato in Timæo & in Critia nostri orbis indigenis olim perviam fuisse post Solonem scripsit. Hanc insulam Atlantidem nominat, tota Europa Asiaque majorem: sed terræ moribus atque caraclysmis sic exhaustam, ut non posset Oceanus Atlanticus nisi multis post annis navibus trajici. Audi Poëtarum facile principem,

*Facit extra sidera tellus,
Extra anni Solisque vias, ubi Cælis
Atlas*

Axem humero torquet.

Audi & Senec. in Choro act. 2. Medea:

Venient annis

*Secula feris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Typhisque moras
Detegat orbis; nec sit terris
Ultima Thule.*

Addunt Plinius & Solinus perfossas Herculis columnas tandem admisisse exclusas Oceani aquas, & rerum naturæ faciem penitus commutasse: affirmatque Pomponius Mela in arenosis Libyæ jugis, & cautibus affixas anchoras, & spinas piscium, fragmentaque ostracorum attrita videri. Ex unde tam antiqua novitas nisi ex effuso quondam ad hos usque campos prorsus steriles & aridos pelago, & mutato terræ marisque situ. A meo necessario nuper audiui, cum ipse Africæ littora ultra fectum Gaditanum legeret, ingentibus ventorum procellis ad longinquos in Oceano tractus abreptum, multisque diebus vi tempestatis jactatum tandem in insulam transnataste ingentis magnitudinis versus Occasum, cujus solum haud inamoenum, frugibus ferax, amnis irriguum, superbis instructum ædibus: & ex sinu atque magnitudine Americam conjecisse, cujus umbra in hoc inferiore hemisphærio cernitur, de qua & apud Aristotelem, & interpretem ejus Apulcium, perinde atque de Magellanica

ca

passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeari. Ita solis & licet & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Qua vero in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, effervit animos incolarum, nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advektos plerumque tanquam infidiatores libertatis pro hostibus ducere; nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non raro prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse? Præsertim cum suis littoribus terrisque contenti sint; neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subduktis; de nostri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem supervacua disceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cœloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT

ca solemnis mentio sit. Distingunt autem Americam in Septentrionalem, quæ Mexicana est, & Meridionalem, quæ Peruviana; exiguo Isthmo alteram ab altera discernente: hujus forma triquetra est, quæ in tria amplissima latera panditur, & in sex regiones distinguitur, quæ sunt Castilla aurea, Peruvia terræ motu nuper concussa; Brasilia quam Indiam dicunt Occidentalem, Chica Magellanico freto defixa, quam Patagones incolunt, stupendæ gens proceritatis, utpote ad novem vel decem pedum mensuram assurgens. Septentrionalem Americam hæc regiones dividunt, Canada, nova Francia, Virginia, Florida, nova Hispania, nova

Granada, California. In occiduo latere ad fretum Anian duo regna, Quiviva, & Anian. Porro solum auro, argento, ferroque dives, omni genere animantium scatens, piscibus abundans, refectum margaritis. Indigenæ, quamvis moribus agrestibus sint, Deo tamen litant barbaris ritibus suis. Verum quæ ab Europæis habitatur America, illic religio Christiana viget. Insulæ pene innumeræ latius utrumque, sed maxime Eoum cingunt. Subiectæ utrique polo plagæ incognitæ sunt, & ut creditur, inhabitabiles propter Solis recessus, & inæqualitatem dierum. Amnis præcipuus est in parte Australi *Rio de la plata*, amnis argenteus.

CAPUT III.

Gallia dotes, & ingenium incolarum.

GAllia¹ pene provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum in Italiam penetrasent, capta incensaque Roma tantum terroris attulere, ut deinde caveretur, ne, quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. ² Et domita quidem à Romanis vicissim

¹ *Gallia pene provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimes, Romanorum quondam terror, Græciæ, Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est.* [Dudum Francorum animis insita virtus, & Romani nominis æmula, ante institutam Monarchiam ad exterarum gentium invidiam floruerat, merueratque ad suæ originis præconium communis fabulæ vanitatem, & reliquæ Trojanorum dici. Siquidem Romani accitis ad auxilium Francis communem armis communibus hostem sæpe propulsarant: ac ne ipsa quidem Valentiniani Cæsaris ætate de antiqua libertate quidquam remisserant. Hos & Constantinus in amicitia fidem, & communem fortunæ bellicæ societatem allexit. Deinde tamen Celtis adversus Galienum Imperatorem suppetias ferunt libidines Principis averfati. At postquam Francorum ditionis suæ claustra proferentium longius terror exsonuit, Romanorum armorum virtuti repagula obijciuntur, sed nequicquam, & conatibus utique irritis. Tantum obeft vicinos in vires asfurgere imperio pares. Porro Gallia orbis totius olim terror, & Asiæ, Græ-

cizque domitrix, quam demum à solis Diis quos ipsi Galli lacefferant, potuisse vinci Pompeius Trogus asseruit; non aliis quam Rheno, Oceano, Pyrenæis, & interno mari, terminis quondam clauderetur, ab Alpium jugis ad Rubiconem pertinens. Hæc plagarum omnium, quæ ad occasum recesserunt, feracissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certabat. Adde amplissimas divitias, quas Gallis benignior natura prodegit, quare hos Cæsar Commentariorum libro primo à Dite prognatos asseruit. Eadem causâ sæpe Germanis avara cupiditate adductis fuit transcendendi in Gallias, & relictis paludibus, ut ait Tacitus, Rhenique & Istri littoribus fecundissimo hoc solo confidendi. Robustum genus hominum erat, utpote qui in primis annis omni palæstræ genere induti: unde & victores Romanorum, à quibus & ipsi postea victi sunt, ab uno inquam Cæsare, non uno impetu, sed per partes. Delectantur equis quos impenso parant pretio, ut lib. 4. comment.

² *Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domesticæ emulatione commissa.* [Post initam

ciffim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam ex-
perta est. ¹ Post hæc Franci è media prorupere Germania;
& videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed

tam inter Julium Cæsarem, Cneium Pompeium & Marcum Crassum poten-
tiaz societatem, quæ Urbi Orbique ter-
rarum, nec minus diverso quoque tem-
pore ipsa exitialis fuit, Cæsari nullam
aliam ad Imperium capeffendum viam
cogitanti, decretæ in quinquennium
Galliæ: nullo repugnante, quia ingens
in eum populi favor ob immodicas lar-
gitiones, frustra Senatu ea quæ mox
acciderunt, præsentiente: sed, ut teste
Livio lib. 7. vincit plerumque pars ma-
joris animi, quam consilii. Vicit horum
prudentiam, inquit Tacitus, pronus
jam & in servitium ruens populus, qui
non defectu aut sapientia ducitur, sed
impetu & quadam temeritate, Fortuna
etiam ea quæ restabant in Europa, cum
Pompeji manibus Asia esset subacta, in
Cæsarem transferente. Tanto scilicet
Imperatore opus fuit, ut Gallia Trans-
alpina sub jugum mitteretur, quam-
quam non nisi domestica æmulatione
inter diversos Galliarum populos com-
missa hoc potuerit Cæsar, cum invicti
alioqui adunatis viribus, & victores
orbis hæcenus extitissent. Primus Gal-
liarum motus ab Helvetiis cœpit: Hi
Rheno, Jura monte (*Saenclaudianum* vo-
cant incolæ,) lacu Lemano, ac Rhoda-
no terminis continentur: Divisi pri-
mum in quatuor pagos, Tigurinum, Tu-
genum, Urbigenum, & Ambronicum.
Non sufficientibus terris, quæ gentis
bello invictæ multitudinem alerent, ad-
ducti primum auctoritate Orgetorigis;
mox eo è vivis rapto, homines bellan-
di cupidi è finibus exeunt, oppidaque,
vicos & domos incendunt, ut sublata
reditus spe ad omnia pericula subeunda
essent paratiores. Rauraci, Turingi, La-
lobrigi, Boji, alique in societatem
recepti sunt. Turbavit Galliam ipsam-

que Remp. Romanam tantæ multitu-
dinis motus, crevitque tantum ut est
Senatus decreto Consules duas Gallias
sortirentur, sed tamen tota belli moles
in unum Cæsarem Galliarum Impera-
torem refusa est: conscriptis in Italia
duabus legionibus ad Araris amnem
impeditos & nihil tale expectantes
ita est adorsus, ut magnam Helvetio-
rum partem concideret, adjuvantibus
Heduis & Allobrogibus, at frustra re-
pugnantibus Germanis, ipsoque Ario-
villo: Secunda longeque oneriosior pa-
gina Belgarum pro aris & focis decen-
tantium, sed & hos nihilominus vici-
nosque ad auxilium properantes interne-
cione deletit: quo fere tempore à Pu-
blio Crasso Marci filio Aremorici ci-
vitates subactæ. Itum est deinde in
Unellos, in Morinos, & Menapios ad
Rheni ostia positos. Porro Cæsar totam
Galliam ut per partes subjugabat, ita
variis provinciis appellabat nominibus,
sic dicta est Viennensis prima, Viennensis
secunda: Aquitanica prima, & sic de
Lugdunensi Gallia sive Celtica & de
Belgica.

¹ *Post hæc Franci è media prorupere
Germania, & videbantur ad secundam
servitutem Gallias vocaturi.* Franci Ger-
maniz populi, & fluminis utriusque
Rheni atque Danubii accolæ per cen-
tum & triginta annos Gallica arma las-
ciantes variis incurfionibus Galliarum
fines infestant, quasi ad secundam
servitutem Gallos vocaturi: sed toties
arcti in ea confederunt Germaniz pla-
ga, quæ Rheni aquis proximè alluitur,
Hessorum loca aliquot occupatis, quo
faciliori negotio Gallos finitimos quo-
tidiano bellandi usu lacerarent; dum-
que Romani naufragii sui tabellas cie-
cumferentes dominationis sue imagi-
nem

nem in Galliis retinerent, dum Orientalibus intenti negotiis Occidentales segnius curarent, anſam arripiunt, & advenientes Imperium arbori ventorum undique ſpirantium malignitate proſtigatz, ad quam omnes carervatim concurrunt modicum quid avulſuri, non eſſe abſimile, Romanorum Principum ſocordiâ animos dante, Galliam Belgicam, quæ Sequana, Rheno, & Oceano clauditur, primam occuparunt, deinde Galliis bellicam Francorum virtutem ſuſpicientibus cum armorum felicitate conjunctam, jam elanguescens Romanorum nomen ceperunt deſpicere, ſuaſque urbes victoribus aperire. Id enim eſt moris gentibus vario jugo aſſuetis, ut temeritate Fortunæ in eas partes ruant, ac pronæ ſint, quas ipſa liberaliori fronte intuetur. Attamen ab antiquo illo ſplendore Francia noſtra jam brevioribus clauſtris coarctata pauliſper deſecit, quippe quod ab ea Belgium, & Germania Cithrenana, cum Burgundia Comitatu, Helvetiis, atque Sabaudia avulſa ſint. Porro jam Franciam noſtram celebrant Archiepiſcopatus quindecim, Episcopatus centum & quinque, Senatus Purpuratorum duodecim, Academiz vero plurimæ: ſed Regum imprimis à tot retro ſeculis nunquam deſiciens religio orthodoxa: Hi primogenitorum Eccleſiæ titulo, ob ſuppetias ſummo Pontifici ſæpe oblatas rebus quaſi deſperatis inſigniti, virtutem etiam curandi ſcrofulas coelitus acceperunt. Denique ampliſſimum eſt in Galliis commercium ope fluviorum, qui Emporia celebratiſſima alluunt. Etenim ex Lingonum agro, qui altiffimus ideo Galliz totius creditur, ſex flumina magni nominis ſcaturiunt, Matrona, Moſa, Moſella, Sequana, Araris, Alba. Matrona à ſano ſeu caſtro Sandizeriano navigiorum patiens eſt. Inde Viſtriacum lambit, Cathalaunum pervadit, Theodorici caſtrum cum Meldis, & Latiniaco irrigat. Tum altero à Lotetia milliari, ad Carentolium, in Sequanam confluit. Moſella Trevirorum peragrata auguſta cum Tullis, ac Metis ad oppidum Confluentes devolvit ſuas aquas: Moſa vero

Virodunum, Nannetum, & alias urbes alluit. Alba Sequanz jungitur, quæ perluens Trecaſ in Campaniâ, Pariſiis in Francia, Rothomagus in Neuſtria in Oceanum ſe præcipitat. Ad Sequanam confluunt Oſia ad Pontifaram; non procul à Compendio Axonam excipit. Franciam & Normanniam dirimit Epta, & cum Icaone, Armenſonio, Eura Sequanz adjicitur. Ligeris omnium latiffimus ex Arverniz montibus ſcaturiens præcipiti curſu inſtabilem volvit arenam, & incerto alveo ſpatioſas planities percurrit: tum rigatis Nivernis, Aurelia, Bleſis, Turonibus, Andibus, juxta Nannetes in Oceanum Occidentalem prorumpit. Excipit à ſiniſtris amnes Elaver, Carim, Angerim, & Vigennam: & à dextris Meduanam, quæ Sartam, ac Lorum ſecundum Andes involvit. At Garumna ex Pyrenæis caſiliens irrigatis Tolofa, Agino, Burdegala in Aquitanicum Oceanum effunditur, eique Tarnis, Celindus, atque Duranius aquas ſuas miſcent. Demum Rhodanus ex Alpinis jugis erumpens Lemano lacui primum illabitur: mox Coloniam Allobrogum irrigat: tum Lugduni cum Arari concurrit, & lentiffimum flumen rapidiffimus amnis in mediterraneos ſinos pluribus oſtiis ſecum præcipitat, Vienna, Vivario, Arauſis, Avenione, Nemaſo, Arelate perluſtratis. Araris vero Lingonas primum & Cabilonem, Matifconemque præterlabitur. Alii ſunt inferioris ordinis amnes qui in mare influunt: Charentonus in Santonibus: Villania in Armorica: Somona in Picardia: Scaldis in Flandria: Rhenus autem nulli horum ulla parte cedit antiqui Galliz termini. Innatum eſt Francis pondus ad novitates, quas in veſtium aſſiduus formis, ut in moribus & nunquam in religionum mutacionibus ſignificaverit. Ceterum toti populo ingens amor, & patientia dominantis. Gens eſt armis ſtrenua, ſed equeſtri certamine melior: indomita apud ſe, verum ut in exterâs regiones inundavit, ſtatim innatæ virtutis, ſuique imperus oblita.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Jam vero divisus in plerosque Principes terris, penè in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisque eximia, & quæ meruit ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium Scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquæ esse.

Hæc igitur omnium regionum, quæ ad Occidentem recesserunt, felicissima, soli bonitate cum Genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax; olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulgit. Adeo omnis generis clara, ut exterorum mercatorum commercia penè ad solam voluptatem exceperit. Nam & luxus transalpino serico precium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt. Britannicæ tamen merces, si non necessariis, utilitatis certe plenissimis navigiis subvehuntur, quæ plumbo atque stanno, ubere etiam croco, tam quotidianis usibus, quam altiori elegantia ministrant. At Gallia præter messes, quibus solitudinem Hispaniæ levat, vina etiam in frigidiorum viciniam dispensata, multa carbaso & cannabi dives, necessaria plerisque gentibus vela, rudentesque, & quæ cætera ex funibus in classium armamenti idonea, subministrat. His & aliis dotibus, aurum, quod in venis suis vix habet, largissimo proventu excipit, ut, qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffusa regione, tot provinciarum vario nexu composita, vix sterilis aut inculti soli glebam indulgentia Naturæ omisit. Nam & vasta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem sunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus,

bus, & succo fructibusque preciosis; Avibus quoque cater-
vatim provolantibus, quæ in deliciis solent haberi: ut aëri
illa plaga tantum debeat, quantum de justo telluris officio
arena subduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur,
& pelago quod ab Hispaniæ Africæque faucibus positas ad
Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei situs,
& qui classes per omnis nominis maria littoraque possit e-
mittere, si Galli quam equis tam navali industriæ assuesce-
rent, spesque, ut subitas, ita longas ferre possent.

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud
illos vere regnatur, nefasque quantum Regi liceat dubitare.
Gens armis strenua, sed equestri certamine melior; ignara
perfidie, publico præsertim consilio: indomitæ intra se
molis; & ubi in externos exundat, statim impetus sui oblita:
eo modo nec diu externum imperium tenuit, & sola est in
exitium sui potens. Longobardiam, Neapolim, Siciliam,
& ple-

*1 Es modo nec diu externum imperium
tenuit & sola est in exitium sui potens.]*
Prolati Gallorum dotibus duos illo-
rum defectus exponunt. Primus est
quod victoriæ uti nesciant: nec enim
diu (cætera ut omittam) Siciliam, Me-
diolanum, Neapolim servare potuerunt.
Carolus Sancti Ludovici frater capta
Massilia, ac rebellibus capite truncatis,
cum numerosissimo exercitu superatis
Alpibus, Romam ab Urbano quarto
Tricassino primum; deinde à Clemente
quarto Narbonensi evocatus accelerat.
Ibi singulari pompa & apparatu in Sici-
liæ Regem inauguratus cum omnibus
copiis in Campaniam, Apuliamque
progressus, apud Beneventum Manfre-
dum hostem adortus, magno impetu
fudit, Manfredus gregario habitu inter
cæcos repertus. Captum oppidum rota-
que ab Oficia & ultra Pharum Sicilia in
Caroli potestatem cessit; sed Henricus,
Castellæ regis frater, ab eo exceptus
humaniter, singulari fallacia usus est;
nam Germanorum Italarumque in

Francos conjurationis pro Conradino
auctor fuit. Duplici pugna hostes pro-
fligati sunt & locus pugne Liliorum ap-
pellatus, extructa insuper sacra ædes à
victore. Conradinus in acie captus iussu
Caroli judicio constituto insignis ado-
lescentis vix octodecim annos natæ capi-
tali supplicio affectus est. Cujus parti-
bus tuendis Conradus è Syria in Sici-
liam appulerat, eamque insulam ita in
Carolum armaverat, ut principes civi-
tates ab eo deficerent, sed misso exercitu
in Francorum manus Conradus venit,
qui effossis primum oculis veste suspen-
sus infami morte vitam finiit. Hujus
fato, truso insuper in carcere Henrico,
quieta Sicilia aliquandiu potitus est Ca-
rolus. Verum brevi exorta conjuratione
tota Sicilia ab jugo resiluit: nam au-
thore Petro Aragoniorum Rege ipse re-
surgens Christi die Franci omnes ex
compacto crudeliter cæsi ad campanæ
pullum, quo populus ad vespertinos
hymnos convocabatur. Inde *Vespera
Sicilæ* cessare in proverbium. Vix diutius
Neapo-

Neapolitanum regnum aut Mediolanum obtinere Franci. Multo post tempore vindicaverat sibi Neapolitanum regnum Carolus VIII. Rex repetito ab Andegavensibus jure in id Regnum Reginz adoptione accitis. Rex comparatis ad bellum necessariis, Borbonio Franciæ rectore instituto, per Cottias Alpes robur juventutis Gallicæ in Italiam transmisit. Tantus Gallici nominis terror fuit, ut Arragonius de fuga cogitaret. Rex magno plausu Florentiæ exceptus Tuscos supplices admisit: Romam ingressus trepidantem regia humanitate confirmavit: Alexandro VI. honorem detulit, Capuæ ignovit: mox Neapolim cum exercitu festinat. Alphonsus Neapolitanus Rex insperata Caroli felicitate percussus, relicta Ferdinando filio Calabriæ Duci, qui mox Patrem est secutus, rerum summa, in Siciliam profugit. Tandem Neapolim cum pompa ingressus regno potius est Carolus receptus in fidem regni proceribus. Verum ut simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest, sic partum celeriter regnum tali celeritate amissum est, summo Pontifice Alexandro, Maximiliano Cæsare, Ferdinando Hispano, Venetis, ipsoque belli fomite Sfortia, universis denique Italiæ Principibus ac prope civitatibus in Regem itea conspirantibus, ut obsessis itineribus Francos reditu in Galliam intercluderent. Rex superato post quintum diem Apennini dorso ad forum Novum in ripa Tarræ amnis cum modicis copiis confederat, millia vix septem armorum aderant, hostium ad sexaginta, qui tamen jam licitabantur Francorum capita, ipsiusque Regis. Præcipuus hostium Dux Franciscus Gonzagua, Mantuæ Princeps. Rex tanta multitudine nil motus hortatur suos, ut strenuè decertent, iter in patriam & Penates manu & ferro faciendum: tantumque animi vox regia vultusque Deo proximus Francis addidit, ut apparatus admirabiles ac formidolosos exiguis Francorum copiis profigerent. Inde victor Caletam pervenit: mox liberatâ Nova-

riâ, quam Mantuanus obsidebat, parvinita est, Rexque in Franciam revertitur; sed neque mansit diu in fide Neapolis, revocato in Regem Arragonio, Gilbertoque Montpenserio ex febre sublato Galli in patriam redire: sic Regnum Neapolitanum cito partum citius amissum. Ludovicus XII. Regni successor, toto animo in Mediolanense bellum incubuit. Commodè accidit, ut Ludovicus Sfortia à sociis Principibus varias ob causas desereretur, sed à Venetis potissimum, quibus ille Cremonam eripuerat, sollicitatus ut in Italiam transcenderet, eò ingentes copias præmisit, Aubignio, Triulsiisque Ducibus: hi post superatas Alpes variis itineribus ditionem Mediolanensem ingressi multa oppida feliciter oppugnant. Alexandria dilapso Galeatio, Sfortiæ genero, vi capta est, Ticinum alique urbes ultro se dedunt. Sfortia ad Maximilianum Cæsarem fugere coactus, cetera victoribus dona reliquit: sic brevi Mediolanum in Francorum potestatem venit. Cæterum post quintum exilii mensem reverso in Galliam Rege, sibi diffidentibus & dissidentibus Aubignio Triulsiisque, Sfortia Germanorum auxilio Mediolanum recuperat, omine licet prorsus sibi infelici, siquidem ab Helvetiis proditus, in Galliam adductus est, ubi in carcere vitam clausit. Rex paulo post ad Neapolim recipiendam animum adjicit, Ferdinando Hispano in societatem belli admissio. Apulia omnis Ludovico Armeniaco Aubignioque ducibus brevi in potestatem Gallorum redacta est: capta Capua, moxque recepta Neapolis. Fridericus Rex pactus cum Franco annuum stipendium in Galliam proficiscitur: Eum Rex Ducem Andium fecit, sed non diu Hispani cum Francis in regno Neapolitano quieti esse potuerunt: Ambigunt de finibus. Itaque ab utriusque gentis ducibus ad arma ventum est. Ferdinandus, ut erat cupidus dominandi, Apulia Calabriæque contineri non potuit: jamque spe & cogitatione Neapolitanum regnum cum Italia tota devorabat. Consiliis præmissis aliquot

& plerasque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis subegere. Sed mox hostes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut simulantibus obsequium credere, inconsulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem lascivire: Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam suam respicere, cujus diu absentiam ferre non possunt. Per hæc vitia cessere in prædam his ipsis de quibus triumphabant; læta semper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantiae magis facta. Oris intrepidi habitus, motusque, atque gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant aut mitigent. Sic venuste compositi 'qualemcunque vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam inexhausto penu deprompserint, quocunque salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per earundem vestitum ac motuum

aliquot levibus præliis, cum Franci superiores evasisent, tandem à Venetis aliisque exteris proditi, ad Criniolam pugna temere commissa profligati sunt Galli: inde capta deditione Neapoli vix Caieta servata toto regno pulsi sunt: sic recuperatum iterum Regnum, iterum amissum est: Utinam vincere Italiam tanti non putassent Franci. Magis turpiter amissa est, quam gloriose acquisita: nec clarius unquam Gallicæ indolis argumentum fuit, quæ magis studet acquirere imperia, quam retinere. Secundus Galliarum defectus est, ut sola sit in exitium sui potens, quam scilicet in externo imperio retinendo novimus impotentem. Unde enim tot bella civilia, quibus parum abest quin novissimis seculis absorpta fuerit Gallia. Diditabat Carolus V. Imper. nisi hauriretur hostili gladio Francorum sanguis, à suis civibus

esse hauriendum, quippe quod Galli sanguine abundarent. Hinc illa inconstantia & levitas quam in Gallis exteri irridunt: hinc ille impetus & cultus ad novitates. Nam

I *Qualemcunque vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam inexhausto penu deprompserint, &c.* Ubi Gratia innata Francis laudatur, levitas penes diversos habitus arguitur, quæ levitas in Gallis antiqua est, ut testatur J. Cæsar in commentariis lib. 4. *Sunt, inquit, in consilio capiendi mobiles, & moris plerumque rebus student: Viatores consistere jubent & ramos sparsos excipiunt.* Imo videas apud Francici nominis hostes depictum Gallum nudo corpore cum forficibus in manu, & multiformi panni ac multitionum genere juxta apposito, quod est mobilitatis symbolum.

tuam variam imitationem putant accedere ; ignaræ , lepôris & gratiæ virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere ; in aliis autem , in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est , ejusdem venustatis imitationem & curam ingratam ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia , & quicunque alii motus ipsis animi recessibus inhærent , possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi , quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus , ut vix ullus deprehendat , veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis ; sic odium , amorem , pietatem. At vero quæ non magis imperio animi , quam usu , & externo corporis obsequio , perficiuntur , eorum imaginem in te transferre , reluctantem naturam , non poteris , ut est aptitudo corporis prompto habilique decore idonea , ut hilaris jocandi facilitas , & omnino eloquentia , non in præcordiis , sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallia consuetudine emineant , ægerrime te ad illius similitudinem transfers , nisi se tuus genius huic indoli sponte admoverit.

Cæterum nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit , quæ humanitatis templum videtur aperire , quo se omnium externorum fortuna conjiciat , Animum in hominibus , non patriam æstimat. Neque communi cæterarum regionum errore , in inquilinis , ac advenis , nascendi sortem punit. Ita candido simplici que amore virtutis eximios viros , undiquaque prodierint , sine invidia miratur , & sua opulencia gaudet augeri , & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem : tum etiam tot hospitum fortunam , ac famam , qui Gallico corpori non indigna aut inutili adoptione inserti sunt. Neque illic hospitibus dediscendi sunt patriæ suæ mores , aut ad Gallicam similitudinem flectendi , dum superbia absit , aut inculta barbaries. Quippe , ipsa veluti professione exteri moris , sollicitabis curiosæ gentis studia , simplicius peregrina , quam sua æstimantis , etiam quædam vitæ aut corporis vitia ,

A a

tia,

tia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruisse, & grandis opinionem scientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia; Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam fastumque non ferunt; Si videris dominari, servire erubescunt. Comitatus, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipse vilior honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in suum aut patriæ damnum sæpiissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ aut artificiorum utilissimam disciplinam capeßere ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmulari præpostero ambitu magnitudinem placet avorum, & fœdari gentilitium sanguinem putant, si populum vivendi consuetudine accesserint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici ocii improba species, ad patientiam tristium curarum sufficit, & in sola exeuntium morte. ¹ Et hæc animorum celsitudo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abire, tamen interdum penè necessariis facinoribus corrumpitur, in miserorum

¹ Et hæc animorum celsitudo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abire, tamen interdum penè necessariis facinoribus corrumpitur.] Fateor stemmata stimulos esse ad virtutem, sed hanc quam multi nobiles torvis oculis intuentur, qui sola majorum claritate tumentes ad vitia eo liberius prorumpunt, satis esse putantes, quod clarissimorum avorum longam seriem numerent, & alienis solummodo turgentes plumis more Horatianæ Corniculæ, de qua Horat. Epist. 3. ad Jul. F.

Ne si forte suas repetitum cœnecit olim
Grex avium plumas, moceat Corniculæ
risum

Furtivis nudata coloribus.

Nam genus & proceros, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra voco; inquit Ovidius. Et Juvenalis Satyra octava:

Stemmata quid faciunt, quid predest,
Pontice, longo

Sanguine censei, pictos ostendere cultus
Majorum, & stantes in curribus Æmilianos?

Quis fructus generis? tabula jactare capaci

Fumosis Equitum cum Dictatore magistris,

Si coram Lepidis male vivitur?

Totaliter veleres exornent undique cœca
Atria,

ferorum penatum angustiis turbulentam industriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis sceleribus inopia squalorem repellat. Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ prima humanitatem per orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, usque ad nos fama durantium, illo commercio suas res tulerunt ad externos, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in illustribus familiis opes eadem industria late componens. Britannia quoque sanguinis claritatem illo vitæ genere scædari non putat. At in Galliis hanc mutæ utilitatis rationem non modo stirpes antiquæ aspernantur; sed & quasi mercatores sui puderet, ubi illis largius fortuna indulgit, statim in aliam disciplinam filios suos agunt, jubentque majorem paterno fastigio scenam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum animorum nullibi efficacius videas, quam in ambitu Magistratum, à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes exclusit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum; dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel precio furtivorum munerum patrimonii rui-

nam

Atria, nobilitas sola est, atque unica virtus.

Et

Quis enim generosum dixerit hunc, qui Indignum genere, & præclaro nomine tantum

Insignis?

Concludit

Miserum est aliorum incumbere fama.

Sola apud Deum libertas est non servire peccatis: summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus; inquit Hieron. ad Celan. Est enim nobilitas, teste Arist. 4. Politic. virtus, & divitiarum antiquæ; nam attenditur secundum virtutem generis nobilitas, ait idem 2. Rhet. & nobile est quod ex bono prodiit genere. Audi Chrysologum: Ille

clarus, ille sublimis, ille nobilis, ille tunc integram nobilitatem suam puset, si dignetur servire vitiis, & ab eis non superari. Laudabilis vena suam servat originem, inquit Cassian. Et Plautus in Merc.

Pulchrius est nobilem virtute fieri, quam nasci.

Sunt autem, inquit Diog. Laërtius, velamina malitiæ nobilitas. Unde Moyses eligit humilem cum fratribus vitam, quam aulæ deliciis & honoribus frui. Concludo,

Nobilibus pulchrum est ortum esse parentibus: at non

Turpibus hos factis dedecorare decet.

Nobilitas nulla est nisi quam dedit unica virtus,

Esse ergo si vis nobilis, esto bonus.

A 2 2

I 2nd

nam reparante. Nec dubium, quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sic viliori sanguine angustisque animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curia, aut præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime ii vincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt. Accedit, quod vetustarum stirpium viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui è latebris quas auro condiderunt eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsan aliquando, in ignobilitatis suspensionem, eorum nominibus censer. Neque ideo fisci industria maligna criminatione carpenda est, qui de ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professio precio dignitates à Principe molem publicam subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædam concedere? qui, ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munere charissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Ut nec meliore sortitu delectos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi anbiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrimque pari sydere in patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honore redimunt, quibus ipsi tam immodicum premium fecere.

Ut vero, quo generosius vina adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant, ita istius gentis, ad humani-

manitatem & cum senuerit prudentiam factæ, adolescentia ac juvenus infano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notosque laceffendi, & ubique titulos nimix securitatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes ocii, inoque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tum inconsulti risus, neminique parcentes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & ideo majori specie subornatam prudentiam:• Veluti matura sapientia compositi, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & altum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed & virtutis simulatio tunc est ingrata, nec diu tamen scientia personæ impatientem omnis veli levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deest, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, ea demum omni precio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triste, quod benevolentiam, qua in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non satis convenire? Aves quoque in caveam deductæ rostra & iracundiam vix stringunt, & societas fati peregrinationem ferarum conciliat extra sylvas quærentium prædani.

Soli Galli quocunque in peregrino solo confederint, præsertim si miseri, & ad opem alienam conversi, sævissima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labes. Adhuc autem scœdus in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnati, subitis odiis, armisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem immanem, & ad istius seculi probrum: leve jurgium, solaque altercantium ambitione increscens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miserorum parentum intercepta consilia, spesque occisæ, & propemodum frustra pax in Galliis, & quæ vix minus Patricii sanguinis, quam si bello certatum publice esset, in hac arena hausit.

¹ Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci, rerumque suarum judicium permittere penè scenicæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem, ut, quicumque felicius, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes, & ab ipsa venientes Barbaria, Orbem supra aliquot sæcula suis moribus polluerunt.

His authoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrinque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimissi pugnabant, victus pro nocente habebatur; & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans, quæ jam auctis finibus, cum olim in Magistratum arbitrio esset, hodie ad privatorum libidinem desævit.

Isti

¹ *Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci?* Unde illam vecordem insaniam oriri putem, nisi ex gladiatoribus, primum in arenam descendentibus, ut artis suæ periculum faciant, aut spectanti populo sint voluptati: Deinde ex æmulis in Hippodromo lictæ suæ gladio, seu lancea dirimentibus? Nescio quo pestilenti fidere Gallia nostra ab uno vel altero seculo sic afflata est, ut civilem & nonnunquam cognatum, imo fratrum hauriret sanguinem, & gloriæ duceret aut tinxisse alieno cruore manus,

aut æmulum extarnasse. Et mirum est, quod ille furor omni furore deterior et si anathemate summorum Pontificum damnatus, & edicto Regum, legibusque civilibus vetitus, non potuit tamen in Gallia nostra his repagulis coerceri. Putant scilicet aliquam famam suo nomini comparaturos, & se Encelados, Salomoneos, Typhoros, Turnos, aut Aneas, Achilles aut Hectoras hoc facinore reputandos. Hinc illa injuriarum impatentia à Christianis moribus omnino abhorrens, sed ad naturam ferarum, & non tantum Gentilium magis accedens.

¹ Bri-

Isti tamen gladiatoræ arti prætextus est, nescias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere destinatos sibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci Romanique, & omnis gens armis strenua, cum ambitu quæsit.

Nunc vero non tanquam in angustia sese præmentium cuneorum (ut in iustis præliis solet) sed veluti in aperta arenæ libertate, per cursus recursusque, per omnem corporis habitum, per longam & disparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crudelitatem erudire, quam publicæ pietati suam fortitudinem parare videatur? Et vero nihil jam ad amentiam aut impietatem residuum in propinquos amicosque sævientibus. Sive sanguinis, sive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, sed inani superstitione verborum, & propemodum gratis, diffociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter se quidem læsi, sæpe aliorum inimicitiiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum seipsos & amicorum charissimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire soli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro subeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum est, violare non dubitant, ineptissimo desiderio famæ: ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli interferunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel sapientiæ pondus ita composuit, ne æstu patriorum vitiorum diripi possint. In iis egregia comitas; non fucata, aut insidiosè in hos ipsos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non secretis odiis vacant: Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua sorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum consortium admissio satis erit, aperto scelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis; cum maturis autem & castigatis Gallorum animis teipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erecta virilisque suavitas.

CAPUT IV.

Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

Britannia¹ per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum littorum sinus & nomina proferre. ² Tanquam alium in Oceano Orbem faceret, omnis animi genera incolis iniecit. Non alia Insula

toto

¹ Britannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum littorum sinus & nomina proferre. Gallia adversa est interjecto freto magna Britannia satis diversis moribus. Hi populi tumore inflati plusquam Iberico propter larga naturæ in eos prodigæ dona, impatientesque omnis jugi, & ad mobilitatem plerumque proni, civili tumultu Regnum sepiissime misceverunt, atque novis passim religionibus insulam suam & suas mentes aperuerunt. Reges autem quam sæpe histores securi subicere. Porro Britannia vel à Britanno filio Herculis, qui in hac insula dominatus est, vel à Britonibus Gallia populis, qui eo migrare, nomen accepit. Dicta est *Cassiteria* à stanni ibi enascentis copia, & *Albion* ab albis rupibus ac montibus, qui Angliam undequaque circumvallant. *Picti* quoque sunt appellati populi, eo quod corpus pingerent etiam pugnaturi. Pars Meridionalis insula dicitur Anglia, Borealis vero Scotia: quæ duo regna separantur Tueda & Sobeco amnibus. Inter

hæc duo regna ab ostio ad ostium maximus olim murus fuit. Urbs regni primaria, Londinum ad fluvium Tamisem, emporium, inter Europæ celeberrima celebrandum: Sequuntur Eboracum, Bristolium, Oronia; urbs Academica, Cantabrigia pariter Academica, Cantuaria, Archiepiscopus duo, Episcopus viginti quatuor. Celebrioribus portus sunt in Orientali latere, Neucastellum, Hall, Lyn, Harvich, &c. In Occidentali, Chester, unde naves in Iberiam solvunt: in Meridionali vero Plimouth.

² Tanquam alium in Oceano Orbem faceret, omnis animi genera incolis iniecit. Scilicet à variis gentibus insula domita est & subacta: hinc dicti quoque Anglo-Saxones, hinc & Vallia seu Gallia una ex provinciis dicta à Gallis quondam insula domitoribus. Britanniam magnam Tributariam quidem fecerat olim Julius Cæsar; sed Julius Agricola imperio Romano eam adjunxit, donec sub Honorio in illa Imperii Romani sua mole collabentis partitione Reges suos habere cœpit, qui variis moribus ipsos populos etiam imbuerant, siquidem

Com-

toto terrarum ambitu illustrior. ¹ Sicilia, Creta, Cyprus, vi-
sæ regni fortunam ac nomen capere posse: non, si in unum
corpus transeant, uni Britannix terrarum spatiis aut opibus
pares sint. ² Priscis quoque temporibus, armis inclytis stre-
nua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium in-
geniis

Componitur orbis

Regis ad exemplum.

Et primum in unoquoque genere est re-
gula cæterorum. Hinc Cedua Rex Ro-
mam petens Christo se suamque subje-
cit Angliam: ex quo barbaros mores
profus exuere insulares isti Christum
induentes. A Fergusio primo decem su-
pra centum reges imperavere. Fuit
Guillelmus Dux Normanniæ ab Eduar-
do tertio hæres nominatus. Venit etiam
Anglia in potestatem Comitum Ande-
gavensium: & tandem Scotorum Re-
gis Jacobi Mariæ Stuartæ filii totum
Regnum in ditionem cessit. Religionum
mutationes variæ variis etiam moribus
gentem hanc imbuunt. Quoties enim
indigenz Religionis causâ ex insula
extorres facti? quoties acciti extranei?
Quam multis Religionibus & sectis
Regnum totum proficissum est? Nunc sub
uno principe subiecta Anglia, Scotia,
Ibernia, de Carolo nuper revocato mo-
rum unitatem sperare potest.

1 *Sicilia, Creta, Cyprus, visa regni
fortunam ac nomen capere posse.*] Sicilia
omnes mediterranei maris insulas am-
plitudine vincit, quæ ubertate soli adeo
felix est ut horreum Romanorum fuerit
appellata. Dicta est quasi *Sicelita*, id est,
relecta, nempe ab Italia aqua angusto
fretto jam discernitur: quondam Tri-
nacrâ à tribus promontoriis, quibus in
diversa procurrens trianguli formam ef-
ficat. Primum promontorium, quod
Græciam spectat, Pachynum; secun-
dum, quod Italiam respicit & fretto al-
luitur, Pelorum: denique tertium, quod
ad Occasum vergit, Lilybæum. Hanc
incoluere olim Læstrigones anthropo-
phagi sive Cyclopes. Urbes præcipue fue-
runt Syracusa, fonte Arethusa, & ge-

mino portu inclyta quondam, nunc ve-
ro in ruderibus antiquam extinxit glo-
riam. Hodie præcipue sunt Panormus,
regni caput, quanquam Messana ad fre-
tum cum ipsa de dignitate contendat:
deinde Catana, Drepanum, Enna, Agra-
gas, Mazzara, Tauronelum. Et hanc in-
sulam Hispani possident, ex quo in Ves-
peris Siculis cæli sunt omnes Galli, &
admissi Arragonenses. Creta sive Can-
dia, Græcis Latinisque monumentis
plurimum celebrata, ab antiquo splen-
dore multum descivit: Ecatonpolis à
centum urbibus dicta est, sed hodie pau-
ciores sunt, quarum primaria est Can-
dia, quæ nomen in sulæ fecit: Sequun-
tur Canea, Rherinus, & Scytia. Jam
pro illius possessione Veneti jure, Turcæ
ut solent injuriâ decerrant. In mediter-
raneo mari præcipua est Cyprus, Veneri
olim sacra. Reges habuit suos, nec ita
pridem Gallos è familia Lusiniana. Tum
Genuensibus, inde Venetis, postea Tur-
cis paruit, capta à Solimo Turcarum
Imperatore anno millesimo quingen-
tesimo septuagesimo. Urbes præcipue
Salanis, hodie Famagusta, Lucorum ho-
die Nicosia, Ceraunia hodie Cerines.
In expugnanda Nicosia Bragadeni nobi-
lis Veneri virtus plurimum enituit; sed
major fuit ejusdem in crudelissima mor-
te à fœdis fragis Turcis perferenda con-
stantiæ laus. Olim celebratæ sunt ur-
bes Paphus, Cythera, & Amatus. Et
quanquam tales sint hæ tres insulæ,
non si in unum corpus transeant, uni
Britanniæ terrarum spatiis, aut opibus
vix pares sint.

2 *Priscis quoque temporibus armis in-
clytis strema, materiam fabulis dedit.*]
Cum enim Græci, inquit Mercator in
Atlante, Italiam ab Hespero Atlantia

geniis linguisque vulgatæ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britannicæ. 'Olim quidem inter novem Principes distributa. Mox bellis atque foederibus mutati cum Regibus gentium fines: donec tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet: Saxonum coloniis, quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis; Britannorum vero reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes, (hæc nobis hodie Wallia est,) & Scotis, quibus jam diu excisorum Pictonum portio accesserat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia spe quidem victoriæ minor, sed cujus spiritus Anglia non domaret, veluti in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diversa ab Angli indole pugnare

filio Hesperiam, Galliam à Polyphemi Galatiam fabulose dicerent; hanc insulam ab Albione Neptuni filio Albionem etiam fabulose denominasse vero non absumile videtur: quod Perottus, & Lilius Gyraldus prodiderunt. Finguntque & Neptunum & Albionem magnorum virorum, qui hanc oram incolere, progenitores fuisse, quod pluribus commentitiis historiis locum dedit. Nec enim minus proni ad celebrandam suam gentem Angli, quam Hispani, & Galli fuere, qui & ipsi in talibus & tam fabulosis narratiunculis effingendis plus æquo fuere dediti: commentaque plurima in dies eduntur, & sparguntur in vulgus, in quibus fictorum Heroum suorum gesta commendant.

I. *Olim quidem inter novem Principes distributa, &c.*] Hæc insula olim in duas partes divisa fuit, teste Ptolemæo magnæ conftr. l. ii. c. 6. ubi insulam universam in Britanniam parvam & magnam dividit. Magnam vocat citeriorem ejus partem ad Meridiem: parvam vero ulteriorem, ad Septentrionem. Romani vero ulteriore parte neglecta, quia, ut inquit Appianus, illis utilis esse non poterat, citeriorem in provinciam jam

reductam primum duplicem fecerunt, inferiorem, & superiorem, ut ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum Wallia superiorem; ulteriorem & septentrionalem, inferiorem vocat. Postea in tres partes diviserunt, ut ex Sexto Rufo liquet, in maximam Cæsariensem, Britanniam primam, & Britanniam secundam. Postremo, cum imperii Romani formula in dies mutaretur, Britannia in quinque partes distributa est, in Britanniam primam, & secundam, maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flaviam Cæsariensem. Nonnulli universam insulam olim fuisse in tres partes divisam scribere, nempe in Loegiam, Cambriam, & Albaniam: sed hanc recentiore esse divisionem credit Camdenus, ut quæ à tribus populis, Anglis, Cambris, & Scotis, qui insulam inter se diviserunt, nata videatur. Postea in duo regna, Angliam, & Scotiam divisa est insula, donec sub Jacobo VI. utrumque regnum cum Hibernia his adjecta in unum corpus coaluit, hinc Britannia magna pristinum nomen recepit. Porro tota insula in ix. principatus distincta est, nunc in plures comitatus, quos habes in Atlante majore descriptos.

I. Anglia

pugnare suos iussit; donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt: nunc utrisque imposito Rege, cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

¹ Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, comitantium oculos pulcherrima viriditate mulcet: gratuitis etiam bonis plebis animos in segnitiam exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem siccioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excusatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hyemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem inhorruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia, herbæque quas hybernus tepor alit. Quippe hyemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicam oram quatiant, qua Britannix adversa est, multoque rigidius Batavorum cælo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque servat. Proceras habet lauros: Rorismarini planta, apud multas gentes ipsa cura qua educatur preciosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitem alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. ² Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio,
cum

¹ *Anglia felicibus pascuis, &c.] Britanniam omnibus cæli ac soli bonis natura donavit, in qua nec rigor est nimius hyemis, nec ardor æstatis: in qua segetum tanta fecunditas, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris, & Liberis: in qua nemora sine immanibus bestiis, terra sine serpentibus noxiis. Contra pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta, & onusta velleribus. Hæc ex Panegyrico Constantini.*

² *Nam & Cantii amœnitas crebro*

collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio, &c.] Cantium aliud est Angliæ promontorium Occidentale, Straboni & Ptolemæo Ἀγγλίων: aliud, regio maritima contra Galliam, & ad Orientem spectans. Hujus incolæ omnium longe humanissimi sunt, & à moribus Gallorum minime differentes. Huic maritimæ regioni quatuor Reges olim præerant, quibus Cæsar, quicquid in annos singulos vestigialis populo Rom. Anglia penderet, constituit. Postea regnum vestigiale Pontifici Rom. sacrum

cc

cum cæteris ad Meridiem Ortumve spectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, viliusque redemptum ex Aquitania vinum, exemit. Lupi quoque ea insulæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui molosso creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis sedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulsisse. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, populus in ocio, & plerumque oblivione laboris, ditescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent, facili herba oblatas in floribus opes non in ullius curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso fato desit, transmarinum militem ante aliquot ætates non viderunt: Domestici autem motus hoc seculo rari: neque in Anglia, ut alibi terrarum, solent bella conflescere. Sæpe octiduum ingentes simul turbas quam parit tam absolvit: in homines sæviunt, non in opes & tecta, & subitæ acies adhuc crudas surgentesque lites dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opulentum vulgus non modico tumore sustollit, ut neque pro consuetudine cæterarum regionum timida humanitas, & Patriciorum dignitatem reverita, mitiget mores plebis, & plerumque rudiora artificia tot divitiarum tantique ocii crimen fiant. Nam artem aliquam professuri, septem annis, ut plurimum, tyrocinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis in collegium artificum adoptantur, quasi laboribus exempti, sub se alios tyrones asciscunt, edoctosque breviter in officinis proficiunt:

ex voto Henrici Regis. Metropolis dicta quoque Cantium seu Cantuaria, Archiepiscopalis juxta cum Eboracensi: at Præsul est quoque legatus natus. Jam quod ad Wintoniensem, seu Wiltoniensem agrum pertinet, ab oppido prima-

rio sic denominatur, & totus est mediterraneus. Terminos ab Ortum Oxoniæ & Southamptoniæ; ab Occasu Sommersetum; à Septentrione Glocestriam habet. Regio pascuis & frugibus ubique lata.

i Claj.

stituunt: Tunc ipsi non solemnes modo dies, sed & fastos (quis credat!) si sudum est, vario ludo in proximis campis exercent: nubilos in diversoriis oblectant: prorsus ut artificia impolitius habeant, quippe discipulorum peritiæ credita, & eorum redemptores contumacius urgeantur ad pretium, quo & tyronum labor, & desidia magistri ali possit. Diligens tamen nonnullarum Operarum industria, exactis artificiis eminens, preciumque per Orbem merentibus, satis prodit, in ea regione ejusmodi studia non stipatis cœli vitio animis, sed nimia felicitate laborare. Ut enim ad extimulanda ingenia, artesque fovendas, nimis cruda aut avara imperia nihil juvant, depressis populi mentibus, & desperatione solutis, ita fortuna lasciviens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal, non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: præterquam iis locis unde naves in exterar plagas solvunt. Nam importatas merces, aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos necesse est, qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis quam in Patricios suæ gentis exerta est, qui opulentiam suæ patriæ luunt rusticorum fastidio, seipso penè primis ordinibus stirpibusque æquantium; & indignationis suæ tam pretiosam causam odisse interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum æstimant, quos Dominos vocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones: Ducium & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis major natu. Illis quoque Episcopos Majorum pietas adjunxit. Apud hos Proceres ad omnia obsequia descendere non indignum, & ipsi velut in terram positos contemplantes suum fastigium non ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: sed successionis serie transeunt in hæredem; vel

vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane existimes decus: multa publice constituta tam ambizioso nomini reverentiam cultumque conciliant. Si contigerit æri alieno impares esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus esse potest, quamquam in Anglia debitores etiam in iudicium non vocatos sæpe carcer accipiat. Sed hoc illustrius, quod maximorum criminum accusati, scilicet, in ipsam rempublicam iniisse consilia, de equuleo securi sunt. Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in se velut ad consilium seductus; seipsos, & suæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur: Dum salutant, aut scribunt, descendere ad verba imaginariæ servitutis quæ istorum seculorum blandities invenit, nisi forte externis moribus imbuti, non sustinent. Populus rei maritimæ studiosus; neque aliud tantæ Insulæ validius munimentum quam tot nautarum sedulitas. Nec in castris quam navibus pejor miles, præsertim si externo aëri assuevit, cibisque, quos sæpe inexper-
tos avidius Angli gustant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non semel absumserunt, & classem Elizabethæ Reginæ auspiciis Lusitaniz littoribus applica-

1 *Classem Elizabethæ Reginæ auspiciis Lusitania littoribus applicatam, cum Angli frugem hostiam & vastitatem fecissent, nimis æstus & suavitatis pomorum, ac bac-
carum, quas illa plaga habet, pene totam debellavit.*] Non semel Angli talem expeditionem tentaverunt. Causa belli hæc fuit: Cum Lusitani magnam in Africa cladem à Saracenis acceperant, casu ibi cum flore Lusitanæ nobilitatis Rege Sebastiano, qui anno ætatis 24. ad Muleium regno ejectum, armis reducendum, gloriosam magis quam utilem expeditionem susceperat anno 1578. Huic Cardinalis Henricus, qui illius frater, grandis jam natu, affectuque vale-

tudine successit: & eo mortuo caducam regni possessionem multis ad se trahentibus Philippus Hispaniz rex adiit anno 1580. Tum Antonius Portugalliz Princeps auxiliatrices turmas ab Anglis petiit, quibus recuperare amissum regnum posset. Audiit haud illibenter Elizabetha supplicem, utpote quæ jam pridem vindictam in Hispanos ob appetitam Angliam moliretur. Hæc prima Hispaniæ classis quanto nunquam apparatu in Angliam inuenta, partim naufragio, partim Draci, Anglicani Ducis, maritimæ rei scientissimi, consiliis & artibus perierat. Antonius Portugalliz, ex quo Bragantiæ dux, qui regnum nuper recepit,

plicatam, cum Angli stragem hostium & vastitatem fecissent, nimius æstus, & suavitas pomorum, ac baccarum, quas illa plaga habet, penè totam debellavit. Discrimina omnia, & adeo mortem, impetu plus quam iudicio spernunt: Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum suorum consilio reguntur: Sua autem sponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de se sapius post funestos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum studia partium nuper & arma sævirent, milites Hispanicarum partium aliquot à Batavis capti erant, & suspendio conficiendi: (ita visum referre vicem hosti, qui captivos eodem lethi genere perdiderat.) Sed in omnes sævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum destinantur: cæteris incolumitas promissa est. Demissæ igitur in cassidem sortes, iussique singuli suum fatum extrahere: qui tesseram sustulisset nulla nota insignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impressam, statim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hispanus votis lachrymisque misericordiam

pit, Elizabethæ fretus auxiliis denuo Portugalliam tentat: sed seu fatis invidentibus, seu Anglis victoria abutentibus, tandem repellitur. Unde colligitur ut de se potius quam de fortuna post funestos exitus queri debeant.

I In Belgio cum studia partium nuper & arma sævirent, &c.] Hæc historia gesta est scilicet quo tempore Hispani cum Anglis societatem armorum iniecerant: nam postquam mora sunt non semel invicem bella quæ terra, quæ mari; tandem pace initâ Hispani auxiliares Anglorum turmas adversum Batavos, qui ab Hispania Rege nunc primum desciverant, movere cœperunt: sic autem à Batavis jugum Hispanum excussum est. In Belgio, quod Margareta Philippæ fratris nomine gubernabat, similiter ut in Gallia, infesta Calvinistarum armis erant omnia. Missus ad hanc pacandam provinciam Ferdinandus Alba-

nus dux anno 1567. asperitate animadversionis, ac præsertim duorum primariz nobilitatis comitum, Egmondi, & Hornani supplicio Belgas irritavit anno 1568. quo Carolus Philippi Regis Hispani filius ex Mariâ Lusitanâ à patre in custodiam datus, ejus mandato neci traditur. Batavi, & Mattiacarum seu Zelandicarum insularum incolæ primi anno 1572. libertatis signum sustulere excusso Hispanorum imperio; quod immodicis exactionibus invisum reddiderat Albanus. Ad istorum fœdus accedere deinde civitates ceteræ, & in eandem coaluere rempublicam, quæ fœderatorum ordinum hodieque dicitur; dicto Imperatore Guilielmo Nassovio Arausicano, cui successit Mauricius filius ille qui Juliacum expugnavit anno 1610. & in deditionem accepit Franciscis adjutus auxiliis.

diam plurimorum, etiam aliquorum risum elicuit. *Erat in illa sorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu accessit ad cassidem, & tesseram nil cunctatus adduxit: favit fors; erat illa salutaris.*

Exemptus periculo accedit ad Hispanum, adhuc fatali cassidi manum credere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis) Judices rogat, ut Hispano extra aleam misso sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, vitamque tantulis nummis æstimanti, Judices annuerunt, & is rursus felici tessera evasit: non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed veteri, & ab hoc seculo abhorrente, ii tradiderunt, quos Normannia ad eorum sceptrum transmisit. Pauca illæ etiam, & plerumque ambigua. 'De cætero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam judicum potestatem: & arcanum populi ingenium, tanquam Neustricæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent.' Et inde vulgatam fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consue-

1 *De cætero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam judicum potestatem.* Præter leges illas Gallico idiomate, sed ipso veteri tunc conscriptas, cum Guillelmus Dux ope Normannorum Angliam sibi subjecit, habet illa natio suas etiam sibi singulares consuetudines, quarum ductu lites intentant, & Gallico more ad multos annos protrahunt. Certe ajunt inferioris Normanniæ populos ad litigationes esse natos, & in hac arte mirum quantum soletres: hinc Angli ex his progeniti ad lites ita proni, ut

2 *Inde vulgatam fabulam crediderim inesse Anglis caudas.* Queritur hic unde illi fabulæ locus, & an aliquando visi sint caudati Angli, & κίρναροι? An quod callidi sint, & astutæ simæ vix diffimiles? An ex eo quod Juridici caudatis amici togis forum celebrent, aut

quia peritia litigandi cæteros Boreales populos, alioqui simplicis indolis, & ad credendum plus æquo facilis antecant? Anglos appellatos esse Cerco-Albionas, & caudatos constar quidem; ratio vix satis liquet. Narrant aliqui, neque inter anicularum commentitia volunt reputari, quæ D. Thomæ Cantuariensi Episcopo asserunt accidisse: qui, dum Regis Henrici II. iras fugiens, oppidum Angliæ quoddam peragraret, oppidani venerabilem virum tanto habuere ludibrio, ut illius equi caudam amputarent, cui pius præsul insidebat. Additque Polydorus Virgilius, rerum Anglicarum scriptor strenuus, totam istorum posteritatem caudas habuisse in vindictam derisionis, & liberos eorum in lucem venisse Cercopes. Utrum fabula sit, an res gesta, credas necne, mi Lector, per me licet. Sumitur autem κίρναροι pro callido

Consuetudinum autem ac legum, quæcunque à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum sanctitate; etiam nunc mutare aut delere, religio illis sit. Unde enim nisi ab hac majorum incauta bonitate 'lex viget, ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim à Britannicis littoribus in exteras regiones non eVectum.

¹ In Philosophia autem, ac Mathesi, terrarumque & astrorum

callido simiarum genere, & *Cercus* dicitur, qui astute subblanditur, ut de Cæsare Cicero ad Atticum libro 8. *Domitius*, inquit, ut audio, in Cæsare est quidam, ut audio, paratus ad nungendum: si in Hispaniam, non probo; si ad Cn., laudo. Quovis potius certe, quam ut *Cercus* videret. Cæsarem intelligit, qui mira vassritie grassabatur, ut omnino acciperet principatum, arridebatque omnibus; & præterquam etiam daret ingenium, clementiam præferebat: injurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Plura Cœlius cap. 59. lib. 16.

¹ *Lex viget ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim à Britannicis littoribus in exteras, &c.*] Longe sequiori ratione tamen Henricus VIII. Angliæ Rex legitur imperasse. Is cum Annam Bolenam efflictim deperiret, & hanc sibi conjugio jungere vellet, fama insoliti & incestuosi amoris ultra Oceanum pervadens ad aures Thomæ, patris Annæ, qui legati vices obibat in Gallia, tandem pervenit; nec mora, in Angliam revertitur, Regem adit, narrat Annam, quam sibi Rex optabat in conjugem, hanc illegitimo concubitu suam uxorem, dum ipse biennii legationem obiret in Galliis, ex Rege peperisse, ideoque filiam Henrici Annam esse, quam non sine scelere posset sibi copulare. Cui Rex, Tace stolidè, plus-

quam centum proci tuam conjugem corrumpere; sed ex quocunque sit, ex te vel quovis alio, hanc incam esse volo. Justusque est Thomas vel ingratis in prolem legitimam Annam reparare.

² *In Philosophia autem & Mathesi, &c.*] Habuit Angliæ viros non paucos omni scientiæ laude illustres, utque prisca secula sileam, mirata est nostra ætas Thomam Maurum, Cæcilium, & Baconem tres Cancellarios regios, nullius disciplinæ expertes; quod testantur eorum monumenta captum omnem superantia: Alexand. Anderfonius Scotus excelluit mathesi, unde Britannia omnium scientiarum olim schola fuit, unde emerfere Bedæ, Alcuini, Scori, qui scientiæ aquas plusquam Castalias toti Europæ propinarunt. Non pigeat hæc legere ex Polydoro supra laudato deprompta lib. 5. Fuit annus Salutis 92. cum duos ferunt monachos ex Hibernia, sive ex Scotia, ut quibusdam placet, in Galliam delatos, se sapientiam venalem habere magna voce testantes; mercedis loco cibaria, & vestiaria duntaxat petiisse, & istorum alterum, qui Clemens nominabatur, à Carolo Lutetiæ retentum, eique ex omni ordine civitatis traditos juvenes in disciplinam; alterum vero in Italiam transire jussum, ac Ticini docuisse. Non nemo id assignat quatuor Bedæ discipulis, Rabano, Alcuino, Claudio, & Jo. Scoto: sed utcumque se res habeat, satis constat Anglos primos Eu-

strorum scientiis, nulla est tam prodigiosa sententia, quæ non ex hac regione auctores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, sed modum curiosæ subtilitatis & per innumeras disputationes effusæ non invenientem. Terram circumagi, non cælum, Solem cum syderum lata serie non inhaerere cœlestibus globis: sed & globos ejusmodi nusquam esse, & quicquid Philosophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere simulant: tanquam altius supraque vulgi ingenium spiraturi, si videantur communem sapientiam ut prophanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, intuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis sensus, ita

etiam bonas artes docuisse: quandoquidem Alcuinus, & Joannes, cognomento Scotus, imprimis inter Anglos doctissimi fuerunt. Erat porro ex Northumbria oriundus Beda. Idem Polyd. Virg. lib. 4. ait Regem Scotorum ad Carolum, qui novas conditurus Academiæ, ad se usque ab extremis orbis partibus eruditos viros evocabat, Clementem & Joannem homines doctissimos misisse. Imo S. Neotus, sanctitate æque ac eruditione præstans, author fuit, ut destruetis à Danis Academiis, Oxonii ludus litterarius aperiretur, quo deinde tantus litteratorum concursus factus est, ut Oxonium meliorum artium recte Athenas alteras dixisses. qua de re Polyd. Hist. Angl. lib. 4. Fuit & Cantabrigiæ Academia. Sunt autem Angli scientiarum & artium amantes, non earum modo, quæ comuni usu sunt receptæ; verum etiam novarum, quales sunt,

[*Terram circumagi, non cælum, &c.*]

Qui opinioni Copernici dedit initium, dicens Solem in centro mundi esse definitum tanquam ipsum centrum mundi communemque rerum patrem; terram vero mobilem esse, & non secus atque planetas circumagi. Videtur suffragari noster Carelius in sua nova Philosophia. Tichobrahe Danus, & ille Germanus qui nuper librum edidit de novo mundo in

orbe Lunæ, quem Cæsari dedicavit. Philosophia prioribus seculis inaudita: quidam enim Neoterici docent alios esse mundos hocce vulgari longè elegantiores; & eas in orbe Lunæ maculas, minusque pellucidas partes, quas in illa arguimus, aliud nihil esse quam aquas, quæ acceperam lucem non reflectunt: quod autem splendidum est, terras esse, quæ radios Solis excipientes, pallidum istud lumen, quod in Luna cernimus, efficiunt, non alia ratione quam nostræ terræ, quæ Solaribus radiis flagellatæ pari fulgore radiantem lucem exhibent. Sed illa Poëtis relinquenda, qui Nemeum Leonem ex sylvis Lunæ à Junone novercæ ad perniciem Herculis demissum volunt. Et sunt qui non modo de orbe Lunæ istud commenti sunt; verum de cæteris etiam errantibus, in quarum numero orbem quoque nostrum recensent, medium illi inter planetas locum tribuentes, Solis sphaera in centro mundi constituta, eaque immobili. Ajunt scilicet planetas non iis scintillis ardere, quibus stellas fixas firmamenti. Sed quem fidejussorem dabunt? Oculum? At oculo nimium caliganti nulla fides: repugnatque authoritati divinæ hæc opinio, quæ apud Gentiles sic invaluit, ut castratus à filio Jove Saturnus ideo finiretur.

ita multo acrius ejusmodi disputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum possunt, qualemcunque sibi speciem pietatis persuasent. Prioribus seculis aucti opibus homines in solitudinem & eremum jurantes; adeo

I Prioribus seculis aucti opibus homines in solitudinem, & eremum jurantes, &c.

Imo quanti viri fuerint, qui alacritate condidere docent Analistæ, cum ipsimet Angliæ reges & regii principes eremum pulchre præfulerint: testis est Sebaertus, Rex Angliæ & cum Seby Sifardus filius S. Petri Londinensis ascetæ. Etenim vitam monasticam ad vitam contemplativæ genus pertinere, nemo est, opinor, qui dubitet. Quod enim quidam perfectionis studio à turbis sive in suburbia, sive rus, sive in solitudinem secederent, Monachi dicti sunt. Hos initio per cellas dispersos Basilii aggregavit, & cœnobitica vita informavit, donec in Occidente excitavit Deus Benedictum, qui & magistra experientia, & divinitus edoctus scripsit regulam discrezione præcipuam, sermone luculentam, à Gregorio Pontifice antea Monacho laudatam, & dispersam, qui ad Bonitum Cassinensem scribens ait; pro amore, quem in communem patrem, & magistrum nostrum Benedictum, & in discipulos ejus specialem, & singularem gerimus. Cumque Gregorii discipuli Augustinus, Laurentius, Mellitus, Justus, Petrus, Paulinus, Honorius Anglorum Apostoli à monasterio Gregoriano tanquam ex seminario prodissent, Angliæ Reges, & nominatim Egardus in Diplomatum suis S. Benedictum communis patris titulo pariter honestavit, adeo ut idem Rex gloriaretur se quadraginta septem monasteria condidisse, ac si Deus vitam concederet, non prius destitutum se quam ad quinquagesimum sacrum numerum pervenisset. Tunc magna pars orbis SS. Monachos, Apostolos, & Doctores cepit venerari: ita nimirum à Romanis Monachis Anglia, ita Germania à Monachis Anglis, totusque fere Septentrio

Christiana sacra suscepit, ut mirum non sit, quod passim in monasteriis erectæ Cathedralæ Episcopales, in quibus præsidere nonnisi Monachis fas esset: nam ut nihil dicam de monasterio cathedrali sub S. Augustino Cantuariensi, sub S. Paulino Eboracensi, Rossensi sub Justo, Londinensi sub Mellito, sub Aidano Lindisfarniensi, Scherbornensi sub Aldhelmo, Wigornienſi sub Egvino, Wormatiensibus quoque Ecclesia sub S. Ruperto, antequam Juvavii sederet, fuit monasterium cathedrale. Quid loquar de pietate Bonifacii, Columbani, & aliorum quos orbis Apostolos Anglia olim terra Sanctorum edidit? Quid quod Augustino & sociis ejus debent Angli quod Christiani sunt? Neque pietatem illam ita deseruisse putandum est, quandoquidem ascetæ Westmonasterii, quos Elizabetha sibi asserere destinabat, mori potius quam à fide Catholica deficere elegerant. Audi Alcuinum sanctitate doctrinaque conspicuum: O quam salix est vita Monachorum, Deo placabilis, Angelis amabilis, hominibus honorabilis! Qui hic fideliter vivit inter homines, haud dubiam feliciter regnat inter Angelos. Hæc primitiva inter Apostolos instituta Ecclesia, quibus omnia communia fuisse leguntur, & nemo quid sum esse dicebat, &c. Neque ipse aliter vixit quam docuit cœlestis doctrinæ schola; & conversario in cœlis est vita Monastica inquit Basilii. Porro alendo magno cœnobitarum numero necessarii fuere magni redditus: neque alendis solum Monachis bona cœnobii sunt concessa, verum etiam pauperibus nutriendis, quod adeo consuetum fuit, ut unus de congregatione huic officio præfectus non paucos ad id fundos obtinere prisco de more solcat. Nunc ubique penes commendatarios summa præcipui redditus est,

Bb 2

eti

adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati concesserit, nimis timido & periculoso voto, tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipsa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent, isti autem in luxum se agi tantæ fortunæ vitio suerent, mox in invidiam secum quoque sacra tracturi. Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit, multi autem sic in contrarium divertere, ut, quo longius à vestigiis patrum absunt, eo se propiores cælo credant. Nec id tamen publico consilio, aut si deprehendi contigerit, palam inulto, sed elusis per privatas superstitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc sibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit superba suavitas præter cæteros sapiendi, in varia nomina abierunt, legesque diversas, non ipsa hominum autoritate aut numero, sed pertinacia sancitas: & quod miserabili risu dignissimum putes, crudelibus edictis illæ sectæ invicem sæviunt: unos se cœlestium rerum participes, exortes cæteros omnes esse. Forte in unam superstitionem consenserat cum duobus liberis pater, è plebe vir, sive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æstimes. Illi tres unam rempublicam sectamque faciebant, (& sæpe non pluribus hæc religiones constant.) Tandem pervicacius inter se de divina re agentibus, decessit primum à filiis pater, non quod meliora sentiret, sed diversa: & ab illis de communione sanctorum (nam sic nugatores dicebant) ejectus est. Porro sancti non his alii præter seipsum erant. Mox autem & discissis mentibus alter fratrum alterum à cœlesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, & trium hominum numero definita, tres quoque ecclesiarum

nataz

etsi vix unquam disciplina regularis religiosius observata fuerit. Sed adire potes S. Chrysostomum adversus vituperatores vitæ monasticæ libro 3. tom. 4.

I In varia nomina abierunt, legesque diversas. Vix plures Græci ex equo Trojano erupere, quam hæreses ex Anglia:

Nam præter illos quatuor opinionibus dissentientes, qui è Germania acciti sunt, revixit etiam ibi Arianismus, viguit Anabaptismus, sed Atheismus in primis invaluit: de his consule Flor. Ramundum lib. 6. ubi de mutationibus religionis in Anglia proluxe agitur.

I Næz

nata sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. 'Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Judices vident. Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibi quid credant authores sunt: non tormenta perhorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquiescentes, igne quoque consumpti, se ipsi furori suo litant.

Jam vero peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio, qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremque in hospitem injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbiæ contumaciam laceßere velle, paulo aliquid supra dementiæ malum esset. Nec tunc quidem tempestivum est tuam causam fidentius orare in sævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi ostentare defensionem meditantis. Leni & placido questu melius examaveris irruentes: ignobiles preces erunt, quibus primum æstum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens, si nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agrisve multitudo in advocacionem eorum

[*Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal.*] Quamvis omnis religio præter Romanam satis excepta sit in Anglia, nonnunquam tamen in novatas sævitum est; quippe quod ex quo libertati vivendi ad arbitrium patuit aditus, ingens sectarum inter se pugnantium multitudo ibi pullulavit. Novissima omnium fuit Jacobi Naylord, & sociorum, quos *Quaquertios* nuncupant. Ajunt se à Deo missos ad absolvendum & perficiendum opus Dei; & eodem modo educatos esse de patria, quo olim Abraham, signatum super nos lumen ab ipso

ortu sufficere ad salutem illorum, qui hoc sequerentur: & eos qui carent Evangelio, principia rectæ vitæ in se habere ad æternam salutem sufficientia. Addunt mentem cujusvis expertem navi à Deo se obtinuisse; sacrum autem baptismatis lavacrum non esse præceptum divinum. Mentiturque se Messiam Jacobus iste Naylord, & Matthæus Thomas Agnum Dei. Ducunt secum ex utroque sexu Apostolos, qui se omni spurcitie contaminant. Pseudo-Messias nuper perforata est lingua præter flagrum & carcerem.

eorum qui in te primi deficiunt; aut concurrunt, aut timeri certe potest. In solitudine autem, & absconque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda est, saltem ad speciem, vis animi contumelias non ferentis, qua terrebis non vera virtute insultantes, & injuriam paritam idoneus quam inferre. Magistratus porro, ac iudices, peregrinorum questibus faciles, hanc multam popularium in illos injuriam ire sinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accusari pronum, plebi autem ubique difficile, & ut plutimum, nefas. Et adeo hospitalia tribunalia in ea gente erecta sunt; ut, siue externus actor sit, faventes iudices habeat; siue uno crimine cum indigena reus, cive ad virgas furcatumque destinato, ipse interdum nihil acerbius jubeatur quam à Britannia excedere. Patiens quoque animus ad excipiendo peregrinos sponte factus; & famam illius comitatus cum honesto ambitu querunt; ut neminem possit peregrinationis Britannicæ poenitere, nisi averis incultisque moribus in barbarietem natum; aut indignum qui Optimatum consortio misceatur. Cum his tamen, qui sui fastigii gravi cultum ipso gestu atque verbis magnifice adornant, ex adverso componendus est gradus ad certamen majestatis; ne te forte aut ex sua gravitate, aut ex tua oratione æstiment, quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda est. Evilesces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

¹ Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto sceptro supra fidem & ætatem Regnorum

¹ *Britannia in Septentrionem excurrente Angliam Scotia excipit.* Scotia amne Tueda, & Sobro ab Anglia discretæ plagas habet ad Austrum maxime tam foelices, ut ferant campos Elysios ibi extitisse, adeo amœnus & gratus est loci genius omni genere opum præterquam in montibus affluentis, & ingenia ad humanam societatem exulta; quan-

quam præceptis ad omnia animus, & querendis opibus aptior quam servandis. Hæc Borealis est respectu Angliæ, cum qua insulam triquetram efficit tantæ capacitatis ut quæ maxime. A sylva dicta est Caledonia. Caput regni Edimburgum. Glasgo & Santandream Archiepiscopales urbes sunt, quibus subsunt Episcopales tredecim.

1 Cræ

ram cæterorum : quippe viginti jam sæculis sui imperii fortunam in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Jacobum Britannicum numerantur ; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ consuetudinis culturam facilis : corporis habitus supra multas gentes : cæteraque cum Gallis communia, præter soli ubertatem. Nam regio ad Septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ horridius in cælum exurgens, sylvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Fortissimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum ceryorum aut amplius agmen videre non insuetum. Multo plures incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis defunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permutentur. Sed inopiam æris nullo artificio emoluntur. Sic in patria facillime degentes, etiam numerosis clientibus graves ; non in exteris locis simili cultu, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis, adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdare, quàm suppressere in-

tem-

1 Centum & octo Reges à primo Fergusio ad Jacobum Britannicum numerantur. Jacobus iste fuit Mariæ Stuartæ, & Comitissæ Lenoxii Regum Scotiæ filius unicus, qui sub Isabellæ Reginæ ala educatus eidem successit, & uni imperio omnes totius insulæ toto orbe illustrissimæ partes junxit, & adjacentes adjecit Orcadas, & Hebrides magno numero insulas. Successit, inquam, Sceptro Britannico, jure sane legitimo ; siquidem ex Henrico Septimo per Margaretam Scotiæ Regis conjugem stirpem suam deducebat.

2 Regio ad Septentrionem porrecta nec

frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ horridius in cælum exurgens sylvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Vocant Scoti incolas istos sylvarum & montium *Hilander*, qui, ut audivi à Scoto, sine lare, sine sede errantes per sylvas & montes, humi cubant operiti gausape & hyeme super nives altas somnum nocturnum capiunt, hac in re Scythiis ipsis similes, à quibus Scoti & genus & nomen habere non pauci asseverant, qui vix ac ne vix quidem ab eorum moribus degenerant.

E b 4.

1 Necessè

tempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum sæcundiore quam frugum, 'necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide, aut industria præcellent) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lachrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitia exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sevræ. Quippe per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiaræ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut vix patriæ charitas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocini viribusque suæ familiaræ ufuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriam vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti deserviunt, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abir. Cædem cæde repensare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, sananti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates everit: sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipatorum (nam suspectam vim inimicorum ita submovere necesse est) fere inopia di-

1 *Necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci, quibus per diversa terrarum quærentibus opes, &c.* Et hoc habet singulare Scoria, primum quod nemo velit à nobilitate sua exercitio aliqujus artis mechanicæ vel mercaturæ degener esse, malitque in egestate esse, & victum in externis quærere regnis, quam indignum suo genere se præstare: hinc alii Hispanis se dedere, alii sub Galliæ regibus merere. Unde enim illa antiqua, & quæ à Ludovico nono ince-

pit circa Reges Franciæ Scotorum infesta custodia? Deinde quod nemo affinem suum & cognominem non agnoscat, quolibet mutuum suis præstante obsequium, & ipsis in stirpe principibus inferiores opibus vel clientela protegentibus: inde conflare nonnumquam brevissimo temporis intervallo turmæ, v.g. Amiltonum tam unanimi consensu pugnantium, ut trecentos Fabios diceres adversus Vejentes in certamen coëuntcs.

1 *Muse*

distractisque fundis lucentes : Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret , quidam putant illorum odiorum facinus esse , dum adversis facibus inimicorum sylvas cremant , & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt . Sed hæc olim deslenda dolentius , cum indies ista arma sævirent . Nunc placidis rebus , quam sentire meliora , tam licet augurari . Quamquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu , proceribus fide clientum numeroque ferocibus : tamen patriæ suæ hoc demum Jacobus Britannicus beneficium dedit . Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret , hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis . Sed pigebat illi pesti per partes , & plerumque inutili sollicitudine , occurrere ; nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui , nisi simul omnia componerentur , cum exempla ejusmodi criminum , illisque venia , necessitate temporum frequens , omnes sollicitarent ad parem audaciam , saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur . Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri .

Ipse Rex eorum rationem inivit , quorum familiæ & rixæ eminebant . Precibus , & autoritate fractos , partim per se , partim per Senatus sui delectos , ita reconciliavit , ut vix amplius in tota Regione tam assueti facinoris acerbitas nominaretur : Ingens opus , nec à sapientissimo & diligentissimo Rege , nisi multo tempore & mira felicitate , absolutum . Jam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam , cum ad Angliæ successionem vocatus est : ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem ; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium .

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit , cui maxime credunt : Iracundia in promptu ; sed quam facile post primos impetus mitigant . Quærere opes , quam servare , meliores : Sive quod indoles fortuna sua major inconsultæ liberalitatis impetu laborat , amatque opulentiae famam ; sive patriæ more decepti , ubi ad nummos pervenerint , qui in Scotia felicitati sufficerent , jam de inopia

sunt secuti, nesciuntque in unaquaque regione cum aur^o argentique frequentia sumptus quoque & rerum precia convenire, ut nec facile ingens pecunia quæri possit nisi ubi effusissime solet expendi. Animi illis in quæcunque studia inclinant, mirifico successu inclyti, ut nullis major patientia castrorum, vel audacis pugnae, & 'Musa nunquam delicatius habeant quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunæ vitæque genera suam industriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoque non alia miseribus ope quam ut suæ gentis hominum, qui in externis regionibus sibi divitias peperere, intant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.

'Insulæ Britannicæ plagæ vicina, sub eodem Imperio, Ierna antiquis, innox Hybernia appellata, spatiis ingentibus diffun-

I *Musa nunquam delicatius habeant quam cum inciderunt in Scotos.*] Ad omnem humanitatem cum nati sint Scoti, quid mirum si humaniores litteras sponte amplectantur, & Musas non raro in secretum admittant. Testatur hoc volumen Poëtarum Scotorum, qui quales, & quanti ad has artes nati sint, ipse Jo. Barclaius gente Caledonius, & pater illius Guillelmus cæstro suo Poëtico & alii quam sæpe probarunt! nam quod ad sublimes scientias habent Bedam Venerabilem, habent Alcuinum, Joannem Scotum, & alios quibus recensendis prolixior sim, quare vela contraho.

2 *Insula Britannica plagæ vicina sub eodem imperio, Ierna antiquis, max Hybernia appellata.*] Hæc insularum circumjacentium primaria fuit inter Oceanum Britannicum, & Deucædonium sita, habitata est olim à Cantabris, & à Milesii posteris gubernata. Quadripartita est in Momoniam ad Meridiem, ubi Vaterfordia: Conaciam, in parte Occidentali, in qua Galloucum: Ultoniam, in parte Septentrionali, ubi Armah: Lageniam, in parte Orientali, ubi Dublinum, Protegis sedes. Habuit

olim Hybernia suos Reges, & Regulos, donec Henricus secundus, Angliæ Rex, totam insulam in deditionem accepit, Regalium usus diffidiis. Hodieque cum Scotia Regi Angliæ Carolo II. subest, ideo dictus Magnæ Britannicæ Rex, cujus tituli dignum pietas & virtus efficiant. Hibernis mira est cujusvis æëris patientia, & qui desidia amor cæteras gentes emolliit, hæc Hibernos ad bella duravit telluris genio ad armento- rum alimenta contentos. Sunt Religionis avitæ tenaces, & Hispanorum morum æmuli, ad quos genus referunt suum: sunt in bello strenui, & fortes, in Dialecticæ argutiis versuti, fidentes animi, pertinaces, ad pericula celeres, modo adsit vindicta, præcipientes. Demum feroces, nec satis humanos expertus sum. Familiz nobilissimæ sunt Obrieni, Onelli, Odonelli, Osullinani, Odriscoti, Giraldini, quorum primi pro patriz libertate fortiter pugnare, maxime Morganus, Terlacus, & Mortagus Obrieni. Nullum ibi animal molestum, ne aranea quidem aut rana, quæ aliunde allata ibi emoritur.

diffunditur; navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorundam incolarum illuvie aestimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; hostienti quidem celo, sed saturo; & quod animalia veneno infecta impune non Hamunt. Lacerti basonesque ibi delati non vivunt. Exportata arbores nullo sibi contipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt; quamquam & suas Hyberni araneas, sed illas innoxias, habent. Westmonasterii ampla sedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis sylvis trabes accipit, & efficta multa arte tabulata. Mirum dictu; araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordida textura filamenta adhærescunt.

Hybernici, qui ab oppidis cultuque recesserunt, mira cuiusvis aëris cibique patientia, paupertatis longo usu. Victu parabili, semicruda fera, vel bove, satiant famem; cibum temperant lacte: fragiles domos ad altitudinem hominis excitant, sibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor desidiæ reliquas gentes emolliit; Hybernici duravit ad bella. Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac serere, pene ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta, contenti sunt. Artificia quoque non exercent, tanquam maculantia nobilitatem, quam tantopere jactant. Ita turpi ocio exigunt vitam, & incommoda ex ea barbarie frequentia, patientia quam laboribus malunt refellere; tantaque est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici veste imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; fessis vel nocte deprehenso humus sufficit; contactosque nivibus, vel imbre disfluentes, prius saties quietis quam cœli injuriæ excitant; pulchra fortitudinis bellicque rudimenta, si non ex tam fœda segnitie. Et has sordes ne in pace quidem excutiunt, communionem Anglorum, vel æmulatione Hispanici moris; vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis specie capti, quæ per diversas fraudes variis gentibus illusit. Illis animus ad sua vitia

tia obstinatus, labori aversus & per hoc omni frugi; acer ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignava plebis mala. Optimates syncera fide multi, eximios animos dignis suo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humanitate adornantur. Ita probant; feram illam populi partem, sua sponte barbaram, non Insulæ fato in illa vitia factam esse.

CAPUT V.

Germania ritus, & Belgii, cui hodie Germania inferioris nomen.

Rhenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione autem interfuit. ¹ Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannones pertingens, in diversos Principes & Respu-

¹ *Ampla regio, & à Gallia, Alpibusque ad Sarmatas, & Pannones pertingens, in diversos Principes & Respublicas distributa est.*] Germaniz descriptionem paucis habes: nam intelligenti pauca. Cæterum Germanorum appellatio antiquissima non est, utpote quæ à Romanis fluxerit, qui Teutones magnam & populosam gentem appellavere nomine Germanorum; forte quod Gallis essent persimiles, tum corporum proceritate, tum vivendi ratione, & ab affectu germano; neque Alemanorum vetustior est appellatio, forte à Lemano lacu. Olim Germania Rheno, Danubio, & Ponto Euxino clauderetur; deinde brevioribus est spatiis circumscripta. Demum, ex quo Carolus Magnus Imperator creatus est, Germania imperii Romani sedes fuit. Porro Imperator ante inaugurationem Cæsar & Rex Romanorum appellatur: cuius eligendi jus est penes Septemviros Electores, quorum tres sunt Ecclesiastici, quatuor Lai-

ci. Præter hos alii Principes sunt cum Ecclesiastici, tum Laici; & urbes imperiales, quibus omnibus caput est Imperator. Electores sunt Archiepiscopi Moguntinus, urbs primaria Moguntia ad Confluentes Moeni, & Rheni. Treverensis, cujus sedes est Vitelliaci; Spirensem Episcopatum etiam ad Rhenum possidet. Colonienfis, & ipse Leodiensis, Paderbonensis, & Minensis Episcopus, Vestphaliæ Dux; Bonna vero sedes illius. Laici sunt Boëmiz Rex, ubi Praga; subsunt autem Silesia, & Uratillavia; deinde Moravia, & Lusatia. Palatinus Rheni, ad quem spectabat quoque Palatinatus Bavariz; nunc ad Bavariz Ducem attinet, sicut & Electoris dignitas. Monachium caput est Bavariz. Dux Saxoniz circa Albim, & ipse Marchio Miciniz, ubi Lipsia, Lanigravius Turingiz, ubi Vimaria. Caput autem regionis Erfordia. Tenet præterea Archiepiscopatum Magdeburgensem, & Episcopatum Halberstatisensem. Demum Marchia

Respublicas distributa est. Olim sylvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque, quibus immensis

Marchio Brandeburgicus, cujus est nova & vetus Marchia, ubi Brandeburgum & Francofurtum ad Oderam. Sedes est Berlinum. Tenetque partem Prussiz trans Vistulam tanquam feudum conditum Poloniz. Alii principes Ecclesiastici sunt: Salisburgensis Archiepiscopus inter Bavariam, & Austriam: Herbipolensis Episcopus in Franconia; & in eodem tractu Bambergensis Episcopus. Bremensis Archiepiscopus, & Fuldensis Abbas. Et Laici Archidux Austriaz, unde pendent Stiria, Carinthia, Carniola, Croatia, præter regnum Boemiz, Lantgraviatum Alsatiz, Comitatum Feretatum, Archiducatum Oenopotensem, Tirolensem Comitatum, &c. Dux Luneburgensis, & ipse Brunsvicensis. Dux Pomeraniz, ubi Stetinum: sed à morte Burgissai ducatum tenent Sueci. Dux Meceburgicus, cujus sunt urbes Hanzaticæ Lubecum, Rostocum, Wimarum. Dux Holsatiz: Dux Laueburgicus, ad Albim. Princeps Anhalpinus: Dux Neoburgicus, cujus est Ducatus Juliaccensis, ubi Julia, & Aquisgranum prope Belgium, præter Ducatum Montensem. Lantgravius Hassiz: Marchio Badensis: Dux Witemburgicus, qui tenet magnam partem Sueviz. Neque omittendi Mansfeldiz comes in Saxonia superiori, Comes Nassoviensis ultra Rhenum, juxta Coloniensem agrum. Dux Bipontinus, cis Rhenum, inter Lotharingiam, Alsatiam, & Palatinatum. Denique urbes multæ sunt principes, quæ nullum agnoscunt præter Imperatorem supremum dominum, alioqui sui juris; aliz dicuntur Imperiales, aliz Hanzaticæ; hæc ad litus maris positæ sunt, à quo nomen sortitæ; illæ per Germaniam dispersæ. Imperiales præcipue sunt Ulma in Suevia, Augusta Vindelicorum, Ratisbona, Norimberga, Argentoratum, &c. Hanzaticæ Hamburgum in

Holsatia ad fluvium Albim: Stetinum in Pomerania: Brunsvicum, Magdeburgum, Antiscum in Prussia, Polonica, &c. Porro supradicti Principes omnes ad quosdam circulos seu conventus Imperiales revocantur, ubi singulorum Principum diata celebrantur. Primus est Franconiz. 2. Bavariz. 3. Austriaz. 4. Sueviz. 5. Holsatiz. 6. Electorum ad Rhenum. 7. Vestphaliz. 8. Saxoniæ superioris. 9. Saxoniæ inferioris. 10. Boemiz cum adjacentibus. Fuit olim & Burgundiz. Ad Germaniam olim spectare Helvetii moribus sane Germanicis, positi sunt intra Rhodanum, Rhenum, & lacum Lemanium ad Alpes; dicuntur autem confederati, quod ab anno millesimo quadringentesimo, excusso Imperatoris jugo, sui juris esse coeperunt, & in unam coire remp. democraticam, quæ tribus membris constat; primum est Helvetiorum, 2. Confederatorum, 3. Stipendiatorum. Helvetii distinguuntur in tredecim pagos, in quibus octo sunt urbes. Conventus sunt aquis Helvetiis, Badam dicimus. Confederati sunt Abbas S. Galli; Valesii, qui à fontibus Rhodani ad Lemanium lacum porriguntur: His præest Episcopus Sedanensis: Rheti, sub quibus est Vallistelina. Stipendiatorum sunt oppida, Locarnen, & Bellifona. Totam Germaniam religio multiplex ab uno sæculo divisit. Caput omnium Joannes Hus, qui cum infestasset Boemiam suis dogmatibus, semen reliquit cæteris sectis, quæ postmodum passim pullularunt. Germaniam commendant non modo sedes Imperii, regionis amplitudo, soli ubertas; verum etiam artificum industria, argentæ fodinz in Boemiâ frequentes, quidam fluvii ramenta auri volventes, & alius ad Passavium gemmas expuens. Ignota genti perfidia, ars bellica notissima semper fuit.

§ *Vitem*

sis tegebatur, ad usum decusque castigatis. ¹ Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abierte, in montibus, sylvisque, frigentis plagæ arena abundat. ² Penè mediam Ister interfecat, in Europa fluminum Princeps, maremque alveum

1 Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles.] Hinc locus supra Rhenum dictus olim Bacchara, quasi Bacchi ara, inquit Pomp. Mela, propter vitium ubertatem, & vini generositatem.

2 Pene mediam Ister interfecat in Europa fluminum princeps.] Is tamen erat, ut supra dictum, antiquæ Germaniæ terminus, Danubium vocat Germani, omnium sine controversia Europæ fluminum maximum & rapidissimum, quippe quod alijs innumeris amnes, inter quos sunt Oenus, Suavus, & Diabubus, in Pontum Euxinum non uno ostio secum devolvit.

Qui centum populos, & magnas alluit urbes,

Euxinum irrupit bis tergo flumine Pontum.

Hic amnis in Fruttembergensi agro scaurziens ab Ulmo incipit esse patiens navigii. Relicta Ulmo Sueviæ interfuit: inde Eschingense coenobium, cuius Archimandrites sacri imperii Princeps est, & urbem Loagennam præterlabitur. Ubi Lichus miscetur Danubio magnitudine non impar, princeps iste amnis. Bavaros bifariam dividit: nam qui Australem incolunt plagam, Ducatum constituunt: qui vergunt ad Boræam, Palatinatum. Ducatus rursus in superiorem, & inferiorem fluminis Isthæ undis distinguitur, qui amnis postquam Monachium lambit, octavo circiter supra Uratislaviam milliari, Danubii aquis immiscetur. Ab Ingolstadio usque Ratibonam duos præruptos & minantes montes Danubius interlabitur:

Tempe Thossaliæ diceres, adeo incompactus est aeris tractus, & frequentes aquarum micantium lapsus, apertaque ambulanti bus spatia. Tertia Passavio leuca in rupem offenditur aquis sepulta, quam esse discrimen Bavariæ inter & Austriam communis fama est; quamvis de Oeno flumine id certius asseverem. Paulo inferius recedenti iuga locum cedunt gratissimis vallibus, & aquis Danubii, qui jam ad Gallicam leucam se explicat, mox inæqualiter linuatur: nam ut prominentia montium resistunt, coeunt occurrenti mutuo arctius aquas fluminis denuo coercent usque Linzium, Austriæ clavim, nobilissimumemporium: secus Imperatoriam villam Danubius in ternos alveos abdit. Viennæ Imperatoris sedes uno ex tribus alveis abluatur. Postea iste amnis Hungariam seu Pannoniam sic interfecat, ut quæ Aquilonem respicit Superior, quæ Notum spectat Inferior appelletur. Possonium caput urbium ditionis Imperatoris videt Danubium infra se quatuor alveos distinguentem, & insulis, quæ patulis arboribus consistunt, copiam facientem. Comora in extremo maximæ omnium insulæ posita, ubi quatuor Istri cornua coeunt: omnium remotissima est urbium, quæ Imperio Germanico subjacent: Inde Javarinum, quæ arx unica furori Mahumetano subtrahi potuit, & Strigoniam, tum Budam, alluit, ambas venustissimas, sed nunc sub Turcica gementes tyrannide. Hæc olim Hungariæ caput, & Regum sedes, ab anno 1526. ad Imperium Sultani Solimanni communi omnium luctu accessit:

alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas am-
nis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis
nobilitate, insigniunt. Rhenus, Albis, & plerique de-
inde jam ab antiquo celebres fluvii totam quam lata est
Germaniam permeant. Regio diverforiis non inculta, qua
Alpes

sit: in declivi collis sita partem mor-
nium habet in jugo munitissimam; ra-
dicem vesp Danubii fluctibus obsir-
matam. Subjectæ valles omni ameni-
tate luxuriant. Aëris autem ea est ele-
mentia, quæ quadragesimum latitudi-
nis, longitudinis vero quadragesimum
secundum gradum decet. Et quotquot
ibi supersunt rudera, superbarum mo-
lium reliquæ, ac vestigia sunt. Is est
enim Mahumetanorum genius, nun-
quam ut domos extruant, aut extructas
conferent, utpote qui omnia precario
possideant. Hæc urbs Servix, & Hun-
gariz Turcicz proregis domicilium est.
Sed upum mentibus stuporem injicit
miraculum; quod Ister ab Occasu ad
Ortum aquas suas præcipitans ad æstus
meridiani Solis lentius defluat, Budâ, &
Tauruno relictis, irrigatæque demum
Sueciâ, Bavariâ, Austriâ, Serviâ, Bul-
gariâ, Valachiâ. Ister sex aut septem ostiis
in Pontum Euxinum labitur, sexaginta
receptis annibus non vulgaris faix.
Ajunt in Germaniâ totâ Danubium, ab
Hungariâ Istrum dici, Istrum Lucanus
lib. 4. appellat accolæ. Super hunc flu-
vium Trajanus Nervæ pontem miri ope-
ris in Mœsiâ construxit, teste Dione
Cassio.

*1 Albis & plerique deinde ab antiquo
celebres fluvii totam quam lata est Germa-
niam permeant.* Albis Saxoniam perla-
bitur, & supra Hamburgum Oceano
confunditur. A Cheruscis Suevos divi-
dit, inquit Tacitus. Velleius Sempronius,
atque Hermundurorum fines præterflue-
re testatur. De eo Lucan. lib. 2.

Fundat ab extremo fluvio Aquilone Sue-

201

Albis, & indomitum Rheni caput.

Plin. 5. 14. Oritur ex Boëmiz monti-

bus, cujus ostia hodie Thietmarshi &
Wilmarshi tenent. Suscipit multa flumina
Pragensem præterlabens civitatem, de-
inde Egram, postea Salâm, atque Ortel-
lam: demum Hamburgum præterfluens
in Oceanum Germanicum vasto ore
evolvitur. Ab undecim fontibus ita op-
minatur, nam Elbe Germanis undecim
significat. Ad ripam mulieris effigies
humana major pergere ulterius: Datum
vetuit. ita Tranquil. Dio. Alii amnes
sunt Viadrus, seu Suevus, ab Oderbergo
monte, unde fontes in Marcomanniam,
sive Moraviam deducit, appellacionem
sortitus. Hic multorum annuum acces-
sione auctus Francofordiam Academiâ
celebrem præterfluit: & postquam Ste-
tinum, emporium nobile pervasit, Ca-
minum urbem Episcopalem transit, ubi
ingenti lacu effecto in Germanicum
Oceanum influit. Visurgis Variana cla-
de nobilis, ut Paternus ait: Dionysius
periphet. hunc Ovidius Iturgum vi-
detur appellare,

Dicolor inflata testis Iturgus aqua.

Ex Hassia venit, & juxta Mindensem,
Werdensem, Gotingensem, ac Bremen-
sem civitates præterlapsus, Vesterz no-
mine notior in Oceanum defertur, ut &
Amasia. Nec ignobilis est amnis Vistu-
la, ultra quem Ptolemæus Sarmatiam
Europæam collocat: Iornandes Scy-
thiam: hic Sarmaticis jugis decurrens
Cracoviam Poloniz metropolum alluit,
auctoque fluminum vastus in tripa se
fundit ostia: Hinc Gedanum sive Dan-
tiscum, nobilissimum emporium, præ-
terlabens, Elbingam Prutenici Borussia-
rum reguli Academiâ, tum Locictum
oppidum alluit, & trifido amne in Ve-
nedicum sinum effunditur. Sunt & alij
complures, nobilisque fluvii: quos inter

1 Rhe-

Alpes latus tegunt, totoque Istri cursu, & qua labitur
 'Rhenus, Mœnusque, & Mosella, tanti fluminis incre-
 menta: eadem, qua ad Oceanum spectat, aut introfus à
 præcipua ac publica viarum celebritate divertit, squalenti-
 bus hospitiiis, totoque vivendi genere, multum sui illius ge-
 nii retinens, quem antiqui scriptores noraverunt. Urbes
 tamen non indignæ sua fama: foro præcipue compitisque
 ad munditiem exactis: porrectis quoque domibus in altum &
 æquale fastigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad usus aptata sunt.
 Lectos sternunt in semota ac plerumque obscura ædium
 parte. Caminis, ut plurimum, non utuntur. Fornaculas
 ad levamen frigoris malunt; quas intextas tricliniorum pa-
 rietibus pro conditione aëris ignibus complent. sed hic
 calor plerisque advenarum molestus est, quod & capita in-
 expertis vaporibus gravet, & illinc in publicum prodeun-
 tibus, laxum corpus, atque omnis auræ impatiens, exhorreat.

Præ-

[*Rhenus, Mœnusque & Mosella.*] Rhenus ab Cæsare, aliisque nobilitatus, in capite duos efficit lacus, Acronium sive Constantiensem à Constantia ad eum sita, alterum Venetum seu Cellensem, à Cella oppido. Hinc ad Occasum oppidum Reysenfelden alluit; eumque tractum usque Basileam sequitur, & Argentoratum lavat: inde multas regiones interluens, multis receptis amnis Spiram, Wormatiam, Moguntiam pervadit, hinc ad Occasum conversus Bingium alluit: inde ad Cæciam vergens tergo Confluentia, Bonna, & Colonia relictis, circa initium agri Baravi, qui nunc Clivici juris est, scindit se bifido cursu in diversa labens apud Lobecum: ita ut pars altera Rheni Arenacum petat urbem Gelrix primariam, inde Vadam, mox Rhenam, tum Batavorum decurrit. Jamque Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit. Colemburgum, & Vianam præterlapsus, lustrataque Schoonhovia in Merovam

amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lavam se flecit, & Neomagus urbem antiquam præterfluit; & Tielam pergens, Bomeliamque ad lavam relinquens non procul Woricomio Mosam accipit, mox apud Goricomium Lingæ amnis segnissimi incremento auctus Merovæ nomen accipit à Merovæorum atque; quam ubi præteriiit nobilissimam ex urbe insulam Durdrechtum dictam prælabitur. Demum receptis Lecca, & Isala Rheni brachiis Iselmondam præterfluens sub Rotterodamo Mosæ appellari incipit, ubi recedentibus latius ter-
 ris, vasto jam ore Sciedamum, & Vlaerdingam ad dextram relinquit, & paulo post miscetur aquis Oceani. Mœnus nec ipse ignobilis postquam Franconiam, & Francofurtum alluit, in Rhenum coit. Denique Mosella circa fines Lingonum in Celtis oriens Metensem, & Treverensem urbes præterfluit, mox ad Confluentes Rheno jungitur.

I Hypo-

Præterea si remittere ignis incepit, hoc genus¹ hypocausta ingratis odoribus spirant, ea maxime in quibus convivantur, ubi expressæ confusæque tot dapium nebulæ exæstuant; vino quoque, ut illic assolet, quam epoto tam effuso. Neque in hypocaustis modo, sed & in cæteris thalamis quoque atque tricliniis, fœda multis Germanorum & confusa rerum incuria: ideoque advenis in hæc penetralia admissis aër gravis.

² Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero, illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica libido est, sed in parte comitatis, & pene disciplinæ. Venialis quorundam Principum gratia pretio tam infami, sive quærentium comites vitiorum, sive legatis, advenisque, hospitalem parantium mensam. Nam Germani nulla comitate suavius, quam longo nec sobrio convivio, peregrinos credunt excipere: & tunc verissimam ab ipsis hospitibus benevolentiam in se expromi, ubi mutuis poculis inundari non abnuunt. Id illic summa urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte.

¹ *Hypocausta ingratis odoribus spirant.*] Unde & Papin. 1. Sylv.

— *Tremem voluunt hypocausta vaporem.* Hinc dictum *hypocaustum* Latine *vaporarium*, dicitur autem *ὄψις τοῦ ὑποκαίειν*, à succendendo. De hypocaustis ejusmodi mentionem faciunt Plinius ad Calium, & Vitruvius, qui appellat *hypocaustum*. Galli *posse*.

² *Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero, illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica libido est, sed in parte comitatis, & pene disciplinæ.*] Et si fœdus nihil quam Centauro, & Lapitharum more computare, quæ Thracica libido est, unde turpe hoc genus monstrorum magis quam hominum, tamen inveterata jam à multis seculis ista consuetudo usque ad nauscam perpotandi ita gen-

tem illam occæcavit, ut hodie Germani nusquam suavius & humanius, quam longo ferculorum, & palatii potus ordine hospites suos excipi posse credant, & tunc certissimæ benevolentię argumentum sibi dari, cum convivæ inundari vino non abnuunt. Inde forte nata illa circa religiones incuria, ita ut hanc putent sanctissimam, in eamque jurent, cui suus Princeps dixerit sacramentum. Hæc nota cuilibet ætati suam esse genus; Cæsar enim in Commentariis asseverat Germanos fuisse abstemios, ne scilicet in bellicis laboribus mollescerent: *Plus ibi boni mores valent*, inquit Tacitus, *quam alibi bona leges*. Et Cæsar: *Major pars victus eorum in lacte, caseo, & carne*. Item: *hospites ab injuria prohibent, sanctosque habent, iis domus omnium parent*, &c.

C c

1 Apud

Forte stipendiarium è Germania militem Tribuni in Gallias, & ipsi Germani, adduxerant, Regi operam suam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clarissimus vocavit ad cœnam, gnarus utique quam preciosum esset amicitiae pignus quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebra poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, sive in experimentum benevolentiae, quam hospes præferebat, sive quod languidum in bibendo certamen averfatus, strenuam victoriam quærebat, lacescito Gallo præit, exsiccatque ingentis molis scyphum: neque Cillus contritus mirantibus nobis surgit, & Ut scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem, quam fecisti, non recuso, sed ecce & in benignissimam litem tua vice lacesso. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo spiritu haurit: idemque iterum ingesto inero plenum in hospitis gratiam jam tumentibus membris infundit. Delectatus tam prolixi amoris indiciis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris surgens; Tu vero, inquit, nec putes collocatam in ingratum tantæ amicitiae operam. Scis non parvam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebo, vestro ærario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas absumpsit.) Stipendium deinde si placeat, & licebit, persolveris. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius cum promisso fides esset. 'Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen im-
impo-

1 Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen imposuere.] Tritum adagium est, in vino veritas, & ἄ οἶνον ἔχειν παρὰ δόλῳ, vinum caret clavo, propterea quod ebrietas nihil consulte, neque moderate vel dicit, vel facit: Obruitur enim ratio, quæ clavi vice sobrios moderatur, & gubernat. Ovid.

Nox, & amor, dimanque nihil modabile suadent;

Ille pudore vacat, Liber, Amorque metu.

Bacchus dicitur Deus libertatis, unde & Liber & Lyæus & Lydius & Lyfius appellatus. Liber: quidem, quia vino usi libere loquuntur, neque noverunt celare arcana. Lyæus vero οἶνος πᾶσι δόειν

imposuerunt. Omnem speciem reconditi astus odere ; sive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero solvuntur, sive quod animi in illis corporibus plerumque sentiunt se re-
tufos, & aciem cæterorum, tanquam in se intentam, mole-
stissimo timore suspiciunt.

Rerum publicarum Magistratus, ex civium sorte delecti, non quidem sublimis elegantie mentem afferunt ad Tribu-
nal, sed diligentia efficaci inhærent parentum institutis.
Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam sæpe
suis Magistratibus de Religionibus credunt ; & vix sacro-
rum ritus, quos Princeps Civitasve probaverit, videas ulla
privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ
Angliam, &, quamdiu inter hos ætus luctata est, Galliam
jactaverunt, hæc miserabilis incuriæ penè dicam felicitas
evasit. Austriam tamen exceperim, scilicet penè exeuntem
de Germanico cœlo, nec quæ ut nomine, ita priscorum in-
geniorum sorte excidit. (pars enim Pannoniæ priscis fuit.)

^a Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicitibus
circa

τὰ μέλα τ' μεθυσομένην, quod solvat
curas ebrizorum. Unde & λυσίμελὴς à
Græcis nominatur. Horat. lib. 2. Od. x1.

Disipat Erius

Curas edaces. Et, *Vino pellite curas.*
Tacitus Germanos vocat *letam bello*
gentem, sed minime astutam nec callidam,
aperientem secreta pectoris, atque desectam
omnium mentem, & fidei commissæ pa-
tentio rem.

¹ *Faciles autem ad imperantium nutum*
populi. Etenim quam sæpe visi sunt po-
puli, qui ter & quater ad nutum suo-
rum religionem mutaverint. Vidit hoc
Saxonia, alique Provincie, tantus est
in his populis vel amor Principum, vel
religionum incuria. Non enim politica
Machiavelli ratione, qui docebat uten-
dum religionibus sicuti vestibus, id ab
eis præstitum esse putandum est, itaque
videas totas urbes, imo provincias Lu-
theranam sectantes nullis exceptis, aut
Catholicam. Non sic in Gallia, vel An-
glia, sed nec in Austria, quæ quasi à

Germania recedens vicinos mores in-
duit.

² *Bohemiam quoque, non hac primum*
ætate. Longa est injuria, longæ amba-
ges, sed summa sequat fastigia rerum.
Invaserant scilicet Bohemiam Joannis
Hus errores. Iste languescens aut a-
mentes Wiclefii opiniones postliminio
revocans Pragensem Academiam juri-
giis, mox civilibus bellis miscuerat.
Hinc ad arma frequens impetus, tan-
dem Pragæ Optimates è summa arce ab
Hussitis per fenestras præcipitantur.
Fuere enim Joannis Hus cineres, post-
quam in concilio Constantiensis igne
absumptus est, quasi semen longe alia-
rum controversiarum, rixarum, bello-
rum. Mox Zisca Taboritarum Rex ficti-
tius multo sævius debacchatur, nec jam
cum ipsis potest Hussitis convenire.
Est Boëmia Germaniæ quasi umbili-
cus ; moribus tamen diversis, neque
candidis, sed tumentibus, ac turbulen-
tis, & cedere neciis.

C c 2

1 Liste.

circa Numinis cultum litibus in se conversam. Sed & illa quanquam in Germaniæ sinu, tamen ab ipsius corpore exacta est, lingua, moribus, legibusque diversis.

¹ Litteræ in multis locis cultæ inter homines minus sciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint scribunt: & suam famam ex voluminum quæ edunt numero aut magnitudine æstimant.

² Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta, ut cæteri melius quidem scire, illi vero plura possint. Ex Optimatibus multi, qui suis opibus moribusque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur, licet iudicio suo gravissimæ prudentiæ conscii, humanitatem nostri seculi parum habent.

Verba illis simplicitatis antiquæ, neque scientiarum vis hodiernæ sapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix aut retinens. In eorum sedibus inolescere peregrinos aut ad dignitates pervenire, insuetum: & penè contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam suæ dotes & magnitudo

¹ *Litteræ in multis locis cultæ.*] Hinc plures Academiz, Gymnasiaque passim erecta. Præcipuè scholæ sunt Basileensis, Colonienfis, Dillingensis, Moguntinenfis, Marpurgensis, Lipsiensis, Ingalsstadiensis, Heidelbergensis, Gripswaldensis, Friburgensis, Francofurtensis ad Oderam, Erfordensis, Pragensis, Rostochensis, Coningsbergensis, Trevicensis, Tubigenfis, Viennensis, Breslaviensis, Witembergensis, & Herbipolensis, ex quibus innumeri viri emerferunt omni genere scientiarum eruditissimi.

² *Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta.*] Germanis sane hodie tanta industria à natura indita est, ut omnis generis opificia studiose & cum laude exercent. A Germanis machinæ, tormentaque ænea inventa sunt: non secus atque Typogra-

phia, & horologia. Mitto eorum infundendis, cudendisque metallis, quæ plurima omnis fere generis ibi excrescunt, admirabilem tota Europa peritiam. In quibus laboribus toti sunt; unde non frustra tanto corporis robore & mole natura & genius loci jam olim hæcenus eos solidavit. Hinc nascitur illa gentis in quærendo lapide Philo sophorum indefessa cura, aliisque arcanis in naturæ majestate abditissimis; in quibus excelluere Basilius, & Trichemius, ambo Germaniæ monachi, ita ut posterior hic magus, & fascinator apud ignaros tot secretorum pessime audiret. Sunt enim nati ejusmodi homines adeo sui æstimatores, ut quæ minime capiunt, illico improbent, ac damnent. Habes retractationem Spondani in ejus supplemento.

tudo virilium virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis aut odia sub amicitiae titulis latent: & omnino ingentia scelera verecundi populi simplicitas ignorat. Parca & in furtorum suorum tenebris merfa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiae similitudinem viri quoque hanc pestem aspernantur. Prudentia autem ut non illic subtilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturisque judiciis insidet, quae & facile caveant suis rebus & alienos errores despiciant.

Neque desunt altissimae mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat; Praecipue si validum ingenium diu peregrinis artibus moribusque miscuerint. Gens armis egregia, & quae pacem ferre possit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus concitantur: sed excitos longa tempestas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferrique tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, insignis est. Typographiæ inventum, pulverisque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorsus beneficio, & quo tam pernicies mortalium, quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime absentium, non maligno & timido livore delibant, sed sinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

¹ Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Ger-

1 Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet.] Quæ Germania ultima omnium Romam adoravit, hæc jam insignibus Imperii, ac domicilio Imperatoris illustris est. Postquam enim ab Anno 476. quo Romulus Augustus seu Augustulus sexto imperii sui mense nondum completo ab Odoacro Rege

Heralorum depositus est, usque ad Annum 800. vacasset imperium Romanum, tandem Carolus Magnus, Pipini Filius, Rex Francorum, & dominus totius propemodum Germaniæ, Italiæ, atque Hispaniæ solo ferro effectus, coronatus est Imperator Romanorum à Leone III. Papa die natalis Domini anni 800. sedemque imperatoriam po-

Germania vicerit ; & provinciarum ultima, quæ Italico jugo accessit, jam sit sola in qua nomen atque reliquæ fortunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis sancta Majestas, nulla sociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regesque, quanquam viribus sæpe majores, sponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoque illi summæ appellationis fastigio inerant dignæ vires, quæ paulatim emarcuerunt velut fatali senectute. Quippe domesticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, denique quod 'non nascendi sorte, sed per suffragia defertur hæc dignitas, datus ad terram Imperii vigor venerabile specimen in hæc secula magis cæterorum pietate quam sua fortitudine servavit. Inter cæteras * hanc præcipue excidentium virium causam invenias, quod

suit Francofurti: in Franconia, & Aquisgrani quoties à Gallia aberat: deum Viennam in Austria, ex quo maxime ad Austriacos imperium pervenit.

1 *Non nascendi sorte, sed per suffragia defertur hæc dignitas.*] A Carolo Magno hæreditarium quodammodo fuit imperium, nam successive ejus filii ac nepotes hoc ordine anno 814. Ludovicus Pius Caroli filius, 840. Lotharius Ludovici fil. 855. Ludovic. II. Lotharii filius. 875. Carolus II. cognomento Calvus. Inferitur à plerisque Ludovicus Balbus an. 878. anno 881. Carolus III. Crassus cognomento. 887. Arnolphus ab exauthorato patruo. 899. Ludovicus III. ultimus ex stirpe Caroli magni, qui & ipse cum duobus sequentibus Conrado, & Henrico aliisque in numerum Imperatorum refertur à Germanis, licet nec Modottiæ prope Mediolanum ferreâ, nec Romæ aureâ coronâ unquam redimitti fuerint. Porro variæ dissensiones quæ in Imperatore inaugurando contigerant, locum suffragiis, & dignitatem electionis Septemviris pepererunt. Afferunt Bellarminus, & Baronius I.R.E. Cardinales Gregorium quintum Imperatoris creandi jus certorum Principum suffragiis alligasse, quos & numero septem

vel iste ipse, vel successor ejus quispiam constituisse creditur. Ajunt nonnulli penes omnes dominos sacri Imperii Romani feudatarios ducentis totis annis fuisse, & hos deinde in septem fuisse redactos. Testantur hæc litteræ Electorum Brandenburgi, Saxoniz, & aliorum ad Bonifacium Papam. Attamen Panvinus, Aventinus lib. 5. Hist. Bavaricæ, & Onuphrius in comitiis imperatoriis reliquæ septem Electores sub Gregorio X. anno Domini circiter millesimo ducentesimo septuagesimo tertio fuisse primum institutos, & à Carolo IV. Imperatore confirmatos. Denique ante coronationem, quæ fieri solebat à summo Pontifice, Imperator designatus Romanorum Rex, & Cæsar dicitur, post coronationem Imperator Augustus appellatur.

2 *Hanc præcipue excidentium virium causam invenias, quod ipsi Optimates nimis patrimonio, tuæ Imperatorum beneficio aucti, commissas sibi quondam Provincias tandem in Principatus mutaverunt.*] Hanc imminuti Imperii causam affert Jo. Barclaius xv. capite libri primi Argenidis. *Ipsi, inquit, Aquilii diverso è genere lecti quam sæpe majestatis suæ vires his prodiis curis fregimus? Inter his ille cuius sanctiones aureas dicunt, et filio*

regnum

quod ipsi Optimates nimis patrimonii, tum Imperatorum beneficio aucti, commissas sibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere, & ne non aliquid supra Imperatorem essent (qui non juri succedendi, sed suffragiis, fortunam suam debet) etiam suæ hæreditatis fortuna in sobolem transeunte. Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quædam ingenita ad suorum Principum cultum advertit, antea in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad istos vicarios, & mox dominos, accesserunt: propiori scilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, insitæque deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhaustit; Primumque¹ quod è Gallia supererat, mox ipsa Italia, fons nempe Imperii, tum validissimæ Germaniæ partes, veluti de suo corpore excisæ, in diversos animos, ipsa dominantium varietate numeroque, abierunt. Galliæ, Britanniarque, id est verissimis regnis, longe alia ratione provisum; exterminati Numinis consilio, regnantumque industria, Optimates, quorum suspectæ vires erant.² Nam quis porro

regnum pararet, quo precio suffragatores emit? Ipse ille est Carolus IV. Imperator, qui decessit anno salutis 1378. imperii vero sui 32. is postquam Romæ coronatus est, cæso competitore Gonterio, remensus est in Germaniam, Dietamque coëgit, in qua pragmaticam illam tulit sanctionem, quæ Imperatoris eligendi continet formam, juxta quam cum ambiret suffragia pro filio, septem Electoribus divisit Imperii dominium, & sic proditas sceptri vires fregit. Hoc sceptri incommodo (ut subjicit ibidem in Argen.) cum solvendo non esset, publica iis vectigalia concessit, quæ primum pignoris nomine occupata, mox isti imbecillitate vel errore regnantum in hæreditatem verterunt. Ita cœpta, insitæque deinde Purpuratorum potentia totam imperii molem exhaustit.

1 Quod è Gallia supererat, mox ipsa Italia, fons nempe Imperii, tum validissi-

ma Germaniæ partes veluti de suo corpore excisæ.] Post diutina bella Hispanos inter & Gallos Henricus sciens Carolum fidem patri datam pro Mediolanensi agro fecellisse dum per antiquam Austrasiam transit, Mediomatricum Tullos, & Virodunum tres urbes Episcopales eum adjacentibus vicis occupat. Nuper autem composita pace Imperatorem inter & Francorum Regem Alsatia cis-Rhenana Franciæ conjuncta est, cujus urbs primaria Brisacum. Helvetii olim Germaniæ populi ad Alpes circa annum millesimum quadringentesimum Imperatoris jugum excussere, & una cum Rhæti vicinis in respublicas, aut fœdera coiere. Denique in ipsa quoque Italia quod supererat ex Romania reliquiis hoc quoque Imperator amisit, in agro Veneto, Mediolanensi, Ravennateni, & alibi.

2 Nam quis porro regibus locum, si Neustriam, &c.] Cum Jul. Cæsar Gallias

porro regibus locus, si Neustriam, Armoricos, Aquitaniam, Æduos, Arvernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam, sui ut quondam Reguli, Ducum titulis, Comitumve, obtinerent, viribus suis tuti, & veluti precario obsequio Regem minorem tantum non despicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comitesque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miscuerunt? quam sæpe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni salus, quam quod eorum potentia, stirpesque depressæ, regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur descripti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum se primum immodice Optimates esserent.

cœpit invadere, habebat illa, ut ipse testatur in commentariis, suos Regulos quamplurimos. Subjectis imperio Galliis jam præfuerat præfecti à Romanis missi, donec imperio sua mole oppresso ad Galliarum Reges summa rerum venit. tunc Clodoveus in quatuor liberos regnum omne divisit, quod ipsum fecit Clotarius ejus filius. Postea æquæ partes etiamnum excisæ nunc ab Anglis, modo à Nortmannis seu Danis, aliàs à Gothis, aut iterum liberis datæ ut Lotharingia, Aquitania, Burgundia. Imo Hugo Capetus quo faciliiori negotio aditum sibi ad solium faceret extincto Ludovico quinto, & Carolum Lotharingiarum ducem suffragiis & gratia superaret, totum pene regnum divisit in Proceres, quos Comites, Barones, vel Duces appellavit magno sane reipublicæ Gallicæ incommodo. Et hoc tandem stetit donec deficiente stirpe, vel aliis de causis, quibus percontandis prolixior videar, summatus regni ad suum caput revertit, quam ò nulla ætas posthac iterum divisam aspiat, & lugeat!

Multos esse malum Reges, Rex unicus esto.

I In Britannia autem formidabiles Ducum opes, &c.] Hæc insula, non secus

ac adjacentes eandem sortem passa est. Reges enim alios vel potius Regulos habuit, qui totam oram dividebant in partes, plurimorum hercle origo, caputque bellorum. Imo ex quo à Regibus gubernata est, nimia Ducum aut Comitum potentia multis turbis sæpe ansam obtulit, nam ut cæteras, antiquioresque sileam, quam diutinis tumultibus Angliam implevere Candida rosa, & purpurea, hoc est mutua inter Eboracenses, & Lancastrenses Duces odia? Quot inde clades, & cædes! Taceo Joannæ filia Comitissæ Norfolcenensis ambitus. Non dico Essexi licet Elisabethæ gratiosi in ultimis defectionem, aliaque plurima, quæ nostra ætas vidit, & adhuc videt, Cromwelli dominatus, Lamberti conatus, & speculantes, tam multorum proditioes, quæ regio sanguine, & nuper, & sæpe alias hoc theatrum crudelitatis asperserunt: adeo periculosum est Regem ex Optimatum nimia autoritate polentium pendere arbitrio. Quod & in vicina Scotia non ita pridem exemplum dederat in Maria Stuarta, quæ pariter Optimatum ex potentia, & ambitione oppressa est. Proh horrendas feræ, & nusquam interituræ posteritatis tragœdias!

I Quod

ferrent. Nunc autem inveteratis rebus, adeoque composito Imperio, ut ex his ipsis Proceribus potissimum constet, velle iisdem potentiam extorquere, intempestivum ac inane facinus esset, tot vindicibus ejusmodi dignitatum in communis decoris securitatem coituris: maxime cum tam jure hodie suis Provinciis potiantur, quam Imperator summæ rerum præfectus est. Consensu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum possessione, ac tempore, quo omnia Imperia, plerumque ab initio aut violenta, aut invalida, legitima esse cœperunt.

Sed quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatz Procerum morem plurimæ urbes, se quoque velut in singulares respublicas collegerunt. Leges sibi dixere, certosque magistratus; &, ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerunt; mutuis quoque inter se fœderibus ad auxilia, & asserendum jus repentinæ majestatis. Sic illa regio quæ sub uno spiritu, uno quoque Rectore, par toti Europæ esse possit, viris, urbibusque inclytis, & digna in quam Romanæ fortunæ species transierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim

1 *Quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatz Procerum morem plurima urbes.* Hæ scilicet supra dictæ Imperiales, & liberæ, quæ sui sunt quoque juris, ut Colonia, Spira, Worma, Strasburgum, Basilea, Colmarum, Hagenvium, Monasterium S. Gregorii, Francofurtum, Lubecum, Hamburgum, Dantzicum, Rottemburgum, Ulma, Bibrachium, Rostochium, Roteliam, Augusta, & complures aliz Imperiales, vel Hanzæaticæ, quæ suo jure, & suis fruuntur & utuntur legibus: in suos tamen & ipsæ cœunt jam recensitos circulos, & conventus, & Imperatorem pariter summum dominum agnoscunt, eique ad Germaniæ defensionem annuas pecunias, sed sponte pendunt. Unde notat nec immerito

necesse esse cum, qui suffragiis Septemvirum electus est, opibus esse potentem. alioqui

2 *Iam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat.* Idem fit, ut in tota Germania paucæ familiæ præter Austriacam ferendæ tantæ moli pares esse possint, etsi non dubitem ex Ducibus Bavariz, & Saxoniz sane potentissimis non paucos ad Imperium fuisse erectos. Austriaca autem domus obtinet in Germania Archiducatus Austriæ, & Oenoponti, Comitatum Tirolensem, Carinthiam cum Carniolâ, Stiria, & Croatia, & nonnulla id genus. Nam quod attinet Boëmiam, Hungariam & paucas terras, quæ dicuntur Imperii, hæ ab Imperatore pendunt, ut Imper. est.

enim aut Respublicæ, aut Dynastæ, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam angusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habiter. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ majestatem exarmarunt. Neque enim Septemviri, quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentia virum, & qui vel opulentis dititionibus, vel purpura etiam sceptrisque emineat, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Ubi enim consideret Imperator, nisi jam illi antea extra Imperium sedes; ubi Regia, quæ tantæ majestatis titulos excipiat? Ægre alicubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permetteret, tunc indomitis viribus de suo corpore inveniret illi sceptro idoneos, unamque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata, potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastæ, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicare, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare. Ingruentibus bellis milites & pecuniam imperat: si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant: quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privatæ sortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniarum Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant: & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum periti his advocantibus advenere; quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres aessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque infania consuetus delectare audientes, in id secretum perripit: quem grandior natus ex Saxoniciis fratribus intuens,

tuens, (nam is illius aulæ cibisque assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de herciscundæ familiæ rebus? At ille; Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi lepōris venustatem. Igitur rogare perseverant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Jurisperiti induebant sibi daretur, tantæ consultationi misceri; cum illa se sapientiam esse sumpturum. Hilarior genius omnes invaserat: Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maximo risu, juberet, de penu sua produci suffultam pellibus togam, injicique cupienti. Quam ut ille curiose aptavit, bis terque per triclinium spatatus, rogare dominum cœpit, ecquid se illa vestis deceret? Egregie, inquit, sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua sapientia modum imponat. Ille brevem in se moram esse respondit, in proximum conclave paulisper abiturum: illic se melioris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere velle. Cum eo secessisset, adduxit repente ostium, ne quis arbiter prudenti nequitix interveniret; exiitque illam togam, & gladiolo, quo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam in longas & exiles partes exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum injecisset, referat fores, pervenitque ad dominum, & intueri rursus jubet quam ornatus incederet. Iracundia arcuit risum, quia preciosa erat vestis quæ ita in partes perierat, &, O te vecordem, inquit, flagellisque scindendum! nihil vero timuisti dominicæ vesti furiofas manus afferre? Neque ille conterritus, Ridiculum, inquit, cum vós multo periculosius insaniatis, tam graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortunæ imago quam indui, multoque stolidius Saxonicum Principatum perditis, quam ego hanc togam. Incolumis me decebat, ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis: cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiæ, præter aliquot vestigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt:
agri

agri quoque foecunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuæ pecuniæ numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annonæ precio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam matrimonii consortio accesserit: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe, ad Patricii generis sincerum documentum, in utraque parentum serie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitio exercet.

¶ In illius Belgii parte, quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ Provinciæ, quæ sub Burgundica olim stirpe

¶ In illius Belgii parte, quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ Provinciæ, quæ sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successionibus fecerunt] Totius narrationis ordo & series hæc est, ab ovo, ut ajunt, repetenda: Philippus Valesius, Joannis Francorum Regis filius, cum adversus Anglos pugnans strenue egisset, Dux Burgundiæ à patre creatus est, deinde & totius Belgii, quam Germaniam inferiorem dicunt, nuptiarum foederibus princeps. Joannes, Ducis Philippi filius, paternæ hæreditatis successor, provincias illas omnes pariter obtinuit, hic Ducem Aurelianensem, postquam ex Hungariâ reversus est, incautum oppressit, ingentium odiorum, & malorum, quæ exinde invadere Galliam, origo & caput. Deinde amici colloqui, & pacis ineundæ specie Joannes necatus est præfente Carolo Delphino, atque eodem annuente. Mox vindictæ paternæ

impatiens Philippus cognomento Bonus, initâ cum Anglis armorum societate, Anglis in Gallias viam aperuit: Sed quis strages, clades, neces, insidias, prodiciones, crudelitates enumerando complectatur? Philippus Atrebatî reconciliatus Carolo acquisitas obitu Theodorici Namurrensis, Philippi, & Jacobæ alias provincias adunavit, quibus filius ejus Carolus, dictus Audax, Ducatum Gueldrensem addidit. Ille ad Naccium, quam urbem Lotharingæ oppugnabat, occisus, Mariam Valesiam filiam reliquit omnium bonorum hæredem, quam Maximilianus Austriacus duxit uxorem. Philippus ejus filius Joannam Castiliæ Regis filiam sibi junxit, quæ peperit ei Carolum quintum, ad quem præter Hispaniam, & provincias septemdecim, totamque Burgundiam, etiam Imperium ipsum accessit non sine magna competitoris invidia circa hæc tempora in Belgio, quod

stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione fecerunt: mox ad Hispanum conjugii foedere delata, & summum illius gentis robur, si tam pati absentis Principis cruda imperia, quam præsenti parere, potuissent. Sed ex his populis multi durius hac ætate se habitos questi, rescissis concordiae vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europæ terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri, sive domiti bello, sive antiquum dominorum nomen reve-

quod Margareta Philippi fratris nominè gubernabat, similiter ut in Gallia infesta novatorum armis erant omnia. Missus ad has oras pacandas Ferdinandus Albanus Dux anno 1567. asperitate animadversionis, ac præsertim duorum primariz nobilitatis Comitum Egmondani, & Hornani supplicio Belgas irritavit omnes anno 1568. quo Carolus Philippi Regis Hispani filius ex Maria Lusitana, à patre in custodiam datus, ejus mandato neci traditur. Batavi, quos Hollandos vocant, & Matiacarum insularum incolæ, Zelandicas vulgo nominant, primi anno 1572. signum libertatis sustulere, excusso Hispanorum imperio, quod immodicis exactionibus invisum reddiderat Albanus. Ad illorum foedus accessere subinde civitates cæteræ, & in eam coaluere Rempublicam, quæ Foederatorum Ordinum dicitur. Denique horum impetus ab Joanne Austriaco compressi, qui cum anno 1578. è vivis abiisset, ad Franciscum Alenconium summa Imperii deferretur à conjuratis Ordinibus. Is ex Anglia, quo nuptiarum cum Elizabetha regina conficiendarum spe navigarat, ad Belgium appulsus, cupideque ab omnibus acceptus, insequenti anno redit in Franciam, cum mutata eorum, à quibus erat vocatus, in se studia reperisset. Jam illic pro Hispanis aderat Alexander Farnesius Dux Parmensis, qui suis ejusque rebellibus, paulatim civitates ad obs-

quium reduxit anno maxime 1583. & 1584. Hoc posteriore Guillelmo Aransicano, qui mira callidæque industriâ in Confoederatorum benevolentiam irrepererat, interfecto, Mauricius ejus filius dux in parentis locum à Foederatis adsciscitur, annum agens 18. Itaque advertendum septemdecim illas provincias, quæ olim Hispano Regi parebant, sic hodie destructas esse, ut media fere pars Confoederatis Ordinibus, denique Artesia jam pene tota sub ditione Regis Franci. In ditione vero Batavorum sunt Hollandia, Zelandia, Dominium Trajectense, Transisalanica, Zutphania, Frisia Occidentalis, Groningia. Et hæc quidem provincie Batavis omnino associatæ sunt. Sed hi ex aliis quoque provinciis multa decerpere; sic in Gueldria Neomagus, Arenacum, &c. in Brabantia Trajectum Mosæ, Boscum Ducis, Berdoasum: in Flandria Sclufam, Hulstum cum quibusdam minoribus insulis, & castris: ubi nota totum Belgium in provincias septemdecim, Ducatus quatuor, Comitatus septem, Marchionatum unum, quinque dominia fuisse distinctum. ejus fluvii sunt præcipui Rhenus, Mosæ, Isala, Scaldis, Legia, Colma, Sabris.

reveriti, in Principis fide manserunt. Qui Hispanorum Imperium aspernati in Rempublicam secessere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad exteros populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente sortiti. Necessaria post defectionem audacia, rem nauticam curavere. Inde robur, atque opes, omnia littora scrutantibus, & per hos infestum Hispaniæ mare. Statimque ducta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ: Accessere ex Gallia, Angliaque, auxilia, in mutuam tamen eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, nomen quoque à Provinciarum una duxere, & per Orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent. Candida quidem, sed veluti cœli vitio depressa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie stipant, sive hanc sitim fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ vicinia velut spiritus, sive mos educandæ infantia accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis desiderium minuant, lagunculas ad similitudinem uberis effictas, & hordeaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incuriosa ætas subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, tum etiam innocentis ocii fastidium levat. Nec utilitate res caret, si ex primis incrementis rem æstimes. Quippe valida membra, succoque lætissimo ad venustatem florentia, ita institutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso usu in perpetuam voluptatem transiens, subinde palati aviditatem sollicitat, semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens, quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen perpotandi dulcedine (quod mireris) in segniciem non merguntur obrutæ mentes: sed ultra cæterarum gentium sedulitatem, mercaturæ, artificii incumbunt. Assuefactis scilicet robustisque corporibus, illi vitio paræ sunt, & hau-

stas

stas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt; adeo ut in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

¹ Nulli ad vilium artium industriam meliores. Ocium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tyrocinia distributi, publico si necesse est sumptu: virgines ad filum lanamque eruditæ: omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labor ignotam segnitiam, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum vis ingens opulentiam illustrat civitatum, paucique in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide qua sunt digni facile alios æstimant, sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. ² Inter hos eximia quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad

¹ *Nulli ad vilium artium industriam meliores.*] Et in hoc pariter Belgæ à Germanis minime differunt, quod artes omnes etiam illiberales habent in pretio; in his autem industriam plurimum commendant suam, Horologia miræ proflus artis, arculæ, & abaci affabrefacti, contexti eleganter panni, & telæ: peripetasmata, tapetesque Phrygia quasi acu picta, quæ non tantum propriis regionis usibus inserviant; sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Asiam & Africam deportentur. In piscibus nulla æque natio excellit: oleo colores miscere primus docuit Jo. Eickius Belga. Magnam denique & copiosam exercent mercaturam, cujus, quæcunque etiam illa sit, peritissimi sunt. Atque ipsum Belgium maxima parte, mercatura, & artibus nititur. Adeo Belgæ omne otium plusquam Attica, dicam potius, velut antiqua Gallorum veterum severitate mutant, nullus ut ibi nec puer quidem quinquennis vacet, nam qui graviorebus aut elegantioribus non fuerint idonei, hi ad leviores operas applicantur.

Vidi ipse puerulos dum à parentibus tapetes texebantur, ipsos lanas sollicitæ, & velut ex conducto explicantes. Tum stupenti mihi pater illorum, sic, inquit, juvat omnes pro ætatis captu, victum laborando querere, ociumque defugere.

² *Inter hos eximia quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum.*] Neque mirum, cum Academiis habeant adeo celebres, Lovaniensem, Duacensem, Lugdunensem, Franckeranam, & Groeningensem. Lovaniensis frequentia collegiorum, Studioforum, doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt Liliium, Castrensæ, Portici, & Falconis. Est & trilingue Bussidianum, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Ex his Academiis innumeri viri prodire omni scientiæ laude celebrati, & quotidie prodeunt. Nam ut veteres omittam, sunt Grotii, Vossii, Gronovii, Scrivcrii, & Schrevelii. Postremum autem hoc Schrevelii nomen, qui de re litteraria tam bene est meritis, quis Academicus ignotum potest habere, cum obversentur nobis ante oculos tam luculenta, tam varia doctrinæ illius monumenta, & tam

ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere: ita humilioris veluti fatigantes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornata, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cœlum accedant, quam ad terram erant nata.

¹ Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutæ servitutis imperia, nisi cum iussi imperare. At Proceres Hispanicæ ditionis, plus scilicet stimulis aularum exercentur, & Belgicos animos imperantis populi moribus miscent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac pene divisum, per diversissimos affectus ingenium. Sed ² inter cæteras cupiditates præcipua honorum libido est. Titulos, ac nomi-

na per

tam multi ejus ingenii foetus, quibus enumerandis quis sufficiat, quotquot enim humaniores auctores sunt, quorum maxime in scholis viget usus, & autoritas, seu Latini sint, seu Græci, hi omnes summo cum labore ab Schrevelio nostro videntur illustrati. Inter Bibliothecas variis in locis, pluribus iisque rarissimis libris refertas, Lugdunensis maximam habet famam.

¹ *Batavorum Optimates ad rep. genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt.* De Batavorum moribus idem quod de Flandris faciendum judicium, cum fere sub eodem cœlo habitent, etsi Hollandia ad mare magis accedat, ideoque humidior sit propter annuam circumcingentium frequentiam: imo cum ab uno & eodem corpore ab aliquot annis sint secreti. Sunt enim pariter aperti, candidi, humani, præstantes cor-

pore, industrii, etiam vini plus æquo amantes, ingeniosi, laboriosi, & qui formicæ exemplum sequuti, ocium plulquam Attica etiam severitate multaverunt. Omnem ætatem idoneus sudor exercet: unde fit ut pauci in mendicitatis veterno acquiescant. Tandem ingenium populi neque capax, neque patiens fraudum est. Hoc tamen illius pat, nescio cujus Poëtæ distichon, liceat adjecisse,

In Batavis una est libertas pessima terris.

Vivitur ad nutum, libera religio est.

Nam Amstelodami, quod est opulentissimum emporium, omnium religionum, præterquam Catholicæ usus permittitur.

² *Inter cæteras cupiditates præcipua honorum libido est.* Sunt certe parum ambiciosi, & parum superbi; sed hic ad virtutes, & scientias stimulus non tremendus esse potest; si non abutantur

ad

na per adulantium astus inventa ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellendo. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem vera simplici gratia remunerantur, nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos sæpe idem impetus mutat, vana forsitan suspicione contemptus, usque ad odium quoque aversos.

Vulgos in illis utrimque Provinciis speciem libertatis & vana paritatis indicia plus ipsa libertate æstimat. Et hinc artes, quibus facile capi possit: Non dedignari rusticos jocos, per viam annuere comessantibus; & cum multum emineas, ipsis tamen, nihil auferente nec multum duratura humilitate, misceri. Guilielmus Auriacus, summorum consiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes affixit. Agrestes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hispano Belgii summum robur, & utriusque Solis divitias fatigaturum: nam urbes natura situque impeditæ, non operoso munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in se convertit, reputantes quanto meliori conditione quam sub ipso Rege viverent, sub auspiciis ducis, sibi fasces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majestate nec satellitio gravem. Ipse altissima calliditate gaudebat, non se per invidiosa nomina ab obviis objectisque, sed & Guilielmu interdu appellari; gnarusque quo potissimum modo suæ gentis affectus impel-

ad facinus. Potentiores splendide, & magnifice epulantur, seque verè magnificos ostentant. Nitidas, absterfas, ornatas habent domos, & ab omni supellectile sic instructas, nihil ut desiderari possit. Minimè tamen inferiores à potentioribus despiciuntur, imo familiariter omnes colloquantur: qua in re cum

Batavos plurimum delectari Guilielmus Nassovius intelligeret, non eos tantum admittebat in societatem suam & familiare colloquium; verum etiam vilem se, & quasi unum de plebe apud illos habebat, quin & popularia verba conabatur homo callidus, & alia id genus moliebat.

impellerentur, nullam salutantium vilitatem alto aut incurioso supercilio obibat. Excepta vox in adulationem castigantium humanitatem suam; hominem bene emi, qui salutatione constaret.

CAPUT VI.

Italia, & Italarum indoles.

ITaliam ¹inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius propitiæ famæ debens, ²olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata; tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingeniis culta; nunc etiam, post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, nostri

¹ *Italiam inter exiguas olim aquas, quæ Rubiconem faciunt, æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt.*] Italia à vini generosi feracitate dicta olim Oenotria, brevioribus quidem spatiis claudebatur, dum Gallia ad amnem usque Rubiconem, qui ex Apennino nascens Ravennam inter, & Ariminium in sinum Adriaticum influit, pertingebat. Nunc ab Alpibus in altum excurrit, & superum inter & inferum mare media porrigitur, donec in duo cornua scinditur, altero ad Siculum mare, altero ad Ionium procurrente. Sub Alpibus Ligures sunt; sub monte Apennino Hætrisci. Sequuntur Latini, Volsci, Campani, & Brutii. Hanc hominis cruri non temerè plerique compararunt: Nam tibia infero mari objacet, jura supero, ubi Marchia, Anconæ inde dictæ, quod in cubitum flexa sit. Pes Ionio mari abluitur, calcaneus Epyrum spectat, vola seu concavitas sinum Tarentinum efficit: Carnosiores partes promontoria statuunt Zephyrium, Carcinam, & Brutium.

Digiti in Siciliam conversi sunt. Genu est in promontorio Populonio: coenædix & ferrur ad Alpes pertinent, qui Rhætios & Pedemontanos à Longobardia ip hac Boreali Italix plaga discernunt. Porro Longobardia altera est Cispadana, Transpadana altera. Hæc tres ditiones amplectitur, Mediolanensem, Mantuanumque Ducatum cum parte Veneti Dominii. Ubi Bricia non ignobilis. Illa ex tribus pariter est constituta, bino Ducatu Parmensi, atque Mutinensi, & Marchionatu Montis Ferrati.

² *Olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata.*] Istuc appulerunt Aborigines, & Arcades duce Evandro, qui Pallanteum condidit: eo pariter coloniam advenit Tyrrhenus, & urbis, quæ nunc Florentia est, fundamenta jecit. Tarentum Lacones & auxerunt & incolerunt. Sileo Cumas, aliasque magni nominis urbes Græcorum colonias. Imo tota illa pars Italix, quæ ad Orientem & Austrum vergit, magna Græcia olim dicebatur.

nostri homines arbitrantur. ' Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis sincerius quam sibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala reguntur, & bona speciosiora sunt. ' Nec dubium quin aliquot locis aincena sit supra cæterarum regionum felicitatem: qua Benacus masculis undis per montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciuunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & irriguis agris, pulchritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse & erubescemus, quod prævaricatione nostra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes premat nostrarum regionum non inferiores.

¹ Tellus frequentia montium aspera, aut nimio & maxime

¹ *Ipsa nomina urbium, locorumque tot historiis fabulisque vulgata.*] Quid enim dicam de Latio, ita dicto, quod his Saturnus latuisset in oris? Quid de Neapoli sive Parthenope, sic appellata ab una ex Sirenibus, quæ quod transeuntem Ulysssem in scopulos cantu pellicere non potuerat, in mare se præcipitem dedit. Sed & ipsa Roma princeps à Romulo condita quam multis fabulis locum dedit?

² *Nec dubium quin aliquot locis amœna sit supra cæterarum regionum felicitatem, &c.*] Duabus, inquit, in plagis Italiæ magna ubertas est, qua Benacus, qui lacus est in agro Veronensi inter arctas montium fauces, ubi Lombardia Cisalpinæ Galliæ locum occupavit: deinde & in Campania, ubi Avernus lacus, & amœnissimæ urbes, aut Municipia Puteoli, Cumæ, &c. Ibi enim, ut cum Pomponio Mela, & Solino loquar, lasciuens natura diuitias suas largissimo sinu ita profundit, ut Bacchi, & Cereris certamen non immerito appelleretur. Coeli autem tanta clementia

est, ut hanc spirantibus auram, valetudinem ac robur inspiret. Ipse Annibal, quem belli labores indefessi non fregérant, hujus plagæ deliciis attritus est.

³ *Tellus frequentia montium aspera.*] Italiam à Gallia, & Germania diuidunt Alpes, qui montes, cum perpetuo dorso ad multa spatia porrigantur, varias appellationes sortiti sunt. Nam ad mare dicuntur Alpes maritimæ; juxta Segusium Cortiæ appellantur: deinde Graiz sequuntur; tum Poeninz, postea Rhæticæ: prope Baviarum Noricæ: ad Forum Julium Carnicæ: demum Juliæ in extremis Italiæ finibus. Est mons Massicus in regno Neapolitano, ubi vinum laudatissimum, quod Massicum dixere. Est in eodem tractu Vesuvius eruptione ignium, & interitu Plinii notabilis. In Apulia ad mare superum mons Garganus, apparitione Archangeli Michaëlis illustris. Attamen inter omnes Italiæ montes Apenninus verticem attollit, & in Italiam procurrens bifariam eam dividit, è cujus fere media longitudine Tiberis defluens, multisque

me sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aret, & qua segetes patitur, frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis, improbo vellere ciboque pejore. Et vix unquam ubertas Italiæ suis alumniis per triennii continuam felicitatem satisfecit; multo minus suffectura, nisi frugalitas, cœlique conditio multum cibum aspermantis, parca & sobria convivia temperaret. Variorum generum arbores, quæ sub nostrorum siderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, punicisque, præferenda regio, & diversa ficuum stirpe, ad suorum æstuum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per Orbem circumlata, plus nostris deliciis quam precio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio siccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias animalium sub sole pervicacius durantium, à nostrarum menfarum deliciis pene in alios sapores degenerant.

Ut jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque comedias piscium commendatione implens, pro illarum sedium forte non parum videatur sapuisse.

Urbes

risque deinceps fluminibus auctus ab Herruria Latium, Janiculum ab urbe Roma dividit, tandem gemino ostio in mare devolvitur.

I *Ut jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque comedias piscium commendatione implens, &c.* Vix ulla reperitur apud Menandrum, Apollodorum, Plautum, & Terentium, Græcos & Latinos Poëtas mimicos, ubi non aliqui reperiantur Parasiti: apud Plautum Asinaria, Stichus parasitos depingit suis nativis coloribus; & Curculio in Bac-

chidibus, Satorio in Persa parasiti introducuntur ab eodem Plauto: & in Eunuchio Terentii Gnatho parasitus quàm optime personam suam agit: neque frigidius minus emungit Phormio & ipse parasitus apud eundem Terentium. Nec minus apud Græcos comicos admissi parasiti, maxime cum Latini ex Græcis fontibus amœnitatem sui focci hanferint, id est, ex Aristophane, Apollodoro, Menandro, & aliis. Porro quantum isti Gnathoëes, & Satoriones pisces commendarent, patet ex Stichis,

¹Urbes eximiae, amoenis, ut plurimum, locis conditae. Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatae. Vario marmore, ac interdum auro nitent: fastigia ingenti opere in altum producuntur. Exesæ statuae preciosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentium mendacio debentes quod tam ambiciose emineant. Qua vero parietes laxantur in fenestras, non par reliquo artificio ædibus decor est. Nam plerumque aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spacium amplectuntur quod recipiendo lumini destinant; quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquam in custodia, coercent: longe à Britanniae aut Galliae cultu, quo muri ad fenestras aperti vitro junguntur, libero ad exteriora conspectu, lætaque trepidantis, ut solet, splendoris imagine. Templâ autem (nam in tantæ famæ parte sunt) nec totam advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil a-
nis formosius. Purpuram, sericumque, inter gemmas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. ²Solum omnis artificii pavimenti effulgens diverso marmore mis-

cetur,

Stricho, & alius supra citatis Plauti mimi-
cis: sunt scilicet pisces Romanae deli-
ciae.

1 *Urbes eximiae, amoenis, ut plurimum, locis conditae.* Non jam commemorabo Bajas Romanorum luxu, aut Cannas Annibalis deliciis infames: celebrantur autem jam in Italia trito proverbio, Roma Sancta, pinguis Bologna, Padua docta, Neapolis venusta, Genua superba, Florentia formosa, Ravenna antiqua, Mediolanum latum, Venetia opulenta. in ædificii magnificentia conspici-
tur: nam

2. *Solum omnis artificii pavimenti effulgens diverso marmore miscetur, &c.* Opere nimirum tessellato, imo & vermiculato, & mosaico, nitent ipsa pa-

vimenta, quæ varias aut hominum aut volucrum effigies referunt, ut nec absit à luxu hoc quod pedibus sternitur, neque nova Roma magnificentiae plurimum ab antiqua remisisse, jure nunc damnandæ, ut vel arguendæ, præterquam in sacris ædibus, ut quæ simplicitatem Bethlemiticam parum oleat. Quanquam si triumphantis Romæ miracula enumerem, nihil ad magnificentiam templorum, Circorum, Amphitheatrorum, Obeliscorum, Thermarum, Avium, Columnarum, Aquæductuum, Arcuum, Statuarum, ædium jam accedet, adeo totus quasi Oriens videbatur exhaustus, ad Romam Reginam orbis decorandam.

cetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & penè ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero Sole in obscuras sedes admissio. Fenestræ multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportuna, vel viciniæ libertas illustrat, etiam appositis velis, pariete interjecto, tanti sideris munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis elatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quicquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitiorum sordes, ac plurimum egestatem, non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos, jejuna squalentesque epulæ inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum tricliniorum situs; tum culicum, cimumque omni genere infesta cubilia. Acer inde diversitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium Italix fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, inutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies; sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diversarum regionum cœtibus erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique

I Sive igitur tua gentis homines amas, ibi frequentiam invenies.] Non hodie primum Roma receptaculum fuit omnium gentium, cum priscis temporibus Cornel. Tacitus factum asserat, ut boni, & mali de quacunque ora Romam se

reciperent, maxime ex quo orbis totus Romam cœpit adorare. Nunc vero cum sit Roma domicilium religionis, arx fidei, Ecclesiæ Capitolium, istuc populi quacunque gentium confluant, ceu linæ ad centrum collinant.

** Italiani*

ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt; dum omnia ad videndi audiendique voluptatem sollicitant, annos elapsæ pueritiæ venturæque prudentiæ medios permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non occurrat domesticorum negotiorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis seipsa subducatur. Accedunt oblectamenta juventutis, ars equestris, Cithara, spectacula, artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negotii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, percussoque animo in elapsæ nec redituræ oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excussit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium, sed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia sequuntur. Humanitatis effusa promissio ab iis omni corporis gestu sancitur: verba exactæ urbanitatis, & cum volunt ad persuadendum aptissima. Etiam prolixè benevolentiæ indulgent; &, ubi vere amant, omnia discrimina habent infra tam humani fœderis sanctitatem. Si quos autem oderunt (sive sponte averli, sive se laceffitòs existiment) ideo periculi plenior res est, quia hanc animi ægritudinem plerumque tegentes, alte interim æmulationis aut offensæ memoriam recondunt. Læsi interdum ad obsequium descendunt, ut inter amicitiae jura tutiori fraude grassentur. Etiam ætatem odia hæc ferunt; Ac quod noxiosissimum putes, nonnunquam animus tam facilis est ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentis intra tristiores prudentiam castigatæ vix sustinent jocos; nec quid temere, & absque consilio, vel dicere assueti vel facere, ex suo quoque

more alios æstimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi superflua subtilitate ducentes. Ita perpetuis suspicionibus, atque curis, sui æstus pœnas luunt. Sed & ipsa nimis calliditatis opinio est ingrata, cum vix in simplicem, nec suspectam familiaritatem descendentes, semper stare in specula credantur, quid cæteri agant arbitraturi. Venena, damnatamque libidinem, ideo omiserim, quod non Italiæ propria vitia, sed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genti præcipue imputari jure non possit. Maxime cum hæc scelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à consciis possint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio est, qua illic feruntur odia inter se inimici exercere, prædoneſque grassari. Ita affectus dispensante natura, ut, in quibus regionibus major passim humanitatis species cernitur, ibi prædonibus sit trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obsequii cultusque promissa, quod est ad odiorum immanitatem aut latronum, in extremum sævitæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, gestuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiserunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædibus naturæ jus violent; saltemque mortem suppliciorum maximum putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus esse. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens, etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones spoliis contenti sunt, & omnino insolens facinus adimere vitam: oblongas perticas, ferroque præfixas, cervicibus euntium illidunt, ut, animo per subitum & brevem liquente torpore, nec illi suas res defendere possint, nec ipsi ad cædis nefas adigi, qua mutæ rixæ frequenter funestæ sunt.

* Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen

men diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. 'Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii fatis imbuta est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladum mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium impetu jam olim de suæ magnitudinis ac opulentiae fastigio dejecta est, tanquam Orbis sua spolia inde reposceret. Neque unquam mutatio jus suum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti spiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & socordia afflixit. 'Nunc ipsa Urbs sub Pontificum Jure, cum non modica Latii Umbriaque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali imperio

* *Italiam autem, quæquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguae societate cognatam, Jamem &c.*] Nimirum in re bellica Perusini strenui sunt; Calabri præcipientes; Spoletani callidi; Bononienses efferti; Neapolitani temerarii & mobiles; Tarentini acriter instantes; Piceni rapaces; Placentini trudeles; Mediolanenses intrepidi; Romani fortes; Florentini parci; Mantuani viles; Anconitani sordidi; Veneti subdoli; Ferrarienses pertinaces; Parmenses instabiles; Mutinenses prolixi. Paucis dicam, Itali læsi ad obsequium interdum descendunt, ut inter amicitiae jura tutiori fraude grassentur. Venena, vindicta & libidines non Italarum propria vitia sunt; sed in totum Orientem atque Meridiem desectens hæc criminatio uni genti imputari non potest.

1 *Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit.*] Præter supra memoratas Græcorum, & Asiaticorum colonias transmissas in Italiam, liquet ex ipsis veterum monumentis Gallos duce Brenno primum in Tusciam superatis Alpium jugis; deinde Romanæ armorum terro-

rem contulisse, & frustra obnitentibus Romanis Urbem expugnasse, ac demum inter Alpes, & Rubiconem amnem consedisse: quæ Gallia Cisalpina dicta est. Deficiente Imperio Heruli, Gothi, Wandali, Longobardi, Dani, Germani, Franci, Hispani, Italiam diversis statibus occuparunt, quæ jam in plurimos Principatus diversa variis idcirco moribus imbuta est. Quin ipsa Roma multo variarum gentium impetu jam olim de suæ magnitudinis, ac opulentiae fastigio dejecta est, tanquam orbis sua spolia reposceret.

2 *Nunc ipsa Urbs sub Pontificum Jure, cum non modica Latii Umbriaque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali imperio animos induit.*] Ditio summi Pontificis in partes quinque secta est; in Flaminiam, vulgo Romaniam, cujus caput Bononia: Ducatus Urbinatem, & Spoletanum; Patrimonium S. Petri, cujus principalis urbs Perusia: Anconæ Marchiam ad sinum Venetum: & Latium, seu Campaniam, ubi Roma princeps orbis Christiani, & totius Italiae arx. Incolæ perpetua pace gaudentes ad belli terrores penitus insueti sunt, & inepti ad arma.

perio animos induit, scriptis quippe, terroreque, & veneratione cœlestium rerum, toto Orbe sui Principis Majestatem, plusquam armis & majorum fortitudine, asserens. Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Piceno, sinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Ionii maris latus extrema cornua Italię effundentes: Sedem nomenque Imperio Neapolis dedit. Non alibi in
Italiz

1 *Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Piceno, sinuque Formiano, Adriatica & Tyrrhena unda cingunt.* Præter summum Pontificem Hispaniz Rex multas etiam tenet Italiz provincias, quas ante Franci possederant, & ante illos aliqui Reges: unde nomen Regno Neapolitano & titulus regni, cujus ultimus Federicus victus à Francis Dux Andegavensis factus est. Sed & regno Neapolitano duce Consalvo, & Siculo ab Hispanis post Vesperas Siculas spoliati sunt Franci, ut superius narratum est. Mediolanensis ducatus in Francorum pariter ditioe fuit, multorum bellorum semen. Fuere & Exarchi Ravennæ & aliqui Principes, sed inter alios eminet Magnus ille Dux Hetruriz, cujus sedes Florentiz. Porro Hetruria, seu Tuscia inter flumina Macram & Tiberim continetur, variarum frugum ferax, & fodinis marmoreis dives. Hinc Templata tota ex marmore, varii coloris, maxime Florentiz spectandum illud B. Mariz, & Magni Ducis palatium. Varias susceperat administrationis formas, donec Caroli V. auctoritate Medicis cessit. Sequuntur Pisa urbs Academica ad mare: Aretium, Volaterra, patria Poëtæ Persii: Siena, Luca, &c. Portus ejus Liburnus inter celeberrimos Italiz numeratus, estque magni Ducis triremium statio. Attamen in ora Hetruriz quædam extant urbes ad Hispanos pertinentes, quarum præcipue portus Hercules, Telamona, Plumbinum cum portu longo, & è regione in insula Orbitellum. Italiam omnem olim occupare Re-

ges Gothorum, & Longobardiz, sed hi Insubribus tantum dominati sunt: illi vero quidquid à Piceno sinuque Formiano Adriaticæ, & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Ionii maris latus extrema cornua Italiz effundentes.

2 *Sedem nomenque Imperio Neapolis dedit.* Orientalis Italiz pars, postquam ab advenis Normannis in regni formam redacta est, regnum Neapolitanum dici coepit: cui cum accessit Sicilia trans fretum posita, regnum universum duarum Siciliarum nomen accepit. Ita ut ipsa Sicilia, Sicilia trans fretum seu Pharium diceretur; regnum vero Neapolitanum Sicilia cis Pharium seu fretum nominaretur. Quod regnum tenere Normanni, deinde Germani, postea Galli, tum Arragonenses, denique Austriaci Hispani, quorum nuper excutere jugum voluit Neapolis. In illo regno plurimi tractus numerantur, quorum primus est Campania foelix, vulgo dicta *Terra laboris*, scilicet propter soli ubertatem, foelicissimamque naturam, inde dicta à Plinio *Cereris & Bacchi certamen*. Regionis caput olim Capua, inter tres Europæ maximas urbes alias computata: hæc urbs domicilium superbiz, & luxuriz sedes fuit: cujus ex ruinis excitata est Capua nova, & cujus civium mores à prisca vix degenerant: hodie vero regionis caput, & Metropolis Neapolis est, prius dicta Parthenope ab una Sirenium ibi sepulta: sed à Cumanis conditoribus, quod nimium florere, eversa, & ab iisdem peste laborantibus, Oraculi monitu instaurata, dictaque ideo *Neapolis*, id est, nova civitas.

Italiz finibus majoribus armis nobilium virorum impetus, ac propemodum fastus, attollitur: Equorum armorumque studiosi sunt; faciles ad stimulos gloriæ, & in omnis magnificentiz cultus intenti.

¹ In alia Italiz ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vastitate quam Attila Italiz fecit, suis se paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus est, tamen summum Imperium penes paucos ex senioribus manet, severum quidem illud atque sollicitum, ut necesse est, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum spectaturis. Sic illa disciplina domitos animos, per aulicorum studiorum venustatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique assuefacit, qui Patricias stirpes alibi tenet: ut est rei equestris, armorumque disciplina, aptæ quoque elegantiz, & urbanitatis, pro seculi more, peritia. Plus denique publice sapere, quam privatim, edocentur, nisi quod in procurando patrimonio eximiam sedulitatem habent. ² Aliæ præterea urbes olim se

compo-

vitæ. Loco peramœno, placido, & molli aëre posita est. Præterea principatum tenet ceteriorem, ubi Falernum, & ulteriorem, ubi Beneventum, & Calabriam utramque, magnam olim Græciam, ubi Cossentia, & Rhegium. Ad dō & Apuliam, ubi territoria Barriannum, Hidrantinum, Basilicatum, & Capitanatum: denique Aprusium, ubi Canna Romanorum clade, & Annibalidis victoria famosa.

¹ In alia Italia ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere.] Exigua hujus Reipublicæ primordia in longa deinde spatia excrevere: huic enim jam subiecta est Istria versus Dalmatiam, cujus caput Pola: deinde Forum Julii, cujus caput Vedinum. Palma autem nuper condita, inter cæteras arces celebratur. In Foro Julii est Domus Austriacæ Palatinæ

Goriciensis. Sequitur Marchia Tarvisana, ab urbe Tarvisio splendida, & lauta: attamen caput est Venetiz, in ipso mari, quod ab Adria dictum est Adriaticum, palis ligneis superstructa: Emporium haud dubie toto orbe celeberrimum. Splendet urbs magnificis ædibus. Aliæ urbes Patavium seu Ticinum, urbs Academica. Verona, Vicentiz, &c. ultima ditio est inter Marchiam Tarvisanam, & Mediolanensem Ducatum, ubi Brixia, Bergomum, &c. IncurSIONES Attilæ, causæ ædificandæ in illo secessu maritimo, & paludibus civitatis extitere.

² Aliæ præterea urbes olim se composuerant per varia Italia littora in Reipublicæ auspiciis.] Præter Venetam Reipublicam floret adhuc Genuensis, Helvetios & Rhætiis ut sileam. Ad mare Ligusticum sita est inter Provinciam Galliz,

composuerant per varia Italiæ littora in Reipublicæ auspici-
cium, quas fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per
externa maria quæsierant, in Regum Principumque clien-
telam coëgit. Jam in iis mixti animi, semperque penden-
tes sunt, inter gloriosæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc
imaginem vident, & Principum, ad quorum patrocinium
confugere, necessariam simul gravemque potentiam.

¹ Insu- bres autem, corporibus animisque speciem ac ge-
nium Galliæ Italiæque miscuerunt, vultu membrisque penè
compositis ad Gallorum venustatem, quam deinde Italicis
dotibus implent. Sed & utrinque ut virtutes, ita vitia ex-
ceperunt. ² Cæteræ in Italia regiones Principes suos ha-
bent, modicis plerumque imperiis, ideoque majori calidi-
tate,

Galliæ, atque Hetruriam montana re-
gio, & saxosa, cujus olim incolæ dicti
Ligures: sed tota regio nomen hodie-
rum cepit ab urbe primariâ Genua co-
gnomento *superba*, propter civium ele-
gantiam, & magnificentiam ædificio-
rum: quippe domus nulla est quæ re-
gem hospitio non possit excipere. For-
mam habet Reipub. cui summus Dux
præest identidem eligendus: Estque
sub clientela Regis Hispaniæ, ex quo
Andreas Aveias à Rege Francisco de-
fecit: huic subiectus est principatus
Monaco quondam portus Meneciæ;
subiecta quoque insula Corsica.

¹ *Insu- bres autem, corporibus animisque
speciem ac genium Galliæ Italiæque mis-
cuerunt.*] Scilicet antiquæ Galliæ Cis-
alpinæ reliquæ sunt. *Insu- bres sunt*, in-
quit Strabo l. 6. *qui metropolim Mediola-
num habere.* Ipse est Ducatus Mediola-
nensis, amplissimus, nec non totius ut
ajunt, Europæ primus, qui cum jure
successionis ad Regem Galliæ nomine
Valentinæ cujusdam Duci Aurelianensi
nuptæ pertineat; tamen hodie tenetur
ab Hispaniis, quemadmodum & Nea-
politani regnum, & ipsum pariter
Galliæ ditionis propter Renati senio-
ris donationem: de quibus, deque isto

jure consulendi sunt Annales. Caput
est Mediolanum. Trans Padum sequun-
tur Cremona, Assinum seu Papia Gal-
lorum clade, & Francisci Regis capti-
vitate infamis. Deinde Novaria, Co-
mum patria Pliniorum, Laus Pompeia,
Alexandria, &c. quæ olim pariter ut &
Ticinum ad Insu- bres pertinebant ut
Straboni placet, erantque vici eorum.

² *Cætera in Italia regiones Principes
suos habent.*] Præter supra dictos etiam
eminet Dux Mantuanus, cui præcipua
civitas Mantua, Virgilli patria, in pa-
hude posita, quam fluvius Mincius al-
luit: hodie sedes est ac domicilium fa-
milix Gonzaguarum. Hinc pender Mar-
chionatus Montis Ferrati, cujus caput
Casala, sita ad Padum cum arce muni-
tissima, quam irritò conatu sæpe pe-
tiere Hispani, & hanc non ita pridem
Galli ab obsidione liberarunt. Pede-
montana ditio Ducis est Sabaudix, quam
tenuere olim Taurini, unde caput est
Augusta Taurinorum. Et ipsi ad Pa-
dum cum arce munita. Sequuntur Ver-
sella, Alba, Susa, Salocium caput Mar-
chionatus, quam Rex Galliæ cum agro
Segusino commutavit. Villa Franca ad
mare triremium Ducis statio est. Su-
per sunt Dux Parmæ, & Placentia, Far-
nesiorum

ditate, ut sunt in ingenti pelago scaphæ, adgubernandis: cumque in angustiis Provinciis nisi per immensa vectigalia sufficere opes non possint majestati dominantis, salubri consuetudine illæ gentes assuescunt & opes invenire, & pro Imperio repositentibus non negare.

Nihil autem est tam arduum sedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis Præstantia non tollatur. Ab ultima etiam sorte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix industria producit. Nullam curarum genus quod divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis specimen aspernantur: longi quoque laboris speique patientes. Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præceps vis Gallorum non toleret. Altæ, & ad Rerumpublicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quanquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoque avertunt; adeo ut in fauces revocent verba, qua asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa, & summo pectore coacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia

nesiorum ex familia: Dux Mutinæ, & Regiæ. Comes Mirandulanus. Omnes hi in Lombardia.

1 *Amœnitas studiorum in Italia non exigua.*] Cultores artium Liberalium hæcenus fuerunt Itali, & viros literarum amantes ut olim sic & impræsentiarum tuerentur, foverent, alunt, exornant, & omnia Mæcenatum officia ipsis exhibent. Hinc tot per Italiam Academiæ, Romana, Mediolanensis, Bononiensis, Patavina, Neapolitana, Ap-

piensis, Perusina, Salernitana, Pisana, Ferrariensis, Senensis, Florentina, Veneta, Bergomensis, Mutinensis, Taurinensis. Nam Parmensis, Placentina, Anconitana, & Maccratenfis, à prisco splendore desciscences magna ex parte interierunt. ex iis Academiis ingens doctorum hominum summaque eruditione præstantium seges emerit, qui vix prisca disciplinarum optimarum talibus quidquam concessere.

I Quæd

in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fictis ardentia, sacrauit. Nec enim interest, sua, an antiquorum lingua locuti sint, cum sit ejusdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverunt. Jam quid de Italicis historiæ scriptoribus dicam? istis quidem sincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & sapientia cœlestis, & humanæ prudentiæ disciplina, ceteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, & 'quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicutæ est, vel suavius apes exuctis digestisque floribus cellas implent.

CAPUT VII.

Hispanorum genius, mores.

ULtimum¹ Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus, Hispania; quæ olim
à situ

¹ Quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicutæ est, vel suavius apes, &c.) Ita Tullius in quæst. Tuscul. hinc proverbium *Attica fides*, pro mutabili, ac levi. Nam ex quo Socrates iniqua damnatus sententia cicutam hausit, ex illo Attica æternam perfidiam labem indigenis suis inussit.

² *Ultimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus.*] Nempe alluit Hispaniæ duo latera Oceanus: Aquilonare Cantabricus, Occidentale Atlanticus: tertium quod

ad Meridiem, ubi fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum. Versus Orientem Pyrenæos habet montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie Fontarabia, tendentes ad mare mediterraneum, duobus insignes promontoriis, uno quod Olarso cognominatum, in Oceanum projecto: altero quondam à Veneris templo, nunc vero ab S. Cruce denominato, in mediterraneum. Hispaniæ longitudo milliariorum Hispanicorum c. c. latitudo c. x. Ajunt in iugo summo

mo Pyrenzorū positum quempiam utrumque mare posse videre, ita ut Jure peninsula appellari possit Hispania: circuitum oc. mill. statuunt & amplius. Strabo, Ptolemæus, & alii hanc corio bubulo protenso comparant; cujus partes ad collum pertinentes in adhxrentem ipsi Galliam porriguntur. Subest Hispania medio quarti, totique quinto, parti etiam sexti climatis, ubi optima cœli temperies, non enim, ut ait Plin. in Paneg. Trajani, velut Africa austri- nis torretur caloribus, neque ut Gallia ventis assiduus agitur, sed inter utramque media, hyeme, & æstate temperato sole perfruitur. Hinc magna cœli salubritas per Hispaniam, teste Justino, æqualisque aëris spiritus nullā paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinz undique assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus e- ventilato terrestri spiritu præcipua om- nibus sanitas redditur: tametsi frigi- diores sint partes Boreales. Qua mon- tibus perpetuis in austrum declinat, tota foelix, quippe quæ magnis fluviiis Beti, Anate seu Guadiana, Tago allui- tur. Metalla etiam præciosa procreat, fruges optimas progenerat; salinas in puteis habet, armenta pascit: equos alit generosissimos, quos *Asturcones* ab Asturia vocant. Porro Hispania olim Hesperia ultima dicta est ad discrimen Italiz quæ respectu Græcorum & ipsa Hesperia seu Occidentalis est, ab sydere Hespero dicta. Quæ cum alias sub quin- que regibus esset Castellæ, Arragoniz, Portugalliz, Granatæ, & Navarræ, so- lus imperium in eam exercet Philippus quartus, tametsi ab ea nuper anno scilicet 1640. una resecta fuerit Portuga- lia à tam vasto imperio, sed adhuc sub Marte judice lis est. De his quinque di- tionibus dicturo Navarra occurrit, ut- pote Galliz proxima; nam ad radices Pyrenæi sita est, ubi alias fuere Vascones. Caput regni Pompeiopoli. Du- plex est, altera versus Hispaniam longe major, altera minor, quam Galliz Rex tenet. Superiorem alias invasit Ferdin- andus dictus Catholicus pulso Rege

legitimo Joanne Albreto, cujus neptis Joanna Albreta, filia Henrici Antonio Borbonio Duci Vindocinensi nupsit: fuit is Henrici magni pater. Arragonia sequitur, cui Cathalonia, & Valentia cum insulis Balearibus subjacent. Ar- ragoniz caput Cæsar-Augusta ad Ibe- rum. Cathalonia, quasi Gothalaniam, à Gothis, & Alanis, qui hanc oram in- vaserant. Urbes principes sunt Barcino ad mare, Tortosa ad Iberum: Tarrac- ona portu nobilis, & olim Tarraco- nensis Hispaniz caput: & in media re- gione Monserratus, ubi sanum Deipa- ræ sacrum cum cœnobio tota Europa celeberrimo. Eo spectat Comitatus Ruscionis Galliam inter & Catalo- niam, ubi Perpignanum; nuper firmata pace Ruscino in ditionem Gallonum cessit, ibique Rex Lud. XIV. supremum Senatum instituit. Valentia metropolim habet cognominem, numeratque intra pomœrium ædium duodecim mil- lia, totidemque extra pomœrium. Tritum est apud Hispanos, Barcino dives, Cæsar- augusta satuta, Valentia formosa; fruuntur enim clementissimo cœlo. Ibi olim & Saguntus fide erga Romanos, & ærum- nis inclyta. Majorca, & Minorca olim dictæ Baleares insulæ *Insulæ tæ Borneis*, quod essent fundibularii peritissimi. Juxta aliz duæ Ivica, & Formentera. Quatuor insulæ à regione Valentiz. Tertium est regnum, Castilia, sub quo alia undecim. 1. Biscaia, dicta olim Cantabria, quæ postrema domita est à Romanis. Inter aspera montium posita est, & vino caret, nisi eo, quod ex po- mis exprimitur; est tamen metallis di- ves. Urbs primaria Bellumvadum, portu nobilis, à Britannis, Belgis, & Gallis propter commercium celebrato. Ad Biscaiam pertinet Bibulco, ubi Pla- centia. 2. Asturia, unde Asturcones equi. Metropolis Ovietum. 3. Galecia, auri sic ferax, ut rustici quondam glebas aureas frequentissime excinderent ara- tro. Caput gentis Compostella. 4. Le- gio, cum urbe cognomine, quæ prima- ria est. 5. Castellæ vetus altissimis mon- tium jugis à nova discreta. Caput Burgi.

Sequi-

à situ Hesperia, mox ab oppido Hispalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit: Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, &, si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens. Nudum in pluribus locis solum & sterilibus arenis incultum, egens aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat. Illic ubertas eximia, & penè reliquæ plagæ sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restituant. Frequentia oppida non sunt: sed nec in iis com meatus, quo hospites, Gallico, Britannove, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in priscos habitus, geniumque majorum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli

Sequitur Vallis-olerum; Salamanca, Academia; Placentia: Ibi & olim Numantia fuit à Scipione Africano destructa. 6. Castella nova, sive regnum Toletanum, à Tolero Metropoli ad fluvium Tagum, ubi centrum & umbilicus Hispaniæ. Non procul est Madritum, Regum domicilium, & quinto abhinc milliari stupenda B. Laurentii moles, ac monasterium Escuriale, Philippi secundi opus. Est & Complutum Academia. 7. Estremadura, cujus caput Emerita Augusta. 8. Andalusia, rerum omnium ubertate adeo luxurians, ut Elysiis campis vix disparem putes. Metropolis Hispalis ad Betim amnem, emporium celeberrimum; unde solvunt naves in Americam profecturæ. Ad ortum est Corduba utriusque Senecz, & Lucani patria. Hanc provinciam Gadi-tanum fretum ab Africa dirimit. At Granatanse regnum ultimum in Hispania Saraceni tenuere, unde penitus ejecti sunt Ferdinando & Isabella Regibus, quibus ideo Catholicorum nomen ab Alexandro sexto Pontifice maximo

concessum est. Regni caput Granata, quæ in modum mali Granati dehiscens, tam multis, & condensatis domibus, quam acinis malum punicum, referta est. Marsia contigua est, quæ à primaria urbe appellatur, Carthaginemque novam habet à Pœnis conditam. Superest Lusitania duo regna continens, inter septemdecim minora, & quinque præcipua numeratur. alterum est Portugallia à portu Gallorum cognominata, ubi præter Ullissiponem nobilissimum emporium, celebrantur Conimbria, ad fluvium Mundam, Academia: Bracara versus Galeciam, Miranda, Bragantia, &c. Alterum regnum hæc subiectum est Alguardia, cujus caput Pharus, postea Tavila, Sylvis, &c.

I Robustum hominum genus laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus. In castris scilicet famis, sitis, laborum omnium patientissimi sunt: sed in acie, conflictusque major illis ars, quam ferocitas: his enim duriora, & bene compacta membra sunt, color

coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinam obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipuè virtutis partem credit, malis & periculis non lassari. ¹ Hinc ad Romanas olim partes obstinata Saguntus, excidio suo & mutæ cædis fortitudine clara. ² Tum pro famæ magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum sui victrix. ³ Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens; ⁴ & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsum-que

color subobscurus, quippe quibus natura sicca est, & calida. Levi corpore, levibusque armis induti hostem facile sequuntur, facileque, cum est opus, fuga salutem consulunt; sed & in susceptas spes pertinax animus.

¹ *Hinc ad Romanas olim partes obstinata Saguntus.*] Hanc enim cum Annibal contra jus fœderis obsidione premeret, maluerunt Saguntini, se suæque omnia igne consumere, quam aut fœderati populi amicitiam deserere, aut vivi in hostis potestatem pervenire, inquit Livius belli Punici lib. 1.

² *Tum pro fama magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum sui victrix.*] Circiter viginti annis bellum cum Populo Rom. gessit: & à Romanis obsessa per annos 14. cum haberet tantum hominum quatuor millia, non solum sustinuit, sed etiam quadraginta millia vicit. Tandem tamen à Scipione posteriore post longam, & arctissimam obsidionem deleta. Cum enim fame laborarent, nec eis daretur iusti certaminis copia, omnia sua, & seipsos igni immiserunt. Florus lib. 2. unde Scipio Numantinus cognominatus est.

³ *Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens.*] Viriatus Lusitanus primum in Hispania è pastore Venator, è Venatore latro, mox iusti exercitus dux fa-

ctus universam Lusitaniam occupavit: M. Ventridium prætorem fuso ejus exercitu cepit. Post Cn. Plancius prætor nihilo foelicius rem cum eo gessit, tantumque terrorem hostibus is intulit, ut adversus cum consulari opus esset duce, & exercitu. Denique à proditoribus consilio Cæpionis interemptus est, & ab exercitu multum imploratus, tumulatusque nobilissime. Ita Liv. & Florus.

⁴ *Et omnis Hispania ad Sertorii disciplinam fide, & moribus commoda, ipsum-que cum Pompeio Metellum saigans.*] Per hunc enim traditur Hispanos disciplinam rei militaris Romanam didicisse, ac fortiores deinde fuisse: nam præter rei militaris artem, abstinentissimus etiam voluptatum, & tam religiosus est habitus, ut Cervam secum in expeditionibus haberet sequentem, quam Dianæ numen dicebat esse, ex eaque responsa accipere, resque gerendas, ut alii plures soliti sunt, auspicari. Quare Dux Lusitanorum delectus parvis copiis multas urbes subegit, & quatuor Romanorum duces contra se missos variis cladibus afflixit: Cottam navali prælio superavit: Phidam Hispaniæ prætorem cum duobus millibus Romanorum interfecit: Domitium proconsulem attrivit: Trajanum à Metello missum cum toto exercitu delevit: denique Pompeio fortiter resistens à Perperna

Ec

soci

que cum Pompeio Metellum fatigans. ¹ Adhuc Barbaros, & in rudia variaque imperia dissectos, suæ fortitudinis admonere lacescentes hinc Pœni, inde Romani; quorum ambitum Hispania luebat velut in præmium alienæ victoriæ concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum ut amissa est cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, penè omnibus fastis Italica arma lassaret. ² Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit. Videtur

socio belli, & ejusdem factionis per prodicionem in cœna interfectus est. Ita Plutarch.

1 Adhuc barbaros, & in rudia, variaque imperia dissectos, suæ fortitudinis admonere lacescentes hinc Pœni, inde Romani. Carthaginenses cum in Hispaniam trajecissent duce Annibale, eamque pene totam sibi mancipassent: eo Cneius, & Publius Scipiones missi pene totam Pœnis eripuerant. Punica arma assidue conflictibus lassantes magno sane Hispanæ gentis incommodo, urbiumque exitio: sed insidiis Punicæ fraudis oppressi rursus amiserunt, magnis quidem illis præliis cum Punicas opes cecidissent; sed Punicæ insidiæ alterum castra metantem, alterum, cum evassisset in turrim, cinctum facibus oppresserunt. Igitur in ultionem patris ac patrui missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen decreverant, bellatricem illam viris, armisque nobilem Hispaniam illam, seminarium hostilis exercitus, illam Annibalis eruditricem (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus in Herculis columnas, & Oceanum recuperavit & cætera, quæ prosequitur Florus lib. 2. cap. 6. ut & alii omnes Romanæ historiæ scriptores. Porro tam strenui bello suere, ut Italica arma pugnando lassarent, non

desistentes ne diebus quidem, quos Romani fastos appellabant cum sacrum juri dicendo constitutos.

2 Ipse quoque Augustus bellum cum Cantabris, &c.]

Tanta molis erat tam duram vincere gentem,

ut hanc Augustus non per legatos, ut cæteras, sed per se oppugnaret, & non sine gravi labore expugnaret. Erant enim Cantabri omnium Hispanorum ferocissimi, nullamque sine armis vitam esse existimabant. Unde Sil. Ital. 2.

Cantaber ante omnes hyemisque, æstiveque, famisque

Incisus.

Et mox,

Nec vitam sine Marte pati: quippe omnino in armis

Lucis causa fusa est: damnatum vivere paci.

Horat. 2. Carminum,

Cantabrum indotum juga ferre nostra.

Idem lib. 4. Od. xiv. ad Augustum,

Te Cantaber non ante domabilis.

Tametsi postea ab eodem Augusto domitus est, ut idem Poëta Venusinus lib. 3. Od. xiv.

*Herculis ritu modo dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Casar, Hispana repetit Penates
Victor ab ira.*

1 Terni:

sum illi par suæ felicitati periculum, præsensque depugnabit. Necdum Hispani tot bellis, tantoque suo & hostium sanguine, de exteris Imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem jugo assuefactos Gothi, Vandali-que, de Romano exemerunt imperio: tunc quidem sibi ipsis,

I Tandem jugo assuefactos Gothi, Vandali-que de Romano exemerunt imperio.] Honorio imperante, cum Romanum imperium sua quasi mole collaberetur, à variis gentibus ubique terrarum occupatum est. Hispaniam invaserunt Vandali, à quibus nomen sortita Andalusia. Hos eiecere Gothi, totaque per annos circiter trecentos tenuere, religionique Christianæ tandem initium sunt. Vetum Vitisca Rex improbatissimus, cum in turpissima scelera deflexisset, & populis suis iter ad vitium aperuisset, in furore Hispanis numine, Rodericus regno succedens prostratus ac interemptus est à Saracenis, quos ex Africa Julianus quidam Comes filiz probrium ulturus in regni perniciem evocarat. Hi totam Hispaniam in partes distinxerunt, Gothorum reliquiis aut ejecis, aut in Galleciæ, Asturiz, & Cantabriz montana compulsi; neque Hispaniam solum Saraceni corripunt, verum in Gallias etiam inundare ab Odone Aquitaniz evocati: sed partim cæsi, partim repulsi in Hispaniam sese recepere. Simul his Pelagius Comitibus Cantabri filius ad spem libertatis populos erexit, ingentique Saracenorum strage edita Asturiz Rex salutus est. Hic unicam suam Alphonso junxit, qui Galleciæ regno initium fecit, cui adjecit Asturias: mox & Legionis regnum recuperavit, Castellumque adversus Saracenorum incursiones in regni finibus condidit. Huic legatos præfecit, quos Castellæ Comites appellavit. Circa annum 800. Vasco quidam, bello asper, ex Pyrenæis jugis in Navarræ plana descendit, regnumque condidit, quod posteri amplificaverunt, imprimis Sanctius Garcia, qui Pompeiopolin cepit. Itaque duo Reges Hispaniæ, ambo Christiani, rem

sactam adversus Saracenos tuebantur, & agebant. Sed Sanctius major, Rex Navarræ à Garciz posteris anno circiter millesimo Castellæ Comitatum beneficio uxoris adeptus, Castiliz Regis titulum Navarræ prætulit. Nec multo post Ferdinandus Magnus Castiliz Regis Legionensæ regnum paterno adjunxit propter uxorem hæreditarium. Ille proximus: fato tribus filiis regna distribuit, quorum alter Arragoniz, alter Castiliz, tertius Navarræ Rex salutus est. Quæ tria regna cum ex uno subito evasisent, circa annum millesimum centesimum Henricus quidam ex Gallia, cum Regi Castiliz sedulam contra Saracenos operam navasset, filiam ejus Tereciam, & doris nomine Lusitaniz Comitatum in præmium virtutis accepit. Successor ejus Alphonsus plurima Saracenorum oppida expugnavit: nam inter pugnandum oblata Christi crucifixi effigies animum ejus mirum quantum erexit. Atque inde Lusitanici regni origo deducta. Hæc quatuor regna ad multos annos in Hispania perdurarunt, Saracenorum reliquiis in Bætica, & regno Granatensi subsidentibus, quos demum Ferdinandus, & Isabella Arragoniz, & Castiliz Reges, Hispania penitus una cum Judæis, adversus quos Inquisitio instituta, tandem abegerunt. Quocirca permotus Pontifex maximus Ferdinando Catholici Regis cognomen indidit. Is Navarra adversus Albrætum dolo occupata, extincto absque liberis Castellano, cujus sororem duxerat, ipsius regnum suo adjecit. Neapolitanum in Italia regnum non sine insignis perfidiæ nota sibi per Consalvum vindicavit. Tandem filiam unicam genuit tot regnorum hæredem, quam Philippus Maximiliani Austriaci Imperatoris, &

ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transierunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripiciens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorum viribus in immensum effusis. Exacti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætiam & Iberum confederunt. Reliquæ Hispaniæ partes in diversa & plerumque æmula imperia abiere: donec in primum coalituræ Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Arragonio nupsit, & magnitudine dotis, Arragoniam semper liberiolem quam sub iusto Rege provinciam in meriti jura coërcuit: Mox ambo communibus armis domitos Mauros, penè octo jam seculis Hispaniæ incubantes, suæ Africæ reddidere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positæ Indiæ penè author: & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quandam maturitatem, addidit Carolus V. Imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni

Hif-

Belgii totius ex conjugis Principis filius duxit uxorem. Quæ Philippus regna omnia sive paterna, sive materna sperare potuit, non consequi ante parentem & socerum extinctos. Hujus vero Philippi filius Carolus aliquando loco Maximiliani avi paterni Imperator est electus, & Ferdinando avo materno ex Hispaniis, & regno Neapolitano successit. His omnibus accessit Mediolanensis Ducatus, & aliquot ante annis America, quam Christophorus Columbus Genuensis detexerat, anno scilicet millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, & post eum Americus Vesputius, qui nomen terræ imposuit. Philippus II. Caroli filius, extincto in Africa Sebastiano Lusitanæ Rege, seu

jure seu injuria, Lusitanæ regnum invasit: Sic Hispania tota uni Regi obediit. Verum contra Philippum IV. bellum gerente Ludovico XIII. Rege Franciæ, præter alia multa in Belgio ab Hispaniis amissa, post expugnationem Atrebatensem electo in Regem Lusitanæ Brigantino duce. Dumque illine ab Hispano Lusitania deficit, hinc Catalonia Franciæ Regi se dabat, qui paulo ante mortem Perpinianum in Ruscinone cepit armis, cum plurimis Belgii, & Mediolanensis agri arcibus: sed tandem pace Hispanos inter & Gallos composita anno 1660. reddita est cum Mediolanensibus oppidis, & aliquot aliis locis in Belgio Catalonia.

I Restabat ex omni Hispania nunc
O' affectu

Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ littora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colo-

Et affectu Lusitania dispar.] Lusitania ab Henrico Comite Limburgio usque ad Philippum II. variis ab Hispanorum more legibus gubernata, non mirum si genium alium sortita est, & aliis est imbuta moribus. Hunc Lotharingæ Ducem, Lusitanorum Regum progenitorem facti commemorant. Is Laribus in Hispaniam translatis, Theresiam, Alphonsi sexti Castellæ, Legionisque Regis filiam duxit, accepta in dotem ea Galæciæ, Lusitanizque parte, quæ nunc Portugallia est, quam suamet ipse virtute ex Saracenorum & Maurorum manibus vindicarat. Huic successit Alphonsus, qui Portugalliæ se Ducem appellari volens, Regis titulum ab exercitu accepit ann. millesimo centesimo trigesimo nono, victoriam consequutus in agro Orichienfi contra quinque Saracenorum, & Maurorum Reges, quinque Scutorum insignia facti monimentum posteris relinquens. Successere Sanctius, Alphonsus II. Sanctius II. Alphonsus III. Dionysius, qui primus Algarbiorum Regis titulum usurpare coepit, Alphonsus IV. Petrus, Ferdinandus, Joannes, Eduardus, Alphonsus V. cognomine Africanus, Joannes II. Emanuel, Joannes III. Sebastianus in Africa interfectus, Henricus primo Cardinalis, & Antonius; quo pulso, quod nothus diceretur, Philippus II. Hispaniarum Rex ut proximus hæres regnum occupavit Emanuelis per Isabellam primogenitam nepos. Anno tamen 1640. ab Hispano Rege deficiens Portugallia Ducem Bragantiæ quasi rectum successorem in regem sibi præfecit. Ulissipo Regni metropolis, Emporium totius orbis opulentissimum est propter aurum, aut peregrinas merces quæ ex India, Africa, & America advehuntur. Situs ad Tagi fere ostium, qui ad aliquot miliaria in Oceanum Occi-

dentalem influit. Vallata urbs montibus, & colliculis, Aedificia non ignobilia, ubi tapetes, & aulæ Gallicæ & Italicæ superantia supellectilem. In media urbe cœnobium Benedictinum cum templo, in quo sunt Mausolæa Regum Lusitanorum. Vestitus Magnatum ut civium simplex & sine fastu; pullus vestium color. Mulis non equis utuntur, etiam trahendis curribus, in quibus habent funes pro loris. Rex pro rudimentis adolescentiæ mulum conscendens in tauros luctatur, aut contra Nigritas, qui in hac ora plurimi feruiunt, fundâ lapides torquet. Sunt Lusitani humanissimi, etiam erga advenas, maxime Gallos. Et incedentes per urbem rosaria gestant religionis ostentatores. Atque hæc à Gallo, qui Ulissiponem ex Anglia navigaverat, per litteras jam jam accepi. Sunt etiam omnium Hispanorum fortissimi, adversus quos, etsi longe minori numero, tamen pro aris & focis decertant. Sunt præterea veloces, agiles, corpore tam mobiles ac leves; ut facile hostem insequantur, ac fugiant; sunt prompti, & laborum patientissimi: de se magnifice sentiunt: in re nautica periti, ac navigationibus ad remotissimas regiones celeberrimi, mercatorum commercio ditissimi, inter pericula maris intrepidi maxime, si vera sunt quæ à Fernando Mendes Pinto describuntur. Lusitanæ subjecta est Algarbia, quæ ab Arabibus nomen accepit, & significat arum felix & uber. Ana fluvio ab Andalusia, & Estremadura discernitur. Comitatus initio fuit, datus ab Alphonso X. Legionis rege in dotem Alphonso III. Portugalliæ Regi, cum filiam ipsius Beatricem, quam ex pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio Dionysius, qui primus Algarbiorum Regis titulum usurpavit.

colonias occupato imperabat. Sed hanc quoque provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis casus, quo amisso Lusitani in Philippi II. Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem suæ Naturæ sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. ¹ Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa: nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur; factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel infederit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati penè quoddam odium addit. Unusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine, melior. Servatas parcimonia opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes

¹ *Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa.* Nunc ad Hispanorum mores revertendum est, qui & ipsi robusti sunt, & laborum in castris, induræque patientissimi, crustula panis & allio sæpe contenti. Est enim ad bella natus, & in susceptas spes nimium quantum pertinax Hispanus. Recondita illi mens est, & ad consilia idonea: utque est Gallus in factis aquila, ita est Hispanus in consiliis cochlea: verborum pompa efferendi se, & magnifice se circumspiciendi apud illos populos solemne est, ira ut in ultima paupertate, ne supercilium quidem, & gravita-

tem suam ponant; omnes se nobiles reputant, magnificos titulos ambiunt, ipsique artifices, ac proletarii accincti ad latus ense in foro, in vicis, ac triviis deambulant, & confabulantes de summis negotiis, ad regnum, aut Principes, Magnatesque pertinentibus agunt. Imo in sua lingua, quæ à Latina degeneravit, quemadmodum Italica, & Francica, quandam pronuntiationis gravitatem affectant, denum nullam putant nationem paribus naturæ ac fortunæ dotibus exornari. Et velut Lusitani religionem suam plurimum significant, & ostentant.

¹ Modi-

tes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcentia cibum pati non videntur) sed ubicunque suorum nummorum periculo edunt. 'Modicus panis, nec preciosa herbarum condimenta, assuetis tam rigidæ virtuti plerumque sufficiunt. In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuque percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sutori & egeno, cum jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset, ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater, Ut, inquit, memineris in maiestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis tecta, tribusque qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his statim unus spectaculo motus, Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo: majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæque ætati paribus ad serviendum officiis assuesfaciam: ubi adoleverit, meo sumptu curaque artificii genere quod maxime probaverit imbuetur. Ad hæc mulier; Nec Deus hoc siverit, inquit, ô mi homo, quanquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnem: qui
aut

1 Modicus panis, nec preciosa herbarum condimenta.] Allium & Cæpe herbæ olentes sunt inter eorum delicias, à quibus alii abhorrent, quisque suos patitur mores. Lepide Horatius allium detestatur, quod apud Meccenatem ederat, cuius æstu torquebatur:

Parentis olim si quis impia manu

Semile guttur frigerit,

Eat cicutis allium nocentius.

O dura messorum ilia!

Quid hoc venenum saxis in præcordiis?

Nam viperinus hic cruor

Incoctus herbis me fefellit? an malas

Canidia traxeris dapes?

Ut Argonautas præter omnes candidum

Medea mirata est ducem,

Iguota tauris illigaturum iuga,

Pernoxit hoc Jasonem:

Hoc delibut is ulta donis pellicem,

Serpente fugit alite.

Nec tantæ unquam syderum insedit vapores

Siticulosa Appulia:

Nec munus humeris efficacia Herculis

Imarsit astuosius.

At, si quid unquam tale concupiveris,

Jocose Macenas, precor

Manum puellæ suavis opponat tuo,

Extrema & in sponda cubet.

aut tu, aut ego, sciamus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus subsidium patriæ paraturus? Satiùs illi, si ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum specie, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt. Nam plerique illorum parca modicaque sorte contenti, ne spem quidem ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem pervenire. Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti; & Italica sedulitas, semper illam quæ ventura est fortunam observans.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum periùsse videretur ille eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latine eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ, priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac penè Barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Græca Latinaque eruditione mitigari indignantur: putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elangueant. Vir nuper non ignobilis in literis famæ, cum ab iis, quibus obsequium addixerat, jussus esset in

Hispa-

I *Philosophia incumbunt, Theologiam amant.*] Studia litterarum apud eos etsi excolantur, non tamen eo cultu nitent, quo in Gallia: nam à Latina, & Græca lingua averſi sunt: habent tamen Gymnasia non pauca, & Academiæ percelebres, maxime Salmanticensem, & Complutensem, ut Conimbricensem taceam, quæ in Lusitania à Jo-

anne II. Portugalliæ Rege, & Eboracensem, quæ ab Henrico Cardinale instituta est. Excelluere his scientiis inter Hispanos Averroës, & Avicennæ, Arriaga, Toletus, Suares, Mendoza, &c. Salmanticenses, Complutensesque ut sileam & plurimos Dominicanos celebres, inter quos ille Græcensis non ineditus loco sedet.

I Ia

Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac politioris doctrinæ velut infamia evilit, admotisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolixis voluminibus pauca complecti; sed & illa plerumque ex aliis auctoribus supervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod 'in suæ regionis dignitatem libros patrio sermone conscriptos amant haberi;) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentia quæsisisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ: Hinc longos cuniculos agere, & veluti obsessis inaspectos. Arma & pacem ex suis temporibus sapientissime æstimare. Opibus animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solemne est, ad parandam reverentiam, nomine cœlitum uti, specieque sacrorum subducere ambitum oculis vulgi. Numini suas cupiditates imputant, &, veluti pro illo depugnantes, solertissime sibi vinct. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in scenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Isabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibusve Oratorem legabant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumptus, fidem quoque ejusmodi faciales & reverentiam negotio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in magna hominum penuria,

x In sua regionis dignitatem libros patrio sermone conscriptos amant haberi.]
Qua in re Anglos, Italos, & Gallos superant. Extant plurima ejusmodi volu-

mina, quæ sub commentitiis Heroum narrationibus, magnitudinem Hispanicam celebrant: vixque alii olim peritiores in his excogitandis extitere.

penuria, vastum tamen & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut praesidiis tenent, sui que ærarii famam opulentiae Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & industria fraude sustentant. Cæterum in Hispanica gente pompa verborum, gestuumque, ideo minus ingrata est, quod non ascititia aut extorta, sed veluti ex Naturæ præcepto intumescit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, nescio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa specie animi in cothurnos assurgentis. Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & patrii ritus vestibus indulgere: arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & servant, & gestitant. Nihil in illis ineptum (nisi si quid jactatio expresserit) in colloquiis cæteræque vitæ usu: callidis aptisque ad omnia ingeniis, nec se ipsa eodem fuco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. ¹ Sermorum & amicitiarum exordia per speciem mitissimæ humanitatis adornant. Hos tu quoque illis initius optime poteris eadem tranquillitate adoriri; succedentes autem ad fastum, mutua majestate excipere. ² Si vero te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse, timido silentio plausuque satia animos in suam aut patriæ magnitudinem diffusos. At tunc quoque,

¹ *Sermorum & amicitiarum exordia per speciem mitissimæ humanitatis adornant.* Nisquam Hispani nisi in tertia persona loquuntur, injuriam putantes si quis eos in secunda persona affectus fuerit. Distant scilicet inter loquendum, si placet humanitati vestræ (vestra mercede.) Quod ipsum exemplo liceat confirmare. Non ita pridem Gallus quidam pergebat ad hospitium legati. Ad vestibulum stabant satellites & ipsi Hispani: quorum unum Gallus ita alloquitur: Tu dicito mihi utrum Dominus Legatus adsit domi. In hunc Hispanus mox intortis intuens oculis: Tu vero quis es qui me tam impudenter alloqueris: Scias enim volo, quod

ipse tu es tu, quodque nullus alius est. Tu, præter quam tu.

² *Si vero te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse.* Id est, parasitum. Nullam habet fabulam Plautus, nullo luse Terentius socco nisi in medium adducto Gnathone seu parasito, quem Plautus inducit in Aſinaria sub nomine Curculionis; sub appellatione Saturionis in Persa: apud Terentium in Phormione sub eodem hoc nomine, in Eunucho sub persona Gnathonis; unde omnes Parasiti Gnathones καὶ ἰσχυροὶ appellati. Inducit & hunc præterea Plautus in Bacchidibus, & Sticho, quasi suo sale non sit conditus ille mimus, in quo parasitus desit.

I Pæ-

quoque, nisi quod jam admordeas, tuum esse ne duxeris; meminereque, ut te promissis onerant supra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præstare unquam possis operam, mendacium astruente fiducia, polliceri.

C A P U T VIII.

Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliqua ad Septentrionem posita.

Pannoniam¹ jam nutantibus Romani Imperii rebus Longobardi infedere, Hunnique, qui transfuso in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Hinc pro diversis regnantium viribus sæpe mutata limitum sedes est, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente fortuna. Savo, Tibiscoque fluminibus rigatur. Ister jam plurimis fontibus auctus interfuit, capacique apud Taurinum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœsiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam spectat, Alpium molibus tecta est. *Omni proventu felix solum. Uberrimas segetes alit, pascuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per Orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in singulos annos Germaniæ transmittit, illincque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iisdem cibus alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur. Cælum quoque ad valetudinem commodum, nisi quod sub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos

¹ *Pannoniam jam nutantibus Romani Imperii rebus Longobardi infedere, Hunnique.*] Nomen ab Hunnis populis ex Scythia, Attila duce, profectis habet Hungaria, quam Savus amnis, quo à Croatia sive Liburnia atque Servia discernitur, ad meridiem terminat, ad Boream vero Carpathiis jugis eam à Polonia dirimentibus, ad Occasum vero Austriâ, Moraviâ, Stiriâ; ad Ortum denique Transylvaniâ, quæ olim Da-

cia fuit, definitur. Sextum inter & septimum clima media est; hanc Danubius ita secatur, ut quæ Aquilonem respicit, superior: quæ Notum spectat, inferior appelletur.

² *Omni proventu felix solum. Uberrimas segetes alit.*] Frugibus ac metallis feracissima est, & vinum gignit generosissimum Danubii tractus Taurinum usque: Olea tamen aut rara aut nulla.

¹ Indo-

morbos creat; maxime hospitibus sævos. Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens æstus succedit, media luce campos corporaque adurens. Sub vesperam gelidus aer iterum incautos astringit. Varii generis preciique metalla in visceribus tellus habet, aurumque interdum cum arena fluvii volvunt, feracissimi piscium, quos ibi nimia copia viles facit.

Indolem gentis ideo magis arduum scire, quod hoc seculo horribili clade perculsa est, suisque moribus vix relicta; hinc urgentibus barbaris, potitisque magna parte provinciæ; hinc milite ex omnibus Europæ populis ad auxilium lecto, moraque, & multitudine, aliquid suorum morum sensim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello & assiduis malis factum, ut vulgus quod in agris habitat, excussa rusticitatis simplicitate, in sævitiam plerumque abierit. Nullo discrimine, in suos, atque hostis milites, insidias struunt. Si quibus sub noctem aberrare contigerit, adsunt statim ad prædam, & ingratisimo scelere suos milites, sibi opem per omnia discrimina ferentes, non aliter à se quam nudos, & in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par est, mens erectior, meliorque frons,
& ani-

1 Indolem gentis ideo magis arduum scire, quod hoc seculo horribili clade perculsa est.] Hæc sexaginta præfecturis duas tertias partes Turcarum Imperator tyrannicè obtinet. Possonium harum caput est urbium, quæ ditionis Imperatoris sunt. Comora arx munitissima in extremo maxime omnium insulæ posita est, ubi quatuor Istri coeunt cornua, & omnium remotissima urbium, quæ Imperio Germanico subjacent. Javarinum arx est, quæ uni-ea furoti Mahumetano subtrahi potuit. Sequitur Strigonia, tum Buda, ambæ venustissimæ; Verum nunc sub Turcica gementes tyrannide. Hæc enim urbs, Hungariæ quondam caput, & Regum sedes ab anno 1526. ad Imperium Sul-

tani Solimanni communi omnium lætu accessit. In declivi collis sita partem moenium habet in iugo munitissimam; radicem vero Danubii fluctibus obfirmatam: subjunctæ valles omni amoenitate luxuriant: Aëris autem ea est clementia, quæ quadragesimum septimum latitudinis, longitudinis vero quadragesimum secundum decet; & quotquot ibi supersunt rudera, superbarum molium reliquæ, ac vestigia sunt. Hæc urbs Serviz & Hungariæ Turcicæ proregis domicilium est. A Buda usque Taurunum jucundissime strata sunt itinera. Porro vix ulla est toto orbe pluribus proficissa religionibus provincia, cum antiquissimas sectas truncem in modum ibi sævientes foveat.

1 Luf-

& animus ad magnificentiam factus, membra, incessusque compositi ad venustam majestatem. Togis & tunicis utuntur, ad morem Orientis, purpureis maxime, aut quæ cœruleum colorem acceperunt. Et hic vestitus egregie viros decet, brevi ut plurimum acinace ad togatum latus appenso. Callidis & ingentibus consiliis valent, parique audacia: præsertim si brevi duntaxat & furtivo impetu opus. Ingentes Proceribus opes sunt; magna quoque, licet in regno, libertatis vestigia. Unicuique pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcas, qui in unam servitutem omnis claritudinis sanguinisque familias premit. Absque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanosque vulgare vicinæ malum, superba æmulatio, inter se committit. Probra utrimque in domesticis colloquiis sæva, alternisque vitia curiose aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum studiosi, quos optimos habent; vestes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt: equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia artesque sequuti, ne quidem ab eorum vitiis creduntur abhorre, & vindictæ facinora peragere dicuntur iisdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane sit aut tuta, nulli melius æstimabunt, quam ii ipsi qui illam inibunt; serio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, simulatione benevolentiae, fraudem paret.

¶ Insignis est apud illos magistratus quem Palatinum dicunt:

¶ *Insignis est apud illos magistratus quem Palatinum dicunt.* Hungaria regi quidem subjecta est, sed qui suffragiis designatus juxta leges in diætiis promulgatas regnum administrat; nimirum

undecim magistratuum auxilio. Sublimior in tres alios magistratus dividitur, quorum primus gubernat regnum regis nomine, scilicet Palatinus regni, qui proximus à rege est, & Regis ipsius si quando

cunt: Is nihil ex se decernere, sed ob stare Regi potest quicquam publicum sancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppositumque Regibus, ut olim Tribunatus Romanis Consulibus potestatis modum fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illic cernas quas Turcæ invadere) ad reverentiam dominorum, acri metu cogantur, & premēte spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosque appellamus, ad Adriatici maris littora incolunt; illinc qua introrsus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt.

Imma-

si quando accusatur, iudex ordinarius, suffragiisque & ipse eligitur. Nunc Hungariæ sceptrum ab Imperatoris familia non recedit, qui turmas auxiliares contra Turcas reliquo regno imminentes nunc primum misit impensis populi sustentandas.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosque appellamus, ad Adriatici maris littora incolunt. Istria Italiæ regio propria est, post flexum Adriatici sinus Illyrico contermina. Incolæ Istri dicuntur, quos fama est à Colchis originem duxisse, missis ab Ætæ Rege non paucis, qui persequerentur Argonautas, qui sive metu Regis, sive longæ navigationis tædio juxta Aquileiam confederunt, nomenque ab Istro amne sunt sortiti. Ptolemæus Illyricos ab Istris distinguit; & Illyricum ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit, mediterranea ejus ad Pannones, & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem hanc regionem describunt Pomp. Mela, & Dionysius Alexandrinus; totam enim maris Adriatici oram ad Ceraunios usque montes Illyricis ascribit, & ultra Danubium habitare docet. Virgil. 1. Æneid.

Antenor potuit mediis clapsus Achivis

Illyricos penetrare sinus, atque intima

Regna Liburnorum, & fontem superare

Timæi,

Unde per ora novem vasto cum murmure

aræ sonanti, &c.

Florus de Illyriis scribens primo bello Punico ait, hos populationibus non esse contentos; sed licentiæ scelus addidisse: Legatos populi Rom. jure agentes non gladio, sed ut victimas securi percussisse: præfectos navium igne combussisse. Idque quod indignius foret muliere imperante, quam ille Teutam vocatam asserit. Porro Sclavoniam eandem esse cum Illyrico Geographi docent. Ptolemæus ait, Dalmatiam & Liburniam Illyrico contineri. In Dalmatia est Epidaurus, quæ nunc Ragusa est, Respublica Mahumetano Imperatori tributaria: cui confinis est Albania, olim Epyrus, magnorum dumcum patria, Pyrrhi, Alexandri, & nuper Georgii Castriotæ, Scanderbeg cognominati, qui totam hanc maritimam oram imperio Turcico eripuit.

1 Hæ-

Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hyeme in cacuminibus rigente: quæ in valles demittuntur, mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique barbari, pro dominorum genio dispensati. Penè invia regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

¹ Hungariæ à Septentrione Polonia est, inde ad Oceanum

¹ *Hungariæ à Septentrione Polonia est.*] Polonia quondam Sarmatiz portio, regio est in planiciem exporrecta, nec non frequentibus confita sylvis, quæ agriculturæ quidem facultatem adimunt: sed quæ emolumento non mediocri incolis esse solent, cum & multa ferina, & ingentis pretii pellibus, & tanta mellis copia dives sit, illis ut recondendis vix sit locus. Quid dicam opima pascua, quibus pinguisima armenta, gregesque aluntur? Quid aquatiliū frequentiam tantam ut illa gravis & largiantur, & accipiant? porro indigenæ veterem feritatem nunc deum exuerunt. Poloniæ caput Cracovia, deinde Varſavia: adjunctæ sunt provinciæ Volinia, Samogirhia, Podolia, &c. Imo & magnus Lithuaniz ducatus, ubi Wilna, bellorum inter Polonos, & Moscos origo. De Livonia, ubi Riga, disceptatur etiam Polonos inter & Succos. Poloniæ confines sunt Russia magna, Suecia, atque Germania: hoc quidem ad Occalum, istud ad Aquilonem, primum ad Ortum: nam quod

ad Pannoniam huic australis est. Quod spectat ad religionem, Polonia idolorum cultu abdicato sub Misnelao primo, omnis hæcenus erroris expers fuerat. Boëmi Uladislaō regnum obtulerant, quod ille cum sibi, tum populis suis cavens, religiosissime recusavit. Postea tamen tantum fidei fecere naufragium, ut non pauci dogmata Arrii, Ebionisque postliminio revocarint. Libertatis amor, & innatum pondus impetusque ad novitates quid non potest? Tempia magnifica excisa tholis solo æquantur, ad fœda sacramenta plebs adigitur, in sacerdotes, & optimos cives ferinum in morem favitur. Tot mala Alberti Brandeburgensis defectio secuta est. Is ex equitum Teutonicorum magistro in Prussia factus toparcha Anabaptistas, Osiandricque sectatores ad se tanquam ad aram confugientes excepit. Livonia haud ita multo post moribus iisdem exarsit. Additi Duitæ, Tritectæ, Trinitarii, Arriani, Pauli Samosateni discipuli, & alii innumeri. Hæ spinæ tunc in Lithuania, & Samo-

num procedens, Russiæque contermina. Tot spatiis diffusa regio penè nullibi in montes assurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immensum patent, quos nix altissima hyeme obruit: hac discussa segetes crescunt, non in indigenarum tantum usus, sed & mari delatæ, per multa Baltici littoris spacia, sterilibus fundis annisve opem ferunt. Sævæ hyemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus reperiussa, liberum ut in pelago cælum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præsertim cum recessit ad brumam. Natura subsidium admovit profundissimas sylvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in suis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis vestibis preciosissimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hyemem. Alio quoque commodo suis sylvis obnoxii. Quippe alicubi immensa examina apum fervent. Agrestia illa sunt, nec cujusquam cura aut pastum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis inhærent; ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facilisque in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipsi melle conficiunt potum, quem in deliciis habent. Flumina, paludesque, plus justo quasdam provincias obruunt, adeo ut æstate vix possint adiri. concretis per hyemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit: ita per regionem feruntur: & hoc est commercii tempus quo externi ad eos *commeant*, ceramque & pelles mercantur, ac si quid præterea sub tam rigido cælo in precium nascitur. Plerumque lapides extruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque operiunt, præterquam in celebribus oppidis, arcibusque Optimatum, quantum illa regio ferre potest ex cultis. Polonis ut plurimum dura vita, cælo aspero, nec populi

& Samogithia pullulantes, nondum satis excusso idololatriæ, legisque Mahumetanæ jugo, jam jam enascentes

religionis Christianæ flores suffocaverunt. Hinc exorta dissimilitudo in moribus.

1 Witra

populi moribus factis ad nostri seculi venustatem, & hinc aliquando sæviora ingenia. Diverforia peregrinos excipiunt, longe à nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem quæ inanis, & plerumque perfoffis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hyemi patet, nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas mensa, longo ac multiplici clavo paries fixus est. Illic hospites sarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde stramento sternitur solum; & hoc in illis diverforiis prothoro est. Itaque per illam regionem processuri, ad iter ita se comparant, quasi domum circumducant. cibos, & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis, excepti sua supellectile, & famem & frigora arceant. Gens est ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei legem, multis seculis ibi solemnem, vix nunc demum omiserint. Ea scilicet caverant, ut, qui hominem peremisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nummos, quorum numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & justis ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur. Nobilitas tristibus prærogativis se ipsa donavit, quibus possit sibi invicem & impune nocere, quippe Principi non satis juris est, ut quod peccaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt: nec major libido est libertatis in moribus vitæque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui: scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno ductu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, quicunque antiqua secula polluerunt. Quisque in suæ familiæ laudem intentus est: præsertim si in externos incidit, & expertes suarum fortunarum, Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent.

Ff

Ultra

1 Ultra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiae caput multitudo incolarum, & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu patet. 2 Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore, & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppresserant. Inde æstas gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hyems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum artium felicitatem. Penè supra fidem est ibi quoque pepones maturescere, quibus apud nos non flagrantibus modo soles quærentur, sed & sæpe repetiti. Crebæ sylvæ campos attol-

1 *Ultra Poloniam Russia jacet.*] Ab æmne Mosca & urbe regia cognomine Russia magna Moscovia dicta est. Hæc Oceano Boreali, ab Austro autem Tartariae Precopenis, atque Circassis, & mari Caspio: ad ortum Tartaria magna: demum versus Occasum terris Poloniæ, Sueciæ, Norvegiæ sceptro subiectis clauditur, & plusquam ad mille ducenta milliaria ab Austro ad Boream porrigitur. Terra parum ferax est, cum propter continuum montium dorsum, quos inter Riphæi, & Hyperborei, qui à Caspio mari procurrunt usque ad Oceanum, maximè celebrantur, tum propter inclementiam aëris, & creberrimas sylvas, quibus inhorrescit. Eam porro multi amnes, iique immensi irrigant, quorum præcipui Visula, Tinescia. Oibias in Oceanum, Duina in Ægæum mare, Duna in Balticum, Borysthenes in Pontum Euxinum, Tanais in paludes Mæotidas, Volga in mare Caspium influunt. Is ab Occasu ad Ortum currens Moscoviam bifariam dividit: Attamen ex quo ad Asanam, quondam metropolim regni pervenit, à Septentrione ad meridiem aquas suas volvit, easque in mare Caspium per multa ostia præcipitat. Ad imperium non hæreditatis jure, verum suffragiis Carus, siue

Knæsus evchitur. Is maxima opum damna passus est, ex quo Sueci Aras ad sinum Finnicum incesserunt. Nunc pro Lithuania bellum est cum Polonis. Jam quod ad religionem, quotquot nobilitas à vulgo secernit, hi Romano Pontifici obediunt, vulgus Patriarchæ Byzantino subjacet. Ceteræ provinciæ Silesiæ, Moraviæ, Hungariæ, quia contemnitæ sunt, vicinorum erroribus laborant. Antistites, qui Christianæ Reipublicæ quasi nervi sunt, non aureis gradibus ad solium evehantur, neque ex aula ad aram, sed ex Eremitis virtutis scientiarumque domicilio ad hunc supremum gradum assurgunt: Attamen istos facit perfidiosos, rudes, ac suspiciosos captivitas, quæ patriis terminis eos includit: Sed mulierum longe major, ut quæ domi retentæ sunt. Hæ virorum in se benevolentiam ex verborum numero æstimant.

2 *Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est.*] Ita scilicet confinis est, ut Laponia, quæ in extrema Suecorum peninsula posita est ad Suevos partim, partim ad Danos, partim etiam ad Moscos pertineat: unde fit, ut alii appellentur Lapones Sueci, alii Lapones Dani; Moscovitæ Lapones ceteri occupentur.

attollunt; in iis preciosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis, & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Servituti gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida si prematur. Neque abnuunt jugum. Ultro fatentur Principi se servire, illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrum. Cæteras quoque gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt: si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipsi serviunt, in minores suos fastus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo, literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam ocio aptiores: & plerumque in armis sunt: sive quo Tartarorum impetum frangant, sive alio limite Polonos laceßunt, aut repellunt: Ista quoque ætate civilibus odiis inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate constituunt: magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nec mortem deprecentur. Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, neccendisque fraudibus apta: Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos: quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem advecta vina defunt.

Uxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque majoribus malis: adeo servilibus supra fi-

dem ingeniis demissas esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex verberum numero æstimant: nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi ex sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum charam haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, crebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique sciscitanti mœstitiæ causam; se enim nullis quod sciret amicitiae muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus coepit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa, Ubi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Jordane audito, primum stupor continuit risum; mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat; nec multo post arripuit cædendæ mulieris causam: & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum coepit. Nec tenuit ille modum, sed jam ferior quam misera conjunx optasset, ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem affixisse.

¹ Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricæ Chersoneso

¹ *Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbrica Chersoneso confinis est.*] Hæc peninsula, quæ olim Cimbrorum fuit, hodie Dania dicitur, quæ cum ceteris insulis adjacentibus ditioni Regis Danorum subiecta est, qui nuper suffragiis evehebatur ad solium: hoc tamen anno 1661. una consentientibus populi & cleri votis, licet renuentibus nobi-

libus, ad quos Regni regimen hætenus referebatur, tandem evectus est. Claustra habet Dania ab Aquilone & Ortum mare Balticum & sinum Bothnicum, ad Occasum Oceani fluvibus alluitur. Ab Austro vero Holstino Comitatu & Holsætia clauditur. Jurtiam hodie hanc Danorum Regis ditionem, urbem vero totius regni caput Hafniam, vulgo Copenhagen

soneso confinis est, parvoque maris discrimine cæteras insulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt, hodie Daniam appellamus. inde brevis in Suediam trajectus est: cui ad Boream Norvegia adjacet. Et hæ quidem regiones sunt, ex quibus tantæ gentes numero suo, victoriisque celebratæ, quodam turbinis æstu toti olim Europæ infusæ sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi Vandali que prorupere; per quos Italia, Libya, Hispania, cum Galliæ parte afflicta est. Recentioribus seculis quæ inde Coloniae emi-

penhagem nuncupant: hanc portus celeberrimus, optima pascua, & ingens copia piscium commendant. Juttii Septentrionales licet procero sint corpore, facieque ad elegantiam composita, frigidi tamen, suspiciosi, cauti, & in rebus agendis providi, & admodum sagaces sunt, & ut ad lites jurgiaque propendent, sic ad pericula impigre ac temere se precipitant: verum Literarum in primis amantes sunt, & ad justitiam proni. Quod religionem spectat; isto Regem inter & Saxonum Ducem foedere, Lutheri dogmatibus aditus patuit: quamquam ex magno Antistitum numero in Dania, Norvegia, Islandia, Suecia, Gothia, ne unus quidem seu promissis ingentibus, seu minis aut poenis frangi potuerit, & à fide Catholica vel lato ungue discedere.

[*Inde brevis in Suediam trajectus est.*] Suecia Finlandiæ Ducatum, Gothiam cum Bothnia, Laponumque partem, Scricfiniam, cum parte Coreliæ, Alaudisque Insulis suo ambitu comprehendit; magisque in longitudinem & latitudinem exposita, quam tota cum Galliis, Italia: Quippe Ducatus undecim, Comitatus duodecim, Diocæses septem amplissimæ in ea numerantur. Porro Holmia, sive Stockolma, quæ totius Sueciæ umbilicus est, & in paludibus, quemadmodum Veneriæ, posita, totius regni caput est, quod Norvegia ad Occalum, Laponia ad Boream, Mos-

covia & Livonia ad Ortum, Baltico mari, & Chersoneso Cimbrica, ad Austrum definitur. Melle, auro, & ære aliisque metallis, maxime ad Sakburgium dives est, atque ob frequentiam paludum piscium feracissima: tanta vero est cœli clementia, ut plurimi ad centum & viginti annos totos vitam protraherent, nisi immodicis compositionibus, epulisque obruti satum suum maturarent. Laponia nullas segetes alit, & pro equis, hybridis quibusdam utuntur indigenæ, proceritate multo vix disparibus, asinino pilo, & cervinis cornibus: magna tamen est frigoris asperitas. Suecis insitum est à natura robur: nilque virtuti suæ interesse putant, equites an pedites, mari an terra dimicent. Inde quondam emersere Vandali, Longobardi, Gothi, qui terrorem armorum suorum per totam latè Europam circumtulere. Gustavus primus, quo faciliiori negotio bona sacerdotum occuparet, & Sueciæ Regno adjungeret, Sectas plurimas sœvit, bibliothecas cremavit, novatorum libellos in vulgus dispersit, frustra renitente Sigismundo Poloniæ Rege designato: nam Carolus ejus patruus, quo tyrannidem nullo labore invaderet, Sectarios in eum armavit; & nostrate Virgo Princeps hujus regni habenas cum regeret, omni spe avitæ religionis restituendæ desecta, generosissime ipsam se Regno abdicavit, ingens virtutis & scientiarum miraculum.

emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Galliis plurima ferro igneque corrupta sunt: sed illis post varia discrimina pax placuit, & concedentibus Gallis, Neustriam infederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intaetum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti censebantur. Unde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium aruerit, incertum est: certe jam minus crebra in illis regionibus oppida: tantumque à mittendis coloniis absunt, ut, cum bella ingruerint, externo milite uti consuescant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto solo essent, ignoræque vitiorum, multa sobole increviffe. Et quoniam infelicitas terræ numerofo populo alimenta negabat, sæpe dimiffisse juventutem novas sedes quæsituram; cui se sponte tunc omnis ætatis homines applicabant: Nunc autem infano comessandi bibendique vitio obruisse genitalem vim, nec habitatores nisi suis regionibus sufficere posse. Illic Germania perpotandi studio superatur. Mane primum excitati stomachum implent ingestio calidissimo potu, quem ab ipso vino igne exprimunt. Sic refectis, missa ad caput æstuantis potionis caligo somni cupiditatem facit: brevis quies est, rursusque secedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut si quibus, ut vocant, cervisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negotiis datur. Tandem ad prandium conveniunt, quod utique sæpe non dubitant continuatis sermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur, contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ sunt, sed in moribus plura vestigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Ut plurimum venatione

[Norvegiam rari incolæ tenent.] Hæc septentrionalis ora Danorum Regi pa-

giter subjecta est cum Dania tota, claustraque habet ab Austro Cimbricam Chersonesum; ab Ortui Sueciam; ad Occasum Oceani fluctibus alluunt, ad Boream

tione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores crescunt. Gens est rudis, & apud multos veneficiis infamis. ¹ Ajunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Ulyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hyemes, & plerumque incautis infestæ. Torpens aër, reinisio, ac penè nullo sensu, occupat corpus: ne, ante quam perieris, intelligas te perire. Memorabili exemplo huic pesti is ereptus est, quem Numen ad regnum Britanniarum destinaverat, nunc unius Scotiæ Rex, Jacobus. Filiam Annam illi desponderat Fredericus II, Cimbricæ Chersonesi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non semel in Norvegiam ejecta est, vi sortium, malisque geniis ad Veneficæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto post facinoris poenas luit. Sed Rex interim amore & juvena impatiens, ad conjugem deferri constituit: provectaque jam hyeme, illud mare glacie infame ingressus est. Cœlo & tempestatibus luctatum Norvegia excepit; nec multo post quæ eum vexerat navis, velut in aridam delata, ita circumstante glacie immobilis hæsit. Res ad Jacobum delata est: statimque libuit hoc insolenti spectaculo frui: quippe nulla suæ Britanniciæ littora concretas undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hospitio Regis procul: Processit igitur, nec spirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre: contemplatusque paulisper glacie stratum mare in thalamum

Boream continuo montium dorso à Laponibus discernitur. Incolæ candido sunt ingenio, amantes exteriorum, furum autem ac prædonum impatientissimi. E Norvegia usque ad Chersonesum Cimbricam brevissimus tractus est, & inter utramque insulæ non paucæ, in quarum una Regia est Hafnia, vulgo Copenhagen.

¹ Ajunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Ulyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio.] Fabulam Ulyssis in Odyssea ita recen-

set. Cum Ulysses è Cycloperum antro pellibus arietum involutus evasisset, hinc in Æoliam navigans ab Æolo ventos in utrem coactos obtinuit præter Zephyrum. Verum cum jam Ithacæ proximus esset, socii thesaurum esse credentes, utrem solverunt: quo facto, resstantibus ventis denuo in Æoliam repulsus est. Qua ratione id fieri possit in his Borealibus partibus non constat, nisi aut Æoli sint, aut homines magicis imbuti artibus.

munum rediit, nec dum aliquid de perniciæ hyemis suspicatus. Sed dum foco se admovet, ex circumstantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte sit, intuens, advertit vicinum pollicis digitum cæruleo & exangui livore rubentem: peritusque cæli illius, Ne tu, inquit, Rex, ad ignem accesseris; nocuit tibi ær, & digitum exanimavit; sic jam affectum, pejus ignis intempestivo calore perdiderit; frigoris lues alio frigore pellenda est. Admiratus Rex primum se læsum negat, quippe nullo modo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quærenti, referunt, certam esse & in promptu medicinam, cujus se salubritas, brevi quidem, sed acerrimo dolore, insinuet. Id pati oportere, nisi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum. Allatumque est vas subito, plenum nive, non quidem ad ignem dormita, sed per ipsum triclinii teporem jam sensim diffuente. Illo Rex digitum inferere ex præcepto incolarum monetur: subitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos penè illius patientiam excussit. Remeantis in digitum sensus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evasit; admonitoque tam improvise mali facilius postea cautio fuit, vel certe medicina: quippe & post, aurem dexteram equitantis eadem pestis adussit.

CAPUT IX.

Turca, Judæi.

Turcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua vir-

tute

1 Turcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua virtute feliciter fuit.] Dissensionibus, quæ inter Christianos principes intercessere, abusi Turcæ rem suam plurimum amplificaverunt; nec unquam in Euro-

pam pedem intulissent, nisi Palæologi, & Catacuzeni mutuis inter se dissidiis continuo pugnaissent; dum enim tunc hi, nunc illi auxiliares turmas ab eis postulant, proferendi imperii ansam eis offerunt: hi Græciæ deliciis permixti trajecto quasi ad opem ferendam

Hæde-

tute felicius fuit. Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudine hominum, & austera parendi disciplina, invaluit. Primum illis à Scythia, quam Tartariam appellamus, exordium. Hinc sive stipendiarii dissidentibus Persis ad auxilium accersiti sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate vicinæ, Ducis quem sibi constituerunt auspicium mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixere; sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constantior in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui

Hellesponto, ex Bursa Bithyniæ Adrianopolim penates transtulerunt suos, conductis Genuensium lembis, quibus plurima deinde loca eripuerunt. Capta similiter insula Rhodus, plurimæque magni nominis urbes in superiore Pannonia, dum Christiani Reges mutuis invicem litibus dissidebant, neque auxiliares copias mittebant ingenti numero barbarorum oppressis Christianis. Porro is est Turcarum genius, ut antiqua monimenta destruant; sic Constantinopoli columna illa historiarum metallo suo spoliata est; sic ædificia subversa nunquam ædificant, utpote qui omnia precario possideant. Artes pariter negligunt quasi omnes ad arma & prædam nati sint: scientias non excolunt, ex legis suæ præscripto, ne vanitatem, & ignorantiam Legislatoris sui animadvertant. Nostis etiam vitiis istorum immensi progressus causam quis non tribuat, qui Hierosolymæ expugnationem à Saladino factam extincto Balduino rege audiet? Hic Syriam & Ægyptum adjecit imperio Saracenorum.

I Primum illis à Scythia, quam Tartariam appellamus, exordium.] Turcicum imperium à Turkestan Scythiæ, appellationem natum est, unde emergentes per Caspias portas innumeras copias seu prædandi causa, seu colonias in feliciorum plagam traducturi cum Saracenis, & Arabibus socia arma jun-

xere ad orbis pene totius exitium occupata primum Perside, dum contra Cosroem Romanis opem ferunt, mox usque ad oram maritimam Adriatici sinus sese eorum imperium longè latèque explicuit: mox totum Ægeum mare ambiens, Propontidem, & partem Ponti Euxini ad Theodosiam urbem, (vulgo *Kassa*) in Tartaria Preconensi, olim Taurica Chersoneso ambitu suo complexum est. In mediterraneis vero à Javariq Hungariæ arce Byzantium usque claustra sua porrigit: At in Africa universam maritimam oram usque ad sinum Arabicum obtinet paucis exceptis Hispanicæ ditionis. In Asia denique quam longe fines protulit suos, ex quo hanc oram Othomanes armis suis victoriisque lustravit. Iste specie injuriarum cum celeri equitum ala minore Tartaria excedens Cappadociæ montes aditusque incēssit: Huic non pauci ganeones seu spe prædæ allesti, seu scelerum sibi conscii se adjungere, sive stipendiarii dissidentibus Persis ad auxilium accersiti sunt: sive demum inopes, sterileque patriæ tractus deseruere felicitate vicinæ tuti, sui que ducis auspicium cum tanta religione secuti sunt, ut in aliis gentibus non constantior erga modestos ac legitimos Principes fides esset, quam istis erga atrocem, cui se damnaverant, tyrannidem.

cui se damnaverunt, tyrannidem : nisi quod tantæ reverentiz impetus sensim creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; nimis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus.

¹ Per hos primum correpta pars Asiæ, quæ olim fluere deliciis dicebatur. ² Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, transvectis, illa Græcia, illud Musarum

rum

1 *Per hos primum correpta pars Asia, qua olim fluere deliciis dicebatur.*] Ubi non amplius cæco Marte, sed aperto pugnatum est, Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Pamphiliam, Ciliciam, ac Sebasten minoris Asiæ provincias deliciis fluentes circa annum millesimum trecentiesimum Orthomannes occupavit Philippo Valeio apud Gallos imperante. Anno 1328. Orchanes acceptum à patre impetium iisdem artibus amplificans, Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, Nicæam imperio suo adjecit, Bursam Bithyniæ regium domicilium cepit, regnante in Galliis Joanne, ipsoque cum Anglis bellum movente. Idem iter in Europam posteris suis auspiciatus est maximo Christiani orbis detrimento. Attamen mors præcox funesto exitu cum Tartaris dimicantis consilia intervertit.

2 *Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, transvectis, illa Græcia, illud Musarum domicilium, concessit in prædam.*] Amurathes Orkanis filius peritus simulandi, Romanorum more, qui hac arte Galliis potiti fuerant, patiens quoque laboris, & manu perinde atque consiliis strenuus Palzologi cum Catacuzeno contentiones fovit : hisque bello fessis, & exhaustis usus Ligurum navibus conductitis, superato Hellesponto, trajecit in Thraciam, sive Romaniam, & Callipolim compluresque alias urbes armorum vi perdomuit; Bessos, Triballos his adjecit; captaque Adrianopoli, cum Serviam, atque Bulgariam jam spe, & cogitatione devoraret, pugione confossus est. Sic Græcia Musarum quondam domicilium,

Agrestium Barbarorumque concessit in prædam, qui tamen sub molli coelo, vix tamen de avita feritate quidquam remiserunt. Bajazetus Solimanno fratre cæso A. 1389. rerum potitur, vir ad consilia præceps, ac impiget, ingenioque perinde sagax, ut cruoris sitiens. Thracia subacta Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam invasit : Mysiam seu Serviam, Illyricum sive Bosniam, Triballorum seu Bulgarorum partem reliquam interempto eorum Rege Marco, junxit imperio. Jamque Bizantium totos octo annos oppugnavat, cum Hungarorum, Gallorumque audito adventu, obsidione relicta, ad Nicopolim congregitur, & profligatis auxiliariis victor obsidionem prosequitur. Jamque nutabat oppugnata urbs, cum Tamerlanem Asiam totam ferro flammisque vastare fama est. Eo terrore permotus in Galacia, atque Bithyniæ finibus aciem explicat. Mars utrimque atrox; tandem ad Tamerlanem inclinat. Is vincit compedibus aureis in cavea per Asiam, quam sceleribus suis afflixerat, frustra furentem traduxit. 1413. Mahammedes ejus filius exhausto fratrum sanguine rerum potitus, Valachiam, Macedoniamque totam subegit, sedemque Adrianopolim ex Bursa transtulit. 1422. Amurates II. factus Tyrannus debellato Mustapha patre, Thessalonicam antiquitate, amœnitate, copia rerum omnium nobilem excidit : Cyprium, Epyrum, Aætoliam subjugavit : cumque foedera cum Georgio Despota Serviz principe sibi non medio-criter profutura intelligeret, filiam ejus in uxorem ambiit, & impetravit. Opportuna

rum domicilium, concessit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctari humanitatem, in majorum feritate perseverant; prorsus ut intelligas sub molli cœlo immania ingenia esse posse. Quandiu in Bithynia hæserunt, aut in Thraciæ deinde listoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent, accendebant sæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æstu ferventia. Ubi pudendo nobis bello tantos hostes sustulerant, Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput; deliniti situ

portuna obtinendi Taurini ansa. 1451 Mahammedes II. fratris nece jam securus apud Taurunum repulsam quidem patitur; verum Bulgariam, Dalmatiam, Croatiam, cum Ruscia sibi subdidit: Trapezuntium, & Mytlenem, aliasque Archipelagi insulas ad deditionem adegit: Eubœam, & Theodosiam Ligurum nuper auxilium urbem domuit: neque ab armis abstinuit donec Bizantium præcipuum imperii caput, situ urbis allectus, quæ in Europæ Asiæque faucibus posita est expugnavit 3. Kal. Jun. 1453. Regna duodecim, ducentas urbes Christianæ genti abstulit. Unus Ambesius Rhodi dominus, & ipse Gallus furiosus ejus consiliis repagula objicere potuit. 1480. Bajazet II. moto cum Venetis bello Naupactum, Methonam Dyrrhachium obtinuit; vastataque Dalmatia, toxico extinctus est.

1. *Æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent.* Mahumetes II. Amurathis filius, Christiana quidem matre natus, sed religionis omnis contemptor, ac disciplinis variis eruditus, præsertim Astronomiæ, tum Græcæ, Latinæ, Arabicæ, Persicæque linguæ usu promptus Turcicas res majorem in modum auxit: duo quippe Christianorum evertit imperia, nam præter Constantinopolitanum, Trapezuntinum quoque cum Colchide in suam pote-

statem transtulit, Davide Comneno Usuncassani socero, qui ibi imperabat, abducto, ac paulo post interempto. Quod imperium capta à Latinis Constantinopoli Isaicius Comnenus ante annos circiter 250 fundaverat. Est autem Trapezus urbs juxta Pontum Euxinum, Sinopensium colonia.

2. *Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput.* Mahumetes II. ut superius memoratum, etiam imperium Constantinopolitanum obtinuit, capta Constantinopoli, sedemque suam eò transtulit, totoque Oriente potitus est. Hæc civitas, quæ Byzantium olim dicta est, primi conditoris sui Pausaniæ Spartanorum Regis titulo ante se jactabat, qui post quæsitam apud Phœbi cortinam sortes, urbem in loco terris cæcorum adverso sibi condendam audierat. Nam, Chalcedones arguebat qui multo ante urbi suæ ædificandæ campum minus idoneum elegerant. Multarum interjectâ ætatum interapedine eadem urbs ab Imperatore Septimo Severo diruta; restituta deinde, atque auctâ à Constantino Magno; à quo & appellationem postea sortita est: & ex quo Romanas Aquilas eo transtulit, Roma nova nuncupata, usque ad Imperii divisionem Romani Juris fuit, tum vero cessit ad Græcos, donec imperante Constantino Palæologo ultimo, alterius Helenæ filio, anno 1453. exeunte Majo à Mahu-

situ urbis, quæ Europæ Asiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytum duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinæque regiones, Ægypto addiderat; vel sub Persarum jure erat, terras, quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent, uno Imperio jungentium. Persa palam Turcæ infestus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Utrique cum Ægyptio foedus erat: sed visus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Persa arctius & religiosius colere: Et hæc statim causa armorum. Nunquam tam brevi bello parta major victoria, spoliis, viris, terris: & quod

Mahumete secundo collatis totius exercitus signis expugnata est, tametsi vix ulla situm tota Europæ munitiorem hac Regina urbium nata sit; In extrema Romania totiusque Europæ confinio, altero ab Asia minore milliari, à qua Bosphoro Thracio dirempta est, ex adverso Galatiz veteris Ligurum coloniz, in quadragesimo tertio latitudinis gradu, longitudinis quinquagesimo sexto posita. Attamen regio est nec coelo lata nec solo, & nisi qua mari propior est, infœcunda, frigida, & seminum maligne admodum patiens, ibi enim frequentius venti sæviunt. De vexo septem cliorum tam venustè urbs insidet, ut non ædes ædibus obsint. Figura Pomœrii trigona est, & contractius latus quod à terra sejunctum non est; alia duo latera fluctibus maris objecta. Ambitus est tredecim milliarium, civium numerus centum & septena millia superat, qui seu Christianismo, seu Judaismo, seu Mahumetismo initiati sunt: vix inæquales & angustæ, nisi qua à Palatio Principis ad portam Adriano-politanam tenditur. & quoniam ad liberos paterna bona minimè transeunt, inde sit ut nullo luxu ædificia conspicua sint, sed ea quibus se suæque tueri, & ne opum suspicio ad restim adigat, occultare possint. In quolibet septem cli-

orum Mosqueum assurgit ad figuram & typum S. Sophiæ templi, quod Imperat. Justiniani opus est, magnifico efformatum. Coenobium, quod idem Imperator prope superbam hanc templi molem extruxerat, nunc in gynæceum & domicilium castitatis, in scortorum cellas foedum in morem commutatum. Templi fastigium porphyriticis fulcitur columnis, fornices Mosaico opere, pavimentum tessellato, & omnia gemmis auroque vibrantia; Ibi lapis marmoreus, in quo lota dicuntur Christi pueri à matre virgine lintea, summo etiam apud Turcas honori hætenus habitus. At in templorum vestibulo piscinæ Numidicis assurgunt columnis, quæ testudinem ejusdem artis sustinent, ubi membrum, quo peccatum est, ablui solet, priusquam Numini operentur. Sileo plusquam regalis magnificentiz aquæductus, columnam historiatam aureis quondam argenteisque vestitam bracteis, nunc à barbata & ayara gente deletam. Non dico veteris Palatii molem immensam, ubi extincti Sultani concubinæ includuntur, ut liberorum enecorum crudele fatum securè lugeant. Nihil ramen portu vastissimo cum ad magnificentiam, tum ad utilitatem admirabilius, seu elegantiam spectes seu commercii frequentiam.

& quod est amplius, diuturna earum rerum quæ victæ sunt possessione, quippe duobus justis præliis, unoque tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum fortuna contulit. Hinc ille in Persam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despicere. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppressit, eodem illo loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: velut diris patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit.

1 Omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum fortuna contulit. Imo Selymus cumulo fratrum cæde parricidio 1512. Imperium occupavit. Caïrum seu Memphim in Nili claustro positam qua vi qua dolo cepit, Tomumbelum Regem Ægypti per totam urbem cum ludibrio circumvectum juxta portam civitatis ad restim adegit: inde Alexandriam, totamque Ægyptum invasit; Damascum in Syria trophæis suis adjecit, Persasque superavit, præter ea quæ ab Authore recensentur.

2 Statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit. Ann. 1520. Solymanus patris hæres filii parricidio infamis Taurum obtinuit: eique Rhodum, mox Alta, Regiam, Strigoniam & Budam adjecit: Taurisium Perfidis caput bis domuit, Vindonianam Imperatoris sedem cum Melita irritis conatibus oppugnavit. Ejus auspiciis Barbarossa nobilis pirata Tunetum expugnavit in Africa: nec minus prospere contra Perias per duces suos pugnavit. Tandem ad Sigetum Hungariæ arcem moritur prope octogenarius imperii 47. Christi 1566. Verum anno eodem Selimus II. post devastatam insulam Cyprum, & sublatam Hispanis cum Goletta Tunetum ipse omni Sardanapalo corruptior obiit an. 1574. imperii 8. post memorabilem ad Naupaetum Christianorum victoriam, quæ anno 1573. accidit. At Amurathes III. die post defunctum patrem octavo undetrigenarius imperium inivit patris etiam in li-

bidinibus pertinax æmulus. Is postquam cutem plusquam satis curasset, nondum quinquagenarius ventre obeso centum & duorum filiorum pater, aliquot adhuc concubinis uterum gestantibus morte depastus est. 1595. Mahometes III. cæsis tot fratribus, submersisque concubinis prægnantibus, filii, matrisque mortem tot sceleribus addidit, quod & mater, & filius temporis moram, quo hic erat imperaturus ex Mathematico quæsisserat. 1603. Acmetus patri suffectus obsidione capto Strigonio, cum Rodolpho Imperatore inducias pactus est. Is patris cadaver plumbeo inclusum feretro ominis causa in aciem deferrebat. An. 1618. Osmanus quam tragico exitu florentem ætatem clausit. Nempe iste in porcorum hara vix impinguatus Orci pabulum factus est. Cum enim repulsam in Pannonia tulisset cæsis militum suorum circiter centum millibus, & de mutandis Prætorianis (Janissarios vocant) quorum dissidiis tantam jacturam tribuebat, sedeque in Ægyptum transferenda cogitaret, deficient ab illo milites & Mustapham patrum è custodia retractum Imperatorem denunciant: Osmanum vero regni exutum insignibus, miserandoque per urbem spectaculo in equo ductum averfa ad caudam facie laqueo præfocant Maji 20. anni 1622. sic eversus ad Imperium Mustapha, anno tamen sequente pristinam in sortem & in carcerem reclusus est: eique Amurathes substitutus Osmanj

fit. Rapta Buda, quæ Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Bizantinæ deliciæ illorum Principum animos à nostris cladibus averterunt. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellicque momenta ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non laceSSI, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores fœderum, ad hos Bizantii Tyrannos dimittamus; quos illi, sive sua superbia, sive religionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos putant, rati infra sui imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiae commercium in has oras destinare. Cæterum ut tot victoriarum felicitas, maiestatem Principis Turcæ penè supra humani fastigii cultus subvexit, ita ipsum populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu) videtur affixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum penè suam gentem, quantacunque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum prædarumque vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat: nec alios præter hos Scythas.

mani frater, cujus brevis quoque vita fuit, ut & sequentis, quanquam fortunatiorem Hibrainum prædicare possem, & laureis augere non suis, si non Bassam fortissimum Assicf generum suum oppressus vino ipse imunito fure oppressisset; nempe in ea gente affectibus nunquam diu constantibus. Non enim adeo inops viris Turcia fuit, ut non aliquos ætas sua aliquando tulerit. Rapta ab equitibus Militensibus Sultani Hibraini concubina, cum filio, dum illa Meccam voto nuncupato cogitabat, Assicf omni bellica laude major Canzæ caput, Cretæ insulæ urbem munitissimam. Jamque trophæis dives redibat ad Principem, qui victorem generum suum quo potuit cultu gratulabundus excepit. Aliæ pellices Zelotypiz cæstro percitæ, quod propter rivalem suam vindicatam ultiori tantum decus

impertiretur, cladem infonti molinitur, suggeruntque Principi spoliolum partem nullam sibi factam esse. Ipse vino immodice contra legem hausto domitus Bassam arcerit, ingratum animum objectat, minas convitiis addens, quarum iste minime patiens par pari retulit, sibi que imprudens restum intexit, quem paulo post meritisimum fatalemque remulenti Principis cervicibus induere sui Janissarii. Successit filius ejus Mahumetus, qui non ita felicibus initiis auspiciatus est: nam victoria mensis Julii anni 1655. ad Dardanellas relata quo non pervasit? profusus omnium opinione major cum decuplo numerosior esset classis hostilis quam Veneta, nempe domesticis delibuti deliciis, & in Venerem effusi vero pulvæ exerceri desuecunt.

Scythas habebant, quibus amicitia miscerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos malint ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas stirpes, illorum militum nepotes à quibus Ottomanica domus idipsum cum imperio olim accepit, ut jam ingrata esse possit. Nescias id fastidio factum, an consuetudine, (quæ postquam invaluit, barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ viæ infantes ineminerunt, in vesanas superstitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginæ pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se subolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant: sibi patrueles, & nepotes, daturis. Adeoque est in precio de Turcica stirpe non nasci, ut summa in Imperio munera, quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quod illos

1 *Tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt.* In tributariis omnibus provinciis Turcæ ex omnibus familiis, cū Christianis, decimum quemque rapit: Hos circumcisos, & Mahumeticis dogmatibus imbutos, in aula omni genere palæstræ jubet exerceri, aptosque reddi ad munera, officia, dignitates, præfecturas, & alia id genus obtinenda. Quod si quos ineptos adverterit (nam

per cancellos, aut specularia vitrea hos dum nobili hoc pulvere exercentur, jam tum discernit, ac sēligit) hortorum ministeriis destinat. Hi cum sortem suam Principi debeant, præterquam nullum genitorem, aut dominum agnoscunt, non mirum si tanta cum fide commissas sibi provincias regunt, si ipse Princeps se suæque illis ipsi lubentius committat quam indigenis. Adeo felicium est in hoc imperio esse alienigenam.

1 Rodes

illos in legem ritusque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque iudicio vilis.

Turcis enim rustica ac dermissa indoles: neque digna libertate quam non curant vindicare. 'Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & supellectilis præcipua illis cura: ædificia vix ad usus, nedum ad cultum extruunt; sive adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, sive quod unusquisque suum agrum precario jure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt; umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, foediussque in Christiano-

I Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit.] Mahumetes vesanus Abdalz gentilis filius, homo infimæ sortis, postquam ad maturam ætatem provectus est, Arabum prædis factus dives, in Mercatorem Persidis incidit, apud quem propter suam in gerendis negotiis peritiam, ea gratia valuit, ut defuncto patrono, in ejus bona, viduæque conjugis nuptias irrepsit. Quæ res impotentem servitii animum nimium quantum extulit, & ad movendum imperium excitavit ea maximè tempestate, qua in Heraclium Arabes communibus armis ardescabant, qua Arriani, Nestoriani, Eutychiani, Monothelitæ Ecclesiam miscrandum in modum laniabant, qua Judæorum multitudo, potentiaque crescebat, & Saracenorum valebat auctoritas: Sed hæresis maxime visa est Mahumetanam tyrannidem accersisse: hæreseos enim multiforme monstrum per Asiam late grassabatur. Mahumetes ergo nullis bonis artibus insignis, sed in officinis eruditus, nulla virtutis umbella conspicuus, sed in hanc Epicureo-

rum versatus, versatusque animabus Dæmoni litandis, adscitis ad societatem perverſi consilii doctus Judæis transfugis, totidemque hæreticis Joanne seu Bayra Nestoriano, & Sergio Arriano, facinoris ministris legem tulit ac promulgavit, cujus caput, atque summa fuit oppugnatam à Judæis, & Arrianis Christi deitatem tollere: quam ut ex humanis mentibus faciliore negotio deleteret, cum Archangelo Gabriele, quemadmodum Numa Pompilius cum Egeria Nympha, Minos cum Jove, Rex Latinus cum Fauno, Pharamundus Francorum Rex cum Marte, addam & Socratem cum genio suo frequentia habere se colloquia commentus est, cujus splendori stuporem suum, dum comitali morbo percussus atterebatur, tribuendum dicebat. Post coactas autem ex mancipiis, prædonibus, ganeonibus, sceleratis copias, nihil magis propagandæ legi profuturum æstimavit, quam si terrorem armorum suorum per Arabiam, Persidem, Europam circumferret: & imperii sui claustra non aliis terminis quam Gange, & Atlantico mari definiret, totumque orbem concuteret.

I. Hæ-

stianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum ferie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus à nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter scilicet, quam per mirabiles astus, illa luc quemquam tollant: omnibus, quo hanc mortem & effugere possint & tradere, in pari vitio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc pestem insinuante, corruptisque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente? Nuper Alepensem præfecturam emerat à grâtiolis in Aula hominibus quidam ex illarum dignitatum candidatis. Urbs est vix bidui itinere à Cilicio mari summotæ, mercatorum frequentia Orientisque commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum causa, tam licenter in provinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam missio alius majoribus donis sollicitat fidem eorundem Optimatum, jubeturque illi priori succedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is hoc nuncio celeriter amicorum fide perlato, vehementer, ut par erat, improvisa clade perculsus est, nec dum ulla scilicet præda ambitum emptæ præfecturæ repensante. Igitur amicorum qui aderant consilium advocat, apud illos amissas opes deflet, perfidiamque aulæ queritur, tam fræde venalem. Incertus consilii erat, pareretne revocantibus Constantino-polim literis, an successori armatam manum objiceret: audaciæ veniam à Bizantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut saltem publico suo decori, simulque domesticæ rei, superstes non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit fidissimus amicorum; monet ne quid temere audeat; si restiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum. Nul-
lum in sua gente atrocius crimen esse, quam non modo vio-

C g

lantis,

lantis, sed vel remorantis obsequium. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurrere: ne tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, tuarum rerum spes hac intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est; in amicitiae quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut jussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophium erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tæbe perunctum. Hoc si quasi artificii venustatem monstraturus ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo halitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Utitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multiplici pompa exceptum successorem in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophium, auro & serico distinctum. Latus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, simulabat, primo se mane iter Bizantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum testes: Neque enim tam benevolo decessori iste miser perfunctorie indulgebat: Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo mane novus Præses inspirato per strophii auram veneno impar fuit. Jacebat in strato exanimis, nec tam repentini casus aliis causa patebat, quam illis qui incautum peremerant. Peracto facinore veneficus Præses Constantinopolim literas destinat, tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitum nunciaturas, orantesque tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexeris, quam

quam corruptos in ea gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut reperundarum actio; viles magnatibus injuriæ, ac penè indignæ vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate servitutis, & institutione parentum, non ausum aspernari tam dejectæ fortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quam quod homines immortalitatem animarum tam constanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospitem opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc ¹ humanæ miserationis opera passim ædes extructæ, in quas ægri aut fessi divertant; ibique constitutæ privatorum testamentis & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes & credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. ² Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis

¹ *Humana miserationis opera passim ædes extructæ.*] Habent enim simulachra fictæ, & adumbratæ pietatis, erga hospites, & peregrinos tam liberales, ut per oppida, pagos, & xenodochia passim erecta sumptibus publicis, & non raro privatis vitulina, oryza, & pane eos sustentent, in his sublevandis non operæ suæ, non substantiæ parcant, tanquam deleturi culpas, & Judicis æterni mentem hoc genere pietatis propitiaturi. Nam qui in parvo sunt ære, si vel extruendis pontibus, vel hauriendis, deportandisque aquis insudant, etsi à colendis agris, ut re vilissima abstineant. Neque tantum in homines hæc hospitalitatis officia exercent: ipsi etiam brutis, avibus, inquam, & canibus idem beneficium impertiunt, dum illis vel non suis aut domesticis

alimenta ministrant. Hinc videas juxta macellum carniū canum turbas stipem expectantes, quibus emptores boum, oviumque jecinora proprio ære empta projiciunt, quæ ipse à Turca accipi.

² *Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.*] Hinc jejunia illorum non absque crapula aliquando sunt: nam revera triginta diebus non solum pro more abstemii sunt; verum etiam à cibis abstinent: at noctu vacui stomachi ruinas affatim resarciunt. Sic enim apud illos sacrum est hoc tricenarium, ut ortum Lunæ, quæ brevem annum hunc seu mensem emittitur, adorent singulis mensium exordiis, & à Lunæ cursu annos Solares numerent, crescentisque cornutam faciem pro insigni præferant.

G g 2

¹ *Omnis*

'Omnis autem libidinis, qua sunt infames, minor his ipsis culpa quam foedo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisque vinculis astrictas, sua lege exolventi. Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitiis, tanquam concussa remissione, exercentur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta, cum ad militis fores adulescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse Princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque, tanquam in precium abrepti pueri, rustico prædio donat;

T Omnis autem libidinis, qua sunt infames, minor his ipsis culpa quam foedo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisque vinculis astrictas, sua lege exolventi.] Ille ut vidit hac sua lege non paucos posse subdaci, quatenus eo lubentius huic suæ legi omnes subscriberent, quidquid carni ad voluptatem libitum est eadem lege sancivit: & sic cupiditates maxime innatas mortalibus sua lege exolvit, ut suavius alliceret populos ad voluptates in Oriente molliores: ipsa etiam mancipia in libertatem asserens eos, ut sibi ac Dæmoni manciparet. Quapropter insequentibus Dominis ad fugam se Veneris die (quem ideo sacrum & feriandum putant) illic se convertit, & apud Medinam diariis aliquot à Mecca, unde fugiebat, distantem, exul à patria aram invenit, atque ex illo Musulmani aras suas, annorum-

que rationes computant. Judæos autem ut demulceret, qui in Arabia tum plurimi erant, & circumcisionis legem sanxit, & à suilla cavet. Ut Arrianos sibi conciliaret, Filium Dei negavit: & fratrum petulanti carni remisit, ut voluptatum amantes pene omnes mortales suæ legi Sacramento asfringeret. Itaque uni Deo litandum asserunt; sed hunc titulum Christo subtrahunt: hand inficiantur ex virgine partum, sed in crucem sublatum negant. In Mosquæis non campanæ pulsus, sed infans inconditarum vocum tumultus ad sacra sua accersiti in stratis tapetibus Numini supplicant; & ne impudicis aspectibus intentus orationi animus distrahatur, fœminas à templis arcant, & in Davidis Psalmis perinde atque nos Numen celebrant. A Judæis abhorrent, Christianos magis amplectuntur: sed ea quæ de gynæceis audiivi pudet recensere.

1 Pra-

nat; & stipendium jubet augeri. Neque mora, vilissimi scorti amore Rex flagrare, nec tantum in deliciis habere, sed & in ambitiosæ amicitiae locum. Quod miles cum audiret, eum olim sibi carissimum aspicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit à custodibus qui stabant ad fores, ut, cum Rex in hortis vesceretur, clam & à Satellitum tergo ipsum accumbentem simulque adolescentulum intueretur. (nam & is solebat regiis conviviis adhiberi.) Constituto tempore adest. Jacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiae precio jam superbum. Inter hæc miles incautius forte prodire, sic ut à puero conspiceretur, qui veteris obsequii memor, statim ad ipsum cursu deferretur, amplexæque dexteræ osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset. At ille, Ad priorem, inquit, herum, Rex, quem à me saltem oportuit salutari. Haud mora, Rex æmulatione insaniens, brevi ferro quo erat accinctus, sui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem vidit, sequutus in terram, suo sinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Jussus statim miles mori; quasi tanti doloris Principi causa: sed ille inter tumultum elapsus, ipso favore satellitum evasit, latebris & suorum silentio tectus, donec Princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiae nexus tuti sunt à tyrannide tam atroci, nec incolumitatem suam tantum, sed & voluptates, supra vitam suorum civium æstimante.

Arma autem, jam cessantibus Principibus sub quorum aspectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente studiis, nec ex parentum impetu, culta sunt. Prætoriani in urbe

I Prætoriani in urbe regia, quos Fa-
nissarios vocant.] Hi ex Christianis pa-
rentibus orti ad hanc militiam seligun-
tur, tum ut strenuam custodiendo Prin-
cipi navent operam, tum ut præsidio
arcium adhibeantur. Nam ex quadra-

ginta millibus, quindecim millia tan-
 tum huic custodiz destinantur, qui in
 vices ad vestibulum palatii, aut portis
 urbis excubant. Cuique annona est per
 singulos dies constituta; suppeditan-
 tur & panni ad vestitum: simul habi-

G g 3.

tant,

urbe regia, quos Janissarios vocant, desueti jamdum vero pulvere exerceri, in ocio & civilibus deliciis ad turbidam sed gnavam audaciam instituuntur. Hinc solvendæ disciplinæ initium superbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis vitiis olim everſi sub ſua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium, jam deficientibus ventis quibus alte intumuit, ſuo pondere vitiisque obruetur. Illi tamen qui Ægypto præſident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent, ſcilicet ab aula ſemoti, arcendiſque prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque inſtare cedentibus; ſi in noſtrorum hominum robur inciderent, fortasſe equorum celeritate qua præſtant, ad ſalutem, non prælium uterentur.

Sagittarum, quæ præcipua Turcis viſ, jam neglectus ille uſus qui olim formidabilis Orbi fuit; credo, quia ſine longo ſudore, corporiſque ad laborem obſequio, ad hanc artem perveniri non poteſt; & hodie milites fracti ocio, & languenti diſciplina, tanti non emunt fortes eſſe. Breves arcus ſunt, inſectique niſi à peritis difficiles, cæterum multo majore imperu tela expellunt, quam quo machinæ noſtræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis noſtris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua ſagitta pertranſiri. nec minoris prodigii fuit,

tant, & decumbunt centeni per cubi-
cula, præter eos qui conjugio ligati ſunt,
ſed hi pauci. Oriantur, ambulant, col-
loquuntur Indicam tantum geſtantes
arundinem. Levi arcu in acie utuntur,
ſtipantque Principem. Duplici ſacra-
mento fidem ſuam obligant Principi,
& commilitonibus, quibus promittunt
ſe obſequio fideli illi adſuturos; hiſ, à
communi eorum conſenſu nunquam
receſſuros; hinc illa tanta ſocietas, &
neceſſitudo, quæ conſpirantibus animis

tot Principibus ſaturn extremum dedit:
ipſique comprimis Oſmano, quem iſti
perduelles præcoci morte multaverunt.
Hiſ qui præſt, Aga dicitur. Magni am-
bitus dignitas, & unde ingens bonos
manat. Imo inter principes militiæ, &
legis interpretes de primo loco liſ ha-
ſtenus fuit. Ortoque hac de re nuper
inter utrumque ordinem jurgio, Prin-
ceps lævam inter milites, dextram apud
Legiſperitos nobiliorem locum in po-
ſterum fore ſignificavit.

fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impelli, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia: vix tres esse in tam vasto Imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere; cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos.

Quod si Numinis beneficio, & illorum vitiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quam opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque impetum, quem pro fortitudine habuit, dediscente? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defecti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere: hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis, redituræ. Quod si quem moveant experta toties arma, frustra exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæstinam, Ægyptum,

conten-

I Dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæstinam, Ægyptum, contendunt vindicare.] Constat Perum Ammiani monachum primæ expeditioni in Syriam occasionem dedisse, cujus scopus fuit Hierosolymorum civitas è Barbarorum manibus vindicanda. Transportati illico in Asiam, Africamque ab extremis terrarum oris magni exercitus, & alter pene orbis sub signis peragratus. Gallia, Germania, Italia, Anglia suis quæque stipendiis militabant. Viri provinciarum principes aut venditis, aut oppigneratis rebus tanti belli onus sustinebant. In eam militiam ascripti sunt Hugo, Veromanduorum Comes, Philippi primi Francorum Regis frater, Robertus Normanniæ Dux, Guillelmi filius, Robertus Flandriæ, Raimondus Tholosanum, Stephanus Bleiensium, & Carnu-

tum Comites, alique clarissimæ nobilitatis in tanti belli societatem ultro venerunt. Sed ipse imprimis Godfredus Bullionius, Lotharingæ ducatus hæres ab avunculo relictus, & non artis modo militaris ac imperatoris peritissimus, sed religione etiam eximius. Huic ex omnium consensu delata rerum summa. Initus armatorum numerus, & sexcenta peditum, equitum centum & amplius millia inventa sunt. Tantis bellatorum concursus Asiam terruit. Tripartito agmine omnes Constantinopolim appulere: Græcorum, ipsiusque Imperatoris, cui suspectæ erant tot coeuntium Principum opes, perfidiâ superatâ primus armorum circa Nicomediam Bithyniæ urbem impetitus, quæ statim capta est, & cum eâ Nicæa. Mox commissum prælium, in quo x. hostium millia cecidere. Tum

Gg 4

Hera-

contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes; cogitet, eos magis æmulatione inter se,

quam

Heraclea portas aperit, Tarsus recepta, & quarto expeditionis anno Antiochia, Tripolis, Cæsarea, Nicopolis, Edessa expugnatæ, quibus adjecta Lycaonia, Cappadocia, Cilicia, Pamphilia, Syria, Mesopotamia, demum Hierosolyma Gotfredo primo omnium in effractos muros ascendente, quare ipse urbis primus Rex creatus est; sed ei post menses tredecim assumpto, Balduinus frater subrogatur. Crescebat concordia Principum res Christiana; eorum deinde discordiis brevi dilapsa tristem & foedum exitum sortitur. Mittuntur ad Regem Ludovicum VII. & Conradum tres oratores, qui afflictis & profligatis Barbarorum impetu succurrerent. Collecto exercitu ipse Rex se accingit: occupat tamen Gernianus xxx. & amplius armatorum millibus subnixus. Sed incautus Græcorum prodicione primum, nec non Imperatoris, deinde hostium fraude deceptus, mox ferro, fame, errore viarum fatigatus amisit pene omnem exercitum, ac Nicæam se recepit. Ludovicus per mediterranea pergens obvios hostes fudit, deinde Antiochiam petens Christianorum spes erexit pene excisis. Pergit inde Hierosolymam, recreatisque copiis Damascum obsidet, sed re infecta discessit, & post annum reditum in patriam præteunte Conrado adornavit. Tum crescente barbarorum fiducia ex tam subito reditu obsessa à Saladino sancta civitas, & anno undenonagesimo postquam à Christianis capta fuerat, subacta est: Er Wido Lusiniæ decimus Rex in servitutem abductus. Ergo ad opem cum recurrerent rapto à vivis Siciliæ Rege Guillelmo, ac Frederico Cæsare aquis fluvii suffocato, utroque fidei propugnatore strenuo Philippus II. Francorum Rex, & Richardus II. Anglorum omnis discordiis ad colloquium congressi Crucem sacræ militiæ symbolum pari affectu sumptis-

re, hi candidam, illi purpuream. Angelus vi tempestatis ad insulam Cyprum compellus, capto Isaacio Comneno, qui tyrannicè ibidem agebat, insulam occupavit, relictoque præsidio ad Philippum cum Barbaris confligentem profectus est; mox capta Tyrus, multæque Barbarorum strages facta; sed exortâ inter Reges discordiâ victoria ad has metas hæsit. Hinc reditus paratur in Galliam: insequitur Richardus Cypri regno Wido Lusiniæ vendito: sed à Leopoldo Austriæ Duce in custodia asservatur. Aliquanto post tempore Innocentii III. summi Pontificis hortatu incitati Franci bellum sacrum instaurant, quo tempore Alexius, exccato conjectoque in carcerem Isaacio fratre, Græcorum imperium invaserat. Franci ergo exorati Constantiopolim munitissimam civitatem oppugnant, & expugnant, & fuga dilapso Tyranno Isaacium libertati restitunt, & filium ejus in imperium promovent: mox orta seditione Alexius Duca tyrannidem accipit, Imperatore veneno bis frustra tentato, sed tandem ad rectum adacta. Reversis Franci urbem rursus obsident, & secundo impetu capiunt, tyranno interim fuga emicante. Itaque Balduinus ob eximias virtutes Imperator conspirantibus omnibus voris, imprimis Dandalo Venetorum duce saluatur, adunatisque Ecclesiis Græca, & Latina vita desungitur. Succedit frater Henricus Anguianus: Huic Petrus Altissiodorensis, & mox Robertus, tum Balduinus II. Demum prodicione Græcorum imperium ad Michaëlem Palæologum delatum est. Denique S. Ludovicus relicta Blanchæ matri regni moderatione sacrum bellum ex voto aggreditur, & Cyprum appellens, ducto secum Henrico Lusignano in Ægyptum per ostium Nili ingreditur, obviis funduntur hostes, Damietta capitur, castra hostium diripiuntur: sed cum luc gras-

tan:c

quam hostibus illis victos. Ut omiserim Principes Græcos, semper infestos militibus ab Occidente venientibus; quoties ipsi inutilibus odiis nostros impetus in nos conversi consumpsimus? Non oportet recentibus exemplis nostri seculi pudorem onerare, ac ne quidem curiose recensere veteres clades. Satis erunt ad doloris & cautionis argumentum, Gallorum Anglorumque in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus II. Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen est, in Syriam exercitum duxerat, ultusque injurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos metus Soldanum adegerat, jam Hierosolyma tradere & sic cum Christianis pacisci cogitantem: Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quem Augustum appellarunt, reversus & ipse à Syria, & Richardo infestus, cum exercitu in Normanniam moveret, (hæc tunc Anglici juris erat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia metu aut factione subigit. Sic Richardum, tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc Saraceni Gallorum manibus Christiano exercitui erepti sunt: qui postea Anglis quoque beneficium debuerunt. Quippe vix seculum inde effluerat, cum Philippus, cui cognomen Valesio, Francorum Rex, omni regni sui mole ad hæc bella transmarinæ pietatis conversus est. Aderant in auxilium Navarræ Rex, Arragoniæ, atque Bohemiæ; multique præterea mortales, quos regni magnitudo, sanctitasque belli coëgerat. Jam in anchoris classis stabat, quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum oomneatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum millium erat. Sed tam gravem apparatus, tantamque spem mundi, intervertit Eduardus III. Angliæ Rex, tunc primum Franciæ sceptrum, tanquam matris Isabellæ hæreditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus; & à nobis superati, triumphos

sante per copias, tum matris morte revocatus Galliam repetit. Hoc postea bellum Philippus filius persequutus ad

Orientem se contulerat; sed auxilium opportunum Græcis contra Turcas cum dedisset, pedem reflexit.

Gg 3

1 Num

phos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hi casus; sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi barbarorum Imperio; ac ne quidem conjunctionem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli huic victoriæ sufficere possint. Non in numero exercitu opus est, nec velis immensum mare tegentibus. Vir insignis iudicii animique, & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi classis detur, triginta millium exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achaiæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus, qui sibi committetur, decepti Regis exigat pœnas; vindicetque atrocissima morte temeritatem irritæ sponsionis. Eandem spem victoriæ, pene nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibusque & sanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Utrique causa sperandi, ex nostrorum militum robore, bellique disciplina, tum ex Christianorum numero, atque votis, nostra arma illuc ad se vocantium; denique ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum suorum nondum expirantem memoriam. Sed ajebant isti Duces, in ipsius hostis sinum jaciendam hanc facem; non tutandis limitibus standum, in quibus summum victoriæ præmium est, hostem à patria submovere, mox sævius rediturum: victis autem, & sua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hære, sed ingenti procurso in media Græcia, Thraciave, castra metiri. Hanc in bellis inferendis rationem plerique veterum inivere. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio: sic denique ipsi Turcæ, quas gentes nunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt; Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britanniam,
lento

lento bello remotoque velut à limine salutaverunt. In ipsas Provincias irrupere, etiam ante victoriam pene occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt? Hostem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æstu ferventem, quem hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adverso Italiæ littore statim invenias, sciasque, plena, & mox recessura fortuna senescere, vel ideo quod non augefcit. Patrum quoque nostrorum erroribus edocti, ea ipsa, quæ in illis expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

¶ Nunc etiam urget hostis, ut penè in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. ¶ Juvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transylvaniæ imminet. Sive lassus suo ocio animum ad hanc expeditionem adjecit, sive apud suos reverentiam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit,

I *Nunc etiam urget hostis, ut penè in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci.*] Tanta est Turcarum ambitio, ut totum orbem Christianum spe & cogitatione devorent; facerentque utique nisi repagula hinc ab Imperatore Romanorum, inde à Venetis objicerentur. Imo nostra ætate fervet adhuc utrimque bellum: causa enim duplex; rapta ab Equitibus Melitenfibus Sultana cum filio dum illa voti causa exolvendi Meccam navigio petir: & Transylvaniæ principatus ejus tyrannidi subductus. sed à Venetis multæ jam partæ victoriæ, navesque innumerae aut raptae, aut submersæ; capta tamen per dolum Candia pars hinc, & inde Varadinum arx inter Transylvaniam & Hungariam munitissima; at nuper à Montecucullio, & Chimin Janos Transylvaniæ Principe recepta Gomorra, cæsiq; aut capti Turcæ

quamplurimi, ut & in variis quotidie occurrant. Sed adhuc in incerto est, & ex manu Dei, deinde Christianorum Principum pendet tantæ fortune belli, in quo de orbis totius, cui Sultanus jam dudum inhiat, imperio agitur. Beileem Gabor auxiliares turmas Turcarum impetraturus tributariam fecerat Transylvaniam, adeo ut Sultano jus confirmandi, aut potius constituendi Principia tribueret, semen tot hodieborum bellorum.

2 *Juvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit.*] Is quancquam quotidiano concubinato emollitus cœpit tamen inusitam suo nomini labem utrunque deleturus avitas palmas prosequi, & claustra imperii versus Transylvaniam, & Hungariam dilatare, sed capto Strigonio inducias cum Rodolpho Imperatore pactus est, ut supra.

I *Ajunt*

fit, & Princeps, hæcenus inter voluptates segnis, sollicitari victoriarum gustu, atque inde acrius in nostram perniciem ardere. ¹ Ajunt Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egisse juventutis, non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam, mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit, in eisdem impetus hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veternum excusserunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia atque Germania, nobis ad unam servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad ocium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pene turpem pudendamque salutem fortunæ debemus, non virtuti.

² A Turcis ad Judæos abire hic liceat: vel ideo quod post

¹ *Ajunt Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, &c.*] Ipse est, qui Terribilis, vel Audax propter audacia consilia, & ardua bella suscepta cognominatus tandem omnium arma in se convertit: nam Lotharingæ Dux tam indomiti Principis animum reveritus, à Gallis & Anglis superbas petierat, Helvetios socios belli habebat. Sed dum Carolus Nanceium Lotharingæ caput obsidet, certamine commisso improviso iſtu necatur.

² *A Turcis ad Judæos abire hic liceat.*] Mirum est, quantis nugis superstitionem suam foveant Judæi: Nam fabulas Talmudi ut taceam, unam, quam ut verissimam plurimum jactant, commemoro. Dum per Orientem Alexander Macedo armorum suorum terrorem circumferret, pervenissetque ad illam plagam, quam inter Pontum Euxinum, & mare Caspium Georgiani, & Hircani obtinent; ad Caspiogum ju-

gorum in coronam coeuntium conspectum defixo Hebræi olim captivi facti à Rege Persarum, & intra hæc Caucasiorum montium septa inclusi occurrere inde egrediundi licentiam efflagitantes. Ille & causam, & Prophetæ vaticinium edoctus quo Judæos à captivitate non redituros præcinerat, Deum Israëlitarum oravit, ut coeuntibus arctius montium molibus locum & facultatem ex his claustris emergendi omnino Judæis tolleretur. Votum moram nullam patitur, accessere ad se invicem prærupta latera montium ut immeabilis locus esset. Cui opinioni late per orbem dispersæ Judæa natio sic adhæret, ut si quis hoc argumento religionem illorum antiquare satagat, quod nunc sine ara, sine sacerdotio, sine sede, sine lege, sine Rege vaga sit, non alio clypeo Judæi hæc tela retundant, nec aliud reclamant quam intra Caspiorum montium septa legem, sacerdotiumque, & regnum

post Turcas illis sumus. A Judæo percunctati, de quibus melius sentiret, Christianis, an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur. In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non pressit: &, Certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam strenua, & per scœnoris flagitium dives: Ubique sit, servit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic forti assuefecit. Mores passim miscuerunt, & suæ indoli, cui cum pervicacia adhærent, addunt regionis spiritum in qua nascuntur. Pertinax illis superstitionis ingenium, & vix in nostram pietatem, quantumcunque simulent, sincere mutabile. Eorum corpora olere non sine argumento vulgatum est. Fœda quippe in ipsorum domibus, vestibulque incuria est, & nescio quid insolens exhalat. In summis divitiis non augent corporis cultum, sive nostram invidiam reveriti, sive inter se amantes paritatem. Magnum servitutis argumentum est, quod nec arma nec fundos possidere concessum sit. Recte vires adimuntur hostili populo, & nos pejus, si polleret, mulctaturo.

Jam vero enumeratis populis, & veluti ad censuram vocatis, quorum animos moresque cognoscere iis prodest qui in publica luce interque homines victuri sunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum est; qui ut unam aliquam nationem veluti suo jure non possident, ita per omnes gentes vagi, multisque ubique hominibus infidentes, virtutibus vitiisque aut semina aut alimenta suppeditant.

CAPUT

regnum hæcenus viguisse, nec dum ex alibi quam in Judæa de causa capitis Judæa sceptrum excidisse. Quasi vero (quod regium est) judicare licuisset.

I Singu-

CAPUT X.

Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingeniis ad subitos jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentiæ. Perfectos demum esse, qui inter hæc duo genera sunt positi. Utrum sint præstantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

Veluti sub iis sideribus, quæ multo frigore, humentive aëre, solent candidos cæsiusque populos educare, nonnulli haud secus quam in vicinia Solis fusco vultu in-umbrantur: in iis autem plagis, quæ nimio Sole flagrant, plerumque spissiori sanguine subjectas gentes tingunt, quorundam hominum candor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam asperæ mentes rigent: aliæ de patria barbarie nihil habent: crassæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenuisque in opaco. Nec ulla est regio, tam prosperis, aut malignis illustrata sideribus, quæ non omnium vitiorum examen, simulque virtutum, in suis alumniis exceperit. Quippe singulis mortalibus præter patriæ suæ indolem adhuc proprium aliquid Natura concessit: prorsusque

¶ Singulis mortalibus præter patriæ suæ indolem adhuc proprium aliquid Natura concessit, &c.] Scilicet

Quisque suos patimur mores.

Stoicus ἀπαθὴς nullos affectus admittat, nos τὰ πάθη seu affectiones & sentimus, & probamus maxime, cum sint quasi adminicula ad præclaras actiones; quod enim ventus navigio, id in nobis affectus, in quorum temperie animi nostri tranquillitas consistit; nimirum his ferimur ad ea, quæ numen præcipit,

& quæ recta ratio dicat: sin ratio conteritur, tales affectus non ad virtutem ducunt, sed ad vitia, ut vere morbi sint animi. Quod minime fit in homine prudenti qui affectu non vacat, sed affectui imperat: eoque Stoicorum definitioni, quâ παθὼν dicitur ὁρμῇ πλεονάζοντι, impetus immodicus, ac redundans, minime subscribimus. Vide Senecam de Tranquillitate animi. Porro ex Aristotele 2. Rhetoricorum, ἵνα ὃ τὰ πάθη δι' ὅσον μεταβάλλουσιν

2591-

susque ingenti miraculo, per tot secula, & nomina popu-
lorum, unicuique hominum sua lineamenta invenit, quæ
tam frontis quam animi habitum, à reliquorum corporum,
mentiumque similitudine distinguerent. Hinc illius mi-
rabilem ludum, tot hominum affectibus animisque varia-
tum, haud quis facilius cogitando assequetur, quam pictor
suis tabulis omnium corporum spe ies atque formas inclu-
serit. Licet tamen, tanquam eminentes in condendis silvis
arbores, præcipua ingeniorum & affectuum genera intueri,
quibus homines agi solent, ac propemodum componi; si-
mulque à cæteris insigni discrimine separari.

Neque superflua cogitatio erit eo modo percentsentis di-
versissimas hominum classes: in quibus se unusquisque in-
veniet, & qualis esse velit, aut timeat, tanquam ex seque-
stra & aliena imagine, deprehendet. Ac præterea cum

nullius

Ἀσφίρμωσι ἅλ' τὰς περὶ τοὺς οἷς ἐπὶ τὴν λύ-
πην, καὶ ἡδονήν. Sunt affectus ea per qua
innocentati differunt in iudicando, quos se-
quitur molestia, & voluptas. Animus
quidem certe affectibus mutatur, cum
videamus nobis aliud dicere men-
tem affectionum fluctibus æstuantem,
aliud jam sedatam. Hinc Parmeno a-
pud Terentium in Eunuchis Act. 2. sc. 1.
Quid hoc morbi est? Adeon' homines in-
mutantur ex amore, ut non cognoscas eun-
dem esse. Et M. Antonius apud Cic. 2.
de Orat. Plura enim homines iudicant
odio, aut amore, aut cupiditate, aut
iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut
spe, aut timore, aut errore, aut aliqua
permutatione mentis, quam veritate,
aut præscripto, aut juris norma aliqua.
Atque hinc causa liquet, cur quandiu
affectus durat, homines præcipiti cursu
ad scelus ferantur, at eo omisso rem
iusto pondere æstiment. Hinc Menan-
der apud Stobæum,

Οὐδεὶς ξύναδιν ἰξάμενιδων, πόσον
Ἀμαρτανί. τὸ μέγιστον ὅστις δ' ὄρεται.

Quantum sumus sis crimen, haud quis-
quam videt

Dum peccat. Istud re peracta conspicit.

Cujus rei exemplum Tacitus ponit in
Nerone, cum matrem interemisset.
Sed à Casare, inquit, perfectio demum
scelere, magnitudo ejus intellecta est. Ju-
re igitur ad Nicomach. lib. 2. Act. af-
fectuum pedisse quædam esse molestiam, &
voluptatem.

I Hinc illius mirabilem ludum, tot ho-
minum affectibus animisque variatum.]
Exultavit in hoc ludo natura, quæ non
alia re magis quam varietate conciliat:
nusquam enim ingeniosorem esse de-
cuit, quam cum ipsa ingenia suis linea-
mentis discerneret. Ut coeli facies no-
cturnis celatam sideribus eam pulchri-
tudinis pompam exhibet, in qua tamen
si vulgares flammæ ipsa multitudine
obrutæ delitescunt, emicant illustriores
quædam faces, quæ oculos lucis suæ
splendore feriunt. Idem in hortis eve-
nit, ubi innumeros inter flores eri-
gunt se quidam altiori calmo, & fra-
grantiorum odorem exhalant. Ita pror-
sus in admirabili illa ingeniorum va-
rietate licet præcipua quædam intueri,
quæ à cæteris insigni discrimine facile
distinguantur.

I Idem

nullius ingenii species, tam lubrico, aut vicino vestigio in vitia propendeat, quæ non facile prudentiæ habenis intra rectum flexi possit; nihil quoque tam cognatum virtutibus, quod non pravitas utentium corrumpat; juvabit affectus, impetusque mortalium, suis bonis malisque stipatos contemplari, & quatenus aut noceant, aut prosint, vestigare, ne deinde aliquos immodice laudemus, vel supra fas & æquum aversemur.

¹ Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrunt extemporaneæ subtilitatis homines: Illi scilicet, qui, quoties loqui placet, subita ac plerumque festiva oratione per susceptum argumentum decurrent. Hi si iusto pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes, nec sapientes consilio, sed tum demum cum loquuntur, roganturque Philosophi, aut Oratores facti, possint uno precio cum mercibus æstimari, quæ per se inanes ipso fucō artificii imponunt. Eorum duo genera invenias. Quidam in privatis, & consiliis sermonibus regnant, brevi nitidoque acumine, & semper veluti in aliorum ineptiam intento. ² Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit,

¹ *Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrunt extemporaneæ subtilitatis homines, &c.* Prodit se in quibusdam memoriæ virtus; & phantasiæ acrior vis ad suscipiendas imagines rerum: hos iudicii maturitas, illos celeritas intelligendi commendat: his altum, illis penetrabile ingenium est.

Non omnia possumus omnes.

Abundat aliquis ingenio, sed abest maturitas iudicii: iudicio pollet, at memoriæ difficilem sortitus est. Dicam paucis: Melancholici ingenio pollent. Ita Cicero 1. Tuscul. Aristoteles quidem ait, omnes ingeniosos melancholicos esse, ut ego me tardiores esse non molestè feram. Idem Cic. 1. de Divinat. Aristoteles, eos etiam, qui valetudinis vitio furerent, & melancholici dicerentur, censebat habere aliquid in animis præsagens, atque divinum.

Pituita stupidos facit, & tardiusculos, teste eodem Aristotele, disciplinæque apprehendendæ parum idoneos. Sanguinei prompto, ac celeri sunt ingenio, sed parum constanti, & maturo: demum Biliosus plerumque ingenium est & promptum & maturum propter igneam & siccam qualitatem.

² *Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt.* Naturalis quidam est eloquentia, quæ arte perficitur. Distabat Antonius disertos quidem se cognoscere nonnullos, eloquentem neminem. Quod cum statuebat disertum, qui posset acute satis, atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam opinione dicere: Eloquentem vero, qui mirabilius, & magnificentius augere posset atque ornare, quæ vellet: omnesque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinerent, fontes animo, ac

memoria

euerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos dicturi, rerum omnium, quas viderint legerintve, oportuna subeunte memoria. Utrorumque pompas ac faciles impetus mirantur, non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingeniis multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque lepôris imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaque excipere improvisis salibus, vel prudentia, quæ, facilis, & nata sub manu, ipsa celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc non immodica sed segura audacia, regnabit ubique illa jocatio, his etiam non ingrata quos laceffet, & veram exactamque sapientiam, in egregiis, sed tardis hominibus, suo strepitu obruet. Sed hæc loquendi felicitas frequenter suis morbis infesta est. Tolle illos de privato consortio, & à subitis fractisque sententiis, id est, à velitatione prudentiæ, deduc

in

memoria contineret. Sed & ingenii celeres quidam motus esse debent, ad excogitandum acuti, ad explicandum, ornandumque uberes, & ad memoriam firmi atque diuturni. Quid de ipsis, quæ cum homine nascuntur, linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quædam & figura totius oris & corporis? Hinc Alabandenſis Apollonius cum mercede doceret, non tamen patiebatur eos, quos judicabat non posse Oratores evadere, operam apud se perdere; dimittebatque, & ad quamcunque artem putabat aptum, ad eam impellere, atque hortari solebat. Idem fere memoratur de Isocrate, qui cum videret Ephorum ineptum esse causis forensibus agendis, suavit ut historiam

scriberet. Hinc Horatius,

Tu nihil invita facies, diceræ Minerva.

I Huic venustati si accedit corporis gratia, & hominis dignitas.] Rarus Orator qui cum Pandorâ docto Minervæ fictus pollice, & ad eloquentiæ maiestatem eruditus, omnes simul animi corporisque dotes comprehendit, qui pulcherrimum ingenium in corpore pulchro gesserit; qui vocem habuerit, quam moderari, flectere, concitare possit: qui manum eruditam, ac pene vocalem, quæ sola loquatur; denique corporis habitum elegantem, & gravem, simillimum magnæ mentis simulachrum, ex quo se totam oculis tanquam fenestris prodar.

H h

I Adria-

in certamen prolizæ orationis : tum sterilitatem egenarum mentium, nec sufficientium ad veram longamque sapientiam, haud dubie contempnes. Quod si & illa, quæ in iis miraris, dicta concisa, & veluti brevi fulgure micantia, scriberentur, ut non abrepto & intercepto animo simul incidant atque effugiant, sed ad maturam iudicii severitatem exigi possint; quam sæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præiudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, sed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas, si in sublimi natæ sunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo angustior est exitus, eo majori nisu in altum propellit, ita scintillas sapientiæ statim nisi excipiantur expiraturas, magis vivo & sonoro strepitu laxat de custodia parvarum mentium & in hanc tantum abortivam sapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolizam eloquentiam fusa ubertas est, ut per inexhaustum spiritum verba utique & sententiæ sufficiant, clari quidem apud populum esse solent, si inter publicos cœtus in foro templisve audiantur. Grati quoque in privato usu vitæ, si tam possint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id, quo potissimum valent, arcano impetu sentiant, & eo uti ament, tum isti maxime sua eloquentia delectati, qua una insignes sunt, haud facile modum tenent, quamcunque rem dicendi libido rapuerit; ut mirari jure possis, in tanta imprudentia tam commode dici posse. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos, quos loquendo fatigaverunt, lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempestivæ orationis fastidio dimissos gaudere; sed ut persufos magnifica voluptate, eo omine sinunt abire, ut, si in se rursus inciderint, de eodem cibo gustent. Amplæ hæ mentes, & sponte naturæ per omnium penè rerum seriem patentes: non tamen exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, sed singula præcipiti cursu libantes. Et ut Echo neque postremas quas acceperit voces tenere, neque quidquam ulterius ingenio loqui potest:

potest : Ita isti omnium rerum scientiarumque primas species tibi à capaci Natura subjectas , facillime , ac penè nec cogitantes , admittunt ; aliquid autem amplius atque exactius in earundem rerum studiis aut facere aut velle vix possunt. Ingens quidem argumentum esse crediderim , non iudicio animi , sed impetu & veluti fortuna , tantam rerum copiam , ac indigestam venustatem ab iis produci : quod omnino , de quacunque re sermonem instituerint , illa pari ubertate huic verborum & sententiarum pompæ sufficiet. Ut vero aliquid memoria in ipso orationis cursu subjecerit , ad hoc illico divertunt , inde quoque in aliam , ut forte inciderit , partem : tandemque per diversa capita diffusi , non sæpe originis meminerunt , unde universus sermo defluerit.

Ergo isti vagis animis , nec in certam rem definitis , non summam modo illam , sed & vulgarem inter mortales prudentiam , plerumque non vident. Quidam sui ipsius immodici laudatores , alii nec amicos , nec se ipsos iis officiis iuvantes , in quibus sedulus labor , unique negotio inhærens , aptandus est ; leves plerique , & ut passim provolantibus rebus varii , ita nec à sententiis , quas videntur imbuisse , in alias transire difficiles. Tamen , ut maximam speciem habent cultæ indolis , & per omnes scientias adornatæ , plerumque ad rem & famam promoventes debita uni sapientiæ bona occupant. Maxime , si , ut vim suam intelligunt , ita & vitia non ignorent , habilique velut fuso se tegant , ne cui , saltem è vulgo , sit aditus ad nævorum suorum contemplationem. Id autem potissimum assequentur , si in loquendo sibi imperent , neque sinant evagari subditas cupiditates , & , quoniam ut aptissimo ad omnia condimento , ita eloquentia omnia auribus conciliantur , varios sermones cum variis callido deflexu instituant , semperque ejus generis quo audientibus possint imponere : nimirum apud militares viros , aut ignaros vetustatis , de divinis rebus agant , de ritibus antiquorum , de populorum gentiumque origine ; &

Hh 2

si quid

si quid est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: cum iis quos lychni umbræ que Scholarum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fatiis, de Principum genio, disputent; neminem denique in sua arte laceffant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere, præsertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena, subeat. Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquam sacræ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubique partes suscipiant, quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffusa ingenia per cunctas scientias atque artes erudiri ita possunt, Natura præeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur, cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stylum perenni gratia ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & penè turbulentus animus, ubi in ocio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confusus, divitiis suis premitur: nec scribere quæ invenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut, qui robusta facundia assueverat quacumque liberet decurrere, jam in ipsa scriptione evanidos moliatur, & veluti in somniis, ictus. Cæci tamen, suæque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæsitam scribendi cupiditate destrunt. Multo magis è re sua facturi, si longam spem suarum scriptionum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His

His cautionibus, ille vivax & per omnia dissipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurgat, sive se regere ipsum possit (quod utique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine domiti adhuc sciunt nec se sapere, nec monitis familiarium pervicaci sua fiducia obsistunt.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiorum in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægriusve sequentem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis laceffiti, vel joci, quæ subiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquam levia tela contorquent. Neque autem sola verba ægre expediunt: sed ficubi etiam dicenda sententia, quærunt quid sentiant, neque statim inveniunt. Verum advocato animo, & in sese ad meditandum reducto, in rerum & negotiorum vim idonea subtilitate penetrant, verba quibus utantur apta concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque & veræ, non fucatæ, & ex scholis umbratiles sententiæ, & si eruditio ipsis accessit, ususque scribendi, plerumque dignissimæ quas posteris ipsi tradant. In hoc vero iis fortuna male consuluit, quod angustis retusisque animis ipsa primorum motuum verborumque speciem simillimi, iniquissimo præjudicio sæpe jacent, temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii non utique habet semper propitiam virorum principum manum, qua ad dignas sua industria curas & honores tollatur. Veluti preciosissimarum mercium decor, si sine titulo intra viles fasciarum nodos latet, non adducit emptores. Iis igitur hominibus utilitatis plenissima ratio est, viam facere, qua ad sui animi interiora adeatur, nebulasque amoliri quas in suo limine natura stipaverat. Hoc porro assequuntur, vel scribendo (nam quid est aliud tabulam animi proponere?) vel assiduo usu excitando lentioris ingenii acumen, ut quantum

est tantum esse sciatur, aut denique quam possunt *intima* longaque familiaritate cum illis optimatibus se miscentes, qui ut multo usu agnoscere robustæ mentis vires, ita agnitas possunt provehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala, posita indoles, & ad humanæ dignitatis fastigium pervenit; huic modica inest, & tantum cum opus est, eloquentia, & si tempus studiumve accedat, venustior in familiari usu vitæ, prompta & nitida, non hærens & turbata oratio, vis iudicii non multum involuta, & quanquam acris subito, tamen post moram & consilium validior. Hic est demum idoneus virtutibus homo ad privatam sapientiam & publicam factus, aut si vitiis fœcundum animum tradet, non quotidianæ nequitiae velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosissimo casu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura distinxit, quod hæc dignitatem suam agnoscant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, sed erectis spiritibus, semperque diffusum aliquid, & vividæ majestatis contemplantibus: Retusæ vero mentes in angustas cogitationes atque consilia ipsæ se damnent, nunquam ausæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & mensuram sui animi non superantibus, ad ultimam diligentiam exactæ sunt; cum scilicet astus quidam illis ingeniis accommodatus sit, non altus ille aut nobilis, sed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam suis rebus semper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui sive disciplinis suis faventes, sive eruditionis utilitate (quam eximiam esse quis unquam nisi ex barbaris ignoravit?) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit literas capere; aut ullum ad justum decorem pervenisse, quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint, à veræ humanitatis &

magni-

magnitudinis classe excludunt, pessimo prorsus suffragio ac errore, aut si mavis infania; quandoquidem è contrario verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros; quippe quorum indoles, intra metam nescio cujus scientiæ damnata, caligat ad utilis illius prudentiæ lumen, cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurati in populis motum, & tempestivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astrorumque errores, & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi, qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate impleverit, sed satis est in aliqua modo regnare. Ut si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosophus, si Historiæ aut Poësis rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest, cur ab ista scientia audent detrahere, quæ est in regenda societate hominum posita, cæterisque omnibus, quæcunque in humanis rebus sunt, antecellit? An sapientiam Græce tantum, aut Latine, ac non potius arcano impetu & omnium linguarum sermonumque conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est præstanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum. Illi primi, quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt; & erant tamen propitio cælo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri, quæque inde placebant in suos invehere: deprehendere cœli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent: hoc tunc scientia erat; hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbi-

trantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo: dum mutua contentione provecti hoc vel illud populo persuadent, primæ eloquentiæ nata vis. Denique historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, narrant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt; sin autem animo non sunt ad res civiles idoneo, tanquam custodibus & ædituis antiquæ virtutis. nam historiam ad solam contemplationem legere, inanis & ociosa voluptas est, quæ absque fructu transit: imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim, illud demum absolutum esse ingenium, quod ad rempublicam simulque scientias factum sit. Tunc quippe mutuo auxilio hæc dotes se in cælum ipsæ attollunt. Regit enim literas, ne ineptiant, aut sordescant, sublimis & ad sui seculi morem formata calliditas; quam invicem literæ armant, ne expertis tantum rebus, sui que temporis notitia nitatur, sed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Musis amabitur, nihilominus celsioris ordinis & elegantiae censendus est, quam qui duntaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere potest, inepto ad civiles disciplinas animo, quæ potissimum usu constant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philosophiæ præcepto Favorinus scientiam Adriani metitus sit ex magnitudine potestatis. 'Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte

x *Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philosophum inciderat, &c.* Iste philosophus Arelate oriundus, Dionis auditor, præterea Eunuchus, & Adriano Principi inensus fuit. Ideo tria de se mira nar-

rare solebat, se Gallum græcissare, Eunuchum moechum putari, & inimicum Imperatori vivere. Ob quam causam statua ejus disjecta Athenis, ubi vivebat. Hunc Herodes Atticus patrem solebat appellare, hæresque librorum ab eo factus

& forte in Favorinum Philosophum inciderat, qui ab eo laceffitus argumentis, parcius, & ut victus, agebat, quo Princeps impunè exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile cessisset, Male, inquit, admonetis: Nam cur non doctissimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non sine argumento Philosophus: cum, ex arte tot legionibus moderari, sit altioris scientiæ, quam quicquid exercito, & per contemplationem sublato acumine, in scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulchritudinem, sæpe sui fiducia pervertit. Multi enim suæ imbecillitatis conscii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & assiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde supra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant, sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis, abstinerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentiae stimulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli, quamcunque rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus duntaxat apicibus summisque fastigiis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria, ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiose ambiunt cognitionem pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadem ad laborum patientiam, & diurnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilius in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe
ejus-

eo factus est Philostratus, Gellius hujus meminit. Alianus vero de varia historia dicit hunc quandoque in dispu-

tatione quadam Adriano cessisse; admittentibusque proximis, nonne cedam, inquit, ei qui viginti legiones habet?

Hh 5

I Te-

ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aptata accipiendo cœlorum haustui, meatibusque sanguinis & capitis spiritibus laxata, qui ut aciem subtilius expromunt, ita sua tenuitate vanescentes, solo ocio & ludo reparantur. Ejusmodi vero hominum non modo ipse labor, sed & preciosum ocium ideo exit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis seriisque cogitationibus implebit. Veluti pinguium camporum felicitas, dum cessat à cultu, interdum in plantas sua sponte luxuriat, nulla hortorum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicus, idoneus prudentiæ author, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide, & veluti incurioso ocio, in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuc inter somnum vigiliamque marcenti: &, Ubi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam *Argo Rempublicam* credimus? de die ne quidem oculis utitur. ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus, An autem putas, inquit, meam diligentiam antevernisse, cujus quies operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen exempti sunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam charissima munera, rebuspublicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittant, non assiduæ moli impares, non diverso negotiorum vultu confusi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPUT XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, Sordidis; Languidis & Reconditis, Hilaribus, & Exertis. De inconstantibus ingenis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.

Impavidæ ad pericula mentes, sui que securæ, ita in hominum societate eminent, ut in campis, coronisve, toti, ac tumuli, cæteris partibus per intervalla superstantes. Est autem illa indoles inter boni malique confinia pari discrimine constituta; nihil ex se iis quos insedit ministrans, præter impetum, quo insignes sint, sive probis esse placeat, sive ad flagitia divertant. Nam utrimque temeritate, & fortitudine, cognatis quidem, sed dissimillimis affectibus, sollicitantur illi homines in virtutis & vitii partes.¹ Temeritas penè eadem specie atque vultu cum fortitudine est; adeoque sæpe fallit, ut ipsi, qui magnorum hominum censores se faciunt (quod iniquissimum putes) plerumque ex solo eventu eam æstiment. Quot ex vilissimo militum sanguine, quia superfuerunt contemptis periculis, ad scientiæ bellicæ famam, eique destinatum fastigium, creverunt? Alii vecordiæ accusati, quod in eodem consilio, & iisdem periculis, occubuerunt.² Tiberius Gracchus, dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit, Opti-

¹ *Temeritas penè eadem specie atque vultu cum fortitudine est.]* Omnis virtus in confinio duorum extremorum posita, id est, inter duo vitia, quorum alterum peccat per excessum, alterum vero per defectum, sæpe pro virtute fallens. Nam fortitudo media est inter pusillanimitatem, & temeritatem, sicut liberalitas inter prodigalitatem & avaritiam. Virtus enim, secundum Aristotelem 3. Eth. definitur habitus electivus in mediocritate consistens.

² *Tiberius Gracchus, dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit,*

Optimatum conjuratione sublatum est. Eodem fato Caius fr.] Fuit eorum pater Gracchus Sempronius ille, qui in Hispaniam proconsul missus Celtiberos in deditionem accepit: Cornelia vero mater ex Scipionum familia, insigni pudicitia, & eruditione mulier. Tiberius & Gracchus tales parentes nati, generosissimæ indolis, & eruditionis, nec eloquentiæ admirabilis cum essent, popularem gratiam nimium aucupati sunt & Optimatibus relictis ad plebem se contulerunt, leges Agrarias perpetuos seditionum fomites in lucem reduxerunt,

Optimatum conjuratione sublatuſ eſt. Eodem fato *Cajus* frater opprimitur. Ergo illi (inquiunt) inconſultæ temeritatis viri. ¹ C. Cæſar popularitate, & largitione vulgo acceptuſ, ad ſummum potentiaſ pervenit. Illum ideo dixerint fortis ſapientiaſ virum. ² Agiſ Rex in Ephoroſ contentionem provectuſ, Lacedæmone viliffimo laqueo extinguitur. ³ Cleomenes audent cæde Ephoroſum regiam dignitatem ſancire; caſu an virtute, rem utriuſque exiſtimate verti? Sed hoc maxime. ⁴ Alexander, compoſita jam Aſia, exercituſ partem continendaſ Europaſ deſtinat; aliam, ne qui motuſ in Aſia exiſterent, apud ſe perſeverare jubet. Ignari militeſ quo rex conſilio ſuaſ copiaſ divideret, una face, & publica accenduntur ad tumultum. Aſpernati Imperium, non Alexandri conſpectu, non voce terrentur. At ille, ſive conſilio, ſive iracundia ferox, è Regia ſede in furenteſ proſiluit, & eoſ, qui loquenti pervicaciſſimi obſtrepuerant, ad ſupplicium ipſe rapit, eadem majeſtate in plectendis iſ tutuſ, qua in mulcendis vix fuerat. Ex conſternatione militum ponentium minas, hoc conſilium in virtutiſ famam ivit. Galba autem Imperator, dum compeſcere

duxerunt, nec priuſ quieverunt, quam ſenatuſ in ſuam necem armarent. Tiberiuſ prior occiſuſ eſt in concione à Publio Naſica; Cajuſ autem biennio poſt, cum montem Capitolinuſ occuparet, juſſu Opimii Conſuliſ eſt interſectuſ. De hiſ Juvenaliſ,

Quis tulerit Gracchoſ de ſeditione quereſteſ.

¹ *Cajus Cæſar popularitate, & largitione vulgo acceptuſ, ad ſummum potentiaſ pervenit.*] Secuſ accidit Cæſari, ipſe tamen populariſ fuit non minus quam ambo Gracchi, & liberaliſſimuſ prædicatur maxime poſt triumphoſ; populoque ab omni tyrannide averſo, ſed amantiſſimo ſuaſ libertatiſ placituſ coronam ſibi à M. Antonio impoſitam in Lupercalibuſ, ſtatim è capite detraxit; nec mora pluſibuſ populi Cæſar exceptuſ eſt, ut teſtatur Cic. Philipp. 2.

² *Agiſ Rex in Ephoroſ contentionem provectuſ, Lacedæmone viliffimo laqueo extinguitur.*] Iſte Lacedæmoniorum Rex, qui tot bella adverſuſ Athenienſeſ foeliciter confecerat, Græcaſ civitateſ libertati reſtituerat, ab Ephoriſ (hi magiſtratuſ erant populares) quod juxta Lycurgi legem bona vellet eſſe communia, in carcere laqueo extinguituſ eſt. Ita Plutarchuſ.

³ *Cleomenes audent cæde Ephoroſum regiam dignitatem ſancire.*] Iſte eſt Cleomenes, qui Lacedæmoniorum Rex cum eſſet, ab Antigone victuſ eſt & indigne habituſ.

⁴ *Alexander, compoſita jam Aſia, exercituſ partem continendaſ Europaſ deſtinat, &c.*] Hoc fuſe habet Q. Curtiuſ libro decimo, capite ſecundo. Exituſ fatalem Galbaſ habet pariter Suetoniuſ in Galba.

I C

perescere milites studet, haud paulo remissius, ut videbatur, quam sub Alexandro agentes, in medio foro confectus est. Fortitudinem, an temeritatem appellaveris? Adeo vicina, & penè confusa ratio, hanc virtutem vitio miscet: aut ut verius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem consilia in quæ temeritatem furor impellit, tumque ægre à vitii suspicione expiatur, nisi vel felici successu sibi reverentiam favoremque conciliet, vel ille, qui ad hanc inondorum periculorum necessitatem adigitur, longæ prudentiæ sanctitate meruerit, ut extrema remedia, & temeritatem imitantia, credatur non temere, sed ex præscripto iudicii, usurpasse.

– Igitur hunc affectum, cum non satis sibi cavet, severa atque atrox sui fiducia corrumpit: fastidioso velut nutu cuncta despiciens, superbiæ quoque malis infestus est: In jactationem ferme proclivis; nec placere, aut odia saltem effugere, satis curans; per insanos impetus præceps, donec indulgentiam fortunæ, & temeritatis felicitatem consumpserit. ¹ Cum vero tenere modum potest, tunc in virtutem clarissimam evadit, & magnitudinem animi in hoc tantum attollit, ut salutis vitæque discrimina leviora existimet quam deserti officii infamiam, vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod si quis præterea illam vim intrepidæ mentis mansuetudine adornet, & iracundiam possit arcere, (quæ plurimum ejusmodi ingeniorum robur stipat) tum vero eximii in omnem partem consortii erit, & in ipsa formidabilis pace, id quidem ab indole habebit, ne absque cujusdam horrois reverentia cum eo quisquam agat, à moderatione autem sua ut etiam diligatur.

Est aliud adulterinæ audaciæ, sed tutioris genus, & in quo

¹ Cum vero tenere modum potest, tunc in virtutem clarissimam evadit.] Virtus ex Aristotele 3. Ethic. est mediocritas duorum vitiorum, alterius per excessum peccantis, alterius per defectum: in medio consistit virtus, nec aberrat

tortuositate ulla ad dextram, vel ad sinistram. Ovidius,

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.

I. A.

quo grassari infimæ humilitatis spiritus possint, cum aliquid non nostro sed alieno periculo audemus. Huic propemodum nihil cum ea quam describimus indole, præter appellationem, convenire existimem. tamen haud raro immeritis hominibus ad gloriam & præconia sufficit. Nec alii eam propitiam magis habent, quam Præfecti militiæ, & qui medicinam profitentur; hi militum, illi ægrorum periculo inclyti. Et vero quotusquisque non Principem tantum, sed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriam suorum sanguine non quæsit? Tristi quidem militum fato, quorum laudes unus intercipit, excusabili tamen consilio mortalium; cum publice inter sit incolumes duces esse, quorum sapientia sapius hostem quam armatorum impetus evertit, militesque in hanc sortem scribantur, ut emptas stipendio animas, ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medicos non Pater Æsculapii Apollo, non satis cum Apolline Musæ excusent. Illos dico, qui ad opes & famam præcipientes, non officii sanctitate aut fociis mortalitatis generisque affectu, satis ægris placentur; sed eos veluti destinatas suæ gloriæ victimas habent, securo scelere ideoque & frequenti. Inexperta & suspecta remedia illorum quos curant periculo usurpant, non contenti suæ artis documentis,

non

[At Medicos non Pater Æsculapii Apollo, non satis cum Apolline Musæ excusent.] Familiare est scilicet Medicis suam plurimum jactare artem, suam ventitate scientiam, Galenum & Hippocratem proferre in modum, cum maxime morborum causas, & apta ignorent remedia. Dicitur esse Apollo, ut & filius ejus Æsculapius, invenisse Medicinam, unde ἄποιος ἰατρικῆς nomen derivant, quod ἰατρολογία, id est, agrotationibus homines liberet, atque hunc ideo divinitatem ferunt adeptum esse. Ita Plato in Cratylō, dum notationem nominis perquirat. Hinc à Romanis instituti Iudi Apollinares, ut morbos & pestem Apollo longe à civibus arceret.

Certe sol calorem & virtutem sanandi herbis impertit, ex quibus amuleta optima exprimuntur. Æsculapius filius Apollinis puratus est, ex Coronide Nympha, & medicinz amplificator. Æsculapius, ait Pausanias in Achaicis, nihil aliud est quam aër, cujus filia fuit Hygieia, id est, bona valetudo. Est siquidem aëris temperies non homini solum, sed cunctis etiam animantibus celeberrima. Jure optimo igitur antiqui Apollinem Æsculapii patrem esse finxerunt, cujus natus est temperiem aëri, ut & herbis succos influere. Apollo frater quoque, & præses Musarum creditus est.

non præcepto antiquorum, sed vetustatis accusatores, & si illis crederetur novæ arti suum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem fortuna adjuverit, & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum sit ipsi nesciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit, statim fama velut certæ ac propemodum divinæ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius sanitatem sua pernicie plurimi luent; his Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu, peccantibus. Sed tristis istius audaciæ non ab illa indole origo est, quæ erectos homines, & sive temerarios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit: quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terreri; in alieno timere, humanitas.

Ex adverso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transierit, qualemcumque securitatem amans, tunc inepta virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium, illudque foedissimum, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fregerit, scire, nisi cum pericula instant, idcirco est arduum, quia sibi consciî turpissimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discrimina quodammodo lacessentes, cum utique illa absunt. Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem speciem minantis fortunæ horrescere; neque hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataque apud se veneratione mirari. Cum impune autem licet, effusi in crudelitatem: sive quo audaciam simulent, sive foeda & angusta natura in vindictam immiaente: denique futurum timorem occupantes, subrutis quos metuere in posterum possent. Benigni tamen vultus

vultus sunt, & ab innata ferocia dissidentes: Ut Syrtibus arenisque similes esse credideris, quæ brevibus ac placidis undis tectæ, tamen ventorum impatientes in immensum subsidere solent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingenitæ formidini damnatus est, servis aut civibus suspecta esse debet illa animi mollities, placere quidem quærens, sed nec sibi, nec aliis, vel tuta vel felix. Nam, velut in vindictam contemptæ Majestatis, penè videas tristissime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipse licet, ingenito pavore perculsus, quos veretur suspiciat, licet indigno permulceat cultu, eisdem tamen odit, interdumque velut ab effractis ergastulis totus erumpit, tam subito & inconsulto turbine quam se fœde illis ante permiserat. Servos autem aut cives illa timendi indole esse imbutos, interdum magno momento est ad securam regnantis majestatem. Tunc vero neque illi nimis solute habendi sunt, ne se timeri putent, neque etiam crudis aut importunis imperiis laceffendi, omninoque spernendi, quia etiam de pavidissimis hominibus acris multitudo cogi potest; ubi tumultuantibus universis quisque non sua sed sociorum fiducia omnia audet.

Si quis autem sic intimidatus natus est, ut fortitudinem tamen accersere consilio ac prudentia possit, eaque, cum opus est, suos metus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod *imbecillem affectum*, & sæpe noxium, in virtutem coegerit. *Insigne pavoris exemplum*, cui hæc robustæ virtutes accesserant, fuit

1 Insigne pavoris exemplum, cui hæc robuste virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius, &c.] Scena totius rei hæc est: Pridie quam funestum illud certamen iniretur, coacto à Rege Francisco concilio Ludovicus Dars Dux de Trimolia, qui senio tardus, & pedum dolore, eo lectica devectus fuerat, auctor regi fuit obli-

dionem esse procrastinandam, tandem donec auxilia advenissent: dissentiebat Goufferius annitente Sammarfalo, urgendoque hostes jam fatigatos afferebat, seniori tarditatem objiciens, qui similis vaticinanti præmonuit totius belli exitum, toti Galliæ nimis fatalem, nam in ea obsidione Ticini Gallia suo Rege orbata est, dum commisso prælio

captus

fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusque consiliis; tamen in ipso pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus obversantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquiis, simulque pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe ferale certamen ad Ticinum, quod Francisco Rege capto penè spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque ducis sanguine funestum est. Pridie cladis rex advocato consilio, ipse quidem pugnae avidus, tamen suos sententiam dicere iussit. Iste senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur quæ accita, & jam protinus adventare constabat: neu in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjicerentur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quam in ea perseverare magis idoneus. Is nihil præstabilius aiebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent. Nimium honorem hostibus habi-

captus est Franciscus, & in Hispaniam traductus, reliqua lege apud Historiographum Gallicum Du Haillan. Non absimilem Fabium Cunctatorem simili occasione paucis ante annis Gallia habuerat, pristinis periculis non satis cauta. Nam Ludovico XII. Rege Ferdinandus Apulia, Calabriaque non contentus, regnum Neapolitanum, totamque Italiam jam spe, & cupiditate invaserat. Consalus ejus hortatu ferebat undique occasiones belli, Dux remotà invidia, prudentia singulari, & patientia incredibili, præmissis quibusdam velitationibus. ac pugnae præludiis,

in quibus Bayardus notissimæ virtutis Eques Delphinus præcelluit, tandem ad Criniolam pugna temere commissa, cum dolo Hispanorum Ludovicus Armeniacus Nemorosi Dux cecidisset, capto Aubignio, Alegrio feroci, & rapido in consiliis, linguaque immodico, fuga sibi (ut antea Dux Nemorosi fecerat vaticinatus) consulente, ut est metus pudore potentior, Galli profligati; inde capta deditione Neapoli, vix Cajeta servata toto regno pulsi sunt, frustra missa postea à Rege exercitu: sic recuperatum iterum regnum iterum amissum est. Hæc fere ex Floro Francico.

habitueros, si à tanto Rege, & tam alacri exercitu timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcari satis posse. Adjecit in hunc Ducem, nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatem: & , Ego vero, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obscura morte in illius oculis defungar: tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc triste vaticinium uterque implevit. Quippe juvenem terror ab acie abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coercitam, audaciam Respublica luere posset. Qui vero suum ingenium ad formidinem factum hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur; blanda simplici que pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent: etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorum & mortalitatis communionem venerantur. Sed & magis sibi quam aliis hoc insito pavore molesti sunt. Nam & tacitis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere: palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulsibus quicquam amant, siue suum, siue ab amicis commissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum factorum confinio, superbum animum, sordibusve dejectum, nancisci. Superbia pessimi ingenii fomes, funestis ac multiplicibus vitiis in diversa prorumpit, odii, amorisque, & super omnia invidiæ supplicii obnoxia. Nec alii
magis

magis anxii aut perpetui motus sunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc sibi deberi credentium. Et contemni se facile suspicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in se acerbissimis curis vindicant. Jam sua vitia nesciunt, jam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quidquid in hominibus sacrum, infra famam honorumque cupiditatem jacet. Quantumque successerit, nihil illis in quietem est, sed in novas spes, pejorque animos diducturas. Sed atrocius supplicium non est, quam cum superbia hominem pavidi ac muliebris animi subit. Tunc pudore scilicet atque metu cohibetur insana cupiditas, interimque, per tumorem anxium seque celantem, à seipsa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiiis inepta, & ubique ingrata est, nisi cum fortasse Superbiam crassæ aut territæ vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Vile autem & sordidæ humilitatis ingenium, ut nihil magni curat, ita nec aliquid ducit indignum quo suis cupiditatibus obsequatur. Cudit autem ocii inertiam, atque languorem, & veternum voluptatum, vel opibus inhiat, tristissimo ardore, & tam partis quam quærendis non utente. His ut plurimum moribus ferri solent abjectæ illæ mentes. Si ad tempus sublimibus excitantur consiliis, videnturque rationi annuisse, statim naturali torpore suis sordibus redditi jacent. In hanc indolem moresque dejecti, non ad imperandum nati sunt; ac ne quidem commodos ad obsequia credideris, cum illis cæterorum virtus invisâ sit, quam non amant, capiuntve, quærantque libertatis licentiam, qua inter sordidos & angustos affectus nullo objurgante marcescant.

Sed vitiis sæpissime favemus, & in virtutum nomen, quæ proximæ illis sunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & superbiam erectæ virilisque indolis titulis admiscemus, transitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philosophiæ

phiæ simplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore iudicio solemus æstimare, quam exerta, & semper aliquid velut temere agentia. His enim, tanquam à modestia abeuntibus, ut plurimum levitatis infamia adhæret: è contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, sapientiæ quædam imago populum conciliat, utrinque non modice, sed nec sine argumento, peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus satis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea procacitate cæterisque vitiis, quorum imaginem referunt, infesta sunt. Quippe in illis magis subitus loquendi aut innoxie lasciendi impetus viget, quam in vitium provisa consilia. Ocium parum ferunt: siue magnis occupentur, siue levia placeant, serio semper intenti. Ita sordes, quæ segnibus animis per torpentes cogitationes subrepunt, illa sedulitas solet effugere; jocos ne in amicum quidem tenentes; sed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam amant. Nam inire amicitiam faciles, nec solvere; illiusque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ plerosque in rerum aut hominum novo usu vel consortio, tanquam inusitato gustu, blandissime percellit. Rei cui incubuerint, si non exactam manum summeque felicem attulerint, saltem ex suo genio nescio quid quod placeat transfundunt; maxime quia, quod agunt, non anxio labore perficitur, sed ipsa facilitatis gratia eminet; velut spontaneo naturæ ingenio in suum decorem productum. Si quid in litteris quoque tentaverint, nimii sudoris opinione legentes non offendant; qui in laboris partem penè videntur cum illis authoribus venire, quos constat non sine unguium vulnere, & pervigilii malo invitas sententias, aut verba, cœgisse.

His ingeniis nullo fuco obductis, semperque quid agant (nisi multum interfit celari) ingenua confessione prodentibus, ex adverso constituta est indoles, arcano pondere, velut prudentia, suos sensus & animi libidinem regens.

Et his

Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac industriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modestiæ imago est, parce, nec aliter quam ex præscripto verecundiæ, loqui, ad omne vitii nomen supercilium ducere, nemini, saltem palam & professio odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingeniis specimen, quam videri recondito nec cessante commercio cum sapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in istam quam describimus lenitatem, & solitaria consilia, producuntur. Sed hæc lenta gravisque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris horroreque indicio. (teneras enim frontes, & suis animis dissimiles, habent) Illud tacitum, intraque se detrusum cogitationum examen; non potest continuis studiis in virtutis aut industriæ laboriosam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue istorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accedentium. Hinc omnium voluptatum ac vitiorum genera illorum animis subijcit hæc frequens & ociosa solitudo, cui cœdissimæ contemplationi ideo securius acquiescunt, quod sic impune liceat sibi unis consciis esse, palam autem non multum operosa pietate, sed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adornare. Sed neque hos semper in sapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem esse defixos existimes. plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipso interim vultu, & nescio quo silentio, seu si mavis pondere, (quo ut gravissimi hominum ita pecudum insulsißimæ nutant) integritatis laude & industriæ censentur.

Est aliud ingeniorum genus, penè cæterorum omnium discrimina, mira quidem, sed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium, si quàm illi impetum tam frænum natura addidisset. Illud est hominum, ut qui-

que affectus impulerint, ad extrema ruentium. 'Si pietas serio illis placet, & numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, & ad omnem remissionem irascente, supercilium induunt non duraturæ sanctitatis. Alienæ etiam vitæ superbi censores, cæterorum probitatem ex sua extemporanea severitate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias solent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in sapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum solet interferi. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odisse incipit hanc ipsam cui inconsulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æstus vices, sed in contrarium acto torrente, repetit quem omiserat luxum. Tunc vero tam immodice in voluptates solvi, quam eas inepte refugerant: tunc etiam ipsum nomen severitatis odisse, jocisque, & omni libertate cultoribus subhorridæ illius pietatis, quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc agunt, ecce tibi, revocata pietas adest, tristisque pœnitentia lasciviam rursus expellit, donec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnitere. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa, atque immodica mutatio; ubique pari impetu errant. A summi amoris consuetudine eos in extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc assiduus labor placet; statimque sine nervis segnities. Jam mite literarum studium, jam amorum exultans cupiditas: & quæcunque præterea in contrarios motus mortalium mentes agunt. Loquendi etiam tacendique studium non satis adgubernant: Si incitantur fervore dicendi,

¶ Si pietas serio illis placet, & numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, &c.] Hanc devotionem minime liberam refutat æterna veritas, nam hilarem datorem diligit Deus, non subtristem, nisi tristitia illa fuerit ad pœnitentiam. Est enim devotio, ex D. Thoma, liber, promptus ac fervens in Deum affectus, & ea quæ ad Deum

pertinent. Fundamentum est Charitas. Hinc Paulus Apostolus superabundat gaudio in omni tribulatione, & ipse gaudendum, & juxta cum Christo exultandum, iterum, atque iterum præcipit: Non igitur contractum supercilium, non caperata frons, non subtristis oculus, non rictus oris placet: sed simplex oculus, frons hilaris & explicata, totius vultus amœna suavitas.

¶ Sed

dicendi, quemcumque cœtum iniverint, sermonem universis præripiant, solique audiuntur: Mox hilaritate destituti, quæ in verborum luxuriam diffuderat mentem, ægro silentio contabescunt; secumque velut ad internum colloquium collecti, ita lumina defigunt, ut vix præsentem agnoscere, aut rogati audire videantur; Pari utrobique flagitio in humani consortii venustatem, in quo & commode loqui & tantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa est, quædam interna suavitas cui se totos permittunt. Hac auspice, quid fugiant aut sequantur, constituunt. Et is motus in quamcunque rem istos agat, etiam curis aut labore plenissimam, eam primum blandissima specie fictam animo offert: quem mox dulci amœnaque violentia victum rapit, & omnia credere sibi cogit. Ubi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo se in aliam partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed & ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem hæc Iasi, nec se regentis, iudicii nota: Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutum initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi imperare, nec negare quicquam potest. Tristissimum autem fatum est, & populis grave, si, quos natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiæ leges, ad imperandi fastigium producti sint.

C A P U T XII.

De animis Amori obnoxiiis. Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à fortuna, & vel splendida vel obscura vita conditione.

Sed in recensendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci, qui in omnium animis,

1 Sed in recensendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci.] Amor est, quo alicui opti-

ma optamus, & eorum authores esse volumus, non nostri, sed ipsius gratia. Φιλίαν τὴν βέλυσθαι τῆς, ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς

animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam vehementius suis curis imbuat, sibi que propius addicit. Est autem

ἡ ἀγάπη ἀγαθή, ἀλλὰ μὴ αὐτὴ, καὶ τὸ κατὰ δύναμιν περὶ αὐτὴν εἶναι τῶν. Amare est velle alicui, quæ præsit bona, illius causa, sed non propter se, & paratum esse ad ea pro viribus efficienda. Ita Aristotel. Et Cicero l. 2. de Finibus: Quid autem est amare, ex quo nomen amicitiae ductum est, nisi velle bonis aliquem affici quam maximis, etiamsi ad se nihil redeat. Differunt igitur amare, & amicum esse: nam φίλος amicitia in redamando consistit, non vero φιλῆσις amor; nam fertur etiam in res inanimatas. Hinc Tullius 2. de Invent. Amicitia est voluntas erga aliquem reverentia bonarum, illius causa quæcumque diligit, cum ejus pari voluntate. Amici autem sunt qui amant, & redamantur: qui una gaudent rebus bonis, & simul dolent molestis. Hinc Horat. ad Mecenatem,

Cur me querelis exanimas tuas.
Negat deinde se ei superstitem esse velle.
Qui eadem usi fortuna simul vivere diu.
Terent. Adelph. act. 3. sc. 4.

— Una à putris parvulis
Sumus educati, una semper militia, &
domi

Fuimus, paupertatem una pertulimus
græcem.

Qui sunt iidem amici, iidem inimici. Hinc Gregorius cognomento Theologus Epist. xviii. ad Eusebium Cæsariensem ita scribit: Gaudio quidem me honore ab te effici. At contumeliam à tua pietate illatam esse Charissimo fratri Basilio, atque etiamnum inferri, moleste fero; quippe quem vita, & studiorum socium, & maximè sublimis philosophia ab initio elegi, ac nunc habeo. Mox subjungit: Tu vero dum eum contemnis, me autem honoras, perinde mihi facere videris, ac si viri alicujus caput unà quis manu demulceret; altera autem feriret maxillam: vel si concellat fundamenta domus; ac in parietibus pingat, partesque exteriores exornet. Ceterum si vis amari, ama; & scito quod κοινὰ τὰ φίλων. Amantur li-

berales, humani, fortes, iusti: sic amabat Alexander Magnus διδάσκους ἀνδρας, viros egregios, cosque beneficiis suis ornat. Amantur, quæ rara sunt, sic gemmæ, uniones, &c. & qui sunt jucundæ & comis indolis, aut societatis suavissimæ. Decorum, & mundi; sic φιλοχράτις Xenophontis. Alianus commendat. Immemores acceptæ injuriæ. Circa vitam aliorum inquirendam minime studiosi, & nostram admiratores. Amantur qui moribus studiis, ætate, genere, vultu similes sunt, & ubique συμπέδνουν, similis enim simili gaudet, & pares cum paribus communi proverbio facile congregantur, propter affectuum similitudinem & sympathiam. Hinc Theocritus Idyll. ix.

Τί πινει μὲν τί πινει φίλος, μύρμακα
μύρμακα,

Γρῦκος δ' ἰρῆξι.

Formica formica, cicadaque grata cicada,
Accipitri Accipiter.

Et Ovid. lib. 2. de Ponto, Eleg. v.

Scilicet ingenio aliqua est concordia junctis,

Et servas studii sædara quisque sui:

Rusticus Agricola, miles fera bella gerentem,

Rectorem dubia nactus pappi amat. Nec obstat illud Hesiodi, figulus figulo invidet, mendicus mendico. Est enim duplex similitudo, ut placet Plutarcho in symposiacis, altera μέχμησ pugna, ut in gallinaceis, & hæc reperitur in amantibus, Poëtis, & Sophis; altera παλαιά mansueta, quæ est in agricolis & similibus. Audi Aristotelem; Amatius, inquit, similes, & eadem profiteres si non incommodent nobis, neque ex eodem sit vita; ex eo enim eveniret illud, Et figulus figulo, γινῆσθαι ὅδ' ἔγω, καὶ κισσῶν κισσῶν. Imo censet similitudinem studiorum gignere amorem mutuum: sed odium esse ex lucro ab altero impedito. Unde Cicero in Bruto testatur se non invidisse

autem blanda & irrequieta cupiditas, iis ipsis placendi, qui nobis sive forte, sive sua virtute, sive nostro denique errore placuerunt. Et is quidem, velut insidiis, ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, præsertim inexpectos, ut putent inhumanum facinus fore, sibi que omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem ausint à se se vero imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque & omnibus virtutibus quandam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem averfantur, eumque fœda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus syncerius, modo in iustis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam suo incendio quæ verantur corripit. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur: sed & pueros in innoxiiis sollicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus penè non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se regere, curisque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc sollicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia consurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint qui jam ament. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum in pares suæ ætati disciplinas sollicitatus. Sed ingrata litteræ

disse Hortensio, nihil eum studiis suis attulisse incommodi, sed potius laboris socium fuisse. Hi demum sunt amici veri, qui absentes & præsentis, in adversa ut in prospera fortuna positos fovent, sit enim plerumque in inconstantibus & falsis amicis illud Ovidianum, *Cum fueris felix multos numerabis amicos, Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

Amantur & hi in quibus fiducia est, & quibus vitia deteguntur, & qui non sunt formidabiles. Theodoricus timeri, non ille qui ait, oderint dum metuant. Verum natura amicitiz in eo magis consistit, ut ames, quam ut amaris. Ad amorem affectuosum proclives sunt Melancholici, pueri, senes, mulieres, principes viri, & studiosi.

litteræ erant ludi ociique libertatem amanti: cum ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex se natis virginibus, divertit; & quoniam necessitudo inter utramque familiam erat, statim iste in diversorium mulieris, ad salutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius mirari, mox inhærere sermonibus, ad extremum eodem ipso die efficitur amare. Tum primum rudis & solutus animus ad curas adactus est. Itaque postero die repetit ignoti vulneris conscium locum, & ægritudinem suam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pejus doleret. Nam ut tertius dies illuxit, Matrona cum omni comitatu profecta penè vivum adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premendum quoque erat tanti incendii malum, ne vel parentis supercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra se collecto consilio, nihil utilius vidit, quam ut studiis literarum totus incumberet: ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis diligentiae suum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare statuerat, visendi celebrem in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualesque, mirari; subindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis subitus ad literas ardor, paulo ante ipsum scientiæ nomen fastidiose damnantis. Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia surgebat, nec aliter quam sæpius jussus secedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puer illarum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella iudicium, & quicquid ille ignis infanienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit acris sciendi cupiditas; & ipse liberalibus stimulis serviens adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde litteræ huic etiam non pauca debuerint.

Cæte-

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis pereat, vix aliter submoveri quam tempore potest; dum lassus scilicet expiret. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui imperii atque jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur si illam amœnitatem à se velit abigere. Sin vero fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquescit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime rectus ignis duraturo spiritu viget, sive furto inter duos jurato ipsa secreti & conjurationis dulcedo placet, sive ne mutuus quidem amor sit, ipso duntaxat supplicii sui conscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. ¹ Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducentis sæpe hæc discrimina non videt, multosque ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id est, si rectam rationem ponimus, amore macerari. Et hic amor, est quidam benevolentia nexus, quem amicitiam, sed ardentem, appellaverit: tum morum in iis quos amamus formandorum studium; perpetua denique vota pro eorum gloria ac salute, etiam quidquid egerint ne non succedat timor: & semper, quantumcunque fortuna indul-

¹ Nam & Alcibiadem Socrates amavit.] Laudavit celebravitque quædam amantium paria antiquitas, Piladem, & Orestem: Achillem, & Patroclum: Herculem; & Philoctetem: Theseum, & Pyrrhionem; Æneam & Achatem: Nisum, & Eurialum: Castorem & Pollucem, quorum alter immortalitatem cum fratre divisit; Damonem & Pythiam, de quibus ita loquitur Cicero lib. 3. Offic. *Damon & Pythias Pytha-*

goras hoc animo inter se fuerunt, ut cum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinavisset; & is qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, eas factas sit alter sistendiejas, ut si ille non recertisset, moriendum esset ipsi: qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem tyrannus, petivit ut se ad amicitiam tertium ascriberent. Denique Ephessionem Alexander impense coluit.

x Sed

indulserit, *vis* illorum virtutibus esse iniqua. *Acris illa est*, neque minus irrequieta cupiditas, quam quæ venustatem alterius sexus in licentiores usus conciliat. ¹ Sed nec putes eximie castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæpissime fallat, qui paulatim se invitis, vel nesciis, aliter amant quam aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, præcipue mitis, ipsoque oris habitu modestiam & simplicissimæ virtutis speciem gerens, clementibus magnisque spiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis; cum quid ipse peccavit, in pœnitentiam pronus; humanitatis officia amans, impatiens ocii, & omnium quæ in segnitiam solvunt: modo non, tanti muneris oblitus quod à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lasciviæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici sorte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præcipuorum fontium instar sunt, unde mox rivuli in vitia & virtutes secantur: ut ex eorum notitia intelligas qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia, veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, liberalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contem-

¹ Sed nec putes eximie castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse. Sic Alexander conjugem & filiam Darii intactas reliquit; quod exemplum secutos esse Scipionem Africanum, Carolum octavum Francorum Regem, Bayardum fortissimum equitem annales memorant. Quid si sponso refero qui illibatos thalamos vel inter aulæ

delicias servaverunt. Nam Pulcheria & Marcianus in imperio, Eduardus de Editta in regno, Henricus & Cunegunda, Julianus & Basilissa, Eleazarus & Delphina, alios ut taceam virginitatem in conjugio coluerunt. Simile exemplum refert Gregor. Turon. Juvenis & puellæ apud Arzurnos.

f. Albr.

contemplatione animorum, iusta quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiose in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ precium inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra iusti decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerunque impediunt. Certe ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine, cui torvi oculi exerant, dimicandum sit: (quia quo ictum destinet, deflexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest.) Ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio prorsus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipse quid de illis sentiendum sit exigere; ne, si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam omnium primus suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe inexpertos decepit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, inensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus, præter corpus in simulachrum virtutis effectum, nihil quod ames invenias; Nunc quietæ lenitatis specimen, quam vultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest: denique, velut insidiis, interdum vitia collocantur sub

sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum *diver-*
tunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cog-
nitio non potest præceptis definiri, neque aliter quæri, quam
ejusmodi hominis longo usu, qui tam sua prudentia, quam
erroribus in ista arte promoverit.

Illud vero cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de
indole atque animo universe sententiam feras. *Multi enim*
adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut,
quandiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ
signa desint: In cæteris autem rebus inepti insulsi que, ne
bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suis
duntaxat nævus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi,
in una tamen parte aut studio videantur delirare. Nec ex
ipsa quidem consortii, & convictus suavitate aut elegantia,
de ingenio, aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quoti-
dianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis
homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris laxavit:
Dum hi scilicet sibi diffusi timide custodiam sui agunt, vel
æterno studio hos publicos mores (nempe ad majora non
idonei) consecretantur: illi autem capaciiori ingenio aut hæc
vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro
virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos
mortalium in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est
quo ingenia perficiantur, aut mutantur: nimirum *fors vi-*
vendi, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute u-
nusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium rectum ac
mitem geniti, vitio nimix felicitatis ipsi suam indolem affli-
xerunt? Quot mentium læta sublimitas, & si fortuna sine-
ret, in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci
egestate, aut fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ
oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion
tamdium

*I Athenion tandiu mores ad publicum
probitatis exemplum componens, &c.]*
Nam ipse ille est Atheniensis impera-

tor, cujus tanta fuit bello Mithridatico
crudelitas, de quo Rhod. libro 11. ca-
pite 11.

I Abdo-

tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quandiu in Academicarum spaciis inter famam & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum viliori pallio etiam Philosophiam excussit. ¹ Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum Regnum, optavit, ut, qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pari posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPUT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Populi ² qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen synce-
ram

¹ *Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, &c.* Hortulanus erat quidam longa cognatione regis stirpi annexus, quem Alexander Magnus capta Sidone Regem salvari fecit. Cæterum multis ejus inopiam, & sordes criminantibus ad Alexandrum perductus; Haud, inquit Macedo, viri indoles fama generis repugnat, videndum est quo animo inopiam toleras. Tum ille, Utinam Alexander sic regnum ferre possem: ha manus satis ad victum fuisse: nihil habenti nihil defuit. Eo sermone Alexander delectatus ex Persica præda ei dona dedit, Regionemque vicinam ejus ditioni subjecit. Sabellic. lib. 4. Enneade 5. Q. Curtius libri 4. initio.

² *Populi qui in neminem jus regnandi contulerunt, &c.* In Democratiam sæpe populorum vota conversa sunt, sed

minime duraturam. Adeo populi amantes sunt libertatis. Πολυαγέλιον Xenophon hoc multitudinis regimen, & popularem dominatum appellavit. Aischines in Oratione contra Ctesiphontem ait: Optime nostis Athenienses tria esse remanipularum genera, unius imperium, paucorum potestatem, & populis libertatem. At unius quidem, & paucorum dominatus reguntur pro eorum arbitrio qui præsunt: At liberæ civitates exceptis reguntur legibus. Addunt Policratæ studiosi hanc esse centoculorum illum Argum, qui ab uno Deo Mercurio circumveniri potuit. Quod juvenus in spem erecta ad magna audenda stimuletur, non Rex qui nullum supra se munus pro factis illustribus sperat, nullam pro flagitiis poenam timeret. Est vero maxima peccandi illecebra impunitas. Tandem quod in dispenlandis

ram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tradant, vim publicam, quam toti genti inesse gloriantur, in paucissimis hominibus adoraturi. Adeo illic etiam, ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexus & seriem universi dispensante, ut, ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis, utique paucos amans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentiae magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse

penfandis dignitatibus, atque provinciis impetu sæpius quam electione Reges ducuntur. Et hanc status Politici formam adhuc pertinaciter servant Helvetii, in quam olim Athenienses atque Romani juraverant. Aristot. 8. Eth. cap. 10. *populi potentia prava non est*, inquit. Solon autem dicere solebat eum Principem sibi maxime gloriosum videri, qui Democratiā ex Monarchia faceret. Ita Stobæus Serm. 46. Idem Serm. 41. ostendit Democratiā esse necessariam. De populi & paucorum dominatu Plutarchus. De his qui popularem civitatem primi instituerunt, Polydorus Virg. cap. 22. Demum hoc libertatis nomen quot bella non excitavit, quot incendia non miscuit, quot principibus viris fatum non attulit. Satis fuit Bruto & Cassio libertatis nomen prætexere, hunc belli civilis titulum ostentare, ut totam juventutem Romanam pellicerent. Nec minus pugne Pharsalicæ quam Philippenfis libertas una, caput fuit.

I Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis. Altera reipub. forma, cui favent alii, duas potissimum formas continet: Nam si pauci regnent, sique publico omnia bono meriantur, *ἀριστοκρατία* dicitur, sive Optimatum imperium: sin ad propriam omnia dirigant utilitatem *ὀλιγαρχία* vocatur sive dominatus paucorum. Polyb. lib. 6. Cui *ἀριστοκρατία* est ἡ πρὸς τὸν

κατ' ἐκλογὴν τῶν τ' δικαιοτάτων, καὶ φρονιμωτάτων ἀνδρῶν βεβαίη, id est, *justissimi, prudentissimi*que viri per electionem summa rerum potantur. Ὁλιγαρχίαν vero Plato vocari ait ἐπὶ τῶν νόμων μὴ φροντισίᾳ, quando nulla est legum cura. Confule Aristot. Pol. lib. vi. cap. v. & vi. Et V. Politic. c. vi. & vii. Videri possit nonnullis huiusmodi status minus periculosus quam vel δημοκρατία, quia plebs plane est imperita: vel μοναρχία, quia unus homo multis est obnoxius erroribus. Alpas. Eth. l. 8. c. 1. *populi potentia transgressio*, ait, *pejor est tyrannide, & paucorum potentia*. Hinc Lycurgus cuidam postulanti, ut in civitate pro Aristocratiā, Democratiā constitueret, Tu fac, inquit, *primum domus tua Democratiā instituas*. Compendio docuit eam reip. speciem non esse utilem civitati quam nemo vellet in sua familia. Itaque potior est Aristocratiā, & optimatum dominatus. vide Epigrammata Mori Angli.

2 Illa autem potentia magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, &c. Tertia forma dominatus dicitur ab Arist. μοναρχία, à Polybio vero βασιλεία, maxime inquit, si minime invito populo imperetur; nam si invito, erit τυραννίς, etsi tyrannus in partem bonam ab Euripide, aliisque nonnunquam sumatur: Aristophanes in nubibus Jovem ipsum vocat θεὸν τυραννέον. Et Plato in ἰεγευσίς: & Sopho-

subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastigium legerentur, instituta est, sed in eorum qui parerent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitatis utilitatem corrumpente, vel ignoracione populi sua commoda non semper capientis, Regium nomen sæpe invidia afflictum, sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. ' Respublicæ, quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis,

& per

cles tragoediam inscribit Oedipum tyrannum: atque è Romanis scriptoribus Mæro vii. Æneidos, ubi Latinus ita Æneam tyrannum nominat, cui benigne omnia cum filia sua offert. Horatius l. 3. od. 7. Lamus vocatur *late tyrannus*: sic è contra *μοναρχεῖν* sumitur à Luciano pro tyrannidem exercere. At Suetonius Monarchiam appellat totius orbis arbitrium. hætenus de nomine. Porro qui sanus magis liberam esse plebem censeat sub magistratu, cum plures dominantur qui venale suffragium habeant, maxime si in parvo ære sint? Quot factionum caput est ambitus? Invidia quam sæpe ignavis faces detulit? Audi Darium apud Herodotum, *ὅτι κράνισον ἡ μοναρχία*. Unum corpus unius regendum animo: ubi enim multitudo, ibi confusio. Segnius expediunt commissa negotia plures. Hoc uno fræno communia populis vitia coercantur. Quot civiles tumultus respublica Romana, licet optimis vallata legibus, excitavit? Quoties dictus unus Dictator motus excidium urbi minitantes compescuit? Num Lacedæmonii præter Ephoros suos uni quoque Regi se mancipaverunt? Num Atheniensis resp. præter Amphistyonos suos uni Sopho; & Veneta præter Senatores uni Duci, cui summa rerum commissa est, ultro se subijcit? Imperium naturale ab uno esse constat: natura autem prudentissima artifex: & quæcunque nostro in orbe suspiciuntur, singularia sunt, & ab ab uno opifice, supremoque Rege gubernata. Sol unus mundi oculus luci

præst: gemini si appareant, metendum: habent & græves quem sequuntur. Uni Regi apes subjacent, quo incolumi cæteris bene est. Ergo divinæ, & naturali legi obstant quotquot Monarchiam à sapientissimo Numine institutam averlantur.

I *Respublica, quotquot olim vixerunt, primum Reges habuere, quibus expulsis, &c.*] Num vero Athenienses, Lacedæmonios, deinde Romanos intelligit? alias gentes ut scilicet, quæ excusso Regum jugo, sui juris esse voluerunt. Inde nomen factum Aristogitoni, & Harmodio; inde Roma tota conciliata Junio Bruto. Tria porro imperii hæc genera apud ipsos Romanos alternis ætatibus videre est, Monarchiam sub septem Regibus; Aristocratiam sub Consulibus, aut Decemviris, & Senatu ante tribunitiam potestatem: Democratiam, cum triban's plebis potestas concessa est. Quod si Græcos consideres, *πολιτείας* usurpaverunt expulsis Regibus Athenienses, Aristocratiam Lacedæmonii, Monarchiam Macedones. Apud Persas interfectis Magis Democratiam laudabat Ostantes: Aristocratiam commendabat Megabyzus: Monarchiam anteferebat Darius. Hodie *πολιτεία* utuntur Helvetii, *Αριστοκρατία* Veneti, *Μοναρχία* Hispani, & Galli. Interim ut præclare Alcibiades, & Augustus dixerit, boni est civis præsentem statum tueri, cumque mutatum nolle. Nam etsi alius fortasse melior; melius tamen non optimâ uti formâ Principatus, quam receptam immutare. Cujus ratio est.

Kk

qiod

& per veræ libertatis imperitiam devotis, succellit aut cæcæ popularitatis imperium, aut permissa proceribus potentia, id est, multiplex pro unico quod expulerant regnum. Ac ut membra, quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ, quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis divertant, prius errorem multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ, rectitudini redderentur. Quippe in illis Rebus publicis cives multo ambitu provecti, sive armis suum nomen inelytum fecerant, sive plebis errore nimis amplis aut diuturnis magistratibus assueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se traxere, Regesque se dixerunt. Sed necessaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quæsitum imperium adeo scædaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde sentirent, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Regibus fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diversæ ad idem fastigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: seque longe aliis consiliis regere solent, qui novas habenas in rudem adhuc ejusmodi imperii populum moluntur, quam qui jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota regnant. Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti

quod ut plantis, sic legibus, ad figendas radices longo opus est tempore: planeque ut plantarum, si crebro transforas, sic legem, si crebro mutas, vis, atque robur dæperis.

1 *In illis Rebus publicis cives multo ambitu provecti, sæpe occupatæ Reipub. vires ad se traxere, Regesque se dixerunt.* Pissistratus Hippocratis filius eloquentia sua Arthonionenses ita delinxis, ut hi libertate, qua nihil charius habebant, se sponte exuerent, illiusque facundiam sanctitati Solonis anteferebant.

Utque Nilò, sub quo cunctata est Pissa Tyrannus,

Casum aquas præcipites aquas. Plures alii in officinis Ravissæ Testoris recensentur. Porro istos in furo mœrore Aristogiton & Harmodius, ab Arthonionibus positas, quod tyrannide Pissistrati patriam liberassent, inquit Suidas.

2 *Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti.* In plurimis Septentrionalibus oris per suffragia ad regnum hædonus Repes sunt coacti: maxime in Po-

epti (ut in Pannonibus, Sarmatisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec constantia populorum nec adhuc vetustate inolita, Principes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ultimæ sorti, timere magnates, maxime cum timeri se putant: reputare assidue, nondum constitutas res sub ipso fortunæ motu posse quam condi tam facile everti. Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas provexit, sed & quibus insuetæ regio nomini, atque imperio,

in Polonia, Dania, Russia, Hungaria, &c. ubi quæri potest, an satius sit electione an successione ad solium promoveri? si primum; populo gratias quisque Regum habebit, memorque se ab eo subvectum, moderatius utitur credita potestate. Cum deinde in infantem, in puerum, in imbecillis animi hominem summam rerum fatore ludibrium transfert, quid hæc infans successione acerbius? non expectat civium improbitas donec ille Rex adoleverit, sed dum simplex, & inutilis ætas despicitur, ex clades publica eveniunt, quas deinde vix multorum fœlicitas annorum sarciverit. Tunc utique omnes regnant, populum omnes spoliunt. Quod si gubernatori navis utroque præstanti filium rudem in successione non sufficimus, ne quos ille servavit, iste evertat; nec Philosophiæ scholam proximus extincto præceptori, sed sapientiâ simillimus excipit, cur regnandi unam hanc artem præceptorum plenissimam, & ex cuius erratis omnium pernicies pender, pueris tradimus, qui si hæreditatis jure habent, ut regnent, nobis jure eodem ut pereamus relictum est. His adde quod regna & urbes non regum causa conditæ sunt; sed civium conservandorum gratia. Attamen in civilibus imperiis, quæ opulentia viribusque consistere, quæ populo quietem præstare, & contumaciam frangere impiorum armatis legibus debent, multa

sunt quæ successionis utilitatem concilient, quorum præcipuum forte est ambibus Optimatum exarmandus, ne in regni spem audeant ipsum Regem violare. Nam quid tunc facturos Optimates existimas nunc quoque vix Regum patientes? Jam hæc illis accederet sui fiducia, posse se quoque regno potiri, jam despectus in Regem, qui & ex illorum ordine fuisset, nec majores liberos relicturus. At ubi fortuna regnandi stipe in una consensit, Regum prætorum reverentia adeo vivit in posteris, ut vel cum puerorum in purpuram natorum tacita confessione sortis nostræ nos tangerent; nec iis parere indignemur, quos, priusquam lucem subeant, scimus nasci ut imperent. Nec dubium grandius quiddam insinuari illis ingentis, quæ ad regnandum à puero instituntur, sive natura hoc facit, sive disciplinæ relictudo, aut potius Deum cura. Certe enim consuetudine honorum qui ipsis habentur obstupescit superbiæ gestus ac veluti acies, aliturque imperandi fortis illa securitas, quæ ut contemni vix potest, ita nec in odium, quia plerumque accedit comis animus, & cum Optimatibus familiaritas nullâ præteritæ humilitatis verecundiâ erubescens. Altiora deinde assuescit cogitare, regnoque tanquam liberorum suorum patrimonio, cum fide incumbere. Qui vero suffragiis in hunc verticem rerum humanarum attollitur, nondum

rio, gentes bono jure traduntur. ¹ Acrior tamen in Tyrannos hic pavor; quod siue Rempublicam oppresserint, vindices libertatis Optimates timeant, (quos antea sibi pares ægre servire non dubitant) siue in regnum invaserint, iis expulsis quibus illud debebatur, populum in veteres dominos primum, assiduæ cogitationis molestia sibi fingant. Itaque nec amicis satis fidi sunt, quod, ad notitiam consiliorum admoti, sciant quoque, à quo latere sua tyrannis peti possit, & lædi; & fidem in nemine expectant, quam ipsi violarint. Palam tamen, & ex composito, ² sub ornata benevolentia materia, integritatis famam, amorisque in Rem-

dum primæ immemor fortis est, in quam recidere sui hæredes possunt. Itaque à publicorum munerum sedulitate propiore cura subducitur, ut filio, vel proximo cognatorum eos conciliet, quorum est regnum dare; aut familiam suam tot opibus expleat, ne deinde ullus ignoret fuisse ex ea qui regnarit: Nec ipsi solum suæ familiæ amplificandæ causâ Remp. exhaustient, verum etiam ut Optimatum gratiam pro suis ineant; his opibus ex publico onerabunt. Plura habes in Argenide libro I. cap. xv.

1 *Acrior tamen in Tyrannus hic pavor.* Sit hic instar omnium Dionysius Syracensarum tyrannus, quippe quem decumbentem, edentem, ambulantiem, metus sequebatur tantum, ut si quando tonsore egebat, solis se crederet filiabus nondum satis adultis, quæ nucum putaminibus adultis non pilos patris sui radebant, sed magis urebant: jomque grandiores factæ ad id officii in posterum non admittebantur. Is populum è specula alloquebatur, si necessitas postulabat, abstinereque pene omnium colloquio, denique non die vel nocte satis tutus sibi videbatur, ita ut Damocles unus ex assentatoribus tyranni, testibus Cicerone & Horatio, cum aliquando hunc beatum ac foelicem prædicaret, Dionysius hujus fidæ felicitatis periculum facere Damoclem vo-

luit. Ita regio cultu fulgentem jussit hunc accumbere in purpura, regisque cibis refici; attamen enssem filo tenuissimo supra ejus caput jussit appendi: quæ res inquietum inter voluptates, & Siculas delicias animum Gnathonis faciebat, ita ut priorem sortem suam præsentem anteponeret, simul intelligens quam assiduus pavoribus Regum animi inter purpuram & ambrosiam percellerantur.

*Diffidit ensis cui super impia
Cervice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborabant saporem,
Non acium, Cytbaraque cantum
Somnum redolent.*

2 *Sub ornata benevolentia materia integritatis famam, amorisque in Rempublica ambiunt.* Non aliter Regem vel tyrannum Machiavellus ille Thudicus informat, quippe qui omnia propter suum magis quam populi commodum præstare debeat, talem Religionem colat, inquit, cui subditorum maxima pars favet; leges nullas habeat, nisi quæ imperium suum asserent: Cædibus non parcat, si modo has sibi utiles putaverit; utatur religionibus tanquam vestibus, habeat tamen simulachra adumbratæ virtutis atque pietatis & cetera quæ Epicureum magis vel archem Priocipem effingunt, quam pium, justum, fortem, Christianum.

8 Quod

Rempubicam ambiunt. In egenos liberalitatis effusæ. Ultiores vitiorum quorum ipsi exemplum fecerant; legum denique optimarum, onerumque publicorum, ad civitatum ornamenta, vel authores, vel vindices. Ita præsentem invidiam, & apud posteros infamiam, amolitura. Hoc modo tyrannus ut plurimum fortis suæ, non ingenii, vitio peccat, aut necessitate probus est. Illius animus, immodice austerus; & blandus intuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ formidat; synceræ voluptatis ignarus, cujus spe diducitur; vano decore atroces molestias permulcens, velut fuco; & ipse sibi imponens. At justus Rex, seu comitiis, seu sorte nascendi, adnotus imperio, ipsa majestatis conscientia elatus, minus in ignobiles metus, aut scelestæ remedia, demitti consuevit: etiamsi turbulentum forte tempus, & populi nanciscitur insaniam, cæteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunam Principatus in sua familia non hæsuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnum etiam nepotibus adornant. Itaque illas curas, quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo partita mens se utrinque respiciat, ita cognationis memor, ne obliviscatur & Regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc precio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita serviet per occultam sollicitudinem animus, iis ipsis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe perit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant: Nonnunquam & in pejora rapti suos mores

1 Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc precio & adulatione emenda suffragia.] Cujus rei exemplum Carolus IV. supra edidit, dum ille filio imperium

volens asserere suffragia Septemvirum emit, cumque solvendo non esset, provicias totas his in pignus reliquit, ita ut in plures partes discriptum sit nunc imperium.

mores corruperunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum scilicet quos iniquos ante experti sint, quorum prona ad regnum suffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia, & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum sollicitat magna ac memorabilia audiendi cupiditas; ut per ingentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem impetus incommodi publicis rebus, quam utiles esse possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem in maturitas, insolentia quidem rei iucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admoto æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus, quidam ordo dictus est, quem qui pervertunt, salutem provinciarum videntur enecare. Nihilominus Reges, qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant; aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætati conspexeris; ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. 'Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Battorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem; Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus, quos invitis populis jus successionis obtrudit.

Reges autem, in quos verissime hoc summæ majestatis nomen

1 Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Battorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur.] Longe secus ac ille Machiavellus scilicet iste censebat, quippe qui omnia non in se, sed in commodum subditorum populorum referret. Neque immerito propter sin-

gulares suas virtutes ex Principatu Transylvaniæ, in quem sua virtus cum evexerat, in regnum Poloniæ, ut in locum Henrici Franciæ Regis succederet, assumptus est; etenim Religiosi principis specimen posteris suis reliquit.

171

nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii à quibus olim omnia habuere, longe alieno genio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorare fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, neque fas nobis deprehendere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in sceptrum venire, & huic magnitudini assuescere, tanquam simul secum natæ, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros: Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequium, frangat mollitiæ Regum animos tam securæ potestate luxuriantes: an potius ille amor civibus Regem, veluti patrem-familias charissimorum domesticorum officiis conciliet: Denique si aversis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum post victoriam Princeps odio contemptuque grassaturus videatur; an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alteram placendi solitudinem deductura sint: Utrunque argumenta exempla que non deerunt, quæ (per vicissitudines mortalium rerum) quamquam sub hisdem sæpe causis non eosdem tamen exitus sortita sunt.

Sed frustra est hæc Numinis consilia explorare. Sit à curiosis cogitationibus intactum Regum culmen, ac, ut arcana in sacris vetustatis, non nisi ad adorationem suspiciantur. Nam optare bonos Principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipse regant, quam ducentibus fati permittant, (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa constituunt) omnis ars atque prudentia inspicientium in eorum genium, & de illo conjicientium, sapissime fallit.

* Primus ab hoc summo fastigio gradus est Optimatum,

K k 4

tam

tam horum in quos divisisti Regni curis Principes acquiescunt, quam eorum qui summa dulcique amicitia eorundem Principum animis inhærent. Per utrosque, veluti ostia fluminum ad ingens pelagus pertinentia, vota civium spesque feruntur. At ipsi diversis rationibus ad magna producti, ne iisdem quidem studiis nituntur. Illis igitur qui flore ætatis, vel generis sorte, aut vivendi discendique comitate, se eximie Principibus commendarunt, institutus ad placendum animus esse solet; quem scilicet propriis affectibus negatum, domini ingenio comparant. Mirum quidem, artisque plenissimum hoc genus servitutis, vilem demissumque animum interdum adumbrans, nunc procax liberumque ingenium. Interdum voluptatem consecrari, jocos ludisque incumbere, fecundissimi laboris instar est. Etiam supercilio in dominos uti, & penè regnare (modica tamen nec longa contumacia) Principes haud raro accendit, quam amare volentes tam amari. Quippe Proceres in tam altum lubricumque producti, si Dominum mollis animi esse cognoverint, nec earundem voluptatum consuetudinem ferentis, parce suos aspectus, jocosque, aut quicquid in ipsis illi placet, indulgent; ita dispensante prudentia, ut amor sæpe,

* *Primus ab hoc summo fastigio gradus est Optimatum, tam horum in quos divisisti Regni curis principes acquiescunt, &c.]* Utile est Reges habeant viros, in quos non solum partiantur onus suum, verum etiam tota plebis ex tributis, & vectigalibus invidia recidat, inquit Machiavellus: sed caveant ne omni-modæ & diuturna sit eorum potentia, ne rebus imperii tanquam suis abutantur, tum in iis quæ ærarium spectant, unde magna sæpe regni incommoda nascuntur, dum præfecti publicam gazam tanquam suam dispensant, profundunt, exhaustiunt; tum in præfecturarum administratione, quæ si diuturna fuerit, jam non uni Principi subiectum erit imperium. In quo Hispanicam juvat æmulari cautionem atque pruden-

tiam. Ita Barclaius passim sentit in Argenide, maxime cap. iv. & vi. lib. iiii. ubi causas, effectus, remedia defectionis afferuntur.

† *Interdum voluptatem consecrari, iocis, ludisque incumbere, &c.]* Infelix sane Aulicorum conditio, qui Principum tenentur servire moribus, ut eorum in familiaritate persistant, Græculos imitati, de quibus Juvenalis Satyr. 3.

Natio comæda est. Rides? majore cachinnu

Concussus: stat, si lacrimas offerit amici,

Nec dolet. Igniculum brumæ si tempore possunt,

Accipit Endremidem. Si dixeris, affusis.

1 Quod

sæpe, & per intervalla, incitatus, nec fastidium sui faciat, nec torpore aut oblivione deleatur. ¹ Quod si Princeps facilis quidem sit in diversos affectus amicosque transire, sed quocunque se applicet, ut brevi, ita cæca & vehementi amicitia incumbat; qui ab eo amantur, inemores inundari se altissimo æstu, sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, quam avidissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam, nisi tempestiva celeritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno consenescit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perdit; illi suavitati, qua ad amandum impelluntur, consilium quoque addunt. Nam hæc vera, & si mereris, perpetua benevolentia, ut nunquam omnia, ita semper aliquid poterit; nec tam spolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu, scilicet in proventum reditura. Igitur ejusmodi Dominis gratiosi Optimates dare se totos solent, nec unquam in amando majestatem dediscentes mitigare obsequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde usurpare; sapius meminisse hos esse Principes, quam se amicos. His autem ut est prima & assidua cura, locum quem propitiis gratiis obtinuerunt semper insistere; ita proxima sollicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magistratus: Ut, si à tanto apice excidant, saltem felix pristinae potentiae monumentum ad reliquæ vitæ securitatem duret. Qui vero vel suorum immemores, vel fortunæ confisi, illas opes, & tam splendidae amicitiae quæstum nihil parcente luxu aut incuria consumunt, dignissimos putes qui intempestivum tandem ludum, in egena senectute, inutili pœnitentia damnent.

Est

¹ Quod si Princeps facilis sit in diversos affectus, amicosque transire, &c.] Liceat Regibus charos in paucis habere, nam & Alexander ille Magnus habuit: sed hi sint Ephesiones, & digni qui amantur à Regibus, quos scilicet vir-

tus, artes ingenus, comis animus & liberalis, aliaque dotes supra ceteros extulerint. De gratiosis agitur libro primo, capite 5. Argentiis: de eximiis indole, virtute, scientia vitis, ibidem capite decimo.

Est & cautio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venaticæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem: ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis foede sævire. Sæpe enim non leni modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus incumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati isti parent, quam si eos mirari assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Ut quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque cœuntibus, expugnantibusque verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquendæ benevolentiae, est amoris simulatio, quadam Venerè insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. ¹ Adhuc vivit, adhuc tantæ fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini charitatem ejusmodi casu felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere, febriculæ horrore tentabatur: ipse tristi perculsoque, ut videbatur, vultu tota nocte insomnis astitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulsit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (quæ tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam

¹ *Adhuc vivit, adhuc tanta fortuna præmiis incumbit, &c.*] Quamvis Henricus III. duos habuerit charos in ultimis Joyeuse ducem, & Nogaretum de Valerra, hic tamen suis officiis erga Regem, ejus animum sic sibi devinxit, ut

Ducem Espemonium Rex creaverit, dotis plurimis aumerit, & usque ad æteronum invidiam in eum profusus fuerit. Potuit etiam ille fovere hanc Regis sui benevolentiam, adeo ut in aula Henrico acceptior esset nemo.

¹ *Fr-*

dam suis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent excidere: Ut quidem fortunæ interdum est, ad hæc culmina quos placet subvehere: plerumque autem prudentiæ, in ea felicitate positos posse servare. Ideo autem formidolosior res est hoc gradu prolabi, quia ad tantæ amicitiae sacramentum admissi, vix possint ab eo vestigio nisi in odium,

aut

1 Formidolosior res est hoc gradu prolabi.] Nec enim levis est industria in fovendis Regum amicitiiis, quod ætas nostra sæpe vidit. Lapsus autem & gravior est, quo gradus sublimior:

Quo magis est abies procera, cœvertitur Enris,

Culmina, non valles, fulmina torta petunt.

*Quo major civis, major solet esse ruina,
Magnaque livorem gloria sæpe parit.*

Et,

— Tolluntur in altum,

Ut lapsu graviore ruant.

At Horatius Ode decima libri secundi carminum,

*Auream quisque mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus lecti, caret invidenda
Sobrius aula.*

*Sapiens ventis agitatur ingens
Pinus, & celsa graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.*

Exempla sunt Belissarii, Marchionis Ancoritani, Comitis Esseni, & Sommerferti, & magni illius Ducis Hispani infra omnem sortem in mortem dejecti. Ipse est Alvarus Luna apud Castellæ Regem graciosus in paucis; in quo mirare quæzio instabilis fortunæ ludibrium. hic ab humili fortuna ad summum honoris gradum pervenerat quidem Regi suo graciosus in ultimis; sed cum tandem dedit in præceps ambitio. Nihil ei ad regnum decrat præter nomen: tamen bona ejus omnia occupata; & ipse majestatis damnatus ex aula ad

supplicium ductus est, & ad locum necis mulâ vectus. Erat medio in foro theatrum, in quo crux alta, & geminæ faces, tapete substrato. Luna conscendens locum crucem veneratus, annulum signatorium, & galerum amanducens puero dedit. Proximæ felicitatis cum præsentī sorte comparatio inimicis etiam lachrymas excutiebat. Erat uncus ferreus sublimi ligno confixus: Rogat carnificem, ecquem in usum paratus esset? Ille, ut se junctum à trunco caput infigatur. Subdir Alvarus, post mortem facito de corpore quod lubet: Viro forti mors turpis esse non potest, nec immatura; simul diloricatis tunicis intrepidè caput securi subiecit anno 1453. Nonis Julii. Sic vitam clausit ille ipse qui triginta annis ita in aula dominatus erat, ut nihil magnum seu parvum ageretur eo inconsulto; adeo ut nec Joannes III. Castellæ Rex vestem mutaret eo non conscio. Truncus in theatro relictus pelvi juxta positâ ad colligendam stipem qua sepeliretur homo paulo ante Regibus pene par. Sic res humane volvuntur. Alvarus vatem multo ante consuluerat, & audierat Cadahalsum exitio fore. Est oppidum in Hispania sic appellatum, quod semper vitavit Luna: sed theatrum quod eadem voce significatur, vitare non potuit: manet irrevocabile fatum. Ex Joan. Mariana l. 22. Rerum Hispanicarum cap. 13. Posset talibus exemplis theatrum impleri, & scena adornari: sed de his plusquam satis.

1 Hi

aut certe fastidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor solet, quam contrariis affectibus marcescere.

¹ Hi vero Optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reipublicæ procurat, quibus externas res atque civiles credens, in arcanis consiliis potissimum fidem habet, dignitatis suæ nervos longe solent in alios concentus temperare: scilicet ad se sic trahere, ac propemodum suas facere, altas illas, & salutis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam suis officiis deinde Respublica. Hoc autem assequuntur, assiduo in hæc negotia studio, cæterorumque, ac nonnunquam ipsorum Principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione quam maxime possunt exclusis. Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum Principes suarum rerum ignoratione & credulitate in ipsos laborant. Sed ignari suæ famæ veras voces non sæpius quam ipsi Reges exaudiunt. Non peculatus, non superbix invdiam, non cætera facinora, si quorum infamia graves sunt, licet publica indignatione jactata, ante de suis penetralibus emanasse cognoscunt, quam ipso pondere obruti, simul se esse invisos, & castigari intelligant. Vultus ipsis ut plurimum ad gravitatem compositi; non promiscui accessus, brevia alloquia, tædiique aut majestatis specie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confusos, nec marcentes superbia

¹ *Hi vero Optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reip. procurat.*] Quantum Regi, & regno obfuerit ad alterius nutum imperium administrare, præscia, novissima secula atque adeo præsens ætas satis probarunt. Nam Carolus Martellus, & Hugo magnus, in quorum manu summa rerum fuerat, Regnum occuparunt Gallicum, quo tempore Michaël Curopalates in Oriente imperium invadebat. Adeo nimia potentia, & tota administrandi regni auctoritas stimulat animos, & ad summa audenda excitat. Hi tales regnum ita permiscunt, ut ad elucidandas res soli videantur idonei; unde fit ut à rerum

administratione arceci vix possint. Verum foelix regnum illud fuerit, in quo Rex ad imperandum natus solus poterit cum sapientum consilio regni habenas moderari, non vero more cæcorum alieno ambulare ductu: & hæc pessima est quoque regnotum necessitas, quæ & populos in contemptum Regis adducit; & optimates, imo & Principes ad defectionem non raro impellit. Sunt qui hanc vocem Ercodis apud Euripid. nonnunquam usurpant, à Cicerone lib. 3. Off. ita translatam:

Nam si violandum est jus, regnandi gratia Violandum est. Aliis rebus pietatem colas.

I Neque

perbia vultus servant : digni hi quidem laude ; sed nec cæteri accusandi , qui mores ex dignitate instituunt , & fortunæ suæ accedunt. Quippe necessaria quoque interdum est sublimis hæc majestas , & de populi commercio excedens , in illis utique hominibus per quos Reges præcipua suæ potestatis momenta exequentur : cum maxime hæc aditus loquendique ambitiosa difficultas reverentiam conciliet , quo freno cohibentur vulgi animi , aut timere assueti aut spernere. Sed & illa strictæ frontis asperitas , sive fastus est , sive justæ potentæ indicium , indulgeri facillime illis potest , qui in tot curarum præmium hoc honoris potissimum ac reverentiæ specimen habent. Etiam perpetua negotiorum serie & fastidio attriti , non utique possunt eosdem semper vultus , nil mutata aut afflicta serenitate , obtinere.

Quid si illa potentia , simulque juvandi ac fallendi solertia , in impias mentes inciderit , ac , dum se suæque respiciunt , publicæ interim salutis oblitæ ? tunc , licet in suis flagitiis virtutem solertissime adumbrent , tanquam rei domesticæ negligentes , & unum Principem , remque communem , videantur respicere : interim autem negocia eo flectant , unde potissimum suæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit. Si impeditis Principis rebus plurimum possunt : dum eas omni diligentia videntur exsolvere , novis nodis colligabunt , & veluti superfusa caligine imbuunt. Quod si in placida utcunque Republica securius regnant , tunc etiam necessario oderint motus , sinentque sui temporis pacem in occulta malorum seminaadolescere , & nepotes fortasse perditura. Quæ denique Reges suffragiis ad sceptrum vocatos , hos quoque Optimates , cupiditates torquent : subita utrinque potentia , nec ut plurimum in sobolem transitura.

Quis eos igitur non miretur , qui in hac immensa potentia tam facile tantoque præmio , si vellent , peccaturi , tenere vestigium tamen possunt , rectæque virtutis meminisse ? quales in generis humani subsidium aliquot omni ævo
ad

ad hanc orchestram subvehuntur, in se rigidi, candidaque & innocente gloria omnem ambitum rei publicæ donantes. Sed nec ejusmodi viros illa probitas ab invidia præstare tutos solet. Nam ab ipso dignitatum lubrico (cui duntaxat pauci satis fortes insistant) vitioque sociorum, sæpe eorum virtus infesta est: 'Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire in quam potest meritissimo sæpe in-dicio, nunquam autem sine suspitione, grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis eximius: quod tuti, & extra teli jactum positi cæterorum in se invidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem celante, imaginem benevolentis extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in solam felicitatem ex-erta, nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet hos ipsos quos petit perinulcere: Quippe eos magnitudinis suæ ad-monens, & humilitatis cæterorum.

Est & eorum alia, sed multo præstantior, in gerenda Republica prærogativa, posse magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris angustia aut aliæ difficultates premunt, propitiam manum dare, & veluti adesse naturæ imploranti. Quod ut illis facere est decorum, ita nec impune possunt omittere, scilicet vel tacita indignatione bonorum casti-gati, vel assidua exprobrantis virtutis imagine apud se hanc culpam luentes: Cum enim hoc ipso attolli meruerint, quod aut sint, aut credantur, primæ illius & prudentis in-dustriæ viri; quid morantur suam sortem agnoscere, & in-genii similitudine junctos cognata charitate complecti? Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate damnati sint, sui generis con-sortes

Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire. Hi tales premun-tur non solum dente aliquorum male-dico; verum etiam quasi scopus esse so-lent, in quem omnium tela colliman-tur: etenim quandiu superstites sunt,

apud omnes sunt in odio; at statim at-que satis concesserint, jam in eos vulgi furor debacchatur, sparsis etiamnum ubique libellis quibus tyrannis eorum carpitur, mores abhorrentur, vita dam-natur, manes devorentur.

I EH

fortes & vident & agnoscunt ; ita animi caligine exuti , in ingentis iudicii felicitatem diffusi , suæ sublimitatis socios non dubia contemplationeprehendunt. At nec dicant se multitudine huiusmodi ingeniorum premi. Iis omnibus neque se, neque rempublicam sufficere posse. Bene consultum generi humano , si tanta præstantium animorum messis esset, ut, distributis inter illos rerumpublicarum negotiis, superessent adhuc vacui aliquot superfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius cum felicitate hominum actum ; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuicunque incubuerit, excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, seipsos quidem primum, quasi illius genii participes, commendant, tum Reipublicæ nervos addunt, nunquam pulchrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium, quæcunque eminent, famam, multitudo artificum, & imperitia sæpe affixit, plerisque ad ea quæ promittunt rudibus, sed vanum modo nomen quo commendentur quærentibus : Ita sapientiæ gloriam, atque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis aut prudentia loquuti, corruerunt. Sed incumbit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere : veram autem industriam, imperitorum præiudicio non obrutam, à iustissimis præmiis non arceret.

CAPUT XIV.

De studiis Aulicorum. De diversis generibus & affectibus egenorum ; itemque divitum.

PRæter hæc duo genera Optimatum, jam propitia fortuna felicius, ingens est in Regiis multitudo, novi atque patricii, omnis census ætatisque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæc quidem Principum domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis luxusque compo-
sitæ,

stę, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem *ludi venatico* sudore confusę : plene honoribus, omni vestimento-
rum pompa & epularum spectabiles : singulis, qui in iis a-
gunt, magnificentię specie adornatis, & plerunque suam
sortem supergressa luxurie : Tamen diligentius intuenti vi-
debuntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissi-
mum negotiationis genus exerceant. Quot artibus quotque
molestiis constet hęc vita, quot curas simulatio *iniferimę*
frontis obducatur, ne ii quidem satis dixerint, qui diu suos am-
bitus illis malis luerunt. Neque ullus in hoc freto portum
meretur, nisi qui adeo intelligat sibi curam laboremque
assiduum esse debere, ut hęc ipsa, quę in eiusmodi vita (ut
solet) molli jucunditate blandiuntur, in severos usus flectat,
& semper in illis deliciis inveniatur industrię curarumque
materiam. Nam ut acerrimus quisque labor sepe ad oble-
ctationis dulcedinem mansuescit ; (ut cum *inmodica ve-*
natio, aut studia plus justo pervigilia, *acrem animum*, nec
habenas scientem, delectant) ita *ludus etiam omnis* potest
severiori intentione temperari, ut divertat in iusti laboris
gravitatem. Igitur illa remissio atque ocia, quibus aularum
luxus vibrat, non tenent eorum prudentiam, qui minus ege-
statem ambitumve expleverunt, ne, inter hęc fugitivę feli-
citatis simulachra, obliviscantur se felices nondum esse,
omittantque fortunam, quę ut plurimum non se tradit, nisi
in mercedem impigrę fortisquę diligentię.

Queris itaque, quo vultu aut quo more illas *Seirenes* ex-
cipiant, ne vel auditę noceant, vel si ab iis rustice contem-
nantur, hos proscribant tanquam intempestive Philoso-
phos? Non opus est truci vultu, barbarisque præceptis. Si
ejus conditionis sunt, etatis, habitus, ut per has pompas &
lepiditatis nomina felicius credant emergere, tunc arte
hanc magnificentię speciem adgubernant, quęruntque co-
mitatis publicam famam, ad illum quoque luxum suam lar-
vam inflectunt qui potissimum Principi placet. Sed nec
egestis patrimoniis longę spei miscrias emere debent, nec
fran-

frangere animum lenocinio tam lubrici motus, & voluptates imitantis: qui inter hæc assidue monendus est, se venerationi, non prædæ incumbere. Cæteri autem qui ad hanc deliciarum speciem non eadem fortuna invitantur, (seu corpore, seu moribus, aut generis sorte, ad eam incommodis) illo errore se capi non sinunt, qui sæpe incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem ociosæ voluptatis luxuriam. Sciunt, alios & securiores aditus illic ad opes honoresque per ingeniosam virtutem aperiri. Quippe consciis hominibus suæ fortis, ac indolis, eique absque furo aut superbia obsequentibus, multo certiorum apud Principes reverentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui corporive fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentes tenent, ut, qui ad istas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur, non fruantur: quos vero fortuna tam luxurioso sumptui non damnavit, has si placet ad sobriam voluptatem delibent, sed veluti in requiem curarum graviorum, magisque ut spectent, quam ut ipsi impleant scenam: his denique quibus jam facta res, sive sua sedulitate, sive majorum, fas est consecrari pares illas suo fastigio voluptates.

Neque mirum si hi ad magna sint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava & se unam contemplans luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in Regiis ducitur, necessaria esse soleat, vigil quædam, nihilque omit-tens sedulitas. Nam ut plantas arboreque exigua semina concipiunt, & modico saltu ingentes fluvios emetimur in fontibus; ita sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis sufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime lateant ludo aut ocio intentos. Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertransiens, & ad sedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad mi-

litaris scientiæ fastigium, velut aliquo vaticinio, destinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio sibi paratos acerrima diligentia servare, nascentisque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo sæpe levi, subitoque susurro, admonemur commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac pene invidiam sublimia: Illos juvit viro illustri occurrisset per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum tempori invenisse: indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus qui Regiam propitiis fati colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplexe annuerit. Sed nec expectant in ocio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex iis quos Princeps ad gratiam primæ familiaritatis admoverit. Nam & illa succrescendi ratio apertiori invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes minus Regis quam suorum amicorum beneficium fiunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmodi qui clientes publicis commodis possit attollere. Privatas enim opes neque volent purpurati effundere; nec, si velint, tanti ex illis rivulis æstus exudent, quanti ex ipsorum Principum mari.

Ex his illum, quem sibi propitiaverint, nolint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam subinde per preces molestiam allaturi; aut temere, & in exiguis rebus favore consumpto multum ipsi debeant (utpote ad preces innuente) parumque fortunæ. In fabulis quoque videmus illius prudentiæ expressam imaginem. Neptunus Theseo filio tria optare indulserat: san-

xeratque

zaratque summa religione deorum in iis compotem voti fore. At ille bis experta jam numinis fide, cum restaret ultimum munus, adeo non prodegit certum nec rediturum beneficium, ut inter Plutonis vincula, cæsoque Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ opis officium, timeretque (quasi aliquid ulterius morte esset) tanto pretio salutem redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate spectabilis; versatilem animum in diversa componere; & motus affectusque, quicumque juvabunt, saltem in speciem, inducere posse: quod vix tamen commode ullus unquam perfece-rit, absque sedula austeraque diligentia, aut summo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis hominibus parta res, atque decus; sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiis, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt; quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxie diligentie studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis: cæterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatismalo juvenus inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulchrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari; credo, maxime quia hæc prima libertas est à Scholis aut magistrorum supercilio exeuntium; neque desunt, qui hos novitios ad inexperta vitia

I Est & alius in Regiis labor, multa utilitate spectabilis, versatilem animum in diversa componere.] Certe Aulicos oportet esse Proteos, qui quamlibet pro occasione figuram induant, sciantque servire Principum moribus & Gnathones Plautianos, ac Terentianos imulari. Quibus denique longe melius convenit illud poetæ Satyrici,

Ratio comæta est. Rides? majore ca-

chinno

Concussur, &c.

Ut supra.

Quod tamen vix præstare quis poterit nisi in aulæ tropicis educatus, & versatili aulæ animo informatus? Imo etiamsi in plures formas quam Chamæleon sese nonnulli converterint, adeo nihil proficiunt, ut illud Septimii Severi jure possint usurpare, *cuncta fui, sed nihil prodest.*

vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beari contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis penè labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviæ ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidem jam virilis, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex magnatum sumptu, regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares, exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingeniis sapientiam possint infundere, debeatve sacrum ærarium, & per hoc Respublica, tantæ libidinantium insanix pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia; Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserales curas adegerit, sed quibuscunque opes defunt ad illam quam institerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, non possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doltribus gement, & queri de iniquitate suæ fortis, quam excusare aut tegere eam, malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possint fortunam objurgare, fugiuntque majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professisque laboribus remedium quærere in ægritudine quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint; Vel (quod vitiis penè annumerem) iniquitate fortunæ velut verberare domiti, nec spirare altius ausi; Vel denique pulchro rerum humanarum contemptu, nequaquam eam sortem indignati, in quam à fatis collocantur; & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanaque patientia

I Est aliud egentium genus contumaci, Spartanaque patientia.] Spontaneam pa-

tientiam appellat Spartanam, cum propter severam erga pueros Spartanorum disciplinam

cientia ictus fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; visi quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miserrarum silentium obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica solliciti fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obsessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia, ubi aliquamdiu pauperatatem ficta hilaritate contexerint, non modo non insimulandi superbiæ, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua expectatione fortunæ spem saltem subvehente, possunt tamen in hunc modum suas opes dispensare, ut inter domestica mala semper ad hanc publicam divitiarum larvam sufficiant, miseratione prorsus digni, illum ambitum, quem tot angustiiis emunt, certe absque invidia habent. Sunt denique quos, tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanem & suis rebus imparem magnificentiam tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis supplicium subest, & amentia sua dignum, neque est alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare

disciplinam, tum propter cruenta ad aram Dianæ sacrificia, nam pueri virgis cædebantur tamdiu, donec ara sanguine spargeretur; unde Horatius,

Me nec patiens Lacedæmon.

Sunt autem qui eodem animo pauperatatem tolerent, ita ut putes eos beatos ac foelices, seu pauperatatem dissimulent, seu eam cum Horatio jactent, qui paterno contentus erat salino. unde & idem eadem mente luxum sui sculi ita carpit,

— Non ita Romuli

*Præscriptum, & intonsi Catonis
Auspicii, veterumque norma.
Priusque illis census erat brevis,*

Commune magnum, nulla decempedis

Metata privatis opacum

Porticus excipiebat Arden:

Nec fortuitum spernere cespitem

Leges sinebant; oppida publico

Sumptu jubentes, & deorum

Templa novo decorare saxo.

Ode decima quinta, & decima sexta libri secundi, & aliz passim fuscæ pauperatatem commendant, divitias damnant, quamvis hæc ætate Horatii, non secus ac nostrâ admodum pauci qui in seculo vivunt, oblatas recusarent opes. Sed hæc sæpissime arrogancia est sane Iberica quæ repetat illud Plauti, Odi ego aurum, multa multis suasis perperam.

Ll 3

1 Nec

clinare matura confessione tuarum fortunarum, quas dum sumptu non diu suffecturo vis à populo summas credi, in perpetuum sic affligis, ne vel possint in mediocribus deinde consistere. Hic magnatum juvenumque præcipue error est, in paternas succedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & nescientibus frugalitatem, vel supra rem fortunamque majorum ex profusis divitiis quærentium famam.

Iis animus longa tabe inquietus, & sæpe ab ea quam præfert magnitudine excidens; quippe vix ulla humilitas, ac nonnunquam fraudis genus, in quod non se secreto dimiserint, si inde intercipi nummi possint, quos postea publice per turbinem inconsultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculosius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni precio redimentibus inopiz moram, quam anxia, sed pœnitentiam abnuente, sui erroris notitia semper expectant.

¶ Nec pauciora sunt in opulentorum sorte quam egenorum

¶ *Nec pauciora sunt in opulentorum sorte quam egenorum discrimina.* At quos divitiæ producunt, ut à verbis Lucilii exordiar, fere abhorrent ab iis quæ lacerare possunt existimationem: debent autem hoc educationi honestæ, unde Xenophon libro de Rep. Atheniensium: *Εἰ τοῖς βελτίστοις οὐκ ἀρετὰς τὴν δόξαν, καὶ ἀδικία, ἀπειθεία ἢ πλεῖστον οἷς τὰ χρυστὰ, &c.* id est, In optimatibus & divitibus minimum est intemperantia, ac iniustitia, studium vero accuratissimum rerum honestarum: in plebe vero est plurimum & iniustitia, & confusione, & improbitatis; siquidem pauperes eos magis adducit ad turpia: ac plerique propter pecuniarum penuriam non possunt liberaliter educari, beneque instrui. Interim & divitias magna vitia consequuntur; adeo quidam (ut Eucherius ad Valerianum ait) societas pene est etiam nominis duabus his rebus, vitiis, & divitiis. Quæ vitia autem divitias sequantur, paucis docet Plutus ipse apud Lucianum in Timone, ubi sic lo-

quitur: *Εἰς αὐτὸν τὸν πτωχὸν, &c.* hoc est, Postquam aliquis qui me prius est adeptus, adeptus scribitur receperit, clemens mecum ingredimus factus, recordia, iactantia, mulcties, contumelia, dolus, & alia id genus innumera. Sunt enim sæpe divites ὕβρεσι, contumeliosi, elegans ideo decrem inferorum contra divites, qui in vita contumeliose tractarint tenuis sortis homines in Nequartia apud Lucianum, ubi hæc eorum poenitentia fore ait, ut animæ illoco in terras remittat quinq; & viginti annorum myriadas in alia sunt; unoque mortuo, in alium, atque alium commigrant, oneraque ferant à pauperibus agitati. Deinde sunt ὑπερηφανοί, hoc est, superbi, unde Salvian. lib. 2. *Tacetis superbia, & tunc, hoc poenitentia divitum regnum est.* Sunt poenitentia mulcties καὶ σόλοικες, id est, Salomonis illius instar, qui cum pauper esset, divitissimus videri affectabatur: ferensdem Scudam, & Helychium arrogantes, moleque in moribus peccantes. Sunt & luxuriosi, unde

rum discrimina. Quidam scilicet in cumulas à majoribus opes nascuntur. Sensim alios divitiarum attollunt, docentque paulatim esse felices. Horum utrique nec se mirari solent, nec immodice exultare, scilicet per ipsam consuetudinem penè fracto quotidianarum lætitiarum sensu, quæ & nunquam nimia est, ubi per gradus expirat & assurgit. Sunt denique qui repente prodigæ felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cælum à terra emetiti. Et hi, inassueta dulcedine sui quoque obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visa res quæ referatur digna; quoniam ex unius pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos eundem scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ scholæ, amorisque exordium. Exactis temporibus quæ in ejusmodi ætate literis dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatem amicitiarum cum Cœpione compositis. Nec virilia deinde studia hunc adolescentiarum animum mutaverant. Crebris litteris, invicemque arcana prodentibus, veteris amicitiarum consuetudinem alebant. Interim Cœpionem

unde Juven. Sat. vi.

*Prima peregrinos obscena pecunia mores
Intulit, & turpi frugerunt secula luxu
Diruta moles.*

Sunt jactabundi, & se dignos judicant imperio. Insolentes sunt etiam, maxime vero hi quibus recentes sunt pecuniarum, quod suavissima de Mella, & Cœpione narratiuncula declarat Jo. Barclaius, videlicet fortunæ subitæ ita inebriant homines, ut non sint, qui prius fuere. Denique majoribus semper inhiant opibus:

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Ejusmodi moribus præditi sunt poten-

tes, fortunati, nobiles: nam qui nobiles nascuntur, hi vel nobiles sunt antiquis divitiis, cujusmodi innumeros hodie videre est, qui nec ipsi memorabile quidquam perstiterint, nec laudare parentes valeant: vel nati sunt majoribus, qui egregium sibi nomen pependerit. Sunt autem nobiles, utroque modo nobilitatem sibi comparaverint, honoripetæ, ut Apuleji vocatur: cuius rei ratio est, quod his quisque bonis, quibus ornatus est, studet addere. Putant enim sibi honores propter virtutem majorum deberi. Ciceronem filium quæ res Consulatum fecit, nisi patet, ait Seneca lib. vi. de Beneficiis cap. 30.

L 1 4.

I Hinc

nein inopinata hæreditas in altiore extulit sortem. *Ec* Mella in Cœpionis patriam quibusdam negotiis vocatus est. Quem ut Cœpio adventasse audit, non tam amicitiz memor, sed testem felicitatis habiturus, haud mora vivere properavit. Mellæ sincerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus à fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere multum jubet, & cætera quæ post longi temporis absentiam primo impetu amici meminerunt. At Cœpio tardos oculos graviter adgubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compositi oris formam, penè occæpit modulari. Invitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet, utcunque angusti gradus ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcerem me an thalamum rapis? Offendebat Mellam tam contumax majestas Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret, se in conducto habitare respondit: Limen, gradus, triclinia, advenis tam toleranda locari, quam utenda. In cubiculum pervenerant, cum Cœpio in lectum negligenter procubuit, frontemque permulcens, iterum incommodos ædium gradus rustica urbanitate derisit: elicuitque indignationem Mellæ, quam tamen (veluti Cœpioni annueret) alio risu textit. At ille ubi cubiculi cultum circumactis oculis, tanquam perfunctoria gravitate, lustravit, convertit ad ipsum Mellam vultus, visisque ocreis, Equum vero, inquit, habes, an potius equos? Iis quidem est precium qui à vobis advehuntur, nec aliis perniciosum fugam cervorum in nemoribus meis premo. Abnuente Mella sibi patrios equos esse; quippe avectos quidem à se, sed nescio qua tæbe sub inassueto cœlo interiisse: Cur igitur, refert, ocreas geris? Mella contemptim, has sibi in hyemem esse quæsit. Hic Cœpio; Rhedæ autem, quam sub primo liminis tecto vidi, scis cujus sit? Cum suam Mella affereret, At tibi (ait Cœpio) negabas equos esse. Patrios negavi mihi esse, inquit Mella. Sed me putas tantæ urbis compita peditem posse obire? Germanicis ad rhedam equis

quis utor. Bigæ ne, subicit Cœpio, an quadrigæ rhedam hanc trahunt? Jam fastidium indignationi accesserat. Sed voluit Mella in totum huic scenæ sufficere. Itaque placide, se bigis vehi, dixit. nam quadrigas illis beatis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem, inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades? quis agri tibi modus? num habes tui juris oppidanos? Ad hæc Mella penè professo risu, nihil aliud quam se majorum fortunas ita regere ne aut illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Iterum qui annui census essent importuna sedulitate rogatus, dixit hos sibi, & interdum amicis, sufficere. Hinc se divitias potissimum metiri. Sed cum obrui tot quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimum Cœpionem rejecit, cœpitque rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, tum de equorum numero, & quam esset in aula gratosus. Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de studiis aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse: Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi; jam bis enim descendisse in arenam: alios gratia qua apud Principem valerent adductos, quicquid in eis est in amicitia præcium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatem, verso, instare acius cœpit, & sponte ruentem, per insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Cœpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat: At quam putas ingens esse ferarum desiderium canibus meis? Nam hos vetui in sylvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac annitempestate, & in successionem renascentibus pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum dies, inquit; Papæ! me jam diu Principi adesse oportuit; habeo objurgatorem desidæ, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam

incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitiz & favere cupienti, saltem si quid opus haberet, postulando ne deesset. Expecturum beneficio; nihil pollicitationibus suis integrius esse. Hic fuit colloquii finis, quod attonitus Mella, impense subitas divitias devovit, si cogerent ad hunc modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam subitis muneribus fortuna obruit, sed & qui militares disciplinas in præcipuam partem gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos qui castrensibus vitiis ipsam pacem imbuunt, nihil credunt præstantius quam timeri; fidem autem facere de se quoque dicentes, insulse arbitrantur. Inde jactationis audacia, tumorque verborum, quasi omnium gratiam & crudelitatem à ferro suo impetraturus.¹ Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraſo, instituti in veterum scenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli discrimina vibrantes. Sed in senibus præcipue, & quidem ducibus, securius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, sed nonnunquam inconsulta vanitate errantibus.

CAPUT XV.

De Magistratibus. De causarum Patronis.

AB^a Aularum Principumque fastigio statim prima est Magistratuum dignitas, quibus fortunæ litigantium sunt

¹ *Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraſo.*] Milites sunt feroces in Comædiis Plauti & Terentii, scilicet in milite glorioso, & Eunucho.

² *Ab Aularum Principumque fastigio statim prima est Magistratuum dignitas.*] Eorum scilicet, qui, ut de Vatinius dicebat Tullius, strumam, hoc est, turpia sua facta & cæcæ vestiri & oculari putant. Arbitrantur enim eorum nonnul-

li, ut egregie observavit Tullius pro Quintio, sine injuria potentiam levem, atque inopem esse. Neque hi homines illos quibus antistant, damno solum maculant; sed bonis quoque plane exuunt, ut merito veteri verbo piscium vitam vivere dicantur. Scite hanc rem expressit M. Varro apud Nonium:

Qui potius, plus merget, pisces ut sapientius

Magnus

sunt commissæ, fontiumque ultio, & quæ munera jam in judiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ causa, in varia nomina exegit. Hi plerumque, vel nihil diffimulata emptione, in hos gradus ascendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & sæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque, qui Rempublicam vendant, inveniunt. Tanto, & sæpe immodico sumptu profectos, palam est ambitionis studiis, aut spe prædæ attineri. Nam duntaxat Reipublicæ velle prodesse cara illa & patrimonium destruyente sollicitudine, non istius seculi virtus est, & nec forte, post Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob suam pulchritudinem colitur, sed unaquæque suis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc bonorum opumve in Magistratibus libido facile ferri potest, modo contenti publico & veluti permissio more peccandi, sinceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæte-

Magnus comest, ut arces enecat accipiter.

Sane solis in legibus impotentiores contra potentes præsidium, ac fiduciam omnem repositam habent; ut his id vere sint leges, esse sane debeant, quod palumbi laurus, cornici verbenaca supina, aquilæ callitrichus, turdo myrtus, aut alaudæ gramen: quæ animalibus hisce esse amuletum quoddam ex Zoroastre mago libro quinto decimo scribit Cassianus Bassus. Quid quod nec in ipsius legibus impotentiores sæ præsidii reperiunt? Quippe nec has reverentur potentes, sua suorumque potentia subnixi. Itaque & Anacharsis leges araneorum retibus comparabat; in quæ si minores inciderint muscæ, retinent: majores vero ea pertrumpunt: sunt non pecuniæ magis quam honoris cupidi, amantes *trifolii* sive Domini salutari. In gravitate ita colunt virtutem, ut magis secedant dignitatem, ideoque gradibus aureis ad hos ascenditur ma-

gistratus, qui cum virtuti tribui debeant, hodie functio legum abusu venales fiunt. Nam duntaxat Reip. velle prodesse cara illa, & patrimonium destruyente sollicitudine, non istius seculi virtus est.

I Nec forte, post Curios aut Fabricios quærenda. De his ita Horatius libri 1. ode 12.

*Gratus insigni referam camæna
Fabriciæque;
Hunc & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva pauperis, & arctis aplo
Cum lavæ fundus.*

Curius iste cum magnis muneribus à Samnitibus donaretur, respondit malle se auro utentibus imperare quam aurum possidere. Idem præstitit Fabricius, qui & Cornelium Rufinum avaritiæ causa è senatu eiecit. De quo Virgil. *Æneid.* lib. 6.

Parvoque potentem Fabricium.
Et Cic. *Officior.* lib. 3.

I J. 1700

Cæterum ut ab illo quod ineunt jugo, moderari *subje-*
 ctis gentibus possunt, & si placet, illudere: Ita nisi ma-
 turis ingeniis, & quæ non pro solo tribunali sapere possint,
 cupiditates castigent, & ipsi quidem ludibria aut convitia
 effugiunt. Sed hæc tecta, & maxime in absentes ingesta.
 Palam enim adulantium verbis sollicitantur in superbiam,
 sui que inanem fiduciam; tot litigantium turbis, *multo* cul-
 tu, sed non diu duraturo, illos propitiantibus: cum nemo
 in discrimen fortunarum vocatus, supplicare Judicibus du-
 bitet, & vel torvos asperosque mulcere, vel dulcedini am-
 bitionis apertos, multa laude, & venerationis gestu, tan-
 quam cibo aliquo satiare. Jam olim illam artem Roma
 monstravit, cum reos, sordentibus togis, neglectuque co-
 marum viliores, Judicum pedibus reverentia metusque af-
 funderet. Sed ejusmodi supplicum cœtus, in quemcunque
 deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium
 conspectum possunt consistere, hanc timidam placendi lar-
 vam ponunt; & quas adhibuere blanditias, interdum nec
 modico risu inter suos recensent, etiamque illorum quibus
 adhibebantur credulitatem. Judices enim succedentium
 clientum agminibus semper pleni, se haud raro ex eorum
 adulatione metiri non dubitant; omnesque revera suo fasti-
 gio concedere arbitrantur, qui sibi composita humilitate
 eorum animos parant. Illos judices dico, quorum ambitio
 nostri seculi moribus & callidioris vitæ peritia destituta est;
 sive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nu-
 gari assueti, hic habere cultores & decipi; sive angustis aut
 inanibus animis ad facilitatem facti sint, ut pro se dicenti-
 bus

1 Jam olim illam artem Roma mon-
 stravit, cum reos, sordentibus togis, &c.]
 Rei ut judices ad misericordiam com-
 moverent, sordes, & illuviem affecta-
 bant, barbam, & capillos submitte-
 bant, ponebant annulos, reliquumque
 corporis ornatum, inducebantur veste
 sordibus obsoleta, caput pulvere spar-
 gebant. Cicero antequam iret in exi-

lium, humili veste indutus, squallore,
 & sordibus oppletus. Cicero pro P. Ser-
 tio, atque hoc tot & talium circum squal-
 lor, hic luctus, hæc sordes susceptæ sunt pro-
 pter unam rem. Posita scilicet nivea veste
 nobiles rei per dies judicii sordidam to-
 gam sumebant, ut miserabiles essent.
 unde ultima Vetrina, aspiciat, aspiciat,
 judices, squallorem, sordesque sociorum.

1 Molin

bus avidè credant. Sed tunc maxime populari risu jactantur, si, tanquam suæ sortis puderet, in inilitares animos ad sermones erumpant, si in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæterasque voluptates consecrantur, togarum & tribunalium majestati non concessas; Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt (nam & sæpe ad has dignitates subvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infestum, quam cum Magistratus, Judicesque, obliiti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipsis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra perniciēs Rempublicam pejus infestet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent. Quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Judicis animum impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita assuefactum, ut excusatis specie amicitie sceleribus, postea ubicunque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut si mavis modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas, & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perenni pastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Judicia, quæ ipsi vendere palam timent, sub aliis sectoribus prostituunt: Ministros suæ domi, à memoria, à scriptionibus habent: qui digerere, qui servare relata ita in scriptis disceptantium argumenta & instrumenta litium solent.

lent. Hos autem ad tam ambitiosam servitutem non ante admittunt, quam ingenti, & per licitationem crescente pecunia, servire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miserorum, qui se tribunalibus credunt! Ministraturos iudicibus non operam suam locare, sed & magni emere, in familiam & ad servilia officia illic admitti, quid est aliud quam veniam scelerum comparare, ut furtivis inde prædis grassentur in supplices, venditisque suffragiis, & libellis vel celatis, vel obtrusis, ipsi domino, aut æquitati ausint imponere? ¹ Multis tamen Magistratum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus sanctitas & iusti honores, mercelque quam leges constituunt. Graves illi, & intra fortunæ suæ magnitudinem modeste compositi; neque hos magis adulatio implorantium opem, quam iustitiæ & famæ pietas laudibus implet. Si vero hos Magistratum cœtus, non ex singulorum moribus, sed ex totius collegii gravitate æstimes, mirum quantam sui reverentiam statim infundant; ² ut in eorum conspectum admissus, omnino sentias, Cyneæ verbis dignos, qui in Romanorum Senatu quot conveniant Patres tot se Regibus circumfideri dixit. Sed hæc tamen tanta majestas longe gratiori spectaculo hos mulcebit, qui forensi negotio vacui, nihil ex iudiciis aut sperabunt aut metuent, ac veluti in portu confederint, mare procellis æstuosum, hosque Neptunos omnem fluctum suo nutu temperantes, intuebuntur. Carthagine Romaque in scædas compositis, Regi Numidarum Masinissæ, qui & ipse Romanam

¹ Multis tamen Magistratum candidæ mentes.] Severitatem & integritatem Arcopagitarum ætas hæc nostra non ignoravit, qui missa Oratorum eloquentia, calcatisque muneribus, denique ad omnem mercedem cæci pro æquitate causæ reum damnant, aut absolvunt. Denique hos Deos cum incessus, gestusque gravitate, tum vitæ sanctitate nemo non putet, quemadmodum isti Galli, qui Roma expugnata ejusmodi purpuratos senatores, instar

tot Numinum primum venerati sunt.

² Ut in eorum conspectum admissus omnino sentias Cyneæ verbis dignos.] Iste missus à Pyrrho ad Romanos legatus de pace, una die omnium Senatorum nomina edidicit; quorum consensum totidem Regum sibi visum fuisse Pyrrho retulit. Iste Demosthenis auditor dicitur plures urbes Pyrrho subegisse suis facundiâ, quam ipsum Pyrrhum suis armis. De eo Plut. in Pyrrho, & Cicero Tuscul. Q. 1.

i. Nip

manam amicitiam colebat, cum Pœnis dissidium fuit. Jam in castris utrinque exercitus erat, dictus etiam certamini dies, cum Scipio minor, forte ad alia negotia in Africam missus, pervenit ad castra Masinissæ, tantique prælii spectaculum cepit. Tuta illi res, quocunque se fortuna inclinasset, Romani nominis majestate. Successit ergo in tumultum, viditque certantes: & impune licuit tot mortalium periculis frui. Et visa res tam ambitiosæ voluptatis, ut negaret hanc ante se contigisse, nisi Jovi ab Ida, Neptunoque è Samothracia, extra aleam Græcorum & Trojanorum bella cernentibus. Idem in fori Judiciumque spectaculum convenire non dubites, quo scilicet vix quicquam jucundius, si non in discrimen adductus sis, ut nec preces admoveere necesse sit, nec timere. Nam & exultis (ut multi sunt) Judicium animis potes interdum jucundissima familiaritate misceri, aut horum in variis libus sensus saltem, neque ineloquentem eruditionem percipere, ac de ipsis judicantibus ferre sententiam. Aut si gratum est in tumultu fori esse, ipse discursantium fremitus, vultusque diversi, hi exanimati metu, spe alii exultantes, ita animum oculosque abripiunt, ut te utilissimam humanæ dementiæ scenam intueri existimes. Ac præcipue Patronorum calliditas (ubi elo-

1 *Nisi Jovi ab Ida, Neptunoque è Samothracia, extra aleam Græcorum & Trojanorum bella cernentibus.*] Sic Homerus Deos ipsos ad terrores, ad pericula, ad vulnera in sua Iliade passim obnoxios inducit.

2 *Præcipue patronorum calliditas, ubi eloquentia est in pretio, ostentatione scientiæ & verborum pompa vibratur.*] Græci, Romanique oratores, ad Reip. perniciem abusi eloquentiæ, multa mala peperere. Ideo ab Areopago veluti sacra amandata est hæc ars, ipsæque Patronus affectus movere vetabatur: quippe æstimabant hi Judices, nihil esse tam tyrannicum quam armillata oratione fascinare, & populi mentes, Judicium religionem, Senatus gravitatem con-

vertere. Et vero surgit ad dicendum orator, unus inter innumeros, sublimis inter Reges, & Principes, sine satellitio tyrannidem tamen exercet in omnes, dum arte tanta vocem habitumque corporis ad orationem attemperat, ut durissimas quasque mentes, qua velit, infestat; lachrymasque & suspiria pro nutu eliciat: tot insigat vulnera, quot oculorum jactus; tot tela intorqueat, quot vocis conatus; toties palmam metat, quoties manum movet, nec plura verba loquatur, quam victorias. Hinc Athenæ *καλοσύνην* fallendi artem eloquentiæ: Sophistas vero *πώλες*, hoc est, præstigiatores infami convivio appellarunt; quasi mendacia vanissimæ orationis obducta fumo inge-

eloquentia est in pretio) ostentatione scientiæ & verborum pompa vibrans sufficit ad lepidam nec omnino ociosam voluptatem; qua perfusus, tamen securis suspiriis ad aliena mala interdum ingemiscēs.

¹ Quippe animus & fors ipsa Patronorum (ut genus humanum etiam sua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officiosæ pietatis institutione divertit. ² Causas apud Judices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse sordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus summam rem in castris aut Senatu Respublica credebatur. Non sæpius in acie Pompeius, quam sub Judicibus, stetit; Primique Cæsares, cum jam omnia possent, tam reis interdum advocacione malebant, quam summæ autoritatis suffragio, adesse. Merces autem, præter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta deinde illius nobilitatis reëctitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculosam mercaturam infamia notatam arcerent; innox publico vitio hos quoque obices proriente, saltem modum consti-

ingerant auribus, & argumentis aggrederentur à veritate aliena.

¹ Quippe animus, & fors ipsa Patronorum (ut genus humanum etiam sua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officiosa pietatis institutione divertit.] In Argenide cap. xvi. libri tertii quanta in regnum incommoda ex frequenti Judicium, Patronorum, Rabularum numero, & longa litium prolongatione resultent; quibus remediis tanto morbo succurratur Iburranes tot malorum impatiens subtili sermone Meleandrum docet. Etenim Judicium mora, & Advocatorum numerus ingens, scriptorumque, & licitorum iniquitas populares exhauriunt; siquidem consuetudine videndi miseros & faciendi, omnem humanitatis sensum exuunt. Remedium erit, si lites à sola Patronorum fide non pendean, nec ultra semestrem differantur.

² Causas apud Judices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse sordidatis olim magnificum & liberale munus fuit.] Forum olim Romanum palæstra & gymnasium fuit, ubi juvenes Patricii & Scholarum umbrâ ad lucem erumpentes nobiliori pulvere exercebantur. Julius Cæsar pene adolescens ibi suæ eloquentiæ rudimenta posuit: ibi M. Antonius ex ephebis emergens solertiam perorandi omnibus probavit suam: ibi Cælius filius ineunte ætate vere Pollam Atratinum patrem accusavit; & ipse vicissim ab Atratinio adolescente accusatus est. Quid dicam Pompeios, Crassos, Catones, Hortensios, Marcellos, Brutos, & principes omnium Tullios, aliosque non paucos, qui facundia sua forum illustrarunt. Tantum ingenua hæc exercitatio ad ingenuos solos pertinebat. His autem præter gloriam nulla erat merces.

1 la.

constituerent, certamque pro mercenaria eloquentia pensionem. Jam insaniente Orbe, & in immensum litibus auctis, gens illa quæstuosa, etiamque populosissima, vix ferendo agendoque clientibus sufficit, suas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis causerum, ut ubique unus spiritus, ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum sunt varia studia atque gradus, per quos destinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido genio perceptas, quo ducebantur qui illas condiderunt, sed deflexas per innumeros anxiosque calliditatis articulos, in præcipuæ scientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi simplicitas possit bono jure utentium, gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa jura obtinent, quæ Romani sibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges, à peritis olim auctoribus sancitæ, robustam & variam eruditionem habent, ideo earum studium non solum diffundere ingenia solet, per ardua ac molesta juris factique argumenta, sed & pulchra antiquarum rerum scientia imbuunt, quæ ad humanæ vitæ culturam preciosa est, in foro saltem ad ostentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, sed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium scito, jura descripta sunt, vix aliquid humanitatis ingrata Causidicorum ars habet, & nisi promitteret quæstum, iis quoque invisæ, qui studiosissime eam colunt. Ibi enim Patroni causerum ingenia non exercent per Romanæ Græcæque scientiæ aut facultatæ venustatem, sed inhærentes aliquot vocibus, conceptas-

1 In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, &c.] Justinianus Imperator leges Romanas maxime utiles in Codicem redegit, aut curavit redigi, unde totius pene Europæ Patroni formam petunt litigandi, quemadmodum olim Romani à Græcis Atheniensibus suas leges mutuati sunt propter Solonis reverentiam, quibus

cum tabulas duas ad cives Romanos maxime pertinentes addidissent, hæc appellavere leges duodecim tabularum, quas ut sanctas sic habuerunt, ut ne lato quidem ungue ab eis discederent: Attamen in partibus Borealibus non par est forma litigandi, quæ miseros hodie clientes adeo cruciat, ut bonorum omnium jacturam sæpe patiantur.

M m

1 An.

ceptasque rudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum, contemplati, vix unquam puriori scientia animos mitigant aut attollunt. ¹ Anglia, quæ Musas, & studia literarum, superbissimis Academiarum tectis excepit, quæ opulenta hereditate hæc scientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum suarum studiosos, patronosque causarum, ideo non potest Latinæ eloquentiæ aut Philosophiæ humanitate adornare, quia in iis legibus nullum Romani juris inest aut peritæ antiquitatis vestigium. Gallico sermone conceptæ sunt, prisco illo, & quem in antiquissimis auctoribus aut negligimus aut ridemus. Si quid scriptum est verbis in hodiernos usus durantibus, hoc ipsum imposito duntaxat accentu, & pronunciandi errore, suum fecerunt. In hanc artem institutis raro majoris scientiæ cura est, & ut plurimum nec Latini sermonis elementa perdiscunt. Satis ad advocationis rudimentum putatur, priscos illos codices legere posse, & loquendo corrumpere. Ita initiati adolescentes in collegiis ejusmodi argutiarum agunt, multoque tempore, provectorum colloquiis, & usu, edocentur: nam nec modico ætatis dispendio tam laboriosa ars, & tot diffusa ingeniis, constat. Non in ea regione certior ad divitias via est. Quippe Anglia ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, haud multum impari cladi, permisit: At cum præterea eximii magistratus in præmium illius scientiæ destinantur, nil mirum est ingenuos adolescentes ejus studio capi; adeo ut nulla sit patriciorum gens, quæ non cognationis jure à quo in litibus sublevetur inveniat. Ejusmodi Advocatis, vestis est in specimen suæ artis, ad pedes pertinens, toto margine, quantum in conspectum prodit, gentilis cuniculi pelle suffulta. Hanc & domi subsidium, & ornamentum publice habent;

nec

¹ Anglia, quæ Musas, & studia literarum superbissimis Academiarum tectis excepit.] De Angliæ Academiis supra dictum est. Jam quod ad leges, & forum litigationis, easdem cum Gal-

licis esse puta, quippe quod Normannis & Gallis Angliam invadentibus has secum leges attulerint Gallico idiomate sed veteri scriptas.

nec dubitant in publicum ocreati procedere, etiam calcari-
bus verberantem pulsantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiisque, suarum causarum oratores instituit. In Academiis nomine Jurisprudentiæ aliquandiu degunt. Illic quidam literis propitio genio incumbunt. Alios putes in veternum, aut immodestiam natos. Utrisque (proh tempora!) inde abeuntibus idem honos, eorundem titulorum promiscua merces. Qui enim inutili lascivia aut torpore lufere, nihil minus modicæ pecuniæ ope ad munus advocationis perveniunt; emptis scilicet Jurisperitorum suffragiis, quibus, de discipulorum eruditione testantibus, Magistratus & Judices credunt. Jam olim ita tradito more, ut is honor ejusmodi testimoniis haberetur, nondum eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiscuam mercaturam prostantibus. Et hi immerita dignitate sublati, in ignobilibus deinde coloniis agunt, & inter parem animorum cæcitatem, obscuro tribunali ad miseram clientum advocationem sufficiunt; vel si inter divitias nati sunt, paternis opibus statim excepti, proh nefas! & in Magistratum quoque excrescunt. Qui vero lætum ingenium Jurisprudentia primum, mox eloquentia perfecere, ii sua virtute totum ordinem Patronorum in amplissimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam sincera humanitatis studia, tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut simplicitatem Musarum (quas austeri, rudesve Philosophi, penè rusticas extra hominum consortium tenent) erudiisse videantur ad civilis vitæ astus, & deductas de suorum montium secretis, veræ luci aptavisse. Quidam tamen ex illis nimis eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ serventes, à commisso patrocinio deflectunt. Judicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curant, ut, ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem: & , quod

Poëta

Et quod Poëta olim risit, dictum de *exordiri, &c.]* Martialis libro vi. *Epigrammate* 19. in Posthumum hujusmodi ora-

Poëta olim risit, dicturi de capellis, ament ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Aufidum memorare. Alii exercitis per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocinium fidem, malo innocentiae exercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere. Documentum tam publici mali; Nullae lites, nulla in iudicium vocata flagitia, quae non Patronum inveniant; modo sit advocacy pretium, cui tanquam omnis patriae charitatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPUT XVI.

De divinarum scientiarum peritis: deque Praefectis Religionum.

Eludant ut volent majestatem Scientiae, per contemptum atque jocos, quidam barbaris aut incultis ingeniis horrendes,

di oratores ita perstringit, ad quod Auctor alludebat:

*Non de vi, neque cade, nec veneno;
Sed ista est mihi de tribus capellis.
Vicini queror has abesse furto:
Hoc iudex sibi postulat probari.
In Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosque, Mutiosque
Magna voce sonas, manumque tota.
Jam dic, Posthume, de tribus capellis.*

[Eludant ut volent majestatem Scientiae per contemptum atque jocos.] Audio illos dicentes, scientiae appetitu primum hominem in peccatum lapsum esse, hodieque hzere serpentinum quid in ea, siquidem ex ipso Apostolo illa ingrediens tumorem inducit: Sapiente vero teste lectionem multam afflictionem esse carnis: & in multa sapientia multam esse indignationem: & qui augeat scientiam, augere & dolorem: nosque Apostolum voluisse admonitos ne per inanem Philosophiam decipiamur: quin & ipsa experientia nonum esse,

doctos viros non raro extitisse hzeseon inventores, & eruditissima secula in Atheismum prona fuisse: contemplationem denique secundarum causarum auctoritati primae causae derogare: Unde & Licinius Tyrannos litteras pestem publicam appellabat. Ut igitur oblatrantium hominum has opiniones explodam, velim advertas primum scientiam illam, quae primi hominis lapsum peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque scientiam, cujus lumine quicunque sunt in naturae maiestate recondita, nullo negotio referabat: sed superbam illam boni & mali scientiam, per quam primi illi parentes se fore Deos putaverunt: neque scientiam illam veram inslare, quae ex litteris humanioribus colligitur; sed eam animos ad humanitatem natos delectare, qui cum multo plura quam quae affecti sunt, deesse sibi intelligant, ad nova semper aspirantes multa se latere non insciantur, neque proinde inani fastu instantur, aut tument. Est enim ani-

10115

rentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque, refu-

mus scientiæ non minus quam oculus noster rerum avidus, ac sitiens, & instar speculi omnium rerum capax. Quod si tanta est amplitudo captus humani, manifestum est, nullum esse periculum in scientiarum aut artium liberalium cumulo, utut diffusus fuerit, ne aut tumorem inducat, aut excessum rerum. Quanquam cancellos quosdam esse fateor, quibus scientia circumsepitur, atque eos tres maxime: Primus est, ne ita foelicitas collocetur in scientia, ut interim mortalitatis subrepat obliuio. 2. ne sic utare scientia, ut anxietatem pariat, non vero animi tranquillitatem; quamquam à scientia quid potest proficisci non iucundum. 3. ne quis putet se posse per naturæ contemplationem divina mysteria assequi, si quis enim ex rerum sensibilibus intuitu tantum luminis speret consequi, quantum ad revelandam Dei absconditi naturam sufficit, nã iste decipitur per inanem Philosophiam; siquidem contemplatio creaturæ, quantum ad creaturam parcat scientiam; quantum ad Deum, admirationem; quæ est quasi abstracta scientia. Unde quidam Platonius humanos sensus solem referre docet, qui quidem revelat terrestrem globum; cœlestem vero, & stellas obsignat: sic enim sensus referant naturalia, divina occidunt. Atque hinc evenit nonnullos è doctiorum coetu in hæresim lapsos esse, dum cereis sensuum alis subnixi ad divina evolare contenderent. Porro si leves gustus scientiæ movent, nonnunquam candidatos ipsos in atheismum; sed tamen pleniores haustus ad religionem adducunt. Dum enim secundæ causæ tanquam sensibus proximæ humanæ menti sese ingerunt, mensque ipsa in illis hæret, atque immoratur, fit nonnunquam ut primæ causæ subrepat obliuio. Si quis vero ulterius pergat, causarumque dependentium seriem, concatenatio-

nem, atque opera providentiæ divinæ intueatur, tunc secundum Poëtarum Mythologiam facile sibi persuadebis summum naturalis catenæ annulum pedi soli Jovis appendi. Et enim emolliunt animos studia illa litteraria, & militari pulveri colligendo ineptos efficiunt: varietate lectionum corrumpuntur ingenia, enervantur otio, disciplinæ civilis relaxatio inducitur: unde Cato Censorius cum juvenis Rom. ad Carneadem Philosophum qui venerat Romam legatus, dulcedine, atque majestate ejus eloquentiæ capta undique conflueret, frequenti Senatu auctor fuit, ut expeditis negotiis primo quoque tempore dimitterent hominem, ne civium animos fascinarer, & nec opinantibus, morum, consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Verum criminationes istas quis non explodat, cum videat, eosdem homines, eademque tempora & rerum bellicarum laude, & optimarum artium gloria floruisse. Sed ex immensa illa tot virorum illustrium turba prodeant Alexander ille magnus orbis domitor, & Julius Cæsar Imperatorum decus, quorum utrumque non ardor ille Martialis ab amore liberalium artium unquam abduxit: ita ut iste non sæpius gladium quam Homerum suum tractaret, hic tam frequenter calamum quam pilum torqueret; aut si requiras potius litteratos viros, qui in claros Imperatores evaserunt, quam Imperatores qui Musas amaverunt, præsto sunt Epaminondas Thebanus, & Xenophon Atheniensis; quorum ille Spartanorum opes primus fregit, hic ad eversionem Monarchiæ Persarum primus viam stravit. Porro sub eruditis principibus seculi fuisse maxime foelicia, Nervæ, Trajani, Adriani, Antonini Pii, Lucii Commodi, Marci, Justiniani Philosophi, Magni Theodosii, & aliorum Imper. regnaperhibent. Istud vero armorum, litte-

refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum *per omnia* penè regnantium haud raro res eorum *sunt*, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) tremere solent, suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortalium præfecit: Religionum scilicet & Sacrorum procuratio, quæ ex cultis inter studia literarum ingeniis creditur, & plerisque hominum animis vere imperat; cæteros, necessaria simulatione impietatem tegentes, non minus in obsequium sui *tenet*. Nec tam ulla demissa, seu paupertatis, seu ignobilitatis fortuna est, quæ arcere hominem à celebritate famæ possit, qui supra probitatis aut nequitiae vulgus semet religionis specie atque argumento extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere existimes; quam facile inermium hominum, & inter solos valentium libros, nomina percensebis, qui hoc seculo sub angustis *compositi* testis, & de religione certantes, hos ipsos *scilicet* superbos Musarum contemptores inter se *commiserunt*; Principibus, populisque velut signum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum *consumptis* acerbitalis seminibus (ut videtur) nostris malis in totum contenta est?

Nulla igitur utilior animorum inspectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici tempestate ad religionum clavum

rarumque quasi conjugium clarius adhuc in temporibus quam in personis elucescit, quanto nimirum seculum homine grandius est: ipsa quippe eademque tempora apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter bellicam virtutem plurimum celebrantur, etiam re litteraria non mediocriter nobilitata sunt, sic & ut auctores gravissimi, & clarissimi Duces eodem seculo floruerint. Vix exemplum aliquod adduci possit Reip. infeliciter administratæ, ad clavum sedentibus viris eruditis; unde Plato Divinus tum demum beatas fore Resp. asserbat, si aut Philosophi regerent aut Reges phi-

losopharentur. Adeo certum est *magis* corrigi animos literarum cultu quam corrumpi. Quod Licinius *pestem reip.* litteras appellabat; scilicet iste Tyrannus nullis egregiis artibus præterquam bellica insignis, propter suam incredibilem inscitiam, quæ indignum imperio hominem faciebat, humaniori litteraturæ, omnique scientiæ infestus fuit. Denique, Nulla, inquit Livius, *Respublica usquam nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam fero avaritia, luxuriaque immigravit, nec ubi tantum paupertati, ac parsimonia bonos fuerit, quantum cum ea litterarum Resp. Roma floruit.*

I Qui-

clavum sedent. Et hos optime in varias classes distinxeris. ¹ Quidam, veluti duces, novis sacris initium faciunt, sive veram sapientiam habent, sive ambitioso errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Judæos remeantes acceptis à cælo legibus composuit. Ita postea Sanctus ille terrarum ac siderum Auctor, qui hominibus sponte annumeratus, nostro generi sua morte ad vitam iter sanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, sed & fortunam, qualis in humanis rebus ludit, describimus) proh nefas! ita ille qui Arabas primum & Syros, postea quicquid ab India ad Hellepontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, suo scelere amplexus, Libyam quoque penè quanto ambitu circumfusa maria extendit, sacrilega superstitione corrumpit. Et hos quidem, quos vera & cœlestia auspicia ad eam legum ferendarum majestatem deducunt, nobis haud licet nisi ad fidem aut adorationem suspicere. Cæteris, qui nomine cœlestium in re tanta abuti non verentur populisque imponere, eum animum esse necesse est, qui nec ipsis suis legibus, nec omnino de divinis quidquam credat, non virtutibus parcat, non flagitia, nisi ad speciem forte, refugiat; Id quidem potissimum curans, ut sibi venerationem conciliet, legesque quas condit ad libidinem vel superstitionem suæ gentis inflectat. Neque (ut in aliis sceleribus interdum fit) qui sic peccant, decipi ipsi possunt, & vel suæ sententiæ, vel rerum amore quæ in quæstione versantur, cæcari, sed suæ improbitatis consciï, se impios, & pestes mortalium non ignorant; maxime cum, ad persuadendam populo insolentiam tam seriæ novitatis, sit subtilis

¹ Quidam, veluti duces, novis sacris initium faciunt.] Tres enumerat Legislatores, & Duces sacrorum, quorum primus fuit Moyses cornutus, de quo Justinus, *Et ipse leges digito Dei scriptas in populum Hebræum promulgavit.* Secundus fuit æterna supremi Patris sapientia Christus Deus, & homo, legis reforma-

tor, vatum oraculis præsignatus, qui cum se vadem pro scelestâ gente obtulisset Patri, chirographum damnationis nostræ secum affixit cruci. Tertius seductor hominum fuit Mahumetes, qui suis nugis & fabulis totum pene orbem suæ legi mancipavit. Sed de isto sacrilego fuscæ actum est capite nono.

M m 4

indi-

tilis ingenii exerta procacitas: ¹ Sed & mentiri multa oportet; Visum scilicet, vel auditum sibi Numen, communicata cum illo consilia, & quæ cætera pestiferi nugatores laborant astruere. Sed hæc non omnium sæculorum labes est: paucienim, neque semper cum successu, ad tanti flagitii audaciam provecti sunt. ² Est aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium non abire à patriis sacris, neque aliquid novi asferre; sed tantum errores, humano vitio, & præter auctorum mentem, in Religionem illapsos, purioribus documentis velle excindere. Et his quidem magnifica species probitatis, ingeniorum reverentia, (nam qui tantam rem nisi industrii subtilestque audeant?) denique ipsa novandi, & à cæteris dissentienti cupiditas, penè semper sequacium hominum turbam invenit. ³ Ejusmodi interpretum lites Ottomanorum gentem multo acerbius diversitate superstitionis, quam æmulatione imperii, in Persas incenderunt. Sed quid interest quo potissimum modo pereant illi populi, qui, quamcunque elegerint suæ legis semitam,

indignò sane, qui cum prioribus confatur. Nihil loquor de libro nuper edito de tribus impostoribus, digno æternis tenebris.

¹ *Sed & mentiri multa oportet; Visum scilicet, vel auditum sibi Numen.*] Hac arte eadem Rex Latinus, Romulus, Numma Pompilius, Pharamundus, & alii, de quibus superius, in gratiam populorum irrepserunt, qua est usus impostor iste, qui Archangeli Gabrielis colloquium sibi familiare esse jactitabat, cujus splendori tribuebat illos comitialis morbi repentinos lapsus.

² *Est aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium non abire à patriis sacris, &c.*] Sic innatus est impetus mortalium in novitates, ut videas sacras etiam leges temporum diuturnitate quasi senescentes in novas sectas abire. Nam & apud Judæos fuere Sadducæi, qui resurrectionem mortuorum negabant, Esseni, Pharisei, Nazareni;

sed maxime rejecti Samaritani: In Ecclesia pene innumeri, & quod magis mirere.

³ *Ejusmodi interpretum lites Ottomanorum gentem multo acerbius diversitate superstitionis, quam æmulatione imperii, in Persas incenderunt.*] Quo tempore totus orbis novarum religionum inventis quætebatur, non ipsa Persis, non Africa immunis fuit; in Perside solitarius quidam nomine Tekel, nova dogmata disseminat, sicque Ismaëli ad solium viam sternit: in Africa solitarius alter nomine Amethier, solitudine sua egressus docet, quantum Hali, & Homar in interpretatione Alcorani aberrassent, se vero germanos invenisse sensus. Is verborum vehementia Africanos ira permulsi, ut brevi ad solium pervenerit: sed quid interest quo potissimum modo pereant illi populi, qui quamcunque elegerint suæ legis semitam, errabunt?

3 Sede-

mitam, errabunt? Nos ipsos in lucem, quæ hominibus una est, missos, quis non maxime indignetur his eruditorum discordiis tam funesta pernicie posse rapi? Quippe ¹ sedecim secula, quibus nostræ Religiones viguerunt, plus centum ingenia peperere, novandi studio, & nostris deinde malis insignia; quorum quidem exitus ut nunquam excussem, (quippe nimix pertinaciæ vitio à justo & qualem exorsi videbantur modestia aberrantes) ² ita primos impetus odisse non utique semper licet. Nam & opes, & vernus, otiique securitas, sæpe solutam apud nostrorum aliquot disciplinam impotenti superbia & aliis plerisque vitiis obruerunt: & inde tam indignatio peritorum excanduit, quam specie pietatis dissimulata inquietorum hominum superbia exarsit. Quidam enim justis doloribus victi deto- nuerunt. Alii seculi vitia tacito ambitu amavere: quippe occasionem suis questibus & successioni præbitura. Utrisque idem initium esse solet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum pro- vecti: nec tam videntur irasci quam monere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed ubi ad factionis magnitudinem pro- cesserunt,

¹ *Sedecim secula, quibus nostra Reli- giones viguerunt, plus centum ingenia pe- perere, novandi studio, & nostris deinde malis insignia.* Vix plures Duces ex equo Trojano emergere. Primo seculo incepit Ecclesia juxta divinum Christi oraculum, hæresibus variis perturbari; quarum duces ac principes fuere Si- mon Magus Simoniacorum pater, de- inde Menander, Ebion, Cherinthus, & alii, qui primum seculum infesta- runt. Sequenti seculo extirare Mar- cion, & Valentinus. Tercio, Hermo- genes, Gnostici, Celsus & Montanus, Novatus & Novatianus, Paulus Samo- satenus. Quarto, Arius, Manes, Dona- tistæ. Quinto, Jovinianus, Manichæi, Pelagiani, Eutyches, Dioscorus, Nesto- rius, Semipelagiani. Sexto, Apollina- ristæ & Acephali. Septimo, Monothe- litæ. Octavo, Iconoclastæ. Nono, Go-

delcalcus. Decimo nullæ fuere hæreses etfi summa esset morum corruptela. Undecimo, Beringarius. Duodecimo, Basilius, Abailardus, Arnaldus, Gil- bertus Porretanus. Decimo tertio, De- siderius Lombardus. Decimo quarto, Guillelmus Ochamus. Decimo quin- to, Wiclefus, Joannes Hus & Taboritz. Decimo sexto & septimo, ipsi illi qui Eccles. miserandum in modum adhuc lacerant, quorum ingens est numerus.

² *Ita primos impetus odisse non utique semper licet.* Imo Poëta Ovid. teste,

Principis obsta, sero medicina paratur,

Cum mala per longas invaluere moras. Pestis nascens necesse est aut initia rescindere, aut grassantem tolerare. Venenum ubi primum membrum ali- quod invaserit,

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

cesserunt, tunc & ipsi laceßere inimicos impunius, & *utrinque* partium studia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis fortunam satis regunt, nec investigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcherrimum facinus videbantur. Sed majori supercilio assurgentes, plura in adversariis & atrocius damnant. Sive quo suum nomen illi sectæ quam effinxerint miserrima ambitione relinquunt: sive quod olim agitatum tantæ defectionis consilium *nisi* sensim prodere non sunt ausi: vel denique odio in illos incitati, qui prima, & adhuc sancta illorum consilia, nimis acri & intempestivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingressos, deinde superbia, vel æmulationis acerbitas prodidit.

Sunt denique quibus vera fortisque sapientia mentem dedit ea vitia insectandi, quæ nescio quam ipsis religionis umbram faciunt, culpa Mystarum. Iis tam casto impetu à modestia non aberrantibus, sublimis fortisque indoles esse debet, &, quod rarum est, *nihil pro se, sed pro publicis commodis* laborare; Contumeliis, inimicitis, maledictis, nec in odia rapi, nec à cæptis abstinere. Eximium prorsus munus, arduæque virtutis. Raro enim qui ab iis sic carpuntur deesse suis vitiis videas, aut æquo animo pati censores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel, quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant; conanturque hos ipsos monitores, licet intra justii officii pietatem compositos, apud populum perpetrati sacrilegii opinione evertere.

Cæterum ut nascentium Religionum ritus, suorum Auctorum industria & genio nituntur: ita postquam à populo probatæ sunt, Præfectos suos habent, per quos rite dispensentur: Hos aliæ aliæque gentes diversis nominibus insigniunt: nos Pontifices, Præsulesque & cæteris in eum sensum vocabulis appellamus. Servandarum religionum non alius utilior illo regimine modus: qui etiam à cœlesti præscripto est. Ex iis qui eruditæ & laboriosæ virtutis sunt,
reipsa

re ipsa Sacrorum incolumitatem sustinent; improbi, saltem specie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris plenissimum, &, dum publicæ leges nostra sacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens: mox domita extinctaque inimicorum sævitia, congestæ passim opes in tanti officii reverentiam, penè causam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atque officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utrarumque rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triste affictæ probitatis argumentum est, quod tanti labores curarumque provinciam, quæ olim ministros quærebat, jam multo ambitu sibi deposcunt homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœlestisque dignitas plerumque suis ipsa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicare, est ut plurimum in splendidæ illustrique opulentæ cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambiosi nominis, illas gazas in humanitatem hospitii, & spem egenorum collatas, permittunt privatæ lasciviæ, nunc inani picturarum studio, nunc cumulatæ variorum artificum laboribus indigne ludenti. Nam has opes prodigenter per pejora scelera nequitiam, modesti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non modo tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe, quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium; sanctas has quidem, neque illis omittendas; sed tantillo penso defuncti, credunt se nihil cœlitibus debere, opesque suarum insularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor! quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite absolvi. Quod si suas delicias hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos, dicique pastores; si quæ ovium sua ignavia in prædam concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum; fortasse interdum devoverent illam ipsam qua exultant ocii lasciviæque licentiam.

Sed

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcent. Nonnulli de voluptatum sumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipsi quoque literas brevi impetu, tardiumque non ferente, vel in speciem saltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis impetu evincente ignaviam. Sed & ipsi in nulla re magis eruditione utuntur, quam asserendis illius qua potiuntur dignitatis prerogativis. In infinitam sui libertatem argumenta inveniunt, facitque diffimulata cupiditas eloquentes. Eo modo videntur unum cœlum intueri, unius causam agere, tunc etiam à terra vix recedunt.

Qui vero hæc mala eluctati, in dignam suo fastigio mentem consurgunt, & publico splendore, ad commodum populi, decusque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejusmodi defunt) illi nec sui ordinis libertatem sustinent violare, nec extorquere alienam: quantum possint, quantumque debeant, sollicita contemplatione conjungunt. Et hi demum sunt ad priscæ sanctitatis imaginem facti, iisdem curis, vivendique ratione, quæ priscis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Absit omnis invidia; hi demum sunt antiquitatis beneficiis & nostra veneratione dignissimi.

Populus Antistitum voce, ut est eorum exiguus numerus, non satis semper potest de cœlestibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, & ubique divinarum scientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum sapientia, ei quam profitentur scientiæ insistent. Cæteros verius dixeris pro factionibus suis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æstu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis sanctitatem possint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur sententias asserturi, pulchre, & cum laude decipere credunt, etiamsi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint esse veram. De adversariis porro dicturi, vix sincere illorum sententiam produnt, sed de-

flexam

Hæxam in odium, & penè de sensu auctoris exeuntem. Vefana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut, à quibus diffidere inceperint, in omnibus divertant; & hoc solent in pietate numerare. Tuin quasi nihil probe aut astruere ii homines possint aut carpere, qui semel erraverunt, nefas quoque existimant, ejusmodi adversariorum judicio proditos in se nævos agnoscere, & salubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando, quæ non posse defendi satis constat, iniquissimo præjudicio onerant justam in cæteris rebus litem.

1 Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt; & affe-

I Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt.] Cum Theoria seu contemplatio intellectum, Praxis vero corpus exerceat, quis non videt duplicem hanc Scientiam, Theoreticam, scilicet, & Practicam simul ad hominem perficiendum coire. Theoreticæ finis est veritas, seu veritatis nuda contemplatio: hanc in duas potissimum sibi subordinatas partes distinguimus: Physicam, quæ corpus considerat, ut naturale, quemadmodum Medicina illud respicit ut sanabile, atque ab illa pendet ut ramus ab arbore, cum principiis ejus innititur. Hinc fit, ut Medicina dividatur in Physiologiam, quæ naturam intuetur; Pathologiam, quæ morbos respicit; Prognosticam, quæ mortem, aut vitam præfagit; Hygitem, quæ salubrium usu morbos coercet; Therapeuticam, quæ vitæ incolumitatem tuetur; Pharmaceutriam, quæ pharmaca, & amuleta ministrat, & Chirurgicam, quæ opus habet urendo, secando, feriendo. Tota vero naturalis Philosophia in octo partes à Philosopho dissectatur: altera Mathematica est ab Archimede, & Euclide inventa, quæ si circa quantitatem continuam, qualis est longitudo, versatur, Geometria censetur: si circa quantitatem discretam, qualis est numerus, Arithmetica reputabitur. Hæc subordinatam habet Musicam, quæ numerum sibi vindicat, non quidem sim-

pliciter ut numerus est, sed ut relatus ad sonum, vel ut harmonicus: si quantitas illa mobilis est, erit Astrologia. Altera parte Theoretica ipsa est Theologia, cujus triplicem adverto partitionem. In naturalem, quæ Deum per naturalia principia, & altissimas causas perscrutatur: Supernaturalem, quæ Deum, & ea, quæ fidem spectant, cu principiis revelatis agnoscit. Mediam denique seu Scholasticam, quæ partim ratione, partim revelatione nititur, quibus potest adjungi scientia Juris Canonici, quæ Ecclesiasticæ Politicæ præcepta recludit. Ad Practicam venio, & factivam, cujus finis est actio interna ad bonum directæ, ut Ethica seu Moralis; hæc enim mores dirigit: si hominea quidam in solitudine degentes, Monastica est: si in familia, Oeconomica: si in regno, vel Rep. Politica, vel est Monarchica, vel Aristocratica, vel Democratica: ad has refero Jurisprudentiam, quæ juris cuicque reddendi præcepta ministrat. Factiva, quam Græci *τεχνικὴν* vocant, operis consummatione finem assequitur, vel realis est, ad quam opus externum reale pertinet, ut pictura, fabrilis, militaris, aliz illiberales ac minime ingenuæ artes, quæ non ingenii sed manuum ministerio peraguntur; vel sermocinalis, quæ sermonem dirigit, si mentalem, Dialectica est: si externum, vel ad congrue dicendum, estque

affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, sæpe cadunt in cæteras Musarum disciplinas; maxime illa consuetudo litterarias lites, ac penè odia, agitandi. Jurisconsultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum descendunt, nostro sibi seculo scuticam flagellumque minantium. Abiit in sectas Medicina, magis etiam pervicaces: quod illis non in gloriam tantum fama, sed & in opes quærat, & vix unquam ludicrum aut ad solam voluptatem in ea arte certamen sit, ægris quodcunque isti male senserint immerita calamitate luentibus. Cæterum omnium litteratorum genus in duas rite classes distinxeris. Quarum illa sit hominum multa quidem eruditione felicium, sed qui præterea civilibus disciplinis imbuti, incuriosam scholasticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetustatis rudera quam cum suo seculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domesticis sordibus viles. Neque etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam solitariam, qua à Musis ad contemplationem accepta frui quam uti magis possunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, si scias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipso ornamento, quod in iis, velut multo pulvere obrutum, lucem amisit.

estque Grammatica; vel ad ornate, est | Vides quam magni nexus inter omnis
Rhetorica, quæ vel est soluta, vel stricta. | eruditionis partes sint.

FINIS QUARTÆ PARTIS.

PARS V.

P A R S V.

A L I T H O P H I L I

V E R I T A T I S L A C R Y M Æ.

S I V E

E U P H O R M. L U S I N I N I

C O N T I N U A T I O.

HENRICO BORBONIO, GALLIARUM
PROTOPRINCIPI, Alithophilus perpetuam fœ-
licitatem.

Commendo tibi Veritatem, quam hominum malitia
nescio qua iniquitate, & ad malum pravitate na-
tura, damnavit exilio. Ut possis aestimare, quan-
tum te amet Dea illa Jovis filia qua tibi tantum
supplicat: Arrexere fugitivam ad magnas spes, dextera tua
fulminantis robur, vigor animi, & ingenii felicissimi liber im-
petus, qua tria solum paria imperio suo Galli habent. Sensisti
quibus injuriis emeretur rarissima mortalibus Veritas, qua suis
miserabilis, non alias magis oblectat cultores suos, quam cum
per calamitates venit. Si reddideris libertatem quam nondum
inter cades & supplicia totam projecit: dabit tibi præter immor-
talitatem nominis, quam jam tuis factis meruisti, gloriam re-
stitutarum Musarum, qua una cum Veritate dudum exulant:
effæto nimirum & intermoriente ad studia ævo. Non possum am-
plius indignationem intra me tenere, & dolorem meum continere,
quem graviorem illud maxime facit, quod libere queri non li-
ceat. Quod si tu quondam Veritatis partes sequutus, audeas im-
perare manus suas & arma promittentibus, qua hodie in processu
sunt vitia, postmodo velut in solitudine & situ jacebunt, adora-
tura virtutes; qua nunquam magis fulgent, quam cum Verita-
tem comitantur. Quid enim aliud totos homines includit tumulto,
quam mendacis infamis historia, qua laborantem in sectatione
veri posteritatem ad ludibrium antiquitatis astringit, dum mira-
cula

cula describit & fabulas etiam pristinis indignas. Ideoque male vivimus, quoniam savi mores, & insensa tempora, vera dicentes non tolerant. Sed lachryma, suspiria, & querela super ejusmodi malo hæcenus frustra! cum jampridem disciplinarum studiosos (quibus etiam suam famam bene nati Principes debent) aspernentur, & pervicaci contumelia rideant meliores litteratura sectatores, quorum tantum beneficio ipsi vivere diutius possunt. Vetus sane in hoc regno malum! Unde mirum est, inter magnatum inscitiam, artium, linguarum, & eloquentia contemptum, posse te inveniri qui scientias ames. Adeo pauci sunt qui Musarum decus, & Apollinis sequutores possint sustinere. Sic in monumenta & libros clarissimorum virorum alias non parce servitum, cum nomina eorum, typographorum loquacitas vulgasset, aut audacia scribentium, quos bona conscientia contemptores fecerat comminata necis. Igitur, AUGUSTISSIME PRINCEPS, tua ista partes erunt, errores publicos, ignorantiam, & mendacium deprimere. Veritatem à servitute vindicare, fugare dolentis mæstitiam, tergere lachrymas, levare planctum. Pro quibus officiis saniam vocabimus in laudem tui, qua virtutes tuas differat per totum terrarum orbem. Mutuo ista sunt: juvabimus, si juveris. V A L E.

QUærebam quod miseris meis finem faceret. nam & hilarior fortuna vultus jampridem suos in perniciem meam condiderat, & vix inveniebatur numen aliud quod Alithophili meminisset: adeo etiam Veritatis nomina Dii odere. Cum vox inter sylvas convalles audita, à solitis querimoniis, importunis terroribus, & erroribus inexplētis, calamitosissimum hominem ad nescio quod solatium vocavit: si conjuncti gemitus, & iniqua miserorum paritas, Fatorum acerbitem, & invidiam mortalium, aliquo modo lenire possunt. Turris erat conjuncta lapidum serie, ad æternitatem durata, ut, etiamsi Jupiter aurum esset, illum tamen incorrupta non timeret. Crebri ferreorum radorum nexus, & quibus cum sua Venere Mars turbulentior inclusus, nec armis suis locum inveniret, nec fugæ. Non illam suis brachiis æquoreus Neptunus cinxerat, aberant fluviorum Dii omnes, nymphæque tremulæ loci horrorem fugientes lymphas suas alio deduxerant. Dura solitudo exesos telluris anfractus, & tenebricosas voragines, habitabat sola, nisi quod senex mulier

mulier hac quotidiana querela sanctam simul caniciem & solitarium
silentium rumpebat.

Quod possum, furtim lachrymas male invida mater

Nate tibi comisque tua, fero, consecro, dono.

Te patria pietas, te livida turba potentum,

Te veri sincerus amor, justumque, fideisque,

Perdidit; hanc tua fors: ambo periistis in uno

Crimine, si scelus est qua quondam numina facio

Immanis probitas. Sed non periistis & ambo,

Aut libertatem melior sententia reddes,

Aut si fata negant, adeone relanguit ardor

Quo geminam gemino partu dedis Ilia prolem,

Quo fecundum uterum generoso semine nuper

Conjugis implevit Mars Gallicus, ut sua damnas

Facta miser, timeatque sua superesse querela,

Qui reditura suis restauret Pergama Gallis.

Nescio quid spondet mansurum hac turris imago.

Jam feris Illyricum remis velocibus aquor.

Tyrrhenosque sinus. illum Galathea salutans

In tenero vultu vultus miratur avorum.

Ardet, amansque sui sum deserit Acidus ignes.

Ille quid? in dubio est! ejus connubia poscunt

Mille Dea. Velles cunctas, & in omnibus erras.

Hinc Arëthusa suis suspirat blanda sub undis,

Illinc Stympthalides male sano vertice currunt,

Et Melas, & Cyane, nymphaque Symatidos amnis.

At parte ex alia turrito vertice Divam

Vasta parens, lento incedens per littora passu,

Volvitur ante pedes, supplexque affata silentem est.

Imnuba restabam, sed tanta potentia forma

Virtutisque fuit. Protagonis imagine capta

Succubui. sensit victam, thalamisque recepit.

Post illum, mihi crede, places. sed sada jugalis

Non patitur sincera duos. tua cetera sunt.

Elige de multis. Tibi jam sua brachia tendens

Mitior occursat discusso Roma pudore.

Hinc Selyme matura thoris, ac vestibus aëris

Es laceris petit amplexus. Cui proxima fulget

Parthenope, & roseo spirans Bisantia vultu,

Imnumeraque urbes, quarum vel mœnia quondam

Borbonidum fregere manus, vel bellica virtus

Cognita disjecit trepidis à civibus hostes.

Dum loquitur, mentem fatidicus furor, membra omnia sui motus
deseruere. Nusquam post verum de Euandri successu vaticinium al-
tiore somno Carmentam Tyberino in littore Deus oppressit. Accessis

N n

qua

qua manus brachio committitur, indicem admovi; defecerat omnis arteriarum pulsus, succedensque in ejus locum glacialis sudor, pertinaci glutino totum corpus irroraverat.

Ecce dum sudorem extergo, frontem frico, pectus detego, deficienti spiritui ventorum spiritus præbeo, superveniens militaris cohors interruptit humanitatem meam, & quasi non liceret esse pium, in ignoto damnavit officium quod Romulus olim civica corona sine plebiscito donasset. Interim marcentes oculos quæ jam jacebat aliquantulum allevans reviviscere coepit, sive illam tumultus hostilis, sive frigidioris aëris libertas excitabat. Tum demum convertens iam me pallidos vultus, nutu servitii mei continuitatem interpellabat, & voce nondum firma, ut sciret cui beneficium debebat, de sævitiis præsentium querebatur. At illi maritimis faxis furdiores, & crudeliores Siculorum tyrannorum satellitibus, ne supplicantis quidem voto responderunt, sed, infestis manibus ori oculisque impositis, vocem simul & nutus cohibuere.

Trahitur publica via caducum annis & mœstitia corpus, exitium virtutis & regni ingens plaga, cum sub justo principe severitate dominantium ne verba quidem & lacrymæ impune essent. Et ne me lateret tantæ ferocitatis causa, inventus est aliquis paululum à turba seductus (dum matronam mœrentem & crines cum veste lacerantem alii advehunt) qui stuporem meum hac oratione discuteret.

Nullum unquam seculum hoc isto pluribus vitiis restagnavit. Verum, cum cæteræ virtutes pari fere sententia exulant; inventa est una Veritas, quæ catenis onerata, flammis tosta, rotis collisa, oleo ebullita, in perniciem suam subtilissima quæque ingenia invitet & acuat. Mirum tamen; tam cruenta virtus cultores invenit. Jam plures familiæ sanctis parentibus desolatæ, Deam colunt, quam in publico damnant: aut, suis tectis exclusæ, in sylvis delubra extruunt, & aras, *Veritati*. Jam rari nobiles priscæ libertati, qua maxime Gallia commendatur, non valedixerunt: hujus funus plangore & veris fleatibus persequi, ne potentioribus quidem scæminis licitum est. Hæc justissimi mœroris impedimenta, quæ miraris: ipsæque, ut audisti, regii sanguinis semina saxeo carcere serviliter inclusa, exemplo sunt, quam periculosum sit hoc tempore Veritatem sectari. Et ne me putes in depravatos seculi mores illegitima investiva excandescere, nondum repertus est, qui uberiori suorum sanguine Veritati parentaverit. Capiluporum gens, integritatis suæ fama, totam Germaniam impleverat: & quod rarius est, bonam mentem comitabantur nobilitas, & ingenium. Avus meus cum corpus suum ubique terrarum circumtulisset, nihil inertius tot insolentibus variisque monachorum sectis judicavit. Itaque centone è Virgilianis carminibus confecto, monastica otia, simulatam sanctimoniam, ingluviem, avaritiam, libidinem, ambitionem, petulantiam, & reliqua religionis prætextu multa scelera stylo alieno solertissime confodit. Plebs, quam nulla

catena

catena arctius superstitione confringit, non tulit ejus auctores mordaci dente lacerari. Ruit impatiens iræ, caputque veridicum Rheno merlit. Extimuit fluvius, proque sanguine timidas aquas contrahens, pallentes submisit fluctus, & Orpheo suo pepercit. Hic postmodo, relicta patria, cum duobus filiis in Galliam venit: sed & illa Germanica contagione vexata, nuper Mendacio sacrificaverat. Non potuit tamen, vir innocuus, inter tot fortunæ minas, & ingruentia undique pericula, libertatis suæ non recordari. Igitur, conversus ad antiquæ Satyræ morsum, doctissimo & jam suo versu Veritatis hostes perstrinxit. Cujus exemplum filii sequuti, pertinacissimis argumentis Romanæ lasciviæ bellum indicendo, videbantur immortalitate digni, cum idem ventus & navigationis auxilium, & naufragii causa fuit. Breves & mutabiles sunt humanarum rerum vices, & conditionis nostræ Fatum rector nunquam simpliciter indulget. Celebritas nominis, invidiam parit, invidia inimicos, mortem inimici, & nihil est tutius ignorantia. Parcite dolori meo vidæices umbræ: has lacrymas, desiderium vestri; hæc suspiria, posthumi pietas foras evocat! Absit, ut gloriæ vestræ invideam, quæ plus posteritatis est, quam vestra. Pro Veritate cadendo, fecistis ut heres laudis, non bonorum, essem. Sub oculis meis, avus, pater, avunculus jugulati, minus amicorum officiis, quam inimicorum crudelitati debent: illa, vitæ incommoda mitigaverunt: hæc, mortis ludibria simul abstulit, & immortalitatem largita est. Quid faciam? si Germaniam repetiero, ut extraneum, abdicabit. Quisquis enim miser à suis solatium expectat: nescit quam levi momento mutantur hominum ingenia: & quam repentino ab animis absentium memoria deleatur. Si in Galliis diutius moravero, ipsa me meorum funera docent quid timere debeam! nemo bene vivit inter parricidas. At ille optime Fortunam adversam sustinet, qui calamitates suas abscondit. Nullum solum infœlici gratius solitudine: in qua, nec parricidæ inveniuntur, nec alius, qui miseras exprobrat.

Hac deliberatione ferox, tantis casibus adspirantem reliquit; sed dum fugit, nescio quæ vox auxilium implorantis fugam ejus inhibuit. Conversus itaque ad notissimum sonum videt amici corpus vulneribus lacerum, & tam continuis fustium ictibus intumescens, ut ne Chiron quidem, attonitus ad tot ulcera, homini pessime affecto auderet sanitatem polliceri. At ille qui jacebat, undique circumlatis oculis, ubi in Capilupum incidit, quis crederet? tam pertinaci constantia in Onosandrum declamavit, ut facile esset conjicere, cum plus de ultione, quam de salute propria, cogitare. Potens, & efficax nomen est, vindicta: quod quisquis amat, & vitam simul spernit, & bona Fortunæ. Male sine stimulis satyras scribimus; admovenda sunt Poëtis infœlicibus calcaria, & atrocibus injuriis excitandus furor. Pacē tua, Botris, quod nuper Onosandrum poemā arguit, enervi, & flaccida facundia linguebat; nunc, quod offensus exclamas, mi-

randum sapit, & aliquid majus Hipponactis carmine. Cæterum, quoniam hoc & illud typographorum curiositas in publicum misit, hunc libellum aliena sarcina exonerare volui, ne quis aut extra rem procaciter immissa poemata putet, aut Onofandri odio invidiose deductum opus. Jam vulnera declamantis frigescente sanguine recruduerant, jam pallor suffusus totum corpus occupaverat, & qui jam victor adversus iram Deorum placebat sibi, intercluso spiritu, in sua potestate vocem non habebat, quo constantiam suam extolleret. Proh superi! quam facili ratione barbaris etiam precantia verba necessitas suggerit. Ille, ille Capilupus, qui colloquium meum, & amicitie nascentis jura contempserat, ut primum Borrida expiranti similem vidit, tam humano sermone, & miserabili gestu, perfricuit indignantem animum, ut ne dubitaverim quidem subvenire auxilium meum suis & amici miseriis imploranti.

Dum semicadaveri fletu magis, quam fomentis succurrimus, inter plures domos adverto chirurgi tabernam, & è fenestris dominum ædium subterlabenti fluvio purgamenta ejicientem: qui ut ad indicis vocantis signum cucurrit, tam facili medicamento fugientem animum, sensusque morientes revocavit, ut æger confestim salubritate toto corpore percepta itineri suffecerit, quod ad beatas ædes salutaris hominis ducebat. Ubi jussi consedimus. Tum novus ille Æsculapius ad nos.

Hactenus humanæ felicitati quodcumque illud est inimicum numen quibus suppliciiis potuit deserviit: tum demum ferocitati suæ habenas iniecit, & minus hostiliter peccat, & occidit. Levis mors est, quam gladius alienus infert; at illa miserabilis, & deploranda maxime, quæ alium percussorem præter moriturum non invenit. Biduum est à quo hospitem extuli, quem sua manus repugnantibus fati abstulit. Causa violentæ necis, Veritatis amor. Et ne vos aliquin sititores novitatis male texta narratione diutius detineam, hæc epistola (è sinu chartam producebat) quam ad amicum scripsit, antequam suis vulneribus generosum efflaret spiritum, totam tragediam curiosos docebit.

PERCAS EUPHORMIONEM

ULTIMUM SALUTAT.

UTinam & Fibullius conditioni meæ invidisset, & ego libertati. Aliquid erat, inter serviles notas quas olim fronti tuæ, jussus inussi, quod festinantibus divitiis anteferrem. Irarum ministros dominorum favor, dum evehit, strangulat. Ambitio, & luxuria, & libido, scenam desiderant: scena, catastrophæ. Non imus in servitutem, sed cadimus. Tamen inter sordes & paupertatem securitas habitat. At quidquid in altum casus elevat, aut alienis dolis concessum in dubio manet, aut statim festinat ad ruinam. Non prout
tantum

tantum iter est ad interitum, sed & præceps. Felicioribus etiam lubricum. Neque enim corpora modo, sed & ingenia, illis debemus quos sequimur: & nulla est deterior servitus illa quæ nos crebris muneribus, & iniqua secretorum vulgatione obligat. Alienum est, quod gerimus. Consilia nostra, & res per nos feliciter gestas, jubentium potentia sibi vindicat, injurius est, quisquis agnoscit quod suum est, & ut infidele mancipium, poscitur ad supplicium, rapitur ad pænam. Quo tandem (inquires) tuæ querelæ? Anemon à Callione injuriam acceperat. Provocat Callion ad certamen. Dum dubitat provocatus, ire, an recusare malit: solus invenitur Percas, qui, evidenti periculo, Anemonis generositati pro Callione objiceretur. Scis, opinor, quam æquis lineamentis utriusque faciem Natura distinxerit. Pari igne oculi fulgent, frons armatur ad severitatem, aduncatur ad audaciam nasus; & reliquæ oris partes, dum in utroque simili proportionem noscuntur, non invenirent qui sine errore à Percante Calliona sejungeret, si capillorum & barbæ color unus amborum vultus confunderet. Hoc nimirum restabat ut Callion essem; & sola pilorum caducitas, canescentisque calvitiei squalor horridus, ignobilem à nobili separabat. Itaque novo capillamento, quod colore Callionis crines referret, oneratur innocens caput: & barbæ fictitia supponitur barba, deducor in arenam, componor cum Anemone, in statu sto, petor, excedo, persequor; non animo, non arte vincebam; casu vici. Anemon quippe verum me Calliona existimans, dum magno impetu ictus ingerit, attrito in lapidem pede, excussisque è manibus armis, in terram ruit. Non insolenter usus sum victoria; contentus hostilibus spoliis, sine cæde domum revertor. Timuit Callion, ne vulgata pugna nomen suum ad infamiam vulgaret. Summoveor domo, & prisca familiaritate in odium versa, hoc mihi cum multis commune præmium fuit, ut satis esset fugitivo si viveret. Quam repente rerum facies immutat? ecce victor supplex à victo vitam petit. Ad Anemonem confugio, & illi ut acciderant singula fideliter exponens veniam merui, & quod venia dulcius est, amicitiam. Jam non servus, sed comes, & aliquanto etiam Anemone major, si ad illius humanitatem mea in ejus domo perpendatur auctoritas. Tum denique inquirentibus quænam fors me cum Callionis hoste conjunxisset, placuit mutationis meæ causas ad hanc historiam referre. ne quis aut ut malæ frugi servum contumeliis lacefferet, aut Callionem ut Anemonis victorem laudaret. Non distulit tumor timiditatis suæ testem ad Callionis aures inconsulta diligentia perferre. Tum demum vehementissime exarsit, & ad fugitivum persequendum crudelissimam licitorum manum misit, quæ captivum quia comperta & vera narrasset per tormenta laceratum cruci infringeret, & publicum spectaculum ad crudelitatis etiam satietatem rotæ impositum populo exhiberet. Non hostem indignantem, sed potentiam indignantis verebatur Anemon, qui sacrum jus hospitii ad ultimum servasset, nisi

Callionis domesticos, & affeclarum numerum timuisset. Ut ergo & nomen meum morti eriperem, & corpus barbaræ multitudini, derelictus ab omnibus, à meipso tandem petii auxilium, ut doceam omnia illi patere, cui aditus restat ad mortem, modo in extremo libertatis osculo velit expirare. Hæc ista qua ad te scribo manus, ut epistolæ simul & vitæ finem faciam, invitat, & armata ferro, aramento deficiente, dum sanguinem poscit, solum hoc permittit ut inferam. Vale.

Adhuc extremæ tabulæ à legentis dextra pendebant, cum cubiculum in quo eramus senex canus intravit: hunc clypeata publicorum satellitum phalanx, cum plebis infirmæ turba miscellanea, sequebatur. Tum ille proclamare cœpit, majestatis reum hospitem nostrum esse, qui tabernam suam contra Divorum Marci & Commodi edicta fugitivorum asylum fecisset: se, legis Faviæ & Senatusconsulti Modestiniani auctoritate, ad Percantem inquirendum missum. Nec quæri, an domini pecuniam servus interverterit: constare è voluntaria fugitivi nece, majus admissum crimen. Nimirum, maleficum, proditorem, non tantum Callionis vitæ insidiatum, sed & in gloriam famamque integerrimi & generosissimi hominis imprudentissima calumnia invecutum. Illum, & scelera simul sua, & supplicia quibus destinabatur, transulisse in fautorem & celatorem nocentissimi mancipii.

Dum rabiosa voce in transfugam, & hospitem transfugæ perorat, injectæ chirurgus nequicquam reluctanti catenæ, & in proximos hortos impetu factò, nuper inhumatum Percantis cadaver cum hospite quondam suo publico plaustro, quo damnati ad supplicium vehuntur, barbara feritate imponitur: interque nostras, & bonæ vicinæ lacrymas, eodem funere, mortuus & vivus inferuntur. Cui demum (inquam ego) futura est secura quies, ubi fato functis denegatur? quæ tranquillitas sapientum animis, ubi locus non invenitur quem tuto incolant? umbræ foelices ab Elysiis eruantur, & inter beatorum sedes noudum Veritas effugit pœnam? Blandum subrisit Botris, & exclamationem meam oratione tam placida suscepit, ut videretur Phœbus inter nubes nitidum coruscare, aut in tempestate tranquilum Neptunus apparere. Et tu etiam (inquit) ex illis es, qui mortaliū crimina Deorum exemplis nesciunt in virtutis locum transisse? hodie non meretur hominis nomen, quisquis erubescit cum Diis peccare. Auctores scelerum facimus Deos: & nullum numen superstitiose colitur, nisi prius, hominum nefariis cupiditatibus, suis vitiis auctoritatem fecerit. Impii parricidæ Saturni exemplo delirant, perjuri amatores Jovem imitantur, Venerem improbæ meretrices, Mercurium oratores ampullati, Apollinem multiloquaces Poëtæ, Æsculapium impostores medici: & quicumque in hanc lucem blandiente Fato venit ut aliquid male faceret, nihil unquam sine suffragio Deorum immortalium fecit. Desine mirari incredulis satis

est

esse ad mendacium fidei, ubi fabulæ ad religionem simul, & ad præsentis vitæ felicitatem, conferunt. Hic, luctante lingua, osculum illi adfigit, quem mox occisurus est: ille, dum Deum Fidium invocat, amicitiam violat: alter, effuse moeret adversam in alio Fortunam, quam ipse dedit; & sera indicia ambitiosi affectus, à lacrymis quærit: sævi iudices eodem momento, quo cuncta litiganti promittunt, mendacitatem minantur: advocati nunquam sine spe clientes suos decipiunt: illudunt credulis procuratores: imponunt Theologi omnium animis, docentque nulli timendos esse Deos, hoc dilemmate: Si Dii sunt, inquirunt, & ipsi salutare, nemo nisi furiosus veretur salutaria: Si non sunt, stultum est timere quod non est. Quid plura? ad eum gradum pervicax seculi perversitas venit, ut humillimi etiam spiritus homines in perjurium loquaces sint, & in alienum damnum facundi. Inter male sana parentum præcepta crescimus, pueri auditione fabularum delectamur, senes narratione: inter lusus & seria inferimus falsum, & tantis injuriis emitur ambitio, ut sine homicidiis leves sint rapinæ, & extorsiones sine querela, ubi miseris etiam omnia præter vitam eripiuntur. Avidum in humanum genus, & invicem sibi obstat; quicunque rapuit, alienæ aviditati exponitur; nulla felicitas in tuto est. Pessime quippe cum virtute vivimus, & quisquis in solitudine sibi contigit, languere in otio dicitur, & inerti animo ea de causa tranquillitatem quæsisse, ut se civilibus negotiis eriperet, & imminenti tempestate timide subduceret. Negant mortales cæteri, philosophum illum esse, qui à terrenis animum dimisit ad divina: & inter plausus, quibus mendacium excipitur, luget Veritatem non dum postliminio rediisse. Dialecticam eam tantum admittunt, quæ luci tenebras ingerit, ut fallat: quæ ratiocinationibus, ut vocant, suis obruit rationem, & intentum vanissimis syllogismis auditorem ad decipulam ducit. Laudant Physicam è nugis Poëtarum ortam, quæ, dum solo Naturæ spectaculo respirat, non invenit Deum: & à feris, quas suus instinctus ad omnia movet, didicere violentiam, cædes, furta, & alia scelera, quibus maligna mortalitas ubertim restagnat. Quid dicam de Metaphysica? quam ideo recepere, non ut Deum esse ostenderent: sed ut simplicitati delirantis populi obscurissimis nominibus, & nunquam intellectis, insidias struerent: & ideas, materiam, formam, transcendentes, introductiones formarum, essentiam, & similia, vitiis suis accommodarent. Quæ omnia facilius creduntur, quia non videntur: & fortius inconsultas aures implent, & rapiunt, quoniam humana fragilitas ad dubia & falsa sua sponte inclinatur.

Accedit ad ea & quantum genus Philosophiæ, quod Morale appellatur: & cum multi sint, qui variis præceptis tenera formaverint ingenia, solus Theodorus in pretio est, qui affirmat, omnia crimina in sapientem etiam cum laude cadere posse: oris & habitus modestiam, famamque affectatæ sanctitatis, non modo sceleratissimos excusare, sed & contentiose, antequam fata poscant, adscribere eos cælo.

Improbos mores tristitia vultus, & religionis obtentu quasi tenebris obvolutos, per virtutis speciem expirare. Tegenda obsequiis frequentibus odia, ut per servitii & familiaritatis jura tutione fraude quodlibet perficiatur scelus, cui & ipsa Fortuna peccatrix foelicitatem solet indulgere.

Hæc ut palam prædicabat, publicum odium in se convertit. neque enim magistratus tantum cum sua turba hanc declamationem cum fastidio audiebat, sed & quisquis in eam tabernam confluerat spectator pendens exitus, aspernabatur importunum oratorem. Jam murmur, jam clamor, minæ, injuriæ, ictus, & quidquid aut tumultus, aut furor, iratis suggerit. Tardum est, differre, quod expedit. Inter tot hostes Hercules sine vindicta cecidisset, & quicumque alius à suis viribus auxilium expectasset, aut à mora, hellebori potione sanandus erat. Igitur fugimus non inviti, sed ab ingruentibus undique periculis invitati. Per anfractus deinde obscurissimos, & deserta sylvarum egressi, in eum locum descendimus, quem Apollo, si viveret, præferret Parnasso. Nemus præaltis densisque frondibus umbrosum, nivatas fontium lymphas, & nunquam sitientes arenas, sua opacitate veluti propugnaculis tegit, exclususque dies dolet lumen suum ad interdictum venisse. Sparsi tamen flores, qua subtilissimis radiis Sol penetrat, viride gramen prætexunt, & zephyris dulce errantibus odores præbent quibus nutriantur. Præterea, arborum radices musco circumlitæ suas vires adhærente humiditate temperant, & erumpentes certatim truncos lætioribus ornant brachiis. Tota sylva arguto lusciniarum cantu perstrepebat; quem simul aura levis commotione foliorum, & placide manantium fluviorum loquacitas suavi murmure interrompebat: quibus cessantibus, sub platano, quæ in immensam altitudinem surrexerat, bonus Tarnias hac cantilena antiquis delirantium Amorum flammis valedicebat.

Adhæsi quondam domina vultibus

Servus Cupidinis.

Solutus vinculis satis est. Impetus

Invenit exitum.

Beatus quisquis placido naufragus

Dat vota littori,

Procellas temnis Veneris perfida,

Ridetque turbidos

Amoris fluctus. Metus ut spes abis:

Nec liber invidet

Amantum veris querulus gaudiis.

Hinc pulcher ingerit

Cupido lusus: valida dextera

Illinc necem ciet.

Faceffant arcus, pharetra, & spicula

Sava libidinis.

Procax

*Protax juvenis reperit torridis
Fervoribus modum.*

Tam leni concordia ad vocem pulsabat resonantes citharæ nervos, ut Sirenum contemptor Ulysses, arbori navis alligatus, vincula dirupisset, etiam cum periculo novum Ariona propius auditurus. Oculi ad sinistræ manus motum adhærentes addebant canenti gratiam, Musarum & Charitum dulce temperamentum. His, aut similibus modis, à Deidamia gaudium Achilles extorsit. Tum demum languente brachio citharam demisit in terram, complicatis deinde pedibus, & dextro cubito genui impresso, sic ad Daphnidem (qui sub ejusdem arboris umbra sedebat) cum lacrymis infit: Mille nos casus quotidie collidunt, sed generosus animus concitatus ad honesta, aut nihil timet, aut si ad aliquid expavescit, malum illud est. Nescio an adolescentiæ meæ vigor, an naturalis impetus, ad libidinem proclivior fuerit. Jam sero, immo vero jam nunc, stultitiæ meæ me pœnitet, & pallido horrore ad omnia blandimentorum nomina contremisco. Sed quoniam jubes me, Daphni, delirium meum meminisse; vel iratis etiam Cupidinibus, & mirum & sævum sine mora memorabo.

Illum ex negotio petebam. Forte Pactoli fluminis in ripa lilienses mulieres Junoni sacrificaturæ exierant muris: omnes si non Deæ, credi tamen poterant: & forsitan inter tot calentes formosarum foeminarum sinus, melius quam in Cypridis gremio nondum satis defletus Assyriis Adonis latuisset. Cunctis eximium pulchritudinis aureæ decus, amantius tamen in una nitebat. Utpote cujus genis nix inherens purpureo madefacta sanguine, extingueret rosarum & liliorum nativos colores. Collectam frontis modestiam duplici semicirculo instar crescentis Lunæ æquabili meditullio supercilia nigra cingebant; radiata lumina imminuebant naso, & veluti è vallo in aggres, inevitabile Amoris telum vel & in innocentem spectatorem sine delectu torquebant. Jam crines ad captivitatem flexi, quot orbibus vibrabantur ad gratiam, totidem laqueis hominum libertati insidias fecerant: & ipse purpureus in labiis color, videbatur, humani cruoris continuo potu in tantum ruborem venisse. Cervix alba, & sine gemmarum fulgore satis suis deliciis ferox. Infra gemini folles, Cupidinem undequaque spirantes, incentivo & ad pruritus etiam frigidos invitante motu sororiantes pulsabant papillulas, & à suo subsultu lumborum levitatem indicabant amatoribus. Nihil vetabat advenam cultorum turbæ adscribi. Etenim sicut divinitas, sic forma (coeleste donum) laudatorem nullum à cultu suo semovet.

Contremui, sensere novas præcordia flammæ;

Hæsit & in vultu, qui fuit intus, Amor.

Haud aliter nivea depastus amore juvenca

Taurus agit spumas, & pede saxa ferit.

Nec mora, stimulatus ardore, accessi, atque ita compellavi. Crede mihi domina, fax recens ad illud incendium parat se. Quod si negli-

gis, vel post morulam non poterit extingui. Quod si peregrini vota admittis, ecce tibi duo magna Numina concilio: Amorem scilicet & Apollinem. Illum tui oculi è cœlis, ubi æque ac in terris imperat, eripuerunt, ut mihi traderetur, & ego illi vicissim. Hunc vero tua ista facies formata ad invidiam Dearum litigantium in Idæo monte è consortio Musarum ad laudem suam vocavit, ut scires, tantum speciei miraculum unius viri custodia tegi non debere: nullum esse bonum, quod commune non sit: & formositatem ideo dari à Diis, ut à pluribus ametur, & plures amet.

*Quocunque aspicias, nil toto majus in orbe
Collucet Phœbo: tamen hic communia vulgat
Lumina, & incertis inconstans ignibus erras.
Aureus huic color est, & sunt argentea Luna
Cornua, uterque tamen non aquo lumine flagrat,
Vertentemque suis definit cursibus annum.*

*Lympha fluis, formosa fluis: seu Dadala rupes
Fendis, & irato pertundis marmora fluctu:
Seu tu prata rigas, Cereremve inducis in armis.
At formosarum tamen est communis aquarum
Usus, & astricta nulla sub lege vagantur.
Sola nocens, ingrata viris, ingrata puellis,
Perque nefas, & triste decus, male ficta, reliquit
Lex thalamis speciale malum, quo frigidus olim
Tutior in domina conjunx amplexibus esset.
Hæc inter morimur, sævæque Cupidinis ira
In vetitum ruimus. Nam quem non improba carpit
Forma, vigorque animi? sic Tantalus unminet undæ.
Qua refuga ora senis nullo pro crimine ludis.
Impia quid damnas tam justas Iulia flammæ?
Quid terras fidei & probitatis imagine vana
Fæmineam mentem? Furor est, concedit, & offert.*

*Qua quia jussa negat, cur sic sejungis amantes.
Et concedentem secludis barbara cunnum?*

*Quem fastidito demulcens rore maritus
Ad plenos acuit coitus, optataque furta.*

*Quid non cessantes custodis in arbore fructus,
Dure marite, ferox, & sævo savior Euro?*

*Ille tuus selectus ager, sulcatus aratris
Pluribus, uber erit, non illum deteret usus.*

*Deperit unde nihil; contra sæcundior alto
Imbre tuinet, largoque potens in semine surgit.*

*Quam misera est natura hominum! mortales iniquas
Cura dedit leges, & quod tot furta Deorum
Ostendunt, audire pudet. Sic Iuno Tonantem
Lusit, & accepto decepit adultera flora.*

*Qui flos in teneris secretus fingitur hortis
 Impragnasse Deam, & thalamos lasisse pudicos,
 Mentula erat, duplici turgens plus cornea bulbo:
 Lacteus huic caulis, sed quem pro stipite posses
 Accipere, & firmum duris aquare cupressis,
 Aut nisi purpureo vertex fulgeret ab ostro
 Totus ebur nigrum, cujus vel lilia possent
 Intactaque nives tantum cupuisse colorem.*

*Cuncta Clio nosti. tu, qua Junonis amores
 Vidisti, narrare velis, quo Jupiter igne
 Arserit, an stricto trajecerit ilia ferro,
 An frendens fulmen dextra librarit ab aure,
 Serosamque ferox injecerit Ægida tergo.
 Risit: & immunda tractando virilia palma.
 His quoque furta placent, conjux, ait. utere donis
 Qua natura dedit: non sum tam tetricus, ut, quos
 Sensi ignes, dammem: brevis est injuria nostri
 Et secreta thori: meus est genetricis in alvo
 Imperfectus adhuc infans. Tu nate parentem
 Aut sequere, aut penetra Stygias injurius undas.
 Dixit, & in medio placidus consedit Olympo.
 Tantorum miseri cur non exempla Deorum
 Mortales sequimur; cur non communia testæ,
 Communesque thori, sacrum de corde dolorem
 Depellunt, demptisque solers clementia sulcis
 Zelotypas mulcet frontes? Hoc itur ad astra
 Limite: quid Divum donis foelicibus obitus
 Iulia? & ingratis servas tua jura maritis?*

Ad hæc illa; Bono animo esto, inquit: neque enim huc sine Numine venisti. en, & Amaryllis Tamiæ mutuo amore mancipata est, & jamdudum pari cupidine ad integram voluptatem suspirat. Facito ut probus miles ad excubias hac proxima nocte in conniventi lumine agendas cum armis venias; non ultra differo, quod petis: Veneri sacrificaturæ minima est de Junone cura. Effice tantum ut memineris domicilii mei quod peto, ne cum abierit dies & tu sine lectulo vigiles, & ego sine amatore. Processit deinde per amplissimam civitatem, pererratisque pluribus vicis, ingressa est domum tam multis insignem ædificiis ut oppidum sola facere posset. Quod si ab ædium fronte interiora conjicere licet, in his majus erat aliquid aurea Neronis domo.

Commodum Sol ad Oceanum cursus præcipitabat, & minori lumine inter diem & noctem Vesper nitebat, cum felices tenebræ intenderunt se cœlo, & patentes fores in ipso limine mulierem exceperere furtivo susurro, & qui tamen audiri à vicinia posset, Tamiam appellantem. Non dubitavi me meamque fortunam ad vocantis arbitrium credere.

credere. Nimirum Amor ex hominum animis *timorem expectat*. Illa manu prehensum ubi per flexuosos sinus *amplissimæ domus* pertraxit non repugnantem, eo se mecum cubiculo *inclusit* quodluxus, credo, speciale sibi domicilium elegerat. Ibi *nive candidiores cereæ* faces sua multitudine immiserant diem, & eas *brachia per diuisa* aula exerta tota ex argento sustinebant. Ebore *candidissimo*, testudinibus cupressinis, & iaspide, summa parietum *refulgebant*. Lectum circumdederant parapetasmata phœnicei coloris, aureis limbis ad immane pondus onerata; aureæ quoque *simbriz stragula cingentes* totum fere tegebant pavementum, quod *varii marmoris solerti* conjunctione ad Veris etiam invidiam & reddebat omnis generis *flores*, & servabat. Adeo vitia ad virtutis speciem ornantur, ut, qui quondam in Cincinnatis & Fabriciis Virtus fuit divitiarum contemptus, ille hodie inter luxuriam sæculi usque ad nauscam calcantium regnet.

Tum mensam illa quæ mihi itineris dux fuerat ante focum erexit, impletamque selectissimis bellariis, & poculis Liberum patrem spumantibus, indixit postcoenium: interque mutitationes Veneris hortatrices, cui serviret, exposuit.

Jam octavus est annus, à quo Amacho ditissimo homini, sed ad fastidium stolido, Amaryllis nupsit. Caveant puellæ quæ *foelicitatem* suam ad numorum mensuram metiuntur, ne inter *devotam* amatorum turbam eum conjugem eligant, quem *splendor auri*, non *virtus*, non *ingenium*, non *inguinis indelessi grave pondus etiam ultra* desiderium commendant. Inter aurum & argentum jacet Amaryllis, & in nuptiis vidua, ignorat quem habitura sit heredem. Tamen, castissima mulier, tanto ardore ad quæstionem liberorum fertur, ut nihil sinat intentatum, quo prægnans uterus expectatissimo partu aliquando successorem resolvat. Absit, ut de tua forma tantum præsumere velis, ut credas te ab Amore ad tantæ *foeminæ amplexum* vocari! quoties ardere se dicit, toties fumum dat, non fidem: scilicet ex ambitione audientis, non ex cupidine sua jurat; neque enim habet pulcherrima mulier quod diligat; nec magis formosa quam pudica, sine crimine oscula dat, & accipit; interque *varios concubitus* non invenit adulterium, quod non coitus, sed ad libidinem æstuantis mulieris voluntas facit. Pridie dum ante aras stare, & thelita oratione sollicitaret in auxilium suum salutarem Venerem, visum est Deæ simulacrum annuere voto precantis. Crepuere injectæ focolaurus, & splendidissimo nitore colluxit templum, subridensque amico numinæ Venus, nunquam minus dubia voce hoc oraculum expressit.

*Qua largus diti restagnat Pactolus unda,
Et qua luce Dea Funoni sacra parantur,
In Tamiam sevi flammas jaculabor Amoris:
Cor grave vulnus alet: subitus rubor ora notabit,*

Prætor

Præbabitque suos ad verba precantia vultus.

Sustine; quodque petet, facilis concede precanti:

Non ante exerto sua cornua Luna reduces

Vertice, quam tumido tua viscera pondere crescent.

Mater eris, gravidaque tibi Lucina favebit.

Ne mirere igitur, amatorem te tam cito receptum, quem Dea (sub cujus tutela totus orbis agitur, & quæ jura pariter cœlis & terris dat) jussit in pudicos thalamos admitti propagandi generis humani causa. Cura Numinum si non maxima, tamen aliqua sumus, &, quodcunque sine illorum arbitrio fit, inutile putatur. Amachus infauſtis ominibus quo die Amaryllida duxit, frigido congressu interfecit cum virginitate foecunditatem. Succedere in illius locum quatuor fratres, & Amachum dum à sterilibus thoris arcent, conturbatis seminibus illuserunt forori. Istorum impotentia totam familiam in solatium vocavit; sed inter tot futurorum millia nondum inventus est, qui desideratæ sobolis imprægnatione repararet labentis domus ruinam.

Ea adhuc loquente, in cubiculum in quo eramus præcipiti passu venit Amaryllis: excussæ fores stridenti cardine converterunt ad sonum suum oculos narrantis facundia penè obseratos in somnum. Colucentes faces ad ejus conspectum visæ sunt majoribus flammis ardere. Nimirum ipsos etiam ignes geminus ille ocellus mortalis nymphæ urebat. Quæ postquam moras suas importunitate mariti, & familiaris vigilia excusavit, Amatores, inquit, & tenebras quærent & secretum. Statim reducti postes, & janua, admotis repagulis ad securitatem, laxata. Omne deinde nocuum lumen extinctum, & rorans balsama lectulus ad gaudium semiapertus. Crediderim illum poetas olim speluncam fecisse, in qua Dido tantum Æneam sustinuerit. Delectata illa ancillæ sedulitate multum risit, & brachiis huic collo injectis, & ad osculum sese ore ultro offerente, Torus, inquit, iste latebras suas debet hujus vernæ officiis: at tu, dum quas sensurus es flammæ imperant abscondere, illis silentium. Hoc dicto sæviit arctius in amplexum, & hiantibus labellis tremulam linguam in os stupentis condidit, interque gannitus pertraxit in torum amatorem jam cadentem.

Scis, Daphnis, quæ bella tanta libido lasciviente lumbo suscitet; qua amantum voluptate succubæ mulieres crebris subsultibus & lubrico spinæ motu amoris indulgent; quæ petulantia ad reciprocos morsus soleat in ipso profluvio seminum jacentes efferare; quæ salacitas varietate congressuum Spintriarum inventa superet, aut Elephantidis libros? Crede hæc omnia in thalamum nostrum venisse, & tandem longo & repetito certamine fatigatos, in altum somnum descendisse: postera die, refectas cibis vires, ad hujuscemodi colluctationes conversas; & durasse ad confinia mensis voluptatem solidam, donec in foetum obstipato Amaryllidis utero Veneris oraculo fidem fecerim.

fecerim. Ipsa tandem consuetudine satur petii missionem, cum illa & languori jam meo irata, & puto ad novitatem erecta, quod petebam etiam ultra expectationem facili nutu concessit; addita hac monitione.

Si, inquit, tam prospere Dii tecum egerint, ut possis inter virtutes tuas taciturnitatem numerare, invenisti, quæ fidelitatem silentii tui insperatis honoribus aliquando remunerabit. Si vero tua ista lingua importuno motu secretum revelaverit, scias te certissima nece ejus temeritatem luiturum. Longæ sunt manus & implacabiles mulieri læsæ, utpote quæ nunquam torpent, nisi post excidium provocantis. Excitatur desuetudine furor: cumque alii mentis impetus, & violenti affectus animi, tempore, longaque absentia, veluti tectus ensis, rubiginem contrahant, sensimque minuantur; ira, cui loquacitas male sani amantis causam fecit, non invenit in femina modum. Et, ne me putes ad minas inanes & fictum supplicium descendere, advocetur hic Hippocomus, ut traductus lanienæ, doceat Tamiam quid timere debeat. Pervicax est in famam meam Fortuna, & in ipsa domo dudum invenit qui pudicitiam meam noceret. Nimirum quem è stabulis, & ab Hippona, ad domestica servitia contuli, quem in hunc recepi torum ut per luxum & illecebras conditionis suæ oblivisceretur, gratiam meam tradidit, & nefario sermone tot mea in se beneficia ingratiissimæ loquacitatis scelere polluit. Adeo etiam in serviles animos virilis sexus consuetudo descendit; qui, ubi ad satietatem libidinem explevit, ludibrio habet amatam, & superbo fastu negligit Cupidines nuper pernoctationibus, lacrymis, suspiriis, & exitiali penè inedia quæsitos. Lentius in Africa qui ros ad medelam corporum inter Auroræ rosas è cælo salutaris cadit, ad primos nascentis Solis radios expirat.

Sub isto fine sermonis perductus est Hippocomus, homo lascivæ frontis, oculis petulantibus, nigro crine, barba primula, & nondum ad mentum delicato & tenello vellere descendens. Solum pectus, quod ad inflatorum utrium speciem protuberabat, deformaverat formosissimum corpus. Quod Doris ministra ubi ad infelicem trabem arcte colligavit, egit retro cubitum vestes, & alte succincta supposuit patientis pedibus argenteum labrum. Nec mora; quem tenebat gladium tam alto vulnere in Hippocomi pectus condidit, ut sanguis erumpens uno impetu penè totum labrum impleret. mox inter cruorem evulso corde aperuit os nil reclamantis, & extracta viscera carnifice manu præbuit ut manderet; addita etiam hac imprecatione, Pari nece damnatum spiritum ejiciat, quisquis impudicam quam fecit insolens diffamat probris, & in bonam amatæ famam dedignatur mentiri. At ego, ut eram semimortuus, eandem crudelitatem frigidis horrore expectabam: eratque summum trepidantis votum, mors mitior; quam in pretium præcipitis obsequii serio advocabam: sciebam, quippe raro subsistere lassam feritatem, pantheræ in modum, quæ

quæ plus, quam exigit fames, devorat: Cum sæva Amaryllis, & sævior Doris Amaryllide, monitum meminisse Hippocomi supplicii, expulerunt domo.

Tandem refumo animos, & domicilium Circes & Sirenum insulis crudelius pernici fuga relinquo; quæsitoque diverforio & invento, per totum triduum inclusus quæ videram identidem replicabam. O Dii! rem perditam; matronarum noctes morte minus, aut exilio omni nece pejore. Inter delicias eo sensu venit homicidium, ut ad illud publicus minister palleſceret? Quid me crudeles fœminæ jam Stygiæ paludi innatantem momentariæ luci restituiſtis, ut sævius postmodo peream? Hæc vestra benignitas inofficiosa est, quæ, dum parcit, differt supplicium. Permittite me in quietem, & sine mora expectanti orco paratam victimam reddite. Quo enim pertinet Hippocomi pœnæ novitas, nisi ut moneat, impudicam, dum formam prostituit, ad omnia scelera sine lege ferri? At enim ille in tormentis non modo vocem, sed & gemitus habuit in potestate? Præcipiti cursu profluens è visceribus sanguis, inter saniem tabumque elapsus, veterum olebat? Audaci ancillæ dextera cor extractum, minus humano erat, & pectora cum acuto stridore rupta, fidem etiam istis oculis negant? Omnia hodie in mendacium effinguntur: mutuatam personam ne quidem ante Deos exuimus, & nisi quod humanæ fragilitati divinitas accommodatur, jam pridem vacua fulminibus manu inter nubes innocuus Jupiter spectaret crimina, non puniret.

Hæc ut sæpius repetebam, exsonuit ostium, mira res! præbuerat aures querelæ Hippocomus cujus funeri condolebam, jam non cruentus, nec gibboso pectore: cæterum timidiore vultu quam nuper evulsionem cordis viderat: qui ut deprecanti similis sese ad genua mea incurvavit, Parce, inquit, in tantam fœminam invehi, cujus iras & ipsa cœlestia corpora sentiunt. Minus est, quidquid de Medea dicitur: etiam in cogitationes hominum furtive irrepit, & absens audit absentes. Quod ante peractum alieno sanguine, & sine vulnere in ostentationem venit. Quippe pellis ovis innocuæ, cum visceribus, cruore; & corde suo, firmo adhærens ad hoc pectus glutino, & cultrum Doridos exceperit, & dissimulatum Amaryllidis furorem in exemplum luit. Dii melius quam ut fictum supplicium vera cæde caput tuum respiciat: nescio quid in salutem tuam hoc amico ore Deus agit, admonetque veloci fugâ certissimam necem vitare. Neque sum tam effera barbarie ut patiar eum, quem fata eodem amoris fructu satiarunt, indignissimam morte perire. Quis scit, an ille Amor, qui nos in eundem thalamum compulit, ad eundem tumulum aliquando feret?

Gratias egi inexpectatæ hominis humanitati, & verbis ad communem urbanitatem expressis, ubi vitam monitioni suæ debere me longa confessione monstravit, juravi illam redditurum quandocunque voluisset: & data invicem acceptaque fide, in hanc solitudinem veni.

Ad

Ad istum modum suam Fortunam memorabat Tamias: ecce dama famelicorum luporum rabiem fugiens, visa est à nobis auxilium deprecari. A cursu anhelabant pectora, & os supplex extremam lassitudinem despumabat, quod lacryma ab oculis cadentes sine missione humectabant. Dum surgimus, pedum attritu qua jacebant folia fragorem fecere, qualem Zephyrus arboribus obstrepens in sylvis amat. Us vero in eam qua eramus partem contemplationem Daphnis iniecit, quasi monstro perterritus dirigit: laxata postmodo voce, tam validum insonuit, ut crederes ad imperium Fovis fulminantis totam Mundi compaginem develli. Qua tandem (inquit) causa in has terras descendis Alithophilus? qua illum numina reddidere quondam misero, nunc demum beato Daphnidi? longam moram fecit properanti amicitia quisquis Deus tam amica lumina istis oculis tandiu negavit.

Non erat dilectus sodalis tantum sibi, sed exilii sui tædium spargit in amantis corda, & maximam partem miseriarum quas sustinet transfert in absentem. Teneo te Alithophile, & nunc osculis tuis ad satietatem fruor. Venit simul in amplexus tam arcte hærentes ut spiritus libertati tormentum facerent. Excepit alios liberali salutatione Tamias, & sinuato corpore ubi utriusque vestigia inutili urbanitate penè vultu pressit, invitavit ad proximos lares.

Jamque illis præcedentibus, è collo meo Daphnis brachia dimovebat, languidumque corpus eo liberaverat onere, quod nec Atlas ferret, nec Hercules humeris suis imponi pateretur.

Dum præeuntes sequimur, advertimus casam, quam in Philemone Jupiter damnaret, & Romulus inter paupertatem nascentis regni fastidiret: tamen Daphnidis, & Tamiæ domicilium. Rami pingui argilla obducti muros faciebant: ad eandem æqualitatem dispositi juncti palustres tectum fecerant, imbribus repentinis decursum, & quotannis renascentis subsidium hiemis. Janua pluribus palliis simul junctis stabat, ventorum ludibrium, & quam suum limen nondum senserat. Intus vero varix picturæ, ea manu natæ, quam Apelles quondam suæ prætulisset. Supra tabulas pittacium erat cum hoc titulo:

LABORES ACIGNII.

In prima ille dolorum artifex suam vestem indutus, supersticioso passu religiosam majestatem tentabat. Sol nunquam magis lucidus vultus hominis quasi persona tegebat. Micabant in omnem partem contorti radii, oculosque ingentis turbæ suo fulgore perfringeabant. Hic, elatis in sublime manibus, ascititiam gravitatem mirabatur: ille, pronus in ora: alius, genuum flexu: quidam, votis: erant etiam qui donis & humili cultu quasi Deo supplicarent: Præcipue sordidæ conditionis viri, effæti senes, simplices puellæ, puerique ferulis objurgari soliti: Adulteræ quoque matronæ, lenones impuri, spintrix famosi, & quisquis alius aut aquis ablui crimina putat, aut tralatitia confessione tolli. Infra isti versus legebantur:

Quid

Quid solis radiante Veritatem

Flamma fingis? iniquus es. Deam illam

Jampridem gemina Deus catena

In calis retinet, negatque terris.

In secunda tabula subigebat Acignius clune agili & crissantibus lumbis nequicquam reluctantem Deam. Reliquerat flammeum pudicos oculos, & aridam terram diruptum sparserat. Circa geminæ lances inæquali pondere arenam urgebant, & omnia quondam Justitiæ ornamenta velut in fornice jacebant. Mirum! Protagon eo vultu quo quondam serenitatem nubibus dabat, & tranquillum pelago, spectabat inter malignum robur & leges iniquas, virginis ejus infamiam, cujus ope nuper avitum regnum receperat, & vim male imperatam cum proceribus & senatu ridebat. in ista breve carmen erat;

Olim Poëta Themida jurant virginem;

Sed mentiuntur, passa jamdudum est nefas.

Tertia notissimorum hominum etiam ultra naturam reddebat imagines. Dolzeus, Robertus, Durantius, & Martillierius, hiantibus labiis putabantur declamare. Scribebant Carmina Douze, Scaligeri, & Lermæi. Ad solutæ orationis licentiam calamos torquebant Casaubonus, Pascalius, Barclaius, Grotius, & Hogerbeetzius. Pyramidem cadentem sustinebat valida manu Servinus. Torquebat fulmen in subjectas aquas Atlæus, & per Styga jurabat nunquam se permissurum quidquam de Senatus amplissimi fama diminui. Agebant alii alia. Interim vertebatur in fontem pyramis, & expatiatum flumen in maris speciem spargebatur. Solus Acignius, obtentu virgæ quam dextra tenebat, imperabat æstuanti undæ, quæ videbatur mandatum ejus audire, & iratis fluctibus indicere reliquis exitiale bellum. Unde fons incipiebat, hæc literæ erant, AQUA VIVA. A latere vero ejusmodi epigramma:

Hic vere est Moses dum saxis exprimit undam.

Et frangit sæva Gallica jura manu.

Sancta patrum decreta jacent, Deus auctor in illis

Laditur; offenso quis dabit arma Deo?

Vos estis fortes anima: Vulcania sela

A vestra tantum sunt fabricata manu.

Excute infestis hostilia spicula dextris;

Victima non fuerit gravior ulla Deo.

Aperiebatur in pratum quarta, quod penicilli luxuria diversis floribus impleverat. Hic serenæ tempestates disiectis nubibus reseraverant diem, qui ab excussa terra candidissimum liliū accipiebat. Erumpenti flori imminabat Acignius, & jam duobus attritis, irascebatur in obitorum locum pullulanti. Hoc erat in ista scriptum:

Gallia suspiras tacito collisa duello,

Et neglecta tuis fascibus orba jaces.

Sume animum, renova fessas sub pondere vires.

Q. Q.

Et

*Et tua vesano lilia deme pede.
 Jam periere duo; de sat modo floribus unus
 Restat; & hostili sub pede colla refert.
 Vive precor, Clodovae, tuis maturior annis.
 Et repara mutu sacula nostra tuo.
 Si peris, ecce peris tecum tua Gallia: saltem,
 Si tibi nolueris vivere, vive tuis.*

In quinta, ingeniosus pictor efferauerat raræ magnitudinis leopardum, qui penè extincto igni capacissima urna injiciebat aquas. Inter hæc volvebatur mons in Ætnæ formam, & per Oceanum sua mole tutus urgebat obstantes undas. Infra, reciprocante fluctu excussa alta vicinum littus candidissimo humore tegerat. Supra, denso fumo & velut in nubem coagulato atramentum obscurissimum tegebat lucem, nisi quod cessabat nox à dextro latere, & dubiam diem admit-tendo præbebāt oculis hanc lecturam: SUPEREST ADHUC SCINTILLA QUÆ ARDEAT. Quam sequebantur isti versus:

*Quod cupit est: facies velox mutatur in omnes.
 Qui modo fons fuerat, tam cito flamma furit.
 Flamma furit, violenta furit, facibusque cruentis
 Indicit bellum Rex Iacobe tibi.
 Detegitur crimen, fluctuque immergitur ignis,
 Et tamen ultrices ridet iniquæ aquas.
 Scilicet ille doli fabricator & improbus hostis,
 Diis terra pariter jura dat, atque maris.
 Quoque refert fumo nubes mortalibus agris,
 Urit, ut indicio est proxima flamma latens.*

Post hanc picturam, serico fune ducebat Acignius victum leonem; cui alter, jubis inhorrentibus servitium fugiens, terga dabat. Pars adhuc catenæ dirupta sequebatur collum, perque os fulminantis attrita videbatur ad annulorum excussus spectantium aures vocare. Adeo ad omnem sensum ducitur pictura, & præter oculos, invenit auditum cui placeat. Non deerat huic tabulæ suum epigramma:

*Belga quid expectas? tenet heu, tenet ecce leonem.
 Ni fugis, istius protinus alter eris.
 De geminis saltem servato leonibus unum.
 Optima vindicta proxima quaque dies.
 Diffuse victus crescent, crescetis & artus;
 Quique suos hostes terreat, unguis erit.
 Ille erit, ille tua salus & tutela senecta:
 A forti non sic Hercule tuta fores.*

Septimam plures Italiæ civitates impleverant. Venetia placido natu Ocnotrium mare findebat, quatiensque sanguineum flagellum, jactabat se de Acignio sumplisse pœnas, eumque exilio multasse. At ille vulneribus suis gaudens inter pulcherrimas nymphas beatus conviva discumbebat. Lances onerabant muri, castella, propugnacula:
 fontes

fontes vero, flumina, & mare ingentibus poculis servabantur: hæc, ad sitim; illa, ad famem insatiabilis hominis levandam. Quæ omnia depilabat avidissime, perque tot fercula potusque grassabatur innocue. Pro bellariis, mitræ, redimiculata peda, & galeri coccino tincti. Pro ministris, præsto erant Fortuna, & Abundantia, quæ dudum curiose providerant ne quid deficeret. Circum sedebant, Ferraria, Mediolana, Florentia, Luca, Ancona, Parma, Placentia, Genua, Verona, Bononia, Sena & Parthenope, duodecim celeberrimæ nymphæ, quæ virgineo pudore permittebant sua munera depasci, nihil sibi præter paucissima palatia reservantes, & quæ e verticibus suis in præceps posita minabantur ruina.

Supra caput Acignii, hoc erat: PLUS QUAM SPERO. Infra, istud:

Non est forma satis. Sor's blandior omnia donat,

Sis licet ingrato corpore, gratus eris.

Una negat, risit volucer cum matre Cupido,

Proque illa, dixit, jam tibi mille cadent.

Nil metuas, molles venient tua prada puella,

Injiciensque tuis basia longa genis.

Mœniaque, & turres, & quodcumque hospita portat

Terra, dabunt. dic mi, num placet exilium?

In proxima super stemmatibus Hispaniæ exonerabat ventrem, cum hoc disticho:

Monstrat quam late diffusa potentia regnes,

Stemmata dum occidua educacat Hesperia.

Sequens pennis labentibus aquilam humile volantem, laqueoque pedibus inserto, monstrabat. Demiserat caput Acignius, genibusque flexis dum repugnantem prædam sine missione trahit, permittebat exire ab ore suo tria verba, NON SUM DIGNUS. Hinc isti versus:

Excute divulsas bellis Germania plumas,

Et filum validis frangito verberibus.

Si perstas misera vires attundere pugna,

Exuvias de te qui ferat hostis adest.

Qui cum se dignum prada negat esse, severus

Attrahit immitti lubrica lora manu.

Sic meretrix certo cuius mercabilis are,

Se, capiendo, negat, quod capit, accipere.

Accedebat istius lateri tabula altera, in qua ille idem rotundo pileo, & qui pilis nigricantibus assurgebat in tumorem, grave caput incluserat. Collum, linteum amiculum in sese pluribus nodis complicatum, & in formam radiantis Apollinis effigiatum, cinxerat. Palhium, tunica, ensis, Cracovitarum vestitus & arma. Dextera vero torquebat hastam, qua circumjacenti telluri & Neptuno videbatur inferre bellum. Dabat se curiosorum oculis hoc epigramma:

Sarmaticis victor spoliis exultat, & inde

Moscovios, Turcas, Herciniosque petit.

Monti avida facile est montes contemnere, sylvas

Tollere, & irato mittere vincla mari.

Illius omne solum est, illi nimbiq̃ue, geluq̃ue,

Flamina, tempestas, flumina, flamma, patent.

In penultima cessabat ingens illa regnorum aviditas; premebat resolutis pedibus acervatim jacentia sceptrā, coronas, paludamenta: iunxusq̃ue fortissimæ arboris trunco tergeminā coronā ab eminenti cacumine crebris succussibus petebat. Vacillabant potenti motu excitati rami, &, incurvatis brachiis, dubitabant an fructus suos permitterent æstuantis dēfiderio.

Regna jacent, steriles præda: contempta colorem

Ponit ab insano purpura pressa pede.

Sola per hostiles petitur ima Petre tiara

Successus. minimum est: si cadit, ipse cadet.

Claudebat extremum parietem ultima pictura, quæ Acignii validis humeris sphaeram totius orbis imponebat. mille vestes oneraverant hominem, & Sol nunquam magis fervidus flammatos radios in ambulātem vibrabat: inter hæc sine sudore, sine anhelitu, sine labore, contemnebat onus suum, & Solis flagrantis invidiam cachinnatione ridebat. Aderant & isti versus:

Invalidus restans Atlas sub pondere cæli,

Sudas, & Alcidem poscis in auxilium.

Est ego, quem Phæbus, quem millia plurima vestis,

Terra, Polusq̃ue premens, omnia circum, ferens.

Ambitio humanas cum lacinias improba mentes,

Omne onus, omne nefas, dum fruitur, patitur.

Dividebat in æquales partes labores duodecim tabula lignea, medio infixā parieti, quæ encausto literata hanc inscriptionem reddebat:

A C I G N I O.

Neque viro, neque mulieri, neque hermaphrodito, neque seni, neque juveni, neque puero, sed omnis ætatis Deo, neque mortali, neque immortalī: qui neque cælo, neque terra, neque mari, neque inferis, sed ubiq̃ue regnat, sine diademate, sine sceptro, sine balance, sine lege: Theopolitanus Daphnis, neque hostis, neque necessarius, neque flens, neque ridens, hoc neque marmor, neque monimentum, neque trophæum, sciens & nesciens cur hoc fecerit, & non P.

Dum singula perfunctorie delibo, ecce caput humano majus, sine humeris, sine pectore, querulo stridore subjacentem huic inscriptioni aram percurrit. Tremulo motu subliebant labra, dentesq̃ue inter se collisi minabantur morsum. In fronte hoc erat malleolo & cetera incisum: OS VERITATIS. Circa collum vero istud: TANTUM HOC MENDACIA PUNIT. Et ne quid sine linea vacuum esset, superiorem aræ marginem hoc distichon implebat:

Curarum Verum pater est, materque doloris.

Qui caret hoc, malus est; qui tenet, hic metuit.

Infec-

Inferiorem pone basim, sequens:

Seu sequeris Verum, seu damnas, pessime vivis;

Odia Divorum contrahis, aut hominum.

Ad singula velut ad miracula itupebam, & jam venerat in mentem inquirere quid ultima vellent, cum me meus Daphnis, hilari intuens vultu, excitatum benigna manu invitavit ad paratas dapes, postera die satisfacturum se curiositati meæ promittens.

Jam dici senium indixerat Vesper, & geniales tenebræ irrepentes subdebant voluptatem. Jam lautiores epulæ, gannitus, musitationes, somnus, nox cadens, horæ matutinæ, & quidquid à Tithoni toro Auroram vocat. Tum demum juvit repetere Veritatis oraculum, & à Daphnide rei rarissimæ narrationem extorquere. Nec istud, inquit, potens Dea sinat, ut sine illius nutu detegam mysteria Eleusinis taciturniora; annue sacratissimum Os orationi purissimæ, & in Alithophili favorem redde te expectantibus propitium numen. Bene est; contortis molliter oculis approbat religiosum propositum, inque desiderium nostrum descendit; & puto veniret in familiare colloquium, si ultra reges inveniret quem dignaretur alloqui. Unum illud, quod nobis vel invidentibus fatis restat, exequamur: digitoque indice hoc sacrosancto ori inserto illæsi probemus vera omnia esse quæ sumus dicturi. Si fallo, sæviant ut solent justissimi dentes in exitiales morsus, & temere mendacem meritissima poena puniant. Ac primo de Protagone quod bene memini referam, postmodo vobis, qui hic sedetis audituri, mirantibus pandam calamitates quæ vitam meam continuo nubilo turbarunt. Sed antequam causas justissimi doloris accersam, quid sollicitanti fatum suum Protagoni nondum adhuc barbato quondam responsum fuerit, edocebo.

Ante hanc aram pronus in ora jacebat longi temporis abstinentia purus, cum placuit tibi, ô veridicum caput, obsequium generosissimi regis, & in illius potentiam per frequentia verba jurasti. Orbem terrarum Borboniæ genti jampridem fatum debet, sed Fortuna Virtutum inimica nondum se illi tota permisit. Ivit quondam in avorum tuorum sinus per partes velocissima Dea, & nunquam ex integro cucurrit: tandem contumaci rebellione lassata, te in regnum Galliæ, & filios tuos ad Imperium totius Mundi vocat. Io tunc exilia, io cædes, io luctus, & quicquid inquietum Numen, ut tot heroibus obfisteret, contrarium invenit: Post turbidum mare placidi fluctus excipiunt navigantes, bellis pacem necessitas alligat, & melioribus auspiciis finitur victoria quam inchoatur.

Sed ante valida bella tractabis manu.

Pavebit amplas Coltrasque turmas videns,

Primusque cinget hoc tuum lauro caput.

Virtus jacebit principis Iouis

Toto sepulta flumine, hinc ferax Iber

Periturus annes discas & fontes tibi

O. O. 3.

Præ.

Præbere fluctus, & tuas partes sequi.
 Jam video, scuta commouet, proferit, quatit,
 Et bella sumit infidelis Allobrox:
 Feruent minaci milite Alpium iuga
 Fato iubente; postmodo victus cades
 Cruore multo purpurans patrias nives:
 Tuusque cedes Gallico Chiron Herculi;
 Quem fulminantem vidit irata manu
 Arquensis acies, quemque Lothareus feri
 Obscura sensit regna complentem Disis.
 Timuere cuncti, quosque supremus cadens
 Apollo lustrat, quosque radiantæ face
 Ad solita nascens opera de thalamo vocat;
 Dubiumque an idem prefferit Deos timor.
 Post tot labores, parata Pax regnum prement,
 Gallica quietis reteget arua messibus:
 Venient vocata Numina, Cupido puer,
 Zephyrusque Veris nuntius, Charites, Venus,
 Et feno forti conjuges jungens iugo,
 Cynthiaque & Hymen, cumque Partumna potens
 Vacua, & omnes præsides partus Dii.
 Jam vota properant; Hæc exit vadis
 Maria Medices, Francicum listus sonat
 Frequente plausu: gaudium lacrymas habet
 Quas fecit amor, haud aliter excussus cadis
 Ros ante radios Solis instanti die.
 Nimum moramur, uterus optata tuncet
 Jam prole, totis lateribus rimas agens:
 Aurata crescunt lilia: hæc pater pius
 Miratur, & fecunda mater sex Deum.
 Quos inter annis major infanti manu
 Pertractas arma patris, & gladio minax
 Amoris ore Martis abdit impetum.
 Sapient Deorum filii ante annos quoque,
 Cumisque ab ipsis infernus caput polo.
 Illo decemni, Parca properanti tuos
 Secabit annos dextera; bino cades
 Confossus ictu: causa tuum cadis latens
 Alto stupore territum Mundum promer,
 Hostisque fama victus haud credet neci.
 Di nempe terris Numen humanum invidens.
 Hinc te à beatis Jupiter cernens locis
 Populo quiete jura præbentem tuo,
 Sui reposcet aquas in partem imperi:
 Cælum nequirvit. præbuit parem Iovi
 Gallica parentis terra popylatrix poli.

Non

Non passus est Botris Daphnida Protagonis victorias diutius memorare, sed postquam negavit tantis præconis satyram convenire, iussit narratorem sui promissi memorem ad secundum experimentum descendere, & liberiori stylo Acigniorum crimina confodere. Fecit quod jubebatur Daphnis, sed ante in profunditatem marmoris patentis immisit digitum, permittensque vultum suum ruborem (indicem pudoris, qui formam ejus egregie decebat) palam facere, sustulit è terra modestos oculos, & moderatissimo gestu, insigni facundia, suam historiam ingressus est.

Raram facit mixturam cum foelicitate forma: adeo male nati sumus, ut, si quid in occasionem superbix Natura dedit, Divorum invidia, aut injuriis hominum soleat excæcari. Non sum quidem tam temerarius æstimator mei, ut de me, ultra quod est, præsumam. Hæc ista facies nondum decore suo Venerem movit ad amorem, nec Gratiæ accivit ad cultum sui. Et tamen, proh pudor! placuit ultra quam debuit, & quod maxime mirum, etiam me invito Cupidinis improbi imperium exercuit, & in adorationem sui mortalium scelestissimum vocavit.

Studiorum causa Theopolim veneram, in qua pater meus plurimos magistratus cum laude gessit; enimvero, quod æquis iudiciis solet, pauper mortuus est. Poteram tunc temporis ejus ætatis esse, qua fabulantur Poëtæ raptum Ganymeda, & qua plerique hodie mancipatione corporis præcipuos honores, & maximas opes lucrantur. Forte, ut mos est Acigniis, qui inanibus spectaculis illudunt populo, juventutem ad theatralem majestatem induerant. Argumentum fabulæ erat, NATIVITAS CUPIDINUM. Cui turbæ multiplex causa mededit: nam præter natalium splendorem & integritatem patris, quæ mirum in modum civitati placebat, ætatis quoque delicatæ flos primævus, & jam ab illa die Sors maligna, inter eos pueros locum fecere, quos vere Venerem peperisse non pœnituisse. Itaque corymbio caput adornatur; cujus aurei capilli calido ferro vibrati in undas, imaginem præbebant inquieti maris; vossellis in semicirculum æqualem ad confinia malarum finguntur & producuntur supercilia; cerussa delinitur facies; purpuris in rosæ matutinæ colorem genæ labellaque premuntur; lacteas cervices cæsaries vario unguento fragrans, & liquore pretioso madida pererrabat: aureæ pinnulæ, pharetra ex auro, & sagittæ aureis pennis ad impetum effictæ, circa humeros sonabant, mutua lascivia tremulum resultantes, oneraverat sinistram arcus corneus, dexteram fax igne corusco splendida. Quis inter tot arma sævientium Cupidinum sine ictu ab ipso spectaculo & scena remeasset domum? Quidquid in contrarium nuditatis amatores ingerant, juvant nos ornamenta, & ipse habitus cultior multum addit ad formam.

Inde malis labe, nostræque injuria gentis.

Hoc telum fuit quod Nometum Acigniorum præfectum fixit,

O o 4

huic

huic ille cultus animam abstulit, crines emptiti servitutem fecere, vultusque fucis blandior dedit audaciam jam per se satis impudenti suas flammæ ad ostentationem traducere. Non habet verecundiam qui inverecondum Cupidinem suscepit hospitio; non enim putat se peccare, quoniam sui incendii habet auctorem Deum. Passim itaque regnant amatores, & sine timore Orphei sacra colunt. Quod si atrocitate legum, & vigiliis iudicum, vindicaretur scelus, otiosi juvenes aut supplicii metu abstraherentur à culpa, aut aliis exemplo essent quam funestum foret ultra foeminas peccare, quas in sodalitium nostrum Natura dedit ne periret.

Ac primo ingredientem theatrum, Platonico dogmate invitavit me, actiones verbaque omnia ad corporis elegantiam metiri; pulchritudini favere Gratias, & morosiora quælibet Numina currere in auxilium formosorum. Deinde, ut intellexit me totum pensum peregissem, extra scenam non reluctanter in secretum traxit, tabellamque serico filo obseratas condidit in puerilem sinum, mentitus in his natum sub manum carmen in laudem meam scriptum; cæterum amoris nefandi indicia continebant.

Nondum insidias senseram. itaque inter nolle & velle, qui mos est virginum, subducebam importunam manum, cum ipsa colluctatio accendit pereuntis desiderium: dicunt enim ab ipsa rixa Amorem vires sumere. Utitur occasione solitudinis Nometus. & postquam oculis libidine marcidis super faciem meam diu hæsit, forti amplexu corpus meum misit in obsequium sui. addidit petulantia verba, intempestivum murmur, crebra oscula, petulantes gestus, & quidquid impatientiam Veneris notat. Jamque paulisper inguinum laciniam removerat, officium corporis extorsurus, cum ego ad tantum nefas exhorrens exclamo in auxilium, nusquam infamiam passurus.

Commodum inter altercandum sodalium aures verberare voces querulæ: fit concursus, relaxantur claustra, & januæ repagula ad primum impetum dirupta admiscere venientes: sed inter inquisitionem clamoris evasit futurus ille corporis prædator. Quid facerem? domum peto, patris genua complector; & per Naturæ jura, per uberim cadentes lacrymas, per familiæ decus, & innocentiam deprecantis, de vindicta sollicitudini meæ solatium posco. Statim rumor percrebuit, venisse exitiosum Acigniis diem, eumque orbi universo lætum & salutarem. Sævit vulgus; & ad novum spectaculum conversis omnium animis, ædes undique vacuantur, complentur rostra: patensque Curia populi frequentia laborat. Jamque sublimi suggestu multo magistratu residente, produxit me in mediam orchestram pater, & illo ore, quo sæpenumero plebis furorem compescuerat, ita declamavit in Acignios.

Scitote P.C. hodierna mala quæ me infelicitè premunt imminere capitibus vestris, & familias vestras pari contumelia respicere. Clausum est Acigniorum malignitate non mihi tantum, sed & urbi universæ

versæ ad antiquam libertatem suum iter. Quare magis congruit, singulos vos & universos pro salute vestra serio providere, ne sceleratissimi homines tot damnatæ libidinis stupra commiserint impune. Perierunt omnia, ubi, quidquid potentia suadet, indulgentia permittit. Unum hoc communes miseras solatur, quod diu non perdurat imperium quod multorum damno exercetur. Faveat quantum voluerit Fortuna, rumpet plurimorum metus odiosam felicitatem; & quod à singulis fieri non potuit, teretur per turbam. Vivunt etiam nunc alieni raptores honoris; & saginati, beneficiis quæ nos ipsi largiter injecimus, uxoribus liberisque nostris inhiant. Miscetur in unum utriusque sexus cupido; & jam, posthabito sceminarum pudore, nova luxuria litant averisæ Veneri; & formosiusculorum adolescentum pudicitie attentantes, multos Pigiciacis sacris initiant. Taceo Ralladevii, Rillarvi, Naimurdi, & aliorum notissimas scortationes; ultra calamitatem publicam pungit me domesticum malum. Hic filius, qui, propter me, fletu madens, adstat, in se unum sensus meos trahit, & animum, alioquin boni publici superstitiosum amatorem, sanguinis proximitate prævertitur. Expectatis ut palam faciam inique tentatum scelus? desunt senectuti meæ verba quibus nefas coarguam: ab hac epistola (porrexit epistolam quam ad me pro carmine scripserat Nometus) lascive obsignata causæ meæ sumite argumentum: satis illa pro me loquetur, dum Nometum nefarii sceleris reum à sua manu damnabit.

Cum isto fine sermonis, resolvit vincula, amatorias tabellas non sine luxu sub secretum tenentia, &, altiori quam antea voce, quod sequitur legit.

NOMETUS DAPHNIDI S.

U Strina tua major est flammis Cupidinis. enimvero te dissimilem Veneris filio fecerunt Fata. inter vos nihil convenit, nisi quod æque formosi sine delectu spectantium pectoribus passim & ubique atrox movetis incendium. Sed ille sævus Deus aliis ignem suscitavit, tu tibi. Numquam Amori contigit amari: te vero amant quos amare torques: nec fugit ille, quem figis, sed delectatur vulnere suo, & ab ictu tuo gaudet perire. Morior, si, quod sentio, scio: adeo fel tuum, mel est: & illi flammei oculi tui, ex occulto dulce lædunt. Hoc unum te tamen efflictim deprecor, ne mortalis hominis illius obsequium fastidias, qui pro te paratus assari, omnem alium cultum ponit in fastidio. Vale.

Interim sævire vulgus, & injuriæ atrocitate in seditionem ferri: ebullit murmur, & inconcinnæ voces vario fremitu rostra feriunt. Cum ille qui senatui præerat, postquam mutuis susurris à circumstante magistratu suffragia exceperat, jussu silentio, prætextu noctis adventantis in crastinum diem causam distulit. Ah, quam securus est, quis

quis nocere potest! istæ induciæ Acigniorum potentia suffragantur? illis impunitum manet scelus, & liberum iter reo ad fugam relinquitur? Usus est iudicum benignitate Nometus, & per tenebras elapsus eripuit se poenæ. Quærite nunc qua parte terrarum Justitia regnet! cum in illa urbe, in qua major Divorum turba sibi domicilium selegit, iudices in facinus non modo consentiant, sed & in auxilium facinorosorum impias sententias & senatusconsulta sceleratissima pronunciant! Quicumque ab hominibus justitiam expectat, nescit à quo tempore Themis ascenderit cælum. Nimirum, humana fragilitas, ut inclinatur in vitium, ita in gratiam vitiosorum inique clementiam induit, & nunquam severius insanit, quam cum dicendum est in probitatem.

Hæc res bonos omnes movet, qui, etiamsi se non norint, exercent tamen amicitiam conciliante virtute. Solus pater inter manifesta scelera seculi immotus restat, & illo animo quo felicitatem solebat accipere, eodem infamiam familiæ suæ sustinet, & à causa sua ad patientiam respicit. Neque defuerunt Poëtæ qui in istos iudices scriberent. Cæterum è tot carminibus unica satyra venit in hanc manum, quam assidue mecum porto, quamque hæc argentea pyxis, huic collo suspensa, & à furto vindicet, & ab injuria temporis tenuissimam papyrum surripit: in qua sint licet plures versus, non dubito tamen quin omnes placeant. Jam pyxidem veluti cistam secretorum Palladis capacem Daphnis revelaverat, jam explicaverat chartam, jam satyræ lectionem inceperat, cum Tamias: Et quæso te Daphnis abfuisse conviciis quibus insanum carmen iudices nostros lacerat, quos commune Eleutheriæ malum mille criminibus damnavit ab eo die quo magistratus & clavus latior ad licitationem venerunt. Cum & habeam quæ de Nometo tuo referam, & pati nequeam contumelias quas insolens poëta in parentes meos invenit, dum in omnes Theopolitanos senatores malo temperamento vitia digerit & ministrat, ne servidus stylus aliquem videatur omisisse non confossum.

Nuper cum in illa urbe forem in qua Rhodanus novissimos Araris fluctus præcipitatis aquis frangens subtrahit nomen nobilissimo amni, & à bibliopola quærerem librum, quo Garassus umbram Paschæii misere premens, in clarissimi viri monumenta jaculatur fulmen, quod statim deficit auctoris invalentia, & argumenti fœditate; intravit mecum bibliothecam scholasticus, qui Petronii Arbytri satyricon peteret. Miratus inquisitionem nobilis pueri, petii ab illo quibus præceptoribus instrueretur tam teneris annis & tantæ formæ? Ad hæc ille, Dubia, inquit, & languida Philosophia invenit tandem validam soliditatem, & in hodiernos homines tam altum penetravit, ut jam antiquam animorum noctem clarissimis facibus resolverint. Summum mirandæ scientiæ, reciproci masculorum amor! quo quondam Orpheus muliebres blanditias, & imperfectam libidinem abdicavit. Hujus doctrinæ memorant auctorem Jovem, qui Juvone
coa-

contempta in plumatam aquilam mutatus durum oris cornu intrivit Ganymedis ori, & petulante lingua osculum fixit melius ave. Apollo deinde contemptam Philosophiam coëgit recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque, dum spretis Daphnidis ignibus in Hyacinthi vultibus exarsit. Invidere Dii Philosopho, & amicum necavere. Inde deserta habitanti, tristes diræque noctes in memoria amissi pueri vigilatæ, & mala vita æternitatis munere pejor. Taceo Heroas illos, Herculem, Agamemnona, Achillem, Alexandrum, & alios, quibus ista scientia plus ipsis imperiis placuit. Quid putas Socratem fecisse? quid Platonem? quibus Philosophi immortalitatem suam debent, dum rigidam hæctenus scientiam certis legibus vinxere, & raram in amicitiiis fidem consolidavere mortalitati, animosque agrestes certis formaverunt præceptis ad bene beateque vivendum. Quantus de prioris sinu Alcibiades surrexit, robore, virtute, ingenio? Qualis à posterioris amplexu Phædrus ille, cujus nomine libros suos nobilitavit. Et ut cæteros omitam Philosophos qui mentes hominum ad perversa degenerantes ad virtutem reduxere, unus Arbiter instar mihi omnium; ne me putes inepte quæsisse quem diligo. Hic pro Aristotele in Acigniorum scholis hodie legitur, interpretatur, laudatur; non temere & ubique (neque enim omnes ad hoc genus exercitationis accedunt) sed inter privatos parietes selecti ad audiendum adolescentes, quos facile ingenium & formosum corpus ad omnes humanitatis leges detorquent. Et si me nondum nosti, Philosophus sum. Plerumque enim solers gymnasiarcha pueris adhuc nascentibus induit Philosophiam, & adolescentes juvenibus mixtos eadem vivendi regula componit. Nomen gymnasiarchæ ubique locorum celebratur; adeo eum luxuria sua manifestum fecit. Nomen appellat. Homo ille quidem rigidi vultus, & corporis obesi: ceterum inter Acignios amore puerorum, & professione venerabilis doctrinæ notissimus. Hinc Philosophorum ordinem triplicem statuit, audientium, profitentium, docentium: quorum tria exempla in uno Petronio putat imitanda. Pueros & adolescentes, quos in auditorum numerum reponit, ad Gytonis mores instruit. In eo laudans officiosam pueritiam, cum se servilibus inquinaret obsequiis ut fratri suo placeret. Patientiam, qui viderat sine murmure Quartillæ Circesque concubitus. Audaciam, qua cum virgine luserat. Generositatem, precesque, & lachrymas, quibus Ascyli, Eucolpii, & Eumolpi fregerat iram, discordiam sedaverat. Blanditias, quibus cum offensis redibat in gratiam. Formam, qua excæcaverat nautas. Mollitiem, & nequitias, & quidquid ephebos ad patiendum gestientes commendat amatoribus. Juvenes & agere & pati doctos, Ascyton & Eucolpion, imitari jubet, & profiteri virtutes quas olim in cinædis & exoletis antiquitas rudis vitia putabat. Et primum in his fortitudinem extollit, qua dispositis ad præstandum gradibus currebant ad mortem, nisi intervenisset Gyton. Mox constantiam, qua mutationem & injurias

jurias fratris sustinuerunt. Sagacitatem præterea, qua tuniculam recuperare, simulque vitaverunt judicem, & leges quas grassatores nocturni timebant. Humilitatem tandem Eucolpii, qua defectus suos apud Circem excusavit. Seniores vero, quos magisterium decorat, ad Eumolpi vitam reformat: Simulationem in eo commendans, qua, ubi de usu formosorum mentio incidisset, exandrescebat severa tristitia, neque violari aures suas sinebat impudico sermone. Subtilitatem, qua Pergamensi puero gaudium extorsit. Sapientiam, qua populi contumelias & missos in se lapides contempsit. Robur, quo in insula M. Mannicii concursus iratæ familiæ, & hospitum armatorum impetus rerudit candelabro. Solertiam, qua serviles notas ingenuis vultibus inscripsit. Eloquentiam, qua Licæ & Triphanzæ furorem compefcuit. Facilitatem, qua mendacia & inveniebat, & promebat. Prudentiam, qua & conjugii damnationem laudabat, & pœnas uxoratorum. Solertiam, qua personam principis viri sustinebat, & divitis, & sapientis: donec cumulatus ingentibus divitiis illuderet Crotoniensibus.

Sic apud Orpheotelestas omnes virtutes invenit, quibus melior Philosophia constat; legesque in Petronio, & præcepta, & exempla salutaris scientiæ.

Inde Celtarum, Cretensium, & Chalcidensium philosophorum legitima in fœminas odia magnis encomiis noster Nometus celebrat. Melius quidem fecisse Thracas qui ulciscentes Orphei necem stigmata mulierum frontibus inusserunt. Spartanos Romanosque, masculam Venerem coluisse. Ludos bene celebratos apud Megarenses in Dioclis puerorum amatoris honorem. Multa per sacram Thebanorum cohortem felicissime gesta. Athenienses libertatem suam Harmodio & Aristogitoni debere: Agrigentinos Charitoni, & Melanippo; quos idcirco fortunatos Delius dixit, quod cultores & duces fuissent divinx & optabilis amicitix. Solos Tyrannos vetuisse puerorum amorem, quia virtutes odissent. Meruisse statuas & sua templa Cratynum, Argynum, Antinoum. Hinc cum Zenone Citiensi concludit, Amorem ejusmodi Deum esse, liberalitatis, amicitix, concordix largitorem & procuratorem: auxiliatorem in his quæ ad Rerum publicarum & Imperiorum salutem pertinent; Fortem, eloquentem, & prudentem. Unde & illi statua una cum Pallade, Mercurio, & Hercule in Academia & gymnasiis. Eundem vitorum hostem, virtutum hospitem, formosissimum, omnipotentem: sine quo nec Mundus esset, neque staret. Inventorem legum, morum præceptorem, & disciplinarum; per quem & vitæ tranquillitas quæritur, & mortis timor adimitur. Fœminas, imperfectum animal, secludi ab istis bonis, quæ eo citius petentibus occurrunt, arctiusque adherent, quo perfectior est quisquis ad tantam Philosophiam enititur pervenire. Viros indignos nomine suo, ubi muliebribus blanditiis permittunt se, & inquinantur amplexibus; cum ad eum finem nati sint.

sint, ut ad meliora semper suspirent, gaudeant æqualibus, inferiores contemnant. Neque solum pulchritudinem corporis expetendam, sed & animorum, quos sapientia plurimis dotibus feliciter aspersit. In hac formarum mixtura habitare summum mortalitatis bonum, quod vel amans ingerit amato, vel amatus amatori, vel in reciproca spirituum communicatione nutritque & accendit corporum contrectatio: juxta illud antiquorum dictum, Inter amicos omnia communia. Cum hæc ingenti volubilitate verborum scholasticus effudisset; Et ut video, inquam, multum etiam impubes profecisti, qui tam alte, tam perspicue novæ Philosophiæ partes enumeras, & declamatorio stylo nihil omittis eorum quæ hæctenus inauditum sapientiæ studium commendant. Minime, inquit ille; utinam maturius ingenium meum ad tantam disciplinam misissem, quæ eo blandius nos delectat, quo pauciores tot virtutum oblectamento delectantur. Totum quidem tam puer, tam formosus & quidquid volueris addere, absolvi satyricon, hoc est Philosophiam: sed adhuc me decipit carmen, & Heliconis asperitas terret, qua scientia nostra sustinetur: neque enim unquam melius ducitur Amor quam Apollinis manu ad loca pura & innocentia, quæ Dii habitant, & mortales in quorum pectora nostrum sapientiæ studium influxit. Vix dixeris quam facile Poëtæ ingenii sui viribus ad magnas spes pervenerint: & nisi Eumolpus tentasset versum, nunquam illum Eucolpius audivisset, adorasset Triphæna, aut Crotonientes ceu miraculum sapientiæ spectassent, & tot ephebi, attoniti ad austeritatem rigidi vultus, sua corpora summisissent imperanti. Jam vero quæ in publico species, quæ veneratio? coire populum & circumfundi, & accipere affectum quemcunque jusserit: sive ille Tragicus iterum capiat Trojam, aut civile bellum heroicis canat, seu ludat Lyrico, aut mordeat epigrammate. Unde non mirum si Musas & Gratias comitari Cupidinem Hesiodus scribat, & Pausias redimitum lauro & citharisantem pingat. Si enim ab Amoris oculis detraxeris velum, putabitur esse Apollo; aut iste Amor, si illud flammeis luminibus applicaveris. Quid enim aliud magis amantes facit, quam Poësis? aut Poëtas, quam Amor? Orpheus, Sappho, Ovidius, Catullus, & alii, quod vivunt, quod leguntur, quod laudantur, Amori debent, sicut iste quod celebratur Poëtis: adeo provide & prudenter æqualem æquali, impuberem impuberi, Deum Deo necessitas conjunxit, ut mutuis egentes auxiliis, nunquam nisi mutua & in reciproca concordia perdurent. Hoc jamdudum Nometus sciebat, qui, postquam totam Philosophiam expedit, statim scholasticos suos ad licentiam carminum detruisit, implevitque auditorum pectora pulcherrimo Musarum furore. Nam, præter Eumolpi versus sua ingenuitate fluentes, etiam Petronii fragmenta notis instruxit, descenditque ad Catalecta: hærentique & attonito similis hodie à nobis petiit sensum distichi; quem si dederis, adorabo te: nam & illud totam scholam in incerto detinet; & ille, qui invenerit, solidum amplexum acci-

accipiet à magistro. Cum me Oedipum jactassem, sumpto libro iavitavit ad lectionem, tam abstrusi ut putabat carminis. Hoc erat:

*Dum loquor, una mihi peccatur littera; nam T,
P, dico semper, blasphe lingue mihi est.*

Paravi, inquam, multo dilucidius epigramma, à quo hujus distichi lucem facilius eripias quam Prometheus olim ignem de cœlo.

*Susceptus nuper superis Acignius oris,
In Ganymedeis vultibus omnis erat.
Altum stertebant consumptis Numina mensis,
Et positus circum secubare toris.
Non est passus Amor prima mala sedia noctis,
In teneris pueri clamibus inguen agit.
Us sensit non esse Jovem puer, excussit illum;
Fit sonus, illas ignibus acta patent.
Hunc padicantem Lethæas misit ad undas
Jupiter, ut Stygium rumpat amore Deum.*

Contraxit Scholasticus frontem, &c, O, clamat, mendacium mendacissimum! nunquam enim Acignius pervenit in cœlum: sed cum in Capitolio per Pontifices inter alia Gephyriorum numina nuncuparetur, recusavit divinitatem; & ante oculos spectantium, cum via sacra (qua quondam Claudius Imperator visus est ire ad Deos) trahe-retur in altum, ipse sua sponte delapsus ab aëre, humanas voluptates prætulit immortalitatis bonis. Remunerabo te nisi fastidis totidem versibus, ne aut tu ingrato possis beneficium exprobrare, aut ego non probare quæ dico.

*Quod vult è prima calorum Acignius arce,
Non fuit hoc sortis, sed pietatis opus.
Dum pietas decepta, Deos & sidera donat,
Fit pius, & superas sponte recusat opes.
Impius ante obitum, pius est post funera, cœlo
Decidit, & casu noluit esse Deus.
Quantum humilis simplexque fuit, data sidera tenuit,
Et non concesso maluit esse solo.
Roma cave; nostrum cœlis qui prætulit orbem,
Romanum mavult quam Jovis imperium.*

Risu excepimus Tamizæ de scholastico narrationem; cum Botris, veluti lymphatico percussus morbo, se extra tugorium Daphnidis misit, & cum silentio incepit præire sequentes: eo truculentior, quo & Acigniorum scelera tolerare non poterat, & timebat Onosandri potentiam, quam extra Eleutheriam risurus erat, si illum Dii in alie-na terra servatum vellent, & nos nihil omitteremus ab officio & sacramento quod nos una vinxerat.

Declinabat Sol diem, cadentibusque radiis summa montium libabatur instabili fulgore. Proxime antrum fecerat Natura eo aspectu, ut crederes inde erupturam Sibyllam, quæ quondam *Æneæ* posteris fa-
tum

tum fecit. Vertex in præceps positus mox casurus putabatur. Hunc densum vimen tegebat, & inter caducitatem veteris saxi uberes aquæ volvebantur, quas gramen excipiebat, tam lento strepitu, ut ne cadere quidem eas putares. Intus tenebræ sepulcralibus formidabiliores, nisi quod in intimo secessu apparebat exiguum lumen, & inter fragmenta rupis, vivum cadaver.

Hærebamus ante aditum speluncæ, horrore noctis & novitate rei stupidi: cum sese exeruit homo senex, humano major; gracile corpus, & adeo decrepito squalore incultum, ut tacitis concatenationibus singula membra moveri viderentur. Testudineos & vacillantes gradus sustentabat baculo: tristis vultus; oculique fulcatis per ætatem genis, disco, quo fingunt olim Hiacynthum cecidisse, grandiores: spissa barba & ea illuvie obsita, ut inter album & nigrum esset. Os deductum, apertæ nares & musco horridæ, glabrum caput, tota denique corporis compages quasi signum pictum in pariete ad terrorem puerorum. Quis fuerit, & quid dixerit, accipite.

Novi jamdudum (inquit) quibus tempestatibus acti, reliquistis mare, quod hi soli navigant, quos humana caducitas delectat, & servitutis exitiale jugum. Felices animæ; quæ, fucis relictis, ultra humanitatis leges præoccupastis cælum, & in Deorum beatitudinem ante mortem venistis. Enimvero metuunt omnes, & nullus est qui verum sciat, nisi qui se ipsum negligit. Parum est minas ferre; prævertistis supplicia, & tormenta velut exhibita in theatrali scenam risistis. O liberi liberalium artium liberi, qui eas animas, quas dudum precarias inter aliena vitia traxistis, parati estis in extremo anhelitu morientis libertatis exhalare! ô constantia! Plures hodie Hispanice dominantur, pauci Gallice restitistis: Ingredimini penetrale istud, & secretis meis participes futura discite.

Divinum putabamus, & si falcem habuisset, erat in animis mirantium pro vetere Saturno venerari, nisi quod fabulis non credimus. Cæterum colore eodem quo nos viderat, placido vultu, quieto pectore, non tumultuarie ut Bacchantes & Deliæ, postquam baculo, quem gerebat, rupit funem quo sustinebatur lapis qui latum speculum tegebat, in quo plures imagines videbantur; sic ad nos:

Omnis anima Dei filia cælos habitat, sciens eorum omnium quæ hic & apud superos sunt: mox corpori inclusa, in capacitate organorum languet. Tepet in pueritia, oppressa contrario calore: in adolescentia, per ratiocinationem enitescit: in virilitate, crescit per iudicium: in senectute, per prudentiam emicat: post senectutem tandem, seipsam reminiscitur, & excusso servitutis humanæ iugo, quo minus corpori debet, eo excelsior fertur per aëra, & quidquid ubique sit uno instanti pernecitate sua videt. Hinc illæ frequentes in decrepitis vaticinationes. Etenim spiritus promptior est, quo tardiora membra, & carnis titillatio remotior est. At præter ista quæ mihi cum ejusdem ætatis hominibus communia sunt, ipsa solitudo & silentium,

a qui-

à quibus Monasonis nomen mihi restat, alas addidere ad futurorum cognitionem, quam per representationem earum rerum, quæ passim aguntur, ex isto quod videtis VERITATIS speculo accipio.

Anus mulier, quam hic cernitis longo morbo & ætate macilentam in lecto jacere, in cujus salutem aliquot Medici pharmaca miscent, GALLIA est: cujus membra per diversas seditiones distracta antiquum robur videntur amisisse, & Proserpinam expectare, quæ jam sua venustate eadentes crines impavida secet. Aliquot regna felicitas loci tutata est: multa gentis robur in sublime crexit: sunt quæ prudentia in consiliis servavit: Alia opibus suis debent quod perdurant: nec defunt quæ senectutem Fortunæ beneficio retineant. Nimirum ab externis ruinis surgunt imperia: primis duobus sæculis adolescant, totidem crescunt, totidem integre & cum gloria servantur, septima & octava ætate labant, nona & decima fatiscunt, cadunt, percunt, & cinis est ubi Troja fuit. Pauca excessere mille annos, & illa sine decore, frigidis viribus, pigro situ, & quotidie novis doloribus aggratos dolores ad ultimum spiritum ferentia. Subitum Mortis venenum est, nihil stabile quod in Mundo, nec perpetuum quidquid mortalium luminibus videtur. Hispania augetur ambitione & constantia. Roma quod claves hodie etiam habet, facit superstitio. Reliqua omnia dehiscunt in Europa, & singulis paucæ Olympiades restant pro termino. Italix principes timore vinciuntur. Veneti vicinis propugnaculis coercentur. Cotzii paupertate, Subalpini sanguinis proximitate domantur. Rheti largitionem sequuntur, rupturi fœdus ad Hispanici auri fulgorem. Belgæ hostili exercitu teruntur iudices; pavet Anglia; Germania discors in præda est. His omnibus inhiat Hispanus, & brevi, si Deus sinat, franget. Fatum est in partibus illis. At promptior Gallix ruina imminet: florentissimum regnum, & nisi quod viribus suis rumpitur, super alia duraturum.

Hactenus evitata favore Deum pericula & successus historicis relinquo: sola mihi de futuris cura, ut & quæ prævideo sciatis, & tantum Imperii corpus naufragio & sepulturæ detrahatis: Sin misus, idem vos æquor fluctibus mergat, ne patriæ vestræ dedecori superstities servitutem, quam fugitis, inveniatis.

Dudum est à quo Hispanus peregrina libidine ad furorem usque æstuat, obliviscitur Ibericarum formarum, & in una Gallia patentibus votis suspirat. Nihil auro efficacius, præsertim in amore, ubi & Cupido aureus nominatus & aurea Venus. Usus est communi amantium remedio, & pecuniis per servos & ancillas matronarum vetulæ attemptavit pudicitiam. Major pars corrupta cessit juvenis petitoris dolis, & ipsi quorum tutelæ Gallia committitur proditores veteres castitatis vendunt dominæ secreta, & suis inimici, hostium amici fiunt. Adeo in exitium nostrum feroces sumus, degeneres fidelitatis antiquæ, & corruptione sæculi ad omne scelus parati. Hinc domesticæ exasperationes, & inter potentiores dissidia, cum alii pro libertate pugnant.

gnarent, alii privatis commodis publicam utilitatem postponentes in patriam suam arma tollerent.

Neque tum exciderant omnium animi, restabant sublimia ingenia, quæ nullo pretio delinita sustentabant deficientem Galliam, donec gliscente adulatione, & timore mortis detererentur. Minima turba & ea fugitiva rixata diu cum incommodis suis callum per injurias duxit, & adhuc infracta malis de genu pugnat. Multi ad virtutem nati ne pauperes esse cogerentur deseruere naturam. Aliqui, quia probi esse non poterant, sequuti sunt perversitatem, & in commune malum juravere. Illos ambitio ad magistratus evexit, quoniam per scelus compendiaria via est ad honores, longa & ardua virtuti. Istos ad avaritiam impulit Larium necessitas. Hos pauperis nobilitatis titulus, & gloria proavorum hereditatibus major, Postvertæ addixerunt. Plures pugnandi aviditas, & incerta vitæ securitas armavere in regnum, ut certius & citius perirent; cum ab his, qui res imperii administrabant, ne sperare quidem strenuo militi fas esset beneficium quo gloriosis vulneribus posset mederi. Omnes in diem vivunt, & stipendiis suis exuti, cum nihil accipiant, rapere coguntur.

Jam vero reducite oculos ad speculum, & tricipitem istum Geryona, qui ægrotanti Galliæ medici pallio tectus assidet, curiose contemplamini. Ille est, qui tot sanguisforbas adhibuit ægrotæ venis, ut sine sanguine membra restent, simulatis medicaminibus vexata ad desperationem salutis. Ille, ille est, qui in propositum vestrum accenditur, & Veritatem foras migrare jussit, quæ vos aliquando, cultores sui numinis, insulæ suæ longis peregrinationibus fessos excipiet.

Ecce autem nascitur Hercules, & victor tot laborum, fautorem Hispaniæ Geryona clava cædit. O ineluctabilis Fatorum vis, ô fecundum germen ad spem nostram natum; ô restituta libertas, & brevi, favente tanto principi fortuna, ab exilio reversa Veritas, & sedibus suis restituta! Quid igitur patrio sanguine cruentamus manus? quid paucorum crimina innocentum punimus suppliciis? Quorsum bella civilia & prætextu religionis impune patratæ cædes ad barbarorum etiam satietatem? Societas Gallica fornicationi simillima est: fatiscit detracto lapide, & in unius aut paucorum nece volvitur in ruinam. Cur non succurrimus vicinis, & facta concordia in peregrinos iras transmittimus? cum sciamus nostrorum cruorem in nos verti, & illum saluti suæ male consulere qui proximi vitæ non consulit.

Hinc Geryon innocenti gladio & nunquam evaginato quasi Jupiter alter funestum tonat. Hunc ingens corona nobilium & popularium cingit, à quibus veluti rerum auctor & naturæ tam crebris precibus in favorem supplicantium vocatur, ut & templa vacua sint, ædes publicæ non secus ac in pestilentia desertæ, & ipsæ celebres olim curiæ, sine voce, destitutæ potestate sua, serviant alienis imperiis.

Eia quis percussor pessime auctoritate sua utenti manum præbet? quis everso rem Galliæ humi sternit, & Plutoni consecratum mactat?

Pp

Hcr.

Herculem video clavæ suæ pondere monstrum umbris immolantem. Tollite Galli victorem, canite Pæana Galli, & conservatorem vestrum rapite ad triumphum. Rideat jam fortunam Virtus, interque sacros lares, & ultra Pyrenæos montes eniteat, tanto acrior, quanto suppliciis & opprobriis fuerit amplius fatigata.

Hæc ut dixit, lassæ suæ senectute poplites reliquere membra, animus quoque vacuum calore corpus in conspectu nostro reliquit. Dubitantibus nobis quo hypogæo fatis functum conderemus, supervenit adolescens figulea lagena & pera quæstuariis cibis turgida onustus. Qui postquam levibus suspiriis mortuum prosequutus est, tam constanter peroravit, ut nec ipsi Dii æquiore animo mortalium casus ferant quam iste sustinebat senis expirationem.

Vitio, inquit, gentis humanæ ad improvisa deficitis; vultibus ad marmoris tincturam pavidis consideratis novos casus, & veluti monstro turbati qui sitis vix recordamini. Scitote igitur me hic favore Deum venisse, ut & ægris mentibus solatium adferrem, & vacuis jejuniis corporibus precariis ciborum reliquiis auxiliarem. Quid timore supervacuo exulceratis pectus, & noctem deducitis inter lacrymas & stuporem? Omnes eodem cogimur, sed plures alieno ictu mortem inveniunt quam suo. Hunc ad sublimia tendentem inimicorum ventus rapit; alium deserit sua fors longa obstinatione satiata: multos inter convivia casus strangulat: aliquos facinorum conscientia ad interitum præcipitat: furiarum stimulos ipsa morte graves punit, cum illam, quæ aliis supplicio est, in remedium possunt: sed multo plures obsequium & potentiorum amor perdidit. Et ne peregrinis exemplis ultimum istud probem, hærebo in Monasonis fortuna, & luctum vestrum illius laudibus levabo.

Monason pueritiam & adolescentiam sub Meleandro prospere & cum gloria egit: apparebat præcox & prudens in puero ingenium. hinc regis amicitiam promeruit. Crescentibus annis virtutum omnium domicilium existimatus, armis audaciam inimicorum compescuit, amicorum benevolentiam firmavit eloquio. Tandem perfidia suorum Meleandro uno vulnere in mortem per cucullatum sicarium affecto, Protagonis partes sequutus pericula omnia dubii Martis tentavit. Verebatur Fortuna ne caderet, & ille Genius tutor Gallici regni qui Protagonem ad imperium suum vocabat, exarmaverat. Parcas ne nocerent Monasoni. Quid plura? placuit & huic regi. Ecce pacato orbe suo geminatis victoriis sibi pacem fecerat Protagon: risit Cupido victorem, & vario vulnere invictum bellis principem subjugum suum misit. Nihil tam secretum quod jam Monasonem lateat: adit regem, invehitur in amoris impudici flammæ, laudatoque legitimo hymenæo ægre persuasit ut nuberet. Velox est Amoris flamma, hærent primæ species amatorum animis, & tarde vulnus deponitur quod licentia consuetudinis in longum putorem crevit. Non se tenuit pruriens natura: ut enim Lucillam suam vidit, sequutus est

est corporis impetum, & admonitu Monasonis extincta penè favilla acrior revixit. Sensit hoc Monason. itaque subtili arte aggreditur Lucillam, percontatur de amore regis, pollicetur se utrumque matrimonio juncturum. Faciles sunt ad credulitatem puellarum animi: rescribit regi, & Monasonem rogat ut epistolam suam ad Protagonem perferat, quæ de nuptiis loquebatur. Erat autem ejusmodi:

LUCILLA PROTAGONI S.

LAUS minima est decepisse puellam: nunquam fortuna tua aut gloria crescit ab Amoris ludibriis. Si vis uxorem, habes me longa tibi obsequii laude cognitam. Sin minus, fugiam ego à vultu tuo: ut per meam absentiam oblivium mei te sequatur. Deforme nomen est amicæ: prævaluit jam atrox fama: &, nisi me ad thalamum tuum vocas, vocabo te ad tumultum meum. Vale.

Postquam legit Protagon ambitionem mulieris, hæsit aliquandiu. Mox conversus ad Monasonem; Abeat, inquit, insolens mulier; ruptum est vinculum quod me illi ligabat: &, quoniam dulce numen meum sustinere non potuit, discat perferre contrarium.

Tunc Monason cœlibis vitæ incommoda argumentis pluribus regi demonstravit: eo illum inter homines loco esse, ut quidquid fuerit acturus singulos tangat. Seligendam quidem uxorem quæ legitimis amplexibus vagum amorem retineat, det liberos se & conjuge suo dignos. Inter nobilitatem vetustissimi regni plures fœminas aspirare ad tantum matrimonium, quarum omnium quæcunque semel degustaverit imperium, alienaturam à principe insolentia sua subditorum animos. Nunquam bene universis Gallis imperaturam, quæ inter mediocritatem Penatium vix duabus aut tribus ancillulis etiam male imperaverit. Diverso ambitu ardere principes fœminas virginæque, pudicitiam, modestiam, majestatem, & pulchritudinem, cum maximis dotibus ab omnibus Europæ partibus allaturas. Seligeret modo quam vellet: has scilicet regni fortuna dignas, quæ præter probatos mores ab ipsis cunis didicere quid esset imperium. Oblivisceretur interim Lucillam suam, & cæteras formas, quarum corpora lex illi eadem subdebat, quæ regni Gallici habenas tradiderat.

His monitis ad novas curas accingitur Protagon, dedignatusque rescribere Lucillæ, se ipsum consulit quam ab exteris regnis in partem regni & curarum suarum deduceret. Jam Lucilla Protagonis animum à se alienatum senserat, fraudeque Monasonis comperta, iram suam consulebat qua ratione ulcisceretur injuriam. Desideriis nostris, quæcunque illa sint, præsto sunt studia & ministri, sceleribus aliena ingenia accommodantur: nimirum certa sunt tum veneficiis, tum percussoribus præmia; sola virtus sine pretio est.

Erat quidam Pantomorphus miscendis venenis, falsis accusationibus struendis, necandis per ferrum hominibus æque solers: hujus

opem cum Lucilla mercari destinavisset, amore ~~fiam~~ & iracundia ferox, scripsit ad eum litteras, per quas Monafonis ~~vita~~ subhababatur, nullum nisi sceleratum emptorem repertura. Dadum me pater meus Lucillæ tradiderat, longa illius cum Protagonæ familiaritate adductus in spem maximæ fortunæ, quæ nunquam mihi felicibus apparet. Creduntur mihi scriptæ ad Pantomorphum ~~litteræ~~, æque enim habebat Lucilla inter famulantes liberos quem præ me disigeret. Vix ædes reliqueram nescio quomodo ~~etiam~~ errore meo sævus, occurrit mihi Monafon: & postquam in ~~celeritatem meam~~ inquisivit, lenocinantibus verbis fregit fidelem ~~pernitentiam~~, ~~extorſit~~que à manu mea secretas dominæ litteras. Ille ut ~~mihi~~ ~~pateri~~ ~~indidus~~ cognovit, exiit sub honoribus laborantem ~~nobilitatem~~, & tibi deinceps victurus, vocavit me in sodalitium suum. ~~Verebatur~~ Protagonis cum Lucilla redintegrationem, sciens iram in amoribus ~~flammas~~ sugere, & foeminas vindictæ appetentes, ubi semel consentire in unius mortem, eadem contumacia ad sepulchrum usque deferri, nec unquam parcere illis quos semel timuere. Ah! quam honesta res est paupertas læta! quam nobilis fulgor eorum qui reges sequuntur! Ridiculum est mortali inter tot vanitatum ludibria perpetuam felicitatem expectare; vocant nos undique in amplexum suum molestiæ, & inter delicias semper aliquid sævi nos strangulat. Nulli contingunt magna bona & diuturna. Ridet fatum quos subito exexit, & si non misceratur rapit. Pertinax est qui non cedit sortis suppliciis, neque eam excusat quæ perpetuo movetur. Habemus solatia miseriarum nostrarum illius inconstantiam, & quod ad omnes injurias nascentes exponimur.

Vixdum secretum hoc speluncæ silentium ingressi eramus, cum Protagon conciliatus Lucillæ suis quoque incommodis lætabatur, præsentium cupidine accensus, & oblivione amicitie qua nuper Monafon gloriabatur, etiam in illius damnum velox. Inimica magnæ potentie res est, nimius erga dominos amor; & nulli miserius vivunt, quam qui maxime regum suorum non modo incolumitati sed & gloriæ student. Quæritur ad omnia tormenta Monafon, non quia peccaverat, sed quia expeditivisset peccasse. Nimirum omnes hodie Cares sumus; & veteris conditionis obliti, degeneres majorum libertatis, sponte nostra deposuimus Gallicam licentiam. Jam superstitioni obiciebatur absenti Monafoni, jam ille darnabatur odii in illud imperium cujus tranquillitatis partem suo sanguine fecerat, jam philtris traxisse regem in amicitiam suam dicebatur, obiciebanturque ejusmodi alia scelera, quæ quondam virtutes fuissent. At Monafon sua conscientia securus ridebat atrocitatem famæ, & nihil aliud Deos rogabat quam quod felicitati Protagonis arbitrabatur conducere. Utpote cui flebile fuisset deferere tot per annos continuum vitæ ordinem, finemque suum novis simul vestigiis & motibus polluere. Excusabat velocium Cupidinum motus, & nihil minus querebatur quam exilium suum.

late-

Interim rediere priores animi Protagoni; reminiscitur Monafonis prudentiæ, fidelitatis, roboris. Nimirum præsentem virtutem odimus, ardemus in absentem! O acies, ô fulgor! niſtant ad illius aspectum mortalium palpebræ, & oculi veluti radiis æſtuantis ſolis tacti, triſte putant lumen, quod ubi amotum eſt videre geſtiunt. Debat hoc patriæ officium Monafon, ut Protagone juſtis nuptiis vincto, regiam familiam generoſa conjuge, mox liberis augetet. Nec mora; exerit caput è latebris, acceptamque ab Etruſcis Reginam thalamo Protagonis locat, primo partu Clodovæum Galliis daturam. Hoc, & aliis beneficiis obligatum regnum reliquit; priſcaque ſolitudine lætua jamdudum, cavit ne novis aulæ incendiis implicaretur.

Pronus erat ad vesp̄eram proxime præteritus dies, cum Monafon repentino ſomnio turbatus inſolitum excuſſit torporem, & magna voce appellavit me in opem ſuam. Tandem ut ægre proximo graminis incubuit, ſudore manu deterſo, Jamdiu (inquit) Phileſitere ſumus experti, quos foetus mentes criminibus gravidæ in manus obſetricantis invidiæ mitterent, quo aculeo foderent incautos, qua fraude & inſidiis circumvenirent eos quibus palam blandiuntur. Cecidit Tolmites ejus perſidia quem ſibi amicum credebat, & vix placide quieſcit Ajacis umbra in hoc concuſſi regni motu. Deſiderabimur aliquando etiam à peſſimis, ubi Parcæ ſuo icſtu imperaverint mori. Ibo inter hæc obviam morti pervertenti ordinem naturæ, & minorem fratrem major annis ſequar. At poſtquam Jovi liberatori, & Proſerpiniæ libavero, ſuadeo, Phileſitere, ne ſpem tuam deſperationi dones. Venient verarum virium viri, in deſenſionem tuam, & illa turba Veritatis aſſecta te cum Pinotidio in tutelam ſuam accipiet. Illa ſapientiæ præceptis animos tuos componet, illa blandiloquo monitu ſeveros mores mitigabit, & innato jam pridem in vitia odio à conſcientia tua indefeſſam probitatem extorquebit. Incipe itaque eorum providere receptui, quos præceptores habiturus es, & à proximorum hortulanorum liberalitate quære convivium peregrinantibus.

Hæc ultima ad me Monafonis verba fuere, neque ego dubito quin ſingula eveniant, cum à præſentia veſtra in partem jam Veritatis inquiram. Omittite itaque pavorem; & ſine funeris ſumptu, ſine pompa, mortuo ſubvenite, vacuum animo corpus tralatitia humanitate tumulaturi. Præviſum exitum fortiter tolerate, ne conſtantiam deſuncti impatientia veſtra maculetis. Relinquite præficiſ comendatitios fletus, cum ſciatis verum dolorem lacrymis indicare ne cadant, & egeſta muliebriter ſuſpiria detrahare de generoſiſſimi ducis laudibus. Vocant ad ſe Dii quos amant, ſubtrahuntque eos hominibus, ut & nomen eorum ab oblivione vindicent, & permittant eos à cœlo ſecuros inquirere in laudes & præconia ſua, & patientiam noſtram.

Igitur compoſuimus tumulo Monafonis corpus, & lapidibus, quos ſolos crudelis fortuna fugitivis reliquerat, aggeſſimus ſepulcrum.

Jam manes ultimum proclamari in Elysio fruebantur *fama sui*, jam ad solitas operas reducti modestis vultibus desiderium tenebamus absentis. Ut enim solet discussis imbribus redire pristinus ætheri nitor, sic fletu detumesciente nova tranquillitas roseum colorem retocavit in genas, quem nuper pallor mœstitiæ comes expulerat. Nimirum umbræ felices tranquillitatem amant animorum: quoniam ipsæ in tranquillo sunt, delectat illas ex alto bona nostra respicere: cæterum illæ nobis nusquam condolent, quoniam beatitudini contraria est condolentia.

Commodum multiformes dapes fecerant Hecates cœnam, hinc placentarum lautæ reliquæ oneraverant terram, inde frustra secundarii panis, cum vetusto caseo, & nucibus & castaneis, penè moretum fecerant. Hac omnes copia lætati destruebamus congestos temere cibos, cum colonus quidam furtive speluncam nostram ingressus ad Philesterum sic ait: Plures Monasonis æquitatem ante has fores operiuntur: nam & nostri, illius beneficiis ad servitutem usque devincti, tanti hominis famam ultra miraculum posuerunt: unde hodie quasi ad sacrarium Veritatis immixti plebeiis, rusticisque nobiles ad illius tribunal ab omni terrarum parte studiosa celebritate congregantur, malis suis, & jurgiis, à divino Monasonis ore remedium peti-
turi. Laudata Philesterus clientum frequentia, *Proclamabis*, inquit, Monasonem nobilitatem animi deduxisse in cœlum; quod longa probitate vivens meruerat; *mecum tamen esse juvenes qui occupare possint vacuum Themidis sedile, orbisque totius discordias certo judicio componere.* Abierat rusticus: neque Philesterus expectavit invitationem audientium, sed lætissima fronte antecessit curiositatem nostram. Quoties (inquit) Diana cursum suum æquali semper invectione perfecit, junctisque cornibus reparavit orbem, toties Monason circumfusa villicanorum multitudine cinctus varios casus audiebat, & è Veritatis speculo quid decerneret accipiebat. Quisquis enim ante ora veteris cavernæ sedens judicaturus oppositum sibi consulit speculum, certissima lege mendacium à veritate secernit. Quippe in eo verissimi vultus, habitusque loquentium, accuratius exploranti referuntur, exuunt omnes mutuata personam, & ementitos cultus ponunt. Cæterum suus color veracibus permanet, quem confundit mendacium, & fuligine teterrima maculat in speciem Mauri. At glacies speculi puro fulgore nitida imitatur tranquillitatem maris, ubi Veritas fabulis obtegitur, & velut ventis undique cessantibus tacita silet. Quod si levibus mendaciis verax narratio coinquinetur, differtur aliquantulum serenitas, & exiguis nubibus speculi candor obducitur, donec iterum erumpat Veritas, quæ sicut flabris spirantis Zephyri impurum aërem, & pestiferam contagionem, suaveolenti flatu depellat. Restat, ut judicem sortiamur, qui expectationi confusæ multitudinis respondeat, & constanti judicio admirationem mortalium simul trahat, & sequatur Monasonis famam.

Nec-

Necdum finierat, cum *Tamias* inclinavit in electionem meam: & quamvis ignorantiam timidissima deprecatione damnarem, accessere ad illius sententiam cæteri, simulque consensere in auctoritatem meam. Dum efforor sodalium manibus, dum propter puteal *Libonis* componor, dum mihi saxea sedes pro sella curuli paratur, dum *Veritatis* speculum ante oculos vicina in nocte figitur, & cavetur ne prima & mæde fida umbra speluncæ dicturis secretum detegat: meminervis (inquit ad me *Daphnis*) ô *Alithophile* *Prætorix* gravitatis, ut & tardo sermone ascititiam hodiernorum judicum majestatem possis testari, & insolentem severitatem vibranti supercilio fingere. Ista, plures judices fecere, quam scientiæ aut probitas; quarum illi consuetudinem eo insolentius ejurare, quo jactantius æquitatem mentiantur, aut sanctitatem profitentur in publicum.

At ego veritus ne coëuntium clientum animi longiore mora solverentur ad confusum murmur, eriperentque mihi impatientia sua libertatem ex præscripto judicandi, tacui ad querelam *Daphnidis*, ut & alienis querelis me permetterem, & operam meam litigantibus addicerem gratis.

Vix pro tribunali federam, cum juvenis rusticus ad eum quem manu ducebat, *Heus*, inquit, commilito, cave sis ne dicentem interturbes; nam & tu crassis auribus, & tarditate loquutionis jampridem meruisti ut taceres. Tum alter, At tu ne absurda mentiendo narrationis veritatem inani fraude jugules; nam & amitteret oratio leporem suum, & ab una lite veluti ab hydra litium mille capita succrescerent. Isto accepto responso, subjecit alter, Viderit cui contentioni nostræ judicium permissum est, ne contumaci corde respuat orationem in speciem *Græcanicæ* fabulæ compositam: quam tamen si bonis oculis & aure fideli exceperit, inveniet omnia, licet primo supra captum cogitationis humanæ ardua videantur, factu facilia, auditu grata, eruditione plena.

In *Arvernica* qua collibus asperioribus assurgit, ursus & asinus, hic calce, ille unguibus infesti, in mutua vulnera sæviebant. Forte viator tam immanes feras miseratus ad extremum vitæ periculum ferali bello deduci: Avete (exclamat quo maximo poterat nisu) fortissimi Martis clientes, & generosæ bestix, ad imperium etiam hominum lætis fideribus advocatæ: horret animus contemplando fortitudinem qua libentius lethiferos ictus corporibus excipitis quam aurum alii utraque manu. Nec me putetis huc sine causa venisse; foedus inter vos perpetuum sanciturus. Ad hæc quieverunt bellaces feræ; & reductis in suam gratiam superciliis, hinc asinus prævalida juventa, inde ursus suis unguibus fidens, placati audiebant consulentem.

*Sic ubi stelliferum linquens Cyllenius axem
Per totum descendit avum, cognata reponunt
Numina funereas iras, tristemque remittit
Quisque metum, bellique sui medicamina viso*

*Miratur virgam, quæ vincula ferre leonem
Cogit, & imbelli tigres albescere victu.*

Neque ille tardavit reliqua adhortationis suæ pertexere. Postquam, inquit, Doromifus Fortunæ Ilienſis templum deſeruit, omnia in deterius mutata artes homineſque ſine mercede reliquere. Suffectus eſt in illius antiſtitis locum tardiſſimus equus; Taſticio vocant. Hic grato hinnitu quos meliorè vultu Fortuna reſpexit ſalutat, & gæzæ regiz malus adminiſtrator non niſi beſtiis felicitatem oſtendit. Nam neque theſauros ſibi commiſſos glorioſis militibus, aut probis judici- bus diſpenſat, utpote qui ſtoliditati ſuæ male conueniant: ſed è ſyl- vis, ſtabulisque, & ſtercore, eligit bruta ſibi ſimillima, quæ in contu- meliam Bellonæ & Apollinis deducat ad diuitias & honores. Quid vetat & vos ad hunc beatorum numerum adoptari, cum cætera ani- malia membrorum fortitudine præcellatis? Hoc dicto ingreſſus in horrorem vicinæ ſylvæ, urſum aſinumque reliquit, magnis cogita- tionibus ſpes ſuas ad ambitionem torquentes. Tandem inter utrum- que conuenit, ut aſinus per villas, oppida, & urbes urſum ſuo tergo deferret, hac novitate ſtipēs aliquot æreas argenteaſque in mutuum ſubſidium aggeſturi: ea conditione, ſi urſus ad fortunam feſtinans ex- pectatas opes à Taſticio acciperet, ut in aſini quoque lucrum æqua pars cederet. Itaque aggrediuntur iter quod ad Eleutheriam ducebat. Ac ut primum ſteterē propter Ligeris aquas, qui præcipiti curſu in- ſtabilem volvit arenam, & incerto alveo ſpacioſas planicies percur- rit, metu horridi imminentium calamitatum omen putavere occur- ſum irati Dei, qui tum etiam vicinorum terras ſua colluvie deterrebat. Neque ego, inquit aſinus, omnibus crediderim. quid intereſt infe- licibus, an fluctus abſorbeant perituros? An melius nos excipient terræ ſi fatorum acerbitas peregrinis indixerit mori? ſaltem crorum longis voluminibus ligatos juncta mors feret, umbrasque felices uno cymbæ tractu portitor Charon Elyſiis reddet, ubi magni ſpiritus be- ſtiæ laureta, & victricibus palmis loca conſita obambulant, & à Pluto- nis imperiò ſummotæ inter amoris leges & delicias melioris naturæ indulgent immortalī genio. Aude aliquid natalitiis tuis dignum: nam aut neceſſe habes cum inſaniente furere, aut malo augurio deten- tus frangere propoſiti conſtantiam, &, audaciam tuam ſubita vere- cundia deſtruendo, priſcas latebras repetere, ubi lento ocio ſagina- tus damnes primam ambitionem. Nihil te morari debet: magnani- mi eſt, adlatrantes Scyllas contemnere, & exemplo Lunæ, quæ diſ- pendiiſ Phœbi lucet, nocturnos canes irridere. Et ecce nihil aliud expecto quam communionem periculi, imo præcedo te, &, ſi me vectorem non ſatiſdis, mihi Ligeris pro Hellesponto erit, aſinus tibi pro ariete; forſan in Eleutheria Colchidem inveniemus, &, in æde ſacra Fortunæ Ilienſis, vellus aureum.

Incredibile dictu, qua audacia bonum ſocium urſus ſuperſcende- rit, qua levitate ſeſſorem per rapida fluentia minacis fluvii aſinus vexe- rit,

fit, quo impetu cavatas prioribus unguis-undas fregerit, quam moliter crura in ulteriorem ripam reposuerit. At posteaquam de fluctibus extulit se penè ad necem laceratus unguibus urfi, (qui, ne arietem suum inter undas novus Phryxus defereret, fortibus uncis adhæserat asini tergo) vulnera fortunarum ingentium prænuntia existimans, nihil de sævitia sessoris conquestus, ne alter exprobraret ignaviam, fortiter casus suos toleravit.

Inter hæc ausis ulterius progredi omnia ex spe proveniunt; agrestes oppidanique desertis velut in solitudine ædibus, intentis ad lætum spectaculum animis, variis muneribus onerant urfigeruli dorsum, gratis asino ponderibus, qui ad miraculum simul incedebat & thesaurum.

Ad istum modum à singulis aliquid corradentes Eleutheriam, mox Ilium perveniunt, ubi largiore quæstu gravati, & fœcunda accretione læti, pinigero diversorio se suaque bona commiserunt. Ut intellexit stabularius causam quæ utrumque ad amplissimam urbem vocaverat, delectatus novorum hospitem contubernio in hæc prope verba cœpit.

Novissimis temporibus quando Protagon per mortalitatem commebat, patebat in honores merentibus via: nam & Doromifus artes amabat, & similitudine morum Protagoni gratus malebat emere ingenia quam corpora. At hodie qui regnat Geryon, simul atque præfecit ærario non suo Tastidium, ostendit noluisse Virtutem auri gravitate onerari, aut inquinari sordibus male cumulatæ pecuniæ, quæ homines scarabæis similes facit, quos fimi gustatus vitiat. Quicunque igitur ad summa vota properant, ut inter cultores Fortunæ reperiant locum, ad illud tantum studium sese applicant ut sentiantur se nihil scire. Hoc præceptores, hoc parentes liberos docent; & si quando ignorantæ fortior natura repugnat, otio & præmaturis voluptatibus sepeliunt incautos, & magnos spiritus per se ad æternitatem assurgentes instabili divitiarum fulgore præcludunt; existimantes in eo summam doctrinæ consistere, ubi elementarius juvenis infideli lectura litteras in syllabas, syllabas in verba coagmentat, aut componit. His stat in templi sui limine felicitas, & ultra blandiente nutu in osculum ignavos pariter & stolidos applicat. Plerique inter mortales diversis ætatibus ante fores templi Fortunæ liberalis præcepta chartis mandant, serviuntque bestiis, quibus pro manibus pedes, pro digitis obtusæ ungulæ dudum fecere ut scribere nescirent. Nam in collegium sacerdotum qui dant operam sacris inconstantis Dæ, muli tantum, asini, equi, & boves ascribuntur: feras quippe non patiuntur tam mansueta animalia, sed eas ad bellicas dignitates servant, & supervacuos honores supra summum cum sideribus elementum micantes.

Pro Fortuna in sublimitate aræ stat monstrum ferocius Ægea, qui centum ensibus minabatur Jovi cum Titanes affectarent cœlum.

Huic pedes sex diversis motibus instabiles, ita ut facile hinc detrudi posset, si aliquis inveniretur quem fatigaret vita ad desiderium laudabilis exitus. Totidem manus vario gestu accipiunt ingentia munera, aut exigua concedunt. Multi nobiles confusa gestuum permissione deformati in speciem pumilionum quos annuo prælio græves infestant, aut errantes Geryonis pedes ad stabilitatem componunt, aut podicem lambunt novissima exoneratione ventris foedatum: simulque cum excrementis aurum liquatum combibunt: neque enim aliud metallum calidus stomachus sustinet & concoquit. Multi à sura pendunt, à tibiis alii; beatiores de genibus expectant crepitum defluyi aurei præcursores. Nunquam scilicet grata expectantibus tempestas erumpit, nisi ante collisæ nubes dulce personaverint.

Hic ubi placatur supplicantium precibus, concutit triceps caput, & statim in orantis sinum tænia serica Neptunii coloris descendit. Ad quod signum Tafticius paululum in pedes assurgens, priorum crurum vinculis implicat exoratum, aurasque hinnitibus crebris pulsans, aut eum vacuas sedes occupare imperat, aut è templi tholo inter farctim pendentia nobilitatis insignia rapere equestrem torquem qui solus nobiles bestias facit, atque illo vincire collum quod melius ad scalas Gemonias, & deforme bustum, Plutonium funis strangularet.

Finierat diversitor, & jam nox altior suaserat somnos, cæterique sub eodem tecto quieti se reposuerant: neque tamen, cum alii hospites altum sterterent, sollicitæ bestiarum membra lassitudine fessa lecto permiscere. Damnabant Auroræ moras, & Lathmo tenebris ultra Cimmerias inhorrente abdicabant diem, quod tamdiu inter rubentis Dææ amplexum Cephalus retineretur. Longum est omne compendium, & tardum omne momentum sperantibus: ipsæque voluptates timentur ab his quos cupido, & desiderium expectati eventus, ad impatientiam obligat. Neque longe lux aberat; mota est Aurora sollicitudine bestiarum. Præluxerat jubar, & ingentem Phœbum ab undis Hispaniæ Doridos eduxerat. Quis, inclamat ursus, stabuli fores janitor absolvit? summus dies est; etiamnum tacent cardines, & nullus est qui januas referet? Ubi chlænici, sartores, lacernarii, subucularii, solearii? Accurrit ad illius imperium numerosa familia: hic, præpeditum multiplici penna pileum imponit capiti immanis feræ; ille, carbasum æqualibus spiris & sinibus rotundum ornamentum collo aptat: alii caligas conchyliatas, holoberum thoracem, enssem, balteum, tibialia, periscelidas, calceos, palliumque è purpura bis cocta auro intertextum induunt.

*At parte ex alia generosa stirpis a fello
Auribus è geminis circum cava tempora pendens
Auro durata phalera, cui plurimus ore
Ostri fulgor abit, fulvum sub densibus aurum
Manditur, & rigidi gemmis micuere tapetes
Instrati dorso: non fortius aspera lustrant*

Solis

*Solis equi, quando fraternas languida flammæ
Luna fugit, mergitque vadis luctantia contra
Sidera, & immenso condit sua lumina Ponto.*

Itur ad constitutum templum sequentibus mercenariis satellitibus, cum fæce populi prosequenti conductitiâ pompam; quæ ubi pulvinaribus sese intulit, ursus humi projectus adoravit Geryonis statuem, & votum quod spes incitabat per tot pericula constanter servatum fortunæ tanti numinis persolvit.

Per te ego fecundiores Amaltheo cornu dexteræ, per Danaës imbrem deprecor, per messes aureas, per tot exempla felicitatis quæ ubertim circa pedes tuos repullulant: patere bestiam in hoc tuo sacratio subsistere, & inter tot famulantium greges ursum numerari, qui rictu cruento nihil nisi invidentium tuæ gloriæ cædes despumabit, & quod hic apud vos nobiles multum æstimari intelligo, qui per fas & nefas iram tuam vindicabit etiam innocentum suppliciiis.

Nunquam humanior fuit Geryon; continuo cærulea fascia evolavit in supplicantis sinum. Sensit ursus divinæ providentiæ beatitudinem, & illico equestri torque donatus deseruit testudinem templi, novis honoribus tumens, &, ab innocentia sylvarum, voluptate levissimi muneris corruptus, in superbiam & insolescentem fastum degenerans.

Dum hæc agebantur, asinus è spatiosa porticu contemplabatur scribarum veloces manus, qui, sedentes in atrio, Fortunæ præmia variis voluminibus inferebant: & alia omnia, qualia omnino diversitor descripserat. Invitatus locorum splendore, & prolestante spe optimæ hereditatis quam jam tacitus devorabat, propius accessit; mox paulo fidentior, intra limen fani sese jaciens, nixus posteriori genu, priore vero amplexatus aram, sic adprecatur. Tu qui Parcarum fila, & imperia fatorum pro arbitrio regis, qui exemplo crescentis Jovis inter pastorum casus educatus parentum inopiam penè sceptro mutasti, & nunc benefactorem Saturnum de cœlo deturbare cogitas; Tu qui libertatem hominum longa annorum præscriptione super animalia cætera superbientem exitiali servitio premis; Qui tot insignes bestias, sub quarum onere circumjacentia tribunalia gemunt, humanitati præfecisti; Veteris scæni & segnium carduorum cibo remoto asserere me in aureum convivium tuum, & istis bestiis immanitate corporis, tum Arcadicis etiam grandiore asinum, ascribe in cultorum tuorum gaudia, ad quæ non modo se favens Fortuna, sed & hominum quoque studium inclinat.

Non segnius dexter Geryon asini devotionem optata tænia comprobavit; assurgunt Fortunæ antistites, detractisque hyphippiis sacerdotium cum tribunali asino dari jubent: quod ubi per scribas publicis instrumentis relatum est, confusis rudibus, mugitu, atque hinnitu antistitem novum salutavere; junctisque cum fide pectoribus, tumescentia pælearibus pectora, & osculum simul miscuere.

Cate-

Cæterum suis muneribus fors lassata (quæ nunquam magis clarescit quam per publicam aut privatam calamitatem, bonæ stabilitatis impotens) ursum ad graviores priscis miseras improba manu reduxit. Etenim sicut inanum spicarum cassi vertices per ventorum ludibria ubi semen amiserit cælum suo cacumine spectant, ingrata altitudine agricolarum simul studia & turbinum impetus deludentes: sic illi, quos paupertas inter inutiles honores implicat, nullo divitiarum pondere gravati inferunt quidem sideribus caput, sed tam molesto dignitatis fulgore, & superflua magnorum nominum messe, ut nihil aliud præter auras & infortunia redivivo ad *miseras corde* percipiant. Inde, plerique cum incommodis suis *peritaci modestia* luctati, permittunt se communibus vitiis, & vitam suam ad alienas injurias, & sicariorum officia præcipiti commodant. Hoc sensit ursus, quem familiarium rerum necessitas inter steriles nobilitatis titulos opem nuper vectoris expostulare coëgit; neque enim poterat longis jejuniis extenuatum corpus ad extremam necessitatem durare. Verum asinus mutato genere vitæ mutaverat mores: & quamvis aurum modio metiretur, malebat accipere, quam dare.

Querebatur ursus ruptam tam cito societatem, quam volebant leges semel contractam non aliter quam mutuo consensu resolvi. Eam conditionem, qua vocaverat vectorem suum in partem sperati lucri si à fortuna reciperetur, reciprocam intelligi. & tacite cautum ut asinus pari obligatione teneretur, si *spes decepisset ambitionem* suam, & ille vector asinus expectatam Fortunam occupasset.

Mirabar superficiem speculi pererrantes umbras, faciemque dicenti eandem permanere, diverso tamen habitu, & vestibus longe aliis quam uterentur hi quos rusticitas ad fuvam & boves damnat. Etenim de cæruleo serico per latus columba aurea discurrebat. Micabant circum simplicem avem aureæ quoque flammæ, quæ fluctus suos vario lapillorum colore crispaverant. Eodem insigni coruscabat notabile pallium in ea parte qua capulus argenteus ingentis gladii sinistra manum superbe suspendit. Hoc ludibrio mens attonita, cum diversas species concipit, penè oblita est quod suggereret. Revocavi tandem spiritum ad tot miracula fugientem, & *judicium velut ad Philadelphicam Pharon*, aut Herus lucernam, in hanc sententiam decenter retorssi: videlicet, non teneri asinum pro socio, cujus servitium curasque cæca etiam Dea æquissima liberalitate donasset: lucra penes eum esse debere, qui incertam felicitatem & nullo voto conceptam per certissima mala quæsisisset animis ad calamitatem obstinatis. Videri tamen tum demum ad bonorum communionem vocandum ursum ab asino, si summitteret corpus asini obsequio, & pari viarum laborumque discrimine, quo nuper fuerat exceptus, sustineret sessorem.

Tunc vero recepit intermissam orationem ille idem qui paulo ante loquebatur. Et, Per fidem (inquit) in conditionem bestiarum
since-

sincerum iudicium fecisti. Nam cum inter has altercationes asinus ad Gephyrium nescio cur legaretur, promisit in urfi manum se omnia quæ à Gephyrio acciperet fidelissima sorte inter utrumque partitum, modo se tergo admitteret duraturo obsequio donec ad eam terram venissent quæ quondam erroribus Æneæ requiem posuerat. Etiam generosas mentes sortis melioris expromissio ad servitutem domat; omnia fiunt ut paupertas fugiatur: nec iste regii ordinis urfus recusavit extremum servitii genus, quod in miserrimum cante-rium torquatum equitem ignominiosissima metamorphosi vertebat. Venalis est omnium vita, etiam eorum qui se à libertate vindicarunt: infamiam consuetudo sustulit. Neque dedignantur Sabæorum reges, ubi odorata messe camporum hilaritas exultat, in fimeto consistere.

Cum ergo pars eorum qui asino serviebant præcessisset, ut diversoria in adventum celebris legati quam humane pararentur; Alii itineris impedimenta, auream argenteamque suppellectilem, peristromata, mensas, lectos, & quidquid ad magnificum apparatus luxuria & ambitio invenere, mulis, plaustrisque inveherent; Nec desissent qui comitarentur insidentem urso legatum: Commodum, superatis Alpium jugis (ubi nives illudentes calori Solis frigore suo radiorum flammantium impetum retundunt) ad Rubiconem venire fluvium,

Qui Gallia certo

Limite ab Ausoniis determinat arva colonis.

Tum latus in niveis fuscum deponit arenis

Ursus. & obstantes infringit pectore lymphas.

Inde abis ulterius, mediique per aquora tantum

Torrentis defert equitem, qui pallidus ora

Vertis ad oblatum latus, pedibusque recurvis

Ursi terga premit. Stant circum brachia collo,

Cornea qua duro devinxerat ungula cornu:

Succutiturque tamen, nec certo pondere fluctus

Sustinet: & membris victoris lubricus errans,

Quid facias nescit. Multum post terga relictum

Fluminis, & totidem fallaces computat undas

Ante oculos. Tentat suprema pericula mortis

Evitare miser; flexisque utrinque lacertis,

Inter gamitus; vastum genitale nasantis

Condidit in clunes, femori quo junctior esset,

Haveretque magis: rabidoque hac addidit ore.

Hi tibi sint fluctus multa pro Ligeris unda,

Proque suo amplexu crura hac, proque unguibus inguen.

Ausonios addisce pati nexusque jocosque,

Quis robustus Amor, quis gratia mascula forma,

Es melior Cypris felices ingeris ignes.

Interrupit dicentem adversarius qui hætenus tacuerat, tam blanda oris severitate, ut sævientibus Jove & Neptuno in varias tempestates

states posset indicare pacem. Noli, inquit, suggillare vitia mea, & inutili deprecatione exigere à iudice invidiam. Jam pridem litis hujus infamiam sustulit procera potentia. Sicut napelli aut aconiti flos lethalem torporem inter rosas & lilia perdit, sic inter suaveolentes divitias non invenit foetens scelus supplicium. Quidquid supra nubes exivit Naturæ aut Fortunæ imperium, placide regnat, & quiescit; infra nocuum frendent fulmina, corrugat æris frontem spissius cœlum, aut cum grandine lacrymas exprimit. Ista non tangunt Deos, quos humana superstitio temere fecit. Quidquid Poimenarchi peccamus, castigat auri fulgor, & occupatæ per timidam mortalium pietatem vires, quibus etiam in animas iniquissima pœna servimus. Non dedignabor mores meos ad censuram traducere, & summo fabularum velo aperire scenam vitæ meæ. Statim reliquit rusticas vestes, ingens pallium cum purpurea tunica defluserat in pedes; petasoque capiti imposito, & compositis circa pectus sericis nodis qui de pileo tremuli pendebant, postquam expuit longa tussi marcorem, omisum sermonem sic retexuit.

Quod alter sub asini nomine lusit, transiit illud omne in partes meas. Illuxit nascenti mihi pestiferum sidus, & contumacem ignorantiam animis ad scientias obductis insevit. Sed nihil est ab omni parte miserum. Pro solertia ingenii floridum corpus, & membrorum omnium gratia, benevolentia sortis minor, quæ literarum gloriam pertinaci mendicitate vendens, eos tantum amat, quos solum naturæ robur ad Musarum & Apollinis odium reliquit. Hinc inexpectatus honor divinæ ad Gephyrium legationis, & subitus in me Geryonis favor procacem ad opes aviditatem antecedens. Hinc servile Philocœni officium, quod ab equire regio necessitas, & anhelantes sub paupertatis pondere nobilitatis tituli extorserunt. Satis sub urfi fabula & persona villici delituit: prodeat jam totus & suus in theatrum, ut ante istud Veritatis & Justitiæ sacrarium agnoscat me indulgentissimum patrem, festinata adoptione præoccupantem Naturæ leges, & prodiga liberalitate parentales curas prævertentem. Nam cum ex Eleutheria discederem, oneravi eum ingentibus donis, & ingratum juvenem ad partem lecti recepi, in his locis, in quibus olim Cæsar maluit occupare Imperium Mundi, quam relinquere. Nemo dixerit deformem rosam, quia colorem suum induerit à cruore insidiosæ matris Cupidinis: sic neque vituperaverit puerorum amorem, quod ubique scœminæ sint. Nam neque corrumpit amabilem puerorum formam usus, neque illud exoticum scelus vitiat duras Naturæ leges, quæ ultra Græciam utramque masculum Cupidinem truculenter fugavere.

Perit Gratiarum pulchritudo, quando Vulcanus atra fuligine oblitus ministras imperitantis sibi Veneris quærit ad amplexum; & nihil est quod homines magis à beneficiis deterreat quam ingratus accipientis animus. Plures hic turbo de sublimitate Fortunæ discussit, quam

quam ignavia, aut ignorantia. Non cessavi tamen immerentem amorem simul & munere prosequi, pretia voluptatis externæ; quæ raro Eleutherianis nisi per insolentiam & crimen placet. Ut vero me Geophyrius pallio coccineo donavit, Flaminemque fecit Dialem: quæstuosissima quæque sacerdotia in Philoceni sinum congeffi, quorum redditibus insolens inter nobiliores regni in laude & gloria vivit; cum apud eos divitiæ inter potentiam & virtutes numerentur. Deridet tamen alumnus infelix liberalitatem meam, præscriptosque ambitioni suæ fines superbissima temeritate contemnit. Petitque hanc purpuram (quæ de Regum imperiis disceptat) in auctionem & licitationem subterni: Ut hoc ultimo beneficio saginatus nomen meum traducat ad infamiam, & celeberrimam auctoritatem per confragosa paupertatis præcipitia ad exemplum innocentis Hippolyti taceret.

Nullæ nubes exasperaverant splendorem speculi, & constans loquentis imago quidquid postremus dixerat demonstrabat à Veritate comprobari. Sed jam juraverat Philocenus in benefactoris obsequium, fidemque: exhortatione mea adductus ad aliquam rei familiaris curam, vitaturus deinceps prodigalitatis scopulos, ad quos plures juvenes impingunt quam cadaverosi senes in avaritiam.

Tum vero movit obstantem turbam validis pulsibus Acignius; & corpus inter frequentiam audientium impeditum velut è vinculis expediens, celerrimo cursu sese intulit in os speluncæ, proculdubio præda insequentis militis horrendæ proceritatis, & qui pannucius totus nihil magis ostendebat præter ossa extuberantia quam gladium, quem obducta ad crudelitatem fronte intentabat in Acignii latus, nisi rusticus æque laceris vestibus percussus fuisse militem ad aliam pugnam revocasset: qui novam cædem videbatur factururus, nisi astantes respexissent ad pacem, & impetus furioforum repressissent: Non aliter æris sonus incitatos venantium clamore canes à morfu feræ reducens, sævire eos ultra latratum non finit. Prior temperavit ab ira rusticus, & candida fame labra ad hanc querelam deduxit.

Ut in corpore invalidum membrum continuis fluxibus debilitatur, & in lacunam omnia purgamenta pestiferæ domus ingeruntur: sic nos quasi sentinæ & debilia regni membra contagione & morbis civilibus atterimur. mortuum mare, sterile sibi, undas nobis inutiles summittimus alienis navibus, & ambitionem magnatum augemus nostra ruina. Vetat hyems prominere herbescentes segetes, aut obterit eas ingrata glacie, aut immoderatis imbribus annuo naufragio mergit. Gemmas, quas in vitibus benigno flatu excitavit Zephyrus, nascentes urit Aquilo, vel adultas grando prosternit. Spes omnes nostras aut rubigo vitiat, aut Syrius consumit, aut venti proterunt, aut lues tabida corrupto cœli tractu enecat. Ut in domo vetere omnes lapides excidium minantur, & annium cunctorum cursus ad Oceanum: sic nos innumeris malis affligunt mutationes temporum, & hominum ad aliena ingluvies cœli injuriis major. Pro crimine omni
pau-

paupertas nondum satis extrema. Præter tributa & decimas, quas injurii domini pro reditu habent, damnamur ad insolitas operas, & ad culturam alienæ glebæ inviti deducimur: Dum squallent pauca agrorum jugera, antiquum patrimonium, quod nondum omne perdidit avaritia pacis, & licentia belli. Sic nos miseræ servitium animæ ignobili morte deficimus, nec aliud effusi toties sudoris sanguinisque pretium expectamus, quam virgas, secures, catastas, cruces, & alia pro dominorum ingeniis supplicia, quæ humana malignitas inferioribus intrivit.

Accedunt damnosa scœnora, quæ pecuniæ cumulandæ causâ intulit ingeniosa nimium & solers in splendorem suum ambitio, quorum scœturis citius otiosi in civitatibus ditescunt, etiam his quos cupido gloriæ, aut utilitas mercium ultra Herculis columnas advectarum rapuit ad aliquam fortunam :

Hoc usura vorax avidumque in tempora scæus.

Post hæc, inæquali sorte exactiones crescunt; modo per capita, modo pro censu inferuntur, inveteratum malum, & quod in singulos dies fit robustius, dum speciosis nominibus venena ista teguntur, quibus minus vetus imperii ærarium quam paucorum qui male sub regibus regnant polluantur arcæ: qui falsis titulis suam crudelitatem, avaritiam, rapinas, remedia, subsidia, vectigalia, & erogationes vocant: nota publicarum cladum nomina. Hinc fit, ut princeps pecuniis destitutus sine auctoritate restet; quæ nunquam bene servatur, si desint Virtuti sua præmia, & militibus ex laboribus spes. Aurum enim in Republica idem est quod in humano corpore vitalis spiritus, quo cum sanguine egesto membra omnia in mortem patent. Tot in exercitu millia sub paupertate laborantia onus sunt & prædæ. Tum demum ærarium incuria & prodigalitate exhaustum per scelera supplendum est. Empti milites instabili in imperantes fide, ubi stipendiis fraudantur, feruntur in furorem: & si qui denique probi sint, illos contagione sua ad insaniam rapiunt. Nostra bona, quasi hostile spoliū, vænum dantur. Fœlices qui gustare tot mala, nondum autem faciem omnem ebibere. Omnia sunt in bellis civilibus misera, sed nihil est miserius quam bene partis non posse frui. Gemunt percussi securi boves, & inexpletos diurno labore novalium sulcos implent cruore suo. Pelluntur oves à pastu, & nusquam redituris vestibus exuuntur jugulatæ. Relinquant sub ipsis caulis dulces animas nutrices pauperis familiæ vaccæ, & ab uberibus suis lac extremum suffundunt. Cuncta denique velut pulchritudo floris maturini uno momento vaneſcunt, & nihil miserorum oculis superest ultra cinerem & favillas.

*Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames, & amor sceleratus habendi?
Non tantum segetes alimenta que mitia poscunt
Ad jugulum gladiis, scrutantur viscera terra,*

Enf.

*Quasque recondidimus. Stygiisque admovimus umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.*

Nec iste miles tot damnis meis satiatus pepercit liberis: temperavit quidem à mucrone, sed tam improba humanitate, ut spiritum adempto victu lento effugio tenuatum pejus solverent, quam si eos ensis dedisset neci, Diis infernalibus votum. Utinam tam in potestate mea esset acceptarum cladium oblivisci, quam tacere! vel, si negaret recens dolor silentium, vita me infelix cum voce nihil profectura relinqueret! Similes sumus serpentibus, quorum moriùs torpent sub frigore; nos nostra imbecillitas arcet à nocendo, & nunquam nisi cum anima exertum aculeum relinquimus, quem aliena injuria in sui ulationem expressit.

Ad hæc miles; Quod, inquit, in cœlo primum mobile, hoc apud nos Acignius civilium motuum causa omnis & origo. Alii istius agitatione insaniunt, hic sua: nunquam cessaturus nisi Eleutheriam in ditionem Lippii miserit. Etiam in fudo pacis grassatur inimicus ignis varia face, quæ flammæ suas in plures species mutat, & multivago fulgore coruscans pro tempore colorem induit & cum tempore deponit. Jactamur interim civilium bellorum tempestatibus, & ut in irato mari sit, diversis flatibus turbarum seditionumque; quæ prudentibus eo apertius videntur, quo teguntur secretius. Neque enim moveri potest & contundi hoc imperium, nisi ante cives cum civibus concertant, & sic defessi ac exangues inhiantibus Iberis tradantur. Relinquo annorum præteritorum tristia monimenta, hoc luctuosissimo exemplo contentus, quod me ad paupertatem duxit per eandem viam qua reliqui regni nobiles ad certissimum exitium inconsulto præcipitantur. Quid aliud Retiarius ad Gephyrium missus legatione sua peregit, quam ut invicem bellaremus? Quid aliud Acignius cum Geryone, quam ut Eleutheria gignendis inimicitiiis per se nimium sæcunda ignotæ potentæ subderetur? Pudet referre aviditatem innocue prædantis, ad quam nauseant etiam hi qui ignominiam consumpsérunt. Hoc, quodcunque est, Acignius fecit; sive ille Geryonem ad odium vocare voluit, & Lippium ad regnum: sive male quæsitæ potestatis fautor, maluit Eleutherianos perdere, quam servare. Verum est, aguntur bella istius ductu, & nondum tamen infamia pessimi excidii cessit in auctorem. Per hunc Geryon regnat; per hunc Geryonis parentes affinesque assequuntur periculorum præmia, etiam si periculis non affuerint. At reliqui magis inopia quam laboribus fessi in scelera ruunt; cumque videant interclusum sibi ad honores & divitias iter, credunt innocentibus aliquando licere nocentes esse. Hinc seditio, libido, sævitia, & quidquid privati hominis nomen supra principem elatum contumacibus in gloriam animis immittit; impatientes obsequii ubi eum imperare vident quem ad servitium & dedecus natura genuerat. Ab eo fonte ira & questus, & postquam non subvenitur, quisque sibi remedium quærit à licentia,

Q q

ad quam

ad quam facile ducuntur juvenes quos penuria à virtutibus *sejunctit*. Eos amici pariter & inimici per colonias, municipia, urbesque, atque oppida disperfos nunquam tuto excipiunt: spoliant, rapiunt, non sacro, non prophano abstinent: feruntur in omne nefas, cunctis obnoxii. Non enim habet legem necessitas, & jejunos stomachus, & corpus petatum sæpius telis; quod pestilentia & fames citius hoste corrumpit. Hæc si me (ô Alithophile) ab accusatione rustici non liberant; si nocens est, qui non sponte est nocens; si paupertati frænos imponitis quicunque aut auditores hic adstatis aut judices; si auxilia vitæ, miseris militibus erepta, etiam merentibus denegatis; si vobis ignotum est,

Quid cede calentibus armis.

Quantum ira liceat, motusque quid audent ensi:

Si vobis sceleris tanta est injuria nostri:

Mergite me fluctu; vel si suprema recusant

Fata moras, juvat hoc scrutari viscera ferro.

Demiserat in terram capulum, compositamque aciem gladii ad pectus tentabat, cum sic orsus est Acignius.

Quotquot orbis terrarum reges tenet, hos omnes Gephyrio subdidit religio, & fortuna in illius imperium obstinata. Metus, & terror, & severitas, vincula sunt auctoritatis, quam in omnes principes sparsam dudum agnovimus, exuta libertate, & adempto per inquisitiones loquendi audiendique commercio. Sic paulatim refracto pudoris claustro in populorum animos irrepit adoratio Gephyrii, & eos in Imperatores armavit quibus audacia fuit recusare servitutem. Data deinde imperia, & immutato ordine naturæ Gephyriani ad externa scepra vocati: inter quos etiam vetere instituto delectus fuit. Ut enim aquila pullorum generositatem experitur ad radios Solis: sic Gephyrius principes, prolem suam, si ad lumen religionis male fideli oculo conniveant, præcipitat è Solio regali, veluti adulterinos & degeneres. Unde fit, ut ille plerunque in primogeniti jura succedat, cui reverentia major & constans in patrem obsequium. Et jamdiu est, à quo minorem natu Liphippum fratribus præposuit. Frangit nimirum naturæ leges paternus amor, quem gratia filii, & pietas, & probi mores fecere. Fateor, vehemens olim fuit in Eleutheriam Gephyrii affectus: sed, ut solent mobiles esse hominum voluntates, illius inclinatio in Liphippum cessit: pro quo laboramus, ut, fractis per bella civilia Eleutherianis, irrumpat in florentissimum regnum Europæ caput, & si forti placeat, post paulo umbilicus Ibericæ dominationis. Nec iste miles & rusticus, quod querantur, habent, tot actos labores, tot damna passa: quos pro religione bellantes æternas excipiet, & certissima felicitas, quæ tantum illis patet, quos ad utilitatem Liphippi, & Gephyrii nomen mors funerata est. Non sustinuit insolentiam Daphnis, sed Acignii intempestive mentientis vultum excussissima palma percussit: justisque injuriis incitatus, in alius quo-

quoque corporis partes sæviisset, nisi Acignius, relicto inter manus verberantis pallio, per mediam turbam fugere cœpisset. Neque diu moratus Daphnis relictum pallium in militis faciem misit, hostile spoliū. Sed & hic, ut justam rustici litigantis querelam leniret, abstinuit Acignii pallio, & reliquis permisit judicium.

Tunc Botris pro præcone agens, Si qui, inquit, restant litigatores, hos universos & singulos ad hoc tribunal sisto. Nec mora; vir quadragenarius, ut apparebat, paululum semotus à turba, ejulans, ac dilanians impexos crines, ut ante me stetit, in hunc fere modum declamavit.

Quod adhuc spiro & vivo, fecit mendacium: quod hodie vobiscum mori gestiam, Veritas faciet. Intus est accusator qui me ad tribunal vestrum traxit. Lancinat me conscientia mea, & internas lites movens, petit à justitia vestra supplicium dignum criminibus meis. Cruentus ensis jam super impia cervice pendet. Omnia lacera sunt, perdita omnia, si semel semoverimus probitatem, & ab horrore imminentis necis subtraxerimus corpus alias pro Veritate moriturum. Neque ego à benignitate vestra licentiam dicendi deprecam. Licet enim magnitudo rei grandia verba detrahat, quibus deberem loqui, ipsa tamen historię novitate securus, judicio meo demerebor silentium.

Nondum Clodovæus Typhone percusso exuerat servitutem: nondum imperium Protagonis receperat: & jam tamen nuptiæ, jam prolis spes, & omnia futuræ regni foelicitati accommoda: Circenses ludi, scenicæ artes, & loquacia per lationes & mutos motus tripudia. Inter quæ nobiliores Eleutherianorum equis investiti Sybariticam saltationem explicuere. Intentæ sublimioribus palatii tectis nubes spatiosam aream tegebant: Pone fenestram, è qua spectabat cum conjuge sua Clodovæus, theatrum vacuum erat. Ac primo simulata fulmina cum stridore è cœraunoscopio excussa: mox disjectæ nubes loco siderum varia lumina aperuere. E summo deinde projectu versatiles machinæ descendentes Venerem cum Cupidine suo, Gratiisque, Polymnia, ac Pallade, vacuo hæcenus theatro tradidere. Nec mora; acido cantu cœlestis turba hoc versu regni numina salutavit.

*Nos vestro famula iugo
Orbis quidquid habet congerimus Dea,
Et palmis tegimus thorum,
Quem non tempus edax destruet, aut sequens
Ætas. Jam veniet cohors
Multæ genæ gravis, fertilibus comis
Excussura ferociam:
Qui Syrtes Libycas, qui Tanaim colunt,
Aut Tigrim rapidum bibunt:
Parthique, atque Arabes, Æthiopes quoque,
Et Pœni fragili fide:*

*Hos nunc vestra vocat copula, non mala
Vestris abstrahat imperis
Sortis ludibrium, non necis impetus.*

Sequutus est cantionis dulcedinem tubarum streperus clangor, & in hippodromum cum equitibus suis educi equi, revocantibus interim Parcis cantatrices Deas in suum theologium. Hinc Assyrius eques compositus in majestatem equum suum ad concordiam præcipientium tubarum regebat. Proxime, laxatis frenis in speciem pugnae, volitabant Maurus, Medus, Parthus, Arabs. Non deerrat equiti Persico quem Tolmities, non Ibero quem Ajax, non Germano quem Enedrevus repræsentabant, gentilitius tumor. Scythia veloci actu percurrerebat omnem aream. Tardum Suevus ititabat. Lasciviebat Gaditanus. Convolabat Syrus cum Turca. Finiebant agmen Græcus, Thrax, Polonus atque Italus; omnes ad eundem concentum momentumque diversis itineribus ad varias figuras revertentes, tam facili equorum recurso, ut putares universos agi ab eodem rectore. Diversas quippe singulorum actiones, motusque, sub iisdem indicationibus ultimus numerus terminabat.

*Famque humiles, jamque elati sublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque assurgere in auras:
Nec mora, nec requies. At fulva nimbus arena
Tollitur, humescunt spumis, statumque sequentum:
Tantus amor laudum, tanta est victoria cura.*

Tandem ad carceres suos revocati glomeratis gressibus equi, documentum spectantibus præbuere, generosum animal ideo socium hominis nominari, quod polleat ratione, Martis simul, & Musarum cupitor.

Hic finis saltationis Sybariticæ præbuit initium prodicionis in Enedrevo, non aliter quam pestilens ventus civitatis minatur desolationem ubi ab excisione unius familiz funestus incepit. Singuli eadem persona in qua saltaverant suas domos petiere, uno Ajace excepto, qui audito lucis propinquantis gallicinio, in proximo angiporcu quo reliquum noctis duceret, elegit Timandram domicilium. Erat illa nationis Iberæ, tam commendato sermone ut speciosissimam etiam formam extingueret mirabilis facundia: neque uxor erat Ajaci; nam & Monafonis soror, quam iustis nuptiis sibi junxerat, nuper reliquerat vitam. Ut Enedrevus, cui sola Ajacis gloria ad honores obstabat, hominem contrarium fortunæ suæ vidit tenus dudum rebus implicatum, ad palatium recurrit, monetque regis oculum, (sic ille vocabatur qui stipatoribus corporis regii imperabat) infidum Ajacem eo cultu, quo Lippii cultores uterentur, Timandram nocte intempesta periisse; proculdubio infidias ab utroque in Clodorum strui, nec aliud agi in tam scelerato colloquio, nisi ut Gallia Iberis in prædam cederet. Statim viri fortes, qui pervigili custodia fores palatii servabant, irrumpunt in Timandræ domum, divellunt claustra, & reli-

& resistentem insultantibus Ajacem vario vulnere confodiunt. Includitur robori Timandra, & illi robusti latrones postquam ædium omnium secreta vestigavere, nudato Ajacis cadavere, ruptisque vestibus in quibus saltaverat, imaginem Lippii inter thoracis futuras inveniunt, in ea parte, quam, si viveret, concuteret cordis spirantis subfultus. Sed neque existerant qui Ajacis fidem labefactatam, corruptumve ad scelus pecuniis animum dicerent. Unum illud mortuo objiciebatur, familiaritatem cum Timandra, imaginem Lippii intra vestes inventam, & quod inter tot larvatos Iberico habitu visus esset in celeberrima saltatione. Cuncta, si abfuisset invidia, vix digna levi castigatione. Sed Eneidreus Typhonis gratia subnixus singula in deterius vertebat. Hinc inscio Clodovæo faucibus obliis Timandra cum Ajacis cadavere deturbata in Gemonias.

At Tolmites Monafonis frater exasperatus supplicio profratris, & imminenti exitii intelligens si negligeret bonam mortem, juravit se omnia potius toleraturum quam se summittere per execranda facinora quæsitæ Eneidreus felicitati. Potuisse eum per oscula & complexus insidias suas tegere, jam pridem aulica consuetudine exercitum celare odium fallacibus blanditiis. Ajacem pridie quam necaretur cœnasse apud Eneidreum, post cœnam induisse Ibericas vestes, quibus per famulos suos Lippii imaginem insuere potuit Eneidreus. Hactenus infractam fuisse Ajaci erga principem suum fidem, in eo virtutum & ingenuarum artium perfectam fuisse collectionem, inque cultas urbium insidias, incultarum villarum intaminatos affectus, & ingenium ad bona natum. Semper aliquid habere ex iniquo omnem necem jussam aut perpetratam de nocte, sine legibus, sine defensione. Neque jam dubium erat Eneidreus fraude interemptum Ajacem. Itaque Tolmites spem in virtute sua ponens, & salutem in victoria, jubet me appellare Eneidreum ad singulare certamen. Assistebat ei Tarfias, qui dudum Typhonis voluntatem beneficio quæstierat; hic casum eundem cum Eneidreus poposcit, deformi humanitatis jure, quod nos, vitæ commodis sejunctos, ad idem genus mortis vocat. Ridebat uterque periculum ad quod ducebatur. Sed neque Eneidreus naturam suam exuerat, comi extrinsecus ingenio, & eo etiam jactantius generosiore, quo facilius tegetur novæ fraudis destinationem. Ac primo Tolmitis quasi amici dextram complexatus, juravit se puris inanibus ad invisum certamen accedere, malle tamen fontem existimari quam supplicem. Experiretur, si vellet, innocentiam loquentis; recepturum se arma in tutelam fidei suæ quoties provocanti placeret. Tum securior de facilitate credentis, addit amplexum, quo impeditus Tolmites certius caderet: quippe clam educto pugione Tolmitis transdiguit latus, nihil ejusmodi in tanta ostentatione amicitiae metuentis. Nec ille mortali vulnere accepto sine vindicta cecidit: irruit in Eneidreum, fortique ictu ensen evaginatum perfido pectori condidit. Statim expressere spiritum, & simul inter homines agere desierunt.

Ecce, dum in auxilium Tolmitis convolo, insequitur Tarfitas, & à tergo incautum transverberat. Solutæ venæ egressere maximam partem vitalis spiritus, &, nisi hyems frigida coagulasset per profundum patorem erumpentem sanguinem, pari cum Tolmite eximile hæos tentatilem fluctus, & Cerberi latratu audivissem.

Sic cochlea contis

Torta retorta gemens tardantia vina repellit,

Qua capiant laxo pendencia vimina labro.

Fis fluvius rubei laticis, quem lenta refundunt

Torcula supposito lacui: stagnantia donec

Munera Divorum desertu uva racemis

Comprimat, oppositis molis qua mollius alsa

Vimen agit rimas, quo Bacchi defluat imber.

Hic fortuitus casus pro medicina corporis fuit, & membrorum omnium ignavus torpor animi solatium. Tandem velut somno excitatus intelligo me Tulliano clausum. Dum vulnera mea obligata, dum carcerem miror, dum surdis parietibus infidias Enebrevi detego, dum me indicio sceleris relictum conqueror, proxima grabatulo in quo jacebam janua tenui stridore referatur. Intravit in cubiculum miles ignotus, &, adducta postea, pessulisque firmata, silentium in hæc verba rupit.

Via unica est, Pinotidi, qua effugere potes alioquin inevitabile supplicium. Semper leges in duellatores armare se atroci sævitia, sed illis nunc edicto Clodovæi exasperatis metuentior metus, cicutaque & cruce mors violentior. Ut umbræ terminus lucis est initium, sic timoris excussio, libertatis. Nusquam bene liber est, qui robore tenetur. Aude aliquid animo tuo dignum, & spiritu meis monitibus excitato, subtrahe te à forcipibus jam capiti tuo imminentes Proserpinæ, & à Charontis cymba refer pedem. Certum est, fatales Paræ unde quaque imminet: sed fugienda est crudelitas, & tortor, & rota. Valet etiam apud posteros memoria honesti exitus: at omnis pona, manu carnificis publico spectaculo inflicta, semper aliquid habet ab ignominia. Neque me tibi implacabilem faciat quod Tarfiz amicus sim: causâ vestra separari non potest. cum in eadem nave tentetis Acroceraunia, eadem vos Scyllâ, eadem Charybdis aut absorbebit, aut evomet. Quis in judicio innocentiam Tolmitis ab Enebrevi fraude sejunct? Quis Tarfiam percussorem dicet, absoluto Pinotidio? Veritas in judiciis nunquam nisi testibus quæritur; reliqua vana & reo nusquam profutura, maxime ubi generosioribus etiam exitum jus præscribit. Nemo miser mentiri recusabit, cui ex mendacio supererit spes. Hoc unicum iter est quod te ad salutem ducit. Finge ergo, male præviso Enebrevi & Tolmitis certamine accurrisse te, animos exulceratos ad amicitiam reducturus; cæterum, malo tuo fato iâvenisse in necem furentes, adeo ut te amicorum vulnera impedire volentem demerso per costas gladio capulo tenus prosternerent. Ex-

cipiet

cupiet loquentem Tarfias, jurabitque visa sibi fuisse terna cadavera, cum in eum locum venisset quo duellum inter Tolmitem & Enedrevum rumor popularis vulgaverat: nec potuisse uti animo suo ad amorum concordiam, quando conatus suos antevertisset fatum, utroque jam mortalitate exuto. Cui judici videberis falsa dicere, verisimilia proferendo? eritne aliquis damnaturus jactatam amicitiam? quænam tam efferae leges invenientur, quæ supplicium bonis civibus inferant? nimirum peribis tu qui mortem contempsisti ne alii perirent. Jam libertas in arduo montis supercilio attollit signa, claroque tubæ sono ad osculum suum te vocat. I, erige te: & horrore carceris mortisque fugato restitue te tibi, & in spem melioris vitæ utili mendacio marcentem animum demulceto.

His dictis, reliquit cubiculum, & me sititorem libertatis in suas rationes traxit, quibus mitigati judices, me, Tarfiamque, per eandem mendacii januam incolumes dimisere.

Statim ab ipsa Pinotidii querela ignari Acignii irarum multa militum manu cingimur, quam offensus ducebat Acignius per sicarios Geryonis vindicaturus injuriam suam. Undique stricti gladii comminabantur mortem. Cesserat omnis miseratio indignationi, & nihil inter tot imminentes neces certius ad salutem fuga. Primi omnium clientes manifestis ictibus attriti suo damno sensere quantis periculis Veritas quæreretur. Mox explicata latius pestis in socios meos grassata est varia clade. Quippe hostilium armorum diversitas diversum vulnus fecerat. Talis in Pirithoi nuptiis pugna fuit, ubi non una nece Centauri cecidere. Et jam nescio quis immensi corporis miles vitam meam elato mucrone pretium sceleris sui petebat: Deus, profecto Deus, divertit ictum, & nondum Veritatis aris debitam victimam ad novissimum sacrificium servavit.

Commodum Acignii crudelitatem aliquantulum evaseram, solus: nisi quod timor, & pallor, & trepidatio, & in fatigato per ardua montium & lubrica vallium corpore horror necis, nondum deseruerant fugientem. Defecerat membrorum robur, & cespes in ignotis agris ad lassitudinis solatium pone fluvium thorum fecerat. Assurgebant humili fastigio ad dextram colles, in quibus generosissimis vinetis Bacchus triumphabat. Qua campus æquior, flavescerebat messe spississima Ceres: eo formosior, quoniam à pluribus annis jejuniū posuerat quod olim indixerat raptus Proserpinæ. Neque minore cultu fonticulos dulce manantes sequebatur Flora, quæ florida veste in suavissimam sessionem nymphas invitabat.

Lucebat tertius post fugam meam vesper, & ut alter Hercules pluribus catenis attonitum facundia populum, sic ille præcoci lumine sequentia sidera trahebat. Nec jam instabili face fulgebat Luna: coierant in orbem suum cornua, & sine nubibus in speciem dubiæ lucis coruscabat. Neque somnus dulcedine soporis inquietas palpebras gravabat, sed eas ventorum susurri, & foliorum motus ad perpetuas

excubias aperiebat. Dum ausculto si quid solitudinem loquacitate sua frangeret, & arrectis auribus ad omnem strepitum vigilo: proximus sonus pavida mentem confudit: Donec inter virgulta emittit virgo, tam facili cursu, ut aut Camillam, aut Penciam, aut Anantam velocitate superaret. Insequebatur festinantem piscator in senilem ætatem jam vergens, qui labore anhelato lassitudinem poplitum ad victoriam corripiebat. Ut me aspexit: Ne, inquit, quisquis es, mendacem foeminam sine poena permittas elabi, quæ datam fidem ideo violavit, ut & sibi libertatem profligandi pudoris faceret, & misero mihi moriendi necessitatem indiceret. Remisit illa de celeritate sua: & Si, ait, huic placeat de causa nostra cognoscere, extra invidiam crimenque nomen meum ponam, & validis rationibus promissum meum liberabo. Cum annuissem de patientia mea, collegit altius spiritum, & mox verecundos gestus in hæc verba composuit.

Ratum erat in litem nostram Monachonem pro judice accipere, aut alium quemlibet ad antrum Veritatis populis responsa dantem. Sed illi qui inter solitudinem sapientiam quærebant, per Acignii potentiam in excidium petiti, & plerique eorum semineces, fracti alii, fugatique festinatione, victoriæ relictæ.

Geryon Albam obsederat; Albanique per exploratores acceperant, partem exercitus ad vindicandam Acignii injuriam deseruisse castra. Erupere omnes per obsessæ urbis portas, & incautos hostes trucidare, onustique præda redierunt victores in urbem suam. Iratus Acignio Geryon, quod milites sine imperio suo de vallo & aggere traxisset, putavit eum acceptæ cladis causam; & insolentem hominem, qui de fortuna sua tantam licentiam usurpabat, iussit à vultu suo secedere.

Videbatur oppressa Veritas sub Acignii auctoritatem, resumptura vires, & desideratam tandem pacem oculis amabilibus prospectura. Sed oblitit Geryonis furor, cujus sævitia velut procella concussi Veritatis sectatores, qui Acignianam feritatem effugerant, sub viaculis habentur. Ista bonum hunc piscatorem ad impatientiam obligare, qui petiturus erat à Veritatis judice, aut mortem suam, aut nuptias meas. Cæterum plerique Deorum etiam extra cælum suum regnant, neque omnes qui verum amant sacrariis Deæ retinentur. Patet omnibus coruscans numen, & si quando aliquid distulit, tandem cumulate reponit. Quandoquidem autem te diva illa (quæ larvales impetus & mendacia comprimit) fortis suffragiis selegit arbitrum causæ nostræ, permitte narrationi meæ tuas aures, pro qua laboraturus sum ne non placeat.

Hominem me natura creavit, ejus sanguinis, quem si vellet renasci Jupiter Saturni antiquitati præponeret. Sed nemo ab omni parte foelix de cunis suis surgit; insipientia fortunam antevertit, aut sequitur: & nisi ista sint, quoniam nullum præcoquum durabile est,
cito

cito virtutum semina crudescunt, & nunquam perveniunt ad frugem nisi per injurias aëris & hominum invidiam.

Hoc, & ætatis simul paritas, Clodovæo me junxit. Enimvero nullus inter ambitiosos & invidos bene quiescit. Et quia principum amicitia lente augeſcunt, subito extinguuntur, ubi insuſurravere inimici in regis aurem, ut adolescentis admonitus contemneret, statim regno depellor & avidis imperandi ſucceſſoribus juvenem principem relinquo. Diu per Italiam exilium meum circumtulī, per Tuſcum tandem, Siculumque mare, devectus Melitam, (quam perpetuum bellum ſupra omnes Europæ inſulas evexit ad famam) ibi prima militiæ ſtipendia ſub Apolide merui. Dein auſpicio factō, votisque in littore Neptuno reduci ſolutis, armati ingredimur navem, numeroque potiores hoſtes primo congreſſu ſœlici temeritate ſuperamus. Non durat ad extremum ſors faventior, immutat vultus, & maligno aſpectu terret, quos celeri gradu ad læta promovit. Aurum & gemmas ad ima viſcera telluris fœx obducit, & nunquam bene fulgent niſi iſtas & illud ignis examinaverit. Inhorruit æquor, adverſo ſtatu verberati fluctus impediunt remos: nunc velut è ſcopulo pendemus, nunc reductis undis arenam pulſamus, & ipſa Tartara trepidi intuemur. Donec diu per Acroceraunia jaſtatos ad Locrorum terram impulere venti. Jam ratis laxatis compagibus aperuerat coſtas, & per plures rimas acceperat mare: Cum Apolis imperterritus Tyndaridas in tempeſtate oſtendit, tempeſtiva oratione animos ſuorum militum ad tranquillitatem reducens.

Scitis (inquit) non aliis hoſtiis placari Phæſtium Apollinem, qui hic pietate cæca colitur, quam humanis: & his maſculis quos aut fortuna belli, aut ventorum iræ permiferunt Locris. Tantum externæ ſœminæ in oraculi fidem ſervantur, quod ab amplexu Locrorum regis & alienigena muliere dudum prædixit naſciturum principem, ſedem imperii orbis terrarum aut Oeanthen aut Argon Eupalcam facturum. In eam ſpem ab omnibus univerſi partibus conquiruntur puellæ & matronæ expectatam ſobolem daturæ. Quærendum eſt eſugium, quo Cyclopuſ carnificinas, & Phorbantis implacabilem ſævitiā vitemus. Certum eſt; videbimus Tænarum, & victimæ infelices ante aras Apollinis ſine vindicta jugulabimur, ſi recuſetis conſilium cujus ſalubritas non aliter quam per exitum comprobari poteſt. Quotquot hic viroſeſſe oſtendit barba, induite illico mercatorum habitus, & fingite vos per ſinum Criſſæum in hanc oram ſponte deſcendiſſe, ut ſpecioſiſſimas formas per varia maris terræque pericula quæſitas addiceretis emere volentibus. Nos, quorum vultibus tenerior ætas nondum virorum notam inſevit, mitellis colligabimus crines, annulis aures onerabimus, & varia mulierum veſte ad exemplum ſervientis Herculis fortia evirabimus membra. Sic vos titulo negotiationis tuti, ad mercatum cæteris expoſitis, mox vænum datis, reparato navigio inviſetis iterum amicas terras: mox plurima

Q 9 5

nave,

nave, selecto milite facta, reduces vindicabitis servitutem nostram, & periculo imminentis necis commilitones vestros præcoceleritate & intrepida virtute liberabitis.

Simul raptim ad hanc simulationem immutato habitu, compositisque gestibus ad faciliorem propositi successum, pars impostam mercatorum personam mentita est, reliqui muliebrem lasciviam induimus. Tum vero invasere littus Locri, sciscitantes quod genus hominum & unde essemus. Cum asseverassent simulati mercatores sponte se in illorum plagas incidisse pretiosissimas merces sub hastam missuri, formas nimirum quibus liberi homines parerent: expediunt decepti hostes pretium servitutis ingratae, & me cum Apolide aliisque imberbibus sociis (qui ementito sexu foemineis vestibus delitecebant) emptoribus tradunt. Sic captivi Danai in voto latentes stipabant equi Trojani recessus, ut per fraudem finito decenni prælio aliquando Trojam caperent.

Jam nostri mercatores artis fallacis prospero eventu lætati, & pecunia satiati quæ nos servitio proscriptærat, vela ventis dederant. Jam Locrorum regis hortis inclusi expectabamus commilitonum reversionem. Jam singuli custodum moliebamur gratiam, ut relaxatis claustris mutuo alloquio servitutis tædium possemus eludere: & si ita expediret, juvare nos consilio & ope reciproca.

Adventabat sacrificii dies quo Phæstio Apolline humano sanguine placato per sortes eligenda erat inter captivas foeminas quæ prostitutione sua parentaret oraculo. Quid debent expectare scelerati, ubi innocentes ducuntur etiam Deorum jussu ad poenam? Intellego nihil magis obesse duraturæ foelicitati, quam prudentia, aut castitas. Hoc argumento incidi in miserissimam conditionem, quæ me in proximam noctem de turba captivarum selegit contra naturam ut masculus parturiret. Cæterum benignior ventus distulit recens propositum, & miseriarum pelago vagum ad humaniorem portum per varios anfractus deduxit.

Erat inter principes regni corporis mei custos Gnosius quidam, qui longa mecum assuetudine amorem hauserat, deceptus muliebri stola, & in omnem patientiam ad imperium meum contumax. Non passus est vocari me ad alienum complexum: & ut fugæ prospexit, præcipiti deliberatione quam libido faciebat ante ipsum Apollinem Locrorum regem molestum rivalem immolavit: acceptoque fratre cum pretiosissimis sarcinis miserum me criminis sui præmium paratæ ad fugam navi reddidit. Scilicet plerique hominum irascuntur illis vitiis quibus suum sæpissime nomen maculant, & omnes præposteris motus nunquam bene sustinent alienum exemplum. Volunt soli peccare, quibus insolitum scelus pro gloria est, aut ipsa potentia, impunitas. Sic recedente paulatim littore in altum componimur, incerti quo nos fata ferant, & ubi quietem ad colligendum spiritum promittant. Septimus Sol Dianam innumerabili siderum caterva comi-

comitatam relegabat Lathmon. Gnosius amoliri à se fratrem cogitabat, & sopitum somno de puppe in fluctus dejicere; facilitate credendi, quæ zelotypo persuaserat eum qui amat ne fratrem quidem tuto sustinere possit. Cum diu per diversa maria jactari innatantem insulam prospeximus, nullis fundamentis telluri cohærentem, sed communibus radicibus avulsam, fluctuantemque, in modum Delus Latoniæ: Haud mora ingressis errantem terram, mira omnia provenere. Deposuit Gnosius cæcæ libidinis vulnus, & fraternum odium in amicitiam vertit. Neque ego illi amplius interni causa morbi, aut spes incolumitatis: momento scenilis flamma disparuit: & me non dominam, non Vindocinam, sed socium & Vindocinum cœpit appellare: ignotum illi hætenus nomen, & quod ultra natalem meum solum sine reverentia est. Fecit idem & hic piscator, qui hodie me in thalamum poscit, & connubiales leges. Nam cum inter insulares pisciculos vimine inclusos, aut hamis pendulos, duceret in littus: occurrit stupentibus nobis, singulisque nostrum suis nominibus salutatis, agnovit hominem eum quem hodie nimium pertinaciter credulus in uxorem ambit. At enim nondum Lethæos fluctus potaverat, qui illi dudum mei sui que cognitionem subtraxere. Reddideramus salutem, & ille, miseratus stuporem nostrum, humanissime visa miracula, & quonam terrarum essemus, exposuit.

Nondum, inquit, hæc Veritatis insula eruperat in mortalitatem quando Saturnus incolebat terras. Homines Diis æquales ignorabant vitia, usque dum fecundum malis vas male curiosus Epimetheus in humanam perniciem aperuisset. Tum demum mortalium contubernium dedignavere Virtutes, & paucis hominum secum raptis (quos nondum auri fulgor ad omnem pravitatis licentiam obcecaverat) separavere has terras à continente: quas in speciem ratis vagas incertis cursibus agunt venti, & undæ sub tantæ molis pondere laborantes. Hac nave, prudentissimi mortalium vitavere cataclysmum, cujus damna Deucalion cum sorore jactis post tergum lapidibus reparavit. Inde inter utramque sobolem mira disparitas, & dissimilitudo. Pars, incrementa saxorum, prodigiosa pullulatione quotidie crescit in immensum, & nunquam nisi ad scelera movetur. At hi, quos Veritatis insula in probitatis semen nutrit, paucissimi numero, conservant aurei sæculi gloriam, & nunquam nisi ad rectum suspirant. Tuti sine legibus, quoniam sine scelere viventes æmulos patientiæ & constantiæ omnes accendunt, & hominum mentem ad perversa facile degenerantem suo exemplo ad rectum detorquent. Fit tamen aliquando ut longo discursu insularibus actis, vel morte diminutis, ad novum germen sponte sua insula ista cohæreat continenti, mox probis incolis exulta, recedat ab alieno agro, & antiquam navigationem interfuso mari repetat.

Ac primum impacta Pyrræo continuo terrarum tractu occupavit Græciam: quo tempore celebres illi septem sapientes orbis miraculum

lum credebantur. Hinc aquis restagnantibus oppressa pars Siciliæ, & Brutium solum à Trinacria divulsam. Post Socratem tandem & Platonem rediit Ionium mare, caviq; arenarum gurgites recipere fluctus, qui supernatantem Veritatis insulam quæsitis diu tenuis Latio stitere. Suscepit lassatam Tyberis, & vicini ponti spretis imperiis de perpetuo tributo aliquantulum remisit.

plenas capit alveus oras,

Subsidunt lympha, colles exire videntur.

Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undæ.

Vivebant hoc seculo Curii, Fabriciiq; &, nisi Julius occupasset regnum, etiam Catone fatis functo, in celeberrima urbe permanisset Veritas, neque hodie distracta à Romanis sedibus vaga tellus, ageretur ad Neptuni libitum, & ventorum licentiam. Sed ubertas & affluentia antiquissimam civitatem totius orbis dominam enervaverunt; ubi maxime urbanitas fuit, & eloquentia, sustinere mendacium: antea scurrarum vitium; quod postea Consulibus etiam in laudem & lucrum cessit, ubi Imperatores proborum studia adulantibus postposuerunt. Postremum delata qua Rhenus prorumpit in Oceanum, Gallicum littus subiit regnante Philippo Pulchro. post paulo levitatem gentis exosa deseruit Belgas, & locum, quo nuper adhaeserat, permisit incrementis liquidæ Amphitrites.

Intremuit, motuque vias patefecit aquarum.

Nunc, quo se sistat, non habet; adeo nationes omnes ad verum nauscant. Hoc unico remedio reparatur, si inter profundum descendant in hanc insulam navigia, & onus suum fluitanti terræ committant.

Sed neque durat omnibus Veritatis amor. Animus à pueritia corruptus malis semper delectatur, & ad omnem virtutis splendorem expavet. Plerumque initiorum acerbitas delicata ingenia deterret. Alii, paupertatis tædio quæ hic religiosissime veneratur, steriles terras & importunis senticetis horrentem insulam, ad commodiorem culturam relinquunt. Aliqui in tantum profecere, ut contra mundi illecebras audeant attollere oculos; sed non pertinaciter. Cedunt innatæ imbecillitatis vitiis, & dubio itinere inter bonum pravumque ducuntur, oppressis aliquantum affectibus, nondum tamen bene firmatis, ad perseverationem veri. Paucissimi à pravitate naturæ degenerant, & temporariam quietem æternæ commutantes, per corporis incommoda animi tranquillitatem emunt; quibus est quædam paupertatis suavitas, & solitudinis solatium, humanis negotiis non sollicitari. Isti excedentem ab orbe ingeniorum fertilitatem sustinent, & lento tepore non augent literarum nomen, sed conservant; mortem omnibus ab utero æqualem oblivione apud posteros aut posthuma laude distinguentes. Soli omnium sine timore poenæ sequuntur rectum, solis mortalium recondita quælibet patent, ut enim quisquis venit in hanc insulam perpetuus incolæ futurus, simul induit omnes scientias & qui

& qui sint, quid velint, unde veniant qui hic rate devehuntur, certissimo norunt. Revelat nimirum Veritas cultoribus suis secretiora, ut non ex oculis, sed ex mente judicent.

Præter hæc quæ tunc narrabat piscator, notavimus insulares unum tantum Deum agnoscere; cultumque tanti numinis incorruptum nunquam ad statuas & inania simulacra translatum. Non ibi aræ, non templa, non sacrificia; abhorrent ab illis ceremoniis per quas superstitionis animos hominum ad terrorem devincit. Orientem adorant Solem, & in illa luce auctorem universi æterna sobole humanum genus propagantem. Vivunt aut vento chamæleontis in morem, aut herbis lethaliter amaris, quas tellus arida inter arenas & vepres emittit. Alii maris & aquarum vapore saturantur, tam pestifero halitu graves, ut ne Mephitis quidem foetidius oleat. Multis pabulo sunt scarabæi, fuci, cicadæ, formicæ, vermes, & alia sectilia. Plerique loligine, sepiis, polypis, ozzæna, locusta & aliis piscibus vescuntur, qui sanguine carentes, vel rara carne sunt, vel tenuitate pellis conspicui in modum crystalli translucent. Omnes aut abstinentia solvit, aut sua mors trahit in tumultum. Summa macies renudat ossa, alimentique penuria quidquid de corpore deducit impendit in animi vigorem. Et quia maxime laudari merentur, nulli patientius reprehendi sustinent, neque mitius alienis criminibus irascuntur. Cunctis unica toga, & pileus unus: hunc & illam initiatorum exemplo nunquam deponunt; nam, quod vetustas absorpsit, centonibus resarciunt; velut olim Argonæmoniam Athenienses, quam perpetua reparatione conservatam ter mille annos post Iasonem durasse historici tradunt.

Ibam per totam insulam lento gradu & corpus jejuniis grave modo per arenarum deserta, nunc per æquales littorum sinus circumferebam: cum intentum piscationi & scaphæ inhærentem implacabilis ventus distraxit in mare. Fugerat à longe natans tellus, & nihil aliud in conspectu meo reliquerat fortuna præter cælum & undas, & istum, qui nunc importunus litigator prisca solatia in injuriam vertit. Ecce! omnia alia timebam præter homines: cæterum plerumque initium calamitatis est securitas. Expedivit se de fluctibus nova insula: visos intravimus recessus, & per flumen (quod ibi aquas suas æquori maritabat) decessi, in ripam secessimus. Ut vero bibit iste argenteas lymphas, oppressit eum ferrea oblivio, & in stupida ignorantia statim conquievit. Putares Cydni, qui Ciliciam interfuit, liquore diriguisse, si aut Alexander fuisset, aut rigore fluminis frigidum corpus summovisset spiritum. Contra vitalis calor crevit, & me (novo monstro turbatus) foeminam existimans populante altius flamma incaluit primo, mox junctis mala fide pectoribus, si negligere succurrere furori, videbatur ruiturus in mortem.

Terrebant me, solitudo loci, & sine rectore sutilis cymba, si desperarem insanientem amatorem. Promisi nuptias meas, modo resumeret vires, & me natalibus oris redderet. Hac conditione placuit.

cuit piscatori matrimonium. Fecit quod promiserat, hodie fidem meam poscit, & à te, cui data est causæ nostræ cognitio, inutilis stipulationis utilem expectat eventum, quem impossibilitas negi, & fiduciam delusi hominis in irritum transformat. Ardet nimium mas in marem, & furiosum amorem desperatione auget, cui promissis meis Natura potentior, & cœlicolæ, qui facta impia detestantur, remedium recusant.

Finierat. Contra piscator respondit, Non esse omnino circumagendum, maxime in illis causis in quibus veritas factio staret. Produceret adversarius partes quibus viri sumus, & ab oculis suis quæret sibi iudicium. Nec minus alter revelatis cruribus sexum suum aperuit, manumque dexteram ingenti feminum sarcina complevit. Hoc aspectu verberatus piscator in proximum gurgitem, quem vicini fluvii rapidior impetus faciebat, sese non tardatus immisit. Percussu recanduerunt fluctus: discessere primo in exiguos orbes, deinde in latiores, qui post paulum evanescentes in planitiem fluentis aquæ soluti sunt. Exeruit postremo naufragum caput ab æmne, qui repetitum circumactumque infestis vorticibus corpus siccò littori reddidit.

Promittebat domorum viciniam circumjacentium agrorum cultura ad proceritatem segetum vinearumque luxurians. Humeris piscatorem imponimus, iter ad ostia fluvii carpentes; ac momento temporis in humilem ascendimus collem, è quo vimine obducta tecta prospicimus, tuguria agrestium quæ sequuta fluvii amœnitatem ripis insitebant, in monticulo sita, & clivo adeo fallente assurgentia, ut alias, quam cum ascenderis, non sentias te ascendisse. Stabant ante fores mater & filia diurno penso fufos ita plentes, qui filo tenui de proximis calathis subinde ducebantur. Sed filia suum opus morabatur, intenta carmini quod suavissima voce cænebat.

Oscula qui placido cursu, crispantibus undis,

Volvit lapillos aureos:

Et dolci retinens defessam murmure Lunam

Ad litus invitæ tuum:

Carpere seu malis formos, seu clauis procaci

De nocte nymphas ducere

Ad numeros agili ferientes ter pede terram.

Hæc inter attriti gement

Per rigum nati gramen sub pondere flores

Quos unda nymphis educat.

Venit & ad turbam satyrorum lata juvenus,

Meroque Silenus gravis.

Quique colit vinea jugis innata propinquis

Lycus inuictus cado.

Est succincta caput flava Trinacria messe.

Num iuvat & me ponere

Quas Amor accendit duras in pectore curas

Melli

Molli sub alga litoris,
 Quod ver perpetuum vestit florentibus herbis ?
 Hæc duco mecum numina,
 Per quorum jurare faces arcusque severos,
 Mortale formidat genus.
 Cum videat non ferre pios sua vulnera Divos.
 Si scire qua sint expetis :
 Durus Amor, comitesque Dei, luctusque dolorque
 Hæc turba lecto me trahens
 Excutit è somno, & secum mea gaudia desert :
 Urit medullas acriter,
 Et flammæ animi repetitis ignibus auge.
 Quid lentas expectas tuam
 Si nunc fata sinunt Alibophile visere Chlorim,
 Multum furentem fundere
 Quicquid habet rabidi flammæ in sanguine amoris
 Lauroque myrtum jungere.

Ut exposuimus piscatoris casum, orantes extremam defuncto humanitatem, sexagenaria mulier minus polita quam sincera responsione animorum perturbationes fregit.

Raritas conciliat rebus admirationem : sub oculis posita solemus negligere, pro incertis maria transmittimus & in extremo orbe stultitum mentis, tum corporis ægrotationibus, quærimus remedia quæ Natura ante pedes posuit. Seu quod omnium rerum desideria languescunt ubi vicinitas & occasio utendi facilitatem fecere, seu quia differimus videre quod quoties placuerit possumus. Per multa in solo nostro nata negligimus, quæ si portentosa servaret Ægyptus, aut Græcia miraculorum ferax, singula jamdudum lustrassemus, longinquorum nimium curiosi. Quid juvat currere per Ionium mare ut Amoris flammæ extinguere possis, premere Deucalionis exemplo Actæas aquas, & præcipitem se dare per sinum Ambracium, quem in similitudinem jacentis rotæ Leucates promontorium circumscripsit ? quid Anterotos numen agnoscere, & apud Eleorum gymnasium sacrificare oblivioni ? Melius Selemni aqua præterlabentis Achaïam fluvius iste ab amore liberat, & Cupidineis affectibus abstinentiam inducit, coërcetque suo frigore voluptuarios inotus. Hoc docebit vos iste, qui mox cum somno relinquit antiquos ignes, ostendetque nondum se mortalium numero decidisse.

Ut flores relaxata hyeme in tepore inchoantis Veris frangunt terram, & debili fastigio micant, postmodo calefacta humo vernant, surgunt, aperiuntur : Sic piscatoris pectus extolli primo cœpit, & spiritus alte conditus emergere, postea fortius egeri, pulsari salubri pulsu tempora, assurgere demum cadaver, & ut antea solebat, loqui : nisi quod omnia alia meminerat præter amorem, cujus flammæ inter nivales aquas venerabilis fluvii reliquerat.

Tacens

Tacentibus nobis ad hoc miraculum, repetiit mulier quod omiserat. Et nihil magis, inquit, in Poëtis condemnò, quam quod fabulis Naturæ providentiam tegunt, & occultas vires cuncta morientis ad inanes causas & ridicula facta referunt. Sic Selennum in Argyræ formam æstuantem deformatum in flumen fabulantur quod Cupidineos ignes fugat. Sic Salmacidem oblaqueatam amore Hermaphroditi Carizæ fonti molliem dedisse. Anigrum induisse petitionem de cruore Centaurorum quos Hercules interfecit. Clitorium abstemios facere de facto Melampi Amithaonis filii. Arethusam Alphei flammam vitasse mergendo se in specum, ut per obscuros terræ meatus concavasque partes errando, insinuante se fluctu telluris angustis, adveheretur Ortygiam. Citius anhelos equos æquore Phæbus tingeret, quam Poëtarum figmenta super ejusmodi fluminibus dicto assequeretur. Fragilis & laboriosa mortalitas in Naturæ secreta raro pervadit, ideoque miracula putat illa quorum rationes causasque ignorat, & cum veritatem occupare non potest, recurrit ad fabulas.

Sic fractis publicorum ingeniorum aculeis hebetantur mortalium sensus, & cum ultra capacitatem suam inquirent, contra Naturam furente zelo torquentur. Ridet ejusmodi deliria sapiens, quæ pervicax superstitio & scrupulus innocens invenere. Aut enim veræ rationis scaturiginem novit, aut alium novisse existimans, ingenuè fatendo incertitiam suam, non erubescit hæsitare ad abscondita. Habent omnia proprietates suas, & ab illo momento, quo creata sunt, summi numinis munera conservant, quæ per experientiam & tempora in apertum proferuntur. Pauci anni sunt, à quibus istius gurgitis mirabile frigus, quod Amorem extinguit, hoc casu revelatum est.

In faucibus Pyrenæi montis qui inter Hispaniam & Gallias jugum suum extendit, nivesque & nimbos sublimi vertice suspendens inculta vastitate horret, spelunca collibus affixa respicit mare, qua Gades & Calpe Euripi angustis includuntur: domus Eurybati infamis piratæ, vicina maria terrasque deprædantis: cruentarum prædæ receptaculum, & spoliolum infeliciæ ærarium. Infra, plures sinus errore multiplici per concava telluris currentes. Supra, os arctatum, decrecente paulatim itinere quod ab imo ad exitum cavernæ ducit. Hinc Eurybatus injecto in intima terrarum fune, Stentorea voce, Alliga captivos, Atrax, quos hesterni diei fortuna victori permisit. Statim de abscondito tenebrarum recessu educi adolescens & adolescentula, tam felici pulchritudine, ut putares inter arenas surgere lætissima rosarum liliorumque vireta, nisi quod demiserant in terram vertices, quos captivitas languidos fecerat. Tunc invocato prospero eventu sic ad adolescentem victor.

Soror tua inter catenas & vincula libertatem sibi fabricata est, & victorem me traxit in sui adorationem. Ubi Zephyrus tota rupe sepultus dudum temperavit à flatu, irascitur Æolo, & motu suo terrarum itinera inturbans, blanditur Veneri, quam ad fontium mur-

mura,

mura, & graminis lasciviam vocat. Cessant nimbi, pruinae, glacies, & meliore vultu collucet serenitas coeli. Non es primus, cui maximae felicitatis exordium Fortunae crudelitas attulit. Parum absunt ab extremis calamitatibus inexpectata salus, & gloria & divitiarum. Ego vero, quamquam alias imperare possum, deprecor in matrimonium sororem tuam. Si facis hoc, utere omnibus quae in potestate mea sunt, & famosissimum ducem, tibi amicitiam & duraturum obsequium conciliantem, dignare affinitate tua.

Non vacabat respondere ad cuncta timenti; lingua quippe vim suam perdit in eo qui ultra spem beatus est. Silebat adolescens, cum sic ad Eurybatum adolescentula. Immoderatas miseriae excipiunt plerumque tranquillitas & laetitia; non habent extrema modum. Fulmina praerapida celeritate excussa dissipantur illico, & eo minus perdurant quo ferocius micuere. Tot casibus calamitosissima capita inundantibus succedit Amor, nostris injuriis iratus, & quam conditionem in libertate sperare non audebam, captivis ingerit. Nunc securae libertatis, ad genua tua deposito capite, compendium breve necessitati depono: liceat uxoris nuncupationem sacrificio praevertere. Silentium fratris pro consensu est, qui fugientis comes, & infortunii socius, gentilitiis ceremoniis totus incumbit, & Junoni jugali meditatur votum. Accendere tædas, constrepere hymenaeum, immolare victimas Eurybatus coepit. Simul clamoribus inquietis miscentur omnia, saevit armatorum manus feroci eruptione, festique diei hilaritatem in horrendam faciem transmutat.

Liphippi recens editum, impunitatem, bonam famam, reversionemque in patriam latronibus piratisque concesserat, qui piratae latronisve abscessum caput detulissent in curiam. His praemiis excitatus Celadon Melandriorum secundus terror, suam infamiam aliena morte liberare voluit, & commilitonis caede salutem emere. Tentata itaque militum fide validiorem praedonum manum armavit in ducem. Crudescere interim seditio, & ab inconcinno murmure ad gladios & tela transire. Pavens Eurybatus, & ad repentinum tumultum desperabundus, timensque ne quod etiam post suam mortem spoliis rebellibus relinqueret, quae natura trepidantium est, intentusque captivae nuptiis, inter ancipitia belli pactam uxorem perdere maluit quam Celadonti reservare. Commeavit ad novam conjugem, & inter ultimum osculum inseruit ensen amato pectori, idem bonus maritus, & cruentus percussor. Tum vero omni timore calcato, & eo generosior quia jam charissima quaeque perdiderat, irruit inter spicula gladiosque hostiles, certus effundere spiritum, aut retinere per virtutem. Adest plerumque temerariis victoria. Cecidere cum Celadonte rebelles, & validas manus, quas ad erogandam stipem aperire non potuerant, post ereptum spiritum armatas ferro retinebant: ea etiam cura praedonibus honesti exitus fuit.

Cæterum Eurybato Martis Dei blanditiæ pro saevitia erant, & ho-

R r

stium,

stium, cædes, invidia. Ejulare, singultibus assiduâ illa quætere, dolere, lamentari, nemo latronem crediderit, nisi prius in barbaris adoraverit humanitatem. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuuntur. Domat feras mentes Cupido, ubi ab aureo arcu dulces sagittæ decussit. Immitem Polyphemum ad suspiria coëgit pulchritudo Galatæ, & inter horrorem sylvarum, Deorum contemptum, hominum aciem, à puella victus, fletus uberrimos ab oculo misit.

Cadit amor, feritasque sitisque immensa cruoris

Cessant, & tuta veniunt abeuntque carina.

Traxit ab inferis Plutonem Proserpina, Tantaloque atque Ixioni remisit pœnam.

Agitur novis furiis Eurybatus, & lymphatico ritu torquet se ad insanos motus. Periiit, quia perire non potuit, & inter victrices palmas renuntiat salutis. Tinctus hostili sanguine, suum amisit, totque infestis spiritibus ad Acherontem missis, non retinet suum. Ut vero ad mortuam (quæ ante ora speluncæ in cruore suo jactabatur) rediit, questus de crudelitate fatorum, laceravit vestes, amplexatur avide corpus exanimatum, furentique osculo adhæret cadaveri quod ipse fecerat: & tanquam suum crimen excusare vellet, dedit domum suam conditorium defunctæ, positoque ad antri aditus immenso lapide, diu multumque desiletam dimisit, & casum suum insana voce queritans, egreditur de Pyrenæis montibus, solatium in ignotis terris præsumens, inque horrida solitudine pii sceleris supplicium. Vagum tamen hominem comitabatur luctus, & quia, cum aliena desereret, inferebat sese amor conjugis, & furor, & infamia, trepidum pectus occupabant; adeo pauci sunt qui se in potestate habeant, & facilius est totum populum servitio premere, quam erigere animos supra minas & tumultus fortunæ. Tandem post errores diuturnos venit in has terras; & extructo in proximis collibus tuguriolo, radicibus diu passus, corpus semivivum ægre licet traheret, ægrius tamen mentem, cujus ærumnas cumulabat tempus, & otium, & amissæ conjugis desiderium. Unde & hodie in limine eremi simulacra Mortis & Amoris, hic arcu protenso, illa concussa falce, ad æternam facti memoriam stantia visuntur. Legiturque hoc Eurybati epigramma: nam & ipse componebat carmina ubi aliquid de impetu suo furor remiserat.

Quid fugis, ab demens, comitantes pectora flammæ?

Savus habet pennas, spicula savus habet!

Prævertit celeri fugientes improbus ictu,

Et volucris perna, quod fugit, assequitur.

Si vitare velis durantem in vulnere dextram,

Ad qua confugias brachia Martis habes.

Una est, & verax summa virtutis imago,

Vivere cum possis, non timuisse mori.

Concluserat epigramma; subiit intemperans humor, qui sensibus immo-

immoderata insaniz permixtione vitiatas totam mentem præcipiti & extremo corrumpit exitio. Non potuit pati diutius indomiti mali vulnus faucium pectus: domesticis Eurybatus concitatus furiis egit se de saxo, quod impactos vicini fluminis fluctus elidit. Vastus ruentis fragor aures nostras invasit. Accurrimus. occupaverat jam canum littus exangue corpus, cum mox inter obluquantis animæ moras, & crebros singultus, jam sanus & foelix, experientiam fecit aliquid esse quod insanos Amoris affectus sanet. Hæc aliquando Apolidi narrabam juveni nobilissimo & formosissimo, qui casus nostras hospitio suo dignatus fortunatos nos solebat dicere, qui remoti ab ambitionis studiis otium & vitæ tranquillitatem sequeremur, unico mortalitatis incommodo à Deorum vita discrepantem. Tum ille, post longa suspiria & lacrymas in Eurybati casum miserabiliter ejectas, Hæc, inquit, vis vorticis, quæ Cupidinem in frænis habet, majore diligentia contemplanda est, & ad aliquam naturalem causam indagatione solerti deducenda. Hanc ego de frigore natam ausim asserere quod rigore suo contrarium ignem depellat, & penè cum amore summoveat animam.

Sub ipsis fluvii aquis exprimuntur gelidi fontes, qui pluribus venis eluctari acceptas virtutes & potentias receptaculis suis inferunt. Saturnus, sive plumbum viscosæ materiæ impactum nexumque, subtilibus fibris quod minus concretum est eliquat. Illud si præteriens unda secum trahat, proculdubio qualitates induit Saturni, qui siccus & frigidus fugit coitum, & maligno aspectu Venerem premens ostendit odium quo in sequiorem sexum crudeliter inclinat. Similiter argentum de sympathia Lunæ, quæ frigida & humida est, pruritus Veneris enecat: unde & casta Diana à Poëtis vocatur, & abscessa Saturno genitalia fabulæ referunt. Itaque, si per minera plumbi aut argenti colantur fontes qui occulto itinere subeunt terras, statim exuunt nativum saporem, & insertas metallorum potentias verberatione crebra motuque suscipiunt, rigorem materiæ, per quam fluunt, beneficio trahentes; frigusque Saturni aut Lunæ, aquis, in quas descendunt, penetrabili gelu inurunt. Hinc contra faces Cupidinis virtus, & frigidus torpor, & insperata quies æstuantis animæ concessa: Quod apertius videtur in lapidibus, quorum vires utrunque sidus auget recondita communicatione aspectuum, qui procul à sublimi ætheris vertice discretas gemmas celeri transcursu corroborant. Inferiora quippe superioribus per mutuam applicationem copulata miraculorum speciem exhibent. Hinc turchetia, andromadas, chalcedon, enydros, exebenus, frigidissimi lapides, de utriusque sideris aspectu amentis amoris medentur, & libidinem frænant: cum ex mixtione terræ qualitatis in concoctione sua nihil obtineant de qualitate ignea. Hæc conservat terra, & emittit. Videamus quid aquæ ut medicatæ sint forbeant, ut excludant desideria libidinis & omnem pruritus titillationisque affectum.

R r 2

Vestunt

Vestiant aliquando fluminum fontiumque ripas gramen, & herbar, cupidini medicamina: inter eas, hastula regia, sabina, ruta, vitex, sylvestres lactucæ, cunila, & nymphæa. Quæ omnes aut vires suas transmittunt, affunduntque fluviis per radices ad ima subeuntes, aut folia, floresque, ventis & autumnæ expulso permittunt subjectis fluctibus, quorum humore corrupti ponderibus suis deprimuntur; hos unda tandem devorat; quæ novis succis imbuta, pari cum litore suo medicamine superbit.

Erat aliquid quod ultra malorum meorum partem inquirerem: laborabam in Apolide; & ipsa cupiditas sciendi quis ille esset, fletus meos, & lamenta tardabat. Prævenit Vindocinus desiderium meum, & ad anum, Rogo, inquit, mi parens, noli destituere cupidum adolescentem sua spe; perge ulterius, & istum Apolidem describe mihi, ut sciam an sit ille quem quondam apud Locros in femineas vestes insertum & absconditum deferui. Pluris hoc faciam, quam si omnes ab occulto latentes Naturæ potestates in apertum exercitata subtilitate produceres. Istæ, inquit puella, meæ partes erunt, si lassata mater subsistat & scenam mihi longioris calamitatis permittat extendere. Concessit mater. Tum illa; Mediocris Apolidi statura, moderatus gestus, singultus frequens, capilli nigri, & in modum corvorum quoties ad solem convertuntur deflexi, varie pro sua nitentes agitatione.

Sic picturato pratexens aëra limbo

Ducit ab adverso speciem Thaumantias iastro.

Frons porrecta, arcuata supercilia; cærulei oculi, & fulmina subinde torquentes; nasus neque in labra depressus, neque recurvus in frontem; osculum quale Venus blandiebatur Adonidi; genæ, mentum, cervix, manus, rosarum liliorumque cognatione notabiles. Hem! adest, exclamat Vindocinus: agnosco ducem meum, & jam reducem lubens amplector. Prope etiam erat ut exclamarem, Et hæc quoque Chloris mea est, nisi recepisset interruptum sermonem virgo, &, Hoc, ait, in posterum probatæ humanitatis erit si sine exclamationibus facili patientia loquentem velitis audire: ultro etiam vestros affectus excuso, qui ab auribus ad oculos deduxerunt audita, & præfentes vultus finxerunt quos à nobis tanta maria & circumfusa terræ revellunt. Paruimus imperio. Tum illa factum silentium historia memorabili remuneravit.

Tantæ pulcritudinis adolescens istius domunculæ latebras inviserat. Illusit Cupido simplicitati meæ, & rusticam puellam sævientii face irritavit. Cessabat antiquum in tædas jugales odium, & modo, quæ tot petentes eram averfata, nuptias ultro petebam. Resistit Apollis, & blandiente dicto revocare me ab inutili amore conabatur. Ignis repulsæ crevit, & in imo corroboratus membra omnia in marciem & languorem trahebat. Monuit tandem ut propinqui vorticis experirer potentiam, & morbum quem sanare non poterat aliena medicina

medicina expellerem. Ratum erat uti consilio temere amati si ultimam querelam contempnisset. Ingredior de die Apolidis cubiculum. Cubabat ille meridie, & solis æstus humenti somno demulcebat.

Invado dormientem effusissimo amplexu: & Teneo te, inquam, qualem jamdudum petieram. Dimovit ille somnum, & obstantes libertati suæ manus de pectore suo decussit. Dii boni! quæ rerum facies? quod formæ monstrum? Pendebant è collo inornati capilli, & sideribus similes oculos veluti nube tegebant. Pars avulsa candidissimos flores ad miraculum aperuit. Protuberabant gemino colle lactei finus, qui nudi e mentitum sexum cum stupore meo vulgaverunt. Vix me suspexerat, consedit prior impetus; servataque suavitate purpuræ quam fecerat ita innata modestiam verecundissimo rubore notavit; & quas ad supplicationem porrexeram manus suis interferebens, Vides, inquit, ut miserabili ureris flamma; quam virilis habitus mendacium suscitavit. Ardebas hæctenus in muliere virgo, & nisi prodigioso cupidini medelam casus attulisset, manebat te tristis exitus, & adductum ad desperationem vivendi tædium.

Quid sis nata vides, nisi te quoque decipis ipsam.

Es pete quod fas est, & ama, quod femina debes.

Spes est qua capiat, spes est qua pascat amantem;

Hanc tibi res adimit.

Quandoquidem autem tibi sexus meus patescit, nolo te fraudare majore cognitione vitæ meæ, cujus recordatio præteritorum malorum gravitatem obruit, & lento torpore solvit molestiarum sollicitudinem, ad quam miseram me Fortunæ crudelitas reservat.

Nolens deducta de viri manu ad invitum torum, postmodo sum experta quas inimicitias male contracta matrimonia parerent; quam injuste lex regni divortia sustulisset, & impio vinculo retinuisset quos hymen male invocatum funerali face lustravit. Multi hodie mariti vivunt pudoris illius beneficio qui raro sexum nostrum nisi cum virtute omni deseruit. Illos tamen creberrima vota pulsant ad tumulum, & nisi nos reverentia famæ contineret, plures Medæ, & Clitemnestræ, quam Alcyones & Alcestes invenirentur. Omnino displicebat maritus: sed neque tunc erat alius qui placeret. Post quinquennium viso Alitophilo exarsit, & nondum corpore adultera innuptam me desiderabam, ut amatori meo præter ætatis florem totam me & ex voluntate traderem. Cæterum intempestivo connubio sociatæ sola corruptarum nuptiarum vindicta supererat. Adjuvabat desiderium soror mea provectioris ætatis, quæ marito meo infensa per reatum meum quærebat illius contumeliam.

Sed si jam vellem fines transire pudoris,

Hic major culpa causa futura erat.

Marito castellum fuit ad Oscharæ ripas, quas altiori culmine tegit, & pressos lapides sublimi mole patefaciens in palatii superbiam elevat. Illic sæpius convenimus conciliatrice sorore, quæ eo ardentius

R r 3

seque

sequebatur Alitophili partes, quod aliquando simili adultero *mancipata*, delectabatur adolescentis imagine, qui vultu & voce, & gestu amatorem suum referebat. Interim, si quid ab amplexu vacabat, scribebam versus, qui absentem Alitophilum revocarent. Hinc illi quos habes à manu mea; & quorum concentus *dulcedinem* herva-
veris, habebit aliquid Arion quod invideat.

Timendum erat ne voluptates satietate languerent; *provisus* casus ne impune liceret esse beatis. In suspicionem quippe Alitophili maritus meus nescio quo modo inductus ultionem parabat. Expe-
guaverat zelotypiæ dirum venenum otiosum hominem, & incertum spiritum ad crudelitatem verterat. Nactus deinde occasionem *vir-*
dictæ, homicidio quod cogitarat accingitur. Utebatur *adolescens* contigua domo. Ecce, dum de nocte dormitionem capessit, im-
provisum adoriuntur armati, & circumfusi per latera male resistentis in-
filiunt, premunt, vulnerant: &, nisi prostratus moribundo similis
pedibus pulsasset terram, nunquam sicarii temperassent ab ictibus; contra glomerata procella procidisset amatum caput, & ad necem non dubiam vapulasset.

Hujus cruenti facinoris fama totam civitatem pervagata, non alium nocturnæ cædis auctorem quam maritum meum faciebat, eo manifestius, quod in fuga inter jacentis pedes pileum reliquisset. Hoc, ut infœlicis aures percussit, denegatæ voluptatis indignatione
furens, incensos animos ad scelus acuebam: cum litteræ mihi ab Alitophilo redduntur, in hunc modum scriptæ.

ALITOPHILUS CHLORIDI S.

Nondum me pœnitet usurpatæ per furta licentiæ. Firmissimum
vinculum erit geminatæ affectionis, si nos dissociari non sinas. Minus me mariti tui vulnera quam tua cruciant. Ista, æterna erunt:
illa, jam evanuerunt. Adeo Marte acrior est Cupido, & periculosius fe-
rit. Præcludit aditus rumor in castellum tuum, opportunum tamen clandestino colloquio locum inveni, si nihil omiseris de amore tuo. Cras me reperies in templo Veneris Hætaræ quod ultra urbem est. Illic consilium quod utrique expedit aperiam. Omnia salutaria & commoda si mature veneris. **V A L E.**

Placuit invitationem sequi, cum jam expectatione turbida etiam de momenti mora conquereretur. Decessit nox, &, ut sequens dies So-
lem Mundo reddidit, sacrario Veneris illabor. Prævenerat Alitophilus diligentiam meam, & ante pulvinar Deæ procumbens, solitariam complexatus statuam, propitium consilijs suis invocabat numen, & hoc votum inferebat saxo quod diuinam imaginem sustinebat.

Dea, quæ flaminibus siccis inducta fugas nubila, quam com-
pudio elementa omnia suscipiunt, quæ tempestates revocas, coerces ini-
micos ventos, desolatam terram reparas, extinguis discordiæ semina,
con-

concordiam ingeris; permitte nos aliquando quieti nostræ, & cœptis meis aspirando famulos tuos conserva, quos ferventior in numen tuum cultus ad odium mortalium crudeliter exposuit. Si tuis precibus, Deorum Dearumque iræ remollescant, invisemus saluberrimam illam tuam ædem, quam Pyrenæus in arduo montis suspendit, & initiati sacris tuis, soluti voto quod sincera fide signamus, docerimus alios, per te solam genus humanum conservari.

Ubi nos voti reos fecit, deseruit stylum, & lento sermone cuncta-bundus ad me, Ut, inquit, mea Chloris, effugiamus mortem, tibi moriendum est. Cum devovissem caput pro salute loquentis, ille pauca, quæ ad rem nostram pertinebant, sic præfatur.

Ea volui scire, quæ non modo ab Europæ terminis disjunxit Natura, sed & secreta illa quæ ubique terrarum penetralibus suis reservat. Cum enim denegetur nobis diu vivere, discendum est aliquid quo nos vixisse testemur. Cita morte præoccupati terram relinquimus. Minus tamen queruntur hi quos philosophia ad reconditarum rerum miracula vocavit. Hoc adminiculo multa percepi quæ vitam melius sustinerent, & mederentur periculis, quæ reliquos ad desperationem per compendium ducerent. Videmus firmiora quælibet præcipiti velocitate labi, & ortus occasusque intra momentum temporis revolvere. Perficiendum est, ut purgata caligine, qua mortalitas hominum mentes inficit, serenitatem subinducamus, & imminuentium malorum revocata per prudentiam procella conquiescat. Inter alia, vires herbarum occultas, quæ de telluris gremio surgunt, apprime novi, quarum spiritus nescio qua contagione naturam ipsam videntur corrumpere, & ad humanum exitium noxaliter nasci. Ejusmodi venena sunt, quorum frigore velut hostilibus flabris inhorrescit sanguis, & animam indignatione vehementi verberatam de corpore suo plenissime discutit. Inveniuntur tamen herbæ succis minus noxiis, quæ gelato quidem rigore speciem mortis inducunt, & elisis pullibus inferentes torporem medicatos homines mortuis similes reddunt: cæterum, post longum somnum refunduntur per membra vitales spiritus, & torpente veneno depulso, creptam pro tempore cum motu & sensu remittunt animam. Hac potentia nobilitatur inclusus huic pyxidi pulvis. (porrigebat pyxidem.) cujus vim soporiferam quicumque per suffitum hauserit, tolerare non potest; sed statim solutus in somnum, per totum biduum obdormit, donec remeante per artus calore, qui circa pectus servatur, iterum resurgat. Fit autem ejusmodi pulvis, de lactuca sylvestri, absynthio, crambe, melanthione, papavere, rosâ, narcisso, croco, ligustro, baccare, hedyptnoide, & cytino; pinnis dextris vituli marini cum corallio & melle demerfis in ollam ad ignem ferventem. Hunc si aspersum ardentibus favillis olfeceris, confestim succumbent oculi venienti somno, tam arcto torpore, ut interclusi spiritus non vini odore, non aspersione aquæ, non fomentis ullis in venas remeare possint. Sic Orci

R r 4

victima

victima credita, funus eris, feralem pompam prosequente populo,
 & exoso illo marito tuo, tum multis amicitiz & pietatis supremæ no-
 minibus, tum mœrore squalido, & immoderato planctu, ad sui
 spectaculum spectantium oculos evocante. Providendum tamen est
 commoditati nostræ antequam ad sepulturam & manes descendas.
 Conficies testamentum fore tuæ herede nuncupata, ea tamen prius
 clam admonita ut bonorum tuorum semissem ad te procuraret perve-
 nire quocunque rediviva jufferis. Cavebisque speciali mandato, ne
 illa ex ornamentis tuis quidquam detrahi permittat. Velle te inferni
 sepulturæ tuæ pretiosissimam vestem, margaritas, monilia, & alia
 mundi muliebris, quorum affectus ultra mortem etiam ambiciosus
 perdurat. Ut vero gravitate somni discussa sese in venas refundet re-
 nascens calor, & recuperabit vires vigoremque suum creditum nuper
 cadaver, revolvam ego de monumento tuo lapidem, & te desiderium
 meum de Acheronte revocabo in vitam. Frustra quæ subsequuta
 sunt per partes narraverim, ne tristi & mœsto sermone veluti pesti-
 fero alimento patientiam tuam detineam. Accepi pyxidem, deserui
 Veneris templum, feci quæ dixerat. Obdormio, ornataque gemmis
 deferor meorum manibus ad nobile sepulchrum, quod solutæ jam in
 foctorem parentum reliquix formidolosum fecerant.

*Non aliter Dido summas in sede sub auras
 Erecta ingenti, crinem de fronte coronas
 Funerea: pendens gemmata monilia collo,
 Involuit tum compta comam; mortemque serenis
 Depascens oculis, varios per brachia flores
 Texuit, arsuos committens ignibus artus
 Sidonio projecta toro. Stant corpora circum
 Educti tenebris manes. & funera lambunt
 Telluris permissa sinu: descendis ad umbras
 Infelix anima, & populos per inane volantes
 Mœsta timet, trepidatque novis simulachra figuris
 Cernere, nec notos olim cognoscere vultus.*

Is honor ad tumulum per alienos pedes eunti fuit, adjectis corpori
 ornamentis quæ in nuptiarum superbiam venerant. Sic officiis fœra-
 libus peractis, & imminente hora salutari, qua recuperare vigorem
 suum corpus debebat, redituræ salubritatis expectatio Alitophilum
 campo stiterat, in quem extra civitatem de Senatusconsulto Duellia-
 no, quicunque de familia nostra finissent mortalitatem, non sine
 pompa deferabantur. Ut venit ad tumulum, revoluturus saxum quod
 aditus obserabat, patere jam sepulcrum offendit, & intus murmur,
 quale latronum spoliantium sepultam. Quo percitæ mentis torquetur
 furor? minimum malorum mors illi est qui semel contempsit
 mori. Descendit ad imas tenebras, & fulgore gladii, facisque, quæ
 omnia utraque manu simul rotabat, umbrarum & tumuli violatores
 ad trepidum pavorem perstrinxit. Sic arbores vibratæ vento tremis-
 cunt

cunt antequam fulmine feriantur; illud enim præmittit spiritum, & agit ante se dum rupta nube pervolat. Cecidere de manibus impiorum novissima defunctorum spolia, & territas suo scelere mentes fortuitus horror turbavit. Improvisa raro moram patiuntur ad recolligendum se. Reliquere arma nocturni grassatores quibus sepulcrum ruperant, & ut effugerent poenam quam Constantii & Juliani leges ut sacrilegis minabantur, deseruere naturam suam, horrendumque propositum, quo manes inquietaverant, inusitata verecundia & incognito metu mutavere.

Nondum bene exierant, pertentat Alitophilus partes omnes subterranei specus, & ut me dormientem aspexit, totum se labante spiritu super meum corpus effudit. Inter hæc allevatis luminibus agnoscere amplexantem incepti. Jam mihi, jam illi reddita refici, & relaxata potionis vi ad superos remeare, nisi quod adhuc claudebar tumulto. Rediere quoque vires Alitophilo, assurgimus; & ornamentis quæ passim circa cadavera jacebant (nuper spoliū latronum) requisitis, sublatisque, mortalitati nos reddidimus. Putares Eurydicen de Tænaro tractam Orpheum sequi, si aut Alitophilus tenuisset citharam, aut ego relapsa sub umbras & iterum obvia Cerbero ad geminatos irascentis latratus palluissem.

Sic ab inferis remeantes, obducto tumulto soluturi votum Antelucio petebamus ædem Veneris Pyrenæis jugis sacratam; & jam multum itineris emensi eramus, cum latronum (qui sub Eurybato militabant) manus effera decepit pietatem nostram, & incautos catenis oneravit.

Insidebant sublimioribus locis incultorum montium prædonum reliquorum examina, & veluti piaculares damnatæ solitudinis victimas de rupibus penduli immiti lumine spectabant, quos in carcerem & tenebras celebri supra noxiorum reatum ignominia socii pessimi trahebant.

Præibamus nostris vinculis triumphum gravem, & suspensos ad lenta supplicia spiritus torpore magis quam metu premebamus. Tunc ego non inscia periculi quod utrique imminebat, osculo Eurybati genu adorato, præcocia fata & salutarem sola celeritate mortem mihi fratrique (sic Alitophilum appellabam) deprecata sum. Eurybatus expalluit ad constantiam meam, & blandiore vultu ne desperarem de pietate sua monuit: vocatoque Atræce imperavit ut utrumque diligenter procuraret, & eximium (ut aiebat) par formæ in crastinum reservaret sibi. Sed jam Atrax conceperat flammam, & subitæ miserationis affectione permotus, miserescere se simul & amare sensit. Amor enim plerumque à miseratione venit. Ut in tristem & ignavi frigoris plenam speluncam descendimus, per obliqua deversa in imum deduciti, cedente solo instabili vestigio, & refugo lapsu onus suum male sustinente: Atrax, qui nobiscum descenderat, nostris miseriis ad suspirans, & novis Cupidinis ignibus ad misericordiam motus, sic incipit.

Coacti estis vela venienti tempestate aperire, & iratos fluctus sequi quamcunque vos in plagam detulerint. Miseret me conditionis vestrae! & vellem, si liceret, mille poenarum indagine irritos etiam meo sanguine liberare. Nisi credideritis suadenti, sero lamentationes illicitas refricabitis, & ad cruentum supplicium expositi, nequiquam movebitis ad redemptionem vestram praedones, quos mixta tabo, sanieque, & planctibus carnificina suavius unguentis delectat. Palam est; Chloridem amat Eurybatus, & occulta libidine demorsus, per vestrum ludibrium quærit irritatis ignibus satietatem. Vide ris Alitophile an malis sororem tuam concubitu quam iustis nuptiis exponere. Ingeniosus est ad medicinam suam Cupido; semper aliquid honesti prætendit, sub quo lateat inverecondus furor, excitatus ad opprobrium verecundissimi sexus. Plures puellæ nuptiarum spe delinitæ prostituuntur infelici patientiæ, quam lenonum astu fornicibus inter fellas & meretricios titulos, quibus captura sua nisi postquam deceptæ sunt manifesto apparet. Deposcet Eurybatus in iura maritalis tori sororem tuam. Cæterum nihil aliud quærit, quam perditæ & jam sibi expositæ corpus objicere publicæ luxuriæ, militesque suos in prædæ partem & novissimas delicias vocare. Sed si tibi placeat melioris fidei nec minoris vivacitatis volens, volentem adoptare fratrem; habes me meditati ultorem opprobrii; sine vestro periculo sumpturus de barbaro duce poenas, & vos incolumes quocunque iusseritis deducturus. Sanguis ille ab hostilibus venis tractus, cementum erit perpetuæ affinitatis indefessa thalami copula inter nos coalescentis ad perfectam concordiam.

Talibus dictis, stetit mutus, & similis alta cogitanti. Cumque mentito sermone approbasset Alitophilus affinitatem suam, osculatus est dexteram, victoriam salutemque pollicentis: laudatæque pietate propositi, socium, quocunque sese facinori appareret, humanissima urbanitate obtulit. Nec mora: conclamat Atrax mitterent in subterraneos recessus funem. Statim ab alto arripuit demissum, & simul de nocte speluncæ rediit ad Solis lucem.

Erat Celadon corpore vastus, strenuaque manu, & ad quem, si Eurybatus non fuisset, communi consensu ducatum latrones derulissent. Ubique terrarum invidia regnat, & ipsa imperandi licentia inter prædones æmulos habet. Illum Atrax in solitudinem traxit, ac aures alienæ venirent in secretum, & inconsiderata prudentia in exitum consulentium verteretur. Obsequium, inquit, quod archissime tibi devovi, non patitur silentii crimen. Ne Mercurius finat, ut, quod revelatam gloriam tuam spectat, dissimulem. Quæ scio, timeo. Et hoc pii timoris officium erit, si illud impia taciturnitate non contumero. Fraudare te præda tua Eurybatus destinat, & quam captivum fecisti, suam facere. Ut intelligas, quam nullam occasione ostentandæ ambitionis licentia contemnat. Procedit in dies immodicus, & male data auctoritate, vitiisque, melius ducem agit, quam p*ri*u*m*.

II. *tia, & virtute. Sic impunita luxuria, vel dissimulata incrementum accipit, ut collegium nostrum, tyrannica potestate oppressum, nihil jam aliud quam humilem servilemque metum suspiret. Ita dum Eurybatus in eundem hominem non putat convenire potestatem & moderationem, duas res diversissimas junxit, contemptum, & temeritatem. Nunquam bona valetudo est in corpore tyranni, perpetua febris venarum temperiem perturbat, micant in vultu novi subinde flammaram fluctus, audiuntur suspiria, & anhelitus laborantis, aut aliorum quos ipse ad luctum cogit. Amat expressas metu voces, & coactam laudationem sui; ubi multum risit, nece remuneratur. Sed solvit tandem sacramentum omne, & sodalitatis vinculum, tristis illa patientiæ ancillantis necessitas: & licet indomita potentia aliquot horis regnet, postmodo tamen debilitatur, & frangitur, ubi generosi spiritus bene concitati laxavere tempestatem, & indignationis suæ ventos dudum timoris carceribus clausos ad libertatem emisere. Maestæ animo; expiabitur, si jusseris, cogitata contra prædonum leges voluptas: unco, laqueo, & ignibus, & strage sua, si volueris, Eurybatus publico latronum generosissimorum gaudio litabit.*

Non dissimulavit Celadon sibi placere ejusmodi consilium, quod laudabilem audaciæ suæ mortem aut imperium intra momentum temporis promittebat. Simul cum amicis super ea re clandestino colloquio disseruit. Quibus ubi periculorum societas, & loquentis gloria placuit; Martiæ cohortis majore parte ad concionem vocata, vim & robur circumstantium laudavit, apud eos spes omnes suas & salutem residere. Si annuerent de bello quod parabat, proximum diem Eurybato extremum futurum. Plus esse fiduciæ & secordiæ quam magnitudinis emollito per delicias duci. Quo sublato, prædas omnes & spolia communia fore. Sibi nomen imperii, illis laudem concessi, & fructus relicturum. Parentes defides manus, & gladios rubigine infectos ad pugnam acuerent. Neque se injuriam suam queri, quamvis Eurybatus Chloridem laborum suorum præmium rapere cogitaret. Omnibus fraudationem prædæ & pecuniarum per pericula petitarum pro injuriis esse; mox, si surgere ad ultionem properarent, illis solatium. Necessitatem impositi silentii manu redimerent. Daturum prælii signum, si se sequi destinassent, & vestigiis ad salutarem victoriam properantis insistere. Præmia virtutis geminata, spoliū cæzorū, & libertatem. Illud ante oculos esse: Hanc ab edicto Lippii pendere, quod latronum percussoribus postliminii jura dedisset. Periculum in mora esse; laudabile, si aggrederentur; securum, si occiderent.

Assensere milites loquenti, murmure, clamore, pulsu, sonituque, & affricione clypeorum; verum virum, ducemque, sprete alterius libidine, ingenti laude efferentes.

Dum hæc agebantur, Alitophilus alligatus collo meo sine intermissione flebat. Ergo, inquebat, non licebit mihi tecum mori? Nun-

Nunquam ex animis fatorum discedit furor infœliciter pertinax? Relinques consuetos sinus, & æterno dissidio æternum amorem in te meum damnabis? Velut in solitudine squallebit amatum pectus, & nova face per calamitates & servitium subdita deflagrabit alienis flammis? Quidquid erit, crudeles Dii, forti viro licebit honeste mori. Ingemui: &, Ne, inquam ego, antiquam constantiam desivisse credas. In animi bona Fortuna nullum jus habet. Mens interna virtute freta rebus adversis opitulatur. Premitur, non opprimitur; imo fortior assurgit. Inter procellas, tot bellis domesticis, tot externis laceSSita, extra turbam & tumultum est. Sibi semper vacat. Excitantur motibus ignes reciproci, &, cum urendo clarescant, fortis ludibrium pro materia & alimento demordent. Constantius per miseria amor surgit, & fidelius corroboratur. Quidquid sit: nunquam me Atrax aut Eurybatus in torum suum deducet.

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores

Auferat, ille habeat secum, servetque sepulchro.

Juvabit aliquando libertatem redditam experiri. Tristitiam risus excipiunt. Ad defectum noctis, dies socialis properat, &, ubi collisse nubes inferunt obscuritatem, semper aliquis fulgor murmurantes undarum pulsus oculis navigantium ostendit. Maximum solatium est, ferre sortem suam. Plerumque auxilium ab abscondito temporis mora profert, semperque aliquis de Diis mortalium casus blandum dignatur aspicere, nec eos patitur ad occasum suum labi. Et, si ista non sint, more scorpionum inter excitate flammæ contorto ad pectus aculeo, meo vulnere cadam. Apoge istos qui amorem utilitate metiuntur, quæ sordidissima cauponatio est! Nunquam dilucescet mihi nisi ante vultus tuos; quos monebo in silentio, non alias, (si removeris, obscurata manes petam,) & toto Acheronte delapsa, quam ad ortus tuos resumptura lumen.

Audiebamus murmur, removimus amplexus; lacrymisque detestis dissimilem malis nostris induebamus vultum, ad illorum vicem qui degustatis Sardois herbis feruntur in morte ridere: Cum Atrax per funem ad nos relapsus, quæ pro incolumitate nostra peregerat sedulo narravit. Nam (inquirebat) aut mutuis ictibus virtute numeroque pares sterhentur, aut lassos vulneratosque intacti bello adoriemur: cædem cæde, sanguinem sanguine expiabimus. Præbebunt vigentibus nutantia ad casum corpora, & apertis ad vindictam nostram pectoribus demergemus ultrices gladios, donec omnes vastis vulneribus perforati incertas diu qua exire velint animas ejiciant. Et ne nos tumultus irrepens, nox obscurior, casusve dissociaverint; proximum est quod solemnî voto petebatis Veneris templum; illuc conveniemus, seu nos idem dies dicto loco assignabit, seu mora tardior in aliam lucem distulerit congregationem nostram.

Dum ejusmodi colloquiis tristissimam producimus noctem, Eurybatus ab aditu speluncæ jussit educi captivos. Evanescebant extre-

ma

ma Lunæ cornua, & jam montium vertices ad Auroræ rosas rubebant. Ego cum Alitophilo assenseram Eurybati nuptiis, & post dilationes aliquot matrimonii solemnia celebrabantur. Præcipitata rursum dies tegebatur aquis, & ferale tenebræ ab iisdem surrexerant. Incepta est per Celadontem seditio, & omnia secundum narrationem matris tuz subsequuta sunt, nisi quod adhuc vivo extra lydbrium mortis, & extremam vim Eurybati. Enimvero defectione Celadontis vulgata, crescente tumultu suspicatus Atrax cuncta in deterius lapsura si me præmium victoriæ & causam belli ante oculos rivalis superstitis reliquisset, tonso capillo, caligis, pallioque, & pilco, in masculam me reformavit faciem, præsentium calamitatum sociam, comitemque servi domini ferociam fugientis. Quis enim miser recuset periculum quod salutis spem ostendit? E diverso formosissimum adolescentem (quem licentia stupri Atracis fratrem fecerat) meas vestes induit. Et ut arbitror Eurybatus inter insultus hostiles, & proprios metus, mendacium non sensit. Deceptus noto habitu, ita desperatione, & tenebris, cum omnia alia curat, præter vitam meam, animum etiam perdidit, ut me perderet. Sic perculsus & attonitus adolescentem pro conjuge, Orpheotelestam pro Chloride furori suo mactavit.

Ad hæc inquietatus piscator, Ergo, me, inquit, Atrax impune de-luserit! ille filium meum, ille deficientis solatium, rapuerit, perdiderit! Vivit adhuc, & sceleratum animum scelerato corpore circumfert! Aliquando me totum vicerunt miseriæ, & Dii malorum auctores! Jam fractus dilabatur orbis, & si mortalibus licet beneficia Naturæ corrumpere, recedat vita, quæ calamitosus hominibus pro supplicio esse solet! Hac exclamatione lacerata rustica virgo, juravit relicturam se invidiosam narrationem, ne forte recentia mala novis augerentur, & hospites suos odio turbaret officio, ad quod se mente simplicissima, & bona fide, faciliorem se futurorum nescia præbuisset. Renunciare se male fidelibus armis, & nudas manus pectusque inermes ad poenam proferre. At ego, qui in Chloride mea laborabam, hortari cœpi piscatorem, ne perseveraret in supervacuo gemitu. Temporis moram solere mentes doloribus exulceratas ad sanitatem revocare. Scenam muneribus gladiatoriiis frequenter distinguere, ut voluptates nece & sanguine condiantur. Cito subrepere infortunia. Bonam fortunam, difficilem inventu, rectorem ducemque desiderare, adversam venire ultro etiam contra miserorum votum. Daret hoc extremo dolori ut aliquantulum taceret, cum in summis calamitatis silentium melius fletu, verbisque, affectus vere moerentis exprimat. Evaporationes humidi splendores tantum minaces citra sonum ictumque movere. Exhalationes vero sicciore terrarum, fulmina facere, & exprimere. Ubi consumserit aculeum suum recens dolor, & primus torpor reddiderit sensus, usum illum ratione sua, & si tunc placeat dicturum in præsentem calamitatem quidquid

quid animus dilatione remissior afflicto minus, minusque commo-
tiori, suggeret. Quod, inquit ille, expositionem calamitatis meæ in
aliud tempus differo, præterquam quod sub recentis malis pondere
lingua torpet, facit etiam reverentia sacratissimæ Veritatis quæ vir-
ginis narrationem per totum comitatur. Bene est, inquit puella, jam
recipiam cum voce interclusos tua confusione spiritus, & præter
spem misericors indulgebo tibi, ubi de Atræce ultionem sumptero in-
juriis tuis parem. Attendite itaque, & avidis auribus ebibite Chlo-
dos sermonem reliquum, qui per miras calamitates veluti fractus sa-
xis torrens in maligniorem impetum transibit, & per violentos fluctus
crescet in speciem turbidi maris. Sic ergo sequuta est historiam suam.

Igitur inter nudos gladios & mortales ictus (quibus circumstantis
sylvæ confraga resonabant) intrepida, tantum pro salute Alitophili
laborans qui certamini intererat, ingenio sicut habitu masculo om-
nes ærumnas sustinebam, parum remota ab illo loco in quo sine mi-
sericordia pugnabatur: quantumque plus spei ad refugium nox da-
bat, eo majorem animum ad extrema quæque fortiter ferendum fa-
ciebat. Ut vero rediit dies, & ad ingentis cladis spectaculum oculos
vocavit; crevit audacia cum luce, & jam plus fortitudine quam ve-
stibus foeminam virum adjacencia cadavera pertraxit, ut scirem an
inter mortuos latrones habitaret Alitophilus, cum simul & volens &
timens per cruentum prælio campum reperire. Et quia barbari illi,
& immanes homines, acceptis forti pectore vulneribus honesto mor-
su ad novissimos anhelitus tellurem præferant, singula cadavera pren-
sis capillis converti ad infamem exitus notam; qualis esse solet eorum
qui rotis impositi, & universa membrorum fractura laniati, labo-
rantes animas inter carnificum amplexus & aspectum cæli decutiunt.
Frustra tot efferatos vultus aspexi. Non erat inter eos amata mihi
multum facies; &, quoniam non erat, infano pavore mortuum arbi-
trabar, quem tot corpora cruentis spiritibus spoliata vivere ostende-
bant. Adeo sollicitè timet quisquis bene amat. Quid scio (clamabam)
an Alitophilus Eurybati hostis eum extra hanc pugnam ad aliam
compulerit. Ambo scilicet communem stragem vitare, ut melius
& honoratius perirent. Hunc igitur amorem meum virtus sola per-
emerit: ego, vidua, & extorris, & foemina, mihi metuens revocabo
fessos ad vitam spiritus, ut inter speluncas ferarum, & cadaverum
acerbos, delitescam.

Volebat Atrax parata oratione demulcere furentem, nisi vetuisset
fortuna turbare aures meas invito sermone. Neve bellum tam vii
cruore & inexplata cæde desineret, Dea illa misericors procuratorem
illius provincie cum lictoribus & militum sequentium turba campo
stitit, in quo victores simul & victi omnes indiscreto ordine jacebant.
Venerant illi ad famam pugne, ut superstites latrones vi domitos
vincosque, carcere, mox patibulo donarent. Cæterum Atrax de tot
modo prædonibus solus sed non ignavus heres, visis hominibus arma-
tis,

sis, confinium instantis periculi morte voluntaria, prævertit; Sars se beatum dicens qui ante oculos meos virtutis suæ præcipuum & laudabile specimen præberet. Nolle se supervivere fortissimis sociis, quos publicis patibulis mutuum robur abstulisset. Precari Martem & Mercurium, suos Deos, ut me captivitate liberarent, &, spontali parricidio satiati, abducerent à sævitia cælum, quod immerenti mihi injungeret æternas ærumnas. Ultima vox ejus hæc inter homines audita est, & statim cum magno sonitu animam per patens vulnus ebulliit. Accurrunt Melandrii, &, ne mihi etiam violentas manus inferrem imminenti periculi metu, dubitantem an mori aut vivere malletm catenis impediunt. Sic ad Liphippum deducta, prudentissimi Regis venerata majestate (quam nimio fastu profitebatur ad nauseam Gallicæ libertatis) quæ nunc intellexisti fideliter exponens, sævum fatorum vultum ad aliquam clementiam reduxi, nisi quod aberat Alitophilus, & secum majorem mei partem deferabat.

Pependérant jam occisorum latronum cadavera, ad reliquorum horrorem: ne viderentur fato functi ignominiam omnem consumpsisse, & legum pœnam voluntario parricidio fugisse, qui semel meruerant publice mori.

Humanarum rerum culmina constantiam non inveniunt: omnes felicitatis nostræ inimici sumus, ubi nulli sunt qui nos ab alto dejiciant. Cum tantum lucet ignis, placet: ubi altius volumina sua detorsit, exurit trabes, &, corruptis quæ superioribus firmamentum dabant, agitata diu ad ruinam fastigia divellit. Libera sub Apolidis nomine inter Melandrios fortunam meam non ingratis oculis aspiciēbam, eratque aliquid quod Alitophili leniret absentiam. Ubi Liphippus dignatus est servitium meum, & libertatem suam in ignotam fœminam exercuit: jam mihi gravis, jam impatiens exilii inexpectata beneficia pro suppliciis ducebam. Mentēs longa fœlicitate saginata multum de natura stomachi sumunt, cui ciborum lautitia & abundantia fastidium inferunt: illæ nauseant ad florentiorem statum, & iniquis luminibus ubertatem cernunt, quæ alias earum fuit impudens votum. Ipse corrupti fœlicitatem meam, &, ne diutius beata inter gloriam & divitias dilectum meum ad injurias cœli & terræ relinquerem, ad fugam animum deliciis fessum commasculavi, & de nocte aulam Liphippi deserui, ut Alitophilum meum in templo, quod Eleutheriam à Melandriis determinat, convenirem.

Trigesimus à pugna prædonum dies cum totidem noctibus spatium sanis compleverat, & nova Luna recurrebat ad orbem suum. Video fanum solerti fabrica constructum, valvasque ingentis populi frequentia laborantes; dona quoque cum titulis suis pendētia, qui litteris aureis testabantur cur singula Veneri sacrata forent. Tunc ego concito gradu per mediam turbam viam ad aram mihi facio; positoque genu uberi fletu simulacrum Dææ rigans, notavi Pario marmori quod basim faciebat quæ sequuntur minori charactere litterata. *Alitophilus*

tophilus soluto huic Numini voto, ne cogeretur deserere suum, proximum ingressus est Xenodochium, quo includuntur hi qui insaniam suam Amori debent, ut, mentis amentia, sibi liceret quod unus expectare. Cum petissem ab uno supplicantium an ibi tuto habitarent qui mentem ab ictu Cupidinis amisissent, ubi narravit peregrinos per novem tantum dies sacris operari solitos, quibus præteritis cogerentur de templo discedere, pollicitus est rectoris officium si auderem præeuntis gressus premere; & illico præcessit.

Ædes pluribus fenestris conspicua tot aditibus accipit solem, quot ille diebus revolvit anni cursus, & tempestatum mutationes inchoat. Aëris mira libertas captivitatem animorum aliquo modo reparat. Placidi fluctus inquietam domum grato circuitu coronant. Cerebri quoque calorem temperat arborum frigus, & certas cujusque spes aut desideria partiuntur varii flores, quos, ad animos incolarum avertendos à perturbationibus, ars solertior Natura patentibus pratis inseruit, ut interna vulnera gratus aspectus & odor suavis mitigarent. Ibi senex castigabat canitiem suam, quæ sibi fabricata fuerat repudium. Prope matrona intermoriente vultu querebatur hereditates ætatis officio quæsitæ cito consumuisse. Feralis zelotypia fuscabat adjacentis membra, & jam frontem ad desiderium necis contraxerat. Lugebat adolescentula virginitatis florem gratis extinxisse. Ille inconstantiam muliebrem damnabat. Alter parabat se ad desperationem, & de sinistris circumstantium latebris cæca manu quærebat gladium ad quem confugeret. Puella contemni formam suam dolebat. Fugiebat Pigiciaca sacra candidus puer, & trucem dominam vocabat in auxilium suum. Adolescens exanimato similis audiebat alium commemorantem præterita gaudia, & in præsentia mala triste moerentem. Alloquebatur undas alter, & ruptis induciis quæ pugnâ suspenderant irritata manu vellebat capillos qui foeminam inconstantem male tenuissent. Erant qui per dilucida furoris intervalla cantu & nervis dolorem suum fallerent. Qui lugubre cæmen scriberent. Qui auras invectiva in amicas exarata turpiter onerarent. Qui desilirent in fluctus. Qui præcipitia quærerent, quibus Sappho flammæ suas extinxit. Qui genas lachrymis madentes unguibus lacerarent, manibus vincirent collum, & de funesta cupressus fronde velut ab infami ligno penderent. Putares hæc supplicia Virgilium vidisse, dum ait:

*Hic, quos durus Amor crudeli tabo peredit,
Campus habet: non hos cura cum mente relinquunt,
Luctus & ultrices posuere cubilia morbi,
Et metus, & durum redivivo funera lethum,
Cinctaque sanguineam demens discordia pallam.
Hinc exaudiri gemitus, & sæva sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractaque catena,
Immanisque Dei fulmen, facundaque poenæ*

Pisana,

*Pectora, non ullo requiem sumptura tumultu.
Non mihi si lingua centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes furiarum dicere causas,
Omnia paenarum comprehendere nomina possim.*

At enim mortalibus de possessione rationis dejectis, & tanquam bello captis, liberum suppliciorum arbitrium mastigophori denegabant, qui amoris ægritudinem voce, & verberibus, & obscuris carceribus miserantes, frangebant nobilem amentiam, quam fecerat otium magister sceleris, & malorum omnium ingeniosus artifex.

Inter eos qui curabant ne insanientes vel insomnio vel injuria ante diem suum præcipitata morte decumberent, nescio quis benignioris vultus petiit à me an aliquem eorum, quos eadem insania diversis motibus agebat, mercari destinassem, qui laudabili furore, & grato mentis excessu, mœstitiæ hominibus semper insidiantis rubigine animum detergeret. Scis, inquam, unumquemque concivibus suis delectari, sive natus sermo conciliet homines invicem, sive ejusdem aëris haustus inducant paritatem morum. Sero placebit ille quem non intellexeris. Horror transpyrenæi sermonis Eleutherianorum faciles mentes turbat, cum isti simplicitatem & civilem mollitiem loquendo profiteantur, illi, quasi in imperandi sortem geniti, barbaris vocibus, & absurdis in suam aut patriæ laudem laudibus effusi, cum multo fastidio confodiant aures audientium. Præterea ubi nobis humanitas nostra satisfecit, quærimus in vicinia nostra quem in partem divitiarum nostrarum vocemus, quem sine fuco dilectum in distributionem beatitudinis nostræ arrogemus: non specie rigidioris patrisfamilias auspiciū adoptionis per servitutem adoptati inchoantis; sed amicitie jucunda familiaritate, & consuetudine pulcherrima, qua senes lætis auguriis in jura sua juventutem deducunt. Placet itaque, per Eleutherianum, si eorum aliquem locus hic habeat, voluptatem ridendi emptione parare, & innoxiiis jocis excutere tristitiam quam fecit longior peregrinatio. Sustulit ille onerosum supercilium, & Ne, inquit, tam barbari simus, ut nos nostrorum amentia delectet. Quis ferat hoc patriæ suæ ludibrium, ut eas delicias pretiosas existimemus quæ per convivium calamitates distributæ, graves animos lugubri & mœsto intuitu subducunt? Viscerales miseræ melius nos movent, quam ut tristissimos rideamus casus quibus infelix aliorum voluptas blanditur. Liceat Eleutherianis in omnibus delirare: dum Melandriis sufficiat non aliis quam Amoris spiculis de mente sua perire. Omnibus gentibus cœlestia sidera varias plagas intulerunt, multumque interest ad vitia quo cœlo soloque nascamur. Cum cœlestes causæ, præter morum discrimina, morborum etiam animi pariter & corporis varias species inferant; utraque Græcia de cœlo suo masculorum amorem trahit. Melandria turbatur zelotypis ignibus, & tot montibus, tot æstibus Oceani, tot Tyrrheni maris littoribus ab hostibus tuta, in unius Cupidinis vulnera ad insaniam

Ss

patet.

patet. Taceo reliquarum nationum collapsi aut excisi cerebri vitia. dum in Eleutherianis omnia condemno quæ singula in omnibus sunt. Nos lamentis & miseratione tristi prosequimur in hoc Xenodochio furentes; illi ludibriis eosdem, tumultu quoque, & injuriis in publico, & frequentia. Unde fit, ut in aulis Melandriorum magnatum non alii amentes frequentis familiaris subiciantur opprobriis, quam quos Eleutheria ad nostros risus educat: qui de mœsta sollicitudine, & gravi superbia, nunquam exeunt, nisi antea arcanam sapientiam frugerint externa mala quæ jocus inconsultus facit, & pervicaci reliquorum hominum insania. Neque mirum est vacuum hodie civibus illis domum quos Eleutheria infœlicis genio ad voluptatem nostram gignit: cum, ut quisque in has ædes venit, statim in potentiorum numerosa servitia transcribatur, ut innocenti furore domino suo placeat. Sic nuper Axonius, præfectus Parthenopes, & Infubriorum rector, Eleutherianum quemdam Alitophilum, emortæ mentis inquietudine jucunda commendabilem, satellitio suo cooptatum secum in imperium suum deduxit, qui nescio cujus Chloridis amore flagrans mentis salubritatem perdididerat. Quid facerem? nisi Divis irascerer, qui, ærumnas veteres tristioribus cumulantes, aut non exaudire velle miserimæ preces videbantur, aut contempsisse mortalitatem importunis vel intempestivis votis lassatam patientiam turbantem. Nimirum celestium vigilantia periculorum humanorum negligens esse cœpit, vel, usu & assuetudine fatigata, hebes & detrita restat. Etiam mala Numina reliquistis terram? & senio sicut negotiorum mole fessa, stupida & incuriosa negligentia subsidium denegatis orbi, & mortalibus precarium spiritum inter misérias producentibus; adeo difficile est etiam infœlicibus mori. O caliditas futilis, calamitosum commentum, mendacium fallax! Per speciem violati Judicii illuxistis fœlicitati meæ, & arcanis affectibus junctos interfuso mari disjuxistis. Nec plura; vere furens exero me de domo insana; & vagos gressus ad iter incertum compono. Jamque planitiem camporum prosecta, silvosi montis asperum jugum metiebar: obtulit sese mihi inertissimorum hominum tristissimum spectaculum. Armati juvenes ponè adolescentem stabant, qui catenis vinctus supposuerat candidum collum invisæ carnificiæ. Huc, inquam, conferto agmine socii concurrite, sceleratissimis latronibus mortem daturi, quam minantur. Dum accurro nece mea geminatura sacrificium quod parabant, & ficariorum litim sedatura insperato sanguine: credidere illi missum militum agmen in perniciem suam. Igitur distulere supplicium, & sacram victimam intactam relinquentes, spississima quercuum nocte fugam suam condidere.

Cœu lupus, aggressum quem nocte mapalia fidi

Latratu pepulere canes, vestigia retro

Pressa refert, nemora alta petens, candamque remulcet

Hirsutam, vacuoque doles discedere victu.

Simul

Simul adolescentem de funesta morte erutum ad salutarem libertatem ruptis vinculis remitto. Retexit ille jugulum quod lictoris manus nudaverat, & supplicii quod exierat causas blandissima voce in hunc sensum palam fecit.

Quoniam magnæ urbes & opulentæ in vitia sceleraque magis parent, vilescere inter politiore vitam infamia peccandi: recenti edicto Tarentini prohibuerunt, ne quis ante nuptiarum diem virginibus misceretur; quarum antea stupra tam grata licentia placebant hominibus, ut illi nihil minus probarent quam matrimonia & nuptias. Sed jam necessitate coacti ad conjugales leges eo libentius feruntur, quo vident eos, qui nunquam uxores duxerunt, omnibus commodis prohibitos, interque ignominiosos latitantes, excludi theatro, & illis honoribus ad quos militari gloria & eloquio indistincte quondam perveniebatur. His repagulis juvenes suos impetus coercerent, quibus non licet nisi cum timore infamis exitii peccare. Inveniuntur tamen puellæ quæ per pericula mortis alienæ ad vetitas delicias ardentius suspirent. Ut enim febricitantium sitim interdictus potus accendit, ut ignis aspergine modica lympharum ferocius augetur: Sic coacta probitas acuit aviditatem jejunæ mentis, & inconsultam juventutem ad mala furtiva imprudenter propellit: quæ ventura in maturitatis & prudentiæ adoptionem, illo tamen insolentis ætatis lubrico, si non cadit, titubatur.

Antequam vulgaretur edictum, assueveram Polinices amplexibus, quæ de summa regni nobilitate in ministerium Tarentinorum reginæ accita, præcipua erat à consiliis regalis formæ, ornatrix ingeniosa, quæ variis flexibus torquebat capillos, ornabat vestes, vultus componebat, ne naturalem formam indecenti & ascititio cultu excæcaret. Exasperat homines imperata correctio, & melius jubetur licentia. Etenim ut flammæ suas ad interdictum vocari vidit, non contenta vulgari complexu, ad alios etiam amores crescentes contra novum imperium flammæ sustulit, & statim in viro principe arsit, qui, coelibis vitæ voluptatibus lassus, jam ad nuptias suspexerat.

Non puduit infelicem puellam mihi quoque furtivum dolorem credere: pollicita si ad Machimi matrimonium pervenisset, præter corporis sui continuatum usum, daturam se munera ultra meam spem, sortemque, quibus videri possem sibi gratissimi lenocinii officium magno emisse. His promissis inescatus, laxavi pectus venienti calamitati, quæ me ad hunc locum perduxit, tristissima morte nimium laxæ bonitatis & imprudentis obedientiæ luiturum pœnas, nisi te in meam & Machimi salutem huic loco fors stitisset. Nam cum arcani incendii faces, quibus Polinice deflagrabat, Machimo detexissem, & ille quæsitum ardorem amore Aglaïæ excussasset, quam petiturus erat à regina in connubium: addidissetque pœnam legis novæ quæ stupra ulcisceretur capite; turpissimo

illa inhorruit odio, & totam ingenii solertiam ad crudelissimam vindictam convertit. Ea est natura mulierum, ut suas inimicitias dissimili vultu tegant, cum amicitias celare non possunt. Scilicet infidelis sexus licet loquax esse amet, quoniam tamen facillime ad mala movetur, verborum occultorum viam, & secretasque, improba faciei serenitate & robusto silentio tegit, constans in arcum dolum.

Igitur ut me lateret feralium insidiarum deliberatio, Nihil magis, inquit, amentes oculos recreat, quam paria aut similia in alio intueri quæ in amato videntur, vel creduntur. Placebit mihi si gestibus, & voce, & vestibus ingrati Machimi effingere coneris imaginem. Hac nimirum similitudine veluti pabulo saginatus amor statim crudeſcet; hoc mendacio satiatus excitabit nauscam, & celeres animi æstuantis motus ad facilem tranquillitatem reducet. Sic bellariorum luxuria suaviore quam necesse est condimento consumunt famem, cum languentem gustum nihil magis excitet acri & solido cibo. Summa erit infelicis consolatio, esse miseram, nec videri. Promissi quod volebat; nec secius illa opulentum ad fraudes ingenium in Aglaia perniciem laxavit. Adiit amantem, & castigata ad hilaritatem fronte, fractoque in malignam contumeliam vultu, Non possum, inquit, simulationem intra me diutius sustinere. Fugandus est amor qui pectus tuum insana spe demulcet, & contumacissimo vulnere cicatrix inducenda. Pessimus ille Machimus, quem sacramentum solemne, quem reginæ consensus, quem corporum animorumque legitima mixtura fecere meum, insidiatur pudicitie tuæ, & infamiam tuam sub sterili nuptiarum titulo sollicitat. Si sapiſ ergo, de visceribus tuis lactantem Cupidinem decuties, & famosum impudicæ quod imminet nomen natalium tuorum decori reddes.

Cum Aglaia negasset dicenti fidem, Peream, inquit, nisi & illos tuos oculos in testimonium deliciarum mearum vocem: si per tenebrarum secreta in furta nostra audeas inquirere, & in opprobrium tuum aperire vultus, quos ille decipit. Annuit illa, suo malo. Silebant cuncta, & nigræ nubes fulgorem siderum tegebant. Latebat Aglaia ad limen cubiculi quod ad amplexus nostros dudum elegerat Polinice. Quæ ubi me pari habitu, & voce in Machimi speciem effigiatum vidit, verum Machimum arbitrata, quem in Polinices osculo diutius hærentem conspexerat:

----- illi

*Poplite succiduo genua intremuere, fugitque
Es color, & sanguis, Machimi ad crimina mœsta:
Illaque, quo propior sceleri est, magis horret, & ausu
Pœnitet, & visi testes sua lumina damnat:
Armassetque suam contra sua viscera dextram,
Ni vellet periſſe simul quo flagrat, & odis.*

Initio

Initio nondum maturus dolor leni tractu ad requiem fertur. qui ubi frangitur velut fluvijs occurrentibus saxi, per angustias eluctatus excitat sese, & jam dissimilis sibi, & in torrentis modum violentus, in alienam perniciem per malignos transitus proflit, cæco impetu, & tumultu impacato obstantia quæque convellens: & nisi vincitur, vincit. Hoc agitur Aglaia, pacatis primum fluctibus: ubi tranquillitatem fregere venti, aut obvia rupes in turbidi maris speciem volvit aquas, & occisas spes in tumultum secum tractura truculenta celeritate Machimum adhuc suum in jus vocat, postulat nomen ejus recipi, edit subscriptionem, & accusationem violentam de stupro movet.

Statim injecere liqores Machimo manum: & judices de tribunali pendentes, quia præter eam quæ accusaverat testes non erant, de vetere instituto Reipublicæ reo concessum est, ut innocentiam suam alieno gladio tutaretur; & nisi intra mensis terminum inveniret equitem qui se defenderet, ut in convictum secundum patrias leges animadversuros.

Verebatur Polinice, ne tenera mens, innocentis supplicio ad pietatem & misericordiam commota, fraudes suas vulgaret; placuit etiam, sanguine meo maculare ferinas manus, perque conductos qui ante te fugere sicarios, insidiarum suarum solum testem subtrahere innocentæ Machimi, qui per te licet in meliorem fortunam surrecturus est, si generosissimi hominis salutem mei capitis periculo velis emere.

Talia divino decore venerabilis adolescens Chloridi narrabat, illa mihi. Nunc vero, quæ vidi ipsa, sub Apolidis nomine paucis accipite, ne suspendam diutius cupiditatem vestram, & nimiam auditio- nis patientiam inutili loquacitate frangam.

Ut in hanc causam cum illo adolescente venit Apolis, statim in Machimi libertatem intentus familia nostra subsequente Tarentum ingreditur, suscepturus innocentis defensionem. Assignatus est itaque pugnae locus, &educti in campum hinc Apolis, inde Aglaia. Non omnes Amazones Phasidis ripas colunt, nec in totum vires & animos mater natura muliebri sexui subtrahit. Plerisque puellarum tantum generositatis in corde. quantum sanguinis & pudoris in ore: ubi maxime contumaces in amorem aut odium zelotypia succendit. Sæpius enim læsa ingenia in periculum tam ferri quàm ignium misit derisus amor, ipsa gloriæ cupiditate. Virtus tamen hic in parte est, quæ non patitur innocentem proteri; & alienis injuriis gravis, quidquid obstat, ultore gladio prosternit. Cito deformitas exprimitur certis sui notis ad imitationem facilis: ardua res est pulchritudo, & ipsa raritate difficilis; nunquam nisi lento sermone, & ab humili stylo suscipitur. Sic quoque communis virtus subtili calamo delineata invenit imaginem sui: ubi vero sese ultra miraculum egit, non habet nisi vilem & sordidum suarum laudum narratorem; materia

sua quam arte felicior. Faciam itaque quod historici etiam *solent*: ubi tenuitatem suam ingentia facta excedunt, ad inventa Poëtarum animos & verba contorquent. Nec longe est ab illo more, idud quod dico. Palluit ad tantum certamen Thetis, & argenteum pectus colorem deduxit in vultum. Ipseque Neptunus alias inter tempestates intrepidus, ad tantorum ictuum formidabiles auditus, permixta pavida albedini undas suas, &c. ne oblivisceretur imperium suum, ad Oceanum patrem descendit, jura Nereidibus daturus. Sola Venus in mortem pugnantium demiserat de cœlo in terras lætos oculos, & ad cruoris mutuo vulnere crudeliter manantis aspectum grata titillatione lubricum corpus agitabat: timens nimirum ne suum Martisque numen cum mortalibus puellis partiarium esset, cum venerationis suæ præcipuam vultibus imaginem, & validis membris robur Martis, utraque circumferret.

Credas ad Tanaim, ferumque Phasæ,

Iberodontiacas calere turmas.

Edunt vulnera, conseruntque dexteras,

Et mortem sibi qua manu minantur

Ridet Mars pater, & cruenta Cypris.

Utramque tandem par rabies ad exitium usque temerasset, nisi adolescens ille, qui Apolodi suam vitam debebat, ante Reginz pedes prolapsus, sustulisset duellum, & certantes ad querelam suam ab ictibus vocasset: qui, ubi fraudem Polinices manifestam fecit, ingenuitate sui meruit veniam professi stupri, & in pœnam Machimi tradidit exosam Polinicem, quæ de Senatus decreto cremata, ostendit non longe eos à naufragiis esse qui sereniorē tranquillitate in altum proVecti improvisis turbinibus agitantur, ubi maxime timere desierunt.

Hoc eventu Machimus & Aglaia spiritum, & sanguinem, & libertatem recepere: quæ omnia recens calamitas utrisque per mulieres insidias abstulerat. Perfregit interim Apolis circumstantem turbam, & per obstructos aditus non secus ac per apertas planities & invitantia limina rediit incognitus in hanc domum. Permanitque in ea pauperistugurii comes, donec eum obducta vulnera & liberior aër, & vicini maris commoditas, ad Alitophili quæstionem revocarent.

Videbatur exiguam nubem fax componere, cujus lumen vesperinas epulas inchoaverat: & illico longiore patore vibrata flammula sub historiarum finem cecidit, donec tristissimis tenebris in somnum labentes obrueret. Tunc vero dejectis luminibus mœstus crebro in singultibus eram: Nunquam exegi noctem tam amaræ sollicitudinis, &c. nisi jamdudum fuisset à quo amare noveram, à corpore meo quæsissem valetudinem. Sed animus miris cogitationibus territus irrequietam cupiditatem augebat ad Chloridis investigationem, & jam certum erat transmittere maria, & terras omnes circumire; cum in
hoc

hoc cogitationum salo & mentis æstibus fluctuantem dies invenit. Sumo farcinulas, & iter ingredior quod ad mare ducebat. Nec mora; Vindocinus sequebatur desertorem. Ecce senex rusticæ anus maritus cum filio Tarento reversus querebatur de fuga nostra, hospitiumque suum tanto scelere pollui dolebat. Rediimus; & postquam ille largioribus epulis excepit fugitivos, absentiam suam à domo bonus paterfamilias sic nobis excusavit.

Recurrerebat magnus ille annus qui seculum novum incipit; & in urbe Tarentinorum Hæteridio Jovi sacra fiebant quæ nullus hominum bis videt. Vitæ meæ tranquillitatem sollicitavit curiosa pietas, ut & recalesceret per ferias pristinus labor, & ad rarissimum spectaculum rustica mens percussa, ultra delicias ruris aliquantulum respiraret. Igitur ego & filius venimus in forum quod in altitudinem montis porrectum faciebat urbis umbilicum.

Surgebat ab ortu

*Lucifer, & pulsa Phœbo concesserat umbra
Ithomes sublime jugum; simulataque magna
Flumina clepsydra vitrea pellucida lympba,
Qua per claustra ruens montis crepitante lapillo
Ludebat, fluctusque suos miscebat amaris.
Stabat & effigies Cretea nobilis Ida
Infanti reptata Jovi, quem Neda paternis
Faucibus ereptum caco celaverat antro.
Hoc super impositum nascentis lumina Phœbi
Spectabat templum, quod per miracula lassos
Ducebat diversa oculos: seu gemma lapillis
Intermissa novis, seu vultibus aris & auri
Mixta simul, seu marmor erat, seu concolor atro
Vena mari, Phrygiusve silex, aut durus lassis.
Huc oculis, huc mente trahor. Diversa figuris
Viva metalla micant, fulget quoque picta per artes
Tellus partitus, & opes quas porrigit optat
Calcari, & placida venientes luce salutat.
Iuppiter ipse alto colsum caput aëre septus
Templa super fulget. tanta sub pondere molis
Aragemit, pressusque tremis mons sub Iove tanto,
Quantus erat cum Phlegraeis Titanes in agris
Sublimi de nube tonans ad Tartara misit.
Mitior ille tamen blando spectare videtur
Intrantes risu: neque enim sua dextra minatur
Fulmina, nec saxum consurgit ab agide pectus.
It tergo demissa cblamys, dextraque quietam
Mulcet avem, gaudetque suo quo nubila pellit
Pulcrrior aspectu fulgore, & ponere curas.*

Lignatores varia congerie ilicis & myrtus oncraverant Doricas aras.

Ss 4

Ædi

Aeditui lectisternia fecerant. Pulvinaria struxerat curio. Simul virgines verno florentes coronamine, & humum flosculis sternentes, æquali cum Musis numero ad musicos modos saltantes occupare medium templi. Præibat intonsus juvenis Apollinis specie venustissimam puellarum turbam, ad citharæ nervos tam blando concantu digitos infringens, ut eum patrem suum crederet Æsculapius, si aut sagittas habuisset, aut arcum. Consumptis carminibus quæ celebris poeta Jovis laudibus impleverat, intravere in templum virgines ut ministræ sacrorum, invitante adstantes præcone ut facilem sacrificio viam darent. Hæc æneum vas exansatum præferebat. Illa simpulum dextra tenebat. Inferebat altera myrrhas, caliam, crocum, & libanoton. Succedebat lectissima adolescentula, bellaria vimine clausa capite sustinens. Erat quæ canistro hordeum cum sale deferret, quæ gereret acerram, quæ candelabrum, malleolum, secespitam, pateram, discum, enclabrin, dolabrum, vaginam, & ollam. Post hæc turbæ divinis sacris initiatæ sacrificuli, & sacerdotes, & flamines quereis frondibus evincti tempora, niveasque induti vestes, gallum gallinæcum ad aram trahebant, ornatum tæniis, vittisque diversicoloribus. Exornabat pompam regina eburneo curru vecta, tam grata forma, & læto habitu congruente formæ, ut eam pro vero numine coluissent, nisi quod suavissimo colloquio blandiebatur hominibus quod à Jovis statuis torpens marmor removerat. Jam Pontifex Max. ambabus manibus fluvialem aquam receperat, & extremis digitis avulsas de victimæ fronte plumulas merserat in rogam: annuerat quoque sacrificio gallus, & effusum supra se vinum fluctuante spinula, & capite suaviter commoto, passus, succincto popæ præbebat jugulum. Despumabat interim sanguis, & vividum corpus vario subsultu gestiebat in mortem. Cremata demum victima, vinoque & thure in flammam profusis, continua mensa discubuerunt sacrificantes. Epulum autem illud Philitium vocant, id est, sociale, sive amicum, Jovi Hæteridio, qui & Philius dicitur, sacrum. Post hæc gratiis Deo peractis, receptisque novissimis verbis, singuli domum discessere, omnibus tamen ante aqua cum sanguine victimæ in chernipem missa lustratis, dimissisque.

Impleverat omnes sacrificii partes rusticus, cum ego ad eum, Scis inquam, pater, cur Jovi Hæteridio mactetur gallus, quem non alias ad aras jugulatum legimus, quam ad eas, quas Æsculapio, aut Somno, aut Morti, aut Mercurio, sacravit antiquitas? Ex quid ni, inquit, sciam, cum nihil aliud magis in hac terrarum ora jactetur, quam illa solemnis sacri longæva pietas, & incorrupta tot sæculis ceremoniarum observatio.

Erant in Tarentina civitate Rex & Regina, præcipua licet forma commendabiles, magis tamen amore mutuo. Non satis fuit juveni regi amoris vinculis pari nexu cum amante conjugæ copulari; quæ vivit inter subditos quem diligeret, & in strictioris consilii pertine-

ret

ret arcana. Sed amicitia inter dispares contracta deformi exitio plerumque foedatur, & nihil est tutius in societatibus æqualitate. Subditi, in quorum auxilium foelicitas festinat, familiaritate principis male utentes aut capiuntur, aut capiunt. Et si quando Reges in eam humilitatem venire ut dignati fuerint impotentem amicitiam, statim eos aut perfidia malorum amicorum subvertit; aut invidia reliquorum qui ad eandem auctoritatem suspirant, quos amant, præmaturis funeribus involvunt. Quid vos ad exempla propositionis certissimæ mittam, quæ aut facilitatem regum oppresserunt ineluctabili fato, aut amatos subditos in vota paupertatis coegerunt, & mortis, extra calamitatem infamiæ? Inter alios placuit huic regi Apistum quemdam in familiaritatem suam devincire, partiri cum eo curas imperii, & crudeliter ingratum obligare secreto quo naturam etiam corrumpebat. Utpote qui quoties vellet in omne animal intra momentum temporis reformaret sese, & extincto corpore suo in alieno viveret. Hunc itaque secum cubiculo includens. Age, inquit, aufer formidines pueriles, & amicum tuum suos spiritus alienis membris inducentem mirare. Simul extinxit passerem, & supinus in terram mortuæ avis rostrum inseruit ori suo. Jacuit regium corpus exanime, & redivivo tinnitu passer, vario subsultu, Apistum repentinæ visionis stupore turbavit. Nunc insidebat mirantis capiti, nunc irrequieto volatu interturbans aërem huc atque illuc prosiliebat, nunc lasciviente pipillatione illudebat in horrorem defixo. Rediit tandem volucris ad humanum cadaver, iterumque inserto pallidis labris rostro reddidit mutuam animam, suisque spiritibus jacentes venas implevit. Arrexerat animos ad tantum miraculum Apistus, herbulaque morsâ, & alia pectori imposita, tentavit scientiam regis. Nec mora; spiritus sui sufflatione animavit passerem, & modo huc, modo illuc circumfiliens, ubi audaci volatu lætatus est, rediit ad suum cadaver. Hujus secreti assiduitate regi carior indies factus, occultato sceleris quod parabat consilio, amici fidelissimi personam mentiebatur. Intus enim ambitione regnandi & reginæ amore tenebatur ad desperationem salutis, si perfidiam neglexisset. Nova nimirum varietate morum, confusaque vitiorum temperie; ut idem est ferocissimus hostis, ita & mitissimus amicus.

Speculate quæso quo furiosæ libidinis & insana regnandi desideria prorumpunt. Forte mole negotiorum pressum animum juvenis rex venatione laxaturus assumpto Apisto in sylvas exierat.

Ecce fera saxi dejecta vertice capra

Dcurrere jugis, timideque in cado patentes

Transmittunt cursu campos, montesque relinquunt.

Venatores ad latratus canum per avia silvæ secesserant; solus cum rege Apistus in fugitivam caprarum turbam spiculum contorsit. Hæseret utri-

sagittæ fugientium pectoribus, & in certissimam necem vulneratas capras transfixere. Ille vero nactus fraudium opportunitatem occasionem, regem ad experientiam notissimi secreti compulsi. Desiliit uterque ab equo ut alienæ cædi totus immineret: sed prior ex in perniciem suam super capræ quod fecerat cadaver porrectus, in momentariæ vitæ officia quam occiderat feram reduxit. Hebetes artus & pigra frigore membra recepto spiritu in antiquam celeritatem torquentur, & ad obsequium inexpugnabilis artis de terra resurgunt. Ridet Apistus innocentiam regis, & de capra sua surgens regio corpori totus incumbit. Accepere fibræ indignum spiritum, & honestum pectus ad coactam arcani violentiam infelicitè surrexit. Dignata est cadaver Apisti regalis capra; quæ eo miserius sensum retinebat humanum, ut sciret fera quantum homo peccaverat. Fugit per nemora quo natura feralium exuviarum ducebat animam rationis compotem: & jam non suam manum timens ante suum cadaver celeri fuga pervolat.

At regina nescio quo infortunii sui præfagio penè ad desperationem perterrita, mirari cœpit in corpore conjugis sui dissimilem mentem, & eo exploratius falsi regis sermones excipere quo dudum infidias Apisti senserat. Iidem proditori gestus, eadem vox quæ quondam conjugis suo: Sed mentis actus, alloqui, & affectuum dissimilitudo, augebant sollicitudinem; quod erat suspicantis. Ecce peractis inferiis, & suo corpore ditissimis marmoribus incluso, venit ad reginam Apistus, & veluti sedaturus dolorem, quem pro amici morte alieno vultu simulabat, amplexum petit. Sed illa dissulit desiderium petitoris ad nonum diem, quoad ultimum proclamatus Apistus mortuorum quieti concederet. Interim sylvestris capra necessitati succumbens contumeliæ suæ serviebat, & per solitudines nemorum discurrens, luctu ac mœrore carpebat animum virilem. Forte recenti ictu decussus ab arbore psittacus vitam amiserat; statim reliquit diram quadrupedis imaginem regius animus, & sese psittaci viduis calore membris inspiratione mirabili intrivit. Vix efflaverat humanum spiritum, sublimatur avis in cœlum, & expansis alis mutuum corpus puriori aëri credit. Tum visis desuper retibus quæ avibus aucups tetenderat, spontanea captura implicatus, prudenti loquela meruit benevolentiam magistri, qui ab auribus suis interioris hominis internum & purissimum quærebat sensum. Neque sapiens avis respuit aucupis amicitiam, sed promissit insperatas opes si se reginæ donasset. Certe illa cubiculo suo inclusa, tenebris imis abscondita, dies noctesque lamentis cum ancilla fidelissima ducebat: accepit aucupis donum, & silentem ad aspectum suum avem priorum dierum incuria penè sepelivit in mortem. Tunc inter has moras blandissima voce inquit psittacus: Corcule mi, quid afflicta te, & sine alimento corpus trahis, cujus contrectandi desiderio flagrat Apistus sub illo meo vultu quem crudeliter induit? Depelle hostis
fero

ferocissimi nece feralem hanc faciem; redde me tibi, aut, si quod offensum numen implacabili me furore premit, mori saltem liceat, si tecum non licet vivere. Noli, mi conjunx, toro acquiescere cum Apisto illo; qui amicitiam nostram per scelus violavit ut te frueretur; quique parricidio meo nuptias tuas auspicatus, ab imagine mea quam male circumfert quærit insanis ignibus subsidium.

Horruit regina, & veluti fulmine ista decidit in terram: Sed intervallo revallescente corpore animam quoque repentino dolore obnubilatam reduxit ad lucem: Cum Apistus cubiculum ejus ingrediens pervicaci prece à regina quærit, quid doleat. At illa turbatam se somnio simulans, ne mœrorem suum exulceraret invisâ narratione, precabatur. Sed eo causas præsentis doloris instantius quærente, non tardata est Regina nocturnas imagines in hunc modum mentiri.

Videbatur mihi secundum quietem Venus dicere: Deridet rex Cupidinem tuum, & jam, perdita, tuis votis inexorabilis, mancipavit ingenium extraneæ pulchritudini. Quid importunis sacris sollicitas divinitatem meam? tibi præcipitium capeffendum est, aut venenum, aut laqueus, ne fidelibus oculis infidelem videas ad latus suum concubinam applicantem. Hujus vocis horrore commota, funesto somno pavens excussa sum. Sed nunquam impune ad mala mea turbatus animus de nocte miseras meas conspicatus est; suas ista causas habent: aut ex vitio meo, aut ex imperio fatorum sæviunt: & istæ visiones certis eventibus corroboratæ, quod prædixerunt calamitosa divinatione, sæpissime sanxerunt. Cumuletur precor prædicatum infortunium confessione tua. Si enim contempto castissimæ conjugis amore deliberasti de domo & thalamo tuo deturbare constanter amantem, parata sum imperium crudele sequi, & per avias solitudines ferarum clementiam in meam mortem depræcari. Quod si falsa sint soporis infortunatissimi præsagia, & in meliorem sortem anxiatum spiritum Dii noctis præfides vocant: per ego hanc tuam dexteram, cui sincerum osculum pono, in solatium meum placeat tibi experiri secretum, quo sæpius mutatus in alitem demulisti sollicitudines meas. Reddes me mihi; tristitiam animi, corporis languorem avocabis, si mœstæ desiderio satisfeceris, quod à te solum hoc infracti Cupidinis tui testimonium quærit. Neque enim reor in tam sancto pectore omnis prorsus exaruit miseratio, nec ingrata levitas caritatis antiquæ sædus rupit.

Nunquam ardentius ad alienas preces succubuit simulatus rex, quam ad istas, quarum ope non sui tori petitor detestabilis, reginæ, odium suum dissimulantis, irrequieta libidine desideratos devorabat amplexus. Sed hominibus certa & perpetua sibi promittentibus Deus illudit; qui varietate tempestatum, æquoris inquietudine, elementorum conversione ostendit, etiam id omne, quod supra nos est, instabile

stabile non esse; omnia in servitutem fati venire, & omnes mortales ad caducitatem nasci. Eliminantur ancillæ cubiculo, gallus infertur, & ille execrabilis parricida vigilem avem premendo suffocet. Delabitur in terram, & ut animam exhauriant consentiant in voluntariam mortem regia membra; spiritusque proditoris Apisti de alieno corpore exiens generosæ volucris cadaveri gaudet inferi. Nec sequius de cavea sua psittacus erumpens alienatum per plures dies spiritum fibris suis reddidit. Tunc rex & regina apertis cubiculi foribus numerosissimum famulitium intro vocarunt. Latebat gallus, exiti sui intelligens, nunc hoc, nunc illo angulo; & timore diro frendens demissis in terram luminibus expectabat omnes injurias. Singuli sollicitati sententiam suam dicere, in execrandi mancipii necem judicium tulerant: sed tam vario supplicio, ut neque Perillus ingeniosior in poenam fuerit. Decretum tandem ut Jovi Hetzeridio (qui propitiis nutibus involuntarium regis & reginæ dissidium in melius vertisset) templum construeretur; mactaretur ad illius aram gallus; & Apisti anima illa, quæ per fraudem insinuaverat se regalibus venis, in alieno sanguine funderetur, incertoque cursu erraret inter terram & coelum; detracto nimirum è sepulchro suo fraudulenti hominis cadavere, ut, inhumatis cineribus, animus circum littora Strygæ paludis annos centum volitaret. Unde non ante renovatur sacrificium galli, quam Sol in sese per totidem annos rediens impleverit seculum.

Dum hæc diligentius audimus, filia rustici ad patrem, Homo, inquit, ante fores casam tuam pro diversorio petit, & puto ad lassitudinem pedibus æger, querit humanitatem stabuli, quo absumptas per iter vires resumat. Subjecit rusticus: An etiam tu ignoras, hanc casam viatoribus patere quo se omnium externorum fortuna conjiciat, quæque omnes divitias suas ultro peregrinis accommodat, ut cæteri mortales sciant, antiqui hospitii religionem terras nondum reliquisse. Hoc dicto regressa puella patefactis ædibus introduxit Theophilum, ita lurore & misera macie deformatum, ut rogare in triviis stipem putares: qui ubi super me contemplationem iniecit; Hem, inquit, Alitophile mi, fidelis ille comes & socius olim tuus, qui fortunæ bona maluit perdere, quam animi.

Audito Alitophili nomine variis gestibus in admirationem effectis omnes quærebant, quomodo in Chloridis historia tacuisssem, & tot exantlatas ærumnas, tot labores lubricis ambagibus inatibiles, tot vicissitudines malarum rerum mulieris amantissimæ sicis oculis audivissem. Sed Theophilus, aliarum miserationum recens spectaculum, scissili centunculo obvelavit faciem pudore & iracundia punica, ubique fletu ad miserationem compellens affantes, tenui & elisa jejuno voce, Alitophile, inquit, ne tu larvale simulacrum è nudis ossium compaginibus æstimes. Idem ingenium inter pauper-

tatis

tatis incommoda subest, quod olim mihi inter opum luxuriam saginato ad terrorem improborum inevitabilia tela resignabat. Dulce est irasci vitiis, & pro Veritatis defensione quærere hominum tutelam. Crescit per clades suas velox animus; & extranei odii sui que mali recognoscens, in delicata satyræ voluptate corroboratur. Sive enim celebri carmine detonueris in scelera, sive libera oratione laxæ Veritatis querelas exposueris, conciliata improborum quotquot ubique sunt invidia, & inutili pauperum laude defensus, jacebis potentiorum victima, & incertus salutis. Ut fugias mordaci stylo perstrictam potentiam, conversatio amicorum relinquenda est, & patrimonium, & parentes, ut in solitudinem eas, inter deformia paupertatis oscula, & infructuosum amplexum victurus.

Cæterum effervescit pulcherrimæ naturæ robur per injurias & vulnera, eoque acrius ad interdicta torquetur, quo amissis fortis bonis solius ingenii divitias retinet. Macte animo, Alitophile, juvat immortale nomen mortalium inimicitii comparare, & certam solidamque posteritatis memoriam in admirationem constantiæ tuæ devincire. Sursum ingentia sunt, in quorum possessionem illi tantum admittuntur qui sua conscientia contenti neglexerunt mendacium, & terrore animo emicuerunt, ad conservationem veri. Ideo virtuti ferio incumbe, & illa te vel ultra regum famam post obitum extollet, aut ultra tela instabilitatis & temporum positum, consentiet te de tranquillo spectare reliquorum naufragia. Extrema mihi paupertas est, spiritus tamen alacer, & spontaneo eloquii flumine in suum decorem productus, eaque facilitatis gratia fluens, ut quicquid conceperit impetu vivido sine sudore perficiat. Sed infortunium meum auxit maxime Acigniorum invidia, qui fictæ sanctitatis induentes supercilium, in plenos innoxie jucunditatis versus totam Eleutheriam armavere, & pro sua Gephyrii que potentia natalibus me pepulerunt terris, comminantes infamem mortem si quid postea lingua vel calamo in Deos hominesve peccarem. Adeo etiam vitiorum tenaces sumus, ut nolimus ea crimina reprehendi quæ leges sacratissimis sanctionibus puniri severe volunt. Videritis an hodie infelix sit virtus, quæ dudum amissi illum gloriæ titulum, quem incastigata sibi scelera vindicant, dum virtutis gloriam intercipit sicut fortuita, sic & insolens felicitas. Igitur fruatur inimica fors illo suo trophæo quod ipsa de me fixit; silebo mutus, & similis otioso mordebo fræna quæ libertati meæ & innocentie intrivit Acigniorum immortale in literatos & Veritatem odium, quod omne studiorum genus paulo liberius & erectius servitute vel nece castigat. Neque ego in ista tempora atrocem ingrati actionem movebo, cum & præterita secula virtutibus inimica fuerint. Cernite nunc quantum impossibile sit bene nata ingenia deducere ad captivitatem. Nondum Veritatis amor ab hoc pectore per tot ludibria & calamitates evanuit: & licet ejus defen-

defensionem neque verbo neque scriptis audeam suscipere, et aliquid tamen melioris industriz & laboriosæ artis, quo torpentibus lingua & manu satisfaciam Cupidini meo, qui me contumacibus ad scelerum vindictam animavit.

Simul de tergo capsulam ligneam decussit, infraque inferiis davibus, ad internos motus funes tetendit. Hanc cum Theophilus abjecisset supra mensam, scissa in diversas partes capsula varias imagines ostendit. Percurrebat ingens fluvijs immensam planiciem, & innumerabilem piscatorum turbam sustinebat scaphis. Saliebant circum littora pisces, ad quorum capturam omnis generis homines accurrebant. Pars vestium sinus aquatili præda impleverat, pars canistris detinebat subsilientes, alii de vimine pendulos imposuerant collo, sed omnes ad Geryonis statuam, quæ in throno erat, captos pisces reddebant. Ille in omnem partem vibrabat oculos, manusque ad tot divitias extendens, concatenatione mobili diversas figuras exprimebat. Tum ex parte altera, valvis excussis, de templo Ver exiit, & ad æquales numeros excitato saltu, ante Geryonem prosectum, corollis frondibusque & vario flore pedes ejus aspersit. Sequuta est Æstas saltitantis Veris iter; &, postquam vertebrarum tacito motu expressit plures gestus, flava messe exoneravit manum. Processit Autumnus quoque de templo, & vindemiam suam fructusque ante Geryonem abjecit. Tunc tardo passu, iisdem gradibus, exportata genialis Hyems pervenit ad adorationem, fertilemque dexteram laxavit ad ludum. Ridebat Geryon totius anni munera; sumptoque inter hyemis dona fritillo tentabat aleam. Cucurrit ad jactum lignea larva, & flexis retro brachiorum articulis in Geryonis necem falcem intendit. Scissum caput stridorem fecit: mædebant proxima capita fraterno sanguine; & afflictum in uno vulnere triforme corpus ægre se sustinebat, amissa scilicet anima, cujus vi cætera membra stabant. Clausæ signa lætitiæ per vultus indices spectantium exhibant. Supra titulus erat, *Nil tam utile, quam brevem potestatem esse, quæ magna sit.*

Post hæc, per nigras Stygis undas ludebant Heroum animæ, quas ante diem Geryon ad Æacum miserat. Perire festinaverant, & lethalibus obtulerant vulneribus, ne servire cogerentur. Ut prospere venientem tyrannum, exsonuit multiplicato per rupium amfractus clamore palus Cocyti. manusque & pedes ad prælium composuere. Prior Typhon ad raucam & implicatam vocem stimulatus horrendum monstrum pugno contudit. Hector, & Cæsar, & Paris, & Alexander, plebejos spiritus in vindictam suam incitavere, dignati celebres tot triumphis dextras polluere tam vili sanguine. Distrabebat servilis manus Geryonis spiritum Ixionis rotæ porrectum, & in omne supplicium lacerum ducebat: legebaturque ea parte carmen istud Virgilii:

Disce fustitiam moniti, & non temere divos.

Propæ

Prope scribebat Clodovæo Gephyrius ut in Eleutherianorum rebellium pœnam vocaret Melandrios, & Lippium arrogaret. Sed ille, qui quieti suæ & gloriæ studet, recusabat auxilium infame, & arrogationis male imitantis naturam consilium damnabat. Jamque suis comitatus, intrepido vultu palantem hostem sequebatur: mox calcata capita supervolans & consternatas gentes, docebat annorum cursum non expectandum in festinatione virtutis. Juxta tellus instabilis, supernatante pingui luto fluctu, vestigia morientium fallebat: pars hostium inter ferrum & undas obruta, pars receptam mortem trahebat in vicinos lucos, pars deferebat in flumina semivivum corpus; hi dolore vulnery furoris sui admoniti in detestatione sceleris fundebant animas; aliqui sequebantur fugitivos, & integri eadem ruina mergebantur paludibus. Reliqui omnes morituri nisi reorum timorem decepisset clementia regis: qui de gravium armorum pondere blandos expediens, sidereos luminum ignes ad serenitatem contorsit. Hoc aspectu supplices conservati aliena perniciæ sensere quæ fulmina Clodovæi juvenile brachium in inimicos suos torqueret. Id nunc cruentæ mortes, & quidquid ad miseras nostras contumacia rebellis invenit; redit ecce Mercurius, & caduceo suo potens iratas mentes ad blanditias reducit, quas intermiserat temporis mœsti deformæ justitiam. Vocem gaudentis opprimit miraculi magnitudo, quod tot cruentas incruentasque palmas Clodovæi fronti venerandæ concessit. Sequebantur triumphum furor victus, cruenta crudelitas inani rugitu frendens, superbia debellata, arrogantia catenata, nexuque ferreo constricta rebellio. Sed nondum sævitiam omnem, & horrendas minas captivitas vicerat: clausum pectoribus incendium revelabat rubor vultus, & feroci ignominia furens oculus male demissus in terram. O sententia mirabilis, Nihil gloriosius est principe impune læso! Quis bene describet classem toto mari supernatantem? quis tot triremes per varios æquoris tractus remis ventisque volitantes? quis Oceani tranquillitatem tanto vectore stupefacti? quis contumacem irredivivo furore civitatem, quam non magis à nostris terris amnis & mare, quam ingeniorum diversi contrariique motus dividunt? quis præterea terrorem sese hostium mœnibus includentem, fugasque, & trepidationes, & vincula? Omitto regentis celeritatem occupatam etiam victoria; nimirum truces animos præsentia regis debilitat, & inter suos illud agit quod in primo momento mundi nascentis Amor, qui, de tenebris excutens sese, miti lumine tumultuantia elementorum officia pacavit. Hostium duces magna suorum clade rejeçti in mœnia, aut incerti veniæ, bellorum avidiores quam salutis sunt. Pars in montibus pendet sollicitatura procellas, nisi maturaverit Phœbus qui mala nubila tenui radio solet excutere. Reliqui melius consilium sequuti rediere ad tentoria Regis, & hodie strenue agentes notabili virtute abscondunt ignominiam præteritorum scelerum. Gaudet ab Olympo in Eleutheriam suam respiciens Protagon,

gon, & pridem vocatus ad beatitudinem, crescit etiam in filio, & tot victoriarum laudibus ingentia sua facta libenter accommodat. O vera Protonis progenies; non magis sanguine quam trophæis æqualibus comprobata. Tu quidquid titubatur in firmitatem reducis, si nutat, aut ruinam minatur, in medio periculi & hostium minantium improvisus appares, & diligentiam magni parentis nescio magis imiteris, an vincas. Sed aliquando sit aliquid, o felix anima, in quo filius tua gesta velit destituere; temperet fulminæ dexteræ, & sanctissimum caput quo salus Eleutheriæ servatur de periculis tractum consilii reservet: Cautius deinceps dubio se credat Marti, ne, quem tot faciles victoriæ complexæ sunt, laborantes in unius incolumitate Eleutherianorum curas per incerta discrimina bellorum juvenilis audacia traducat. Sit perpetuus hominum recreator, comes vero tardissimus Deorum.

Cum exclamarem, Theophilus machinator fabricæ, astuta conversione tot expugnationes & pugnas absorbens, ad novas imagines spectantium oculos pertraxit. Stabat ad lances Tallicius, & ad momenta ponderum, trutinæque motus, aurum exigebat, quod in militum stipendia contulerant provinciæ. Sed iste cum purpuratis nescio quibus partiebatur regni totius spoliis: veniebantque ad lances bona eorum qui pro patria ceciderant, viduarum hereditates, pupillorum pecuniæ, ornamenta matronarum, extractæ puerorum cervicibus bullæ, argentum dominorum cruore perfusum, & magistratum nobiliumque insignia. Penè centuncii milites, qui plus vulnerum quam stipendiorum acceperant, rogabant eleemosynam, & trunca membris corpora cum his literis ostendebant: *Hac mercede salamitas placet.*

Alii tentabant hostium patientiam, & apertis pectoribus inermes, fortem exitum precabantur, cum hac inscriptione: *Qui mori didicit, inter inopiam vivere didicit.* Hic mirari coepi Eleutherianorum veram virtutem, quæ sine præmio tam altum esset; ut ne tum quidem post mortem memoriam sui speraret. Militum enim generosissimorum laus omnis intra diem unum sicut rosarum flos extinguitur; nec illi aut gloriam suorum inde referunt, nec mansurum in animo cujusquam desiderium sui, sed oblivionem facilem, & ducum ambitione nomen obscurum, etiam apud eos qui fortiter cadentes videntur. Neque minus hi, quod querantur, habent: quos virtutum & scientiarum splendore notabiles à magistratibus egestas excludit. Vident nimirum ignominia celebri notatos, & inter angustias natalium fœda ingenia eluctantes, dignitates occupare licitationi patentes, eosque vincere pecunia, qui sibi in cæteris cedunt. Ex istis plerumque, dum in vitia sæculi excandescunt, laudabilem alioquin sui famam includunt tumulis, antequam ipsi ad veram notitiam sui descendunt. Igitur si in apparatu virtutis aurum & gemmæ non fuerint, arcebitur à magistratu quisquis altius suspexerit, & inerti diligentia
veluti

veluti antiqua pictura ab annorum injuriis infecta jacebit in situ & pulvere, quo facilius appareat quibus gradibus animi dona fuerint diminuta.

Hæc indignatio penè oculos meos condiderat in soporem, cum Torrentii & Janicularis ligneolas figuras, & jam ad ruinam nutante gradu, juvenes de ponte dejecerunt, qui novis suffragiis ambiebant facilitatem regis. Utriusque casus, expressus arte mira, ita manus ad salutem corporum intenderat, ut putares posse adhuc vivere, quos tamdiu fata ad Eleutheriæ tutelam ultra solitos ætatis cursus servaverant. Juxta, illinc Marcianus, hinc Rhetus civile Eleutherianorum bellum damnabant, & surgentia ab obscuris recessibus propugnacula, quæ Liphippum in possessionem orbis inducebant, taciti mirabantur. Ac primo incrementis fallentibus apparebant fastigia turrium; mox in arduo montium munitissima castella regebant, quibus Europa veluti frænis coerceretur. Quaque deficiunt montes, lacus ingens loci munimentum objicitur, ubi profunditatis immensæ tristis aspectus inhorrescentes circa latera scopulos suscipit. Inde legatum rigore frigidi & venenati aëris extinctum efferebant pullati, & fastuosam pompam ad defuncti mores assimilabant. Suscipiebant alienos cineres Alexandrini, & legatum olim suum in Hectoris famam per contemptum vitæ & solatium mortis æquabant: quoniam Melandriorum potentiam, ad humanum imperium negligentia nostra propterantem, & futuras clades, non sustinuisset aspicere.

*Hunc patria incensa Rhetais montibus actum
Absulit atra dies, & funere merisit acerbo,
Felicem ante alios; qui non hostilibus armis,
Nec prece, nec pretio victus, virtute severa
Maluit obscuras Acherontis visere ripas,
Cernere quam sevi funesta trophæa Liphippi.*

Claudebat icenam Geryonia, quæ de regia Alexandriæ depulsa Hermaphroditi consilio in Licinii connubium de nocte veniebat. Præsto erat ad ministerium dextera maritalis, & ille torta ad nutum cervice accipiebat uxorem. Supra caput Geryoniæ duo verba legabantur, *Equus Sejanus*. Nec longe ab eo loco de ferrato carcere in libertatem exibant Veritatis sacris per longas calamitates addicti. Inter eos, & Botris, & Capilupus, & Tamias, & quisquis in seditione Acigniana ut ictus effugeret saxeam robur invenit. Prope, vicini æquoris undis innatabat divulsa suis radicibus insula Veri; ad quam festinantibus remis navigabant illi omnes qui Geryonis carnificinam opportuna tyranni morte vitaverant. Et statim interno motu cessante, quietis rotis, fidibusque per operta reductis, posuere signa concessam ad ludum vitam, & crescente tabulato obducta, in capsulam suam rediere.

Transierat in stuporem automatorum spectaculum, cum Theophilus, Quid agimus? inquit; patet etiam elementum commune

T t

ausuris

ausuris navigationem? expectat nos insula foelix, quam divortio suo totus Oceanus pro muris amplectitur ad incolarum tutelam? Occidit quidem Geryon, sed neque omnes placida indole crudelitatem elutati, odium suum in cultores boni numinis deposuerunt. Hæc nostra tranquillitas, & à cædibus cessatio, omnino syrtibus similis est, quæ brevibus lymphis oppressæ solent in immensum subsidere, ubi vestigium fugientibus arenis credideris, & absorbere calcantem. Quin igitur compositis sarcinulis ad amicam terram transimus, quæ sola omnium terrarum, feritatem mortalium fugientibus, pro asylo esse potest.

Hoc dicto, obversantis imagine periculi turbidas, præcessit nos; & statim cum illo, ego, piscator, & Viudocius, in Tarentino litore adoratis sideribus, intravimus navigium, quæsituri Veritatis insulam, quo sese veluti ad securitatis portum implacabilis Fortuna conjiceret.

FINIS QUINTÆ PARTIS.

ALE-

ALETHOPHILUS

CASTIGATUS,

Quæ est sexta Pars EUPHORMIONIS,

Sive

Triduum geniale Dionysialiorum.

DIES PRIMUS.

Mundi quatuor incognita sive calumnia repressa.

§. I.

Ngenua familiaritas illa quam Musarum idem amor plerumque conciliat, me, aliosque paucos in paucis mihi familiares ad remittendos Philosophiæ studiis intentos hætenus animi nervos Bacchanaliorum triduo simul coëgerat. Cumque secunda bruma, densisque nubibus tristic aër ad hyberna domestica, hilaremque ea luce focum nos compulisset, quibus ludicris has geniales ferias liberaliter ageremus, tantillasque istas falleremus inducias aliquandiu vacavit decernere. Placebat aliis tessera, aut taxillis; aliis placebat latrunculis, vel orbiculis in quincuncem ad aleam directis. Verum Barrinus ad aleam peritus lusorias cartas in medium proferens, En ait lepidissimæ historiæ duo volumina, alia quippe voluere nefas hoc genialium dierum triduo, quo herclè quotusquisque est qui genio non indulgeat. Ergo utimini ut libet.

Macrinus in communem ibat sententiam, Et hoc quidem aulicum est, inquit, in quo sunt Urbes, Castella, Provinciæ, ac totius Europæ Duces, Principes, Cæsares: Istud vero vulgare ac tritum, habetque Rombulos, corda, trifolia, vomerculos, seu spicula: Adhæc in quaque familia Regem, Reginam, & armigerum.

Ego Alethophilus ludo me jam dudum nuntium remisisse; & ad liberaliorem, ac humaniorem ludum sodales ita compello: liceat potius, mi Barrine, alternis fabulis madidum, hibernumque diem ludere, atque seria temperando jocos, molestias temporis frangere, & solitudinem nostram sublevare; plura sunt enim in ore carmina, quam æra in crumena:

Additur his geniale decus, risusque venusti.

Annuit confessus, inprimisque Rosëtus & Macrinus & ipse liberali vultu: omnibusque volentibus, & ad novum aliquod argumentum suspensis animis, arrectis auribus, postquam satis excusavi meam in dicendo temeritatem, & imperitiam; bonis avibus, absque ullâ pompâ verborum, familiariter sum auspicatus.

T t 2

§. II. Si

§. II.

Si terras novas, & hæcenus vobis forte incognitas in hoc orbe nostro nunc aperiam, mei sodales, ne miremini, *Omnia fert ætas*. Et illas quidem terras licet abditissimas, absque ullo labore tamen, vel periculo, etiamnum ad focum sedentes obire potestis; terras, inquam, quas non Vespucius, non Columbus, non Marius, non Choutenus, non ex aliis Neptunigenis aliquis; sed unus Theandricæ festivitatis genius reclusit. Veras credetis terras, adeo omnia accedent ad verisimilitudinem, & ridebitis ad hæc incognita, & auditu nova, quæ veris nixa fundamentis, mera tamen, quantum auguror, commenta sunt. Continentem ultra columnas Herculis olim extitisse, nostri orbis indigenis non imperviam, Plato in Timæo, & in Critia post Solonem scripsit: insulam Atlantidem vocat totâ Europâ, Asiâque majorem: sed terræ motibus, & cataclysmis sic exhaustam Oceani fluctibus, ut non posset jam ab illo Atlanticus Oceanus, nisi multis post annis navigiorum patiens esse. Neque dissentit poëta,

Facet extra sidera tellus,

Extra anni, solisque vias; Ubi cælifer Atlas

Axem humero torquet.

Ingens argumentum asserendi terras & aquas situm sibi à naturâ præscriptum non raro prævertisse, affirmante etiamnum Pomponio Mela in arenosis Lybiæ jugis, & cautibus affixas anchoras, & spinas piscium, fragmentaque ostreorum attrita videri. Et unde tam antiqua novitas, nisi ex effuso quondam ad eos usque steriles, & aridos campos Pelago; & usque ad istas

Barbaras Syrtes, ubi Mauræ semper

Æstuat undæ.

Mutato scilicet terræ, marisque situ. Quod & ipse asserit Herodotus, scilicet quidquid est ultra Memphim, & montes Æthiopum, id fuisse mare. Quare alienum à ratione non fuerit, si inter illas nostri orbis mutationes, quas terræ motus, & aquarum eluviones peperere, cum antiquis asseram Herculeum mare non prius Europam & Africam interfluxisse, neque alteram ab altera prius diremisisse, quam rescisso immani monte, cujus moles aquis Oceani erat aggeris instar, & repaguli: perfoffisque columnis Herculeis, nec non patefacto per fretum Herculeum aditu, seu naturæ viribus, seu ipsius Herculis arte, exclusas antea Oceani aquas loca illa depressa, & amœnæ valles aquis impervix admisissent, naturâ, vel arte rerum faciem commutante. Ita ille priscus Tragœdiarum scriptor Cordubensis, in suo Herculis encomio dramatico:

Utrunque montes solvit abrupto obice,

Et jam ruenti fecit Oceano viam.

Quibus fretus auctoritatibus, auspice Deo, coronâ favente, non vulgaris argumenti fabulam aggredior.

Nondum ex arenosis Lybiæ terris aquæ Oceani recesserant, nondum

dum divisi ab sese mirabili divortio montes prærupti, & in fretum jam procurrentes, Calpe, & Abyla, Oceani fluctibus irrumpendi copiam fecerant, nondum erat illud Herculeum mare, quod Europam ab Africâ dividit, cum in subjectis vallibus imperabat Rex fortunâ suâ dignissimus, cum enim regionem illam cum propter clementiam aëris, tum propter liberalis naturæ divitias, &, ut ajunt, propter certamen Bacchi & Cereris ab antiquis Elysium dictam ditionis suæ fecisset, illi postmodum nihil antiquius fuit, quam vitii altricem ignaviam indicto litterarum commercio proscribere.

Hac ætate aureâ in fortunatis hisce vallibus secundus à Rege Princeps imperabat, quem in primis annis amavit Fortuna, sequentibus vero destituit. Hermodius vocabatur. Tanti Principis fœlicitati diu fata postmodum invisa fuere & nimium aspera.

Erat illi conjux, quam propter animi & corporis non vulgares dotes efficitim deperibat, nec minori cultu, quam amore Princeps, eam observabant indigenæ, quasi & cœlestem nacta esset originem. Nam, si genus spectetis, Regium fuit, utpote quæ patrem, avos, atavos, abavos, proavos, patruos & patruelos Reges sortita est: demum Hermodis magni filia extitit, & ipsa propter tot naturæ blandientis divitias Smaragda dicebatur. Nam quod ad mentem: ipsa hercle nobilitate ingenitâ sortita est nobiliorem. Et cum sciret familias splendore generis nobilitari, animas vero splendore virtutis, sanctius habuit nihil, quam studia virtutis, & officia pietatis. Sed velim me hodie tantæ Principis dotes describentem, Virtutis simulachrum, vel potius Virtutem ipsam animo vestro fingatis. Nam quod ad dotes corporis, putassetis eam doctiori Minervæ fictam pollice, & amœniori Lenociniis, ac Veneribus oris ab eadem Dea illustratam. Pandorâ aliquam putatote, in qua elaboranda cœlum totum desudavit. Erat illi justa corporis statura, qualem Virtutis esse decet; aut certè supra justam paululum assurgens. Oculi sideribus pares, & mitissimi aspectus blandissimo fulgore micantes: diffusissima frons, & minime superciliosa, genæ ipsæ nullo unquam artis adulterio perditæ; sed nativâ gratiâ, florentique colore vernantes. Hæc tua laus, serenissima Princeps, quæ nulli superiorum ætatum Heroidi possit concedere. Hi cum tales essent, quid mirum si mutuum inter utrumque intercesserat amoris vinculum qui connubium istud tam fœlici sanciret augurio. Tamen accidit, ut ingrata & invida fors (num forte Dea Discordia velut in nuptiis Pelei & Thetydos) inter utrumque semina odiorum jaceret. Longa est injuria, longæ ambages; sed paucis summam evolvo, nam scena totius rei hæc est: Regem fratrem inter, & Australis plagæ Dynastam semina belli antiqua cum intercederent, armis demum lis dirimenda fuit. Princeps à Rege fratre copiis regiis præficitur, indicto utrimquæ bello à Feciali verbena ornato & lituo. Copiæ lustrantur in diribitorio, & in campis Enneis ita explicantur, ut primpili primum agmen obtinerent, hastati medium, veterani

extremum desperatis jam quasi rebus adfuturi. Exsonante tuba, & cantu Martem accendente concurritur, pugnatur cominus, eminus per triduum totum: sed anceps hæcenus victoria, & Mars communis, utpote qui modo in hanc, modo in illam partem inclinaret. Tandem Princeps bello strenuus, & præceps ad pericula dum fortitudinemat, dum superat, dum ad signa rapienda advolat, ab adversariis circumvenitur, & à Ducibus, & Equitibus hostilium castrorum, desperatâ ab his victoriâ, pessimo fato capitur, captus ad Regem Australis plagâ ad triginta milliaria sedentem in urbe regiâ cum pompâ perducitur, qui regiis hunc excipit honoribus, dum victrices Principis copię sub auspiciis vicarii Ducis hosticum invadunt, castra spoliant, penitusque perturbant; hostes vero castris & signis exuti, ac palantes, etiam dum receptui canitur, coire ad castra propugnanda nesciunt. Expleti spoliis victores ad Regem suum se recipiunt cum victoriâ captivum Principem nuntiantes. Fit interim aliquot dierum intercapedo, dum fiat captivorum mutua commutatio, sed major Australium erat numerus, & quidem nobiliorum, si Principem Callistum (hoc illi nomen erat) è numero eximatis. Per id temporis Rollo aulae præfectus, è discessu Principis non cessabat honestissimæ Principis pudicitiae miro artificio insidiari, jam quasi propter negotia domestica, quibus ille præerat, in familiaritatem ejus inductus, molitus animo omnem viam, & hanc prædam jam spe & cogitatione devorans: scilicet Catus iste viri Principis necem molitur per sicarios clientes suos (erat enim potens clientelis) dum ex plagâ australi remitteretur in patrios lares commutatione factâ captivorum; sed quatenus exitus voto respondeat, adulterinas ab amanuensi litteras jubet in cera, qui mos erat gentis, exarari, Regis nimirum Australis ad Regem suum Hermodorum magni Hermogenis filium, quæ de morte Principis tum ex moestitia captivitatis, tum ex vulneribus in acie susceptis procedente hunc faceret certiores; adornantur & milites qui mortem tam ingratam sacramento firmarent. Prolatis litteris, & cerâ à Rege detractâ penitus evolutis, tabellario rem affirmante manu ad fidem compositâ, neque detrectantibus, aut inficiantibus testibus ac militibus, credidit Rex, aulaque. Juvat credulitatem cum tabellarii, tum adornatorum testium moestissimus vultus, & fictæ lachrymæ; maximè Rollo, qui de re bene gestâ, & jam quasi de exitu voto respondente exultabat, & commutationem captivorum qua poterat arte, & sua apud Regem auctoritate differri curabat. Interea clientes adornat, qui remetientem iter Principem adorianatur improviso facinore, & imprudentem necent. Res jam exitum scelicem ac faustum Rolloni videbatur sortitura; Itaque his curis jam omissis, ad pristinas mentem appellit, nempe ad pudicitiam lectissimæ Principis & thori illibati fidem violandam. Consilium juvenat comprimis rumor, qui cum ad aures Principis Rollonis arte pervenit, Dii boni qui gemitus, quæ lamenta! Iste in moestitiam ore composito

posito augere rumores, ne quis illi supersit dubitationi locus. Illa è contra augere fletus, quos tamen Rollo blanditiis adscititiis detergere laborabat, hos regio animo indignos esse sæpius ingerens; deinde ad amores illicitos provocare, cum desperaret à licitis. Hæc honestissimæ Principi videbantur monstra, ferro aut igni eluenda: sed ille incassum videns à se geminari illicia, & lenocinia, ab his ad minas mentem convertere, à minis iterum ad lenocinia: denique nullus est dolus, nullæ artes, quibus iste versipellis animum non applicarit, diu noctuque tentans castitatem conjugalem Principis oppugnare; sed quam hætenus non potuit expugnare. Gratiola in ultimis Princeps ut posset securius eludere, colore officii longam prætexuit profectionem ad Principem sibi amicam. Optabat peregrinationis esse comes Rollo; sed obex erat res familiaris & domestica, cui præfectus erat à Rege. Itaque cum repagulum ponere non valeret peregrinationi, quam timebat fore diuturnam, saltem exorat esse brevissimam, non enim ignarus erat Regem huic captivorum commutationi actutum vacaturum, maximè causa Principis, cujus verebatur reditum Rollo priusquam optatus exitus votum coronasset, certus quidem si pudorem Principis lectissimæ posset expugnare, facilem posthac illi de ea fore victoriam. Non cessabat ergo Rollo à die profectionis urgere reditum, negotia prætexens, & eo ardentia, quo magis de captivis commutandis agebatur; sed illa promissis præfectum alebat, revera ut petulantiam ejus eluderet. Tamen iste ubi videt diutinam Principis moram, & mentionem de captivis urgeri, demum de reditu viri Principis passim rumores in omnium ore versari, mittit sicarios qui remeantem è vivis expungant. Et hi quidem occurrunt Principi fratri Regis, & larvis adulterati ferrum stringunt, ad manus veniunt numero quidem prævalentes, erant enim bis deni adversus quaternos, qui dum ad pugnam obstinatos larvatos vident, non fugam adornant relicto Principe, sed eo acrius pugnam incalescunt. Princeps ut à puero jaculandi arte peritus erat, tres primo impetu confossos sternit, & hos quidem in turmâ conspicuos. Res foeliciter gesta addit animos Principi, qui cum comitatu prædones premit, & profligat. Octo superstites intellecto sociorum interitu fugâ saluti consulunt. Re ad conjugem ejus delata, dicto citius reditum adornat, sed rumores captura certiores, & molestos Rollonis conatus declinata ad Regem se recipit. Timet primum saluti viri; sed falsis rumoribus dissipatis, adest nuntius, qui Principem ad tertium ab urbe lapidem gradum accelerare affirmat. Rollonis dolum advertite. Jam ille processerat obviam Principi, & de prostituta pudicitia conjugis eam admonuerat ore confecto & manu ad fidem composita, eo fretus argumento, quod illa diutissimè abfuisset, quodque jam gravida videretur; ignorabat vero Princeps, quod gravidam reliquisset: denique quod prætextu amicæ invisendæ amicum, & amicum suum, æstus carnis impatiens, sine comitatu, quem omnino

recusaverat, etiam invito Rollone, ad amasium inquam suum, *annis* florentem, in ultimis jam olim dilectum, conjugem viduatum, se contulisset. Et quidem illa tanto ardore videndi Principis incensa fuerat, ut neglecto matronarum duarum comitatu solito, ad conjugem hactenus rumoribus advolaret. Quoniam præfectus domus Rollo hactenus fidem suam Principi multis in negotiis approbarat, nil dubitavit Princeps de impudicitia conjugis, & amoribus illicitis, cusoque mendacio fidem adhibere; Ergo ira accensus & indignatione jubet toxicum dari conjugi, cibisque misceri, & quidem præsentissimum; & ne illa in conspectum suum prodeat, & verbis adulatoriis lenire posset & emollire constantiam suam, diversaturum se in villa suburbanâ interim, docet.

Nullam hæc jussio moram passa est, discedit à Principe Rollo, domumque repetens, facinoris modum mente revolvit, tandem exequitur inter cœnandum; nam officii colore coquinarum obsequiis præsto est. Remotis mensis enixe exorat petulantiam suam, & insolentiam sibi ignosci, nullam de ea apud reducem Principem mentionem haberi; adfuturum enim postera luce eam admonet. Illa facinus è sua memoria deleturam oblivione perpetua, si modo in posterum meliorem frugem conciperet. Officiosus hisce sermonibus horam totam traduxerant, cum vis veneni intima præcordia torquens, ad questus insolitos Principem convertit: nec mora longa, Rollo corrupti veneno cibi in suspicionem adducitur, patratique jussu conjugis sui facinoris, meminerat enim minarum petulantis viri, & irarum. Quid molia-
tur innocens Princeps? Accersit vernaculos, mediastinos, totam familiam; eam confluentem in cubiculum Princeps innixa pulvinis invicta mente alloquitur, testatur præsentium fidem, testatur thalamum conjugalem, ipsumque cœlum ac Solem, si quam pudori suo labem, si quod colendissimo dedecus intulerit. Testem appellat amicam, apud quam declinandæ causa Rollonis petulantia utrumque diversata erat, ejusque famulos utriusque sexus, si cujus viri affatus remotis arbitris usquam admisit. Dumque identidem cœlum, & Solem testes illibati pudoris appellat, vi veneni cordis interiora pervadente vitam reliquit in ipso ætatis vere, circumstantibus illis, & plangentibus, uno Rollone de vindicta sibi plaudente. Re ex sententia animi gesta Rollo Principis viri reditum occupat, & novis iterum artibus contra rumores munit ac parat. Summa totius scenæ hæc est.

Tunc Macrinus silentii dudum impatiens demum exclamat, & depravati orbis infames incolæ, non cessabitis dolorum architecti, non cessabitis vestris sceleribus in infantium caput novas fabas vestris fabulis cudere? siccine pudori matronarum Principum insidiari aude-
tis? & repulsam passi petulanti furori vestro eas immolare?

Mox invadente mentem cestro Poëtico, extemporaneo Endecasyllabo Alethophilus hanc nœniam cecinit similis lamentanti, & indignanti:

Vos & sepositis, pia sorores
 Montis jam levibus modis bicornis
 Mæstus plangite naniam querelis,
 Lamentabile pangitote carmen.
 Vos flete, ô puerum leves caterva,
 Corrumpant lachrymis genas puella,
 Nec parcant lachrymis senes abortus,
 Rumpantur gemitu secreta cordis.
 Num iusto lachrymas datis dolori?
 Num iusto gemitus datis furori?
 Testentur lachryma suum dolorem,
 Testentur gemitus suum furorem.
 Et justos renovet dolor furores,
 Et justos iteret furor dolores.

Tam iusto nec enim suas dolori
 Nec fas nec ratio, nec ipsa possit
 Gens * Zenonia lachrymas negare.

* Stoici.

Ammon Euridicem suam secutus,
 Vel trans Tanaria paludis undas
 Concentu lachrymabili silentes
 Natus Calliope coëgit umbras
 Pallentes lachrymis rigare vultus.

Flevit, quin etiam flet; ingemitque
 Qui nostro radios ministrat orbi,
 Et disco puerum ruente pressum,
 Excussumque jugo flagrans natum,
 Hem! nullis revocabiles medelis,
 Eurotan quoties ab axe summo,
 Aut mæsta Eridani fluentia cernit.

Vix tanti fuerat tibi tot esse
 Virtutum decora, atque gratiarum,
 Ob qua sæcula te futura cælo,
 Et, si quid sapiant, ferent nepotes,
 Si cælum quoque te suis ob illa
 Virtutum decora, atque gratiarum
 Ascribi capit, & jubet colonia.
 Sed fatum jubet, ut cadas veneno.

At tu qui viduo sedes cubili
 Princeps assiduo dolore plange,
 Qualis connubii memor pudici
 Rapta compare Turtur in remotis
 Tristes rupibus integrat querelas.

Tum Burrinus hoc extremum carmen meum sic excepit; Ambitio conjuncta petulantiz ad hanc insolentiz metam non semper sistitur: verum in calumniam, & malitiosam juris interpretationem

T t 5

non

non raro progreditur. Attamen inter eas pestes, quæ in Aulis solent grassari, adeo familiaris est Calumnia, ut ibi regnare, & tanquam in folio jura legesque dicere, quemlibet ad arbitrium plectere audeat. Quid tam integrum quod veneno suo non inficiat, quid tam sanctum quod non conterat, quid tam sanum quod pestifero halitu suo non afflet, quid tam justum quod dente non rodatur, quid tam purum quod non contamine, omni hydra pestilentior, dum infantium virtutibus malitiose oblatrat, dum his impune obtreccat, & præmium virtutis, justam gloriam multo partam labore, dilaniat.

Ad hæc Rosetus, quis tandem Rollonis exitus? Exitus ædè pol-justus, & quidem meritis, retulit Alethophilus, qualis Phœdræ contigit, qualis Stenobæ: Rollo scilicet utriusque farum commeruerat, qui utriusque malitiam superaverat: siquidem re à Principe seriò quidem conquesta, & ab amica, quam conjux inviserat, & à tota ejus familia, & comitatu ancillarum revelata Princeps facti pœnitens, & memor illarum virtutum, quas in conjuge alias adoraverat, vix potens sui esse potest, ferrum in Rollonem tum in se converteret nisi sceleratam manum unus è satellitio contineret. Rollo veritus iram Principis sibi ipse manus conscivit, ut manus illius declinaret.

Et Macrinus, ita Hippolytus cum novercales iras devitasset, curru asylum & aram vestigans, dum errat vagus per littora phocarum in aquas erumpentium insolito monstro quadrigæ sic territi sunt, ut concussis alte jubeis currum per invias rupes sine lege, etsi obluccante Hippolyto distraherent. Quæ mors evulgata Phœdræ erubescen-tem de calumnia ad restem adegit.

Subdidit his Burrinus: Vix absumile ludibrium calumniæ passus Bellerophon, Glauci Regis Ephyræ filius, cujus amore Stenobæ, Prætoris Regis conjux cum impensius arderet, & ab eo præter spem repulsam passa esset, in rabiem efferata ad Phœdræ calumniam labitur; sic enim illa ad conjugem Proetum,

Prætor velim pereas, perimas nisi Bellerophontem,

Qui tenerum invita voluit violare pudorem.

Ejus deinde prosperis eventibus, maxime parta de Chymæra Lyciæ victoria, calumniatrix cum impotenter invideret, mortem sibi suis manibus attulit. Sic ipsa mors calumniam quoque ultra est.

Et Rosetus, Placuit mulctatam audisse calumniam. Abrumpit Alethophilus: vix absumilem à Rollone calumniam nisi molestus sum, etiamnum profero in exemplum, tum aliquis alius symbolum suum dabit: annuente confessu sic ille: Arenoricæ Britannicæ Comes cum abesset aula, Aulicus pudorem honestissimæ conjugis, quibus potuit illiciis sollicitare decernit: verum illa veluti cautes contra Stygios flatus, susurrosque pestiferos immota cum stetisset, & constantiam ejus de suo statu dimovere blandimenta non potuissent, ecce illa conjux castissima prò nefas! prostituta tamen pudicitia suæ, & violata fidei conjugalis ab eodem impuro ganeone apud Comitum absentem

accet-

accerfitur; pepererat enim illa viro infcio mafculum: Comes plus æquo ad credendum facilis, fato uxoris fideliffimæ ocyus quam par fuit, inaudita caufa fufcribit. Itaque in prærupta rupe illa immunis à crimine cum fœtu exponitur. Quid moliatur infœlix mulier inter tot fœvientis Fortunæ ludibria? Illa non tam fuam quam fœbolis vicem dolet. Inaudivit non procul abeffe Præfulem, & hunc in miferos prouum: animo fedet eum per litteras de fua calamitate facere certiozem. Confilio refpondit exitus. Et primum quidem Præful reuoluta cera, ad infuetum facinus obtorpere, ad honeftam Principem accedere; quantum in fe eft, opem ferre. Is affumpto fecum puero nondum quinquenni, non ineptam domicilio in fpeluncam recludit matrem, quæ non alio victu quam leguminum vitam utcunque fuftentabat. Quid plura? Adultus puer in Præfulis finu, cum Nutritio aulam Comitis coepit celebrare, cui arcano naturæ nunquam mentientis infiftu, fic in deliciis fuit, ut eum fibi continuo adhæfurum enixè pofceret: Deinde genus anxie perquirens, ubi filium fuum recognovit, qui ftupor, & amplexus! haud mora, conjugem quam fuperfitem, & inuftæ labis immunem intelligit, adire, & de imprudenti fufpicionem rogare veniam; atque ut rediret vehemente obfecrare. Illa contra quinque dierum inducias poftulare. Tum Comes lectiffimæ conjugi aulam deftinare, domesticos adornare. Sed illa annuente votis cœlo interea fato fungi, non fine ingenti totius aulae luctu. Demortuæ demum redduntur inferiæ cum pompa funebri, & epicedio. Poftquam fatis fuperque manibus parentatum eft, Comes iuftiffimis minis in calumniatorem inuehitur, mortem intentat vindictæ cupidine, multandum ultima pœna decernit.

Ultimæ pœnæ deftinatum hominem filius Comitis vixdum quindecim annorum patre tandem confentiente provocat in catadromum fuprà ætatem fortis, quo matris integritatem & pudicos mores tueri ac propugnare, calumniam ulcifci, atque ex ipfius æmuli Rollonis ore extorquere confeffionem: noverat enim puer quam infons mater, quam perverfus effet Rollo.

Dicta die uterque prodit in arenam, & in Aulae oculis æquo Marte concurrat, omnibus tacitis fuffragiis juniori faventibus. Paucis refero: poft elufos utrimque conatus, tandem exturbatur equo calumniator, fed cafu innoxio. Illicet irrupit maternæ pudicitia vindex puer, victorice infiftit, urgente victore victus pandit calumniam, fatetur crimen, doloris fœnfus exprimit: revelata innocentia matris, jam pius filius non plura quærens fit iufti fupplicii deprecator. At Comes credulitatis, & crudelitatis fuæ pertæfus inanibus pompis ipfi regno nuntium remittit; & fuper conjugis tumulum, litaturus Deo, voto fe obftringens, templum erigit. Magni viri effatum eft, improbi, malignique ex eo, quod alios inceffunt calumniis, opem vitiis fuis ferre moliuntur; quare linguis occurrendum, quæ fimplicibus calumniam ftruunt: fi cujus autem vita fycophantarum libidini
eft

est exposita, ille in vita ipsa caret vita: sicubi viget calumnia, certo in aula, ibi enim solvitur fides, ubi utilitas esse putatur. Sed satis haecenus de calumnia: *ῥαδὺν* sive lampada tibi offero, *Μαχίη* noster, age, da symbolum tuum, tu qui ex luxuriantis aulae virtus non ita pridem emerfisti.

Annunte corona, ille nihilominus excusationes praeferre, dum asseverat alios in Palladii concertationibus, & glorioso Academicorum pulvere magis versatos esse, & in enarrandis ejusmodi narrationibus versutos. Ast alii urgere negantem, animos jam quasi deficienti dare, alii pusillum animum objurgare, donec ille invitationibus tam urbanis denique locum dedit, & ita exorsus est.

§. III.

Haecenus repressam calumniam exhibuistis, sodales; ego ambitionem domitam in medium profero. Me per mediterraneos campos quasi manu duxistis, ego in loca etiam incognita vos si deduxero, ne mihi, quæso, imponite, nec enim imponam vobis; sed post graves viros mihi præcuntes contexo fabulam, si commentitiam, & minime veram, at saltem verisimilem.

Non vos latet, amici, quæ sit Judæa gens, & quo tandem calamitatis loco propter ingratos mores redacta, jam vaga, & errans sine lege, sine Rege, sine pastore, sine sacerdote, sine sacrificio, sine templo. Quæ Judæi negantes hanc obtrudunt fabellam. Notum est quantus Captivorum numerus ex Judæa in Babyloniam à Persarum & Medorum Regibus olim abductus: quorum alii Cyri clementia Solymam remissi; alii inter Hircaniz montes asperos diversari coacti sunt, ea lege, ut ab illis pedem nunquam efferrent repetituri patriam. Dum Alexander Macedo per totum Orientem armorum suorum terrorem circumferret, Asia jam tota suæ ditionis facta, redux in Persidem ad conspectum Caspiorum montium in coronam quasi coeuntium defixus est. Tum Hebræi captivi quondam facti, & inter hæc Caspiorum montium septa inclusi, huic per suos Oratores occurrere, potestatem egrediendi efflagitantes ab Alexandro, qui & causam hujus rei edoctus, & Prophetæ vaticinium, quo Judæos his præscriptis limitibus astrictos, nunquam patriam revisuros præcinebat; Deum Hebræorum oravit, ut æterna consilia sua, una cum vaticinio compleri juberet; & coeuntibus in se invicem montium istorum jugis locus & facultas istinc resiliendi captivis tolleretur. Atque id votum moram nullam passum est: illico accedere ad se invicem Caspii montes, ita ut continuo montium dorso, immeabilis locus esset. Et isti quidem opinioni late per Judæos omnes disseminatæ ista natio sic adhæret, ut si quis religionem Judaicam obijciat esse antiquatam, quod sint Judæi sine ara, sine sacerdotio, sine Rege, sine sede, vagi, exules, ex omnium cœtu rejecti, non alio clypeo hæc tela retundant, nec aliud quidquam reclament, quam intra Caspios mon-

tes viguisse hætenus regnum & sacerdotium, necdum de Juda sceptrum excidisse. Quasi vero alibi quam in Judæa de causa capitis (quod maximè regium est) fas fuisset pronuntiare sententiam.

Hætenus Macrinus, cujus narratiuncula non illepidi circumstantium plausu excepta est.

Attamen Alethophilus; equidem defigor, inquit, ad stolidæ ac superbæ gentis supercilium, quæ malit annos trahere perpetuo in exilio, & vitam Deo & mortalibus invisam, imo in stercore suo, ut ita loquar, stertere, quam prodire ad veram lucem, quam à crimine majorum respiscere, & infames amatores Mammonæ & superbix, quibus unis serviunt cæci, dum æternarum opum patiuntur dispendium!

At at mihi crede, Macrine, non soli Judæi huic Dæmoni quem & Plutum dixit antiquitas, solent litare & eidem omnium annorum curriculum mactare; sed & ipsi, quibus regendi populi cura debet esse, tales pastores oves non tondere dicas, sed deglubere; etsi, si quid tetigerint, id aurum illis fiat, Midam putatote cum asininis auribus: quippe cui una erat scientia nummos scire, & distinguere: neque enim alia ratione quam nummis è vulgi tabula suum nomen putant erui. Quærunt ut acquirant, acquirunt quod perdant, perdunt quod doleant; aut enim nummi sunt relinquendi à nobis, aut nos ab illis. Sed jam hora est novo argumento coetum recreandi.

Ad hæc Burrinus, jam satis superque de his quidem, det suum nunc symbolum Rosetus. Imo, retulit, & ordine sequeris, & eloquutione me antecellis, cum pridem in academiis audias singularis eruditionis laude conspicuus: Ergo victus urbanitate sermonis, præmissis patriz comitatis aliquot verbis repente sic prolusit:

§. IV.

Quando de abditissimis terris sermo est, ab instituto ne lato quidem ungue discedo, hic & domitam miserandum in modum ambitionem prodam. Hercle argumentum est magnæ molis, quod ingenia vel eruditissima multiplici hætenus torfit ambage, & multorum scientiam elusit: situs paradisi voluptatum, prima primorum parentum sedes, quam tamen, quantum in me erit, vobis aperiam. Neque ibo inficias eum aut aquis diluvii, aut interni maris fluctibus haustum esse, ex quo (ut Alethophilus non temere) perfractis repagulis, & ruptis obicibus, quos Herculis columnas appellavit, exclusus antea mole montium Oceanus totam hanc plagam inundavit, & summas terras magno impetu inflectens amœna hæc loca Eden dicta ab Hebræis, Adonidis hortos à Poëtis, ~~ἡδὺν τῆς ἡδονῆς~~ à Chaldæis, & Persis Pardeis, ab Homero Elysium, aquis suis invadens sepelivit. Neque desunt qui Hesperidum hortos, sive insulas fortunatas Paradisum voluptatis esse velint: quis enim, ajunt, Vigil iste draco, pomorum custos, & in infidiis quasi subsidens, nili fatalis ille primæ parentis & subdo-

subdolos tentator? Nonne in illis ridentibus hortis Discordiæ malum aureum, malorum omnium semen, & totius humanæ gentis lues, excerptum fuit. Sed & alteram arborem (num arborem vitæ?) post hominum memoriam incolæ habent, quæ escam & potum suppeditat; jugi fonte ex eadem arbore ubertim scaturiente. Non hic nubibus cœlum asperatur, non sævis frigoribus riget, non æstibus ardet immodicis: verum incorrupto, & puro aëris tractu incolæ gaudent.

Tum Macrinus: Alia tamen non procul à promontorio Camario vix absimilis insula, quondam, ut ajunt, peninsula, hoc sibi decus arrogat; Hæc olim Indiarum continenti alligata, postmodum vero irati maris motibus ab eadem India resecta: atque hanc Indi Zeilan, sive terram deliciarum appellant: quia licet sub Zona torrida, & sub candente sidere sita sit; mira tamen est cœli temperies; non bruma, non æstu ibi sævientibus, sed agris immortali virore vestitis. Tantis denique cum vitæ commodis, tum sensuum deliciis hanc plagam prodiga natura ditavit, ut rerum omnium compendium non temere dici possit. Atque ut animantes variae speciei, & senectutis, ut gemmarum pretium, ut metallorum omnium copiam, ut suavissimos fructus & cynamoma mittam nullibi jucundiora, ad palmæ suspiciendam naturam descendendo, quæ una navim, & eam suis armamentis & mercibus instruit: siquidem ex trunco navigium compingitur, è frondibus vela, ex cortice funes, & rudentes, ex partibus tenuioribus fila quibus vela consuantur: demum sic institutam navim fructibus ejusdem arboris onerant: quis arborem vitæ non suspicetur? Inter amœnissimos colles, quibus insula non ingratis inæqualis est, assurgit mons altior cæteris; & hunc montem Adas incolæ nuncupant: nam ibi Paradisum extitisse, ibi Adamum à Deo fuisse positum; ibi ejusdem primi hominis impressa cerni vestigia: atque in vertice montis specum esse, in quo primi mortalium perenni fletu culpam suam eluerint, constantissima apud illos fama est.

Verum, adjecit Rosetus, hanc terris suis gloriam Ægyptii vindicant: neque adeo res à vero discrepat, maxime cum ea sit feracissima plaga, quamvis nullis unquam subacta ligonibus, quippe quæ Nilo superstagnante, tota irrigatur, & geminatam messem antiquæ felicitatis memor colonis fœnerat: habet & apricas hyemes, neque comam ponit. Et hanc opinionem hoc carmen asserit,

*Est regio incertus patria qua flumina Nilus
Dividit, & septem succedit in aquora rivis;
Si qua fides, illic mortalia corpora primum
Aspexere diem, retinens cum terra supremi
Ætheris, informes animavit Apolline glebas.*

Sed invidet hanc Ægypto, cæterisque laudem Mesopotamia, quam Tigris, & Euphrates alluunt suis aquis, & claudunt, quæ primis patribus Abrahamo & aliis, tanquam optimum donum concessa fuit. Neque obest, quod præterlabentium fluminum non una, eademque
ingo

origo sit, cum in unum ambo coëant: aut enim amissas esse aquarum diluviis, vel terræ motibus origines, aut alveos immutari potuisse, adduceret ut crederem, nisi cum Henochum, & Heliam in hunc voluptatis locum raptos fuisse, constans fama sit, & communis omnium consensus; Ego mortalium oculis Paradisum hunc deliciarum substractum esse, veluti multas terras, & insulas nobis incognitas potius æstimarem. Attamen iste locus etiam Tempe acceptior, etsi meæ conjecturæ tam sit impervius, quam parentibus primis post peccatum, unum tamen est quod affirmem, primum scilicet hominem ex agro Damasceno, qui à Mesopotamia non longe abest, in istud voluptatis domicilium, fuisse translatum; deinde cum peccato consensisset, in plagam Eden, factum exulem. Ecquid mirum, si ex illo impervius mortalibus, præter quam Henocho, & Helix iste voluptatis locus fuit: quippe

*Observat gladio Seraphin angusta viarum,
Oppositi stat ferri acies mucrone corusca,
Stricta, parata neci: campis foelicibus arcens
Portarum vigiles, & cæco Marte resistunt.*

Succurrit illud Platonis in Phædone, regionem reperiri adeò prominentem, ut & imbres nesciat, & ventorum flatus minime sentiat; ubi & summa sit cœli temperies, & frugum ubertas maxima, sed incolarum corpora, ex aëre magna ex parte compacta; terræ vero & aquæ vix quidquam eis inesse. Neque mirum si Pelix more recocti perpetuo juventutis flore gaudeant.

Quod ad flammeum istum, & versatilem gladium, qui ab accessu, & à ligno vitæ in medio assurgens arceat, astringit interpres Platonis plagam hanc foelicem sub æquinoctiali circulo sitam esse, à quo decussari cœlum ac dividi: proinde flammei gladii nomine Zonam torridam posse intelligi, quæ propter Solis conversiones sit versatilis. Narratque Arrianus, dictus φιλαληθης, cum Hanno Carthaginiensis versus Australem plagam navigium convertisset, plurima se impedimenta obviam objecisse; & præter Solis ardores, qui in hac perusta Zona vehementes sunt, auditos ab illo crebros de cœlo fragores, & micantia fulgura perstrinxisse oculos, flammarumque rivos defluxisse: Cæterum amœniorem, & multo quam usquam terrarum commodiorem sub hoc Æquinoctiali regione existere Moyſis & Platonis interpretes Avicenna docet: quod Eratosthenem quoque, & Polybium sensisse Strabo credidit. Porro sacræ scholæ princeps quosdam & monumentis suis reliquisse, & posteris tradidisse auctor est, Paradisum hunc sublunarem in Oriente situm esse, & hunc amœnitate præcipuum, quæ portio terrarum orbis eo nobilior est, quod mundi dextera æstimata est. Volunt & nonnulli in Armenia majore circa montes Pariardios paradisum deliciarum à Deo fuisse positum: sed de hac dissertatione hæcenus quam multi disputant, & adhuc sub iudice lis est. Etsi nihil incertius situ, certum tamen est rerum opificem Deum ibi

ibi primum mortalium condidisse, quem auctor suus immortalitate donaverat: sed dum credidit se Deo immortali fore simillimum, qui spirans Dei imago factus erat, incurrit in mortem, & pertrahitur legis effectus eadem ruina Nepotum seriem omnem involvit superbus & rebellis parens:

*Immortalis erat, morboque impervius omni
Pro se, proque suo semine iustus homo:
Hoc ubi cognovit tentator; factus in anguem
Ad vetitos morsus compulsi inde virum:
Mandit homo, atque omni lacrymabilis obstupuit deus,
Hinc oritur vasto quidquid in orbe malis
Pellitur à campis felicibus in loca culpis
Adam digna tuis, ausibus Eva tuis.
Hec dispar facies! Quantum mutantur ab ipsis!
Quam nocuit subditi non voluisse Deo!*

Sed & nos eorum posterum, ejusdem culpæ rei hereditario morbo laboramus, quem per lumbos parentum in nos transfusum, in posteros quoque nostros necessitate funesta transfundimus. Ita ut liceat ex poëta transferre in rem nostram hos quoque paucos versus:

*Perniciose parens, ut te post multa tuorum
Funera, post varios hominumque, orbisque labores
Defessi afficimus! Qua causa indigna serenos
Fœdavit vultus, aut cur tot vulnera cerno?
Cur nos fatorum comites das esse tuorum?
Arduus obfesso serpens dominatur in orbe
Insultans, victorque, faciensque incendia misces.*

§. V.

Sed de his hæcenus satis. Imo, subjicit Rossetus, superest meum symbolum quod neque à sermone instituto aberrabit. Ecce inquam iterum vobis paradysus novus, sed ille Mahumetanus à Vetulo de Montibus, deo novo non ita pridem conditus. Iste Arsacidarum Regem se jactabat certe commentitium, quatenus ergo per totum late orbem sui nominis terrorem circumferret, ipse in munitissima montis arce, in Antiochiæ & Damasci confinia nullis insidiis vel telis hostilibus obnoxius per vicos, & oppida vernaculos mittebat suos, qui audacia projectissimum quemque deligerent, & in arcem obrutos vino & somno viros transportarent. Ibi omni voluptatum genere hominum istorum libidines, Montanus à suo monte denominatus explebat; adeo cuncta illic erant ad delectamenta corporis comparata; superbæ moles ædificiorum, hortorum amenitas, sylvarum passim confixæ cum feris variorum speciei, & senectutis: fontes etiam, & horti quasi Hesperidum, vel Adonidis, in quibus aderant & suæ nymphæ, impudentes dico meretrices ad lasciviam hospites suos, quasi tot Circæ illiciis suis provocantes. Denique cibus & potus fabulosi Jovis mensa digni,
cam

cum suppellectili, & magnificentia, & aliis, quibus hominum libido pretium facit. His ebrios & per triduum debacchatos voluptatibus Montanus loci illius Deum se fingens, monebat hunc voluptatis locum his unis esse adornatum, qui neglecta vita mandatis obtemperarent suis, & aversos à Mahumetana lege de albo mortalium tollerent. Tum vino & sopore iterum sepultos foras emittebat ad scelus, & neces. Soluti somno, & loca referta deliciis, ubi in voluptatibus carnis debacchabatur, in animum revocantes, ex illo ad omnes Principis nutus etiam per nefas, & cum vitæ discrimine sese comparabant, vitam tandem suam sperantes in longe jucundiores aliquando commutandam. Quæ res non finitimis solum, verum & remotissimis Principibus non mediocrem afferebat metum. Cecidere enim grassatorum manu Tolosanus Comes Raymondus, & Montis Ferrati Princeps Conradus. Homicidæ apprehensi, & ad supplicium rapti plaudere, exultare, sibi que ex suo facinore ac de sua expectatione gratulari. Neque impar Ludovico Regi moliebantur exitium, & hercule Agarenum clementissimus Rex mucronem declinasset nunquam, nisi sua virtute, atque adeo sua clementia, & pietate conjuratorum fregisset malitiam: qui apprehensi non meritis mulctati sunt supplicii, sed cum donis à clementissimo Rege dimissi.

Rosetus novo hoc & singulari argumento, tanquam aurea Herculis catena sine fastidio suspensum tenuerat confessum, cum Macrini omnibus defæcationis ingenii & eruditionis notis insignis in mentem venit, dum fiebat mentio Paradisi voluptatis, novarum terrarum in orbe lunæ; Ego terras, inquit, ego montes, ego ipsum Paradisi tui situm, mi Rosete, libero mentis volatu, sed sine discrimine Phaëthonis, vel Icarum superabo. Neque inficiabor, multa sunt in naturæ maiestate abdita, quæ quia oculos nostros fugiunt; stuporem & dubitationem in mentibus nostris creant.

Omnium risu exsufflatum est hoc præludium, sed interim pulsatae fores fabulam abruptunt, maxime dum prodit in conspectum juvenis ætate florens ex illorum cœtu quos nomen Deo dedisse, & sacramentum dixisse religioni procul ab hominum tumultu fama est. Equidem prima fronte obstupui, & cum risu exsufflavi & voce ad fauces hærente, hæc apud me, hominem elegantulum tacite increpans: Non pudet sacrum numinibus virum intortis crinibus magnifice incedere? An deceat intonso capillo, quod palæstricis Olympicis olim interdictum, in certamen descendere? Advertit Macrinus, cui sanguinis propinquitate iste conjunctus erat, me hujus hominis habitum moleste ferre; & ille quidem ad me conversus, mi Alethophile, noli stupere vel excandescere; iste meus necessarius, dum abesse me domo cognovit, huc se contulit videndi mei causa: sed ne feras ægre hominem, qui ex familia est quæ revera hortus est spinis horrens, quibus extirpandis coloni strenuissimi impigra manu opus est. Imo, inquam, talia ingenia oppresseris facilius quam revocaveris,

difficile enim est in veteri mente nova meditari. Ecce iste novo *in*signis cultu quasi ad Hymena transiturus, aulico intumescit ornatu, omniumque linguis amplam satyræ segetem suppeditat. Et ubi humeri melote graves, ubi corpus cilicio coopertum? Imo ornatum est panno ad luxum pretiosissimo, & vix infra poplitum defluente, ut exilis calceus Cypriorum mollitie intactam pene terram omittens magis appareat: Intonsam comam cingit pileus mediocris in vertice: concinnatam barbulam animadvertit: fascia in modum balteus pectus à scapulis ambit oblique: denique tanta *comptul* est suavitas, & elegantia, ut hoc vultu & cultu hymenæum in aula magis, quam hymnum in templo modulaturus videatur. Nota ut *ad*citium majestatem nutantis cervicis circumferat velut ad numeros, attende ut audaci ponderosæ orationis fiducia Burrino responderet prudenter increpanti. Sic autem ille: Ego hanc quam teneo vivendi rationem amplexus sum jam tum à puero, has in leges solemnī sacramento juravi, nullo alio Jugo mancipavi libertatem, assuetus luculentis epulis venter solis non potest oleribus refici: corpus delicatulum asperitatem saxi ferre nescit; durities capuli teneram manum offendit: facessant ergo subtristes illi morum Censores, dum vitam beatam quærimus.

Imo retulit Burrinus, ubi veritas filet, licentius furit vitiorum incendium: ad quid enim vestes ad mollis elegantiz novitatem compositæ, prolixus luxuriantium ferculorum ordo, comestantium intemperans usus, avari auri superflui fames, *insolentes ædium* ruinæ, cursitationes profanæ, ne dicam *insana* & lasciva colloquia: picem quis libare possit manu illibata? Quis ignem absque læsione sinu occultare?

§. VI.

Nullus fuit ex cœtu, cui verba ista non saperent, quæ auctoritate, & ratione nitebantur: Eramque plura dicturus, cum nescio qui Bacchanaliorum mimi incondito strepitu congressum abruptere, litemque diremere: His ergo in sequentem diem dilatis sermoni finem fecimus, clausimusque congressum, personatos spectaturi mimicam choream agitantes.

Ego vero mimici tripudii satis superque pertæsus, cum tenebræ cœlo se penitus intenderent Rosetum abduxi mecum puero facis ope iter auspicante. Salutatos usque in posteram diem sodales, monui me posteræ lucis ab ipso crepusculo Penates suos circumiturum, quo diem totum in ejusmodi lepidis fabulis & symbolis ageremus.

Recurrebat per iter colloquii præteriti frequens memoria, sed imprimis postremi non illepidi quidem illius commentī: de quo plurima omissa sunt, alia tantum prælibata, de quibus fraudando iter vacabat disputare. Et non me latet, inquam, esse nonnullos, qui novam, & præcis seculis inauditam Philosophiam obtrudant; alios scilicet esse mundos hoc vulgari longe elegantiores: & eas in orbe Lunæ maculas,

culas, mollioresque, ac minus pellucidas partes, quas in ea arguimus, aliud nihil esse quam aquas; quod autem diaphanum apparet, atque splendidum, ipsas esse terras, quæ radios solares reperiunt; non alia ratione quam terræ Horizontis nostri sive Hemisphærii Solis radiis illustratæ, quæ fulgorem non impari luce radiantem lunari globo exhibent. Sed jam pridem ista ex Philosphorum sacrario in cunas nutricum, & simpulatricum gynæceia eliminantur; aut solis Poëtis relinquuntur; quibus fidem faciat Nemeæus Leo ex sylvis Lunæ à zelotypa Junone ad perniciem Herculis præcipitatus. Sed illum Lunam gestant in capite, dum Lunam talem effingendo sibi insaniunt? Neque est quod mirere tantum, mi Rosete; cum reperiantur non solum qui hoc ipsum de Lunâ commenti sunt: Verum de cæteris etiam errantibus, in quorum numero nostrum hunc orbem recensent, medium inter illa locum ei tribuentes: Ipsa vero sphaera Solis in centro constituta, eaque immobili. Sed quis eorum volatum ita perniciem habuerit, oculo sive adeo perspicaces, ut illorum acies potuerit eo pervadere? Ajunt scilicet Planetas five sydera errantia non iisdem scintillis, quibus stellas firmamenti, fixas vibrare. Quid ita? Præpotenti virtuti rerum auctoris quid repugnet? Non est tamen voluntas ejus Numinis, ut mundos multiplicet, cum nulla appareat necessitas: alioqui an id nos latuisset, atque hæc sententia apud gentiles etiam sic invaluit, ut castratus à Jove filio Saturnus ideo fingere-tur. Interim ædium limen salutaveram: ubi Rosetus noster ultima salute data, nec ultra me pergere passus in diversa se convertit; & in ædes suas, quæ compendium, gradum maturavit.

DIES SECUNDUS.

Sermones convivales diversi; ubi uter infalicior avarus an prodigus; uter salacior Martialis, an Juvenalis.

§. I.

Aderat postera lux, & Aurora lucis prævia, ac Musis amica per vitrea ludens specularia proximum esse Solis ortum admonebat. Tum ego membra adhuc somno gravia simul excito, simul è stratis corripio: votisque præmissis, invalescente jam furore poëtico ad strictam compositionem calamum torfi. Facultatem omnem hoc æstrum inceserat, cum exsonante musæoli ostiolo Rosetus coram me stetit. Is humanissimus præmissa salute, cæterisque solitæ urbanitatis officiis rogare, uti ea nocte valuisset, an ea fuisset fausta & propitia? Num placeret ea luce geniali deambulatio matutina, dum rideret cælum, necdum sodales somnus reliquisset postmodum ad-cundos? Amœnitatem aëris, & cæli clementiam nos compellere.

Ego tametsi inter suavissimos Poëtiæ ludos tota mente delitescerem, vixque meum carmen ad optatum exitum traduxissem, volenti volens assentior. Roganti quod genus poëtiæ nunc primum elaborarem,

rarem, ludicram picturam illi indigitavi, homunculus erantanus & gibbosus, in quem sic luseram, simul chartam sinu extabo, & ita praelego,

*Quisquis es, haud nosti qui sim, sacm maximus ille
Amphitryoniades, par mihi nemo fuit.*

Nempe Giganteas digito prosterno phalangeas:

Cum volo, si nescis, tela Typhœa vibro.

Hic humeris cœlum attollo, dum subsidet Atlas,

Atque mihi cedunt sydera, cedit humus.

Ne mirare igitur, mihi si mea terga tumescant,

Ecquis onus toto grandius orbe tulit?

Ad jocosum carmen Rosetus risum fustulit, deinde sumpto obiter jentaculo nostrorum popularium more ad sodales pergimus, sed pul-tatis bis terque foribus, hætenus nemo qui aperiat, tandem janitor adest incompto capillo, & habitu utcunque composito; Et ille quis ad fores? mox ut audit Alethophilum, eram enim satis notus fami-liz: Bonis avibus, inquit, ades; At ego Macrinum velim paucis: ut audiavi adhuc in strato stertere, omisso famulo, Macrini in cubicu-lum una cum socio ascendendo per cochleam; & ego repente ad illum adhuc oppressum somno; heus tu, Macrine, hesternum merum etiam nunc eructas? O lepidum! somnum interim elucubatur Macrinus: & quantum putas, ait, me somno indulsisse temporis; Ad secundum gallicinium stratum petivi nocturna chorea nimium fractus; O, in-quam, frustra toleratos noctis labores, quid inde superest? scilicet im-pressa membris lascivies: Ibi enim fucatos vultus gratius vibrare pu-tes ad facum splendorem; in chorea autem quanta oculorum, ma-nuum, pedum, membrorum omnium libertas? næ indigna sunt Academicis, & liberalioris litteraturæ studiosis ista gynæceia, Veneris & Bacchi potius digna clientibus. Aderit, aderit momentum inelu-ctabile: Sero sapiunt Phryges. Imo retulit Macrinus, ubi sero, ibi bene. Sed de his plura. Simul cultu tumultuarie composito ad Bur-rinum metiuntur iter, habitabat autem ad tertium quartumve lapi-dem, idcirco auctor fui sodalibus ut in hortum succederemus, donec adesset Burrinus quem accerferemus per famulum. Amnuunt confi-lio Macrinus & Rosetus. Interim animi causa pueros spectant in area proxima ludo trunculorum fallentes horam (erant enim hoc triduo feriz scholasticæ.) Tunc Alethophilus extemporaneo carmine in hunc ludum Trunculorum ita ludit:

Ecco novo pueri dum fallunt tempora ludo,

Ille globum voluit spatiosa per atria gaudens,

Iste reponit humi Truncos, & in ordine figit.

Hic adsunt numero pueri, Truncique noveno.

Surgentem sylvam tenuem, & triplici ordine cinctam

Lasantes ridens pueri. sed labitur unus

Truncos dum erexisse putant, & mole propinquum

Exiit

*Excutit exigua: dum concidit ille vicissim
 Vicinum pariter vario sed in ordine sternit.
 Res nova delectat pueros; primusque Filison
 Contingit leviter Truncum, atque inclinat; at ille
 Dejicit adversum pronus; sequiturque secundum.
 Tertius. En melior (pueri docere) priori
 Sese offert ludus: Truncosque reponit; ludus
 Grator hic, plures uno qui diruet ictu.
 Dum se quisque, artemque carit, procul ecce Smaragdus
 Accurrit volucris: neque sphaeram impune revolvit;
 Hanc ruit in Truncos, & quinque effudit arena.
 Tum puer exultans; mihi palma, exclamat; at omnes
 Accingunt se operi, ac partes scrutantur in omnes,
 Et lignum mox in transversa volubile mittunt.
 Aptior ille tamen jactus qua se angulus offert;
 Hac globus allambit Truncum: Truncusque, globusque
 In diversa abeunt: Trunci tunc impeto magno
 In Truncos hinc, inde ruunt: hi molo gravati
 Labuntur. Quandoque labat, similisque cadenti.
 Stat tamen hic, & lusorem spe lactat inani.
 Crescit amor ludi, cum crescente arte; nec ante
 Imponunt finem ludo, quam totus arena
 Hic Truncorum ordo, generoso procidat ictu.
 At ludus sua jura tenet; ridensque fugaces
 Fortuna sortas, totus conducitur arte.*

§. II.

Applausere ludenti lusum Trunculorum jam repentino carmine:
 sed & plausus particeps Barrinus fuit subito adventu suo coetus læti-
 tiam augens: Moxque dum prandium adornabatur, & onerabantur
 mensæ, aulam ingressi pictas tabellas lustrant oculis, hæsitque Burri-
 nus toto obtutu defixus in una, sub cujus involucro latentem sensum
 sciscitanti quisque suam mentem explicuit. Sed quæ illa Minerva?
 Burrinus ait. Puella, inquam, cothurno militari, castrensi sago, &
 pennata crista ceu Minerva terribilis & Regem ad solium invitans?
 ut annuenti, & cervicem ultro præbenti coronam imponit; dextrum
 lacertum hoc sene fulciente: sub puellæ pedibus miremini ludicras
 icones Morionis easque decussatas, & Typum philosophi throno im-
 minentem: Hinc copiæ promiscue jacent cum signis, veluti gladio
 vindice mactatæ: Inde captivi soluti vinculis, nam sub faustis auspi-
 ciis hujus Amazonis, Sed heu inconstantis fortunæ vices! Videtis hic
 eandem puellam victricem, inde victam à Calumnia, & licet inson-
 tem, consumendam flammis, & furiis hostilibus immolandam.

Hæfere omnes in ea contemplatione defixi, & alius quidem marga-
 ritam sub eo involucro latere existimabat, alius annulum sive quer-
 cum.

cum esse puellam, cujus cortex lorica & galea, frondes plumaria: alios gallum, alios denique somnium. Quibus Macrinus: Tenuissimam fabam sub ingenti tabella, totque fere personas exhibente, quot *Egis* Palladis, hic habete. Faba est puella; illius armatura pro siliqua, penna viridi intermixta pro foliis: Rex quem faba coronat, Rex & convivii, seu symposiarcha: & quod olim *jaetus Veneris* in sortitione talorum fuit, hoc ipsum nostra ætate incunte anno faba esse solet: nam apud illos viguit hoc *Hemistichon*:

Quem Venus arbitrum

Dicit bibendi.

Et istud,

Num regna vini sortiere talis?

Neque solum in creandis Regibus convivii, & symposiarchis illa sortitio invaluit: verum & in subrogandis Magistratibus. Idcirco puella quæ faba est, & Regi (*Carolum* putatote) coronam imponit, & eundem ad thronum invitat. Nam & Regi fabario, & Arbitro convivii sedes eminentior conceditur, quo à cæteris convivis, dum haurit pateram, festivo plausu possit excipi. Sed ecquem putatis hunc Philosophum? nonne *Pythagoram*, quem ajunt à fabis religiosissime abstinuisse; *Ridiculum* hercle, dum docuit mortuorum animas in fabas transmigrare? Nam & ille in hostium manus incidere maluit moriturus, quam fabas pedibus, dum saluti consulit fuga, proculcare. unde priscum forte adagium, *Neque fabas neque allium comedendum*: Esto arguant hoc adagio, civiles administrationes à *Pythagora* improbari: sed & ἀκροατοῖς fabarum arrosor lepidissimo tropo dictus, qui gratia quæstus in comitiis versabatur.

Quid porro isti rei, victus alter, alter solutus? scilicet demissis in urnam fabis nigris & candidis: atque ille mos antiquus diu invaluit, ut solerent majores nostri

Hic damnare reos, illis absolvere culpâ.

Ἀδυνα, καὶ μέλαινα dicebantur. Verum cum sit faba genus edulii non mirum si coquitur igne. Sagus iste varius, multiplices colores fabarum inuit. Jam oculos tollite, & crescentis lunæ inter nubium caliginem symbola inquirete. Docet nimirum naturalis scriptor historię solam frugum etiam exesam repleti Luna crescente, & crebros imbres eam amare, & aquarum irrigatione ali plurimum.

Jam vero ne nos istæ morionis effigies prætereant, dicam paucis, fretus auctoritate summorum Philosophorum, & Oratorum, post observatam tot seculis experientiam, fabam sensus hebetare, insomnia crebra parere, unde proverbium fatuis commune. At senior iste cum fuso exercitu, quam belle notat *Fabium* illum *Maximum*, cujus familia à serendis fabis nominata in tuenda Republica sic enituit, ut trecenti *Fabii* totius belli onus contra *Veientes* in se reciperent, quos cum levibus præliis sæpe fudissent, tandem ad *Cremeram* omnes insidiis circumventi occubuerunt pro patria, licet in viâ. unde *Poeta*

Una

*Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
Ad bellum missos perdidit una dies.*

Et alibi,

*— quamvis cecidere trecenti,
Non omnes Fabios abstulit una dies.*

Nam ex tanta Fabiorum clade unus tantum superfuit, qui non ad arma per ætatem idoneus in urbe relictus est; ex cujus sanguine per longam nepotum seriem ortus est Fabius ille Maximus, qui dictator adversus Annibalem dictus cunctabunda quadam prudentia rem Romanam aliorum Imperatorum temeritate labefactatam, primus restituit. Enigma solutum est. Sed ambagibus omisiss ad mensam accumbamus. Quem Venus arbitrum dicit bibendi? Retulit Alethophilus: Tuum est præsidere convivio, Macrine, quando ipse tu dapes nobis offers, & eas quidem conditas laute & opipare; sed cum animo inprimis & liberali, & benevolo. Non plura loquutus, in summo Rex convivii sedit loco, & ab ovo ad pomum aliquid ingenio suo dignum, quod mihi magis sapiebat quam dapes licet mensis Saliorum lautiores, dicam hercle pares Heliogabali epulis cujus luxum describit Herodianus, aut patinis Vitellii, in medium protulit. Procul inde Cypris, & proles ejus armigera, cum auratis suis sagittulis amoris symbolo, procul versus Fescennini, & verba Alexandrinis aut Siculis assueta delictis: prima mensa linguis parcitur, & labiis facto silentio, tandem secundis mensis saturati multa de Prometheo illo fabuloso quem hominis fictorem ajunt, & ob raptum ignis è cælo, quo suum figmentum animaret, Caucaaso alligatum: Isthinc enim esse docebant cœlestem hominis originem: multa de fanaticis spiritibus; de lustrationibus & libationibus antiquorum; de sacris prophanis, & sacerdotum dolis atque lascivie, de Iside & Anubi, deque Mauriscæleo prius Heduatorum Deo.

§. III.

Quæsit à convivis Alethophilus, quid differrent Epicurei, & Athei! hærentibus aliis asseruit hac in re consentire, quod animas utrique affirmarent esse mortales: unde illud distichon Epicurei,

Mortalem cum te noris, præsentibus exple

• Deliciis animum, post mortem nulla voluptas.

Quibus Atheos quoque assentiri non dubium. Dissentiant vero quod hi Deum omnino tollunt: Illi tantummodo ejus providentiam circa sublunaria.

Burrinus adhæc, plurima etiamnum mihi occurrunt, quæ per convivium videntur non solvenda; verbi causa, utrum certa esset de Dæmonibus opinio, si incerta de Deo. Deinde, an mundus sit æternus; & quid sentiendum de Plinio, qui aut Deum negat, aut ipsam naturam Deum esse docet perperam. Imo quid de Præ-Adamitis? Tum, si mundum æternum esse, scelus est affirmare, à quonam fuerit conditus, & à quo tempore, & an plures sint? Quid de multitudine

dine Deorum sentiendum? Denique quomodo, & quo in loco *primus* homo formatus, utrum à Prometheo, quod sentire Majores? Ista ad horas quæ minus intentum cibus, magis attentum thei animam exposcant. Nunc lepidioribus & minus seriis argumentis animi veniendi. Cui Macrinus convivii præses; qui secus egerit, hercule indignus est qui vivat. Heus tu puer ad potum tralatitium:

*Oblivioso larva massico
Ciberia exple. dissipet Evius
Curas edaces.*

Idemque ad Burrinum conversus, hoc hemistichio cum ad potum invitat cum Poëta,

*Sumas Burrinus cyathos amici
Sossitis centum.*

Mox ad Alethophilum, cum eodem ludens poëta Venusino,

*Tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares
Ternos ter cyathos astomitus petet.*

Quibus adjecit Alethophilus delibato cratere vini defœcatissimi, æque generosissimi,

*Quis puer ocyus
Restinguet ardens Falernei
Pocula, prætereunte lympba?*

Ad quæ Macrinus, & ipse ludens carmine,
*Narratur & prisca Catonis
Sape nero caluisse virtus.*

Mox amphoram alloquens,

*Tu lena tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas, & arcanum jocosum
Consilium retegis lyao.*

Supereſt ut Roſetum quoque hortetur ad potum eodem lepore, & pari verborum amœnitate & gratia. Et tunc ſic illum quaſi cogitandum & ſubtriſtem, etſi florentem annis, & reliquo cœtu annis minorem, è ſcholæ viretis vixdum emergentem compellat, ad ætatem, & nomen alludens,

*Quid bellicoſus Cantaber, & Scythæ,
Roſete noſter, cogitet, Adriâ
Diviſus objecto, remiſſus*

*Quarere, nec tropides in uſum
Poſcentis avi pauca. Fugit retro
Lenis juventas, & decor,
Non ſemper idem floribus eſt homo
Vernis.*

Tum converſus ad Pocillatorem puerum,

Huc

*Huc ad Rosetum vina : nimis breves
Flores amœna ferre volo rosa,
Dum res & ætas, & sororum
Fila trium patiuntur atra.*

Itaque puer cyathum protulit rosis præcocibus redimitum, & lemniscatum. Denique idem Macrinus symplosiarcha reliquos convivas invitans ad potum tralatitium his genialibus Bacchanaliorum feriis ita cecinit:

*Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus : nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus sodales.*

§. IV.

Nemo fuit ex confesso qui Macrini ingenium, & lepores, salesque in dicendo ex tempore, non laudaret: & hæc quasi in præludium jacta sunt, siquidem superius allata repetens affirmare non dubitabam, ô Macrine, Prometheus Caucaſo alligatum, & in pœnam rapti è Cœlo ignis ab aquila cruciatum, merum esse commentum in cunas nutricum remittendum; etsi ea fabula origo rerum verarum esse videatur. Nam Plinius, qui & plenius, & planius naturas rerum inquisivit, originem annuli à Prometheo ducit: Ait scilicet, dum Prometheus catena ferrea alligaretur Caucaſo, Jovem hunc supplicem ac veniæ deprecatorem restituisse libertati: Ita tamen ut è catena anulum ferreum, cui è Caucaſo pro adamante frustillum insertum esset, digito indefinenter gestaret, ut & pristinae captivitatis, & libertatis restitutæ nunquam esset immemor. Unde antiquis annulorum usus is fuit, ut in gemma symbolum aliquod vel alicujus ex majoribus imaginem insculperent, quo tanquam sigillo signabant epistolas: sic Lentulus avi figuram, Africanus patris effigiem, sphynxis Augustus. Unde Plautus,

Sub gemmam tuos penates obtrusos habeo.

Porro anulum digito annulari seu quarto à pollice digito sinistrae manus inferi solitum constat, eo quod inde vena seu nervus usque ad cor putetur pertingere. Unde non tam digitus coronatur, quam cor, & inde fortasse etymon. Sed & *Annus* dictus, quia mensibus in se recurrentibus volvitur: & Annulus, quod in se pariter redeat, nam à Græcis *ἐνιαυτός* veluti in se rediens: unde Poëta,

In se sua per vestigia volvitur annus.

Porro annulus ad icienda fœdera dividebatur antiquitus; ut si quando alter alteri obviaſſet, annuli partibus invicem junctis in fœderis icti argumentum, antiquas necessitudines recognosceret.

Burrinus adjecit; Hebræum populum apud Babylonios exulantem, quo patria è mente nunquam excideret, typum sanctæ civitatis in annulis expressisse, unde illud Regii vatis, *si oblitus fuero tui Hierusalem, oblivioni detur dextera mea.*

Rosetus subdidit: Carolum quintum, egregium illum Occidentis Imperatorem, annulum solitum circumferre, in quo adamantis loco, erat horologium, quod qualibet hora ipsum illum admoneret.

Alethophilus, & meum pariter, inquit, liceat mihi addere annulo suffragium. Ismenias Thebanus legationis causa ad Persarum Regem cum venisset aliquando, Tribunus militum, Trinaustes nomine hunc ad Regis colloquium ducturus monuit, ut statim atque in conspectum venisset Regis, non prius sermonem faceret, quam Regem pronus adorasset. Ille ubi ad Regem, annulum quem gestabat, detractum digito ad pedes Regis furtim abiecit, & procumbens illud tacitus loquebatur; non tibi sed annulo.

Placuit annulum coronasse omnes suo suffragio, conclusit Macrinus convivii præsēs, & nos fingamus annulum comotatione tralattitia: non sit triste & lugubre convivium nostrum, quasi silicernium; non sit turpe & infame, quasi Lapitharum, & Centaurorum, aut Bacchanalia celebrantium: si non lautum satis, sit jucundum, sit suave; & si quidem desunt obsonia, non desint lepores, & sales quibus epulas condiamus: absint jurgia, rixæ, lites, simulates.

Natis in usum lætitia scyphis

Pugnare Thracum est; tollite barbarum

Morem, verecundumque Baccham

Sanguineis prohibere rixis.

§. V.

Ad bellaria provectum erat convivium, cum Macrinus Heroica historia coronandum illud admonet & ipse humanissimus commissam provinciam non detrectat Alethophilus. Seculum, inquit, decimum quintum æræ Christianæ vertebatur, cum apud Rhodios Elione de Villanova equitum magistro, in antro quodam rupi subiecto excubabat horrendus visu Draco, toti regioni mirum in modum molestus & infestus, nam homines, armenta, gregesque terribilem in modum devorabat, & pestifero habitu aërem corrumpebat: itaque edicto Ordinis Magistri cautum erat, ne quis ad locum accederet; Equitibus vero indictum præter habitus privationem, capitis supplicium.

Erat eo tempore inter Equites juvenis quidam manu strenuus & Valconia, & ad extrema audenda præceps; Nomen illi F. Doodatus de Gozon, qui qua ratione insulares à tali peste vindicaret, & diosissima mente indefinenter revolvebat: Attamen Magistri Ordinis verrebatur edictum; penecque deterrebat à consilio, viso Dracone; nam istius monstri forma hæc erat, ut equum ingentem, vel bovem non æquaret solum amplitudine corporis, verum etiam quasi deglutiret. Collum longum & asperum, auribus ad muli similitudinem erectis ad prædam. Os horrendo rictu distentum acutissimis, & cruentis dentibus instruebatur, oculi patuli, & velut ignem spirantes. Demum corpus totum durissima squamma incrustabat. Quaternis pedibus

ibus incedebat, unguibus in urfi modum præacutis. Quod ad caudam, & reliquum corpus Crocodilum puta, nisi quod alis duabus artilagineis ad celeritatem incessus volitando urebatur, ita ut equi concitati cursum assequeretur quam facillime: si quæritis colorem, ser erat sanguineus flavo & cæruleo mixtus. Porro Eques supra laulatus revifendæ negotiorum prætextu patriæ, potestatem in dies aliquot abscedendi fieri sibi postulat. Tum Draconem ex charta & stupa, Rhodiensi quidem illi, dispositione membrorum, magnitudine, colore parem effinxit, & equum bellatorem, cumque intrepidum, atque indefessum cum geminis Angliæ canibus sibi comparavit. In Draconem commentitium subire jubet unum è famulis, qui ope funis caput, caudam alasque, & totum corpus illius agitaret in diversa. Deodatus equo insidens simulachra proferre certaminis, insultare icto monstro, urgere equum, & canes, idque indefinenter per spatium bimestre. Tum ad Rhodum insulam cum famulis, equo, & canibus, assuetis huic certamini, iter remetiri; & invocatis ad opem Deo, Divisque vindicibus, adornare pugnam, monitis prius famulis, ut ad rupem ascenderent spectatores certaminis; ut si Dracone cæso, ipsum se adhuc spirantem reperirent, amuletis comparatis ocyus succurrerent. His præmissis Heros fortitudine armatus & constantia, in antrum succedere, ac belluam portentosam clamoribus repetitis ad luctam provocare, quæ statim spe opimæ prædæ allecta, sibilis, squaumarumque & alarum strepitu locum implere, terrere omnia, & concitato gressu, ac volatu irruere cum impetu. Eques intrepidus assuetos ad pugnam canes urgere, & lanceam tanta vi intorquere in squammam, ut primo impetu frangeretur: at Heros infracto animo ut videt belluam, demorsis genitalibus dolentem, adversus canum morsus sese defendere, tunc pedestri certamine eam aggredi gladio, & fortiter congregi. Jam Draco in pedes posteriores sese erigere, quatenus anterioribus Heroem opprimeret, qui scuto protectus comperta colli molliori parte gladium tam altè impressit, ut ingentem è jugulo cruoris & tabi copiam exhauriret. Draco actus in rabiem quanto propius Equiti se admovit, tanto altius gladius in viscera penetravit. Tunc ingenti sanguinis profluvio debilitatus & velut exangue monstrum athletam tum labore luctæ exhaustum viribus, atque fatiscentem, tum putida & tetra, quam ex aperto corpore exhalabat mephiti, intoxicatum sic oppressit, ut videretur exanimis. Ergo succurrunt famuli, & laborantis ad opem advolant, frigidam corpori supereffundunt, fomentis languentem fovant. Mox Eques in equum resiliere, urbem petere, & opimam victoriam Magistro enarrare, qui de violato edicto indignabundus victorem carceri mancipat habitu spoliatum, donec diffuso per omnes insulares certaminis exitu hunc & vinculis eripit, & communi exceptum plausu ad summos gradus evehit; denique fato functo Elione Deodatus iste cognomento *Tue-serpent* in locum Magistri consentientibus omnium Equitum vo-

§. VI.

Illustrem Ædēpol, quisque retulit, & dignam lautę pulas coronare narrationem, in qua demiror Heroicam & minime vulgarem Equitis constantiam; quid enim tale audivit antiquitas? Tunc Macrini pater annis jam gravis, Equidem, inquit, quantum meamens revocare potest ætatis meę memorię ultimam, simile nihil anteveram ab avis, proavis, abavis, atavis, majoribus. Omnino mihi dolet primis mensis abfuisse, neque fuisse confabulationum tam lepidarum participem; esto contemplatus fuerim Scenobatas, Ludiones, Mimos, Histriones, Larvas, Elephantes ad gesticulationes mimicas eruditos, & cætera id genus quę hisce feriis Bacchanaliorum genialibus videre est, levioris momenti ista omnia repute.

Rogatus plura, ita ille: Hercle nihil ita me movit, atque Elephas, qui ad morem Scenobatarum super funem incedens sese efferebat in saltantium morem, & alias gesticulationes mimicas. Attamen immeasum, ita me Deus amet, & informe animal pene omnibus membris una mole confusis, mersum inter humeros caput, nec à globo multum dispar, nisi qua proboscis in terram descendit foede promissa è naribus, etsi color absit, instar longi & tumidi anguis, nervorum articulis adeo connexa; ut contrahi, laxarique, flecti etiam possit, & esse pro manu. Patulę aures tegunt utrumque tempus: Oculis orbe exiguo sub tumidam frontem recedentibus. Ebur, quo pretiosissimi sunt Elephantes, ex ore multum prominet. *Exacta saltatione*, & mimicis gesticulationibus, descendens de suę salutabat spectatores, & in orbem incedens, si quid in cujuscunque pera subolevisset, nuxes, poma, aut quidlibet comestibile, illico demittebat promuscidem, & furtim illud è pera extrahens, velut annuendo ridentibus oculis, & gratias agendo comedeat. Nunquid placet esse spectatores. Imo, pater mi, respondit Macrinus, placebit magis confessui lepidę confabulationis esse auditores. Quis ergo argumentum dabit? Ego, inquit Macrini pater; & argumentum erit in convivium, quod neque prodigum fuit, nec avarum, saltem si in voluntatem inspiciatis. Agitatum est nuper in Academia celebri, & eruditorum confessu, uter esset infelicior Avarus, an Prodigus? Sed tumultus jurgiorum disputationem abruptit: Euge Macrine, tuque Alethophile, quia jam pridem glorioso illo Academiarum pulvere imbuti es, litem ambo dirimite. Abnuebant ambo, nisi Alethophilus excusationes prætexens imperitię à confessu toto adactus esset ad hanc provinciam; Macrinus vero, non amore mei ita cæcutio, inquit, ut non probe norim quam sit mihi curta supellex, tamen morem geram imperio patris: Nam in ejus ære sum. Infeliciorem avarum si dixerō, fortasse non aberrabo; neque enim levibus argumentis, sententiis, & exemplis meam hypothesin confirmabo. Quid porro Hispani, Itali an alia appellatione Avarum quam miseri significant: avaritiā vero miserię?

Quarit, & inventis miser abstinet, ac timet uti.

Et,

Et, *Suum defraudans genium comparsit miser.*

Re vera si in bonorum, deliciarumque absentia, ac desiderio consistit miseria, & calamitas: paupertas autem si in rerum illarum inopia sita est, quas à se abesse intelligit, quis ibit inficias Avarum ex eo quod omnium pauperrimus est, habendum etiam esse miserrimum? Quid si infeliciorem ipsis mendicis dixerò, qui stipem vaticum, & unde unde colligunt? Mendicus illarum rerum duntaxat laborat inopia, quas sibi deesse videt: Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet? inopiæ multa defunt, avaritiæ omnia. sed forte ad lepidam narrationem nostri poetæ non nauseabitis:

*Quondam lethargo grandi est oppressus. ut heres
Fam circum loculos, & claves latue, ovensque
Curreret: hunc medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum; hominem sic erigit; addit & illud,
Ni tua custodis, avidus jam hoc auferet heres.
Men' vivo? ut vivas igitur vigila: hoc age. quid vis?
Deficient inopem vena te, ni cibus, atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.*

*Quid cessas? Agedum, sume hoc ptisanarium oryza.
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octussibus. Eheu,
Quid refert morbo, an furtis, pereamne rapinis?*

Non ergo temere poeta confirmat ejusmodi homini tam esse molestum suas pecunias vel tantillum delibare, quam sacrarium aliquod polluere, & profanare:

Metuensque velut contingere sacrum.

Atque hoc primum esto argumentum: ad aliud me converto. Inter omnes illos qui cujuscunque boni possessione destituti sunt, infeliciior est nemo quam qui assiduus oculis illud intuetur, quo nunquam frui potest: si quid objectam potentiam movet, accenditque animos hujusce boni desiderio marcentes. Et vero Tantalus ille fabulosus non alia pœna crimen eluebat suum apud fabulosos manes, quam illa nusquam concessa fruitione præsentis boni. Et de Avaro nonne vulgaris est sermo, quod ille sit

Magnas inser opes inops;

Congesto pauper in aura.

Inter opes mendicus inops.

Ecquæ paritas major quam inter utrumque, Tantalum & Avarum:

Tantalus à labris sitiens fugientia captat

Flumina. Quid rides? mutato nomine de te

Fabula narratur: congestis undique saccis

Indormis inhians.

Canit idem Poëta in sermonibus suis. Haud perperam igitur appellatur fames genus pœnæ miserabile; eaque pœna sacrilegus olim Eri-
sichthon

sichthon ob violatum Cereris nemus ad Deæ nutum cruciatus fame à poëtis fingitur. Neque levius est tormentum sitis, cuius iconem Lucanus in belli Pharsalici libro nono graphice depictam exhibet. Appelletur ergo Avaritia à Marone *Auri sacra fames*; Certe Claudiano *scelerata sitis* nominatur. Quæ fames, quæ sitis explicitamquam in Avaro potest. Etenim

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Esu ciborum expellitur fames: potu cuiuscumque liquoris sitis extinguitur. At nusquam satiatur illa Avari sacra fames, scelerata sitis.

Cupit hic gaxis implere famem,

Nec tamen omnis plaga gemmiferi

Sufficit Istri: nec tota sitim

Lydia vincit.

Nullæ, inquam, possunt regiones auri gemmarumque feraces famem plusquam Tantaleam exsatiare: non Tagus, non Hebrus, non Hydaspes, aut Ganges, non cæteri amnes, qui aureas volvunt arenas, aut gemmas concinnant, sitim plusquam Tantaleam extinguere.

Non Tarressiacis illum satietet arenis

Tempestas pretiosa Tagi.

Imo nec ipsum cum sua omnium bonorum copia cornu Amaltheæ miserorum inextinguibili cupiditati & siti cancellos ponere; aut infans illorum, & assiduus questibus modum aliquem.

Si quantas rapidis flatibus, incitus

Pontus versat arenas;

Tantas fundat opes, nec retrahit manum

Pleno copia cornu,

Humanum miseræ aut ideo genus

Cessat flere querelas.

Canebat Boëthius. Undeliquet non à sensu aberrasse, neque temere dixisse eum, qui inexplibilem illam habendi sitim *hydropisim animi* appellavit: Etenim infelix hydrops nimis indulgendo sibi, morbi vires auget, fovet adulando, eo sibi crudelior quo ad sua defideria explenda promptior. Et si fontium omnium aquas hauriat hydrops, in mediis tamen arescet aquis: omnia flumina exsiccaret bibendo, neque tamen unquam sitim extingueret, corrupto nimirum sanguine, & vitiato jecinore.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,

Nec sitim pellit, nisi causa morbi

Cesserit venis, & aquosus albo

Corpore languor.

Huic argumento clausulam ponat Sapientis effatum: Qui amat, inquit, opes, fructum ex eis nullum capiet. Si quis homo eruditæ gulæ, sciti palati, cupediarum appetens lautum aliquod obsonium recusarit, non ideo recusasse putem, quod palato suo sapit hæc lautities: neque ideo duplicem quis, & altero texto munitam vestem renuerit, quod

amino

nimio languet frigore: Et tamen idcirco pecunias suas Avarus delibaturum se negat, quia immodico, & impotenti illarum amore percellitur. Jam ad tertium argumentum accedo.

Cum sit Avarus societatis omnis, & amicitiae expers, quis infeliciorem eum non existimet quam quem maxime? Est enim amicitia, & societas, assertore Sapiente, medicamentum vitae, & immortalitatis; & homo ad utrumque ex infito sibi à natura pondere maxime pronus est, scilicet à nemine amatur, cum redamet neminem. Imo vero, ô Avare,

*Non uxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt.*

Non ergo temere Satyricus hujuscemodi moribus, & ingenio instructum hominem sic devovet:

*Vivat Pacuvius, queso, vel Nestora totum;
Possideat quantum rapuit Nero; montibus aurum
Exaquet, nec amet quenquam; nec ametur ab ullo
Ecquid mirum?*

In nullum Avarus bonus est, in se pessimus. At parum est invisum esse mortalibus, nisi & ipsorum Superum odium in suum caput eliciat, infensus scilicet

Diis iratis, Genioque sinistro.

Jam vero ad alia propero, quæ perstringam paucis, quatenus è vasto hoc Oceano me protinus expediam. Antiqui cujusdam effatum est,

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quis porro suæ libertatis, ac sui juris quam Avarus minus esse possit?

Non video, nam qui cupiet, metuet quoque: porro

Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Denique ut auribus vestris parcam jam quasi fastidientibus, quis ibit inficias miseriarum omnium miserrimam esse amentiam, cum ex Philosopho summa felicitas in sapientia, & rectæ rationis usu optimo posita sit? Atqui ex sententia viri sapientis, & rerum non spernendi arbitri, inter stolidos illos quibus Elleboro maxime opus est, utilius nulli quam Avaro hoc Pharmacum esse potest. Unde etiamnum

Danda est Ellebori multo pars maxima avaro:

Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

Sed hominis amentiam animadvertite;

Si quis amet citharas, emptas componset in unum,

Nec studio cithara, nec Musa deditus ulli;

Si scalptra, & formas non sutor; nautica vela

Aversus mercaturis; delirus & amens

Undique dicatur merito: quid discrepat illis

Qui nummos, aurumque recondit, nescius uti

Compositis?

Quis fanaticus furor, aut quæ amentia major esse potest;

Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis

Ut locuples moriari, egenti vivere fato.

Verum

Verum & isthæc essent levia, si sua tantum amentia nism nobis, cachinnumque moverent: & non ultra in barbaram ferocitatem, ferocemque barbariem degenerarent. Si te quo divitias congeras, impio, & sacrilego obligas perjurio; si viduarum, si pupillarum, si clientum domos exhauris, si testamenta fraudas; si alium orien terrarum tibi navigando aperis; si stipem unde ude per fas & nefas ingis; si thesauros, quorum usu sponte privandus sis, qua fraude, qua ingenti labore accumulas; hæccine sunt sanæ mentis argumenta?

Perjurus subripis, auferis;

Undique tun' sanus?

Scilicet impotens illa opum cupido scelerum omnium fons esse solet; quas enim neces non committit? Quas clades non patrat? Quoties jus omne divinum, nedum humanum violat?

Inde fero scelerum causa: nec plura venena

Miscuit; aut ferro grassatur sapius ullum

Humana mentis vitium, quam sava Cupido

Indomiti sensus: nam dives qui fieri vult,

Es cito vult fieri; sed qua reverentia legum,

Quis metus, aut pudor est unquam properantis avari?

Maneat ergo mortalium omnium infœlicissimum esse avarum; nam in alios is maxime egenus, insanabilis, invisus, & amens est: nullumque malum molestius posse ei contingere.

Avaro quid mali optes, nisi ut vivas diu?

Sic concludentem exceptit Alethophilus: quandoquidem in avarum tanta cum auctoritate poëtarum tantoque lepore à te invehctum est, Macrine: ut ipse jam miserrimus, infœlicissimusque videatur; faciam tamen meis pugnando ratiunculis, ut prodigum imposterum saltem non minus infœlicem reputetis: Atque ut à Philosophi sententia liceat auspicari, cum illo ipso assevero, non eum qui genio ut indulgeat, vel impotenti laudum cupiditati, & luxui serviat, in ingentes sumptus effunditur, dici prodigum oportere: sed eum, qui solo impensarum amore sibi innato, bona omnia dilapidat, obligurit, devorat, aut inani largitione absomit, & profundit. Et siquidem avarus sui ipsius homicida est; prodigus etiamnum sui caruifex & parricida haud temere potest censerì, dum suam frustra consumendo substantiam, remque familiarem obliguriendo, vitam ipse sibi eripit. Attamen, neque ibo inficias, cum supra laudato Philosopho, cupiditas illa immodicæ profusionis vitium, levius avara divitiarum fame reputandum: Est enim vulnus illud ejusmodi, cui ipsa ætas, vel necessitas plerumque medeatur; ipse siquidem dives in largiendo profusus, non potest diu in ea munificentia, aut largitione profusa perdurare; maxime cum ex ejusdem Philosophi effato, substantiam suam omnino profundat. Adde quod prodigus ad auream illam mediocritatem, justamque morum temperiem, quæ virtutis sedes est, faciliore negotio possit accedere: habent enim, quod munifici, &

At-

liberalis animi est, dum sponte largitur, & ægre accipit. Unum est super, nimirum ut ille opportune, & duce ratione sua distribuat: quo posito ille habitus haud vitiosus omnino reputandus est, cum ex animo abjecto minimè proficiat: sed ex imprudentia, & incuria juvenili magis promanet. Denique prodigus quam multis beneficium conferre solet, Avarus nemini: Enimvero

Avarus nisi cum moritur, nihil recte facit.

In hoc uno graviter à prodigo peccari solitum, si in opposita vitia præceps abeat, in turpissimas delapsus consuetudines, omni jure calcato diripiat aliena; rapinis alatur; iniquis, & violentis conditionibus nummos corrodant; emungat marsupia, ac repetundarum fraude se obstringat, quatenus hunc morbum quo laborat, insanamque profundendæ substantiæ libidinem excolat, & foveat; quo fit ut re familiari quam profundat, jam deficiente, consumat alienam; & quatenus munera largiatur, ad furta se convertat: atque illis quos extollit supra modum fortunæ suæ fœlicitas, fraudes comparet, insidias molitur in omnem dolum architectus, quatenus immeritis opes abunde subministret. Cum ex adverso virtutem indonatam dimittant, nulla eorum habita ratione, qui opibus ad publicæ rei commodum uterentur, quorum ex fortuna prosperi eventus pendent civitatum: servilibus magis, & ignavis adulatoribus, scædarmque libidinum suarum ministris munera sua impertiunt. O quantum in clientum delectu aberrant! scilicet hi tales intemperantiæ vitio laborant, & voluptati servientes ad eam toto studio anhelant, suarumque molem impensarum immensam eo referunt: dumque rationem ducem, infami defectione ad vitia, sequi negant, solis voluptatibus utique nomen dant. Qui si rationem audierint, ab illa profusione ad veram se recipient mentis libertatem, si secus, in turpissimam deflectent intemperantiam. His quoque, subdit idem Philosophus: Insanabilis est avaritia, quod & senectus, & infirmitas, quæ huic vitio perinde atque aliis modum asferre debuerit, huic vires, & alas addere soleant. Adeo certum est doctissimi effatum Antistitis, *In homine vitia omnia senescere; solam juvenescere avaritiam.*

Atque ex his argumentis colligere non est quidem infœliciter avaro esse prodigum: sed quoniam hic abutatur pecuniis, & opibus; & stultum, & imprudentem. Imo vero prodigo longe infœliciter avarum videri: quanquam haud dubie durioris fortunæ jaculis sortem suam obiciat: Etenim bonarum rerum consuetudo pessima est: Assuetus autem vitæ deliciis prodigus, his libenter carere nescit: qui si ad egestatem adactus fuerit, quam declinare vix poterit, sortem (ita me Deus amet) omnium calamitosissimam fortitus erit. Verum ab eo discrimine quam longe abest avarus, adversæ fortunæ telis raro obnoxius, cum hæc erga illum vix crudelior, quam ipse in semet esse possit. Jam dudum illius incredibilis patientiæ calum obduruit; mensaque frugali contentus non dolet, Pontificum cœnas, Saliorum

X x

dapes

dapes sibi substrahi. Imo vero sua potest esse avaro voluptas: nemo siquidem alieno sensu miser, sed suo.

Populus me sibilat, at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contempletur in arca.

In ea contemplatione Atheniensis ille nunquam non defixus habet, dum gazas suas perinde manibus ac mente versabat. Istinc amercil-
lius, & summa voluptatum, si qua potest esse avaro voluptas. Quare ipsi vos iudices sedeat: & nisi ingratum est ejus momenti litem dirimatis velim.

§. VII.

Hactenus Macrinus, & Alethophilus; quorum perorationi nemo fuit qui non subscriberet, & applauderet: infeliciorem tamen avarum prodigo consentientibus suffragiis judicant: sed interim exonerabatur mensæ, dapesque removebantur; quibus remotis allata sunt quædam instrumenta levia illa quidem, & in modum fistulæ exporrecta, in quorum extrema parte calix erat, sed ille exiguus, cui adjuncta, dicta tibiola. Statim ergo Macrinus convivii antistes, cujus imperio producta fuerant, Nicotiam in minutissimas dissectam particulas in illo calice inseruit, admotaque flamma excitavit: Tum vero tenuis fumus exundavit, mox sparsus in aërem. Burrinus deinde aliud ejusmodi assumens instrumentum, & tibiola extremam cre insertans productum spiritu fumum per concavos instrumenti meatus, diutius faucibus pressit, donec subhorridus vapor caput ipsum invaderet, & mirabili monstro per omnium fere sensuum receptacula laxaretur. Oculi concepta lachrymarum nube, tamen ardebant; nares caliginosi aëris reddebant volumina: At ipsum os fornaculæ imaginem referebat, cum humiditatem lignorum nondum victrix flamma expressit. Cæteri convivæ idem præstitero excepto Roseto natu minimo, qui suam incitiam, & inhabilitatem prætexuit. Arguit autem Macrini pater morem hunc pessimum, & instrumenta proscripsit, quibus in mensa frugali non esset opus: cum ebriorum sit, & temulentia removendæ causa. Applausit Rosetus, ita ut ex illo proscriptus sit ille mos & usus pessimus quod cerebrum afficeret, exsiccaret, offenderet.

Mox in sequentis lucis prandium sodales invitans talia se minime admissurum instrumenta affirmavit. Cui Alethophilus: Neque est quod mirer Roseti modestiam, qui elapsis Bacchanalibus nuntium seculo remissurus sit, dicturus pierati sacramentum: atque austero supra vires ætatis generi vivendi nomen daturus. Et laudo conatum; vixdum impetum probo, mi Rosete; Rationem consulere, metiri vires, sollicitare superos te prius oportuit, ne forte deficias in via quam forte cum imprudentia ingressus fueris, & tunc ab incepto cum rubore discedas; si unica esset vitæ securioris via, equidem ignoscerem; imo Ego, neque ego tantum, sed quotquot mortales hunc orbem incolunt, vivendi rationem sequeremur eandem; *verum cum*

cum secus se res habeat, nusquam iste impetus mihi se approbabit, qui portum salutis turbulento petet ingenio, aut specie pietatis severæ deceptus, neque hunc fore in disciplina tam austera, tam diutina constantem auguror; in qua debeat postea indignari, quærive de fatis. Adolescentulorum iste plerumque impetus est, qui ex quadam inconsulta, teneraque imagine, quam de præmiis virtutis concepere, tam severæ se manciant disciplinæ. Verum isti, ut librata fundis saxa, primum quidem immodico fervent, mox cessante machina, sensim languescunt. Præter stimulos pietatis, Numinisque metum; rationis, fortitudinis, constantiæ isthæc res est: sacco indui, duro tecto macerare carnem, nodosoque fune stringere, nudis insuper pedibus, ac tibiis incedere; victum ostiatim, mendicorum more, quærere, & rogare, flagellis assiduus corpus cruciare, & veluti Misanthropos congressus hominum fugere, cætera ut præteream à te sic optatæ vitæ tormenta; quod multorum annorum martyrium est, & diu probatæ virtutis indicium; neque ibo inficias, modo tamen ista fiant conciliandi Numinis gratia, non jactandæ causæ paupertatis, vel austeræ vitæ: non ex impetu, non cæco quovis affectu, aut inconsulta ratione, inconsultis superis; imo non inconsulto fideli perinde atque prudenti amico, nihil ut sine consilio exequaris, neque facti unquam te pœniteat. Æstui isti juvenili ne nimium crede.

Subjecit Burrinus dictis annuens: Illi omnino assentior, qui sapienter admonebat, pro foribus asceteriorum duo affigenda esse simulachra, fortitudinis, atque prudentiæ; quæ muta exhortatione sua significarent, impetus inconsultos, & juvenilis inconstantia minime placere superis: sed animos sic ad robustam prudentiam exactos, ut tale consilium non temere capeffant, neque capum ponant. Quibus Rosetus, non ita sum inops mentis, neque adeo hominem exui, ut inconsulto quidquam tanti momenti aggrediar.

Hæc edisserendo è triclinio tendebant in arcem, in qua spectabant obiter familiares domus & mediastinos colludentes horis illis pomeridianis; & alios quidem trunculis, alios turbine, & buxo volatili: in sphæristerio autem aræ adjuncto pila natu grandiores, hos cursu, illos saltu: his quasi obiter, & animi gratia recreandi spectatis, non potuit Alethophilus quin cum ludentibus manu, ipse carmine luderet; & primum quidem,

In pilam:

*Hinc ludum ingressi mox tensa in retia, in altos
Mox muros, mox in clastros, variosque meatus
Immisere pilam: hæc partes versatur in omnes,
Dum vaga multiplicem passa est hinc inde repulsam.
Illa repulsa ferit, repetito ultura repulsam
Vulnere multiplicem, dum se conamine toto
Torquet in adversos incerta incertior aura.*

In turbinem:

As ludo accingunt pueri se protinus illinc,

X x 2

Vulnera

*Vulnera pro scelere accipies, cum verbere jactant,
 Continuo huc, illuc rapitur trepidante volans
 Multiplices Turbo formans in pulvere gyros,
 Dum saepe ille fremens fluxum glomeratur in orbem.*

Dum hæc spectant ludorum miscellanca, in quibus varia ludorum spectacula nullo ordine intermixta exhibebantur cum à familiaribus, tum à mediastinis per illas subcissivas horas genialium feriarum: hæc enim appellat ludos illos confusos & permixtos Satyricus, ajebat Alethophilus, dum dicit Juvenalis ipse,
Veniunt ad miscellanca ludi.

§. VIII.

Capta ansa, & quasi oblata occasione Macrinus in Palladiis versatus concertationibus, & versatus in pulvere scholastico quæsit confabulandi specie, dum in hortum proceditur: Et vero nuper, inquit, certamen ingenium fuit cum Philologis aliquor, quorum alii Juvenalis & Persii Satyram præferrebant Martialis Epigrammatis, alii vero Martialem istis Satyricis. Equidem quid senserim, si non ingratum est, exponam vobis: sponte annuentibus & sub xylo assidentibus ita prosequitur: utrumque in suo scribendi genere audire facile principem haud ibo inficias. Verum si scribendi argumentum spectent; audebunt petulantis morsus Satyræ puris Epigrammatis salibus anteferre. Sciant interdictum olim Satyræ usum, jam sic exolevisse, ut pluribus abhinc seculis tanquam proscripta, & consamara sileret, æternisque, quibus digna erat, sepelienda tenebris. Severus appellatus est Persius, quod asperitate styli, & argumenti animos exasperaret. At enim Persius carpit vitia; Esto, sed more vitioso, cum verba intrudit sine fronte, ne Alexandrinis quidem epulis admittenda. Quod ad sales, & acumina, ea quam nulla, aut rara sane in Satyra; in Epigrammate quam familiaria: hoc quam ad vituperium, tam ad laudem institutum est: Istud ad vituperia, non ad laudem. Sed salax etiam nonnunquam Martialis: Quali vero Satyræ stylus non sit longe salacior, & petulantior. Testes sunt Juvenalis, Martianus, Minxus, Horatius, Petronius Arbiter, Apuleius; aliique Satyrici, quos legisse pudet. Jam quod ad characterem; advertes Satyram obscuris ludere ænigmatum ambagibus, & involucris, ut videntes non videant, & intelligentes non intelligant. Epigrammate quid planius? Non verba vento tument inani; non animos legentium caligine offundunt. Satyræ carmen inconditum est, & vix ad carminis formam accedens. Epigrammate quid maturum, detersum, expolitur magis: hoc Poësim germanam esse negabit nemo: illam poëseos ne umbram quidem. In Parnasso, in Academia, in Aula viget Epigramma. Ubique Satyra obsolevit, nisi forte apud homines quos salacitas, convitiumque delectat. Denique procacitate, petulantia, lascivie superant Satyrici: Alii lepore, salibus, character. Hactenus Macrinus; Alethophilus sumpta

sumpta lampade, & ansa, ita pergit: Puram, ingenuam, ac simplicem Martialis elegantiam, elegantemque simplicitatem toties sumdemiratus, quoties ille pœta in meas manus incidit; Ecquid in Satyra Juvenalis, aut Persii tam purum, tam lepidum, tam acutum? Martialis epigrammata ita delectant, ut sine satietate delectent. In Juvenale & Persio quot versus, tot scopuli, & Syrtes, ad quas frequentius allidimur, vel cum naufragii periculo. Instar turbidi maris & procellis inæqualis, nihil non offunditur caligine, quot verba, tot sunt ænigmata, ac tormenta ingenii.

Quis leget hac? Min' tu istud ais? Nemo hercule, nemo:

Vel duo vel nemo. Turpe & miserabile.

Et erunt qui Martiali Juvenalem aut Persium anteponan? siccine in discernendis ingeniis cæcutiunt? Quid porro est aliud Satyricus Pœta quam histrio? quo titulo notatus est olim Juvenalis. Esto Aulæ histrio: Ecquæ laus major quam in Gnathone, & Parasito? Quam ergo mercedem pro Satyra Juvenalis affecutus est? Dignam, ita vivam, contumelioso carmine, & œstro illo petulanti & lascivo, dum secretam flagitiorum sentinam movet, quæ quidem merito castiores animos ab ejus lectione suo foetore avertit, cujus verba omni obscœnitate sunt infamia. At enim Persius honestior est, & ornatior,

Sapius in libro memoratur Persius uno,

Quam levis in tota Marsus Amazonide.

Ita enim cecinit Martialis: sed hæc ille non tam ornandi causa Persii, quam Marfi deprimendi. At vero Martialis quam justa laus, omnium veterum ore celebrati? Multum valuit, ait Crinitus, in promerendis, & conciliandis hominum studiis; adeo urbanitate, & salibus præstitit. Quanta laus ejus ingenii apud Plinium? *Erat homo*, inquit ille, *ingeniosus, acutus, acer; & qui plurimum in scribendo salis haberet, & fellis; neque candoris minus.* An ergo mirum, si Ælius Verus Imperator Martialem Epigrammaticum, Virgilium suum dixerit. Sed quid Angelus Politianus? *Argutissimus*, ait, *pœta est Martialis, & vaga juvenutis moderator, & Romana gloria toge.* Artificiofissimum appellat Jovianus Pontanus, cujus scilicet dicta arguta, subtiliterque conquistata; abstrusæque sententiæ. *Argutia singularis*, quam (inquit Cæsar Scaliger) *Catullus non est semper assequutus, nedum hercle ipse Persius.* Quapropter Turnebus, *Quid vetas*, inquit, *attingere festivissimi Pœtæ Martialis lusus, atque in his operam ludere? Non semper sapercilia adducenda sunt.* Porro præter dignitatem equestrem, & alios honores Martiali delatos, Stertinius Arvius ejus ingenio, doctrinaque tantum concessit, ut viventi adhuc Veterum more imaginem illius in sua bibliotheca posuerit. Huic vero Plinius tanti fecit, ut præcoce fato sublatum ætatem luxerit,

Hic est quem legis, ille quem requiris.

Toto notus in orbe Martialis

Argentis Epigrammaton libellis,

X x 3.

Cen.

*Cui, lector studiose, quod dedisti
Viventi decus, atque sentienti
Auri post cineres habent poeta.*

Burrinus locum dicendi assumens, nempe rogatus, dum vos, ait, de præstantia Satyricum inter & Epigrammaticum disceptantes sculto, disputare videmini, utrum major utilitas de Elementis Aqua, vel Igni; sive utrum suavius seu fragrans odor, seu concentus gratissimus. Vel certe an præstet Horatius Virgilio, Ovidius Terentio, Tullius Plutarcho, Platone Livius? Hoc est commune vobis consilium scilicet, omnes illos in suo genere excellere, & cuilibet esse suos lepores, & sales. Fervet Sirius, tam gratum est umbraculum ab æstu, quam urgente frigore luculentus ignis. Sitis arida exsiccat fauces, tanta est in potando voluptas quanta in edendo, dum fames stomachum exhaustit. Non impar mihi labor est, non ita me Deus amet, in decernendo uter sit præstantior altero. Nunc sapit Epigramma misso Satyrico, ad Martialem advolo: Ex adverso placet alias Satyra: Tunc mihi probantur magis quam reliqua Poëtarum series Juvenalis & Persius.

Denique Rosetius, nunc superest dicenda mea sententia, & ne vivam, ait, ea auctoritate vestra nititur opinio, ut constet liquido vos deferre primas Martiali; neque perperam herclè; habet enim Martialis quidquid est in Poëta optabile, & jucundum; ingenuitatem scitam, Veneres & lepores peramœnos, sapidos sales, ut, qui maxime: quibus adde acumen non ingratum, quod aures comprimis demulcet, ac suspendit, tantumque delectat animum, ut sine satietate delectetur, in quo summa Epigrammatis est posita: tunc enim habet quod satis est juxta illud,

Omne tulis punctum, qui miscuit utile dulci.

Et ubinam sales reperiatis subtilioris, amœnioris, deſœccationis partus ingenii, & judicii dignos emundioris. Plane reficit animos, & reparat ista lectio, obrusaque seriis ingenia istis jocos subtilioribus relaxantur; vel quotquot in solidioribus studiis agunt. *Multa sunt*, inquit adſtipulator Scaliger, *ejus Epigrammata divina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est, versus candidi, numerosi, pleni, denique optimi.* Videtis, de Martiali Criticus iste, ac Censor quam bene sentiat. Vos pariter, quantum allequor, Poëtam hunc tam emundici acuminis apio coronabitis, quam mercedem ejus carminis titulo Equitis Romani, quem eandem ob causam consequutus est, etiamnum adjiciatis uti par est, non enim sequiorem de eo sententiam, quam Romani isti, credo tuleritis.

Plura conantes larvatorum confertissimus turbo ruens qua data porta, ab instituto sermone avertit; dum alii in Bacchanales ineptis abeunt, alii in saltus inconditos ad præscriptum fidium: aut jactis in medium taxillis aleam tentant, & vel invitos compellunt. Tum Rosetius paucis alloquutos sodales reliquit.

DIES

DIES TERTIUS.

In quo domita & exsufflata utrimque ambitio.

SEQUENTE die cum convenissemus ex constituto apud Rosetum, quæ fabula, seu quo ludicro tertium hunc Dionysialiorum diem ageremus, vacavit cogitare: tot enim nebulis stipatum erat cælum, ut ingrata deambulatio videretur. Interea jentaculi non illa uti officium parabatur: jamque opsoniis onerabantur mensæ, non recentibus modo; sed etiam pridianis ac semesis; non ingratis tamen. Quibus adduntur artocreatæ, lucanicæ, botuli, cum ferinâ: aderat & vinum hornum, ita ut nobis tam opipare, lauteque jentatis deesset locus prandio.

Multa interim proferebantur in medium quasi disputationis incundæ præludia. Alii quovis potius fortunæ ludo remittendos animos, alii ad choream, aut mimum aliquem spectandum videbantur proni, aliis demum placebat magis confabulatio. In quam sententiam pedibus itum. Ergo soluto jentaculo, remotisque mensis cum auspicandi honos Alethophilo delatus: Renuentem vero Burrinus sic est interfatus: Tua singularis eruditio, nulli non studioso rei litterariæ probata & perspecta, præter illam quam solo natali tuo accerxis, non mediocrem gloriam undequaque pervagata, optimum quemque ad eruditionis tuæ admirationem convertit: Is es scilicet qui artis Oratoricæ flosculos legeris, & artes ingenuas in obsequium vocaris, dum quidquid est amœnioris literaturæ in mente veluti pretiosissimo gazophylacio pantognostus ita congregasti, ut in unum veluti orbiculum totius orbis gazæ confluisse videantur.

Multaque pars tui

Vitabit Libitinam.

Subdit Macrinus: Noverit sera posteritas de republica litterarum quantum sis meritus; testes ingenii tui multiplices partus Attica, Romanaque humanitate stillantes, & pari fulgore aciem omnium ferientes. Ergo ne quæso abnue commissam tibi provinciam.

Excusationes ætatis iterum prætexentem sic est affatus Rosetus, illi fidus in ultimis: Euge, mi Alethophile, esto vir, non tibi magnæ molis est argumentum, succurrit hesternæ tuæ non sine lepore, & salibus eloquentia; Præ tantum argumento; nos sequemur, tuis vestigiis insistentes religiosius.

Quibus Macrinus retulit; & quidem non me fugit defæciora. quædam ingenia reperiri, rara quidem illa & Musis fortasse ipsis numero pauciora, in quibus effingendis meliori quodam pollice Natura liberalis incubuit; quibus si labor improbus accesserit, postquam scholasticum pulverem exsorbuerunt, isti in deserto Musarum choro digni putantur qui cum Apolline de tripode, cum Hercule de laurea

X x 4

certent.

certent. Ista laus non est mea, retulit Alethophilus; Cuiusmodi, quantum de re litteraria, & de viris litteratis sis meritis, testatur illa volumina, quæ quasiserta sunt ex variis conferta floribus, & *copiæ narium*. Tu enim more apiculæ quodcunque defæcatissimo palato tuo sapit, illud ex fugis, & maturo examine in ordinem ita coniungis, nemo ut sit imposterus qui novi luminis beneficio fretus intra verba non juret; si quis secus præstiterit, indignus est qui vivat. Equidem victimis melioribus hac confessione litari tibi me posse non credidi.

Adhæc Alethophilus: Pridem in animo est, neque ibo inficias, in insolentes ætatis nostræ mores invehi, eorumque maxime, quorum cum intersit prælucere cæteris, stipe emendicata abdomen saginant, Epicuri de grege porci, genus suum passim obtrudunt, ab avita virtute degeneres. Deinde vero in eos, qui ad summos honores aureis quasi gradibus perrepunt, & supremæ potentie fastigium æmulati, nullum sibi putant non licitum iter, quatenus ad optatos exitus consilia sua felici labore perducant, & cælo caput æquant, tumentes ambitu; denique Divos gemmis & auro suo æmulati, mortalitatem sibi videntur exuisse; Neque styli mitioris aciem declinabunt hi, qui supra vulgares cœtus evecti insontium famæ maledictis obstrepunt.

O te lepidum, resūmit Macrinus, dum canino dente meritis lacrabis; sed vide ne oleum & operam perdas, dum ad piper chartas tuas dimittent. Ergo alios si audiveris, hoc cæstrum compelles, & liberiori Minerva profligabis scelus imperii. Et cum ad finem hoc opus felici labore perduxeris, ad limam religiosius revocaveris, & lambendo sæpius efformaveris, deteriseris, castigaveris, tum huic foetui tuo obstetricabimur, publicæ luci hunc reddentes: quanquam absit ut tuæ solertię labem inferri velim, aut injuriam. Ergo urge hoc negotium, hunc inquam felicis ingenii tui conatum.

Cui Alethophilus, Et quidem ego hunc abortivum ingenii mei partum emunctissimi iudicii vestri censuræ lubens volensque permittam, beatum ratus, si cum vestro calculo ad lucem prodierit. Sic enim per vos insertus immortalitati, &

Magna pars mei vitabit Libitinam,

Sublimi feriam sidera vertice.

Prolusimus hæctenus urbanitate sermonis, nunc ad rem sodales. Proxus impotens ambitio, subdit, & imperandi cupiditas omnium semen est, & causa malorum. Hæc de radice surrepens superbia potentiam ambit, & honorem; ut inde vires habeat, ne prematur; hinc reverentiam, ne vilescat: dum ergo invalescit ambitio, calcata æquitate prodit injustitia, & tyrannidem exercens cuncta molitur, quibus potest crescere. Quæ causa fuit Romanis civilis dissidii? dominandi cupiditas. Quæ causa lapsus Sejani, nisi eadem cupiditas?

Nimios optabat honores,

Et nimias posebat opes, numerosa parabas

2m

*Excelsa turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsa praeceps immane ruina.*

Adeo ambitioni sua est temulentia. Hæc Jugurthas ad solum per neces germanorum excivit. Hæc Astyagem, hæc Amulium ad inhumaniorem ipsa inhumanitate barbariem provocavit. Imo Saturnum ipsum in suam armavit sobolem, & Danaum ad immanissimum toto orbe parricidium, non unum sed multiplex, una nocte quinquaginta filiarum manu conscivit: denique dextram Quirini fraterno sanguine cruentavit: adeo Principes ipsos transversos agit ambitio, ut consanguineos inter se committat, & proprium lambat sanguinem. sed

Tolluntur in altum

Ut lapsu graviore ruant.

Sequitur superbos ultor à tergo Deus,

Sera tamen tacitis poena venit pedibus.

Et timor & mina scandunt eodem quo dominus.

Nam quæ major calamitas, quæ fors ingravior, quam Ducis illius, qui domiti & expilati orbis exuviis dives, (intelligentibus loquor) egenam, & captam oculis trahere senectutem, stipemque à prætereuntibus miserandum in morem emendicare coactus est. At neque dispar fortunæ ludibrium passus est ille alter, qui ex humili sorte, & quasi ex pulvere ad rotæ evectus fastigium, instabili deinde fato in infimum devolutus est; dum enim soli Regis nomini parcit, dum supremæ potentie fastigium æmulatur, perduellionis sit reus, denique ô fati inconstantiam! poena irrogatur, quam deprecari non potuit. In scenæ modum tabulatum erigitur, ubi funesta periodo tragicæ vitæ actum ultimum claudit. Theatrum superans, ab ipsis etiam adversariis extorquet lachrymas. Erat uncus ferreus palo sublimi confixus; rogat lectorem, ecquem in usum? Lictor, ut truncatum caput multitudinis oculis objiceret. De cadavere, retulit, utere ut libet. Nec mora, caput securi subjicit. Appenso capite truncum corpus in theatro jacet, pyxide ad stipem colligendam juxta apposita, qua sepeliatur homo vix impar regum supercilio, quippe cujus arbitrio Rex suus imperaret.

Ergo maxima virtus est negligere gloriam: neque magna laus est ambire laudem quæ magis sequitur fugientem.

Concluserat Alethophilus; cum Macrinus applaudens dicenti, eum rogavit, ut quo cœperat pede pergeret, & indefesso linguæ famulatu institutum prosequeretur sermonem. Alethophilus perstrictus honore verborum sermonis sui filum non ingrata certe, aut pingui Minerva ita retexit, ceteris auscultantibus secundissimis auribus.

Ambitionem intra justos carceres nunquam posse contineri, sed in insolentiam non raro erumpere mihi veterum retro ætatum memoriam repetenti quam plurima à mundi cunis exempla comprobarunt. Nam & mortales immensæ molis Phlegræis in campis, Thessaliæque vallibus adversus immortales bellasse commenti sunt. Verum ab axe

X x 2

quem

quem invidiose conscenderant, seu fulmine Jovis excussos, seu Apollinis atque Dianæ telis confixos, hos sub Ætna monte, illos in insulis Lycone, & Lipara sepultos, alios in tartarum detrufos, ut collegæ temeritatis suæ poenas luerent, ipsi Gigantomachiz auctores ætamarunt. Esto commentum in cunas nutricum eliminandum, sed illos attendite è caliginoso cruciatuum loco. Loquatur infelix Sisyphus ille, qui immane saxum usque adeo volvit ac revolvit: Impurus Tityus, cujus immortale jecur, ac perpetuo renascens corrodit vultur: Tantalus diis invisus in medio aquarum gurgite siti tabescens; Tiphœus ille ab axe temere occupato fulmine dejectus: alligatus rotæ Ixion, cæteros ut omittam theomastiges; quid enim aliud auribus vestris intonarent præter hanc vocem,

Discite justitiam moniti, & non temere divos.

Insolentia scilicet audaciâ istos incredibili armaverat: Quid Catilina? nonne magistratum, quos ambibat spe destitutus, urbem orbis principem, totamque Italiam intestino scelere perturbavit? Perierat Roma nisi iste periisset: pestis patriæ, bustum, fax, excidium. Nam quæ vis à manibus, quod flagitium à turpissima mente abfuit? Mitto supplicia ad doloris sensum acerbissima, ad notam infamiæ turpissima, quibus viros clarissimos, & virtutis, fortunæ, ingenii ornamentis illustres excruciatos necavit. Non dico proscriptiones civium, proditones Optimatum, urbium, atque provinciarum populationes.

Fœdum est dictu quod M. Antonius Cleopatæ pretium libidinum Romanum imperium proposuit. Quod Hercules imperata ab Omphale Regina Lydorum pœna muliebriter tractaverit.

*Fus habet ille sui, palpo quem ducit biantem
Cretata ambitio?*

His adjungite, si lubet, Tarquiniarum superbiam; & insolentiam tenui penicillo adumbraſtis.

Adhæc Rosetius: Ne vivam, vix gratioribus lenociniis Euphormio res, personas adumbrat. Cautè tamen legendum Euphormionem nuper admonebam, & ne drachma quæreretur in stercore. Quapropter, subdit ille, est quod moneam solertes esse nos oportere in ruspandis antiquitatis ruderibus, & eruendis è stercore aliquot micis auri, ne totum sterquilinium pro auro habeatur: sed aquam molli-ter fluentem in cloacam diverte ad hortum tuum, in quo nihil sordidum, quantum conjicio, impurum nihil; sed ubique ridet & delectant flores nive candidiores, ubique lilia, & rosæ vernantes virtutibus: Imo, & aquæ salientes in vitam æternam illam, ubi totum stat, & nihil fluit. Sed unde digressus est sermo tuus, quæso illum ipsum retexe. Attamen quotusquisque est, quem ardor gloriæ non extimulat? qui careat cupiditate dominandi? qui humanam non appetat gloriam? Ferimur omnes studio laudis, & optimus quisque maxime gloria ducitur.

Imo, ait Alethophilus, pestis est Colchicis etiam *venenis funditur,*
que

quæ universum genus hominum primi prævaricatoris tumore afflavit, qui dum divinitatem rapere voluit, perdidit foelicitatem. Ex illo

Ambitio gentes agitat vesana superbas.

Annales quis vestrum legit, & ad maximi tyranni impotentem libidinem non horruit? Septennium orbis imperium gesserat Gratianus, Christiani delictum, & Theodosium ad summi principatus consortium adsciverat. Maximus qui se Theodosio non imparem, iisdem honoribus, eodem domi, forisque splendore, gente pari, paribus rerum gestarum ornamentis illustrem reputabat, continuo ultionem anhelare, quod Imperator scilicet tot stipendiorum militem novo homini prævertisset. Itaque copias instruit, adest in campo, Germaniam populatur, Treviros occupat, & hoc designat perduellionis, ac scelesti principatus domicilium. Perculit ea res Gratianum, qui hominem dominandi libidine præcipitem imperii sui videns moliri perniciem, serpenti flammæ occurrendum ratus, exercitum comparat, ac fertur in hostem. Æquior prima fronte Mars Gratiano. Magna pubis Italicæ, magna Pannonum, Gallicique roboris facta Romanis legionibus accessio. Exultans interea Maximus proludit immanissimæ dimicationi; militem Romanum Gratiano minus gratiosum sollicitat, ad suas partes allicit, spe largitionis ad defectionem impellit. Invidiæ caput, Imperatoris in Pannonos benevolentia. Ergo ad castra Maximi transfugiunt. Desertus à suis Gratianus fugit in Gallias, novas scribit legiones, & novo delectu habito novum exercitum instruit. Mox cum Equitum trecentorum ala, quam maximo viæ, temporisque compendio provehitur. Maximus, qui non imperium modo, sed & Cæsaris quærebat exitium, Andragathium quendam vita, & moribus sui quam simillimum, & hunc transfugam mittit, qui Gratianum assequatur. Lugdunum Imperator pervenerat, jamque aleam prope omnem effugerat, cum Andragathius malo dolo occupat fugientem. Noverat ille Augustam Cæsari esse longe suavissimam, & alterum alterius desiderio mirum quantum teneri; ut ergo Imperatoris fugæ moras neceret, adulterinas quasi à conjugæ Augusta consignat litteras, hoc exemplo, nimirum illius absentiam prolixius ferre non posse, ibi salutem suam periclitari, unde ille abesset: placere sibi ejusdem fortunæ esse sociam; tantisper subsisteret, dum Lugdunum non magnis impedimentis eum assequeretur. Fractus ea epistola Gratianus quid agitet, & quid concilii capiat? desiluit? Hostis imminet. Regrediatur ad conjugem? Insidias timet jam structas, jam paratas. Urit Gratianum salus Augustæ de ipsius periculo sollicitum. Tandem vincit invictum conjugis amor, cujus in metu nusquam sedato, & satis composito animo esse potest. Subsistit ergo Lugduni, & modico ibidem comitatu dat sese moræ. Interim accidit, ut dum lustrat legiones, rhedam in via eminens comprehenderet, Augustale putat satellitium, emicat in campum cursu quam citissimo; sed vix ille ad rhedam, cum sceleris administri improvisò eum ad
oriun-

oriuntur facinore, & imprudentem sui casus, insontem Principem, desertum à suis, ab hoste proditum hostibus, barbarum in morem mactant suo furori.

Atque ea fuit funesta periodus illius Imperatoris, qui virtutis gloria omnium Cæsarum gloriam primis ineuntibus annis æquabat. Hi fructus ambitiosæ insolentiæ, quæ innoxium Principem, orbis delictum, tanta perfidia, tam occultis dolis. & quasi cæco Marte ad eas insidias, & angustias, ad cædem toto imperio Romano lugendam, detestandamque concitavit. Nam ambitio æmulationem, æmulatio indignationem, indignatio furorem, furor insolentiam, insolentia terribilissimam necem provocavit.

Accendebantur omnium animi indignatione ad hanc ambitionem, & insolentiam tyranni, qui paulo post eadem morte cecidit. sed ut an-
sa ansam, sic fabula fabulam traxit: nam dum illi in eam omnibus orationis nervis invehuntur omnes, pergit Alethophilus. Attamen hæc non artibus modo humanis ad ambitiosa consilia abutitur; sed ipsos etiam manes, ac totum barathrum ciet, cum Poëta canens,

Flectere si nequeam superos, Acheronta movebo.

Cujus rei stupendum post hominum memoriam exemplum, novum forte huic coronæ, atque hæctenus inauditum, nusquam intermortuæ posteritati reliquit Q. Rutilius, homo nauci, & nisi ingratum est brevi expositione adjungam superiori.

Imo age, jucundius nihil præstiteris; sic te puta nobis facturum satis. Iste, inquam, resumit Orator, homo teruncii, & filius terræ, & sic eloqui licet, ut fortuna egenus, sic omnimodæ nobilitatis penitus expers; sed ambitione præcipuus, qua Tiberii Cæsaris in gratiam irreperet, & ad gloriam popularem se attolleret, anxie secum agebat: An bonis artibus ad honorum lucem contenderet? At huc quantæ molis homini usu diuturno, & domestica institutione ad malas artes erudito? Quid ergo faxit? Vulpem attendite. Malo genio familiarius utebatur: conceptis de more verbis hunc evocat. Adest ille, quærit nunquid se velit? & Rutilius, alta, inquit, nocte, Jovis aut Mercurii cultu, vultuque siste te Cæsari, tum centum manda talentis levare Q. Rutilii inopiam: Virum ornet luce dignum; concessum divinitus ad res magnas bene gerendas ingenium, & soleriam, prociade attollat imposterum ejus notæ civem, cum in oculis ferat; adhibeat domi, foris, & publica donet potestate. Annuit Dæmon, recipitque negotium: Quare hic se jam florentem, ac beatum, jam fortunæ muneribus eximium ferebat. Interim nocte concubia Dæmon assumpta larva pulchre personam constitutam agit, adestque Cæsari, & quod mandatum fuerat, adamussim exequitur: jacere in sordibus cives magnæ spei, & claræ indolis; ingenii defœcatissimi, & emunctissimi judicii; denique omni laude majorem; cæterum ex inopia ac tenuitate obscurum: indignum videri florente Cæsare talem virum fortuna tam adversa premi: quare splendorem, opes, fortunas, benece

fenti conferret, magnas res ad dignitatem imperii, ad gloriam Cæsaris longe maximas jamdudum moliri. Hac functus legatione emicat procul ab oculis Dæmon, absceditque larva, mox reditura ultrix facinoris.

Adhæc Burrinus: sic adducuntur, & pervertuntur plerique, eos ut jultitiz omnis capiat oblivio, cum in gloriæ popularis, & honorum cupiditatem inciderint; atrocique scelere plerumque se contaminant impotenti libidine imperandi.

Es ó beatum qui sub antiqua ilice

Liventis expers ambitus, tutus sedet.

Cui Macrinus, quem ardor gloriæ non raro stimulat; qui est, inquit, qui cupiditate dominandi careat, qui humanæ non uratur cupidine gloriæ?

Rupit sermones Andronicus Macrini germanus minimus natus, qui declamationem in Academia horis pomeridianis significavit, & hæc, ait tempori, genialique Dionysialiorum diei oportunam; sed & illius se actorem fore: si luberet ad prandium se compararent ocyus. Secundis auribus id accepere omnes, utpote amantes liberalioris litteraturæ, & in triclinium se promovent, pro cujus foribus gentile stemma oculis instantium se offerebat, quod elucidari Alethophilum Rosetus vehementer obsecravit. Erat autem stemma scilicet, Apodes Aquilæ tres, & illæ auro distinctæ, si linguam purpuream excipias; & ipsæ illæ in area cærulea præpetibus similes: totum vero stemma velabat corona aurea, distincta flosculis & unionibus.

Ad quem Alethophilus: Equidem non possum, quin demirer, mi Rosete, qui fieri possit, ut tu, cum sis ex gentilitia stirpe, eaque antiquissima, usum tamen adhuc ignores insignium tuæ familiæ, quodum rationem tam impense requiris: sed ego, ut rem altius repetam, de scutorum origine monitum te volui, & eorum insignium, quæ quasi nobilitatis avitæ indicia, & monumenta clypeis bellatorum solebant insculpi.

Porro clypeum, quo ante scuti usum se protegebant Romani, *ἀντὶ τοῦ κλύπεον*, quod totum celarent corpus; vel à clependo, quod furarentur illud ab ictibus: vel *ἀντὶ τοῦ κλύφειν*, à sculpendo, cælandoque, Plinio teste, deduxere; uti & clypeus quasi *κλυπεύς*, id est, sculptus; cum enim chlamyde brachium olim clypearent, coriis tantum, & pellibus, quæ & scuta dixere, præmuniti prodibant in certamen. Dictum vero scutum *ἀντὶ τοῦ σκυτε*, à corio; vel si Varroni credimus, à sectura, quod ex minutissimis tabulis coalesceret. Neque verò à cluendo dictum æstimamus, etiamsi virtutis avitæ, vel suæ ipsius, quam gentilitio scuto exprimunt, stemmata sint.

Perseus in suo scuto, sicut & Pallas in sua ægide Gorgonæ caput expresserat monoculum, & ita dirum aspectu, ut intuentes in saxum obrigescerent. Cæsares Aquilas appinxere, Hispani Leones. Siciliæ scutum, & Arragoniæ regium digitis in vulneribus adhuc cruentis

post

post certamen impressis insignitum est, & lineis purpureis discriminatum. A Ducibus primum sumpta stemmata, mox ab ingenuis, quasi virtutum aculei, & ad nepotes traducta sunt: Ne imbellem terrores dicantur progenerasse aquilæ Columbæ. Ideoque scutariz censionis nobiles appellantur; uno tamen gradu Equite honorario inferiori; ad quem tamen gradum promoventur illustri aliquo facinore. Itaque gentilitiz istæ tessere totæ sunt in exprimendis genealogiarum, & prosapiarum ordinibus. Vocale aliz sunt, aliz à recte factis, vel suis, vel avitis.

Scutarii typi omnium simplicissimi, ii plerumque nobilissimi. Fratrum maximus jus nactus est planæ, puræque tessere. Ex formula scutarius ille typus descriptus est, cum color colori, æz æri non inducitur, præterquam in scuto Hierosolymitano Lotharingi stemmatis, quod ideo inquisitivum est. Quæcunque à superiori lege aberrant, adulterina sunt. Porro gentilis scuti area legitima quinque colores recipit, cyaneum, rubrum, molochinon, furvum, prasnon; ex metallis aurum, & argentum: ex velleribus Lemocianon, & murem Ponticum; quæ diversis imaginibus, tessereis, symbolis inuruntur.

Græci Divos, & Deas, vel certe, animalia, imo & characteres suis clypeis appinxere; sic Trojani ipsi Minervam; Ulysses Delphinum; Agamemnon formidinem bovino capite; Meccenas ranas; sphynxem Thebani suam popularem; Columbæ Babylonii, propter Semiramidem; Lacedæmonii λ; Messenii μ; Alcibiades Cupidinem sagittis micantem; Demosthenes Bonam fortunam; Quidam è Lacedæmoniis in scuto ingenti muscæ minimam; Hanno Carthagenensis in argenteo clypeo Barchini Asdrubalis effigiem; Francorum scuto emicant in area cyanea tria lilia, duo scilicet ad caput, unum in infimo, cum antea essent ranæ, fertilitatis indices, vel tres coronæ aureæ, forte propter Galliam tergemina, togatam, brachiatam, & comatam. Plura differerem; sed ecce Rosetus ad prandium nos compellat: pransi plura de his & aliis.

Ergo introgressi ad mensam assident ordine pridiano; nam accumbendi mensis jam pridem mos inoleverat. Rosetus tamen ipse symposiarcha postremus assedit, & hanc fieri sibi potestatem impense rogavit; quatenus ferculorum ministeriis invigilaret. Simul his puerum vix septennem & hunc citharœdum non vulgaris notæ produxit in medium, qui concentu suæ citharæ, ingrata forte, referebat Rosetus, condiret opsonia. Cecinit autem concentu lyrico vicissitudines rerum, & inconstantiam tempestatum, vocem lepide suaviterque cum lyra attemperans. Et illius quidem argumentum prius oblatum est, quod Macrinus convivis prælegit:

Omnia vertuntur cum tempore, tempus & ipsum

Reciprocatis vicibus æternum fluit.

Cuncta fluunt, nihil & stabili statione quiescit:

Vos sola virtus, si sapit, stabiles facit.

Canth.

*Cuncta ruunt, cleraque simul Capitolia Roma,
 Et qua superbo tella minitantur polo.
 Et Regum turres, & splendida templa Deorum,
 Therma Neronis, & sepulchrales pyra.
 Cuncta inconstanti versat fors invida fato
 Reges, tyrannos, Imperatores, Duces.
 Sceptra quatit, quem mox eadem deponere cogit
 Levitate sola stabilis, & constans Dea.
 Hinc fluvium in dextra pastor bibit ore cavata
 Cras purpurato vina bibiturus thoro:
 Inde armis inimica ferox premit oppida, mano
 Hosti futurus morte ludibrium sua.
 Cuncta inconstanti versat fors invida fato;
 Ne fide vanis, annus & mensis fluit.
 Momentis momenta vide succedere: tempus
 Sequiturque sese semper, ac semper fugit.
 Surgit ut occiduo mergatur in aquore Titan
 Suaque tenebras luce compenset soror.
 Dat fratri reditura locum, dat & ille sororis
 Et reliqua vicibus astra perpetuis fluunt.
 Cuncta inconstanti versat fors invida fato,
 Caelum nec ipsum turbine assiduo vacat.
 Et rotat hæc eadem juvenum inconstancia mentes.
 Scelerumque in altos gurgites sensim trahit.
 Ac ni precipitem, cæli Rex alme, vetares
 Ulterius ire cymbulam in præceps malum.
 Illa vel exiguis obsistere fluctibus impar
 Vix se inquieti vortici eripiat maris.*

Luserat puer cum satis, protractus est sermo de Lyra, cujus varia assignavit genera Macrinus, in his non mediocriter eruditus, scilicet nablia, plectrum, Barbiton, citharam, organum, testudinem, de cujus origine rogatus pauca eloqui, sic orsus est ab hymno Mercurii:

Ερμης οσι νεωνισα τεχνηναι' αιοδον.

Mercurium fingunt, cum in demortuæ testudinis aridam, suisque vacuum carnibus testam incidisset; eaque ad saxum allisa dedisset rudes quidem, & inconditos; at non ingratos sonos, addidisse ei &c fides, quo confusus ille sonus in Musicos modulos jucundius distinguetur. Et verò illæ sic olim fides à Mercurio scite pulsatz tam suaviter visæ sunt modulari, ipsumque pulsantem in admirationem sui tantum rapuere, ut Testudo muta prius,

Nec loquax olim, neque grata, nunc &

Divitum mensis, & amica templis,

super omnes musicos concentus delectaret.

Productum erat ad bellaria convivium, cum post propinationes tralatitias derepente pultatur ad fores, operam Rosetus dederat, ut de

declamatione solemnī in Academia, per internuncium certior fieret; adeſt igitur non tantum internuncius ab illo emiſſus, ſed et declamatoribus unus, ipſe Alethophilo familiaris in ultimis; nomen illi Ruxellus, ſingularis eruditionis omnino. Is horam conſtitutam imminere. Ergo omnes è convivio ſurgere, & cultu tumultuarie compoſito una ſe vix committere; quam ut Ruxellus falleret, quid ſibi à quadriduo contigiſſet Gennabo remeanti ſciſcitantem plurimum de abſentia Alethophilum ſuum edocuit. Huc remenſus iter comitem habui Hertii noſtri fratrem, ſaltem moribus, ſi non conſanguinitate fratrem. Is cum ſerius mutui colloquii ſermo incidiſſet de ſympathia, pene, inquit, volumen compegerim, ſi velim omnia congerere, quæ mihi in ea ſuccurrerunt olim argumenta, diſputanti cum viro tibi ignoto Lucio nomine. Exorſus eſt autem ſermonem iſte Lucius Hertianis ambagibus ita parem, ut paræmix ſententiam inverterem, taciteque apud me immurmurarem tritum illud, *faciendus comes in via pro vehiculo eſt*; ut è contra moleſtus comes itineris ſpatium gemitat. Atqui animum meum in mœſtiſſimam iſte iracundiam deduxit eructatione frequentiſſima propenſionis phyſicalis, radicatus intrinſecæ affectionis, unionis mentalis, & à natura punctorum inſtatorum influxione, infundibilis, & materiali formaliter in reciprocaſione itatem ſecretam convertibilis.

Ubi vidit me horum inſolentia portentosa verborum ad ſe converſum, ratus me non talem inſaniam demirari, ſed ad ſapientiam mihi hæcenus incompertam obtorpere, & hæſere deſixum, corpiſ alius reſpetere ſermonis initium; audiſti, pergit, argumenta ex Metaphyſicis deprompta; nunc quæ ex adytis Theologicis excerptiſimus, auribus patuliſſimis hauri.

Horruī magis ad hominis promiſſa, ſtolidiorumque declinatorum ineptiarum moleſtias, gratum erit, inquam ego, ſi referre non graveris, quænam iſta mutui amoris principia; Hujus amoris cauſa referebat ad ſydera, quæ ſingulorum animi, priuſquam corporis circumvolverentur ergaſtulo, colebant: & in his ajebat ſe Platonem ſequi: ſed hæc fabulæ, & logi. Ita plane mihi videtur, inquam ego; veritusque ne rediret ad ſuperiora, præfatus nonnulla, aliquo prætextu in aliam partem equum egi. Sed mox iterum adorſus eſt jam quaſi naſcantem, diſſimulantem tamen: & quod me humanioris eruditionis ſtudioſum acceperat, quamobrem, inquit, ad ſublīmiora non evolās, & in ſcientiarum divinarum anquiſitione non deſudās, tu olei patiens, & laboris. Tunc hominem magis probaturus, corpiſ contra meam mentem contendere, humaniorum litterarum ſtudium eſſe vaniſſimum. Plus ille ſuis oculis me corpiſ amare, & inquit, cepit ſapientiſſimum, & & iudiciū emundiſſimum ut cum maxime, non ita de te mihi retulerant: ajebant te unis Poëtis addictum ſapientię diviſæ, humanæque ſtudia penitus ejurāſſe. Imo, inquam ego, diebus ſingulis categorias Ariſtotelis manibus tero: penes me quoque

quoque sunt varii illustrium Philosophorum non priscorum modo ; sed & nostræ ætatis codices quos illi recensui. At ille, bene habet ; sic decet te largissime irrigari divinis flaminibus supermundanz sapien- tiæ ; quatenus tibi prosis, & aliis. Simulans ego nutu oculorum, frontis explicatione, non ingratham mihi, at officiosam admonitio- nem, gratias egi de officio, promissique me morem gesturum.

Mirum vobis non sit, quod apud hominem sciolum tam impune mentitus sum, & humaniorum litterarum odium, & Philosophiæ novæ amorem. Ni fecerim, terram mari, cœlo maria involvisset ; neque adeo ut illi me probarem, quam ut contentionis superfluz mo- lestias averterem : plerique in id disputant, ut alios ad sua studia tra- hant, ipsi omnium artium liberalium, imo & illius scientiæ, quam ita jactant, & ad quam toto alarum remigio ferri videntur, prorsus inopes.

Homine imperito nunquam quidquam injustius,

Qui nisi quod ipse facit, nil rectum putat.

Ait Comicus. Forte istuc versuto ingenio, neque satis candido tri- buetur : non ego diffitebor ; absit ego sic agere velim cum familiari- bus ; at auguror esse consultissimum cum quibuslibet hac uti soler- tia ; præsertim vero cum illis, qui sibi plus cæteris visi sapere, & aut aliorum studia elevant superbi, aut sua laudant non inglorii. Legi- mus Socratem perpetuo Sophistarum artes, & ingenium versutissima simulatione impense laudasse ; ita tamen ut ejus solertia sagaciores non lateret : neque ea cautela cum amicis utebatur : hujus sapientis adductus exemplo aliena laudo studia, mea vituperantes ipse poten- tissime adjuto. Alia quædam sunt, in quibus omnis persona detra- henda, quam in aliis inducere sapienter monent. Ego næ insanientem cujuscunque rei studio, & aliarum nauseantem fastidio, sua proban- tem, conculcantem aliena, putabo hunc sanum, nisi & ipse insaniam ; An tali homuncioni sensa mentis aperiam, aut Socratica prudentiæ mirari me fingam hominis ingenium ; id equidem reor magis operæ pretium, & majoris compendii. Missis hisce confabulationibus & risu exfussatis rogavit Ruxellum Macrinus, Ecqui rumores apud Gennabum, underemetiretur, pervagarentur in vulgus, quæ vero imprimis in ore Optimatum civitatis versarentur. Cui ille retulit, rumores exigis, quos qui Ruxellum noverit, ab eo nunquam expe- ctabit. Cuncta quæ audio, si modo abhorreant à meis studiis, illisque obstrepan importune ; memoriam meam confestim præterlaban- tur : & si quidem illi nimis adhærerent, protinus excuterem.

Musis amicus tristitiam, & metus

Tradam protervis in mare Creticum

Portare ventis. Quis sub Arcto

Rex gelida metuatur ora,

Quid Tiridatem terreat, unice

Securus.

Sciscitare de poetis, aliisque scriptoribus Græcis, Latinis; *Ohe jam* satis est. Quid Sueci, vel Moscovitzæ; Mahumetani vel Persæ cogitent, quærere, vel audire non libet. Juvat magis Socratis apud Xenophontem lepidis interesse disputationibus, quam in Regum, regionumque remotarum anquirere consilia. His omnis necesse habet carmina poetarum delibare. Quis rerum alienarum tam avidus sciscitator hujus modulationis suavitatem, non quibilibet rumoribus anteponat.

Libet modo jacere sub antiqua ilice,

Modo in tenaci gramine.

Labuntur altis interim ripis aqua;

Quærantur in sylvis aves;

Fontesque lymphis obstreperant mammantibus

Somnos quod irruent leves.

Quem non jucundissimo commiserationis sensu permoveat morientis Elifæ conspectus?

Namquam meminisse pigebit Elifæ.

Rursus dum in legendis sermonibus Socratis incumbit totus, cor mihi liquefit ferventi lætitia resolutum. Attamen ne me existimes quorumlibet rumoribus fastidio naufragare, nuperrimis diebus audiebam pangi epico carmine Juliadem: & indies novæ eduntur in vulgus fabulæ; ita ut nullos pene duces eximios præcæ ætates tulerint, qui non alicujus poetæ beneficio stellis inferantur. Recens est edita Olynthia, de Clœlia volumen duodecimum expletum legitur, auctoris illius opera, qui solutorum poetarum chorum ducit. Sic unæ fabulæ post habitis veteribus historiis sedulo volvantur: hinc se sperant plerique abituos eloquentes. Amatoria scripturiunt ad juventutis perniciem. Vietum, rusticumque sermonem augurantur, cui non alicujus sideris, aut solis, aut Auroræ nomen intrudatur; qui lilia, & rosas non redolet. Si sermo proferendus; vix ac ne vix quidem intelligas: nam coram loquentes labia comprimunt, ut leniter verba manent: sicque inani eloquentiæ opinione tumentes apud imperitos inepte garrunt. Ite nunc jactabundi Parnassi æditui, honorarii Apollinis convivæ, vestram ad astra disciplinam extollite.

Postquam cachinnis excepti sunt, & adunco naso suspensi tales scriptores, ad limen Academiæ sermo protractus juvenum hunc florem deduxerat, cum in proximo auditi tumultus quasi litigantium. Ergo omnes ad enslem respicere accinctum lateri, quasi tumultuantium turbo esset gladio coercendus. Juvat tamen aulam ingredi unde exaudiebat; sed linguis ibi certabatur, non pugnis: Et Hercle

Arcadia pecuaria rudere credas.

Alii bufonum more turgentes, parum est quin disrumpantur; hi in dicteria efferuntur; quasi vero quod verborum suorum vanitate non poterant assequi, hoc ipsum valeant dicteriorum procacitate, nulla habita religionis, humanitatis, decoris, ratione. Pergit Alethophilus

scilicet callidus excusso mores suspendere naso: Alii inanibus & argutis freti fallaciis in ineptias efferebantur plusquam mimicas, & buccis crepantibus, adducto supercilio, grandia verba trutinabant: tunc iram convertimus in effusum cachinnum.

Admissi aures porrigimus, neque mora oblatis sunt nobis codices, qui id, de quo quærebatur, amplectebantur compendio: 1. Scilicet Mundum nec à parte ante, ut loquitur Philosophus, nec à parte post, æternum esse. Esto, Plinius naturæ arcanae indagator, illum dixerit * neque genitum, neque interitum, quasi rerum naturæ opus, & rerum ipsam naturam: Æquævus enim Deo si esset, profecto esset Deus. Indies Elementa se invicem consumunt mutuo certamine. Subsident montes; implentur valles, & alvei. Ipsa sidera suam ad metam præcipiti cursu ruunt. Imminuuntur corpora: certiora propediem perituri mundi argumenta.

Ortum quidquid habet, finem timet.

Sed attendatur Orpheus,

Ætate in sexta cessabit machina mundi.

2. Contra errorem Præ-Adamitarum à quinque millenariis annorum, & seculis fere septem conditus mundus creditur. Ita ut frustra Sineses obtrudant septuaginta annorum millia ab orbe condito; Ægyptiæ frustra quindecim millia computent; sacerdotes vero Ægypti, Herodoto teste, & Reges suos, & icones illorum propalam exhibeant; numerentque à primo suorum Regum annorum millia undecim; demum jacent Solem quater à sua orbita, & soliti cursus lege deflexisse. Sed & Chaldæi, testibus Diodoro, & Tullio, quadraginta annorum millia in suis annalibus descripsere. Dicat & Philosophus Zoroastrum sex millenariis totis Platoni prævixisse: sed & ipse Plato alioqui divinus asserat, Saitas Ægypti urbis incolas octies mille annorum historiam proferre: Athenas vero millenario toto ante hanc urbem fuisse conditas.

Ad Ægyptiorum, atque Sinenfium obtrusos annales respondetur, his vel annos contractiones extitisse, vel in annis illorum numerandis reperiri aliquid computationibus nostris dissonum; & millenarium pro centenario, vel brevem annum, hoc est mensem, pro anno solito usurpatum.

Quod autem ad Regum prolixam seriem istam, vel plures tantquam Tetrarchas, vel Toparchas simul imperasse augurandum, vel certe singulo quoque anno novis suffragiis novos Reges more Consulum ineunte anno regnum inivisse, anno exeunte regno exivisse; nisi sit fatius commentitias inter Rhapsodias ista reputare: nam & illos diluvium generale negare necesse est.

Porro solà soliti cursus lege quater revera deflexit; nimirum pugnante Josué, ægrotante Ezechia, moriente auctore naturæ, eodemque resurgente. Et sic error Præ-Adamitarum resolvitur, & exploditur.

Y y 2

3. A Deo

* Democritus ex atomis omnia esse docet. Diogenes Deum omnino excludit.

3. A Deo uno & trino, illoque ~~Orpheo~~, non à tribus Diis, ut Orpheo placuit; vel à pluribus conditus est mandus: sed nec à se ipso, ergo à Deo: atque id pulchritudo universi, ordoque rerum cogit fieri. Nam quod statos cœlestium globorum cursus cernimus; quod constitutis vicibus insignes rerum, atque temporum mutationes intuemur; hæc non temeritati fortunæ; sed hæc omnia moderanti principio tribuere par est. Hinc innata est, & sic insculpta mortalium animis à puero ista Dei notitia, ut si terrarum tractus vel remotissimos obieris, urbes quidem muris, opibus, disciplinis desitutas invenire possis; urbem diis, templis inopem, suis ubi sacris infantia sibi mala à se removeat, viderit unquam nemo. Adeo majoris est molis sine sole orbem condi, quam opinione de Deo sublata constare civitatem posse. Et quamvis multi de Diis vitioso more dissentiant; omnes tamen in supremi alicujus cultu consentiunt. Quidni ergo hominum communi vaticinio religio vera est? *Omni in re consensus omnium gentium Lex natura, & vox putanda*, inquit Orator. Nobis itaque cum ipsa natura sentire liceat. Is est autem Deus à quo fluit quidquid ortum habet. Est enim Circulus bonitatis, qui de bono in bonum revertitur, & recurrit; ait Trismegist. Estque Deus ~~aisopus~~; nec enim nomine indiget: discrimen cum exigit multitudo; Deus autem unus est.

4. *Dic ubi tunc esset cum prater eum nihil esset?*
Tunc ubi nunc, in se, quoniam sibi sufficit ipse.

Deus Sphæra intellectualis est, ait Hermes, cujus centrum ubique, circumferentia nullibi. Erat ipse sibi Regia nullo definitus loco, quippe nullus erat locus, & per tot annorum myriadas, sua bonitate, & sapientia fruebatur, gaudebatque ipse suæ felicitatis terminus, sibi sufficiens: Et sapientiæ conceptum divinæ mentis actione vitali fonti luminis sui cœvum generabat. Hinc illa Minerva è cerebro Jovis, quæ nascenti orbi obstetricata animum hominis ex purissimis ignibus inspiravit.

5. Nec est quod de illa generatione æterna multitudo Deorum colligatur, etiamsi mundum à tribus Diis conditum Orpheus Lebe- trius mystico poemate decantavit: hic enim sapientioribus scribens, & arcana divina in vulgus jactanda non esse, cum Platone sentiens in verbo lusit. Esto post Græcos Latini bellantes inter se Deos commiserint. Sed illi dum delectationi legentium studuerunt, necessaria fabula dramaticum argumentum animarunt. Nec ibo inficias, mortaliū primos propter inventas artes, easdemque transmissas in posterum inter immortales fuisse annumeratos, & in falsis relatos instructu scilicet Dæmonis, qui ut nesciretur Deus, plurimos mentitus est, eoque voluptatum illicitarum amantes. Attamen non commento tantum quid simile est, sed & sacrilegio dicere sanctum hoc nomen, iis vitiis delectari, quibus naturam corrumpimus: sed & oscitantibus qui una divinitate non contenti, pluribus litant.

6. Quæ-

6. Quæsitum & de situ mundi, & an plures sint, ubi sententiæ variorum expositæ, & expugnatæ: Nam Ptolemæum secutus Tichobrahe à vulgari opinione ne lato quidem ungue discedit. Verum nostra ætate apud nonnullos *vetus error abiit*, Copernicani Systematis sectatores.

Iste Nic. Copernicus Belga, sub finem postremi seculi, vir sane non vulgaris notæ, Origanum secutus novum sibi audaci conatu molitus est mundi situm; veterem antiquavit, dum in mundi meditullio Solem statuit, septem planetarum orbibus quasi satellitio circumcinctum, atque immobilis firmamenti, pariter ac terræ mobilis centrum immobile. Sol tamen super polum suum, sive cardinem lentiori motu vertitur. Terra autem quasi unius ex planetis vices agit, & circum solem centrum suum gyrat: & hoc sane & motus irregulares destrueret.

Verum Galilæus, auctor specularis Batavici, opinioni Copernicanæ adhæsit pertinacius, dum versatilem mundum defendit, recentioris illius sententiæ nimis imprudens, minus religiosus sectator, de quo vulgatum; *Commovisti terram & conturbasti eam*.

Longomontanus priorem sententiam aliquantulum minuit, dum ait, terram quidem esse in centro mundi; sed quasi cardine niti atque verti. Additque intra spatium 24. horarum cursum ejus absolvi: Sic enim motui Solis irregulari prudenter occurrit, qui solet intra 246. horas juxta antiquum & magis vulgare systema confici.

7. Prodiit etiam nuper Oculus Enoch, & Eliæ, in quo notatur mundus novus in orbe Lunæ, ab auctore cum perspicillis animadversum, & scite distinctas terras ab aquis, mollioribus partibus, & minus lucidis.

Hunc sequuti non pauci, qui Astronomi audiunt, novam obtrudere Philosophiam, nimirum plures esse mundos hoc vulgari elegantiores; & eas in globo lunari maculas minusque pellucidas partes, quas in Luna arguimus, aliud nihil esse, quam aquas, quæ acceptam lucem non reperiunt. Quod vero splendidum, esse terras ipsas, quæ radios Solis excipientes, pallidum istud lumen, quod in luna cernitur, efficiunt, ratione ab orbe nostro vix dissimili, qui solaribus radiis flagellatus, lucem exhibet fulgore pari radiantem. Sed jam pridem ista ex Philosophiæ nostræ sacrario in gynæceia simulatricum eliminantur, Poëtisque relinquuntur, qui Nemæeum Leonem ex sylvis Lunæ à Junone Noverca ad perniciem Herculis demissum volunt.

8. Et sunt vero, qui non modo de orbe Lunari istud commenti sunt Pythagoræorum auctoritate freti: verum de cæteris etiam errantibus, in quorum numero orbem quoque nostrum recensent, medium ei inter planetas locum tribuentes, Solis sphaera, uti dictum superius, in centro mundi constituta. Ajunt scilicet Planetas non iis scintillis ardere, quibus stellas fixas firmamento, sed ista perperam.

Nam etiam apud gentes sic invaluit vulgaris opinio, ut cæcatus à filio Jove Saturnus ideo fingeretur. Irritæ igitur fuerunt berymæ Alexandri Macedonis, dum plures esse mundos ab Anaxagoræ didicit; quod ne unum quidem armis subegisset:

Unus Pellaø fuvem non sufficit orbis.

9. Nono & ultimo loco asserta est differentia, Atheos inter & Epicureos, quorum illi Deum omnino tollunt, soli naturæ, & fæto omnia tribuentes: hi solam Divinam providentiam, & animæ mortalitatem: sed utrosque è sapientum numero expungimus. Horum Epicureorum effatum commune est:

Mortalem cum te moris, præsentibus explæ

Deliciis animum, post mortem nulla voluptas.

Sed illi ab Auctore suo quantum discrepant, quantum ab Epicuri sententia desciscunt; sic ille in Epistola ad Herodotum: Cum itaque dicamus voluptatem finem esse, non luxuriosorum voluptates, easque quæ in gustu sunt posita, ut quidam ignorantes, aut ab sententia nostra dissentientes, aut male accipientes arbitrantur: sed non dolere corpore, animoque tranquillum esse, & perturbatione vacare dicimus: Non enim convivia, & comestiones, non fædi congressus, non piscium usus, & caterorum, quæ offerret pretiosior mensa, suavem gignamus vitam; verum ratio sobria, causæque perscrutans, cur quæque eligenda, vel fugienda sunt; opinionesque expellens, per quas animos ut plurimum animas tumultus; Horum omnium initium, maximumque bonum prudentia est. Hæc ille; cujus sententia ab Epicureorum vita quantum discrepet, liquido patet. Sed id non sapit hodie Bacchaliū, & Epicureorum fodalibus, ex illorum haravix emergendi cupidis.

Elati sunt omnes gaudio, dum penitus excussæ sunt & solutæ propositiones istæ, quæ pridie in medium allatæ fuerant. Tunc Ruxellus eos in proximum eloquentiæ stadium perduxit, ubi declamator orationem instituebat funebrem Bacchanaliorum in die sacra voluptati, festiva Baccho, Orgiis trietericis vix absumili, hunc enim diem genialem sententia capitis damnaverant, ex numero dierum scilicet eum expungendo, homines frugi, & quorum mensa frugaliserat, dum aliorum erant limina non cruenta modo volatiliū, quadrupedum, meleagridum, perdicum, coturnicum, aliorumque id genus animalium strage, sed & natantia sanguine; ita ut in Scytharum, atque Læstrigonum regionem putent demigrasse. Revocabat ex inferis Pythagoram metempsychoseos auctorem, qui mortuorum animas in brutorum animantium corpora migrare docebat, quibus jam alii vescabantur, imo saginabantur impietate non ferenda. Et ô ingluviem! exclamasset, dum apros totos deglutiant. O helluones & parricidas, imo plusquam parricidas! qui in parentes, avos, abavos, paravos, quorum animæ in corpora ista migrarint, sævire non cessent. Pergite ut cœpistis, & ordine præpostero visceribus vestris obsecratisimis eos ipsos absorbete, à quibus vos in hanc lucem, qua minime digni

digni estis, serius quidem, sed tamen citius prodiiistis. hæc Pythagoram jactantem inducebat. Deinde mensas Bacchanalia celebrantium comparabat cum patinis Vitellii, Saliorum dapibus, Pontificum cœnis, cum Lapitharum conviviis & Centaurorum; quandoquidem hæc inferiora numero meleagridum, quadrupedum, volatilium, quibus additur vinum hornum & annotinum, quibus accedunt placentæ ex ovis simul cum similagine permixtis.

Interim ex popinis, ex culinis, ganeisque inter confusus tympanorum, tubarum, cymbalorum strepitus prodibant larvati, Lupercis vix absimiles, alii equis hinnientibus, alii mulis, asinisve rudentibus insidentes, & ipsi quoque rudentes; aliis in vestibus obsoletioribus erat scilicet olla pro galea, pro cristis plumæ gallinacæ, veru pro gladio, pro balteo hilæ infumatæ, sartagine pro clypeo, pro caligis utres. Dixisses eos ad Trojam aliquam, Carthaginem, aut Numan-tiam expugnandam accinctos.

Plura parantem strepitus ingens personatorum ingredientium turmatim Athenæum arcuit, fictâ ab illis novâ quadam Academiâ. Præibant octo apparitores, ex cistiferis fori piscatorii homuncionibus scœdissimis collecti, partim claudi, & luscî; partim gibbosi, colos can-nabi aut lino circumvestitos inepte prægestantes. Proxime solus incedebat vir statura valde procera, vultu subpallido, ac severiori, uno ad frontem elato, altero pene ad mentum depresso supercilio: tegebat caput collectus ex fori quisquiliis galerus; corpus vero lacerna, si-ve cento talaris, ex variis obsoletæ purpuræ laciniiis lepide coagmen-tatus. Pone sequebantur doctores eodem fere cultu, atque apparatu. Tum Philosophi, Rabbinos Judæos putatote; mox & Medici mulis insidentes, & gestantes pharmaca: hanc omnes illi Athenæi palæ-stram ingressi, detracto lacinia togæ declamatore Asinum rudentem & repugnantem satis adigebant in cathedram; mox alium Asinum inducebant, licentias, quas vocant, quasi deposcentem: iisque veluti concessis in utroque jure, & collo atque cervicibus alligatis licentia-tum pecus magno omnium plausu, & acclamatione excipiebant, & per compita deducebant laureatum.

Postquam scurrilem hanc & tumultuantem turbam ex Athenæo egressam vidimus, aperta est nobis tabella ingens, in qua sub involu-cro ænigmatico latebat Ovum adversus impugnantes se protegens cum suis clientibus atque natis: homo erat cataphractus, cujus regia tugurium ex palea: circum autem & ab utroque latere volatilia, reptilia, aquatilia, quotquot ex ovo prognata: flava zona cingebat la-tera; cristam vero ornabat gallina gallinacea: Propugnabant è vola-tilibus Aquila, Strutio, Milvus comprimis: porro Strutioni, uti Te-studini inest tam mitis, & efficax oculus, ut solo aspectu quasi mol-lissimo incubatu pulli istarum avium excludantur: è reptilibus & a-quatilibus Crocodilus, & omne serpentum genus: è bipedibus Ca-stor & Pollux, armati lanceis; hic pugil, ille eques, ex gemino ova-

ambo prognati cum sororibus Helena, & Clitzmneſta juxta illud Poëta,

Dat mihi Leda Jovem, Cycno direpta parentem

Qua falſam gremio credula fovit avem.

Prodiit tamen Dux ex adverſa parte macilentior quidem, & quingeno tantum milite ſtipatus tanquam ſatellitio, is adverſarium cum armato exercitu, ovi Ducis propugnatore, contrivit nihilominus primo impetu, ſeu partim fugavit, partim interneccione delevit.

Quod ubi placuiſſet, appetente jam nocte Macrinus receptui cecinit; Rogabat Ruxellus, ut aſſeſſent adhuc modicum mimi forte non illepidi ſpectatores. Neque mora, aperta eſt ſcena, cujus apparatus juxta regiam munificentiam verſatilis, iſque triplex, Tragicus columnis, & epiſtyliis nitebatur: Comicus aſſurgebat in privatas ædes: Satyricus adumbratus erat montibus & ſylvis: Comico ſolo uſi ſunt ludii. In orcheſtra chori ſedebant: nihil ut deſideraretur ad voluptatem, hoc erat ſcenæ argumentum.

Xantus ſervitium ſuum Æſopum admonebat, ſibi ſerotino convivio excipiendos tres Philoſophos, quos invitaverat: ſinguli ſingulatim accedunt; ſed ab Æſopo repulſam velut canes patiuntur ſactum in modum: diſceduntque incœnati, & emuncti; quatenus Æſopus ipſe epuletur largius & lautius, ex illis delicatioribus dapibus, quas comparaverat. Nihil amœnuius, & lepidius iſto Mimo, qui diludio nec ingrato illo clauditur; in quo Ulyſſes Cyclopem, Irum, procos ludebat quam jucundiſſime & facetiſſime.

Tandem crepuſculum noctis invitabat ad diſceſſum, cum Roſetæ amicos ſic aſſatur:

Lufimus in ſcena, nos heu! deludimur: orbis

Fabula.

Plerumque claudenda funeſta catastrophe; nam ex Poëta

Ortum quidquid habet, ſinem timet.

Circumagamur undique: declinemus toto conatu ab ea meta, quæ omnibus communis eſt, exitus nunquam non reſpondet initiis: & quemadmodum fluctu fluctus repellitur, ita diem nox trudit, mors vitam excipit: Deſicit natura, hebeſcit ſenſus; demum adverſus fatum nullum aſylum, ara nulla.

Certo veniant ordine Parca

Nulli juiſſo ceſſare licet.

Nulli ſcriptum proferre diem:

Recipis populos urna citatos.

Hæc ſublunarium Lex eſt, ut unde exiêre, revertantur illuc: Et cum homo ſit de humo, ad illius ſinum recurrit quandiu vita fruatur: irrevocabile verbum eſt,

Omnes una manet mors,

Et calcanda ſemel via lethi.

Audire mihi videor puerum honorarium illum Philippi Macrinis dictus

diebus singulis primo mane Principi suo pauca hæc inculcantem,
 Φιλῆππῳ ἀνθρῶπῳ εἰ. Neque omnino fastum Pausaniæ Simonides
 alio argumento coërcebat, quam eadem voce sæpe repetita, Μίμνησθαι
 ἀνθρῶπῳ εἰ. Adeo morte certius nihil, nihil incertius: quæ cum
 ita sint, æternitati cur levem & fugitivam prævertimus voluptatem?
 Cur momentum ævo duraturo? Equidem quovis oculo perlustro
 mundum, hac instant pericula: hinc opibus homines inhiant, illinc
 honoribus: hinc habes intemperantem luxum, inde solutas libidi-
 nes, foedos amores. Nusquam fides, ubique fucus in ore, fucus in
 oculis: Venalis populus, venalis curia patrum. Movet me sanguis
 gentilitius; at singulari me certamine implicat, in quo plus est ple-
 rumque ignaviæ, quam virtutis: sed & vilescit eloquium illud, quod
 intercalaribus maledictis non asperatur. Adde quod ad dignitates au-
 reis gradibus plerumque hodie promoventur. Jacta hic anchora à
 cursu deflecto. Asylum quæro, audio insusurrantem Poëtam auribus
 meis hoc consilium:

Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti,

Tempus abire tibi est.

Et illud Sardanapali tumulo inscriptum:

Εἶθις, πῖνι, ἀφ' ἑσθίας ζῆ. τ' ἄλλ' αἰδ' ἔστιν.

His dictis inter mutuos amplexus discedunt Athenæo, egressi in di-
 versa distrahuntur.

*Atque hæc tridui genialis Diomysialiorum
 meta.*

SERIES

**SERIES PATEFACTI
DIVINITUS
PARRICIDI,**

I N

**Ter maximum Regem regnumque Bri-
tanniæ cogitati & instructi,**

Nonis IXbris M. DC. V.

*Illo ipso Novembri scripta, nunc demum
edita.*

AUTH. ARGUM.

**Sæpe divinitatis opera hæc sunt ut Furias in ipso jam suc-
cessu securas subita ultio excipiat: ne vel unquam im-
probistimor, vel spes absit calamitosæ virtuti.**

*Series patefacti divinitus parricidii in Maximum Regem
Regnumque Britannia cogitati & instructi.*

DUbitatum jam olim ab Antiquitate est, utrum omnibus sceleribus indicere poenam, an omittere præstaret ea quorum immanitatem natura refugit: Credo quod male ominari nollent plerique de genere humano, aut etiam admonere hæc fieri posse scelera quæ damnarent. Sed hæc ætas & nefandum hujus diei parricidium dubitantibus scrupulum ademit; ostendit, corruptos animos licentiam sibi facere, quantam rivuli crepidinibus ruptis, qui neque alvei meminerunt, nec nisi per montium insperatos obices castigantur. Ingens, atrox, horridum facinus, quale nec antiquitas vidit, & ægre posterius credent; denique velut omnium flagitiorum compendium in hanc diem fortuna contulit. Non ulciscar atrocitate verborum quod nulla unquam supplicia digne vindicarint. Rem aperiã tanta fide quanta perfidia gesta est. Populi Nationesque vel stupore damnabunt vel atrocioribus lacera- bunt pœnis quam quas styli iracundia profunderet. Augustissimo Jacobo tertium annum imperante agebat in alta pace Britannia; nihil tumultus domi, cum externis foedus. Non videbatur posse tentari fundamentum tam bene vallati Imperii. Cujus ut certius securitas viveret, erant diæ publicis Comitibus Nonæ Novembres; (incidit ille dies in 15. Novemb. Stylo novo:) id est, vocati Ordines Regni qui de negotiis publicis cognoscerent. Westmonasterium est oppidum ita Londino continuatis domibus annexum, ut ea sola appellatio disjungat. In eo, & Regia ad amnem sita, & secundum eandem ripam paulo superius Curia quæ hos Regni Conventus accipit. Sacratissimis Regibus digna tanta Majestate sedes. Ad eorum pedes serenissimi liberi. Cum Rege sacrorum Antistites, & quos Britannica lingua Dominos appellamus, nempe Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites, & Barones, purpureis vestibus, & capitibus ex antiquissima consuetudine tectis. Civium mox delecti. Judices deinde ac Magistratus, & Regis beneficio exterarum Gentium legati. Regiis etiam domesticis certa sedes. Jam reliqui discrimini- bus confusis, quor capacissima sedes accipere potest: neque enim melioris notæ quisquam excluditur ab oratione Regis qua initium Concilio facit. Non est celebrior in orbe terrarum confessus. Igitur, quum jam instaret illius diei pompa, forte vir ipsa celeritate ignotus Nobilissimi Baronis Montaquili pueri literas porrigit: eas Domino suo reddere jubet. Nec ulterius cunctatus quam ut Epistolam traderet, quod est facile in tam populosa urbe, præsertim nihil sollicitante pueri, se per transeuntes hominum globos confudit. Servus, ut erat imperatum,
Monta-

Montaquilio literas tradit: quas aliquandiu neglectas tandem in hæc verba conscriptas legit.

Amicitia, quæ mihi est cum tuorum aliquot, facit ut tuæ salutem habeam. Ideo monitum volo, ut, quo studio vitam emas, incumbas prætexendis excusationibus quæ te à publico Ordinum conventu eximant. Numen enim & homines conspirant in ultionem scelerum quæ hæc ætas tulit. Neque præcautionem spreveris, sed discede ab urbe ocius in aliam regni partem, ubi rei exitum securus expectes. Etenim licet nulla mortium initia se prodant, dico, terribilis ictus in hunc Conventum incidet, neque erunt in lætorum conspectu hi qui lædent. Non est quod consilium temnas, quod prodesse tibi potest, nocere minime potest: quippe periculi nihil erit his exultis literis. Eo te recte usurum spero beneficio Numinis. Cujus tutelæ te resigno.

Litteræ istæ erant Anglico sermone scriptæ eo charactere quem vulgo Italicum dicimus. Montaquilius rei novitate perculsus, epistolam ad Nobilissimum Salisburiensem Comitem desert, quid facto opus censeat, consult. Hic fidelissimus & sagacissimus Purpuratus agitare secum varia. Modo cogitare, nihil inausum sceleri esse: impia facinora tam mirabiliter aperiri quam flagitiose concipiuntur: Nunc otiosas populæ voces reputare & inanes vaticinantium metus, qui sæpe nullo argumento calamitates publicas portendant. Inter hanc animorum jactationem pæne factum ut nullius fidei litteræ haberentur. Tamen ne quid etiam tutum in tanto negotio non timerent, placuit de ea se ad nonnullos sanctissimi Concilii referri. Lecta epistola in aliquorum coetu pluribus risum quam securitatem excussit. Evincebat opinio refutantium hos timores, quum in tanta tranquillitate rerum nec timeadum censerent, nec excitandos divulgatis suspicionibus rumores qui distraberent populæ mentes & ineptis terroribus consternerent. Quem enim jam in Britannia rebellare? quem habere comparatam in Insula manum? aut cujus vires instar hyberni torrentis, ut in ipsa Satellitum turba Regem opprimat? Iterato tamen de eadem re actum. Excussæ diligentius timoris causæ, tandemque decretum ut de eo negotio Rex ipse cognosceret. Is perlectis diligenter literis, haud secus quam pro re motus, se vero non contemnere, dixit, hanc vocem quam ipsi sceleri bona fortuna extorserat.

Voluerunt fata, ut suorum quidem fidelitati, suæ vero prudentiæ vitam Rex tantus deberet. Cum enim diligentius inhæreret illis literis, subito exclamavit, (diceres hanc chartam plus illi quam cæteris dixisse) aut nihil se videre, aut facinorosos destinasse sulphurei pulveris tormento grande scelus exequi: nec dubitare se quin ipsam Curiam cum Purpuratis omnibus hoc fulmine humano velint de sedibus suis movere, & Regnum in suis capitibus exterminare. Jam subita Regis divinatio omnibus incusserat metum, & quoniam illius constantiam noverant, & quia iis argumentis nitebatur quæ necdum alius adverterat. Quid enim, aiebat, quod scribunt non fore in lætorum conspectu hos qui lædent? quid est aliud quam hos machinas & sulphuris violentiam minari? Quod deinde exultis literis cessare periculum ajunt, numquid obscure dictum est subitam fore flammam quam qui evaserint in securo consistant? Obdu-

Obstupeſcentibus ad tantam ſolertiam cunctis, tamen ſatorum iniquitas pene tanti conſilii prudentiam extinxit. Etenim cum pridie illius diei, qui & publicis Conventibus & tanto ſcleri erat indiſtus, Rex delegaſſet provinciam, perſcrutandi omnes latebras unde hæc tempeſtas poſſet crumpere, Nobiliſſimo Suffolcienſi Comiti, Summo Regii Cubiculi Præſecto: Ipſe, in veſtigatis diligenter omnibus, retulit, non eſſe certum tanti facinoris indicium, nec in inferiori ſede ac velut ſubterranea, quæ Curiz ſubjacet, advertere aliud potuiſſe præter ſtruem faſcium quos in hyemem conductor repoſuerat, in quibus tamen poſſet aliqua ſuſpicio deliteſcere. Tum Rex generoſum Equitem delegat, Thomæ Knevetto nomen eſt, qui excuteret ſuſpectam faſcium fidem, videretque ne quid inſidiarum illa ſedes reciperet: Ratus callidos homines ſibi deſtinaviſſe hanc ultimam noctem in qua ſuæ nequitiz inſtrumenta ad Regni interitum expedirent. Hic aliquando viſta virtute impietas eſt, & mala Regni fortuna manus dedit. Thomas Percius erat Regi & naturæ jure & magnis beneficiis devinctus: Quippe etiam in Penſionariorum numerum receptus. Ita vocant ſelectos ex ampliſſimis familiis ad illuſtrem & præcipuam Britannicorum Regum cuſtodiam. Is cum immane parricidium animo deſtinaviſſet, admiſſis aliquot in tantâ facinoris communionem, id hoc ordine explicare decreverat. Accitus erat ex Belgio vir qui in Anglia natus duodecimum jam annum Hiſpanis operam dabat. Hic conjurationis miniſter, ut melius falleret, ſe pro Percii dudum ſamulo geſſerat. Guido Faux parricidæ nomen erat. Pæne à biennio conduxerat hanc Curiz partem: credo ne ſuſpecta novitas; & ut tanti apparatus obſcurius tegerentur. Ibi ſcleris velut domicilium conſtitutum. Vim in eo ingentem ſulphurei pulveris detruferrat. Cum primo in diverſis conſciorum domibus ſine ſuſpicionē duceretur: ac ut omnem ſcrutantium eluderet curam, compoſito lignorum acervo ſuppoſuerat fatalem illam mercem. Sed iſto demum tempore curatis diligenter omnibus, cum inde paulo poſt mediam noctem digrederetur, Knevettus, ut erat imperatum, hominem adoritur, & quid eo præcipue tempore ibi ageret, quærit. Ille nescio quæ mentitus ſe in craſtinum uſum adornaviſſe, jubetur reſerare oſtium, quod in illam ſedem ducebat. Erat cum Knevetto & Magiſtratum manus & ſatellitum. Fingebatur nescio quos Regios tapetes è proximo ſubtractos eſſe; eos hac diligentia quæri. Igitur quum amoveri cœpiſſet lignorum ſtrues, occurrit primo dolium mediocre, mox vis tanta tormentarii pulveris ut non domum evertere ſed corrumpere Civitatem poſſet. Dolia erant triginta duo, in iis electiſſimi pulveris pondo pæne millia novem. Super dolia ferreæ maſſæ, quæ flammæ viribus elatz ultra fulminis impatentiam ſævirent. Etiam lapides & ingentia velut rupium fragmina, quæ ædificii moras ſuo impetu tollerent. Sed in eam rem maxime intenderant curam ne Regem incolumem hæc tempeſtas omitteret.

Infra Regiam cellam dolium erat poſitum multo cæteris capaciſſimum: quia etiam inermem Majeſtatem ſine magno apparatu aggredi timebant. Nec dubitatum eſt, quin, ſi hoc ſcelus exitum habuiſſet, cecidiſſent ultra triginta millia mortalium, everſis compluribus ædificiis, nemis ſcilicet civitas unica clade deformaretur. Etiam periſſet auguſtiſſima ſedes

(Weſt-

(Westmonasteria appellant, unde & oppido nomen) tot Regum inaugurationibus solemnibus, tot tumulis religiosa: Ibi regni insignia: ibi memorabile solium propter subiecti lapidis famam & de ea Patrum fidem: Templum, præter auri marmorisque precium & Henrici facelli decus, quo elegantius Europa non habet, ipsa antiquitatis maiestate spectabile. Ac ne perduelles sanctitati umbrarum parcerent, quæ omnium pæne Regum ossa eo facinore lacescebantur. Jacuissent eversa monumenta vetustatis, & prope pulcherrima memoria triumphorum. Huic templo vicinum ærarium & tot in eo arcana eadem clades petebat. Nec supervixisset incendio Curia ubi ius populo dicitur, ne scelus & perfidiam posset ulcisci. Ita complectebantur omnia uno facinore. Non reliquerant novo sceleri locum, & ipsam Furiarum inventionem fatigaverant. Igitur, cum loquentibus rebus ille nefarius nihil amplius negaret, concubia adhuc nocte in Regiam ducitur. Is collecto spiritu animosus, Scio, inquit, & mihi instare mortem, nec quid ea gravius in me posse decerni. Itaque non expectabo ut tormenta confessionem expriment. Etiam hoc cum laude dicendum est. Fuit mihi is animus quem ex tanto apparatu colligere potuistis. Regem, Principem, optimates, una cæde tollere volui: nec quærite quid me ad illius consilii magnitudinem extulerit. Sacrorum meorum amor & meriti gloria hunc animum immisit, ut in adversarios quacunque audacia sævirem. Nec degenerabat à verborum constantia interritus vultus: credo, quoniam spes aberrat scrupulosa trepidationis parens. Et vero maximum in præcordiis dolorem sævire dicebat, quod non processisset cogitatum facinus, & tam grande consilium fortuna prodidisset.

Erat palam, ab altiori fonte decurrere hanc conjurationis stygem. Thomas Percius, eo die qui noctem pæne fatalem præcesserat, velut ad negotia excedens diversis labyrinthis turbaverat vestigia fugæ suæ: Cum subito eum in armis esse nunciatum est, & collecta conjuratorum manu, huc illuc diversis voluminibus circumferre contemnendam agmen, ut quod vix sexaginta equites implebat; Peditem in iis neminem esse. Generosos aliquot Nobilissimi Harringtonii equos rapuerant, fures magis quam hostes. Et pæne parricidarum consilium palam erat, voluisse sublato Rege & confusis miserabili calamitate omnibus, Serenissimam Elizabetham Regis filiam quæ Barlii educabatur, in potestate sua esse, eam deinde collocare nuptui, prout rerum status & vel exterorum exigeret favor, vel metus urgeret. Sed populus ab eorum scelere aversus, quocunque se contulerant aut oppidorum aditu prohibebant, aut etiam infestis armis abeuntes prosequabantur. Itaque tertio die, postquam aggregari cœperant in ipso Britanniae sinu, ingenti miraculo oppressi sunt. Regionis quam infestabant Iudex, quum necdum emanasset Westmonasterientis sceleris fama (quippe ultracentum millia passuum Londino aberant) tantumque audiret esse armatos qui homines publice ad Romanæ fidei professionem vocarent, misso ad eos nuncio significari jubet, quia cædibus hætenus abstinerant, si recederent ab amentia, armaque ponerent, ultro se pro illius suppliciorum deprecatorum fore. Mallet clementiam Regis experiri quam fortitudinem. Illi gnari præcisum spem veniæ magnitudine facinoris, superbus etiam

verbis cunctantem judicem exasperant. Neque se illo advocato egere, & si ad eos veniret, aut hoc firma manu faceret, aut ipsius damno fore. Sane videbantur majorum virum quam ut imperita oppidanorum manu premerentur. Sed ibi etiam fortuna & Regis & Britannicæ vicit. Rusticus villæ familiaris, in quam se receperant, in pulverem sulphureum, quem ipsi pluvio aëre corruptum ad ignem siccabant, scintillam imprudens immittit. Illa statim correpta flamma dominorum suorum scelus ulciscitur, in vultus invadit. Aliquorum frontes exustæ, aliquorum membra. Et invadendi facultatem & sustinendi hostis robur idem casus sustulit. Aliqui profugerunt, nocentiores restiterunt velut ad supplicium. Interim villa, ubi se considerant, oblato ab oppidanis incendio cœpit ardere. duplici malo circumventi quum & arma foris & intus incendium urgeret, maluerunt ferro cadere quam solvi lentioribus flammis. Desperatione itaque pleni in medium prodeunt, non aliqua spe vitæ, sed tantum mortem mutaturi. Ibi primum omnes in genua procidunt, cum Percius Virginis imaginem prompsisset. Ea adorata ad prælium accenduntur. Percius & Catsbeyus juncto inter se dorso circumvenientem multitudinem submovent. Sed glans plumbea transverberato Catsbeyo etiam Percium sauciat. Necdum audiverant oppidani perfidiæ Auctores ex Regio præcepto vivos capi oportere. Catsbeyus cecidit: Percius vivus quidem in manus venerat, sed biduo deinde ex vulneribus consumptus est. Facile deinde profligati perduelles. mox alii, ut quemque fuga & metus abstulerant, per diversa dissipati. Plurimi tamen capti, publicis custodiis & mox suppliciis servabantur. Nec abstinerant hoc flagitio foemina, quasi sequior sexus timeret esse innocens corrupto meliore; Illæ quoque detecto facinore in carceres missæ sunt, dignæ misericordia nisi omnes miseros esse voluissent.

Quid huic par sceleris? aut quæ cum eo componenda crudelitatis atrocitas? Mithridatis furor una nocte in cives Romanos tota Asia sævit. Siculi suam vesperam cæde Gallica nobilitaverant. Utroque hominum genus quærebatur. Isti specie quidem partium, sed velut æquali odio id videntur quæsisse, ne quis esset, qui non eos victos lætaretur. Sed præcipuam in hoc facto prudentiæ gloriam nec auferre homines Regi possunt, & videtur optimum Numen approbare omnibus voluisse eum suo fastigio dignissimum esse. Quum erupisset ex tanto incendio non tam scintilla quædam quam fumus & nebula, id est, argumenta sed illa perobscura destinati facinoris, hæc omnibus pæne infra curam ponentibus solus Rex non contempsit. Jussit indagari sceleris vestigia, ne aut sua culpa moreretur, aut fortunæ beneficio viveret. Quæ illic prudentia, quæ omnibus sceptris digna sagacitas! Quum deinde proditorum facinus ita esset ex tenebris extractum ut nondum periculi moles cervicibus depulsa videretur, solus ille cui omnes maxime timebant, solus Rex inturbata fronte constitit. Quæ demum ista animi magnitudo, & digna Heroum virtus! Tibi Patriæ Imperium, quod hodie tua virtute vivit, fata diutissime fospitent. Tibi vitam, quam tot hominum millia immortalitæ prudentiæ debent, omnes Gallicæ devotionis exemplo destinant! ô Auguste, ô Britannice, ô Rex, cujus vitam in hoc seculum fata dispensarunt, ne periclitanti Patriæ ultimum esset.

O ser-

O scelus! ô veterum proles vesana Gigantum!
 Famae iuvas bellare Diis? jam turbine diro?
 Jam revocare chaos? patriaue indicere mortem?
 Sacula tot, stirpesque Deum, patrumque labores
 Una cade rapi? Furiaque Erebusque negarens
 Hoc tantum distare nefas. Exhorruit aether,
 Et fremuere Di, stupuitque exterritus orbis.
 Regem etiam vis illa petas, quo sydere mundus
 Purior, & nostras melior lux afficit oras?
 Hunc Regem vis illa petas, quem Marte secundo
 Nunc iterum tegit ista dies? Quid perfida tela
 Abdere, quid tanto componere sulphure fulmen?
 Quid iuvas occulta tot semina condere flammæ?
 Ah miseri prohibete minas. Sua numina novit
 Fulmen, & in magnum nescis peccare Tonantem.
 Ergone consilium, Cruesque, Hominesque Britanni,
 O dolor! hoc inuans? laceramus per arbora Regem
 Spargere, quem melius caelo feret ardua virtus?
 Purpureosne Patres alio nunc tingitis ostro,
 Sanguine, cade, rogis? cunctos discrimine nullo
 Tollere decretum est? irascique omnibus annis?
 Non est, non hominum scelus hoc, ut Tartara cernas
 Id'molita nefas: imo de pectore terra
 Impetus, eque fero venisset flamma Barathro.

F I N I S.

3518072 64

